

~~M. Amman~~

2000 ffr

Magni

Cop. 3746

Proctor 8527, type 1.2

Nicht in Berlin

No copy in U.S.A. (acc. to Winship)

(Lyon, Nic. Philippi et Marcus Reinhart, ca. 1479)

BIBLIOTH. DE LA VILLE
DE LYON

Book purchases from Baer, Geneva October 1934

I recommended your buying the Jacques Legrand (Jac.Magnus)Sophologium Lyon without printers name, for reasons I undoubtedly gave you. As I remember it the book must be rare, from an infrequently encountered press and very cheap. If it had been expensive I should not have recommended it for as you say it contains not much medicine ("not a medical item"). But it shows that the reforming and informing churchmen of the day, like this Legrand, had to take into consideration the ever increasing role sciences and medicine were playing in public affairs. He is very similar to Gerson, and I thought you would see all this readily when you had the book in hand. I have taken a good deal of time with it and I am sorry it did not turn out anything to your satisfaction.

The Petrus Hispanus [Florence ab.1490]which is a "medical item" and interesting on account of the often published woodcut, you bought, though I did not recommend it, and it cost you probably four times more than the Magnus, which seems to irritate you.

The Benedictus de Nursia, Bolognia 1477 is the regimen sanitatis and not the item of the same man Lyon 1477 which you say you have (which is on plague). At any rate I do not consider it worth Fr.2200.-, but then you always seem to take the high evaluation by a dealer more seriously than my humble opinion.

I told you that I had returned the Mss.Auctoritates Arist.to Lier, and I am sending you on the Arist.Averroes, Physica from Ign.Schwarz, though I am rather fearful that you may not like it. A.K.

Sequitur tabula capitulorū sophologii Et pmo capitula pmi libri.

Capl'a. ij. libri qui est de inuentōne scientiarū.

Capl'a. iij. libri in quo tractatur de amore virtutum.

Capl'a. iiij. libri in quo tractatur de virtutibus theologicis.

Capitula octaui libri in quo tractatur de statu ecclesiasticoꝝ.

Capitula noni libri in quo tractat̄ de statu principum/ ⁊ nobilium.

Capl'a decimi libri in quo tractat̄ de diuersis statibus viuētiū sub principe

Finit tabula hui⁹ libri.

Doctissimi atq; excellen-
tissimi patris sacrarũ lit-
terarum doctoris deuo-
tissimi fratris iacobi ma-
gni religionis fratrũ he-
remitarũ sancti augusti-
ni sophologium incipit
Cuius principalis inten-
tio est inducere legentis
animũ ad sapientie amo-
rem.

Serenissimi atq; xp̄ianissimi principis
francoꝝ regis confessori dño . M . di-
uina ꝓuidente grã epõ antisiodorensi:
sui ꝑonij humilis capellanus frater
Jacobus magni/ordinis fratruz here-
mitaꝝ sancti augustini ꝑpetuũ famu-
landi affectum. Antiquoꝝ ph̄oꝝ atq;
doctoꝝ memoratu digna eligere/⁊ ele-
cta in summaz ordinatim redigere: q̄
sit vtile/q̄q; conducibile nr̄i tp̄is studi-
osis hoībus/dignissime pater/tuo re-
linquo iudicio. Quippe qui id/tũ expe-
rientia/tũ longo reꝝ vsu didicisti. Ea
ꝓpter p̄ñtem libellum/ex antiquoꝝ po-
etaꝝ/oratoꝝ/atq; ph̄oꝝ grauibus sen-
tẽtijs ꝑcipue collegi. ⁊ tuo grauissimo
iudicio castigandum dedicaui.

Diuiditur autem p̄ñs opus in decẽ
libros ꝑtiales Quoꝝ primus est de a-
more sapientie: cõtinens . xvi . capl'a.

Capitulũ primũ Quali-
ter sapia reddit homines
felices.

Dicit Aristo . x . ethicoꝝ/
q̄ homo sapiens maxi-
me felix est. Et sene . ad
lucillum. Beatam (in-
quit) vitaz/sapia ꝑfecta
efficit. Et sequit̃. Scio
nemiem bene viuere sine sapie studio
Unde veteres ph̄i acquisitis vite ne-
cessarijs incipiebant philosophari: in-
quit Aristoteles in prohemio metha.
Quo eniz iure tam famosus salomon
habetur. Nempe sapie munere obti-
nuit principatũ ⁊ honorem. Ipso dicẽ-
te de sapiẽtia. Preposui (inquit) illaz
regnis ⁊ sedibus. Et sequitur. Infini-
tus em̄ est thesaur⁹ hoībus. Et ꝓuerb.
iij. Melior est (inquit) acquisitio ei⁹ ac-
quisitõne auri ⁊ argenti. Ipsa em̄ est
ꝑciosior cunctis opibus. Quid ampli⁹
Nam philosophi veteres imaginez sa-
pientie in foribus oīm temploꝝ pingi
faciebant. ibiq; scribi: vsus me genuit
peperit memoria: sophiã me vocãt gre-
ci: latini sapiaz. Ecce q̄ amabilis gre-
cis ⁊ latinis fuit. Hi autem sapiaz nõ
amant: qui legibus ritis nutũ profert
corruptũ. qđ fecisse gentiles quosdam
narrat policrat⁹. li . iiij ca . vi . qui tam̄
gentiles se iactabãt sapiẽtie fore ama-
tores. Attendat igitur lector/q̄ ille sa-
piẽtiam amat: qui vere sciẽtie opa cõ-
firmat. De tali loquẽs sapiẽs salomõ
sapie octauo ait Hanc amaui ⁊ exqui-
siui a iuuẽtute mea. ⁊ quesiui eã mihi
sponsaz accipe. Et ibidem . vij . optaui
et datus est mihi sensus. Inuocaui te
et venit in me spũs sapie. Quo em̄ pa-
cto philosophi ita vocati sunt: Nã phi-
losophia amor sapiẽtie est. Quãobrez
ph̄us nomen est honoris. Vñ alpho-
rabius li . suo de diffinitõne sapientie.
Philosophia (inquit) est diuinaꝝ hu-
manaꝝq; reꝝ cognitõ /cũ studio bñ vi-
uendi. Hi igitur sapiẽtes nõ sunt q̄ꝝ
studia patẽt criminosa. Nam vbi ma-
litia: ibi aut nõ est/aut vacat vera sa-

pietia. Rursus posco cōspiciamus q alexander toti dominās orbi/sapiam sibi elegit amicam. cuius ope potius q̄ viribus sublimatus est. Habuit eniz aristotelem in doctorem/narrante Agel. li. noctiū acticaꝝ. Unde pater alexandri scꝫ philippus macedo alexandro nato/aristoteli misit ep̄lam talem scꝫ. Philippus aristoteli salutez. Filium (inquit) mihi genitum scio. quapropter dis grās agere debeo: non quia natus est mihi: sed quia tuis tēporibus ipm nasci contigit. spero enim q tua eruditōne fiet dignus regno. Insup alexander neq̄ libro de naturis/refert qualiter aristoteles occasione alexandri logicam scripsit. Et sedulus naturaꝝ inquisitor extitit. Ecce q̄ laudabile ē pn̄cipem amatorem sapientie fore. cuius occasione sapientes fiunt sapiētiores. et suos principatus p sapiētiam reddunt stabiliores. Adhuc inquiramus qualiter pro studio alexander vitā exposuit. Narrat enim alexander neq̄ vbi supra/quō alexander in vase vitreo mare intrauit: vt pisciū naturas dep̄hēderet. Ceteꝝ (inquit plinius) alexander inflāmatus cupidine cognoscendi animaliū naturas/aristoteli sūmo in omni doctrina/multa milia hominū conuocauit. Itaq totius asie atq grecie animalia venatu/ꝛ aues aucupio/capi fecit quousq de qualibet specie aliqd haberet vt nullius rei naturam ignoraret. cuius occasione aristoteles fere quinquaginta volumina de animalibus scripsit. Rursus seneca ep̄la. xciij. alexander (inquit) geometriam studuit. ꝛ cū sciuisset q terra tā modica erat: tunc ait/q alexander magnus vocari nō debebat. eo q pugillo terre dominabatur. Itaq geometrie studio/sui dominiū quātitatem agnouit. His igitur narratōnibus cōcludit q qui fama ꝛ honore cupit dotari: sollicite debet sapiētiam venerari.

Ca. ij. quō veteres sapiētiam amauerunt.

Hyres (vt tradit ouidius. ix. methamorphoseos) cōtra herculem militie gloriaz obtinuit cum sapiens esset. ille autem fortissimus leonisq depressor. Nam illustriorem reddit sapiētia virum/q̄ corporis vires. Unde apuleius li. de deo socratis. si laudas (inquit) virū quia diues hoc fortune debetur. si quia fortis egritudine fatigabitur. si quia nobilis: nō ipm sed parentes eius laudas. si quia pulcher: pulchritudo i senectute abiet. sed si laudas virum quia sapiens/et quātūlibet bonis moribus ornat⁹: tūc ipm virū laudas. quia hoc nō est etate caducum: casuue pendulū: nec a genitoribus hereditarium. hec in effectu apuleius. Ceteꝝ veteꝝ studia commemoremus. Narratur enim in prologo hystorie triptite qualiter theodosi⁹ in armis per diem exercitabatur. ꝛ nocte libros sollicite intuebatur. Quapropter maximus fuisse naturalis/ex dictis zozomei colligitur. Unde boetius primo de consolatōne. narrat platonē dixissē q respu. felix esse inciperet: si eam studiosi sapiētie regerēt: vel si eius rectores sapientie studere cōtigisset. Idem ponit valerius. li. vij. ca. primo. Ideq socratem dixisse narrat policratus li. quarto caplō. vi. qui tamē socrates ab apolline sapientissimus vocatus est. Quid amplius? Nunquid abraham (qui fuit pater multaꝝ gentium) peritus fuit in omni sapientia egiptoꝝ? actuū. vi. Nunquid dauid habuit sapientiam sicut angelus dei? ij. regū. xiiij. Nunquid salomon petiuit sapiētiam ad regendum populum: ꝛ obtinuit? iij. regū. iij. Nam regale opus est sapere et diiudicare. vt ait tulli⁹ li. primo de diuinatōnibus. Unde eccl. x. iudex sa=

piens iudicabit populuꝫ suū· Rursus
et alios legimus principes/sapie stu=
dium dilexisse· Nero enim q̄q̄ crude=
lis esset elegit tamen senecā sapiētem
in doctorem qui de clemētia librū eiꝰ
occasiōe scripsit· Nunquid traianꝰ ha
buit plutharcum/ cuiꝰ occasiōe factus
est liber de instructiōe traiani· vt patet
ex epistola quā scripsit· in qua traianꝰ
plus laudabat sapientiam plutharci/
q̄ suam fortunā vel potentiam· Ceterū
de iulio cesare legimꝰ/ q̄ studiosissimꝰ
extitit· cursumq̄ solis inuestigās/ dies
ꝑ horas ⁊ momēta diuisit bisextuꝫ in=
uenit· multosq̄ libellos scripsit· vt p̄ꝫ
li· de vita cesaris pte prima· De cuius
doctrina solinus li· i· ca· i· doctrina (in=
quit) iulij recta rōe fundata est· Et eo=
dem li· paꝝ ante finem/ cesare (inquit)
nullus celerius scripsit· nullus velociꝰ
legit· Vn̄ quatuor epl̄as simul dictas=
se ꝓhibetur· His igitur principatꝰ de=
bebatur· quia sapiāꝫ dilexerūt· ꝑ quā
reges regnāt ⁊ principes imperāt· Vn̄
sene· epl̄a· xciiij· In illo seculo qđ au=
reū vocabatur/sapiētes regnabāt/ qui
vtilia suadebant· ⁊ inutilia dissuade=
bant· cauebāt pericula· ⁊ augebāt be=
neficia· Dos ergo principum sapiā est
Vnde narrat in ecclesiast· hystoria ca·
v· qualiter ptolomeus sapiam dilexit/
nō solum humanā sed diuinam· Vnde
septuaginta interp̄tes cōuocauit· vt no
ticiam diuine legis haberet ⁊ sapienti
bus regni sui cōmunicaret· Idem tan=
git augꝰ· xviij· de ciui· dei ca· iiij· Rur
sus de Karolo magno legimus/ q̄ stu=
diosissimus fuit· et in li· aug· p̄cipue le
git· alcuynūq̄ doctorē elegit a quo dia
leticā/rhetoricā/ ⁊ astrologiā didicit·
Vir igitur illustris fieri cupiens/ si do
ctus nō sit/doctorē habeat vt sapiens
fiat Nam dauid secum habebat natā
ꝓphetam/ ⁊ sadoch sacerdotem· vt sapi
entum cōsilio nō egeret· His igit̄ nar
ratōnibus cōcluditur q̄ sapiā studiose
querēda est· vt honoris nomen adipi=
sci possit· Qđ obtinuerūt hi qui sapiāꝫ
dilexerūt· Cuiꝰ amor/artes sciāsq̄ sin
gulas ministrauit· Quis eni dedit moisi
vt l̄ras inueniret/ Vnde habuit gor=
gias rhetoricam/ Apollo medicinam/
Pithagoras arithmeticā/ Iulo geo=
metriā· Abraham astronomiā· Iubal
musicam· Phoroneus/Solon/aut Li
gurgus leges· Hi eni hec omia inue=
nerūt· eo q̄ sapie studio adheserūt·

Ca· iii· quō femine quon dam artes inuenerunt

Plurimas artes/atq̄ sciētias
olim femine repierunt· sua q̄
prudētia plura regna duxerūt
et hec omnia sapie dono/cui adheserūt
Nam isis regina egyptioꝝ l̄ras egy=
ptias inuenit· vt ponit isidor· li· primo
ethimologiaꝝ· Et carmentis nympha
alio noie dicta nycostrates· primas lit
teras tradidit italicis· et norma soror
tubalcaym mechanicas adinuenit ar
tes· Erictrea quoq̄/atq̄ tiburtina/ali
eq̄ sibylle/futura multiplici carmie de=
scripserūt· prout narrat lactātius li· x·
Sibyllaꝝ rursus lybia/sua sapia diu
gente gloriosissime regnauit Itaq̄ me
ruit/ vt suo noie regnū suū nūcuparet·
Abnathea quoq̄ (alio noie dicta dei=
phebes) virgo fuit inclita· ⁊ āīs lon=
geua· et referētibꝰ poetis sua virgitate
diuinitatē obtinuit· vaticiniaq̄ plrima
scrpsit in baione iuxta lacū vbi dr̄ suuꝫ
fuisse oraculum· qđ quidem oraculum
vsq̄ in hodiernū diem intuētibus indu
cit admiratōnem· De hac refert̄ q̄ plu
rima secula vixit· Et tarquino prisco·
ix· libros (q̄s ediderat) attulit· de qui=
bus tres cōbussit· ⁊ sex residuos roma=
ni cū magna diligentia seruauerūt·
Ceteꝝ semyramis regina vetustissima
sua fortitudie ⁊ sapia/ regna plurima

subiugauit·armaq3 viris intolerabilia
portauit Opis q3(alio nie dicta ops) fe
mina fuit que sua prudentia iouē/ne=
ptunum/atq3 plutonē/suos filios/vna
cum saturno contra hostes seuissimos
a morte liberauit·Et ideo fuit adepta
tam grande nomen:vt ipa diceret ma=
ter deorum·Vnde publica templa sibi cō
secrata fuerunt·Rursus iuno que fuit
opis filia/ 7 ioui tandem nupta: olim
regina celorum arbitrata est· Et vt eius
memoria nō periret sibi templū gran
de fecerūt veteres 7 ex marmore vario
eius imaginem sculpi fecerunt·in tem
ploq3 pposuerūt· Ceterum minerua/alio
nomine dicta pallas(vt quidam refe=
runt)numeros prima reperit/ et in or
dinem reduxit:quibus vtimur vsq3 in
hodiernū diem·De ipsa ferūt poete:q
ex osse tibie vinius auis/fistulas pasto
rales primitus inuenit Dicunt tamen
aliqui/q de calamo 7 non de osse/fistu
lam primo composuit·hec minerua a=
pud athenienses dea sapiētie nūcupa
ta est·Rursus marsepia/sua sapiētia
et fortitudine regna optinuit·mamil=
lamq3 dexteram abstulit:ne a sagitatō
nis exercicio impediretur· Aragne q3
asiatica atq3 pheboia femina fuit·que
artem texture atq3 lanificij repisse fert
His igitur narratōnibus patz femias
sapientie adhesisse·eiusq3 gratia nomē
honoris adeptas fuisse· Nunquid in=
super alias feminas sapientia viguis=
se legimus· Nunquid rebecca suum fi
lium iacob instruxit:vt benedictōnem
paternam obtineret:suoq3 cōsilio a fra
tris psecutōne liberauit· vt patz in ge
nesi· Nunquid bersabee/suo prudenti
sermone pro suo filio salomone regnū
adepta ē:vt tradit liber regū· Hester
quoq3 sua sapienti locutōne/ab assue=
ro rege quod voluit obtinuit· Abigail
etiam sua prudentia/nabal virum su=
um a morte eripuit·Et iudith ab holo
ferne populum liberauit· Femine igit
sapientie gratia viguerūt· suiq3 sexus
impositam ebetudinem cooguerūt·

Ca·iiii·de studio sapien=tie a iuuentute·

Apud hebreos mos olim erat
iuuenes instruere in his scien
tijs que secure erant· vt reci=
tat origenes sup cantica in principio·
Itaq3 non sufficit iuuenes erudire:sed
vlterius cōspicere oportet ne in malis
actibus seu moribus instruātur·quia
(teste aristo·primo ethicorum) In his de
lectari est nobis naturale: in quibus
ab infantia delectari incepimus· Vn
anselmus libro de similitudinibus ca·
liij·Mollis cera imaginem sigilli faci
liter recipit·sed cū indurata fuerit/re=
tinet·nec de facili dimittit· Adolescen
tes igit ab exordio in sciētijs 7 virtuti
bus instrui debent/put faciendum tra
dit august·xij·de ci·ca·li· Infans(in=
quit) suam capacitatem non excedat:
quasi diceret:q in sapientie studio tē=
pereamēto regulari debet· Illorum iu=
uenum reprobāda est vita:quorum occu=
patio vanitas est· et senectus morum dis
sipatio erit/scelerataq3 abyssus· Cur
enim artes liberales dicūtur:nisi quia
liberis(signanter nobilium)debentur
a quibus tamen cōmuniter deserūtur
Vtinam hi attenderent:qnto sapientie
studio pdecessores vacarunt/in senectu
te/pariter 7 iuuentute· Narrat enim
A·gellius·li·vij·c·x·qualiter euclides
sapientie studium tm dilexit· vt peri=
culo mortis se exponeret·quia non ob
stante decreto atheniensium/socratis
doctrinam audire disposuit· Insuper
hiero9·epistola·xxxiij·narrat qualiter
aliqui philosophi propter studium sa

pientie calcabant honores. Alij p̄ijcie-
bant diuitias. Alij acceptis iniurijs
gaudebant. Alij penas spreuerunt.
Alij heremum intrantes/soli philoso=
phie se dedicarunt. Vnde (teste vale=
rio libro. viij. ca. vij.) charneades labo=
riosus et diuturnus sapiētie miles/no=
naginta annis studio sapientie vaca=
uit. ita vt studij causa nutrimentum se
pius accipere obliuisceretur. Insuper
hugo in didascolon parte. ij. narrat/q̄=
liter philosophi omnia relinquebant.
vt sapientie studio vacarent. Nam p=
menides. xv. annos in rupe egyptiaca
sedisse legitur studij causa. Et prome=
theus meditandi causa/in monte cau=
caso vulturi expositus memoratur.
Themistodes quoque expletis centum et
septem annis/mortem deflebat dicēs
se dolere mori/cū sapere cepisset. Pla
to vno et octogesimo anno scribēs mor
tuus est. Socrates eum librum qui pa
nathenaicus conscribitur/nonagesimo
quarto anno scripsisse dicitur. vixitque
quinquenium postea. His igitur exē=
plis patet/quod amandum sit sapientie
studium. Cuius sunt due claues/quas
expressit quidam senex carnoteñ. nar=
rante policrato. libro. vij. ca. xiij. Pri=
ma clauis est amor docentium. prout
ait quintilianus libro de institutōne
oratoris. Secunda clauis est sollicitu
do studentium. quia tunc optime docet
qui legit. si amat eos quibus legit. et
audientes optime proficiunt. si atten=
te/et sollicite audiunt. O q̄ enorme tar
dum pigrumque plurium reperitur stu=
dium. Quot sunt patres filios permit
tentes sterilescere. Vnde tullius in pri
mo rhetorice veteris/quid (inquit) a=
gis. Cur perdis adolescentem. Et sunt
verba terentij. Et idem tullius in pri
mo officiorum. Est igitur (inquit) adole=
scentis. maiores natu vereri. exque his
diligere optimos ac p̄batissimos/quo=
rum consilio atque autoritate nitatur.

Insuper Crisostomus super matheum
omelia. x. sicut terra infructuosa sic iu=
uentus neglecta. Nil ergo laudabilius
iuuentute culta et studiosa. et nil e di=
uerso vituperabilius/iuuentute stul=
ta et inculta. Vnde valerius libro. vij.
ca. v. Ciuitas nostra nobilium iuuenū
ingenia ab insolentia reuocando/ma=
gnos et vtiles ciues fecit/ honoribusque
meritos. Quamobrem hieron. libro de
instructōne filie. Nihil discat audire/
nihil loqui. nisi quod ptinet ad timo=
rem dei. turpia non intelligat. mundi
cantica ignoret. Eiusque lingua psalmis
dulcibus imbuatur. Ecclesiastes. vij. fi
lie tibi sunt. serua corpus illarum. et non
ostendas hylarem faciem tuam ad eas
Ideo beatus gregorius in registro/pe
to (inquit) vt paruulos duos quos nu=
tris precipue moribus instruere cures
vt scilicet ea loqui debeant/ que mētes
eorum in caritate postulant. Iuxta il=
lud ecclesiast. x. Letare iuuenis in ado
lescentia tua. et in bonis sit cor tuum.
Nunc autem sapientie studio relicto/
iuuenes vice doctorum scelatores imi=
tantur corruptores morum. Quapropter
dicit augustinus epistola. lxxxix. Eligē
dus est magister probe etatis/ sancte
vite et eruditōnis. vt scilicet eius exem=
plo iuuenes imbuantur/qui mala di=
ligunt. in quibus nutriūtur. Sic enim
de alexandro legimus. quod exemplo leo
nidis magistri sui/multa vitia retinu
it/quibus omnino carere non potuit.
Vnde hierony. epistola. lxxxvij. In te
nera etate facilius sancte conuersatō=
nis vsus molescat. animusque induratus
non de facili ad arbitrium volentis tra
hi potest. Ideo tullius libro officiorum
primo dicit. quod ineuntis etatis inscitia
senum constituenda et regenda prudē
tia est. Ineunte enim adolescentia. tūc
est maxima imbecillitas consilij. Ipsi
enim sunt ad leuitates prompti.
Vnde vinum negandum esse pueris/

docet seneca ·libro· ij· de ira· Ipsosque cibis non esse inflandos docuit plato· Nam castrimargia sapiētie studio minimis ɔtradicit· eo ꝙ nutrix est volupta tis que maxime philosophie inimicat vt inquit aug· li· iiij· ɔtra iulianū· Vñ hugo in didascalicon pte· ij· narrat qualiter cuidam sapienti fuit petitū/ que erantnecessaria studenti· qui respōdit mens humilis· vita quieta· scrutinium tacitū· leta pauptas· terra aliena· non erubescere petendo· ꝛ sciā adepta: neminem cōtemnere· Et concludit ibidē ꝙ quatuor portāt lecticam phie· scꝫ amor· labor· curā et vigilia· His ergo modis sciētia acquiri potest· que tunc efficaciam sortit: siue ita cōsciētie cōformetur· Unde hiero· epl'a· xxxiiij· narrat qualiter ypocrates discipulos adiurauit/ anteꝙ eos doceret: ꝙ mansuetudini ꝛ moribus insisteret· Socrates etiam vniuersam phiam ad mores corrigēdos reduxit· vt ait seneca ad lucil· epl'a· lxxiiij· Et aug· viij· de ci· c· iij· Idē ponit tul· in tuscul· questio· li· quinti ꝓlogo· dicens· Socrates autem primus phiam deuocauit e celo· ꝛ in vrbibus collocauit· ꝛ in domos etiaꝫ introduxit et coegit de vita ꝛ moribus/ rebusque bonis ꝛ malis querere· Rursus iuuenis attendat: ne prauā doctrinam discat· Vñ apud lacedemones libri archilaici de ciuitate sua deiecti fuerūt· eo ꝙ quedam turpia licꝫ subtilia cōtinebāt· narrante valerio li· iiij· c· vi· Discat ergo iuuenis doctrinas sanas· Nā insane doctrine falsitatibus ꝑmixte sunt· atque doctrine nō merētur vocari· Vñ bern· super cātica omel· xxxv· Est omis sciā bona dū veritati subnixa sit· Sed qui dā scire volunt/ eo fine tm̄ vt sciant· sꝫ turpis curiositas est· Sunt etiaꝫ qui scire volunt vt scire videantur· Sed turpis vanitas est· Et subdit: sicut cibus indigestus corpus corrūpit· sic sciētia igne caritatis scꝫ bonis opibus non digesta anime corruptio est· De tali sapientia loquitur sapiēs ecclesiast· i· In multa sapiā multa indignatio·

Ca· v· quō sapiā est necessaria regibus

Oseph cū a suis fratribus fuisset venditus: non diuitiarū multitudine/ sed ꝑ sapiētiam obtinuit/ vt dominaretur in omni terra egypti· geñ· xlij· Unde vegetius li· i· de re· mili· nullus est cui sapientia magis cōgruat: ꝙ principi· cuius doctrina omnibus debet ꝓdesse subiectis· Ideo iuuenes nemo eligit in duces· quia nō constat eos esse prudētes· vt dicitur· iij thopi· Nam sapiētia fecit romanos dominari· vt inquit polic· li· vij· ꝛ li· iiij· Romani (inquit) viguerūt ꝙdiu lrati fuerunt· sed exquo virtus litteraꝝ in eis languet: extunc manus armata infirmatu est/ ꝛ cecidit principatus· Om̄i sapiētia ait ꝑ me reges regnāt· ꝓuer· viij· Cur enim traianus olim hortabatur regem francoꝝ/ vt suos filios in artibus liberalibus erudire iuberet (narrante policra· li· vi·) nisi qꝛ rex illitteratus est asinus coronatus· Rex eniꝫ insipiēs ꝑdet ꝑplm suū· eccl'· x· Vñ hieroboam ex sua imprudētia decē regna ꝑdidit/ q̄ sibi dimiserat pr̄ su⁹· Sapiā ergo regna stabilia facit· Vñ in moralí dogmate phoꝝ narrat/ q̄liter xerses rex medoꝝ innumerabilē būs exercitum/ ɔtra paucos grecos bellatur⁹ accessit· Cui quidaꝫ dictus damacetus: Ista (inquit) multitudo tibi placꝫ dñe mi rex· sed metuēda· qꝛ dubiū est indoctam multitudinem regi ꝓdesse posse· nec diu durare pōt· qꝺ regi non valet· Vñ vegetius li· iiij· dicebat se esse deceptū/ eo ꝙ multos habebat hoīes· sed nullos habebat discipline subiectos· Prudentia ergo principibus victoriā

pbet/viteq honestatem·quia impossi-
bile est prudētem non esse ens bonum
vi·ethicoꝝ·Vtinã ergo principes sapi
entiam diligerent·Sed fortassis super
bia eleuauit corda eoꝝ/ita vt negligãt
omnia que a prudentibus scrutari de
bent·Vtinam reminiscerētur qualiter
dyonisius(licet tyrãnus)platonē sa=
pientem honorifice suscepit· narrante
poli·li·vij·ca·xxxviij·Sed hi sapiētes
non amant/qui sapientes fieri nō cu=
rant·Eoꝝ ergo principatus ruine ge=
rit timorem·

Ca·vi· quō sapiēs omīa possidet et stultus nihil·

Nihil possidet is qui sapientia
caret·aut qui seipm nō habet
Stultus vero se non possidet
eo q se regere nescit· Sapiētis autem
sunt omnia quia nullo eget·Vnde se=
neca epla·ix·allegat crispinū dicētem
sapiētē nulla re egere· 7 tam multis
illi rebus opus esse·Econtra stultū mul
tis indigere·sed ei nulla re opus est·
nulla enim re vti scit·Nempe egere il
le dicit·qui desiderat qd ab eo non ha
betur·7 exinde molestat·Quod sapiēs
nō facit·quia ex sibi possibilibus con=
tentatur·Vnde idem seneca·li·vij·de
beneficijs·Dicitis o stoici omnia sapiē
tis esse·quō ergo pōt aliquis dare sa=
pienti·si omnia eius sunt· Nihil enim
prohibet bona ciceronis esse 7 sapiētis
qui tamen ea nō possidz·Sed quō sua
erunt·si nō est possessor eoꝝ· Ideo enī
sua esse dicūtur· qz suo subsunt imperio
Et quō subsunt ex quo ea nō habet·
Reuera nec hr̄e petit·7 si petat tunc
ea habebit·Alias enim petere sapien
tis non est· Ecce ergo quō sapiētis sūt
omnia·Studeat igit homo sapiens fi
eri nec pstudeat ditari·qz omnis sapi=
ens diues·Multi esse sapiētes credū
tur·qui nō sunt sapiētes· Vn̄ lactan·
li·de falsa sapia/ naturā(inquit) hoīs
deus hanc esse voluit·vt duaꝝ rerum
homo cupidus ac appetens esset sz re=
ligionis 7 sapie·Sed hoīes ideo fallū
tur· qm̄ aut religionem sine sapia su=
scipiunt/aut sapie soli student religio
ne omissa·Verūtamen altera sine alte
ra esse non pōt·Nomine autem religi=
onis honestas capit·7 noīe sapiētie ve
ra philosophia qua mores astruūtur·
Vnde plato dicit amatorem dei phm
esse·teste augustino·viij·de ciuita·dei·
nec tamen quis credat veram phiam
esse illam/quā studio humano acqui=
rimus·sed illā quā nemo mortalis est
assecut9· Vnde tullius in libro de ami
cicia· negāt(inquit) sz veteres quēq
esse bonum virum/nisi sapientem· sed
ad illam sapiētiam interptantur·quā
nemo adhuc mortalis est assecutus·
Queres igitur fortassis/que sit illa ve
ra sapientia· Reuera ipa est qua de9
cognoscitur·Vnde lactātius li·de vero
cultu·sicut in itinere celebrādo nihil p
dest viam nosce/nisi conatus ac vires
suppetant ambulandi·ita veri sciētia
nihil prodest si virtus ppria deficiat·
Sciētia autem est deū noscere · Dices
tamē philosophie plurias esse partes
Suprema aūt pars est/qua de9 cogno
scitur·Et alia quedā pars est/qua ho
mo in agendis dirigitur·De qua tulli·
in tusculanis questionibus·li·v·Sapi
entis pprium est nihil propter qd pe=
nitere possit facere·nihil inuite/sz splē
dide 7 pstāter oīa pagere· nihil expe=
ctare p certo futuꝝ·nihil cum acciderit
admirari·suisq stare iudicijs·O q de=
siderāda est hec sapia·qua bn̄ viuitur
qua liber homo efficit·Vn̄ tulli9·li·de
padoxis·sic impbo 7 stulto hoī bn̄ esse
non potest·sic vir sapiens 7 bonus mi
ser esse non pōt·Omnis sapiens liber
oīs stultus seru9· Huic tn̄ sapie stulti
multi contradicunt· Illosq predicant

stultos: qui studijs sapiētie insistunt. Hor. tamen (teste seneca epl'a. xiiij.) nunquam intātū qualescet nequicia / nūquam sic contra virtutes confirmabūtur: vt non philosophie nomen venerabile et sacrū maneat. quoniam (vt ex puer. sapiētum colligitur) rem maximā tibi sapientia promittit vt te reducat tibi. Sed hanc paucissimi habent. Vnde catho. Sermo datur cūctis animi sapia paucis. Si tamen sapia haberetur: diuitie que magno labore acquiruntur / velut inutiles ptermitterētur Vnd claudianus in maiori ope. Magnas ingenij copia vincit opes. quia scz homo ingeniosus et sapiens vincit magnas opes. Nam opibus non fit sapiens homo: sed sapientia diues.

Capitulū. vij. de dispositōne ad sapientiaz et de quiete contemplantiū.

Nulla est via melior ad verā et infallibilem sapiam: quam vita virtuosa. Vnde aug9 in li. octuagintatriū questionum. allegat dictum cuiusdam sapientis fontei noīe / qd scripsit quidam paganus postmodum baptisatus. hoc inquit miseri agite / hoc agite: scz baptisemini. ne vnquam polluat hoc domicilium spūs malign9 ne sensibus immixtus infestet anime sanctitatem: luceq mentis obnubilet. Nam ipis adheret somnis latet in ira impletq omnes meatus intelligētie / per quos lumen rōnis solet infundi. Itaq apparet: quod sancte ac catholice viuere / medium vere sapie est. Sed qz in virtutibus stulti reperiūt amaritudinem et in criminibus voluptatez: ideo mala pro bonis amplectūtur. Vnde lactantius in li. de falsa religione: quia (inquit) in virtutibus amaritudo pmixta est: vitia vero voluptate condita sunt ideo stulti illa amaritudine offensi / et voluptate decepti / mala pro bonis amplectūtur. Et idem lactātius li. de vera religione et sapia. Veritas (inquit) acerba est omnibus his qui vitā suaz mortiferis voluptatib9 dedicarūt. Sz reuera menti virtuose nil pulchri9 studio sapie est. Vnde quintil. li. viij. institutōnum oratoriaz. Pulcherrimum opus est vacare studio. quia mens nō vitijs / sed studio libera est. Illi igitur reprobandi sunt qui studio vacare pigrescunt. Vnde ex puerbio sapientum colligitur. vt auri aliquid extrahamus terras euertimus. vt autem summum aucupemur pectus / scrutari piget. quia scz omnes labores accipimus vt aurū possideamus. sed pro sapiētia quā de9 cognoscitur: laborare pretermittimus Arbitror enim peccata hoc facere. Vnde seneca epistola quinquagesimatercia. Vitia sua confiteri sanitatis indicium est. Qui sapiens igitur fieri cupit: delicta tollat. quibus studium offenditur. Vnde prudentius. O quotiens aīam vitiorum peste repulsa sensimus incaluisse deo. quotiens tepefactum celeste ingenium post gaudia candida / retrocessisse in stomacho. Que verba nil aliud sonant: nisi quod vitijs repulsis anima inheret studio sapientie. sed per vitia retardatur. Vnde prosper in epigram. Cor mūdum et sapiens / fructu virtutis alatur. Et xpi in nostro pectore regnet amor. Nempe amor studētem excitat. et moram facere nō pmittit. Sollicitum ergo erit studium in amore si fundetur Vnde ouidius. ij. de arte. Est mora tuta breuis lentescunt tempore cure. Vanescitq absens et nou9 intrat amor. Vir ergo studiosus sapiam querat qua mens pficitur. Qua etiam in hoc crescit homo / in quo brutis dominatur. Rursus petūt quietē oēs. sed quietus esse non potest qui sapiēs nō est.

Unde seneca epistola ·lvi· nulla placi da est quies/nisi quā ratio composuit nullaqꝫ res animi sapiētis euocat · nullusqꝫ auiū concentus interrūpit cogitatōnes bonas solidas quoqꝫ iam ⁊ certas · Itaqꝫ in bonis cogitatōibus ⁊ studijs quies est Unde narrat A·gell·li· primo · noctium acticaꝝ: quō socrates a solis ortu vsqꝫ ad occasuz immobilis studio vacabat · atqꝫ oculis in eundem locum directis contemplatōni insistebat · De mundi enim sollicitudinibus minime curabat · totiusqꝫ mūdi incolaz et ciuem arbitrabatur · Nihil autez se scire dicebat: nisi ī hoc ipm ꝙ nihil sciret · Unde ⁊ carneades sapientie studio vacans cibum sepius capere pretermisit (vt alibi dictum est) narrante valerio · li · viij · ca · vij · Cur ergo mundani quietem non habent · quia nō in diuinoꝝ sed humanoꝝ studio se occupant · Unde seneca ad luciliū epla viij mihi crede · Nā qui nihil agere videntur maiora agūt · humana diuinaqꝫ simul tractant · Quasi diceret ꝙ mūdano studio non ita insistenduz est quin etiam diuino intendendum sit · Aliās mentis quies haberi nō potest · Dicēte beato august · dn̄e/inquietum est cor nostrum/donec quiescat in te; Huius autem quietis via/est vita virtuosa ·

Capitulū · viij · quō sapientia omnia vincit

Apientia om nia cōplectitur · nihilqꝫ ignorare pmittit ⁊ singuloꝝ noticiam prebet · ꝙ igitur amāda est sapiētia · Quid eniz iocundius aut felicius tibi/ꝙ cū humana cōceperis/diuinas scias scias · Reuera prebet pabulum anime/studiuz sapientie · Attendamus igitur ꝙ sit delectabile naturalia perscrutari · Unde tullius in dialogo ad hortensiū · est (inquit) animoꝝ ingenioꝝqꝫ naturale/quasi pabulum quoddaz/cōtemplatō nature · Et didimus ad alexandꝝ: nulla (inquit) spectacula vel certamina tātum affectamus: sicut sapie studiuz · in qua sapia videmus celum pulchre formatum/signoꝝ veritatem/stellaꝝ fulgorem rutilare · videmusqꝫ pelag⁹ purpureo colore venustum germanaz terram amplecti · cuius pelagi multiformes pisces ꝑ equoreas vndas salt⁹ exercent · campoꝝ etiam viretium specie delectamur/ex quib⁹ odor gratissimus flores suauitatis exalans/oculos hominū simul pascit ⁊ animū · nemoꝝ ꝙ adest opacitas · ⁊ fontium arridet amenitas · Assunt ⁊ volucres dulce cōcinentes melos · Hec (inquit) sunt nature spectacula · que ⁊ imitari difficile ē · et refutare culpabile · Sz ūnquid hec omnia sapia prebet · Reuera sic · quia oīm naturas doc; Unde seneca de naturalibus questionibus · li · iiij · dicit: sapientem debere naturalium inquisitōni vacare · dulce (inquit) spectaculuz est singula scrutari · Sed reuera pter missio sapie studio plures mānibus occupatōnibus agitātur · ⁊ querūt extra studium campum · extra nemora sapientie feras · Itaqꝫ malunt reꝝ incorruptibilium vsus: ꝙ notitiam perpetuo duraturam · Unde fulgeñ · li · ij · mitilogioꝝ narrat/ꝙ cū diogenes dolore graui torqueretur: ⁊ vidisset hoīes ad amphiteatrū currētes: aiebat · q̄nta hoīm stultitia currūt/vt videant homines repugnare feris ⁊ me ꝑtereunt cum naturali dolore certantem · Hi eteniz sapientes non erant · quia cursibus non acquiritur sensus · sed ope bono sedulo qꝫ studio · Unde virgilius in georgicis · primo · Felix qui potuit reꝝ cognoscere causas · Et tullius li · primo de diuinatōne Si quis mortalis/colligatōes omnium causaꝝ animo prospicere posset nihil eū ꝑfecto falleret · Nā ex notitia

mortaliū cognitio ꝓpenditur ꝯditoris·
Unde prosper·in epigram· En miris
operū signis ostēditur actor/auctorēq;
sua condita queq; canūt· Cum igitꝰ sa=
piens humana cōspexerit· deum inue
niet·in cuius cōtemplatōne quietabitꝰ
Audisti igitur sapiam naturam cau=
sas edocere· Nunc autem ⁊ de diuinis
loquētem meditemur· Nam ipa sapia
infima ⁊ excelsa ꝑscrutatur· Si em̄ eā
possederis/quātum tibi suppetit omia
cognosces· Unde lactātius in li·de ori=
gine erroris· nobis (inquit) ꝓpe datū
est celum intueri· vt deum quē oculo
videre nō possumus/mente cōtemple
mur·quid tam ꝑspicuū·cum natura ce
lestia cōtemplemur·quorū consideratō
ne manuducimur ad cōtemplandum/
ita qualis sit natura deorū· Unde tul·
li·ij·de natura deorū·nihil (inquit) dif=
ficilius q̄ a consuetudine oculorū/aciē
mentis abducere· Ecce quāta difficul=
tas est deū venerari· cuius tamen co=
gnitōnem/ex visibilibus sapiētia pre=
bet· Juxta illud apli· Inuisibilia dei
per ea que facta sunt a creatura mun
di intellecta conspiciūtur· Unde tul·in
li·de creatōne mūdi· Parētem vniuer
sitatis huius inuenire difficile est· q2
soli sapiētes deum cognoscere possunt
Vulgus autem sapienti credit· Cōspi
ciat ergo sapiens creaturas dei· vt de=
um cognoscat ipē· Unđ boetius·li·v·
de consolatōe· Qui recto celum vultu
petis· in sublime feras aīm quoq;· Et
iuuētus·li·primo· Felices puro qui ce
lum corde tuentur· Visibilis deus his
ꝑ secula cuncta manebit· Nam ⁊ deus
homini vultum erectum ꝓbuit· vt celū
conspiciendo/deum cognosceret· Bru=
ta vero terram cernūt·in quā resoluitꝰ
eorū vita· Unde ouidiꝰ libro primo me
thamor· Pronaq; cum spectāt anima
lia cetera terras· Os homini sublime
dedit celūq; videre Jussit ⁊ erectos ad
sydera tollere vultꝰ· Et bernardus sil=
uester in microcos· Bruta patiēter hn̄t
tardos animalia sensus· Cornua deie
ctis vultibus ora ferunt· Sed maiesta
tem mentis testante figura· Tollit ho
mo sanctum solus ad astra caput· Vt
celi leges inde flexosq; meatus· Exem
plum vite possit habere sue· Unde cū
quidam empedocli ꝑho quereret/cur
viueret· respondit/vt astra inspiciam
celum subtrahe· ⁊ nullus ero· Iste est
empedocles· qui sic deum legitꝰ descri=
psisse· Deus est spera cuius centrū est
vbiq;/⁊ circūferentia nusq̄· Alibi tam
legi democritū hoc dixisse· Quicquid
sit· tn̄ empedocles sapie studio mediā=
te· deum ꝑ viribus inuestigabilis·et(
vt refert lactan·)mortem sibi intulit/
eo q aīas eternas suspicabatur· Ex p̄=
dictis ergo patꝫ· qualiter philosophia
naturalium ⁊ diuinorū notitiā ꝑstat

Capitulū·ix·quō est iu=giter studendum

D hoc datus est homini intel=
lectus· vt intelligat/⁊ cogno=
scat· Via autem cognitōis stu
dium cōtemplatio est· Sed quia(teste
ypocrate in aphorismis) Vita breuis
ars vero longa· congruit volenti sapi=
ens fieri/studiosissime atq; sollicite sci
entias contemplari· Nam ⁊ licet ꝓdi=
cta verba de arte medicine dicta sint·
nihilominus quelibet ars ⁊ scia longa
est· Et ad eius adeptōnem vix huma=
na vita sufficere potest· Nam teste tul
lio in dialogo ad hortensiū)omnis co=
gnitio multis est obstructa difficultati
bus·est em̄ ⁊ in ipsis rebus obscuritas
et in iudicijs nr̄is infirmitas· Vn̄ fertꝰ
q theofrastus aristotelꝰ discipulus/ac
cusabat eū dicens· Cur (inquit) ceruis
⁊ cornicibus vitā diuturniorē ꝑstas· q̄
hoībꝰ· q̄rū si etas possꝫ esse lōgior· oībꝰ
ꝑfectis artibꝰ eorū vita erudiretꝰ· Vita

igitur breuis· Sint igit̄ studia sollicita
Quid enim dulcius ocio lr̄ato⸗inquit
tul·v·li·de tuscu·questi· Erubescāt igi
tur indociles et idiote/quibus discere
nulla cura est·aut quia sciam spernūt
quā ignorāt·aut q2 sciam iactant se ha
bere/quā non habēt· Nam(teste tul·
de diuin·li·i) Omnis temeritas in re
bus turpis est· Unde socrates· sapien
tissimus se nihil scire dicebat· Nō igit̄
tollat studium tuū desidia vel supbia
Nam(teste ouidio·iiij·de tristib⁹) In
geniūq3 meum longa rubigine lesum·
Torpet·⁊ est multo q̄ꝫ fuit ante min⁹·
Qđ verum est de his qui minime stu=
dent· Nam studendo ⁊ cōtemplando
gaudet natura varietate·vt ponit var
ro in suis sentētijs· Et aristo·i·ethico·
ex hesiodo refert·ꝙ iste quidez optim⁹
qui ex seipo omnia intellexerit·bonus
autem rursus ⁊ ille qui benedicēti obe
diet· Qui vero nec ipemet intelligens
est/nec alium audiēs in animo ponet
hic prorsus inutilis vir videtur· Quid
enim inter humanas occupatōnes de=
lectabilius q̄ꝫ scias meditari⸗veritates
cōtemplari⸗⁊ artib⁹ illustrari⸗ Nil em̄
melius inter humanas ꝯtēplatōes no
ui· Nam studio ⁊ cōtemplatōne fit ho
mo sapiens/⁊ felix/⁊ amabilis cūctis·
Vn̄ narrat valerius maximus ꝙ mar
cell⁹ captis syracusais archidemio phi
losopho peparcit⸗eius visa prudentia
qua floruit cuiusq3 studiuz sapie olim
queuis beneficia impetrauit· Atten
damus qm̄(teste sene·ad lucillū epl̄a
xlix·) dociles naturā nos cōdidit/et ra
tōnem dedit impfectam⸗sed que perfi
ci posset· Et epl̄a·lxxvi· q̄ꝫdiu viuis/tā
diu discas· Et quintil·li·ij·institutōnū
Sicut officiuz preceptoꝝ est docere⸗sic
discipuloꝝ dociles se pbere· Scientia
nāq3 cōualescere nequit⸗nisi tradētis
et accipientis concordia sociata fuerit
Itaq3 congruit sapientie studio se ex=
hibere·aut saltem arte in aliqua se oc

cupare· nihil tamen sapie studio meli
us· Sed(vt ait apule·li·de deo socra)
In quibusdam mirādum est ꝙ minime
discere volūt⸗⁊ causam eoꝝ que videt
negligunt· Huiusmodi sunt hi qui sa
pientes fieri non amant· qui pro solo
statu aut victu corporis laborant· Uti
nam hi attenderent socratis studia·de
quo refert valerius·li·viij·ꝙ addisce=
re quotidie non resistebat· De pitha=
gora etiam fert̄ ꝙ doctrinis iugiter in=
sistebat· Unde eunodius·artium ma=
ter est instātia/nouerca eruditōis est
negligentia· Ideo catho· Instrue pre
ceptis animū⸗ne discere cesses· Nam
sine doctrina vita est quasi mortis ima
go· Ne pudeat q̄ nescieris te velle do=
ceri· Scire aliquid laus est·pudor est
nil discere velle· Posco igitur vt attē=
dat lector/supbiam/ignorantie mr̄em
existere Plures nāq3 vano fastu sedu
cti discere verētur a doctoribus eis ne
detegatur eorum ignorantia· Malunt
enim vt arbitrentur homines eos sci=
re qđ nesciunt⸗q̄ꝫ interrogādo sciam ac
quirere/quā adepti non sunt· Tales
etenim in sua ignorantia vitam ducu
cunt paruq3 proficiunt·quia docentem
non libenter audiunt·maxime tamen
desiderant sapientes fieri⸗vt famā ha
beant· nam eoꝝ desiderium gloria est
Eo tamen pacto quo scire petūt/vt ho
norentur scire recusant ne humiliētur
Supbia itaq3 scientiam postulat·quā
accipere dependenter recusat· Ignar⁹
tamen semp erit qui discere erubescit·
Si nempe felix fieri poptas(vt omēs
cupiunt viuentes) quomodo ergo stu=
diuz sapientie contemnis⸗cur rēnuis
doceri⸗ Nam(teste ouidio·v·metha=
mor·) fas est ⁊ ab hoste doceri·q2 nul=
lo casu debet id pretermitti⸗quod mē
tem perficit· Unde ouidius primo de
arte amandi· Ingeniuz celeste suis ve
locius annis surgit· Sed nō nisi p do=
ctrinam/que a sciētib⁹ postulanda est·

Rursus (queso) aīaduertamꝰ: quāto zelo veteres sapīe studio inheserunt. Sepe nempe quosdaʒ numeraui ꝛ nu meraturus sum sed nō adest scribēdi facultas eos quoꝝ studia iure comme moranda sunt. plures nāqꝫ meditatoꝝ ita dilexerūt: vt relinquerent vrbes lo cupletissimas. ꝛ vastam solitudinē eli gerent Quia nihil porro studiose mēti tam cōgruum est/ sicut solitudo. Nam qui cum multis est/ secuʒ nō est. ꝛ qui sibi abest cōtemplari nescit. Vn̄ tulliꝰ primo de offi. multi tranquillitatē spe rantes/ a negocijs publicis se remoue runt. inter quos nobilissimi viri philo sophi ꝛ homines graues fuerunt: qui nec populi nec principum mores ferre potuerūt. vixeruntqꝫ nōnulli in agris Vnde seneca li. vij. de naturalibus q̄= stionibus. fac lucille qđ facere cōsueui sti ꝛ a turba quātum potes te separa. Et idem seneca epl'a. ij. primum argu mētum composite mētis existimo/ pos= se consistere: ꝛ secum morari. Et idem epl'a. vij. Inimica est multoꝝ conuer= satio. et vtiqꝫ quo maior est populꝰ cui miscemur: hoc plus periculi est. Et epi stola xv. Quicqđ facias cito redi a cor= pore ad aīm tuū. illuqꝫ diebus ac nocti bus exerce. Et epl'a. xix. Si potes sub= duc te istis occupatōibus. Hiis em̄ do= cumētis clare deducit̄. ꝙ cōtemplanti bus bona est solitudo. Vnde in puer. sapiētum dicit. rem maximaʒ tibi sapi entia ꝓmittit/ vt reducat te ibi: solitu= dineʒ que vult cū innocētibus viuere. Et ouiđ. iij. tristiū. Viue tibi. et longe noīa magna fuge Vn̄ ꝓsper. li. epigrā Scrutari legem ꝑn̄t: si a strepitu mū= di libera corda vacēt. Itaqꝫ ꝯtempla= tōnis locus solitudo est. Sed nūquid solitudo melancoliaʒ gignit: quis aūt melancolicus studere valet: Attende nempe ꝙ melācolia ꝑ tristitia capit̄ se pe. Et ita studiū impedire solet Si au tem melancolia capiat̄ ꝑ ista natura q̄ melancolica dr̄: melancolicus fieri ne dubites. qꝛ ceteris complexionibꝰ me= lancolica est ingeniosioꝛ. ꝛ licꝫ sit terre strioꝛ/ est tn̄ cognitōne acutioꝛ: dicente tullio. in tuscu. questio. li. primo aristo. (inquit) ait omnes ingeniosos melan= colicos esse. neqꝫ tardiorem his esse/ moleste non feram.

Capitulū. x. quō nō suf= ficit legere sed etiam au= dire oportet.

Libros euoluere seu legere ꝓ studio/ eiusqꝫ vtilitate nō suf ficit: sed doctores idoneos au= dire cōgruit. Nam auditus via est ad disciplinam. Si vis ergo doctus fieri virum elige doctum/ cui obtempes: cu ius doctrine acquiescas. Nam discipu lum proficere facile non est: si proter= uire/ aut redarguere suum ꝑsumat do ctorem. Vnde in li. primo m[u]sice vete ris fertur ꝙ cum pithagoras discipu= los instrueret: nullus sibi cōtradicere audebat: n c rōnem querere eoꝝ q̄ di cebat. sed erat eius rō docentis autori tas. Nam ꝛ in ꝓbia guilli. de cōchis(quā duci normanoꝝ ascripsit) me le= gisse recolo/ ꝙ olim discipuli ꝑ septēni um suos mgr̄os audiebāt: anteꝙ̄ ali= quid loquerētur. Huius vero tp̄is sco lares redarguere suos doctores nō ve rentur. quinimo ꝛ de ea qōne de qua interrogant determinare ꝑsumūt. qđ non est facere viam ad disciplinam. Fortassis etiaʒ doctoꝝ insufficiētia/ vi am discipline claudit. ꝛ auditoꝝ teme ritatem ꝓpter ebetudineʒ refrenare nō audent. Doctus ergo fieri si poscas: idoneū exquiras doctorem. Vn̄ varro in suis sentētijs. Illum quidem erudi torem elige: quē magis mireris in su= is ꝙ̄ in alienis. Nil enim magnifi= cum docebit/ qui a se nil didicerit.

Absit igitur a te/ vt doctorem imperitũ eligas· sed in limitibus tui ingenij consistas· tueq; capacitati magistrũ exquiras Et hoc maxime dum iuuenis es· tenerioris; etatis· tunc enim quicquid conceperis/ facilius radicabitur· vt tangit quintilianus li· institu· Unde varro in sentẽtijs· sapiunt vasa quicquid prius acceperũt· Sic (inquit) est de infantibus· Et augustinus li· primo de confess· de seipso lamentabiliter fatetur/ iuuentutem ludis et non semp studijs exposuisse· In scholas (inquit) datus sum· vt lr̃as discerem· in quibus quid vtilitatis esset· ignorabã miser· sed ludere delectabar· Cum igitur vir tante doctrine/ vt narrare neqamus/ de modico iuuentutis ludo lamẽtatur· hi potissime erubescant qui totam iuuentutem lasciuie prebuerũt· Nec tamen cõgruit artibus quibuscũq; animũ exhibere· aut quorũlibet scrutiniorũ noticiam adipisci· Nam qui mẽtes sue capacitatis excedit· cum putat ad sciarũ culmen puenisse/ errorũ tenebris nubilat Ideo catho· Mitte archana dei celum inquirere quid sit· Cum sis mortalis q̃ sunt mortalia cura· Et oratius li· i· carminum Tu ne quesieris scire· quẽ mihi/ quẽ tibi finem dij dederint· Nec babilonios temptaris numeros· vt melius quicquid erit pati seu plures hyemes seu iupiter tribuit vltimã Desistant igitur suspiciosi magice artis scrutatores fallacias inuestigare· in quibus non nisi fraus diabolica cõtinetur· Nempe mirabile esset· si principes tenebrarũ/ & errorũ (demões scz) sapie collatores essent Mirabile si maleficia/ si indebita sacrificia/ si caractheres vaneq; cerimonie/ sapiam prebere inueniãtur· Talibus enim vijs a deo fonte sapie receditur· & sicut a sole elõgat⁹ cominus videt quo magis distat hic etiam (quicquid hoies dicant/ quicquid libri sortilegiorũ scribant· his nõ obstantibus) quis eo fit stultior/ quo a diuino cultu et fidei obediẽtia fit distãtior· Unde teren· Ut quid aliena cures que ad te nõ ptinent· Aliena sunt enim potissime ea scrutinia quorũ diabolus inuentor est· Unde varro in sentẽtijs· Nusq̃ deueniet qui tot sequitur calles· ptermittas igitur vana scrutinia· artibusq; veris intendas· sollicite quoq; doctorem audias· frequẽter legito· Nempe cõtinuatio discipulum facit magistrum· Unde plinius in ep̃la ad vrsum· Sicut faces ignem assidua cõcussione custodiunt· dimissumq; egerrime reparant· sic & docentis calor & audiẽtis intenta continuatione seruatur/ & remissione languescit·

Capitulũ· xi· de habitudine et modo docendi·

In omnibus exigitur mod⁹ in hoc p̃cipue tamen q̃ docere est· qr (teste aristo· primo metha) sapientis signum est posse docere Si quis igitur se scire dicat/ & docere nequeat· dubius est sermo eius· Ut autẽ quis bene doceat/ expedit vt modũ audienti vtilem exquirat· eiusq; capacitatem/ etatem/ & sensum cõcernat· nec instruere incipiat artes· sed prius imbuat artes· Plures enim altarũ sciarũ documenta quedam audierũt· quia tñ artes ignorant/ ideo vix ad plenum aliquid intelligunt· Docenti igitur assit instruẽdi forma· Unde palladius in li· i· de agricultura· Pars prima prudẽtie est· vt consideres psonam eius cui precepturus es/ neq; enim informator aut instructor agricole/ debet artibus & eloquẽtia artes imitari· Nam stultum est rusticos peritissimorũ virorũ alloqui stilo Unñ varro in senteñ· lucidissimũ gen⁹ docendi est exemplorũ subditio· His g̃ cõcludit docendi oportere habere modum· vt scz audiẽtis ɔsideret qualitas exẽplorũq; cõformitas nõ p̃termittat·

Rursus doctori congruit eloquentem
esse· Verbor emiz honesta habūdantia
intentōem declarat loquētis· qz (teste
sene· ad lucil · epła· xl) inopia verbor/
et exilitas minus intētum auditorem
facit· fortassis tñ qñqz contingit vt ver
bor inopiam ignorātia causet Nam(
teste ouid· ij· tristiū) qd minime noue=
rit dicere: nemo pōt· Ne quis igit do=
cere psumat qd nescit/ attendat qz tur=
pe sit ppriam ignorātiam suo sermone
attestari· Pulchrū tamen est z lauda
bile nimis· id erudire qd scitur(qz te=
ste lactā· li· de vero cultu) nihil tā pcla
rum hoī/ cōueniensqz pōt esse: qz hoies
ad iustitiaz erudire· Nam legere discē
tibus pdest sed viua vox magis z op9
maxime· De voce etemiz symachus ait
aptius est negocijs intimādis viue vo
cis iudicium· Et ouidius li· i· de fastis
Prospera lux oritur linguis animisqz
fauere· Nūc dicēda bono sūt bona ver
ba die· Verūtamen sufficit minime
vt verbo quis doceat: nisi ope instruat
Hec em̄ optima sapientie via est/ opa
factis conformare doctrinis· Vñ psper
li· epigrā· Nō satis est dñi pcepta euol
uere lingua· Js meminit legis qui me
mor est opis· O quot sunt doctores qr
opa doctrinis contradicunt: ideo sepe
cōtemnitur qd docent· Sed vtinā tam
multi bene facerēt: qz bene loquūtur·
Vt optat lactātius li· de vera religiōe·
Et in puerbijs sapientum dr/ qz doctor
turpis est: qui in officio labitur/ cuius
vult esse mgr· Et seneca epła· xxiiij· ad
lucil· hoc turpissimū est qd nobis obijci
solet: verba nos phie/ non opa tracta=
re· Unde catho· Que culpare soles ea
tu ne feceris ipse· Turpe est doctori cū
culpa redarguit ipm· Plurimi tñ do=
ctrinis insanis intendūt/ qui vitā bru
talem ducūt· vt tangit aristo· i· ethicor
quos odio habuisse fertur quidam di
ctus pacinnus· vt ponit a· gellius/ z he
linadus in chronicis· De quib9 lactā·
li· de falsa sapiā· Quidaz (inquit) sub
obtentu philosophie vitia sua celantes
domi faciunt ea que in scolis arguūt·
sicqz docent tm̄: nec faciunt· ipi pceptis
suis pondus detrahunt· Et ibidez· tur
pe est ad philosophiam tendere: et sa
pietie opa non agere· talis em̄ vita nō
vera/ sed palliata est· Quomō emiz pu=
tabis veteres suis pfuisse doctrinis: ni
si quia verbis z opibus docuerūt: Le
gimus enim phm xenocratem suis do
ctrinis multos correxisse Vnde narrat
valerius li· vi· qz cum polemius adole=
scens quidam/ luxuria z voluptate in
famis esset: necnō de tali infamia gau
diosus: accidit vt quodam mane predi
cti philosophi scolas ingrederet· quez
cum xenocrates vidisset: ptermisso sue
lectōnis proposito/ de modestia et tem
perantia/ atqz continētia loqui cepit· z
predicti animū a dissolutōne vite euo
cauit· qd facere nequiuisset nisi opera
doctrine conformia exhibuisset· Nam
(teste seneca ad lucillum epła· xxiiij)
turpe est aliud loqui/ et aliud sentire·
His igitur sermonib9 discant viri pru
dentes docendi formam· suosqz discipu
los studiosos fieri suadeant/ non solū
libros euoluendo: sed etiam mores cō
ponendō· Verum quia vir dedit9 spe
culatōni/ et qui libros amat a criminū
feditate facillime abstinet z eā/ mul=
toqz maiorem in studio complacētia in
inuenit qz voluptas exhibere possit: in
consulta verūtamen quorūdam est do
ctrina z immodesta quorūdam studia
Omnia enim opera quātumcūqz bona
fuerint mensuram petunt· nec decet la
boribus aut studijs vires suas destitu
ere· qd faciunt hi qui sine requie do=
cent/ legunt / vel student· Nam (teste
ouidio· ij· de arte amādi) habenda est
requies· Da (inquit) requiem· requie=
tus ager bene credita reddit· Et catho
Interpone tuis interdū gaudia curis
Vnde tibullius· Ite procul cure durū

genus/ite labores· Et maximianus· in
termissa minus sarcina pondus habet
Et magister seylo· Me grauat ille la
bor/sub cuius pondere labor· Et oui=
dius in epistolis· Quod caret alterna
requie durabile non est· Hec reparat
vires· fessaqꝫ mēbra leuat Itaqꝫ labor
moderatus/studiũqꝫ/non fastiditũ vi=
res amplhat· Vnde cassiodorus episto
la·xxiij·Latet sub ocio laudabilis for=
titudo·quia scꝫ gaudium interpositum
cure fortificat animũ·

Ca·xii·de vera phīa eiusqꝫ descriptōne et vsu·

Vera phīa sapientie amor est·
sed illa non est sapiētia q̄ stul
ta fieri suadet·cuiusmodi ē sa
piētia animalis ⁊ diabolica·cuius do=
ctrina seductio est·cuius amor nō phi=
losophia· sed mortis via est· Queso igi
tur vt conspiciamus gentiles vera phi
losophia floruisse· Erubescant igitur
xp̄iani qui sapiaꝫ p̄termittũt·et si phi
losophie studio intendant· solum que=
runt apparatus verbales ⁊ instructōes
nō exquirũt morales· Nam socrates ⁊
seneca sic studio sapientie vacarunt· qꝫ
difficultatibus naturalium bonos mo
res p̄miserũt· Vnde socrates ad corri=
gendos mores vniuersam phīam ap=
plicauit·vt testat̄ aug·viij·de ciui·dei·
ca·iij·Et hiero·ↄtra iouinianũ in suis
ep̄lis· Vnde hiero·ep̄la·vi·Quod (in=
quit) dauid extorsit ď manu hostis gla
dium· et golie caput ꝓprio mucrone trũ
cauit (vt dr̄·i·regũ) hoc siquidem phi=
losophi ꝓpriis dictis egerũt·tanq̄ dicat
qꝫ philosophi suis documentis malos
mores sic suppresserũt· sicut dauid go=
liam gigantem suppressit· Dicamꝰ igi
tur philosophoꝝ sanam esse doctrinaꝫ
dũmodo quedam sup̄flua abradātur·
Vnde hiero· vbi supra· quid (inquit)
mihi· si sapiam secularem/ꝓpter venu
statem eloquij ancillam israheliticaꝫ
facere cupio· Naꝫ quicquid in ea mor
tuũ est idolatria vel voluptate/ p̄scido
vel rado· ⁊ tunc ex ea vernaculos ge=
nero dn̄o deo sabaoth· Ibiqꝫ multa e=
numerat exempla de sacris doctoribꝰ
qui vsi sũt philosophia ad ecclesie vti
litatem· Illi igitur sileant qui veram
phīam reprobāt/dicētes philosophoꝝ
dicta inutilia fore· Si mihi em̄ nō cre=
dunt· saltem hiero·credant· Nullum
eniꝫ incōueniens apparet cuiuscũqꝫ gē
tis dicta colligere ⁊ suo ꝓposito rōnabi
liter applicare· Vn̄ seneca ep̄la·l· Non
mireris (inquit) ex eadem materia su
is studijs queqꝫ apta colligere· In eo=
dem enim prato bos herbam querit·
canis leporem· ciconia lacertam· Qua=
si diceret nullius doctrinam spernādaꝫ
esse·quia sapiēs in quolibet querit qď
bonũ est· ⁊ ita p̄ficit· ⁊ rep̄bat qď ma=
lum est· ⁊ ita id tollit· qď alios inficit·
Quāq̄ igitur sacra eloquia quibuscũ=
qꝫ philosophoꝝ dictis stabiliora ⁊ me=
rito laudabiliora sint· nullatenus ta=
men deprimēda· Vnde ysa·xxiij·Eru=
besce sydon ait mare·super quo verbo
ait gregorius primo moraliũ·in syndo
ne (inquit) figuratur stabilitas posito=
rum in lege· in mari autem vita genti
lium· Erubesce igit̄ sydon ait mare·qꝛ
ex vita gentiliũ redarguit̄ vita sub le=
ge positoꝝ· Atqꝫ ex actōne secularium
cōfundit̄ actio religiosoꝝ· dũ illi etiaꝫ
p̄mittendo nō seruāt qď in p̄ceptis au=
diunt· ⁊ isti viuendo etiam ea custodi=
unt· in quibus nequaq̄ legalibus pre
ceptis astringũtur· Iuxta illud roma·
ij· Gentes em̄ que leges nō habent· q̄
legis sunt faciũt· Que omnia ideo alle
gata sunt· qꝫ dicta gentilium philoso=
phoꝝ nō sunt cōtemnēda· quia ꝓdesse
sepius inueniũtur· Et si mala intentō=
ne/aut causa laudis/flagella tulerint/
eoꝝ exemplo redarguimur· si p eterna

felicitate ea ferre ostendimus: que pro
terrena voluptate ptulerūt. In ipsis
ergo eorum malis instruimur. nō ꝙ imi-
tatōnem mereātur: sed qꝛ potius ea p
pter deū facienda sunt/ que ipi ppter in
anem gl'iam ⁊ voluptatem gegerunt.
Vn̄ aug. v. de ciui. dei ca. viij. postq̄ ro
manorum acta magnifica narrauit: con-
cludit. ꝙ si romani p ciuitatis terrene
glorie tanta fecerūt: nos potius p eter
na. Vn̄ Crisost. sup matheum omelia
vij. ante finē. Excogitate (inquit) gre-
corum phorum acta. ⁊ tūc scietis quāto sup
plicio sumus digni: eo ꝙ leges diuinas
transgredimur. Quibus omnibus atten
tis/patz qm̄ philosophica doctrina vti
lis est. Ipamqꝫ reuelatam gentilibus
phis referūt plures. vt tāgit aug. xviij
de ci. dei. ca. xlvij. Nempe gentiles in
fideles gentiliū testimonijs alliciūtur
quibus quāq̄ scriptura sacra nō egeat
illi tn̄ egent qui cū sint gentiles absqꝫ
testimonijs gentiliū cōuerti recusant.
Vnde iulianus apostata volens sub-
uertere ecclesiā dei/interdixit filijs ga
lileorum/poetarum/atqꝫ phorum legere disci-
plinas. Nouerat enim in ipsis multa cō
tineri legis sacre testimonia. Conclu-
dimus itaqꝫ gentilium dicta in via ve
re sapientie prodesse.

Cap. xiiii. de dignitate et vtilitate sapientie.

Et sepe dictum est: sapia phie
amor est. cui veri philosophi
inhesert. eo ꝙ (teste seneca ad
lucillum epl'a. xciiij.) a sapia (inquit)
nunq̄ recedit religio/iustitia/⁊ pietas
que nullum putat bonū nisi quod ho-
nestum est. que nec fortune nec homi-
nis deleri potest muneribus. cuius hoc
precium est/non posse p̄cio capi. Q igi
tur quātus est sapientie amor. cuius
studio nil occurrit pferēdum. cuius ade
ptio nulli pōt precio cōparari. Ideo p-
uerb. viij. dicit/quid pdest stulto habe-
re diuitias: cum sapiam emere nō pos
sit. Reuera nil sapia melius. cuius ve
rus amor phia est. De qua tul. li. ij. de
officijs. ca. i. Quid enim est p deos opta
bilius: quid prestantius: quid melius
quid hoie dignius sapia qua philoso-
phi noiantur. Nō est (inquit) aliud phi
losophia: pter studium sapie. cuius no
men adipisci nō meretur hi quorum stul
ta vita est. Vnde olim nō decebat ali-
quem phm appellari nisi vita viueret
honesta. Vnde A. gel. li. xvij. abhomi-
nabile (inquit) fuit apud philosophos
nobiles/ꝙ vita ignobiles siue degene
res appellarētur philosophi. nec imme
rito. qꝛ philosophi nomen sanctum est
de quo loquens tullius in tusculanis
qōnibus li. ij. ca. iij. philosophia (inqt)
medetur animas. inanes sollicitudies
detrahit. a cupiditatibus liberat. pellit
timores. Et seneca ad lucilliū epl'a. xvi
hec (inquit) quieta est ⁊ cōtemni non
pōt. quinimo apud pessimos honor ē.
Et august. xxij. de ci. dei. ca. xxij. philo-
sophia (inquit) vel sapia: est donū dei/
et auxiliū cōtra miserias huius vite.
De qua loquens apuleius in li. de deo
socratis in fine: hac (inquit) comitāte/
oia horrēda vlixes subijt. oia aduersa
supauit. ea quippe adiutrice demeauit
ad inferos: sed ascendit. scylla nauiga
uit: sed ereptus est. charybdim transi-
uit: nec detētus est. ad lothophagos ac
cessit: nec remāsit. sirenes audiuit: nec
accessit. Nec enim aliud in eodem vlixe
omerus docet: nisi ꝙ semp ei comitem
voluit esse prudētiam: quā poetico ritu
mineruā nūcupauit. Nūquid ergo sa-
pientia amabilis est: q̄ aduersis suc-
currere solet. Reuera sic. Ipius autez
amor (vt sepe diximus) phia est. De qua
tullius in tusculanis qōnibus libro. v.

Philosophia (inquit) est vite dux: virtutũ indagatrix: inuẽtrix legum: magistra morum / et discipline. Nam ipsa est lex vite. vt inquit sene. ad lucillũ epla. xcviij. Ipsius ergo studium cõmendabile est: dũmodo licito terminetur fine. quia nihil prodest philosophari: nisi finis sit adeptõ vite beate. Vnde refert august. iij. li. sermonũ / sermone. lxxiij. de quodam pho iohanne: cui cũ quereretur quare philosopharet: rñdit propter vitam beatam. et quereñti qñ haberet illam. rñdit cũ hoc corpus relinquo in terrã. Itaque finis philosophie vite honesta est. per quã vita beata põt adipisci. Ideo seneca epla. xciij. in fine eple. scribe vt dum scribis: legas omĩa ad mores et sedandam rabiem effectuũ. Et illi ergo philosophi nũcupari non merentur: quorum finis nõ est correctio morum. Vñ policratus. li. iij. ca. ix. loquẽs de philosophis sic ait. In ipis (inquit) fuit imago virtutis. et vtinã inueniatur in nobis qui virtutis imaginem teneat. Quis vmbras virtutũ induit / quibus videmus floruisse gentiles? Quis enim themistoclis diligẽtiam / frontonis grauitatem cõtinẽtiam socratis / fabricij fidem / pudicitiam scipionis / longanimitatẽ vlixis / cathonis puritatem / titi pietatẽ imitatur? Hi enim laudabiles viri quasi quedam seculorum suorum sydera splenduerũt / illustrantes tpa sua. Hec ille. Quis ergo sapiam amicã sibi nõ constituet ex quo laudem et oĩm bonorum genera prestat

Cap. xiiii. de famosis illustribusque philosophis qui sapiam amauerũt.

Plurimi philosophi sapie studio floruerũt. Inter quos vij. precipui dicti sapiẽtes extiterũt vt tãgit aug. xviij. de ci. d. c. xx. quorum muneribus sublimata est ciuitas atheniensiũ. quorum responsis tanquam celestibus oraculis totus orbis certificatus est / et tanquam septem planetis nõ erraticis illustratus. Philosophorum tñ noĩa queso et laudes specificemus. Refert enim A. gel. li. xxi. quod solon fuit vnus ex vij. sapiẽtibus. qui primus atheniẽsibus legem instituit. Et (vt refert pompeius. li. ij.) atheniẽses loco legũ libitũ habebant. sed fuit solon vir insignis electus vt leges ciuitati propicias ederet. qđ fecisse nõ dubitatur. Hic aũt studiosissimus extitit: primusque morti sapie indagini vacabat. vt refert valer. li. viij. ca. vij. Rursus veritatem dicere nõ timuit. quẽ (prout refert tul. li. de senect.) phisistratus tyrãnus cũ interrogauit q̃ spe fretus tam audacter sibi rñderet: rñdit senectute. quasi diceret pro dicẽda veritate se paratũ mori. Rursus anaxagoras sapiam sic amauit: vt senatum ad eius contemplatõem fateretur. qui etiã videns suas possessiones desertas / minime curauit. vt (inquit valerius li. viij. ca. vij.) mortẽque contempsit. Vñ sicut refert tul. in tuscu. q̃stio. li. primo) cuidam querẽti ante mortem / an in patria sua vellet deferri: rñdit. nõ est necesse. vndique enim ad inferos tantũdem via est. Ceterum diogenis philosophi sapiam legimus. qui ob eius amorẽ diuitias cõtempsit. vt refert hieron. cõtra iouinianũ. omnibusque vẽditis solũ palliolum pro veste reseruauit. et in dolio volubili pro domicilio morabatur. vt tangit iuuenalis li. primo satyra scda. Vñ gloriabatur: quod fuerat ex diuite factus pauper. nil que sibi deerat quia nil desiderabat. iniurias quoque nõ timuit. Vnde cũ quidam adolescẽs faciem eius cõspueret: iratus nõ fuit. vt refert seneca. li. iij. de ira. ante finem. Cũque etiam quidam dictus lentulus in faciem eius cõspuisset loco vindicte suam faciem abstersit. Hic etiam mori nõ timuit. nec sepultu

re fastum quesiuit· Quĩnimo (vt refert
tullius in tusculanis quest· li· pꝛimo·)
moꝛiẽs iussit se pꝛoꝯci inhumatũ/ seu
insepultum· ¶Rursus cõmemoꝛemꝰ so-
cratis laudes· qui pꝛinceps fuit philo
sophie· ⁊ de celo eã euocauit· ⁊ in nubi
bus collocauit· vt inquit tul· vbi supꝛa
¶Huic aũt socrati comes fuit spũs ipm
in multis erudiẽs· sicut ait apuleius·
qui ꝑlibatum spm̃/ deũ socratis credi-
dit· ⁊ ob hoc li· de deo socra· intitulauit
hic aũt socrates nil de se ꝑsumpsit imo
se nihil scire affirmauit· vt ponit com-
mẽtatoꝛ sup pꝛimo li· ethicoꝝ· vite ꝙ
sobꝛiissime extitit· vt refert A· gel· lib·
xxi· ¶Patiẽtissimus etiã fuit· vt refert
seneca epl'a· xviij· Exemplũ (inquit) si
desideratis accipite socratem senem ꝑ
omnia aspera iactatũ/ inuictũ· qꝛ scꝫ in
aduersitatibus patiẽtissimus fuit· om
nesq; diuitias ꝯtempsit/ vt inquit tul·
v· de tusculanis qõnibus Unde ⁊ pꝛin
ceps phoꝝ meruit· idolaq; venerari re
cusauit Vñ tullius vbi supꝛa· taceo (in
quit de philosophis socrate contentus
qui in cõtumeliã deoꝝ quercũ ⁊ canẽ
diligebat· Sed ⁊ ꝓpterea moꝛtuus est
socrates· qꝛ deos destruebat · vt refert
boetius pꝛimo de ꝯsola· Et augꝰ· li· de
vera religione· ca· pꝛimo· ipm cõmen-
dat· eo ꝙ ꝑ deos iurare ꝯtempsit· Uñ
refert ꝯmẽtatoꝛ boetij· ꝙ socrates vni-
cum deũ ꝓfessus est· in cuius noĩe ve-
nenũ sumptũ sibi nõ nocuit· sed in no
mine plurium deoꝝ venenum sumere
coactus moꝛtuus est· Sed quis socra-
tem docuit vnũ deum ꝓfiteri· nisi vera
sapiã· cuius amatoꝛ extitit· suisq; do-
ctrinis ꝙplures sui tꝑis homĩes illu-
strauit· Nec tyrãnoꝝ minis territꝰ est
Sed potius eodem vultu quo triginta
tyrãnos solus aliqñ in oꝛdinẽ redege-
rat· eodem vultu carcerẽ intrauit/ nec
enim poterat carcer videri in quo socra-
tes erat· vt refert seneca ad heluiam·
Et idem seneca li· de ꝓuidẽtia post ꝑn
cipium· Socrates (inquit) illam potõ-
nem publice mixtam nõ aliud ꝙ me-
dicamẽtum immoꝛtalitatis obduxit· ⁊
de moꝛte disputauit vsq; ad ipã suãq;
moꝛtem ꝑsomniauit· vt refert tull · li·
pꝛimo de diuinat· sepulture quoq; cul-
men spꝛeuit· vt tangit tull· in tuscula·
qõnibus· li· pꝛimo ante finem· Ceteꝝ
platonis philosophi laudes quasi di-
uini nõ ꝑtermittamus· quẽ multi refe
runt non aliter nisi de partu virginis
editum· vt refert anaxalides· li· iij· phi
losophie· Cuius narratõ licꝫ falsa sit·
platõis tñ laudes ascribit· de quo etiã
narrat tullius li· pꝛimo de diuinatõni
bus· ꝙ cum in cunis ꝑuulus doꝛmiret·
apes in suis labiolis cõsedebant/ sueq;
future facũdie signũ fuisse rñsum est·
Cuiꝰ etiam partus matri eius ex qua
dam diuina reuelatõne intimatus est·
vt habet in li· qui dr̃ de suda· Hic etiã
plato egyptũ ꝑtesq; italie trãscurrit vt
phie doctrinã adipisceret Uñ ad tãtã
eminẽtiam phie suo ingenio atq; stu-
dio ꝑuenit· vt tam añcessoribꝰ ꝙ etiã
successoribus phis impare visus sit·
vt refert policra· li· vij· ca· v· Vñ cicero
platonem vocauit deũ phoꝝ· vt refert
aug· ꝯtra iulia· li· i· ca· iiij· añ finẽ· Hic
etiã plato libidinũ atq; concupiãꝝ se
ctas fugauit· ⁊ ab vrbe recedẽs vi aꝫ
achademie ꝑ studio phie elegit· ⁊ de
moꝛte cogitãs nullã ꝯplacẽtiaꝝ in mũ
do ꝯstituit· Uñ phiam/ meditatõnem
moꝛtis dixit· vt refert macrobius· li· sa
turnaliũ· Hunc etiã platonẽ ceteris
phis aug· ꝑfert· viij· de ciui· dei ca· viij
Et idem aug· in li· ꝯfess· fatet se legisse
in libꝛis platonis pꝛincipium euãgelij
lohã· vbi habet In pꝛincipio erat ver
buꝫ· ⁊ verbũ erat apud deũ· Hũc etiã
platonẽ innumerabiles hystoꝛie ꝯmẽ
dant eiusq; doctrina legit laudibꝰ di-
gna· Nã meditatõibus sapie ita inhe-
sit· vt cogitãdo/ ⁊ meditãdo moꝛeretur
et ipm ad deos translatum esse fertur

anno vite sue lxxxi· De cuius obitu re=
fert policratus li·vi·ꝙ sol e celo visus
ē cecidisse eo die quo philosophoꝝ pn̄=
ceps plato/rebus excessit humanis·
Rursus aristotelis eiꝰ discipuli sum=
miqꝫ philosophi laudes transcurramꝰ
Qui cum iuuenis esset doctrinam elo=
quentie docebat/vt habet in cōmentis
omeri·⁊ cum factus esset xviij·annoꝝ
philosophari athenis accessit·⁊ cū so=
crate tribus annis moratus est·Et so=
crate mortuo/platoni·xx·annis adhe=
sit· Post mortem vero platonis vixit
xxiij·ānis·in quibus·ꝑtim docuit alex
andrū/⁊ in ꝑte libros cōposuit· cuius
cōsilio fuit alexander doctus·qui post
modum toti orbi imꝑauit·De quo ari
stotele/loquēs aug·viij·de ci·dei ca·ij·
Aristoteles(inquit)platonis discipulꝰ
vir excellentis ingenij sectam ꝑipateti
cam cōdidit·Et tul·li·primo de diuina
tōne ca·ij· Aristoteles(inquit)singula
ri ⁊ pene diuino ingenio floruit· fuitqꝫ
vite moderate ⁊ voluptates respuebat
respuēdasqꝫ docebat·vt inquit vale·li·
vij·ca·vij·Hūc etiaz egregiū philoso=
phum nūcupat auicēna li·iij·sue me=
thaphi·ca·v·et principem phōꝝ raby=
moises ipm̄ appellat·Ceteꝝ alij philo
sophi fama grandi ⁊ noīe floruerunt·
scꝫ xenocrates mūdi ꝯtemptor/diuitia
rūqꝫ spretor·Nam alexandri munera
repulit·vt refert tull·in tuscu·questio·
li·v·Floruit etiaz phedron socraticus·
qui libruz de immortalitate edidit· vt
refert A·gel·li·iij·Floruerūt apuleius
pseusippus virtutibus ingenio ꝗꝫ gran
di·Theophrastus ꝗꝫ aristotelis disci
pulus plurimos scripsisse libros fert·
Pythagoras quoqꝫ sapie studio totaz
sollicitudinem suā exhibuit·qui cū in=
terrogaret an sapiēs esset· rn̄dit ꝙ nō
sapiēs/sed sapie amator extiterit·Ita
qꝫ hoc nomen philosophus extunc ma
nauit·vt ponit tullius in tuscula·q̄sti·
li·v· Nam philosophus amator sapie

interꝑtatur·Hic etiā pythagoras mu
sicam adinuenisse fert·vt ponit macro
bius li·ij·post principiū·Rursus char
neades fuit vehemētissimi studij·vt po
nit valerius li·viij·c·vij·Et demosthe=
nes industriosus extitit/⁊ eloquētia ꝑ
floruit·Isocrates quoqꝫ/democritus ⁊
hypocrates sapie studio viguerūt·vir
tutibusqꝫ summe adheserūt· vt tangit
A·gel·li·ij·Rursus xenon ꝯstantia at
qꝫ moderātia/⁊ taurus patiētia/ stoi=
cusqꝫ magnanimitate/ philosophi illu=
stres floruerūt·Rursus laudes innu=
merabiles de marco tullio de chilone
de seneca/de plinio describi possēt· ꝗꝝ
laudibus(breuitatis causa ꝓtermissis
cōcludamus philosophos illustres do
no sapie quā dilexerūt extitisse·

Ca·xv·de studiis atqꝫ se=ctis philosophorum·

Philosophoꝝ varie secte diuer
saqꝫ studia ꝯmemorātur·Vn̄
inter sectas famosas quedam
ꝑipotetica dicta est/quā aristoteles cō
didit· Alia aūt secta philosophoꝝ di=
cta fuit stoicoꝝ·cuius princeps fuit ze=
no ⁊ crisippus·vt ait A·gel Et recitat
aug·ix·de ci·dei·ca·iiij· Et seneca ad
elbiam dicit ꝙ a zenone incepit rigida
et virilis stoicoꝝ sapia· ⁊ apd̄ istos do
lor dicebat indifferēs/⁊ non malum·
Dicebāt em̄ ꝙ passiones non cadūt in
sapiētem·Et(teste tul·li·iij·de offi·ca·
ij·)hi dicebāt sapiētes esse amicos sa=
piētibus·⁊ nihil esse amabilius virtu
te/vt ponit tul·li·i·de natura deoꝝ·
Dicebant etiaz omēs insipiētes insa=
nire·vt ponit tul·in tuscu·questi·li·iiij
Ceteꝝ alia fuit secta achademicorum/
qui dicti sunt ab achademia ciuitate/
quā plato ꝑ studio elegerat/ ⁊ ex qua
oriūdus erat/ qui de singulis dubita=

bant/ nilq; affirmabāt certū· quorum opinionem videt̄ cōfirmasse eraclitus Verūtamen in hoc defecerūt/ quia nil certum crediderunt·quia saltem apud eos certum erat nil certum esse·put ar guit aug· In plurimis tamen sciētijs et virtutib9 huius secte philosophi cla ruerūt/licet in p̄dicta opinione defece rint·Insuper alia fuit epicureoꝝ·que dicta fuit ab epicuro atheniēse/qui po suit voluptatem esse summū bonū ·vt ponit A·gel·li·xiiij·Ponit etiam duo esse bona·sc3 corpus sine dolore/ꝛ ani mū sine perturbatōne/vt ponit seneca epl'a·lxvij·ad luciliū·Huiusmodi aūt secta/ si felicitatez in voluptate carnis posuerat/reprobāda est·si aūt in volu ptate mentis supportāda est· Et ita po suisse epicurū sene·arbitratur libro de constātia sapiētis·ꝛ libro·iiij·de bene ficijs·ca·ij·vbi declarat epicurū felici tatem in voluptate mentis credidisse· His igitur narratōnibus apte ostendi tur/multiplicem fuisse philosophoruz sectam·oīm tn̄ finis fuit attingere sa piētiam·ꝛ lic3 ad diuinam nō puene rint/ humano tn̄ ingenio artibus inuē tōnibusq; humanis intenderūt/appro priātes grāmaticam lune/ logicam so li/rhetoricā mercurio/veneri arithme ticam/marti musicam/ioui geometriā saturno astronomiam/aliaq; scrutinia alijs cōscripserūt Hoꝝ insup quedam famosa studia ꝯmemorātur·que olim a principibus studiosis exordiū accepe runt·Vtinam ab indoctis principibus casum habere nō incipiant Vnde alex ander neq̄·li·de naturis reꝝ/ ꝯmemo randa antiqua tempa sic ait· O feli cia antiquoꝝ tempa in quibus ipi im peratores mūdum sustentātes/ seipos philosophie dederūt·vt alexander/iu lius/ptolomeus·qui fuerūt viri studio si·Et subdit cuiuslibet regni gloria cre uit in immēsum q̄diu artiū floruerūt studia· victoria enim militie/ ꝛ gloria philosophie quasi simul cōcurrerunt· Nam exquo greci romaniq; studia p didērūt/extunc semp deciderūt· Vnde regnātibus atheniēsibus minerua/id est sapiā colebat̄·vt refert aug·xviij·de ciui·dei·Numeremus ergo q̄ philoso phoꝝ famosa studia fuerūt·ꝛ cū hysto riographis tria dicamus fuisse ceteris sollēniora studia Quoꝝ primū atheni ense/scdm romanū/ꝛ tercium parisien se·De studio aūt atheniēsi refertur· q solleniſſimū extitit· Vn̄ ciuitas athe naꝝ nutrix fuit liberalium artiū atq; philosophoꝝ· Vnde hiero·p̄libatā ci uitatem cōmendat/dicens studio ap tissimā fuisse·primoq; leges tradidit · alijsq; ciuitatibus iura transmisit·In qua fuit dionysius xp̄iane religionis doctor eximius · Huius aūt studij sc3 atheniensis introitus solis patiētibus pmittebatur·Vnde ad portam ciuita tis sedebat senex ad obiurgādum volē tes intrare·ꝛ si videbat signa impati entie repellebātur· si aūt patiētie ad mittebātur·Aliud aūt studiuz sollēne dictum romanū· in quo floruit italicū genus philosophoꝝ Ibiq; refulserunt iulius cesar/catho/virgilius/tullius· Nam de iulio q floruit pat3 li·de vi ta cesaris·De cathone narrat solinus· li·primo Ibiq; docuit rhethoricā aug· vt ipemet fatetur·li·v·cōfess· Ceteruz aliud studiū ꝛ tercium dictum est pa risiense·qd̄ florere cepit tempe Karoli magni·qd̄ quidem studiuz alchuynus de roma ptulit· Huiusq; studij quatu or fuerūt fundatores·sc3 rabanus/al chuynus/claudius/ꝛ iohannes scotus Et(put narrat̄ in chronicis metropo litan̄·arelatensiū)tpe Karoli magni/ duo monachi scoti cū mercatoribus ad franciam accesserūt/ꝛ interrogabāt si quis sapiam emere vellet·Ob hoc plu rimi stultos ipos putabāt·Nihilomi nus tn̄ hec verba ad regem puenerūt· quib9 adductis interrogauit an sapiaz

haberent quā vendere vellent· qui responderūt ꝙ sic· Quib⁹ rex/ quid ꝑ ea vultis? Qui rn̄derūt tria petim⁹· locū oportunū· discipulos ingeniosos· ꝛ victum cū vestitu· Quibus ꝯcessis studiū parisiēse inceptū/ ꝛ extūc dilatatū est· Tunc vero tꝑis erat qđdam castrū dictum iseos: sic dictuȝ a noīe cuiusdam dee dicte isis/ que ibi colebaẗ qđ castrū meldunū nūc vocaẗ· ꝛ inde ꝑisius nomen accepit· qꝛ dr̄ parisius quasi par iseos· Nā in hoc par erat· qꝛ supra secanam queādmodū meldunū sita est· De hac ciuitate parisiensi loquiẗ boetius primo de disci· schol· In ciuitate (inquit) iulij q̄ parisius dicebaẗ/ multas artes mendicare ꝓspeximus· Ubi ait expositor ꝙ iulius cesar ampliauit parisius sed non fundauit·

Cap̄· xvi· quō magice artes sunt inutiles ꝛ reprobande·

Magice artes nō sunt nisi seductiōnes/ ꝛ adinuētiones diaboli· ꝛ ideo inter numeꝝ sciātuȝ nō debent situari· sed poti⁹ resecari debent/ tanꝙ herbe male nullatenus seminare in agro vere sapīe Solent aūt artes magice noīari vij· Quedaȝ eniȝ dr̄ geomātia cui⁹ diuinatō fit in terra· geos enī idem est ꝙ terra/ ꝛ mantia diuinatō nūcupaẗ· Scđa dr̄ hydromātia ab hydros qđ est aqua· qꝛ eius diuinatio in aqua fieri solet· Tertia dr̄ aeromātia· cui⁹ diuinatō in aere fit· Quarta dr̄ pyromantia· qꝛ fit in igne· Nam pyr idem est qđ ignis· Quinta dr̄ chyromātia· cuius diuinatio solet fieri in manib⁹· Nam chyros idem est ꝙ manus· Sexta dr̄ armonātia· cuius diuinatō solet fieri in scapulis bestiarum· Nam armus scapula est· Septima dr̄ necromātia· cuius diuinatō solet fieri cū inuocatōnibus demonuȝ/ qui nigri cōparatōne dicūtur· Harꝝ aūt artium magicaꝝ tanta est supstitiositas vt nō solum veritatem nō ꝯtineāt: quinimo solis mendacijs replete sunt· nec soluȝ male sunt/ qꝛ ꝓhibite: imo potius ideo ꝓhibite/ qꝛ pessime ꝛ vsqquaqꝫ friuole sunt· Uerꝝ qꝛ taliū artium amatores hec dicta volūtaria reputarēt: nisi rōne aliquali ostenderētur· inquiram⁹ ergo an aliqua in ꝑdictis artibus veritas ꝯtineaẗ· ꝛ rōnibus rn̄deamus eorum qui ita opinari videtur· Scrutando igiẗ dubietatis huius veritateȝ/ catholice ꝓfiteri habemus ꝑdictas artes ꝛ quascūqꝫ siles/ friuolas/ inutiles/ falsidicas oīno existere: ipaꝝqꝫ studiū nulli sapienti cōgruere· Uñ leuiti· xix· ꝑcipiendo diciẗ· ne declinetis ad magos· nec ab ariolis aliquid sciscitemini· Uñ saul abstulit magos ꝛ ariolos de terra/ ꝛ interfecit eos qui phitones habebant in ventre· vt diciẗ· i· reg· xviij· Postmodum tn̄ ꝯsiliuȝ a muliere phitonissa accepit/ ꝛ non sperauit in dn̄o· ideo interfecit eum dn̄s· ꝛ trāstulit regnum eius vt diciẗ· i· ꝑalip· x· Rursus et manasses a dn̄o punitus fuit: eo ꝙ somnia ꝛ auguria obseruauit· magos quoqꝫ ꝛ incātatores habuit· vt patȝ· ij· ꝑalip· xxxiij· Uñ eccł· xxxiij· diciẗ ꝙ diuinatō erroris/ ꝛ auguria/ mendacia ꝛ somnia malefictētium vanitas est· Et zacharie· x· diciẗ: ꝙ diuini viderūt mēdaciū: ꝛ somniatores locuti sūt frustra Sed restat vt rōnibus obijciētium respōdeamus· Quis enī dicere posset/ ꝙ cum demonibus loqui peccatum non esset: quia ꝛ hoc fecisse xp̄um legimus· vt patȝ math· v· vbi habetur ꝙ xp̄s demonem interrogauit· dicens ei/ qđ est nomen tuū· qui rn̄dit legio· multi eniȝ sumus· Si ergo necromātia cū demonibus loqui doceat: hoc ꝓhibenduȝ nō apparet· Huic autem ambiguitati fas est rn̄dere· Dicēdo ꝙ demonem inter=

rogare necromātia non est· sed sortem aut spem ꝯstituere in demonibus sup=stitiosuz est·qḋ xp̄m fecisse/absit vt cre damus· Ait eniz vade retro sathana· Huic aūt rñsioni alludit beda math· viij·Rursus diuinatões quidaz astru unt veridicas· Nā sauli interroganti de euētu futuri belli a muliere haben te spiritum phitonicū: rñsuz fuit illud qḋ postmodū accidit vt patz primo re gū·xviij·Videntur ḡ diuinatões veri tatem cōtinere·Qḋ absit· Nam qñq3 demones vera dixisse nō dubitamus· suosq3 sectatores·sed subtilissimus ille mendax ideo vera qñq3 ꝓfert: vt suis mendacijs aggreget fautores· Nā mē titus si semp fuisset: quis ei crederet? Nullus· Nimirū ergo si diuinatores qñq3 verū dixisse legamus· hoc tñ ex se nō habet ars magica aliqua· sz diabo lica astutia vera qñq3 ꝓmat: vt ad su=ꝑstitiosaz credulitatē homīes alliciat· Vñ aug· li·ij·de doctri·xp̄ia·ꝯcludit/q3 oēs tales artes ordinātur ad maluz fi nem: vtputa ad deceptōem ⁊ idolatrie spēm·Sed quid dicem⁹ de ioseph: qui auguriari solebat cū cipho/ qui posit⁹ fuit in sacco beniamin? vt pz geñ·xliiij Videt ergo q3 auguriari nō sit illicitū Hic dicemus q3 ioseph tātūmodo se di uinatorē fingebat: vt suis fratrib⁹ ter rorem induceret·oēs eni suos frēs co=gnoscebat·⁊ tñ ꝑ augurium ipos se non cognoscere simulabat·Rursus quid di cemus qm̄ in auibus auguria quedaz fieri credūtur· Vñ Jeremie·viij·dr̄/q3 miluus in celo ꝯgnouit tempus suum· Refert etiaz eutropius quō romulus a vulturib⁹ suū futurū imperiū didicit· Et Karolus mag·hoc idem auiū voci feratu accepit· His vero nō obstātib⁹ auguria vana sunt·Auium tñ nature multe sunt/⁊ temporū varietatez qñq3 designāt·nec diuinatō est tp̄is qualita tem ab auibus accipe· quinimo vera ph̄ia est·sed supstitiosam vanitatē ad

hibere/vanitas ⁊ supstitio est·ministe rio tñ diuino aut fortassis diabolico iu uamine multa mirāda cū auibus fie=ri potuerunt· Nulla est tñ in augurijs adhibēda veritas: nisi quātuz ex rerū naturis/tp̄is cōmunes passiones acci=pi pñt·Et hoc est qḋ credim⁹ Jeremiā de miluo dixisse velle· Rursus quid dicemus/quia narrat iosephus·ix·lib· antiquitatis iudaice·qualiter i destru ctōne ciuitatis ihrl'm/quidam exorcista iudeorū mediātibus herbis quibusdaz et aliquibus caracteribus quēdam de moniacū a demone liberauit·⁊ hoc fa ctum fuisse coraz tito ⁊ vespasia·refert Potestas etiaz hoc faciēdi erat exorci starū iudeorū/ꝑut affirmabat·⁊ i signū expulsionis demonis/ponebāt peluim aqua plenū·⁊ demon exiens subuerte bat·talis aūt subuersio suū exitum de signabat· Albertus etiaz li·de mira=bilibus /multa mirabilia refert facta in ꝑtibus germanie mediātibus cara cteribus impssis in lapidibus ꝑciosis· Ex quibus narratōnibus videtur sor=tem merito posse poni in his que ꝑ di=uinatōnem fiunt·Nihilominus tamē oportz vt dicamus/nulla in istis virtu tem existere·negare tñ non possumus mirabilia q̄plurima mediātibus her bis ⁊ lapidibus facta fuisse·taliū autē virt⁹ nō magica sed naturalis est· De caracteribus aūt dicemus/nullaz vir=tutem ipos habuisse· sed omia que fa cta sūt/aut ex ꝟtute officij/ aut ex frau de demonis pacta fuisse credere libet· Virtus autem officij hec potuit esse: qz exorciste etiaz veteris legis sue vocatō nis ⁊ dignitatis rōne/q uedam agere potuerūt·⁊ sicut de nr̄is acolitis dici=mus: sic fortassis sup demones aliqua lem ⁊ forsitan magnā ꝑtātem habuerīt Ceterū quid dicemus de arte notoria/ que artem magicā sentire videt· Plu res eni ipam asserūt validam/ veracē et efficacem·Huius aūt artis libellos

duos vidi mihi alieno motu exhibitos
quoꝝ vnus incipit/ ego sum alpha ⁊ o
cuius cōpositor ptholomeus creditur.
Alius vero incipit: aue gr̃a plena. cu-
ius inuētor iohānes monachus carno-
tensis refertur. quoꝝ libroꝝ volumina
prima facie grata apparebāt ⁊ diuina
tōnibus ꝙ plurimi fauere videbaãtur
pluribusq̃ testimonijs p̄dictoꝝ cōposi
toꝝ quilibet suū intētum astruebat.
Quid ergo dicemus? Nūquid arti no
torie p̄bebimus fauorem etiã diuina-
tōnes aspernādo? Hoc nequaꝗ quia
magicis artibus atq̃ diuinatōnibꝰ ars
notoria valde ⁊ nimis vicina est. Sed
restat vt satisfaciamus p̄dictis testimo
nijs. Ipsis autem satisfacere facile ē.
Sibi em̄ mutuo contradicētes/ seipsos
interimūt. Nam ioh̄. monach. carnot.
artem ptholomei repudiat. ⁊ oīno ca-
lūniari nitit̄. eo ꝙ verba quedã occul
ta in arte ptholomei inserūtur quibus
(vt affirmat) diaboli inuocātur. Sed
miꝝ vt ip̄e ioh̄. hoc dicere nō vereatur
viso ꝙ sue artis fabulosum cōpendiũ
eūdem ꝯtinere defectũ inuenitur. ver
bis quoq̃ extraneis ⁊ occultis vtens/
potius decipe ꝙ instruere videt̄. ⁊ sci-
entiaꝝ infusionem sub tali forma de-
poscit: vt narrare nō nisi delusio sit.
Huius ergo artis cōpositores sibi con
tradicūt. ⁊ hoc ideo est. q2 ex regno dia
boli sunt. omne aūt regnū in se diuisuz
desolabit̄. Nūquid etiã scia dei donū
est? dicēte ap̄lo. i. cor. xij. Hec (inquit)
oīa opatur vnus atq̃ idem sp̄us. scz
scūs/ diuidens singulis put vult. Stul
tum est ergo arbitrari/ scias acquirere
posse: diuinū deserēdo cultū. Nā aug.
x. de ci. dei allegat porphiriū fatētez ⁊
dicētez/ ꝙ ab opatōnibꝰ demonū nō cō
surgit purgatō aīe. nec idoneitas intel
lectus Nā soli deo cōuenit scias infun
dere. Sic em̄ legimus salomonis sapi
entiam a dn̄o infusam fuisse. vt d3. iij.
regū. ij. ⁊ .ij. paralip. i. Sic̄ etiã fuit in

fusa in apostolis. Vnde luce. xxi. Ego (
inquit) dabo vobis os ⁊ sapiam: cui n̄
poterūt resistere aduersarij vestri. Ad
huc restat vt dicamus cur demones n̄
possint sciētias infundere: cum possint
corpora transmutare: vt inquit augꝰ.
libro primo de trinitate. Hic dicimus
demones multa reuelare posse/ deo p-
mittente. quātum tn̄ in eis est/ semper
decipere petunt. Ab ipis ergo si aliq̃d
bonum pcedat. nō ipoꝝ/ sed dei donũ
est. Quis ergo tam amens vt deo spre
to/ p sciētijs diabolum imploret Oīa
etenim dei sunt. Vnde aug. xxi. de ci.
alliciūtur (inquit) demones p creatu-
ras/ quas non ipi sed deus cōdidit. Si
ergo deus condidit omnia: quis aliuz
inuocabit. Fortassis dices/ ꝙ ars noto-
ria diabolum inuocare nō precipit. sz
potius ieiunijs et orōnibus vacare iu
bet. hec aūt nunquid honesta ⁊ bona
sunt. Dicemus q̄m ieiunare/ ⁊ orare
quātum ex se bona opa sunt/ dūmodo
finez bonū pretendāt: sed finis ille bo
nus nō est: qn̄ quis suis opibus sortez
adhibet/ credens ceremonijs huiꝰ vir-
tutis existere vt scientias in mometo
acquirat. nō sufficit ergo vt bona opa
videantur: sed congruit vt bono innitā
tur fini. Vnde augustinꝰ libro primo
de doctrina xp̄iana/ cerimonias ma-
gicas malas asserit quātumcūq̃ bone
videantur. quia malo innitūtur fini.
Eandem sentētiam tangit Crisost. su
per matheuz. Adhuc restat vt de som
nijs inquiramus/ an scilicz reuelatōez
aliquam inuenire videatur. Plures
enim dicunt omne sōmnū aliquid de
signare futurum vel venturum. Et ad
hoc roborādum/ quedam possunt alle-
gari. Nam gedeon (qui positus est in
numero sanctorum. vt patz hebre. xi.)
ipse credidit interpretatōni somnioꝝ.
vt ptz Judith septimo. Joseph quoq̃
interpretatus fuit somniuz pharaonis
vt habetur genesis quadragesimo.

Et daniel interp̄tatus fuit sommiuz re
gis babilonie· vt apparet dan̄·ij·⁊·iiij·
·Auerrois etiaz sup̱ li·de somno ⁊ vigi
lia·dicit sommia esse ab angelis· Nun
quid igitur sommia quedam sunt futu
roꝝ signa/⁊ fere quedam p̄sagia· Ex
predictis sic apparet·Sed obstat illud
deutro·xviij·nō inuenietᷣ in te qui ob=
seruet sommia·Et catho ait·sommia ne
cures·Huius aūt cōtrouersie enodatō
talis est·Dicemus em̄ ꝙ sommia qn̄qꝫ
sunt signa futuroꝝ/eo ꝙ qn̄qꝫ causantᷣ
iuxta dispositōes corꝑis vel tꝑis·Vn̄
alber·mag·sup̱ li·de somno ⁊ vigilia·
narrat/qualiter quidam sommiauit se
mel/ꝙ pix nigra fundebatᷣ sup̱ pectus
suū/⁊ in crastinū coleram nigrā emisit
Quāobrem idem alber·cum aristo·cō=
cludit/ꝙ medicis ꝓdest de somnijs in=
terrogare/qꝛ qn̄qꝫ sunt signa qualita=
tis corꝑis·hoc aūt mō sommia interpre
tare supstitiosum/sed rōnabile ē·Alio
vero mō contingit interpretari sommia
scd̄m diuinaz reuelatōem·Juxta illud
numeri·xij·Si quis fuerit inter vos ꝓ
pheta dn̄i/apparebo ei vel ꝑ sommia lo
quar ad illum·Hoc em̄ mō sommia in
terp̄tari magnū ⁊ laudabile est· sꝫ nō
oībus ꝯcessum·Hoc aūt mō Joseph ⁊
Daniel(vt pie creditᷣ) sommia interp̄=
tati fuerūt·Si quis aūt sommia inter=
p̄tetᷣ s̄m volūtariā cōiecturā/ aut sup=
stitiosam adhesionē/seu demonis sug
gestionē/ talis interp̄tatō friuola ⁊ va
na est/⁊ a religione xp̄iana recedit·
His ergo rōibus cōcludamus sommia
diuinatōes/artesqꝫ magicas nulliꝰ ex=
istere vtilitatis·Quāobrem merito ꝓ=
hibētur in decreto·xxvi·q·ij·⁊·v·Et de
utro·xviij·dicitᷣ·nō sit qui phitones cō
sulat neqꝫ diuinos· Ex quibꝰ oībus cō
cluditᷣ p̄dictū ꝓbleuma siue ꝓuerbiū·

Sophologij liber primꝰ desinit·

Sophologij liber secūdus qui est de inuētione scientiarum feliciter incipit·

Ca· primū de grāmatica et eius inuentoribus·

GRāmatice exordium
inuentoresqꝫ narrare
expedit· Ad cuius e=
uidētiam aduertēduz
ꝙ grāmatica dr̄ a grā
ma lr̄a·⁊ icos scia/ qꝛ
est sciēcia de litteris/ ⁊ consequēter de
ideomatibꝰ· Vn̄ aduertēduz ꝙ grāma
tica docet ideoma ꝯgruū ⁊ artificiosuz
cōmune natōnibus multis que diuise
quātum ad linguagia ꝓpria olim fue=
rūt·Vn̄ aūt ꝓcessit linguaꝝ diuisio sa
tis patz ex li·gene· Jsidorus etiaz li·ix
ethimo·narrat diuersitatem linguaruz
exortam fuisse in edificatōne turris ba
bilonice· Nā quidaz nemroth dictus
supbia tumescēs/vt ꝓplo dn̄aretᷣ/ secre
taqꝫ dei audire posset/turrim altissimā
cōstruxit/sed occasione supbie eius lin=
guas diuisisse creditᷣ deꝰ prius em̄ lin
gua vnica erat·Jdeomatū vero multi
tudo s̄m aliquos numerata est nume=
ro filioꝝ qui ꝓcesserūt a filijs noe Sci
endū igitᷣ ꝙ a filijs noe ꝓcesserūt gen=
tes·lxxiij·vel s̄m aliquos·lxxij· scꝫ ab
ip̄o sem·xxvij· ab ip̄o cham·xxxi·et ab
ip̄o iaphet·xv·⁊ totidem lingue diuidi
ceperūt· Aduertēduz tn̄ ꝙ tres sunt
lingue principaliores ceterisqꝫ excellen
tiores·scꝫ hebrea/greca/⁊ latina· In=
ter q̄s linguas prima fuit hebrea oīm
linguaꝝ mater nūcupata· Vtūtur aūt
hebrei·xxij·lr̄is q̄ꝝ inuētor creditᷣ moi
ses·Syrorum autem ⁊ caldeorum lr̄e
credūtur ab abraham inuente fuisse
Hebreoꝝ autem ⁊ caldeoꝝ ⁊ syrorum

lr̄e in̄ numero ⁊ sono concordant· solis aūt caracteribus ⁊ figuris discordant· Egyptiorum vero litteras ysis regina yna chi filia de grecia veniēs in egyptū reperit· ⁊ egyptijs tradidit· Vereq̄ egyptij dentes habēt lr̄as quasdā scz pro vulgo/ ⁊ quasdam pro sacerdotibus·
Secūda lingua principalis dicit̄ greca Litterarum autem primarum grecarum visum primū phenices repierūt· vt tradit lucanus· Sz cathmus agenoris nat⁹ grecas primus in greciam attulit scz· xvij et postmodum alie lr̄e addite fuerunt Nam palamades de bello troiano rediens tres addidit· ⁊ symonides postmodum tres adiūxit· ⁊ tandez pytagoras samius y· grecum prius formauit· vt tradit psius· Habēt aūt greci lr̄as quinq̄ misticas· quarum vna dr̄ theata· que mortem designat· Nā habet p medium sui telum seu lineam/ que signū mortis est· Vnde iudices olim illā litteram apponebāt nomībus illorum/ quos affligi volebant· Scd̄a lr̄a mistica dicitur y grecū· que designat vitaz humanam· eo q̄ semp tendit ad tenuitatem more vite humane· Tercia lr̄a mistica dicitur thau· que figuram habet dominice crucis· de qua dictū est in ezechiele ad angelum: transi p mediuz hierusalem· ⁊ signa thau in frōtibus virorum gemētium ⁊ dolentium· Rursum alie due sūt mistice scz prima que dr̄ alpha et vltima que dr̄ o· Et istas duas sibi vendicat xp̄us· Juxta illud apocal·i· Ego sum alpha ⁊ o· principium et finis· Omnes autez lr̄e apud grecos verba cōponunt ⁊ numeros faciunt· Nā alpha significat vnū· vitha duo· gamma tria· delta quatuor· ⁊ sic de alijs·
Notādum etiaz q̄ omnes lr̄e grece incipiunt nomina sua a ppria voce quam habent/ ⁊ desinūt in vocalez· vt deltha vitha· ⁊ sic de alijs· Aduertēdum etiā q̄ greci non habent lr̄am b· quinimo/ ⁊ eius loco habent lr̄am que dicit̄ vitha· Verum quia latini proferunt· b· ipsam vocant betha· Sed greci talem lr̄am nunq̄ proferunt· quia strictis labijs nil consueuerūt proferre: sed laxis labijs ⁊ dentibus omnia proferunt et hoc modo lr̄a b· non potest proferri· quinimo sonus lr̄e b· nisi stringātur labia/ mutatur in sonum lr̄e u consonantis· Vlterius notandum q̄ alpha de se apud grecos est prima vocalis· ⁊ tātuz valet quātum a· sed si iungatur quibusdam vocalibus tunc mutat sonum suum· et fit dyphtongus· et similiter dicendum est de epenthe littera/ ⁊ de iotha/ ⁊ de omicron/ q̄ omnes tres mutant suū sonum quādo quibusdam vocalib⁹ adiungūtur· V vero quinta vocalis apud grecos dicitur pura dyphtongus· nec solz scribi: nisi adiūgat̄ sibi omicron ⁊ y· psilon· Rursus sciēdum q̄ iste quatuor lr̄e thita· phi· chi· psi· n̄ habētur apud latinos· sed loco ipsarum plures litteras scribimus· Nam p thita scribimus th· pro psi scribimus ps· pro phi scribimus ph· et pro chi· ch·
Verum greci etiam carent aliquibus litteris latinis/ quia non habent c· nec q· sed loco ipsarum scribunt lr̄am Kapa
Notādum insuper q̄ littera dicta epēthe hoc nomen apud grecos accepit· eo q̄ quintū locū tenet in alphabeto ipsorum et eūdez locum in alphabeto nostro accepit· nam penthe grece idez est quod quinq̄ latine· Vlterius est notandum q̄ greci habent duo J· quorum vnum dicitur itha· ⁊ aliud iotha· ⁊ habent sonum satis cōformem· In hoc tñ differunt· quia itha est dyphtongus· ⁊ iotha est pura vocalis/ ⁊ breuis· Habēt etiam greci duplex o· quorum vnū dicit̄ omicron· ⁊ aliud omega· ⁊ habent eūdem sonum· Differūt tamen in hoc/ q̄ omicron est pura vocalis/ ⁊ omega est dyphtongus· Vnd̄ omicron id est paruum o· ⁊ omega id est magnum O·
Rursus principaliter aduertemus/ q̄

tercia lingua principalis dicit latina· quã plures dicũt esse quadruplicem· quedam em̃ est prisca quedã romana· quedam mixta/ꝛ quedam pfecta·omnes tamen sunt vna lingua/ sed a modo pronuntiandi talis dria orta est· Nam diuerse natões diuersimode ꝑnunciãt·esto etiaꝫ ꝙ eandem linguam habeãt· Sic em̃ dicimus ꝙ gentes orientales cõiter verba formant in guttu re/sicut hebrei ꝛ syri·occidẽtales auteꝫ formãt in dentibus·vt italici/ꝛ hyspani·gentes aũt mediterranee verba formant in palato/vt greci ꝛ asiani· Ex tali ergo varietate ꝑnũtiãdi differẽtia pdicta oriri potuit· Sed inquiram⁹ q̃s lr̃as latinas inuenit· Refert isido·(q̃ quo ad ista narrat maximus) ꝙ nympha carmẽtis lr̃as latinas primo tradidit italicis·que carmẽtis alio noīe vocatur nichostrates· Verũ·xvij·lr̃as solum exhibuit· postmodum vero alie lr̃e addite sunt· Vñ prime lr̃e·xvij·fu rũt iste A·b·c·d·e·f·g·i·l·m·n·o·p·r·s· t·u·postmodũ aũt h· lr̃a ꝑ nota aspira tõnis addita est vñ ꝓprie nõ est lr̃a sed aspiratõnis nota vocat· Litterã etiaꝫ q·latini in ꝓcessu tp̄is inuenerũt·loco cuius veteres scribebãt c·Hanc auteꝫ lr̃am scꝫ q·nõ habent hebrei nec greci sed soli latini· Rursus salustius ludi magister primus lr̃am K·adinuenit· loco cuius veteres scribebãt c·ꝛ q·ꝛ su ꝑuacua a quibusdaꝫ noīat Insuper ex tp̄e augusti x·lr̃a adiũcta est·Et postremo tp̄e eiusdem augusti· latini a grecis duas lr̃as mutuauerũt·scꝫ y·grecũ et z·ꝑpter noīa greca melius scribenda prius aũt loco z·scribebant duo ss·ꝛ loco ipius y·greci scribebãt i·latinũ·Omnibusq̄ cõputatis ex·xxiij·lr̃is alphabetum latinoꝝ ꝯstare dnõscit· Rursus grãmatice inuẽtores enarremus· Nuper·n·legi in quadam chronica et martiniana/latinũ fuisse inuẽtum a q̃dam rege romanoꝝ qui noīabatur latinus·ꝛ exinde latinũ tale nomen accepit· Nostre vero grãmatice plures fuerunt ꝑcipui scriptores· sicut donatus· priscianus· ꝛ alij quãplurimi· Inter quos põt numerari ennius·qui metra cõposuit primus·cui successerunt anatheton/sapho/archilocus/ simonides/ calophonicus/asclepius/virgili⁹/ ouidius/oratius/omerus/pheredes·vt tradit terẽtius Ceteꝝ refert isido·ꝙ homines primitus scripserũt sup folijs malvaꝝ·ꝛ hoc narrat catulius· Postmodum aũt greci cum stilo ferreo in cera scribere ceperũt·ꝛ exinde romani cum stilo osseo scripserũt·Vnde in satyra q̃dam romana dr̄· vertamus vomerem in cerã/ mucroneq̄ arem⁹ osseo· P⁹ea vero ciues ciuitatis nẽphitis chartas papireas inuenerũt· Vnde lucan·Cõficit bibulo/nẽphitis charta papiro· Et ꝑ tempoꝝ successum reges ꝑgamenoꝝ/ vsum ꝑgameni primo docuerunt Vnde pergamenum ita vocatum est· Et postremo romani mẽbranis politissimis primo vsi fuerunt·Ceteꝝ apd romanos emelius primus libros composuit·ꝛ marcus varro grãdem bibliothecam primitus cõdidit·Sed pollio bibliothecas rome prius publicauit·ꝛ deinde calterus ꝛ omerus greci scribere ceperũt·quibus marcus/ꝛ terẽtius et varro latini successerũt·

Ca·ij·de logica et eius inuentoribus·

Este isidoro·ij·ethimologiaꝝ· logica est rõalis scia in qua disputat queãdmodum in rerũ causis/aut vite moribus veritas ipsa querat·Et dr̄ logica a logos qđ est sermo·eo ꝙ circa sermonẽ rõtinatiuũ versatur· Alio noīe etiam dialetica noiatur· eo ꝙ disputatõ ex duoꝝ sermõe cõ

ficit. Hanc aũt sciam primus inuenit plato: qui floruit cathegorijs. Postmo dum eius discipulus porphirius floru it hysagogis. et boetius sophismatib⁹ argutijsq; enigmatibus. Aristoteles ꝙ libros ꝙplurimos scripsit de hac scien tia videlicz librũ pyarmenias in quo agit de terminis. librũ pdicamẽtoꝝ in ꝙ agit de ordie termioꝝ ad sua genera librũ prioꝝ in quo agit de syllogismis librũ thopicoꝝ in quo agit de locis. li brũ elencoꝝ in quo agit de fallacijs. li brũ posterioꝝ in quo agit de demõstra tõnibus. Augustinus etiaz logicã scri psit quã incõpletam vidi. Vlterius ad uertẽdum/ ꝙ dialetica dr̃ ars artiũ sci entia sciaꝝ: sine qua nulla scia pfecte scitur. Vñ isido. li. ij. Dialetica est di sciplina ad disserẽdas reꝝ causas in uenta. Et diuiditur ẽm richardũ in li. exscriptõnum in grãmaticaz ⁊ rõnem disserẽdi. sed hec diuisio cõis non est. Alio ergo mõ pt̃ dici ꝙ logica tres ha bet ptes: quia scz considerat de termis de ꝓpositõnibus/ et de argumẽtis. Vñ argumẽtatio est subiectuz logice. eo ꝙ omia que in logica cõsiderãtur: ad ar gumẽtatõnem reducũtur. Argumẽta tõnis duo sunt genera. quia quedaz ẽ formalis/ sicut syllogistica que tenet in omnibus terminis ꝯsimili forma retẽ ta. Forma aũt tunc tenet qñ qualitas et quãtitas ꝓpositõnuz seruãtur. Alia est argumẽtatõ materialis que tenz so lũmodo g̃ra terminoꝝ. Cuiusmõi sunt consequẽtie in locis. Rursus in diale tica quedam sophistica dicũtur insolu bilia/ nõ q2 solui nõ pñt: sed q2 de dif ficili soluũtur/ rõne implicatõnis eo ꝙ falsificant seipa. Vlterius in logica ẽ quedam ars que dr̃ obligatõnum per quã docet homo ꝯtinẽter rñdere/ ⁊ ꝓ pter cõcessionem possibilis ab impossi bili cauere. Hec aũt omnia ⁊ silia/ spe ciali tractatu indigẽt. Pronũc aũt sci re sufficit: ꝙ dialetica docet verũ a fal so discernere: licite arguere: fallacias euitare: et huiusmodi.

Ca. iij. de rhetorica et eius inuentoribus

Este isidoro rhetorica est bene dicẽdi scia. ⁊ sic noiat a copia locutõis. Nã rhesis apud gre cos locutõ dr̃. Differt aũt rhetorica a di aletica in duob⁹ put tangit boetius in thop. Primo q2 dialetica ꝯsiderat orõ nes in se sine circũstãtijs: nõ curãdo de rebus. rhetorica vero ꝯsiderat cur/ qs/ qñ/ vbi/ ⁊ hmõi. Secũdo dr̃nt q2 diale tica vtit ꝓpositõnibus breuibus ⁊ dis cõtinuis. rhetorica vero ꝯtinuo sermo ne ꝑorat. Huius aũt scie inuẽtores a pud grecos fuerũt gorgias/ hermagora et apud latinos floruit tullius. Finis aũt rhetorice est pulchre loqui: verum suadere: ⁊ hmõi. quibus orator in suo sermone placidus reddit. Cõtinet aũt rhetoricã colores varios. Nã quidã di cũtur colores verboꝝ. quoꝝ ornat⁹ con surgit ex verbis ⁊ vocabulis. cuiusmo di sunt repetitõ gradatõ. Nã repetitio cõsurgit ex repetitõe alicui⁹ dictõis in pluribus orõibus ꝯuenĩẽter se hñti bus. sic diceremus supbia fecit cadere potẽtes. supbia renuit amicũ/ ⁊ parez cõtemnit. supbia semp petit ꝑesse/ pa ticq; recusat. Alij aũt sunt colores dicti sniaꝝ. quoꝝ ornatus nõ ex termis/ sed ex rebus ⁊ sentẽtijs accipit. cuiusmodi sunt colores qui dicũtur silitudo cõtra riũ. Sic eñ de supbo dicerem⁹: hic mo re lapidis durus intumescit/ humilez terrã ex qua pcessit nõ imitat. De his aũt omibus latius multo alibi scripsi. Rursus aduertẽduz: ꝙ a rhetorica di cti sunt rhetores: alio noie dicti orato res quoꝝ institutio facta fuit ꝓ defensi one iuris reipublice. Vñ quintil. in li. de oratoria institu. dicit: ꝙ orator debz

esse vir celebris·et in repub·debet tene
re statū mediū·nullūq; formidare·iuri
assistere·decreta tenere Vnde isido·li·
ethimol· Orator(inquit)est vir bonus
dicēdi peritus/vitaq; moribus et arti=
bus imbutus· cui scz oratori memoria
maxime cōgruit·q2(teste tul·li· de ora
tore)memoria est thesaurus oīm reꝝ·
qui nisi rebus inuētis custodiatur·oīa
in mente oratoris pereūt·

Capitulum·iiii·de nomine poetrie de actoribus eius et fine propter quez inuenta est·

Ephorabius in li·de diuisiōe
sciaꝝ dicit poetriam esse vlti
mam ꝑtem logice·Vnde dicit
q̄ poetria est scīa ordinādi metra ꝰm
ꝓportōnem dictōnum et pedū· Nihilo=
minus tñ poetria ꝓprie nō habet ꝓ ob
iecto metrificare/sed potius fingere· si
ue sit in prosa/siue in metro·Vñ poe=
tria dr̄ a poyo qd̄ est fingere · Huius
autem scīe multi fuerūt actores famo
si·sicut omerus apud grecos·Virgilius
apud latinos Narrat tñ lactā·li·ij·ca·
xiiij·q̄ poetria inuēta fuit a sapiētib9
romanoꝝ·eo q̄ veritatem clare dicere
nō audebāt·ob hoc fictis sermonib9 lo=
qui didicerūt·Vñ ouidi9 ob hanc cau
sam libꝝ de tristib9 ꝯpegit·in quo po=
etico sermone ea descripsit/ q̄ plano e=
loquio dicere nō audebat·vt patz libꝝ
eius intuēti·Rursus sciēdum·q̄ poe=
triā nō est inuēta ꝓpter mentiri·aut ꝓ=
pter turpia de dis fingere · Quinimo
bocatius nouellus poeta li·de genea=
lo·deoꝝ illos poetas redarguit/qui su
oꝝ deoꝝ canūt illecebras·finis ḡ poe=
taꝝ nō est mentiri/vel irritare· sed ex
similitudinibus reꝝ vnā ꝑ alia intelli
gere· et ita veritati semꝑ intenta fictō
sermone suū ꝯceptuz exprimere·Quis
eñ crederet argū habuisse oculos cen=
tum·aut hyo in vaccam ꝯuersam fuis
se·aut lycaonē in lupū· Hec eñ oms
fictōnes fuerūt·nō tñ mendacia· quin
imo aliquas hystorias veras ad men=
tem actoris referūt·et nos alias hysto
rias ꝑ illas intelligimus· q2 vtpluri=
mū mentem poetaꝝ ignoram9·Verbi
grā/si rome virgo aliqua violata fue=
rit ab imꝑatore·cuius virginis custos
fuisset vir aliquis oculatissimus et sa=
piētissimus·nūquid virgilius rōnabi=
liter fingere potuit· hyo a ioue viola=
tam fuisse·et ideo in vaccam ꝯuersam/
rōne peccati carnis/qd̄ brutale ē· His
eñ similitudinib9 fictōnes rōnabiliter
inuēte fuerūt·et ex bona scīa ꝓcedūt in
genioq; sano· Sunt aūt poetaꝝ septez
genera·ꝰm septem modos ꝰm quos cō
tingit facere poeses·Vñ poesis septem
sunt spēs scz comedia/ tragedia/ inue=
ctiua/satyra/fabula/hystoria/ argumē
tum·Est aūt comedia·poesis hñs ꝓn=
cipiū triste/fineq; letū·Tragedia vero
a leto principio inchoat/et tristē finem
habet·Inuectiua aūt est carmen repꝛ=
hensoriū/mala intentōne ꝯpositum
Satyra est carmen reprehensoriuz bo
na intentōne compositum · Fabu=
la est narratio que nec vera est /nec
verisilis ad lrām·veꝝ tñ aliquā veri=
tatem semꝑ intēdit· alias nō mereret̄
dici poesis· Hystoria aūt est rei geste
narratō· Argumētum vero est rei vi=
lis volūtaria silitudo·Sciēdum insuꝑ
q̄ poete quidam dicti sunt lyrici·eo q̄
eoꝝ carmina cū lyra canebātur· Aliȷ
vero dicti sunt tragedi· eo q̄ qñ cane=
bant sua carmina habebāt hyrcū ꝑ p̄=
mio· qui apud grecos vocabat̄ tragos
Aliȷ autez appellati sunt comedi·a co=
messatōne/eo q̄ homies solebant post
cibum(vtputa post prandiū)ire ad au
diēdum carmina eoꝝ·Aliȷ autez dicti
sunt satyrici vel satyri·a saturitate·eo

q̄ de pluribus rebus canebāt ⁊ audientium animos saturabāt. Notādum insup q̄ quidaȝ sunt poeses in quibus solus poeta loquitur. sicut virgilius in georgicis. ⁊ dicuntur caracteres. Alie sunt autēȝ in quibus nūq̄ poeta loquitur. vt in bucolicis. et dicūtur carmina dragmatica. et huiusmodi sunt cōmuniter tragedie ⁊ comedie. Alie autem poeses sūt mixte. quia scȝ poeta aliqñ loquit/ ⁊ aliqñ nō. ⁊ huiusmodi est liber eneidos. Ceterꝝ aduertēdum q̄ poesis multa sortitur noīa. Nā qñq̄ dicitur ꝓsa. qñ scȝ non habet legem peduȝ seu certos pedes. Aliqñ autem dr̄ metrificatura: quādo certis pedibus mensuratur. Qñq̄ etiam carmen rithmicū vocatur/ quia fine simili terminatur. Et si carmen cōtineat paucos versus: a quibusdam vocatur ydalion. Si aūt cōtineat duos versus vocat dystichon. Si autem vnū contineat versum: vocatur monostikon. et si carmina multos cōtineāt versus/ ⁊ de multis rebus: tūc vocātur centones. Si autēȝ carmen loquatur de pastoribus vocat bucolicū. et dr̄ a bobus. Si loquat de gestis hominū fortiū: tunc dr̄ heroycū. Naȝ hereos grece dicūtur viri aerei ⁊ celi digni ꝓpter sapiām ⁊ fortitudinē. Si aūt carmen cōtineat miserias: tunc dr̄ elegiacum. Et si cōtineat lamētum: vocatur trenos. Si cōueniat sepulchro: vocatur epithaphiū. Si carmen sit aliqs tytulus vel supscriptio: vocat epigrāma. Insup fabule sunt duplices. quedam em̄ dicūtur hesopice vel ytopice: que fingunt aīalia bruta mutuo loqui. Alie sunt libistice que fingunt homies cum brutis loqui/ ⁊ econuerso. Hic tamen dicēduȝ videtur quo iure poetria debeat admitti. plures em̄ eam inuadunt: eo q̄ vel ipām nesciūt/ vel qȝ turpia quedam in poetis legerūt que turpia poetrie nō ꝑtinent: nisi fine bono terminentur.

Ca. v. quomodo poetria nō est cōtemnēda et qualiter poete claruerūt.

Poete plures olim famosi fuerunt. Inter quos claruisse virgilius fertur. qui poetaꝝ fuit p̄clarissimus ⁊ optim⁹/ vt inquit aug. v. de ci. dei. ca. iij. Qui virgilius dictus est a virga. eo q̄ mater ei⁹ sommiauit se peperisse virgam quādaȝ: que vsq̄ ad celum ꝑtingeret. qđ nihil aliud fuit: nisi qđ virgilium paritura erat: qui loquēdo de altis celum tangeret/ vt ait hugo. Hic aūt virgili⁹ in philosophia et necromātia peritissimus fuit. mirabiliaq̄ ipm̄ fecisse refert alexāder necq̄ libro de naturis reꝝ. Refert em̄ q̄ cū ciuitas neapolitana peste sanguissugaꝝ vexaret: liberata est ab eo: ꝓiiciendo sanguissugam seu hyrūdinem auream in fundo putei. euolutisq̄ multis annis postmodū p̄dicta hyrūdo de puteo extracta est. ⁊ mox tota ciuitas repleta est hyrūdinib⁹ infinitis/ seu sanguissugis. nec sedata est pestis anteq̄ sanguissuga aurea in puteū mitteret. Rursus de ipo refert idem. q̄ pontem aureū cōstruxit. ⁊ rome palatiū solēne edificauit/ nomie colliseū. in quo cuiuslibet regionis imago ligneā campanā manu tenebat. Et quotiēs aliqua regio romanis rebellabat: mox cāpanaȝ imago regionis illius pulsabat. ⁊ miles eneus in sūmitate p̄dicti palatij stabat. ⁊ bastā vibrabat in illam ꝑtem q̄ regionē illā respiciebat. Hoc etiā ideȝ narrat hugo. Vn̄ licȝ arti necromantie laus nō debeat: opibus tn̄ virgilij admiratio debetur. eiusq̄ subtilitas huiusmodi narratōnibus declaratur. Rursus alij fuert famosi poete vt ouidius/ ⁊ qui p̄cessit omerus. quoꝝ dicta quasi vaticinia vocati sūt. Floruit etiā hesop⁹ cui⁹ fab'las ꝯmēdat A. gel. li. x.

Sed mirꝝ est si fabule sint mēdose: an
ipis vti liceat· quibusdam em̄ apparet
nō licere· qm̄ ars poetica inter scenicas
seu meretriculas numerat· vt ponit cō
mētator boetij· primo de cōsolatōe pri=
mo ca· Vnde plato iussit poetas a ciui
tate expelli· eo ꝙ dicebat eos virtuti=
bus inimicos· ⁊ in hoc cōmendat eum
tullius in tusculanis qōnibus· li· ij·
Quibusdam igitur videt poetriam de
testādam fore· quorꝝ imaginatōni non
credo· quia poetria vtilis est: si debito
innitit fini: si licito exerceat vsu Vnde
aug· li· primo ꝯfess· loquens de poetis
sic ait· didici in eis multa verba vtilia
Vnde ⁊ sacra scriptura fictōnibus vti
qn̄qꝫ inuenitur· Nam in li· iudith fert
ꝙ ligna sibi regem fecerunt· Sed quō
regem fecerūt: si loqui nesciant· Reue
ra sic fictio fuit/ ꝙ significatio intenta
verissima fuit· Jtaqꝫ nō fuit fictum qd
intendit· Sed fictum est ꝙ ex p̄dictis
verbis prima facie cōcipitur· De vera
autem poetria cōformiter fatebimur·
cuius finis nō est mētiri: sed verbis fi=
ctis veritatem describere· Verꝝ fictōnū
quedam sunt vane ⁊ inutiles: alie au=
tem vtiles· Vnde macrobius li· primo
sup somnio scipionis· Quedā (inquit)
sunt fabule voluptatis grā/ ⁊ alie sūt
exhortatōnis causa· primas elimina=
uit sapīa· et in alijs qn̄qꝫ loquit· Vnde
sicut dr̄ in libro de ortu sciaꝝ· sancti do
ctores in libris suis qn̄qꝫ fabulas intro
duxerūt· sicut ambro· qui in li· iij· de of
ficijs recitat fabulam de illo qui inue
nit anuluz in equo eneo sub terra· quē
cū haberet in manu a nullo videri pos
set· de qua fabula dicit ambrosius/ ꝙ
et si vim veritatis nō habeat: tn̄ rōem
habet/ vt iuxta eam possit veritas ma
nifestari· Eandem etiam fabulā nar=
rat tul· iij· de offic̄· Tales igit fabule
quibus veritas p̄tenditur: reprobāde
nō sunt· Vnde idem ambrosius sup lu
cam· ix· interserit fabulam de illo rege

qui cum aliquid tangeret aurꝝ fiebat·
et sic fercula mortalia sibi fiebāt aurꝝ/
et cibus in ore nō alimēta sed vulnera
dabat· potum quoqꝫ deglutire nequi=
bat· Talia (inquit ambrosius) sunt be
neficia idoloꝝ: vt cum videātur ꝓdesse
plus noceant Ecce videmus fabulam
documētum p̄tendisse· Rursus augꝯ·
li· ij· sermonū/ sermōe· xxvij· introducit
fabulam illius de quo fertur· ꝙ vires
sue augebātur quotiēs terram tange
bat· Cūqꝫ ergo pugnaret: eo pacto quo
aduersarius eum ꝓstrabat ille viribꝯ
p̄ualebat· quā fictōnem xp̄o cōuenisse
august· tradidit· qui cecidit ꝑ mortem:
vt gloriosus resurgeret· Ceterꝝ hiero·
epl̄a· xix· introducit fabulam hesopia=
nam de cane tenēte os in ore· qui cum
vidisset maiorem vmbrā ossis in fonte
os qd tenebat dimisit ꝓpter vmbram·
Ex his ergo apparet ꝙ fabularꝝ qddā
est genꝯ vtile/ ⁊ in sacris eloquijs qn̄qꝫ
honestum· Sed quid dicemus ad ea q̄
in cōtrariū obijciebātur: Dicebat enī
A· gell· ꝙ poetria meretricula est· rōe
cuius plato poetas expulit a roma re=
ferente tullio· Dicemus enim qm̄ poe
tria ideo meretricula dr̄· quia ex prin=
cipalibus sciēcijs nō est vna: sed inter
minus principales numerat· alias em̄
sapīe non astitisset· cui tamen assiste=
bat· vt etiam inquit p̄allegatus exposi
tor boetij· Rursus ad platonē dicemꝯ
ꝙ illos reprobauit poetas quibꝯ men
tiri visus est· ⁊ quorꝝ fictōnes turpia so
nant· Alios autem poetas repudiare
nō intendit/ quorꝝ scꝫ fictōnes verita=
tem p̄tendunt· Alias em̄ doctores san=
cti ipos exponēdo xp̄o nō applicassent·
Jnsup ⁊ philosophos fabulas vti no=
uimus· Vnde apuleiꝯ· li· de deo socra=
tis· fabulam introduxit de coruo tenē=
te carnem in ore· cui cū dixisset vulpe=
cula/ ꝙ cignus melius cantabat illo·
volens coruus ꝓbare cōtrariū aperuit
os/ ⁊ sic amisit carnem ex ore· ⁊ volēs

cantare potius crocitauit q̃ cantauit·
suũq; defectum publicauit· Hec enim
fabula pretendit hanc veritatez quia
scz multi se magnificare volẽtes vltra
modum ruinam patiũtur· Insuper ti=
tus li·li·ij·introducit fabulam de cõspi
ratõne mẽbrorum contra stomacum·
ex hoc q2 omnia cõsumebat· in quibus
laborabant mẽbra· Et cum fuisset ad=
iudicatum q2 stomaco nihil daretur/
mẽbra omnia languerũt· Vnde opor=
tuit stomaco iteruz dare necessaria vt
mẽbris distribueretur· Hec siquidem
fabula hanc pretendit veritatez· quia
scz multi alioꝝ bonis derogant/a qui=
bus tamen sustentãtur· et cum ꝑcura=
uerint illoꝝ destructõnem/ipi ꝑcuran
tes indigẽtiores fiunt· illiusq; vel illo=
rum ꝑcurant restitutõem/ cui vel qui
bus subtrahẽduz suaserũt · Hãc etiaz
eandem fabulam introducit policrat9
li·vi·ca·ij· Ex quibus omnibus clare
patz poemata non esse repudianda eo
modo quo aliqui poetriam ignorãtes
repudiant· quia (teste codez pollicra·
li·vij·ca·ix· (sicut omnia animãtia fu=
erunt concessa homini/ excepto q2 non
debuit comedere carnem cum sanguĩe
(vt patz geñ·ix·) sic omnes scripture
tam poetaꝝ q̃ gentilium legi possunt
ad vtilitatem/exclusis tamen erroribꝰ
qui p sanguinem intelliguntur·

Capitulum ·vi· de arithmetica scdm isidoꝝ·

Arithmetica ẽ disciplina nu=
meroꝝ greci eniz numeꝝ rith
mon vocant· Quã scriptores
seculariũ lr̃arum inter disciplinas ma
thematicas ideo primã esse voluerunt
quoniam ipa vt sic/nulla alia indiget
disciplina· Musica autez z geometria
et astronomia q̃ sequitur/ vt sint atq;
subsistãt/istius egeret auxilio· De au=
toribus arithmetice · numeri discipli=
nam apud grecos primum pythagorã
nuncupãt scripsisse· ac deinde a nicho=
maco diffusius esse dispositam· Quã
apud latinos primꝰ apuleius/ deinde
boetius transtulerũt· Quid sit nume=
rus· Numerus est multitudo ex vnita
tibus aggregata· Nam vnum semen
numeri non numeꝝ esse dicimus· Vñ
numero numus nomen dedit/ z a sui
frequẽtatõne vocabuluz indidit· Vnꝰ
a greco nomen trahit· greci enim vnuz
enna dicunt· sicut duo z tres/quos illi
dia z tria appellant· Quatuor vero a
figura quadrata nomen sumpserunt·
Quinq; vero non scdm naturã sed fm
placitum voluntatis vocabulum acce
perunt/ ab eo qui numeris nomina in
didit· Sex autem z septem a greco ve=
niunt· In multis eniz nominibus que
in greco aspiratõnem habent/nos pro
aspiratõne s·ponimus· Inde est q2 pro
hex sex/z p hepta septem/sicut p her=
pillo herba serpillum· Octo vero per
translatõnem sicut illi z nos ita· Illi
nea nos nouem· Illi deca/nos decem·
Dicti autem a decem greca ethimolo=
gia· eo q2 ligant z cõiũgunt infra ia=
centes numeros· Nam decinas cõiun
gere vel ligare apud eos dicitur· Por
ro viginti sunt decem bis geniti· u pro
bi lr̃a posita· Triginta q2 trinario dena
rio gignãtur· sic vsq; ad nonaginta· Cẽ
tum vero vocati a centu qd̃ est circulꝰ
ducenti a duo z centum· sic z reliqua
vsq; ad mille· Mille vero a multitu=
dine· inde z militia· Quid p̃stant nu=
meri· Ratio numeroꝝ non cõtemnen
da est· In multis eniz sciẽtiaꝝ scriptu
raꝝ locis quãtum misteriuz habz elu=
cet· Non enim frustra in laudibus dei
dicitur/omnia in numero/mensura/z
pondere/fecisti· Senarius nãq; nume
rus qui partibus suis perfectus est·
ꝑfectõnem mũdi quadaz numeri signi

ficatōne declarat. Similiter ⁊ .xl. dies
quibus moises ⁊ helias ⁊ ipē dominꝰ
ieiunauerūt/ sine numeroꝝ cognitōne
intelligūtur. sic ⁊ aliȷ̈ in scripturis sa=
cris numeri existunt. quoꝝ figuras nō
nisi noti huius artis scire soluere pñt.
Datum est nobis etiam ex aliqua pte
sub numeroꝝ ꝯsistere disciplīa: quādo
horas p eam discimus: quādo mensiū
curricula: quādo spacium anni redeun
tis cognoscimus. per numeꝝ siquidem
ne confundamur instruimur. tolle nu=
merum rebus omnibus: et omnia pe=
reūt. a dime seculo cōputū ⁊ cūcta igno
rantia cōplectitur. nec differre possunt
a ceteris animalibus/ qui calculi nesci
unt ratōnem.

Capitulum septimum de geometrie inuētoribꝰ et de vocabulo eius.

Geometria disciplinā primum
ab egyptiȷ̈s reperta fuisse dr̄.
quia vndante nilo: ⁊ omnibꝰ
possessionibus eius limo obductis: ini=
cium terre diuidende p lineas ⁊ men
suras nomen arti dedit. que deinde la
tius acumine sapiētum cum pfecta est
et maris/ ⁊ celi/ ⁊ aeris spacia metiū=
tur. Nam prouocati studio sic ceperūt
post terre dimēsionem/ ⁊ celi spacia q̄=
rere: quāto interuallo luna a terris/ a
luna sol ipē distaret. ⁊ vsq3 ad verticē
celi quāta sc3 mensura discederēt. sicq3
interualla ipsa celi/ orbisq3 ambitum
per numeꝝ stadiorum ratōne pbabili
distinxerunt. Sed quia ex terre dimē
sione hec disciplina inicium sumpsit:
ex inicio sui ⁊ nomen seruauit. Nam
geometria de terra ⁊ de mensura nun=
cupata est. Geos enim grece: terra
vocatur latine. ⁊ metros mensura. Hu
ius discipline ars continet in se linea=
menta/ interualla/ magnitudines/ fi=
guras/ dimensiones/ ⁊ numeros. De
diuisione geometrie. Geometrie qua=
driptita est diuisio. in planum: in ma=
gnitudinem ratōnalem: in figuras so=
lidas: ⁊ magnitudinem numerabile3.
Plane figure sunt: que ⁊ longitudine
et latitudine continētur. que sunt (iu=
xta platonem) numero quinq3. Nume
rabilis magnitudo est. que numeris
arithmetice diuidi potest. Magnitu=
dines ratōnales sunt: quarum men=
suram scire possumꝰ. Irratōnales ve=
ro quaꝝ mensure quantitas cognita
non habetur. De differētia geome=
trie/ arithmetice/ ⁊ musice. Inter eas
hoc interest: vt media inuenias. In a=
rithmetica primo si queris mediū ali
quorum numeroꝝ: cōiungis extrema
et diuidis: ⁊ facis medium. vtputa fac
extrema esse sex ⁊ duodecim: simul iū
gis. ⁊ faciunt. xviiȷ̈. ptiris media/ ⁊ fa
cis. ix. qd̄ est analogicum arithmetice/
vt mediu3. Nam quot monadibus su
pat primum: tot supatur ab extremo.
supat enim sex tribus monadibus: et
bis supatur a duodecim. Scd̄m geome
triam vero ita queris: extrema multi
plicata tātu3 faciūt: q̄tu3 media mul=
tiplicata. vtputa sex et duodecim. sint
extrema illa multiplicata/ faciūt. lxxiȷ̈
media autem que sunt octo ⁊ nouem/
multiplicata etiam tantūdem faciunt
Scd̄m musicam ita queris: in qua pri
mi pte supatur medium a primo ex ea
dem extremi pte supatur medium ab
extremo. vtputa octo duabus ptibus
supant sex: que due partes sunt tercia
senariȷ̈ pars. Ideo media pars scilic3
octo in quatuor partibus ab vltimo su
peratur. que est. xiȷ̈. cuius quidem nu=
meri tercia pars est quatuor. Qd̄ nu=
meri infiniti existunt. Numeꝝ autem
esse infinitum certissimū est: quoniam
in quocūq3 numero finem faciēdu3 pu
taueris. idem ipē vno addito/ non dico

augeri/imo quantulibet sit magnus/ꝛ
quãtumcuq; ingentem multitudinem
contineat: in ipsa ratõne atq; scientia
numeroꝝ/non soluz duplicari/verum
etiam multiplicari potest. Ita vero su
is quisq; numerus ꝓprietatibus termi
natur: vt nullus eoꝝ par esse cuicũq;
alteri possit. S; et dispares inter se atq;
diuersi sunt. et singuli quiq; finiti sunt
et omnes infiniti sunt.

Capitulum octauum de musica et ei⁹ vtilitatib⁹.

Artis musice multe sunt vtili-
tates. Ad cuius declaratõnez
aĩaduertẽdum: q (teste aristo.
viij. politicoꝝ) Iuuenes debent erudi-
ri in musica. Nempe iuuenes plus ce-
teris hominũ statibus/in cõtinua mu
tabilitate deuoluũtur. ꝛ lasciuijs infe-
stantur. Ipsis igitur vtile est/si operi-
bus de bonoꝝ genere/complacẽter ad
hereant. Alias enim iuuenis lasciuie
deseruiet Itaq; cum senuerit: impieta
tis amatoꝛ erit. quoniam (vt dicitur li
bro ethicoꝝ.) In his delectari ẽ nobis
vtile/ in quib⁹ ab infantia delectari in
cepimus. Si ergo iuuenis in musicali
bus eam repiat complacẽtiam/quã in
vanitatibus querere solet/sibi tunc fa
cile apparebit q praua sunt relinquere
ꝛ potioꝛi complacẽtie animũ exhibere
Ex quibus colligitur prima musice vti
litas que est iuuenes a malis compla
centijs reuocare. Alia vtilitas est: qz
letificat tristes: ꝛ letos magis ac ma-
gis letificat. vt ponit aristo. in suis ꝓ-
bleumatib⁹ parte. ix. ꝓbleumate pmo
Et idem aristo. viij. politi. Anima (in-
quit) naturaliter delectatur in musica
et facit animas sic intẽtas/vt nihil ali
ud cogitent/ sicut dicit cassiodoꝛ⁹. Rur
sus constantinus in suo viatico/refert
oꝛpheum dixisse/q p suam musicã mu
tabat principum coꝛda de tristitia ad
letitiam. Ceteꝝ musica excitat doꝛmi-
entes: ꝛ doꝛmitare facit vigilantes. sa
nat etiam a melancolia. Unde aristo.
in poli. dicit/q musica est amica omni
etati: ꝛ signanter iuuenili. Unde mu-
sicam amant animalia bruta. sicut bo
ues/cerui/aues/ꝛ pisces. Nã aues in-
cessanter cantant si audiant canẽtes.
et pisces ad melodiam congregantur.
Unde refert A. gel. li. xviij. noctiũ acti
caꝝ. q citharistarion in mari ꝓiectus/
a delphinis saluatus est. eo q cithara
dulcem sonuz ꝑegerat priusq submer
geretur. Et idem refert plinius Fingit
etiam ouidius/ q oꝛpheus cithare car
mine arboꝛes congregauit. Hui⁹ aũt
artis melodiaz nõ perpendens rex mi
da/aut saltem male de musica iudicãs
aures suas in aures asininas muta-
tas habuit. Unde psius. Auriculas a-
sini rex mida habet. Dixerat enim/q
deus pan. dulcius harmonisabat cum
cannis segetalibus: q apollo cum ci-
thara. Et licet hec fictio sit: tamen de-
signat sano intellectui harmoniã pla-
cere debere.

Capitulu; nonum de inuentoꝛibus artis musice

Musice restat inuentores desi-
gnare. Ad cuius euidentiam
cõmemoremus ea que legim⁹
Referunt enim greci pytagoꝛam pͥm
musice artez ex sonis malleoꝝ primuz
excogitasse. Audiens enim ex malleis
sonoꝛum disparitatem/aut melodiam
causari: conclusit merito harmoniã hu
mana voce ꝑampli⁹ fieri posse. Huic
etiaz narratõni alludũt boetius ꝛ ma
crobius. Alij autez tubal musice inuẽ-
toꝛem extitisse volunt. de quo tradunt

hystorie: ꝙ cum artem musice adinuenisset in columna duplici eam scripsit. quaꝝ vna marmorea: ⁊ altera latericia. Audierat enim adam ꝓphetasse duo futura mundi diluuia. vnū scȝ aqueū et aliud igneum. Vt igitur ars ꝑ eum inuēta non deleretur: ipsam in marmore scripsit/ne per aquam periret: et in lateribꝰ ne ꝑ ignem accenderetur. Vñ iosephus has duas columnas narrat in terra syrie hucusqȝ ꝑmansisse. Huic autem narratōni alludit moises gene. quinto. patrem enim musicoꝝ ipsum appellat. Ceterum aliqui dicunt moisen musice inuentorem fuisse. aquaꝝqȝ sonitu harmonias penitus ꝑpendisse. Rursus quidam veteres philosophi harmonias dicunt a celorum motibus originem accepisse. affirmantes ꝙ ex celorum motibus maxima cōsurgit melodia ratōne confricatōnis corpoꝝ celestiuȝ: in quibus credit maxima amicicia/seu concordia. vt docuit empedocles. Insuper affirmauerunt: ꝙ ab orbibus celestibus maxima cāusat melodia: sed non perpendimus. eo ꝙ (vt dicunt) ab exordio natiuitatis sub orbibꝰ nutriti sumus. et ita assiduitate audire non credimus. Ad robur autem sue imaginatōnis/inducunt exemplum de his qui a iuuētute nutriti inter fabros malleoꝝ ictus aut nō audiunt/aut saltem se audire non attēdunt. Huic opinioni proximus videt fuisse plato: qui super quēlibet orbem celestem vnam syrenem stare putauit. Horum autem opinionem reprobat aristo. libro de ꝓprietatibus elemētoꝝ. ⁊ secūdo celi. Harum autem narratōnum cōtrouersia/nec ratōne/nec experientia dissolui potest. Non enim rōne: quia in facto hystoriaꝝ narratōnibus credere oportet. nec expientia: quia p̄dicte narratōnes nostra tempa p̄cesserunt. Arbitrandum est tamen ꝙ multi fuerūt inuentores iuxta varietatem tempoꝝ et regionum. Si aūt queramus/quis inter omnes inuentores primus extiterit: puto ꝙ ipe tubal primus fuit. quia ceteros tempe precessit. sacra etiaȝ scriptura ipm inuentorem commemorat: alios autem nequaꝙ̄.

Capitulum decimum de astronomia et eius inuētoribus.

Stronomia ē astroꝝ lex que cursus syderum/⁊ figuras/et habitudines stellaꝝ/circa se ⁊ circa terram indagabili ratōne ꝑcurrit. Astronomiā primi egyptii inuenerūt. Astrologiam vero ⁊ natiuitatis obseruantiam caldei primi docuerūt. Abraham autem instituisse egyptiis astronomiam iosephus auctor asserit. Greci autem dicūt hanc artem ab athlante prius excogitatā. Ideoqȝ dictus est sustinuisse celum. Quisquis autem ille fuerit: motu celi ⁊ ratōne animi excitatus/ꝑ tempoꝝ vices/ per astroꝝ ratos definitosqȝ cursus/ꝑ interualloꝝ spacia moderata/cōsiderauit dimensiōes quasdam/⁊ numeros: que diffiniendo ac secernēdo ordine nectens/astrologiam repperit. In vtraqȝ autem lingua/diuersoꝝ sunt quedam de astronomia scripta volumina. Inter quos ptholomeus rex alexandrie apud grecos p̄ncipuus habetur. hic etiam ⁊ canones instituit quibus cursus astroꝝ inuenit.

De differētia astronomie ⁊ astrologie

Inter astronomiam enim ⁊ astrologiaȝ aliud interest. Nā astronomia celi conuersione/ornatus/ortus/obitus/ motusqȝ syderꝝ continet. vel qua de causa ita vocētur. Astrologia vero ꝑtim naturalis/ꝑtim supstitiosa est. Naturalis dum exequit solis ⁊ lune cursuȝ/vel stellaꝝ certas tempoꝝ statōes. Sup=

stitiosa vero illa est: quā mathematici sequūtur: qui in stellis auguriantur: quicq; etiaz duodecim celi signa p singula aīe vel corpis mēbra disponūt: sy derūq; cursuz/natiuitates hoīm/z mo res predicare conātur. De astronomie rōne. Astronomie rō modis plurimis constat. diffinit em̄ quid sit mundus/ quid celū/quid spere/ situs z cursus: quid axes celi/z poli: quid sint clima ta: quid curs⁹ solis z lune/atq; astroꝝ

Capituluz. xi. de medicina z eius inuentoribus

Edicina est que corpis vel tue tur vel restaurat salutē. Cu ius materia versatur in mor bis z vulnerib⁹. Ad banc itaq; ptinet nō ea tātum/que ars eoꝝ exbibet qui ꝓprie medici noīantur: sed etiam cibus et potus z regimen/defensio oīs/atq; munitio qua nr̄m corpus aduersus ex ternos ictus casusq; seruat. De nomie eius. Nomen medicine a modo id est tempamēto impositū existimat. vt nō statim/ sed paulatim adbibeat. nā in multo cōtristatur natura/mediocriter autem gaudet. Vnde z qui pigmenta et antidota satis vel assidue biberunt vexātur. immoderatio enim omnis nō salutem/sed periculum affert. De in uentoribus eius. Medicine autem ar tis actor z reptor apud grecos pbibet apollo. Hanc fili⁹ eius esculapius lau de z opere amplificauit. sed postq; ful minis ictu esculapius interijt: interdi cta fertur medēdi cura. z ars simul cū actore defecit. latuitq; p annos quīgē tos: vsq; ad tempus artbaxersis regis persarum. tunc eam reuocauit in lucez bypocrates asclepio patre genitus in insula thoos.

Capitulum duodecimuz de actoribus legum.

Oises gentis bebraice primus omniū diuinas leges sacris lit teris explicauit. Pboroneus rex grecis primus leges iudiciaq; con stituit. Mercurius termegestus pri mus leges egyptijs tradidit. Solō pri mus leges atbemensibus dedit. Licur gus prim⁹ lacedemonijs iura ex apol linis auctoritate cōfirmit. Numa pom pilius qui romulo successit in regno p̄ mus leges romanis edidit. Deinde cū populus seditiosus magistratus ferre non posset: decem viros legibus scribē dis creauit: qui leges ex libris solonis in latinum sermonem translatas duo decim tabulis exposuerūt. Fuerūt aūt bi. Appius/Claudius/Semicius/ Ve terius/Curatius/Sextinus/ Julius/ Maulius: Sulpicius/z Omeli⁹ post bumus. Hi decem viri legum cōscri bendaꝝ electi sunt. Leges autem redi gere in libris primus cōsul pompeius instituere voluit: sed non perseuerauit ob decretatoꝝ metu. Deinde cesar ce pit id facere/sed arte interfectus est. Paulatim autem antique leges ve tustate atq; incuria desinerūt: quarum et si iam nullus vsus est: notitia tam̄ videtur necessaria. Noue a constātino cesare ceperūt/z reliquis succedētibus erantq; pmixte z inordinate. Postea theodosius minor augustus ad simili tudinem gregoriani z armogiani co dicem factum/constitutōnem a constā tini temporibus/sub ꝓprio cuiusq; im peratoris titulo disposuit. quē a suo no mine theodosianum vocauit.

Capitulum·xiii·de politica ꝛ regimine ciuitatis

Olitica dicitur a polis quod est ciuitas/ ꝛ icos scientia quia finis politice est ciuitatem bene regere· Unde scientia politica est scientia qua vrbes regũtur/ seu respublica dirigitur·vt pace respublica fruatur· sicut satis innuit augustinus libro·xix·de ciuita·dei·Politica igitur concernit regimen ciuitatis Est autem ciuitas ciuiũ vnitas·Et scdm isidorum·xv·ethimolo· Ciuitas est concors hominũ multitudo/ societatis vinculo adunata·que aliquãdo vrbs vocata est/ ꝛ aliquãdo respublica nũcupatur Quã diffiniens scipio dicit eam esse rem populi·Populus autem nõ dicitur quelibet multitudo·sed solum illa multitudo que habet cõmunionem ꝛ consensum ad communẽ vtilitatem·hoc narrat aug·libro ij·de ciui·dei·et isidorus libro·xix·ethimolo··Aduertẽdum igitur quod respub·est sicut quoddam corpus quod diuino numine animatur/ ꝛ regitur·vt tangit helinãdus in cronicis libro·ij·Huius autem corporis caput dicitur princeps·ꝛ senatores locum cordis tenẽt·Judices autem ꝛ presides tenent locum oculorum/ et aurium·ꝛ oratores locum lingue·ceterisque mẽbris persone alique reipub·cõparari possent·Dicũtur autem senatores a senio eo quod antiquitus senes in senatores eligebãtur·quorum institutõnem romulus inuenit·ꝛ nomina eorum presente populo in tabulas aureas contulit· Olimque filij senatorum illi dicebãtur·qui nascebantur tempore quo patres senatores erant·alij vero non·Et hoc scripsit vulpianus suo libro·vt patet in digestis libro primo·Rursus in politia eligendus est princeps·nisi scdm genituram quis principatum obtineat·qui princeps non cupidus/ aut luxuriosus inueniatur·Unde tullius li·de padox·quo modo (inquit) imperabit vrbi·qui nõ potest cupiditatibus imperare·Refrenet ergo princeps libidines·spernat voluptates·iracũdiam caueat·auaritiam coherceat·ceteras animi labes repellat· Princeps etiam nõ debet eligi nimis pauper/ aut nimis diues· Unde olim (prout refert valerius li·vi·) duo viri coram scipione ꝛ senatu vt ad hispaniam mitterẽtur cõtendebant·quorum vnus ditissimus·alter pauperrimus erat·de quibus scipio ait·neuter mihi placet·eo quod alter nihil habet·alter nihil satis est· Ceterum indignus est principatu aut gradu superiori·qui se nõ bene regit in inferiori·vt ponit pompeius li·xij·Nec debet quis appetere regnum/ vel principatum·quia (teste seneca de beneficijs li·iij) regnum est nolle regnare cũ possis Unde galterus in primo alexãdreidos Asperius nihil est humili cum surgit in altum·Et gaufredus·Si vis bñ duci te certo cõmitte duci·Illud tñ orati, sepius accidit In libro enim sermonũ aut·Populus quoque stultus honores sepe dat indignis·Et claudius in maiori· Jam non ad culmina rerum iniustos creuisse querat·Tollũtur in altũ·vt lapsu grauiore ruant·Quibusdam tamen princeps nullus placet·omnibusque detrabunt·Illudque sydonij in epl'ari suo libro·v·dicere videretur/ si eligimus humilem·vocatur abiectus·si erectum·superbus·si doctum·inflatus· si imperitum·irridebit·si seuerũ·crudelis erit· si indulgẽtem·facile culpabitur·si simplicem·despiciet·si diligẽtem·supstitiosus credetur· si quietum·ignarus vocabitur·si abstinẽtem·auarus·si bene pascẽtem·gulosus putabitur·His ergo virtus nulla placet· Quicquid sit tamen virtuosi semper sunt eligendi in principes·quorum conditõnes ꝛ mores narrat helinãdus vbi supra·Princeps (inquit)

constitut⁹ nō multiplicabit sibi equos
nec subditis erit onerosus· neq₃ multi=
plicabit seruos: nec canes aut bestias/
sed qđ satis est tenebit histriones/ mi=
mos/ lenones/ meretrices repudiabit·
inferiores non corrūpet exemplo· quia
(teste claudiano libro· iiij·) mobile mu=
tatur semꝑ cum principe vulgus· vxo=
resq₃ non habebit plures· lr̄is intendet
et cum iudicabit: ad alteram ꝑtem nō
declinabit· deum ꝑ̄cipue colet· munera
nō acceptabit· suosq₃ officiales frequē
ter non mutabit· Vnde tiberius(ꝑut
refert iosephus) procuratores suos vix
aut nunꝗ̄ mutabat· In hoc enim se di
cebat parcere plebi· Nam ꝓcuratores
scientes ad modicum tempus habere
ꝓcuratōnem/ quicquid pn̄t rapiunt·

Capitulū· xiiii· quō prin cipes subditos suos rege re ⁊ defendere debent·

PRinceps habeat milites bel=
licosos/ qui ꝓ̄liari debent/ non
ꝓ iniuria inferenda/ sed repel
lenda: patriaq₃ defendēda· Nec debēt
timere viri bellicosi: ꝙ deo non pla=
ceant· quia sanctus dauid bellis inten
debat· et centurio pariter qui dn̄o ait:
dn̄e non sum dignus vt intres sub te=
ctum meum· Hec aug⁹· ad bonifaciuz
Et idem augusti· libro de verbis dn̄i:
Militare(inquit) non est delictum: sȝ
ꝓpter ꝓ̄dam militare peccatuȝ est· Nec
rempub· gerere criminosuȝ est· sed ideo
gerere rempub· vt diuitias augeas: vi
detur esse damnabile· Vnde prelia nō
debent fieri cupiditate/ ac crudelitate:
sed pacis studio gerātur/ vt mali cohe
ceātur/ ⁊ boni subleuētur· Vnde greg·
Vniuersis militibus neapolitanis scri
bens: summa(inquit) militie laus in=
ter alia bona merita hec est: obediētiā
reipub· vtilitatibus exhibere· Ceteꝝ
isidorus ethimolo· libro· ix· Iustum(in
quit) bellum est qđ ex dicto gerit̄ de re
bus repetēdis: aut ꝓpulsandoꝝ hoīm
causa· Vnde aug· libro· lxxxiij· qōnum
dn̄s(inquit) deus noster nō ad hieru=
salem vane iubet: vt constituat sibi re
trorsum insidias/ scȝ insidiātes bellato
res ad insidiādum hostibus· Et ibidē
Iusta(inquit) bella gerebāt̄ a filijs
israel cōtra amorreos: a quib⁹ amor=
reis transitus negabat̄· qui iure equis
simo humane societatis parere debe=
bant· Aduertant autem bellatores: vt
non prelietur iniuriam inferendo/ sed
ab iniuria se defendendo· Vnde am=
brosius libro primo de officijs/ nō ī in=
ferenda/ sed repellenda iniuria lex vir
tutis est· Et anastasius papa: qui(in=
quit) potest obuiare ⁊ ꝑturbare puer=
sos/ ⁊ non facit: nihil aliud est ꝙ̄ fa=
uere impietati eorum· Nec caret scru=
pulo societatis eorum occulte/ qui ma=
nifesto facinori desinit obuiare· Ean=
dem sententiaȝ tangit ambro· li· de of=
ficijs· ⁊ hiero· super sophoniam· Rur=
sus helinandus vbi supra/ dicit princi=
pem sic debere viuere/ vt a subditis di
ligatur· Nam codrus atheniensiū rex
ꝓ victoria populi sui seip̄m morti tra=
didit· Nam mutato habitu regio sar=
menta colligens/ castraq₃ hostium in=
gressus/ a milite quē falce in iurgio ꝑ
cusserat interfectus est· Rex igit̄/ aut
princeps sic suos diligat: vt etiam pro
ip̄is mori non timeat· Vnde iulius ce
sar dicere solitus erat: dux qui non la=
borat vt militibus carus sit/ militem
nescit amare· Vn̄ seneca· Si vis ama
ri: ama· Nam iulius pistorem vincu=
lauit/ eo ꝙ sibi meliorem panem ꝙ̄ ce=
teris militibus attulerat· Alexander
quoq₃ videns militem suum macedo=
nem ꝑ nimia senectute frigore obstupe
factum: de sede sublimi descēdit: et su=
is manibus dictum militem in sedem

posuit Nam princeps qui a suis militibus nō diligit/tanq̄ tyrānus dn̄atur nec securitate vbi est fruitur. Unde cū dionisius tyrānus iuberet corpus suū a multis militibus custodiri: plato ei dixit. Quid inquit malum fecisti: vt a tot militibus custodiri habeas. Unde claudianus. non sic excubie/non circūstantia tela: q̄ tutatur amor. quasi diceret: q̄ qui amatur/ nō eget custodia.

Cap̄. xv. de legibus diuinis et humanis

Inuentoribus legum dictuz ē supius cap̄. xij. Nunc igit̄ supsedendum de eo. Sed aduertendum q̄ leges diuine p̄ferende sunt humanis. Unde gratianus. constitutōnes (inquit) principuz/ ecclesiasticis institutōnibus non p̄eminent sed ecclesiasticis legibus postponende sunt. Un̄ helinādus in chronicis. libro. ij. Humane leges eatenus valent/quaten⁹ a diuinis non discrepant. Alioquin falsuz est q̄d in lege scriptum est. quod principi placet/scilicz deo legis habet vigorem. Ceterū sciēdum q̄ sicut lex est cōmune p̄ceptum: sic ex cōmuni consensu confici debet: vt trahitur ex summa azonis. Unde papinianus li. x. diffinitōnum lex (inquit) est p̄ceptuz cōmune viroꝝ prudentium. que lex non debet fieri ꝓpter aliquem casum pticularem sed ꝑ cohertōne maloꝝ/que vt cōmuniter contingere possunt reipublice: vt ponit Julius celsus libro. v. Unde legis effectus est imparare/vetare/punire inquit modestius libro primo regulaꝝ. Princeps igitur non solum armis sz etiam legibus rempubli. debet defensare. vt tangit iustinia. libro institutōnum. Rursus aduertēdum/ q̄ ius canonicū ꝛ ciuile quodāmodo sunt ptes politice. Itaq̄ politica scientia est cōmunis ad omnia iura. Unde ius nomen generale est. lex autem species ei⁹ Unde ius dicitur quia iustum est/ seu dicitur a iustitia. vt ponit vulpianus libro primo institutōnum. Lex autem dicitur a ligando/quia ligat. aut ab eligendo/quia eligitur. Sunt aūt multe species iuris. Quoddam enim dicit̄ ius publicum/q̄d pertinet sacerdotib⁹ et magistratibus. Aliud priuatum q̄d ad vniuscuiusq̄ vtilitatem pertinet. Quoddam etiaz est ius quod vocatur gentium: quod concernit id q̄d debetur deo ꝛ parētibus. vt ponit pompeius. Aliud est ius p̄torium. q̄d pretores introduxerunt pro salute reipublice. q̄d cōmemorat papinianus libro primo diffinitōnum. Quoddam est ius humanum q̄d dicitur positiuū. q̄d posituz est ab homine. Aliud est ius ciuile. q̄d pertinet ad populum vel ciuitatem. diuina humanaq̄ causa institutuz. Aliud est ius quiritum id est romanuz. quia quirites/ꝛ romani ipm̄ inuenerunt. Jus autem canonicum dicitur ecclesiastica institutio. cuius plurimi fuerunt scriptores. Primus fuit isidorus/qui primus scripsit librum apostolicuz decretoꝝ. deinde iuo episcopus carnotensis regulas canonū per capitula ordinauit: ꝛ ad numerum decem libroꝝ redegit. multeq̄ abbreuiatōes postmodum facte sunt. actores non occurrūt. Verūq̄ gratianus decretum scripsit. Ceterum aduertendum q̄ ius ciuile a duabus ciuitatibus emanauit. scz ab athenis ꝛ lacedemone. Unde regnāte ioas in iuda: ligurgus lacedemoniis iura cōposuit. Qui ligurgus quecūq̄ precepit prius obseruauit. vt tangit iustinus libro. iij. Primo eniz statuit vt auri ꝛ argenti vsus non haberet. terrasq̄ ꝛ patrimonia ꝑ equalia diuisit. et cōuiuari omnes publice iussit. iuue.

nesc; voluit vna sola veste p anno vti virgines etiam absq; dote desponsari. multaq; alia decreuit narratõne longa. Rursus apud romanos postmodum creuit. Vnde pompeius libro singulari eucheridij tradit romulum diuisisse romam in tres partes quas curias appellauit. quia ibi cause agebantur. Leges quoq; fiebant in predictis curijs. que omẽs conscripte fuerũt tempore Sixti papirij. qui fuit tempe tarquini superbi. Liber autem illarũ legum vocatus est liber papirianus/ nõ quia papirius eas fecisset/ sed quia ordinate scripsit. Postmodum autez romani decem viros constituerũt. qui leges a ciuitatibus grecorum collegerũt quas susceperũt scriptas in decem tabulis eburneis. datumq; fuit illis posse/ vt ilias leges corrigerent. ꝛ ideo duas tabulas predictis tabulis adiunxerunt. Vnde leges duodecim tabularũ ab omnibus vocabãtur. quia duodecim tabule in omibus erant. Post hoc appius claudius leges reduxit ad librũ vnum. et flauius scriba libertinus populo tradidit. Vnde senator fieri meruit. Deinde cornucanus primus sciẽtiam iuris ciuilis publice pfessus est. Verum papirius publius leges regias prius in vnum volumen cõtulerat. Et appius claudius duodecim tabulas ex legibus scripsit. publius vero decẽ libros reliquit iuris. Maculius totidem. brutus. vij. et micius publij fili⁹ iuris ciuilis sciẽtiaz ad libros. xviij. redegit. qui digesti sũt ab ausidio. Multiq; alij scripserunt. quorum fama vetustissima est. de nouellis autem memoria publica est.

Ca. xvii. de regimine domus vxoris filioꝝ seruorum et generaliter de iconomia.

Iconomia est ars vel scientia in qua domesticaꝝ reꝝ sapienter ordo disponitur. vt inquit isidorus libro ethimo. Richardus aũt libro descriptõnum dicit/ ꝙ iconomia est scientia que familiaris officij curã mediocri dispositõne componẽs distribuit. Hac igitur scientia indiget quicũq; paterfamilias vt suam domũ sapiẽter regat/ ꝛ dirigat. quia dñs ex domo honestatur. vt tangit tullius li. primo de officijs. Naz decoꝝ est valde pacem domus illustrium viroꝝ habere. vt tangit idem libro. ij. de officijs. Vñ ipse tullius cõtra salustium/ reprobando ipm dicebat. Nec quicquid turpi⁹ domui tue ꝙ tu. Et valerius. li. ij. Quid prodest foris esse strenuũ si domi male viuit. Et ibidem. quoꝝ opa splendorẽ suũ procul obtinuisse videt. eoꝝ dignitatem indignuz est ꝛ deforme domi collabi. Vnde tibullus. Quid pdesse põt pondus graue diuitis auri. auraq; pingu ia. quid si fundant munera boues. quid ve domus pdest firmis innixa columnis. aurateq; trabes marmoreũq; soluz. quasi diceret ista nihil prodesse nisi domus recte gubernet. Ideo seneca de quatuor virtutibus dicit. ꝙ sapiens non debet velle vocari dñs a domo. quia domus a dño debet nũcupari. Circa igitur regimen domus maxime attendẽdum est ad regimen vxoris. quia nihil est crudeli⁹ infesta muliere. vt ponit fulgẽtius li. suaꝝ mitologiaꝝ. Si tamen mulier bona fuerit. domum optime disponit. Vt autem

bona sit maximum remediuz est: si vir bonus ipse fuerit. Unde narrat hieronimus ꝯtra iouinianũ libro primo/ de quodaz qui cũ uxore pudicissime vixit Unde cum os sibi feteret/ ipo tñ ignorante: quidam ei improperauit. et tũc uxori sue dixit. cur ei nõ intimauerat. que rñdit: putabam (inquit) omnibus viris sic os olere. Itaqꝫ summa castitas in ambobus fuit. Unde tibullus libro primo. Casta p̄cor ꝯiunx maneas sãctiqꝫ pudoris: Assideatqꝫ custos sedula semp anus. Qui versus ꝯtendũt: vt fidelis custodia assit mulieri. quia mulier de se fragilis est: faciliterqꝫ decipitur. Vñ (narrãte valerio maximo) socrates cuidam quereñti. an sibi expediret nubere vel nõ: respondit penitẽtiã se facturũ quocunqꝫ fecisset. Si (inquit) non nupseris: solitudo te affliget. ⁊ si uxorem duxeris: sollicitudo te concitat. Fortassis autem ideo ꝯiugia sunt onerosa: quia decenti nõ ꝯtrahũtur amore sed cupiditate interueniẽte fiũt. Unde narrat vale. li. vij. de quodam qui habens vnicam filiam cõsuluit themistoclem/ vtrũ bono viro paupi/ aut minꝰ pbato diuiti filiam collocaret. Ego vero (inquit) malo virũ qui pecunia egeat: q̃ pecuniã que viro. Narrat etiam de marcia filia cathonis minoris. qꝫ cũ peteret̃ ab ea cur ꝑdito viro denuo nõ nuberet: rñdit non se inueníre virum qui se vellet magis q̃ sua. Non sunt igit̃ mulieres ꝑpter pecuniã assumende. alias eñ ꝯiugia male fiunt. Nam et phi plures timẽtes in cõiugio fraudari: nubere distulerũt. Nam cicero rogatus ab hircio/ vt post repudium terentie sororẽ eius duceret: omnino facere supsedit: dicens nõ posse se uxori et phie pariter operam dare. Nam si pulchra erit: difficile est custodire qđ plures amant. si autem turpis: molestuz est possidere/ qđ nemo habere dignet̃. plures ergo nubere contempserũt. Cõiugia tamen licita sunt/ dũmodo licite cõtrahantur. quia (teste ouidio i libro de remedijs) turpe vir ⁊ mulier iuncti modo p̄imus hostes. quia scꝫ qđ malo titulo iunctum est malo terminat̃ fine pluri maqꝫ contingunt incomoda. Vñ terentius. Unoquoqꝫ animo omnes socrus oderũt nuros. ecce odium. Et ouidius libro primo methamor. Imminet exitio vir coniugis illa marito. Filius ante diem patrios inquirit in annos. ecce labores. Sed etiaz plurima resurgunt comoda. vtputa educatio filiorũ corpisqꝫ ꝓprij custodia. Rursus aduertendum qꝫ iconomia exigit filios debite nutriri. Vñ quintilianus libro primo. Utinam (inquit) liberoꝝ nostroꝝ mores nosipi non pderemus. Nã mollis educatio quã indulgentiam vocamus/ neruos omnes mentis ⁊ corpis frangit. Itaqꝫ pueri sunt corrigẽdi. nõ tamen nimis aspere. quia (teste quintiliano libro. ij) ingenia pueroꝝ nimia emendatõnis seueritate deficiũt. Nã et desperant/ ⁊ dolent/ ⁊ nouissime oderunt. ⁊ qđ maxime nocet est/ quia dum omnia timent/ nihil conãtur. moderate igitur sunt corrigendi. sed multi non attendunt. quia tanq̃ viros/ puerulos cõcutiunt. vt ponit valerius libro. ij. Alij vero liberos suos non instruunt. cuius oppositum augustus cesar fecisse legitur. Nam filiam suam ⁊ nepotes suos iussit lanificio insistere. vt ponit suetonius libro. ij. de. xij. cesaribus. Rursus paterfamilias suos debet discrete regere seruos: non spernẽdo/ sed amicabiliter alloquẽdo. Unde seneca ad luciliuz epistola. xlvij. Illos (inq̃t) rideo/ qui turpe estimant cum seruis suis cenare. hoc eñ supbia facit: vt cenãte dño stantiũ seruoꝝ turba circũstet Unde didimus rex bragmanoꝝ ad alexandꝝ magnum: in homies nostri similes seruitutem nõ ponimus. Aliorum seuicia est in obsequiũ cogere eos

quos nobis fratres eadem natura pgenuit. et quibus a deo patre omnium bonorum spondetur hereditas. Seruis ergo non sunt imponenda grauia onera. Unde narrat valerius li. iiij. quod cum plato aduersus seruum suum propter delictum vehementer exarsisset: ne vindicte modum haberet: castigationem sui serui speusippo amico suo commisit. Unde plautus. Ve autem apud quos domini vigiliam multam in noctem protrahunt. tum enim seruis de vita quantum de nocte auferunt.

Capitulum. xvii. quomodo paterfamilias debet sibi acquirere amicos.

Paterfamilias amicos sibi vendicare debet. Nam (teste seneca libro. iij. de benefi.) nemine tam alte secula posuerunt vt non illi amicus eo magis desit: quo nihil absit/ seu abest. Et idem seneca li. de remedijs fortuitorum. Quere (inquit) amicos inter honesta officia. quere in laboribus Ad mensam res ista non queritur. Nam modicus amicus est qui dumtaxat est amicus mense. De tali amico dicit sapiens. vinum nouum amicus nouus. Expedit ergo sapienti iconomico amicum vel amicos bonos conquestare. nec de facili intermittenda est incepta amicitia. Quia (teste tullio. li. de amicitia) veterrima amicitia sicut vinum vetus dicitur esse suauissima. maxima enim est vis vetustatis et consuetudinis. Eligat ergo sapiens amicum quem semper custodiat: et cui sicut sibiipsi credat. Alias enim non est amicus: vt inquit seneca epistola. iij. ad lucillum. Sed talem amicum difficile est possidere: nisi bonus sit qui amat/ et qui amatur. Quamobrem amicitia deliberate contrahenda est. sed contracta cum fuerit: manutenen debet. Unde suetonius. li. ij. de. xij. cesaribus narrat/ quod augustus cesar amicitias non facile admisit sed constantissime retinuit Ideo plautus in aulularia. in amicitiam (inquit) et fidem: stultum ne receperis. Nam insipientium atque improborum/ facilius odium quam collegium. Qui ergo sapiens est: bonos insequitur: et amicum eligit prudentem. quem multi non reperiunt: quia multos amicos habere volunt. et ignotos notis preferunt. Quibus contradicit theofrastus. expedit (inquit) amicos iam probatos amare: non amatos probare. Unde catho. Ignotum tu tibi noli preponere notis. Et sequitur. Cum tibi vel socium vel fidum queris amicum. Non tibi fortuna hominis sed vita petenda est. Et cum amicum etiam bonum sapiens inuenerit: commode diligat. Unde catho. Dilige sic alios vt sis tibi carus amicus. Sic bonus esto bonis ne te mala damna sequantur. Ceterum: amico non sunt onera imponenda incongrua ne forsan prodat Unde macro. in li. saturnalium. Ita amicum habeas: vt inimicum posse fieri putes. Et salust. Veros (inquit) amicos/ neque armis cogere/ neque auro pare queas sed officio et fide paratur. cum quibus amicis breues rationes/ et longas amicicias habere oportet/ Exordium autem amicicie est bene loqui. et principium inimicicie maledictio est. Amicus enim cito amittitur. et raro acquiritur. Hec socrates. Ceterum iconomicus bona que possidet prudenter distribuere debet. Unde maior est in conseruandis rebus/ quam in reperiendis adhibenda cautela. vt ponit cassiodorus epistola. xxxiij. Unde claudia. in maiori volumine. Plus est (inquit) seruasse repertum: quam quesisse nouum. Unde probus quidam dictus domas. Amico (inquit) me roganti si dedero pecuniam mutuo: et ipsum et pecuniam pro quo intelligendum est apud auaros. Itaque bona discrete sunt distribuenda. Verumtamen qui mutuo capit: gratus reddere debet.

Unde ex pverbijs sapientu colligitur. qd fraus est accipere/qd no possis red dere. Et embrosius in libro de thobia Pauptas (inquit) non habet crimen: sed debere verecudum est: et non red dere verecudius. Et subdit. si diues es nullam patiaris petendi necessitatem Si pauper es soluendi considera diffi cultatez. Unde seneca libro de benefi. Primo docendi sunt/qui libenter acci piunt libenter reddere. quia si benefi cia gratis collata reddenda sunt: mul to fortius mutua. His autem sermoni bus mutuare non dissuadetur: nisi no amicis/aut his qui reddere nolunt. Unde aug. libro de doctrina xpia. do cet amicis succurredum esse. cum (in quit) omnibus prodesse no possis: his potissime succurras/qui tibi tempe sue opportunitatis comune quadem sorte iungutur. quia scz amicis bona ppria mutuo vel dono sunt distribuenda.

Sophologii liber secundus finit.

Liber tercius qui est de amore virtutum feliciter incipit. cuius sunt tredecim capitula.

Capitulum primum quomodo virtutes sunt naturaliter appetende.

Irtus medicina e corporis pariter et anime virtutesq appetere/ vnicuiq naturale est Cuiuslibet igitur studium p adipiscendis virtutibus debet applicari. Unde boe. libro de cosolatoe. Omnis inquit mortalium cura qm multiplicium studiorum labor exercet/diuerso quidem calle pcedit: sed ad vnum beatitudinis finez nititur peruenire. quo quis adepto: nihil vltra desiderari queant. est eni cuncta intra se bona continens. Hoc enim bonum medio virtutis adipisci potest. qd multi credentes obtinere/itinera mins virtuosa sectati sunt. Unde aug. xviij de ciui. dei narrat qualiter philosophi quidam suum finem in voluptatez co stituerut. vt aristippus. Alij in virtute vt antistenes. Alij in sensibus corporis Omes tamen aut a sensu naturali defecerunt: aut bonum et virtutem appetierut. Nam virtus sua dignitate animum trahit: sicut arbor diligitur pter fructum. vt ponit tullius in rhetorica prima. Nam omnia honesta cocordat roni. inquit aristo. in ethica noua. Et quintil. de oratoria institu. libro primo

Nihil (inquit) potest placere qđ non
decet· scilicz voluntati non corrupte·
Bonum enim appetere naturale est·
Unde seneca ad lucillum epl'a·xlvij·
Omne (inquit) honestum voluntariuz
est Non enim potest honestum esse qđ
non ē liberꝝ·Et libro de benefi·iij· Re
rum honestaꝝ p̄cium in ip̄is est·Et in
suo edippo vbi inquit·turpis est medici
na que sanari piget Ex quibus aperte
concludit q̄ voluntas seu libertas hu
mana virtutes ⁊ honesta petit natura
liter·Unde tulli⁹·ij·de officijs·Idip̄m
qđ honestum decorūq₃ dicimus p se no
bis placet/animosq₃ omniū sua natu=
ra cōmouet· Idez ponit li·iij·quia scz
natura id petit qđ honestuz est aut sal
tem videtur appetere·si autem iudiciū
fallit peccatum hoc agit·Vnde tullius
libro de padox·qđ (inquit) honestū est
id solum esse bonum stoici testantur·
Unde hecaton stoicus·omīe (inquit ho
nestum in arduo est·quia scz mens ar
descit·vt qđ honestuz est habeat·cuius
modi est virtus·quia (teste tul·in libro
de amicicia) nihil est virtute amabili⁹
nihil qđ magis alliciat ad diligēdum
Nam p̄ter virtutem ⁊ pbitatē ⁊/eos
quos nunq̄ vidimus: diligimus·virt⁹
igitur omnino amabilis est· Nempe
ip̄e tullius in rethorica prima ·virtus
(inquit) est habitus anime iudicio rō=
nis consentaneus·Et ibidem·virt⁹ est
habit⁹ a quo quis bonus existit ⁊ op⁹
suum bonum reddit Et tullius li·de le
gibus·virtus est recta ratio·Vnde ari
sto·ij·ethicoꝝ·virtus est que habētem
perficit·⁊ opus suum bonum reddit·
Et libro de fine boni ⁊ mali·tullius in
quit·Uirtus est habitus conformis iu
dicio ratōnis·Et·quoq₃ de officijs pri=
mo·Virtus est per quā laus in actōne
cōsistit·Ipsius tamen virtutis comes
est inuidia·quia scilicz virtuosis mul=
ti inuident Vnde africano virtus emu
los comparauit·vt inquit tullius in the=
torica·ij·Nihilominꝰ virtus omīa vin
cit·quoniam virtuti omnia parent· vt
ponit salustius in catilinari·et p virtu
tem opus redditur facile·resq₃ pri⁹ ap
parens impossibilis/redditur possibi=
lis vt fertur dixisse isocrates i suis ex
hortatōnibus narrante calcidio in pro
hemio super thimeum platonis·Sapi
ens igitur virtutes querat/per quas
obliuisci poterit dānorum que gessit·
Unde seneca ad lucillum epl'a·xiiij·q̄
diu (inquit) virtus salua fuerit: nō sen
ties quod abscesserit·Nam ira cupidi
tas pericula per virtutem p̄tereunt·
Et idem seneca· nulla (inquit) virtus
latet·⁊ si lateat non est ipsius damnū·
veniet eniz dies quā publicabitur· Vn̄
idē seneca libro de matura morte·vna
(inquit) res est virtus/que nos immor
talitati donare pōt: ⁊ pares facere dis
p virtutē eni homo sapiēs fieri p̄t Vn̄
lactā· li·de falsa sapīa: virt⁹ (inquit)
cum scientia cōiuncta sapiētia est·Ni
mirum ergo si virtus iuxta pbleuma=
ta appetenda est·

Capitulum·ii·qualiter natura cupit virtutes·

Irtutes tanq̄ pfectissimas ⁊
conueniētissimas perfectōnes
natura innata est suscipere·Vnde ari
sto·libro·ij·ethi·neq₃ (inquit) a natura
neq₃ p̄ter naturam fiunt virtutes: sed
innatum est nobis p assuefactōem re=
cipere ip̄as·Ex similibus enim actib⁹
fiunt similes habitus· Vnde prosper
in libro epigrā· nos hortatur dicens·
Ad patriam vite de noctis velle voca
ti· Uirtutum gradibus scandite lucis
iter·Omnis virtutum semper substan
tia salua ē·Inuit⁹ xp̄i munera nemo
rapit Rursus gaufred⁹ in sua poetria
noua: sectemur (inquit) hoēsta ⁊ mala

vitemus·quia virtus optima rex pes=
sima res viciū· nihil eque pniciosum·
Et iuuenalis libro·iiij· satyra prima·
Nobilitas sola est/ atq3 vnica virtus·
Quis ḡ virtuosus fieri nō desiderabit
Nam(teste maximiano fuluo)virt⁹ p̄
ciosior est auro·nec putrescit·sed in ad
uersis crescit/ vt inquit lactantius lib·
iiij·Si ergo virtutis amator esse cupis
attende quoniā virtus nihil aliud est/
nisi exemplar honesti·vt inquit lactā·
libro·ix·Nempe virtus ridet in aduer
sis· Studeat ergo vnusquisq3 in virtu
tibus habundare· vt in se habeat: qđ
in aliis amat·prout ex prouerbiis sapi
entum edocetur·virtus enim ad bea=
tam vitam perducit· Unde tullius li·
primo de legibus·virtus(inquit)est p
fecta ratio:q̄ certe in natura est·Itaq3
nihil pstabilius hac/natura petit· qr
constat nos ad iusticiaz esse natos·vir
tus eniz omniū animos natura sui cō=
mouet· inquit tullius·ij·de officiis ·
Reuera multomagis est scđm naturā
cōmunitas/iusticia/ ⁊ libtas:q̄ cupidi
tas aut voluptas· nihil enim tam pm
naturam est q̄ humanitas·Hec tulli⁹
iij·de officiis· Si ergo laudabile est na
turam imitari: nunquid virtutes ha=
bere desiderādum est? Idem tullius
libro de amicicia·illos viros bonos ap
pellādum putemus: qui assequūtur(
quātum homines possunt)naturā op
timam bene viuendi ducem· Quintili
anus libro primo de oratoria institut·
omnia que ars cōsummauerit/certum
est a natura inicia duxisse· Nobis igi
tur ad virtutes sunt quedaz semina na
ture concessa:etiam anteq̄ doceamur·
Si enim in virtutibus foret anxietas:
et criminibus solum insistere delectabi
le esset:fortassis virtuose viuere peno
sum fieret:⁊ bene agendi excusatio p̄=
beretur· Sed in virtutibus gaudium
pfectuz habetur· ⁊ homo ex conditōne
sue nature ad honesta dicitur· nullate

nus ergo excusatur·Seneca ad luciliū
Habet hoc optimum in se generosus
animus:q̄ concitatur ad honesta ma=
gnarum rerum spes ad se vocat/⁊ att=
tollit·docilesq3 natura nos edidit·et rō
nem dedit imperfectaz·que tamen vir
tutibus perfici posset· Hec sene· epla
lxxxviij·Rursus si virtuosum fieri co=
actōnis opus esset:laudabile bonū for
tassis non videretur·Nullus eniz lau
dabilis est in eo qđ vitare nequit/cum
vellet Sed proculdubio opera virtutū
libere fiunt·nutuq3 spontaneo coassu=
mūtur·vt ponit didim⁹ in epla ad alex
andrum·Nullum(inquit)virtutis iu=
dicium est qđ vitari non possit· Nam
ad bene viuenduz libero incitamur ar
bitrio Sed plurimi virtutes opinātur
graues:quia bene viuere nolunt Sed
queso vt hi saltem doleant/eo q̄ bona
voluntate carent·Si eniz boni fieri cu
perent:virtutibus faciliter insisterent
Nulla enim tam facilis res:quin dif=
ficilis sit·quā inuitus facias:inquit te
rentius· Utinam igitur huiusmodi li=
benti animo bona desiderarēt·Utinaz
saltem mala que facere nequeunt/nō
appeterent·Iuxta illud terentii poete·
quādoquidem id non potes facere qđ
vis:id velis quod possis· Itaq3 mala
que cupis explere si non vales: bona
tunc facias que peragere potes· Sed
aliqui dicunt ad plurima opera vicio=
rum se cogi·Qui si verum dicant:stul=
ti reputandi sunt· quia(teste tullio de
padox·)soli sapienti conuenit: vt nihil
faciat inuitus:nihil dolens: nihil coa=
ctus·Unde stoici dixerunt ea sola vo=
luntatem desiderare/que ratōnabilia
sunt·Unde ⁊ in solo sapiente volunta
tem esse dixerūt· vt refert tullius in tu=
sculanis questionibus libro·iiij· Si er
go est in stultis libido incitata/aut cu=
piditas effrenata:nō volūtas ē rōalis
s3 appetit⁹ est brutalis· qr volūtas rōe
dirigit·⁊ appetit⁹ sensualitate decipit·

O vtinam qui mali sunt saltem boni
fieri cupiãt. Nam magna pars boni=
tatis est velle fieri bonuz. vt inquit se=
neca ad lucillum epistola. xxxiiij.
Si autem dicas hoc velle nõ posse: au
di tul. li. de fato. motus (inquit) volun
tarius eam naturaz cõtinet in se: vt sit
in nr̃a potestate/ nobisq3 pareat. Nam
omne honestum voluntarium est. non
enim honestum esse potest: qđ non est
liberꝝ inquit seneca ad lucil. ep̃la. lxvi
Sed ꝓh dolor plures nec bene agunt:
nec (qđ magis dolendum est) emenda
ri volunt. Verũtamen magna ꝑs pro
fectus/ est velle ꝑficere/ inquit seneca
ep̃la. ij. Nũquid ergo laudabile foret:
si que deo placent homo solum velit.
Vñ seneca ad lucillũ ep̃la. lxxiiij. place
at hoĩ quicquid deo placet. Sed mul=
tis hoc graue est. nec de facili possz eo
rum impietas reuocari. qꝛ (teste quin=
tili. li. iiij. de oratoria institutõne) nihil
facile ꝑsuadetur inuitis. Si quis etiã
aliquid inuitus agat: laudem nõ ꝑme
retur. Unde (narrãte vale. li. ij.) si q̃s
olim bona inuitus fundebat ꝑ repu.
maior laus dabatur exigenti q̃ ꝑstãti
Ex inuito enim ope laudem nullus re
portat. Nec tamen hi laude priuan=
tur: qui bonum qđ cupiunt: facere ne
queũt. Vnde ouidius de ponto. Spon
te sua ꝓbitas officiũq3 iuuat Si desint
vires: tamen est laudãda voluntas.
Rursus ⁊ inter eos qui bene agunt:
hi laudabiliores/ qui bona faciũt amo
re q̃ timore. qui etiaz mala ꝑtermittũt
caritate plus q̃ qui formidine. singulis
tamen (licet nõ equalis) laus dat̃. De
quibus oratius in ep̃lis. Oderũt pec=
care boni virtutis amore. Oderũt pec
care mali formidine pene. Qui mali
etiaz qñq3 mala dimittũt: eo q ip̃a fa=
cere non possunt. Vnde maximianus
Amplecti mũdum quorꝫdam vota la
borãt; Sed votis obstat verbere trita
caro. Nam nos a vitijs mũdamis sepe
retardat. Corpis anxietas/ dãna/ fla=
gella/ fames. De talibus enim faten=
dum apparet: q peccata non deserunt
sed potius a peccatis deserũtur. quia
si sponte desererẽt/ nulla mutatõne fa
cta quãtum ad labores ip̃oꝝ. eo pacto
mererẽtur quo demerẽtur. Discat er=
go sapiẽs virtutes acquirere quas na
tura petit. quibus etiam totus perfici
tur homo.

Cap. iii. quõ virtutes nõ querunt mercedem tem=poralem.

Irtus nõ ita ꝑficeret: si ex sua
conditõne seruilem hominem
redderet. aut si tempalis fru=
ctus mercedem dũtaxat cõquestaret.
Sunt igitur virtutes ꝓpter se diligen=
de: sic tamen vt ꝓpter aliud creatũ nõ
querãtur. sed ĩ creato bono soli referã
tur. Unde seneca libro primo de cle=
mentia. Ratõne factoꝝ id est operuz
virtuosorum/ verus fructus in ip̃is est
nec vllum precium virtutum dignum
illis/ extra ip̃as est. qđ de precio crea=
to accipiẽdũ est. Idez sene. iiij. de bñf.
reꝝ honestaꝝ ꝑciũ in ip̃is ẽ. Vñ plini⁹
in ep̃la ad catuliũ Magnitudo animi
nihil ad ostentatõnem/ sed omnia ad
consciẽtiam refert. recteq3 facti non ex
populi sermõe mercedem/ sed ex facto
petit. Illi igitur virtutes fortassis nõ
habent/ qui ex operibus mercedem tẽ=
poralem expectant Vnde tullius in di
alogo ad hortensium. Nulla quidem
virtus esse potest: nisi gratuita sit. Nã
si mercede aliqua ad officium impelli
tur: non est virtus/ sed fallax quedam
imitatio/ ac simulatio virtutis. Tulli⁹
idẽ li. i/ de legib⁹ Id ip̃m q̃ iustissimũ
est iusticie mercedem non querere.

Et claud᷑· in maiori· perdurat non em=
pta fides· nec pectora merces alligat·
ipa quidem virtus p̄cium sibi/ solaq; la
te fortune secura nitet/ nec fastibus vl
lis erigitur/ plausu nec vult clarescere
vulgi· non querit p̄cium vitã qui debz
amori· gaudia premissi cumulant in
opina dolores· Proch dolor igitur mul
toꝝ opa suspitõne nõ carent/ qui bene
agere secreto nõ curant/ sed palam ido
bonum faciũt· vt laude fruãtur publi=
ca· fortunãq; mũdi preferunt virtuti·
Vnde ouidius de ponto· Et cum fortu
na statq; caditq; fides· Nec facile in=
uenies multis in milibus vnũ/ Virtu
tutem p̄cium qui putet esse sui· Ipe de
cor recti facti si p̄mia desint· Non mo=
uet ⁊ gratis penitet esse ꝓbum Nil ni
si qđ ꝓdest carum est en detrahe mẽti
Spem fruct⁹ auide nemo petẽdis erit
Et subdit· Spõte sua ꝓbitas officiũq;
iuuat· Judice te mercede caret ꝑseq;
petenda est· Exterius virtus incomita
ta bonis· Nunquid ergo detestabile ẽ
si quis ea faciat que virtuosa videren
tur/ ⁊ ex desiderio p̄mij tempalis ope=
rum suoꝝ fructum ꝑdit/ Dolendũ est
enim quia nullius virtutem complecti
tur/ p̄mia si tollas· vt inquit iuuenal·
li· iiij· Nihilominus tamen virtus de=
bet fortune p̄esse· nec est appetẽda vir=
tus/ vt fortune munera succedãt· Tul·
in rheto· ij· sola (inquit) virtus ĩ sua po
testate est· omniaq; p̄ter eam sub fortu
ne subiecta sunt dñatione· Nam virtu
tis diuitie pedisseque sũt· Illeq; liber
estimandus est/ qui nulli turpitudini
seruit/ Si ergo omnes cupiũt homĩes
liberi fore/ cur virtutibus abiectis/
diuitias seruiles p̄ferunt/ Sic enĩ age
re maxima insipiẽtia ẽ/ quia (teste tul·
de parador) omnis sapiens liber· omĩs
stultus seruus· Quid est enim libertas
nisi potestas viuendi vt velis/ Quis
igitur viuit vt vult/ nisi qui recta se=
quitur/ qui gaudet officio/ cui viuendi

via considerata atq; ꝑuisa est/ qui le=
gibus quidem non ꝓpter metum paret
sed sponte eas sequitur/ atq; colit/ qđ
salutare maxime esse iudicat/ qui ni=
hil dicit/ nihil facit/ nihil deniq; cogi=
tat/ nisi libenter ac libere/ Cuius oĩa
consilia/ resq; oẽs quas gerit/ ab ipso
proficiscũtur/ eodemq; referũtur· Soli
igitur hoc contigit sapienti/ vt nihil fa
ciat inuitus/ nihil dolens/ nihil coact⁹
Si enim seruitus sit/ sicut est obediẽ=
tia fracti animi atq; abiecti/ ⁊ carentis
suo arbitrio/ quis neget omẽs leues ho
mines/ omnes cupidos/ omnes deniq;
improbos seruos esse/ An mihi ille li=
ber videtur/ cui mulier imperat/ cui le
ges imponit/ cui p̄scribit/ iubet ⁊ vetat
qđ ei videt/ nec ille imperanti aliquid
negare potest/ nihil audet recusare/
Ego vero (inquit) tul·) istum nõ modo
seruũ/ sed nequissimũ seruũ appellan=
dum puto· etiam si in amplissima fa=
milia natus sit· Omnis enĩ animi de=
bilitas/ ⁊ humilis/ ⁊ fracta timiditas/
seruitus est· hec ille· Que igitur restat
gloria amasijs veneris/ qui tunc maxi
me famulantur etiam fedissime turpi
tudini/ quãdo eoꝝ iudicio maxime glo
riantur· Itaq; sensus eoꝝ ita hebetat
vt ignominiam gloriam credant/ ⁊ ser
uitutem principatũ· hi etenim suomet
vicio miseri fiũt· q̄ (teste seneca epla·
lxxviij·) nemo nisi suo vicio miser est·
Si igitur cupis liber fieri/ vicia euita·
Nam liber ⁊ gulosus esse nõ potes in
quit marcialis cocus· Et subdit· cõten
tusq; tua si potes esse toga/ liberius
vtiq; regere viuere potes· Vereãtur er
go diuites seculi huius/ qui se putant
liberos et maxime subseruiũt/ nõ qui=
dem deo/ nec hominibus/ sed nũmis/
et pecudibus· suorũq; aratoꝝ ⁊ fami=
liarium curam gerunt tanta sollicitu=
dine/ vt quietem ꝑdant· nec tamen sa=
na sollicitudo reprobanda est/ sed illa
quã cupiditas infert/ que vtiq; hoĩem

seruilez reddit· Vnde seneca in thieste
nescitis quo regnum cupidi iaceat lo=
co· regem non faciūt opes· nō vestis ti=
rie color· non auro nitide trabes· Rex
est quē ambitio/ vulgiqȝ fauor non mo
uet· qui est in tuto positus loco· ⁊ om=
nia infra se videt· Et claudia· in maio
ri· Si metuis· si praua cupis· si duce=
ris ira· seruitij patiere iugum· tolera=
bis iniquas interius leges· Et subdit·
tunc omnia iure tenebis· cum poteris
rex esse tui· Nam illi soli liberi sunt·
qui sibiipis dominātur· Quid ergo ho
minibus pdest molestiaꝝ causas acer
uare· Hoc enim faciunt· qui delictoꝝ
occasiones laboribus querunt· nūc fe=
minaꝝ imitando collegia· nunc pom=
parum assumēdo fastigia· nūc honoꝝ
cupiendo encenia Nec eniz omnia rui
nosa ⁊ labilia sunt· libertatem aufert
et criminū morbos ampliant· seruitu=
tem aggrauant· ⁊ ab omni bono retar
dant opere· penam inferunt· Nam cer
nimus diuites eo fieri ad bonum tepi
diores· quo fiunt ditiores· Vnde psper
in li· epigram· Quid iuuat in longum
causas pducere morbi· Cur dubium
expectat cras hodierna salus· Scim⁹
correctis veniam nō esse negandam·
Sed nulli nostꝝ est vltima nota dies·
Libertas nulla est maior/ maior ve po
testas· Quā seruire deo· cui bene ser=
uit amor· Absqȝ iugo posita est ditōis
amica voluntas· Que viget affectu nō
gemit imperio· Et gaufridus in poetria
noua Liber est a vicijs qui nō inseruit
habundās· cui satis est qd̄ habet· pau
per est qui plus cupit· Ecce ergo patet
virtutem seruilem non esse· nec mūdi
sperare pmia· que pmia nō nisi bonis
deficiūt· Vnde cunodi⁹ Semp eniz stu
dijs merces resecat honestis Qui vult
ergo fieri liber· virtutum querat orna
tum/ mundanis a se abiectis·

Cap· iiii· quō virtus con sistit in medio·

Voniam in medio (tanq̄ in cē
tro) boni consistit virtus· effe=
ctus ergo virtutis est medium
tenere/ ⁊ ad extrema non verti· Vnde
oratius li· ep̄laꝝ· Virtus est mediū vi
tioꝝ vtrinqȝ redactum· quia scȝ virtus
recedit ab omnibus vitijs· Et seneca
ep̄la· lxvi· Omnis virtus in medio est
Illi igitur virtuosi nō sunt· qui extre=
ma querunt Nam ⁊ bona quedam fa
ciunt sed non bene· quia qd̄ nimiū est
assumunt· Nempe ieiunare bonum· sȝ
nimis ieiunare virtus non est· Virtus
enim semper medium querit In puer
bijs sapiētum dicitur/ ꝙ bonaꝝ rerum
nimia consuetudo pessima est· Omne
enim qd̄ est nimiū/ vertitur in vitium
Sed miraris quomodo in bonis possit
esse nimietas Nam si nimietas fuerit
iam res bona nō est· Attende (queso)
quia res multe bone sūt ex fama/ ⁊ ex
se· sed fortassis in te bone nō sunt· eo ꝙ
a te bene nō fiunt· Quis enim formi=
dat penitētiam non esse bonam· si tū
indiscrete eam feceris· in te bona non
est· Itaqȝ penitētia ex se hoiem perfi=
cit· sed homo insipiens p eam nō semp
pficitur· Sic enim experimur· ꝙ ven=
tus suauis nutrit ignez/ sed excessiuus
extinguit· Vnde ouidi⁹· ij· de remedijs
Vento nutritur· vento restringit̄ ignis
Leuis alit flammas grādior aura ne
cat· Eapp ter ouidius· ij· metha· Me=
dio tutissimus ibis· Et maxi· Maior
enim medijs gr̄a rebus adest· Et gau=
fridus in poetria noua· In omīb⁹ vna
est virtus seruare moduz· Iuxta illud
puerb· cōmune· Omnibus adde modū
modus est pulcherrima virtus· Sapi=
ens igit̄ virtutes acquirat/ vt mediuz
et modum in omnibus teneat· qr (teste

oratio in .i. sermo. Est modus in rebus sunt certi denique fines: Quos ultra citraque nequit consistere rectum. Unde aristo. libro primo ethi. ostendit quod virtus tollit superfluum/ et tenet medium. Itaque liberalitas est medium inter avaritiam et prodigalitatem. Sed fortassis queris/ an inter vitia aliquod medium sit: quod si fuerit: virtus esse putabitur. Hic utique dices omne peccatum fore extremum. licet alterum altero sit extremius. virtus autem mediat. quia peccata undique repudiat. Nam omnia cupere vitium est. omnia indebite erogare stultitia est. quod autem congruit tenere/ et quod licet hylariter distribuere/ liberalitas est. medium ergo in omnibus sapiens teneat. Unde omerus: Virtutem immitte furori/ et furorem virtute erige. Verum plurimi medium tenere nesciunt. unumque vitium extremum vitare volentes: in aliud extremum incidunt. Nam plurimos vidi tanta temeritate superbos: ut ceteros aspernerentur et rursus deprehensi/ aut propria imaginatione ducti/ ita se prostituebant ut potius abiecti quam humiles viderentur. eorumque humiliatio locum non habebat. Alios vidi furiosos: ubi tamen occasio non movebat. Et rursus Benivoli et taciturni videbantur: ubi tamen deprehensionis stimulus non aderat. De talibus oratius. .i. sermo. ait. Dum stulti vitant vitia in contraria currunt. omnibus hoc vitium est cantoribus/ inter amicos ut nunquam inducant animum cantare rogati Et idem oratius in epistolis. Alter in obsequium plus equo pronus/ et alter rixatur de lana sepe caprina. Si ergo queris virtutes habere: medium queras: quod pluribus tenere difficile est: signanter quando tristia occurrunt. Unde (teste aristo. iiii. ethicorum) mollicies (inquit) est fugere laboriosa Difficilius tamen est tristia sufferre quam a delectationibus retinere. Itaque difficilis est quando inventio medii/ quando scilicet gravis imminet anxietas. Reperibile tamen est medium: si assit bona voluntas. Verumque virtus est circa difficile. peccare autem facillimum est. Nec mirum: quia cadere possunt qui sunt impotentes. resurgere autem nequeunt. peccare enim deficere et cadere est. sed virtuose vivere potentia est Unde seneca de naturali. questi. libro vii. Difficilis inventum est virtus ducem/ ducem rectoremque desiderat. sed sine magistro vitia discuntur. Unde ovidius de arte libro. ii. Nulla nisi ardua virtus Idem ovidius de ponto: tendit in ardua virtus. Itaque virtus in arduis et necessariis probatur. in quibus homo perficitur. Unde prosper in epigram. Amplis incedit spaciis terrena voluptas. Angusto virtus limite celsa petit. quia scilicet vie oblique sunt multe Sed via recta est una que petit celsa scilicet divina. que via ad tenendum difficilis est: nisi homo gratia dei roboretur. quia (teste patronio). Nihil est tam arduum: quod improbitas non extorqueat. Virtutum ergo via difficilis est: sed recta atque in omnibus media.

Capitulum quintum quod mens naturaliter respuit vitia.

Si peccare a lege divina aut humana aut alia quavis prohibitum non esset: adhuc peccata humane displicerent menti non corrupte. per quem ipsa mens laceratur. et concutitur. Unde quintilianus de oratoria institutione libro. viii. Nihil est (inquit) tam occupatum: tam multiforme: tam variis affectibus concisum/ atque laceratum sicut mala mens. Nam et cum insidiatur ut malum agat: labore constringitur.

et cum sceleribus intendit: tunc sollici=
tudine/penaꝝq; expectatōne torquet᷑.
Igitur peccare si penosum est nunc est
imposterum: cur mens humana tanto
desiderio studet ea facere quibus anxi
atur? Reuera hec facit animus eger
qui cupere non desinit. vt ponit tulli⁹
in tuscula. questio. libro. iiij. Sed pecca
tor diceret ꝙ reꝝ occasiōe peccat. vt for
tassis q̄ꝛ diuitie animū eius alliciunt.
Reuera sic dicens friuole se excusat.
Unde seneca epl̄a. xvij. Nō est (inq̄t)
in rebus vitium: sed in ip̄o animo. Et
illud qđ pauptatem nobis grauem fa
cit: diuitias etiam graues facere pōt.
quasi dicat ꝙ ab animo ꝓcedit omne
vitium ⁊ tedium. Et subdit: queādmo
dum nihil differt vtrum egruʒ in lecto
ligneo/aut aureo colloces (quocūq; eīn
transtuleris eum: morbum suū secum
transfert) sic nihil refert vtrū eger ani
mus in diuitijs/aut in pauꝑtate pona
tur. malum enim suum vbiq; sequitur
Idem epl̄a. xxviij. Si vis omnia tibi
subijcere/te subijce ratōni. multos eīn
reges: si te illa rexerit. ⁊ ab illa disces
queādmodum ⁊ quid agere debeas.
Hec ille. Fateatur igitur peccator nō
a rebus peccatum suū procedere: sed a
corrupto animo suo. qui anim⁹ de pec=
cato in peccatum cadit. In peccatis tn̄
nunq̄ requiescit. In sola enim virtu=
te quies est. Unde tullius libro. iij. de
natura deoꝝ. versutos eos appello q̄ꝝ
celeriter mens versatur. cuiusmodi sūt
peccatores: quoꝝ mens inquieta est.
O q̄ turpe spectaculum animus eger.
vt ponitur in puer. sapiētum. Et reue=
ra spectaculuʒ deforme est/quādo ani=
mus a quo vires procedere habent/ho
minem totum in ruinam ponit. De ta
li animo seu mente loquitur ouidius.
libro de tristibus. Omnes ꝑuersas pos
sunt corrumpere mentes. Sunt tamē
illa suis omnia tuta locis. Tanq̄ dice
ret/ꝙ nō a rebus/sed ab ip̄o animo cor
rupto peccata diriuātur. O q̄ vtinā ani
mus peccantis virtutes adamare di=
sponeret. Utinam si peccator deum di
ligere negligit: saltem se diligat: suāq;
pacem querat. Attendat enim pacem
in peccatis nō haberi. Unde prosper.
in libro epigrā. Fallaces curis semper
torquētur amaris. Et mala mēs nūq̄
gaudia pacis habet. Et tibullus libro
ij. Sollicitant pectus facta nephanda
reꝝ. Unde ouidius primo sine titulo.
Multa miser timeo quia feci ml̄ta ꝓ
terue. Exempliq; metu terreor ip̄e mei
Et oratius libro. ij. O q̄ ꝑ mania cur=
rit mens ignara boni. Et ꝑsius. O cur
ue in terris aīe/⁊ celestiuʒ inanes. qua
si diceret ꝙ anime curue scʒ male sunt
inanes. ⁊ inaniter celestis sedes ꝑmit=
titur eis. Sapiens igitur peccata re=
spuat que mentem affligunt/⁊ virtu=
tibus intendant: quibus p̄stantibus re
quies hic datur/⁊ eterna pax ꝓcurat᷑.
Ualerius li. ix. Quid vitijs fedius: q̄d
etiam dānosius: quibus virtus atteri
tur/victorie languescūt/ sopita glīa in
infamiam ꝯuertit᷑: animiq; ꝑiter ⁊ cor
poris vires expugnātur. Un̄ boetius
de consola. li. iiij. Qui (inquit) virtute
deserta homo esse desinit: cū in diuinā
conditōem transire nō possit: vertit᷑ in
beluā scʒ in bestiā. Cum igit᷑ quilibet
dicat hoīem se velle fore: cur ꝑ delicta
facit homo vt bestie comꝑetur. Nam
et yo luxuriata in vaccam ꝯuersa fin=
gitur ab ouidio li. primo methamor.
Abscedant igitur vitia inimica virtu=
ti/humaneq; conditōni. Sepius eniʒ
vitia videntur amicari: sed obsunt eaq;
immerito cōmendamus. Nam suꝑbos
sepe honorabiles dicim⁹: iracūdos ani
mosos: auaros ꝓuidos. Itaq; sub pel=
le vulpina pctā nos inuadunt. ⁊ quasi
virtutes essent: ita nobis suo apparatu
applaudunt. Tullius in prima rheto.
Unicuiq; virtuti vitium reperitur vici=
nū scʒ apparatu. sed est reuera ꝯtrariū

sic enim p audacia famatur ptinacia·
et p religione supstitio· Sed nihilomi
nus virtuti vitium ɔtrariat᷑· licʒ apud
vulgos p vitio virtus capiat᷑· Hec tñ
virtutis conditio est vitia expellere· vi
tijs quoqʒ repellũtur virtutes· Vñ la=
ctantius li· de vero cultu· porro si vir=
tutes inferas· vitia sponte decident· si
vitia eximas· virtutes vltro subibunt·
sic eniʒ bonoꝝ ⁊ maloꝝ constituta est
natura vt se semp expellãt· Hoc tamẽ
pc̄toꝝ expulsioni maxime obijcitur· qꝛ
scʒ plurimi peccata quedam etiaʒ grã
uia non detestãtur· Nam suas libidi
nes ⁊ crapulas dogmatisant᷑· Verũtñ
(teste aug· iiij· de ciui) Illi philosophi
qui veritati ꝓpius accesserũt· iram atqʒ
libidinem vitiosas animi ptes esse cõ=
fessi sunt· Cur ergo scelerati quideʒ ex
delictis non verẽtur? Cur veritate au
dita nõ cõuertũtur? Obscurata est eñ
mens eoꝝ veritatemqʒ si audiũt· eius
tamen lumen nõ concipiũt· Boetius
primo de consolatõne· Nubibus atris
condita nullum/ fundere possunt/ syde
ra lumẽ· quasi diceret ꝙ queadmodũ
nubes lumen nõ accipiũt· sic mentes
vitijs obscurate veritatis lumĩe se nõ
corrigũt O vtinaʒ hi formidarent tpa
mortis· vite casum· geniture turpitudi
nem· His eñ consideratis· vir sapiẽs
reuocabit animũ suum peccareqʒ time
bit· ⁊ virtutibus intendet Vnde psper
li· epigrã· Scire volens in qua sis rerũ
pte locãdus· Discute quid timeas/ q̃d
ve sit quid amas· Nam cuncti gemĩo
nascũtur fomite motus· Respondẽtqʒ
suis germĩa principijs· Que verba nil
aliud sonant· nisi ꝙ sapiens disponere
volens quid sit facturus respicere ha=
bet· quid amat/ ⁊ quid timet· Ex his
duobus fomitibus omne opus manat
opaqʒ suis iungũtur principijs· qꝛ qua
lis fuerit timor aut amor· tale opus
erit· Qui igit᷑ recte viuere cupit/ time=
at qđ timẽdum est· ⁊ amet qđ aman=
dum· Nam deus est qui pre ceteris est
amãdus/ pit ⁊ timẽdus· Nam timẽ
dus/ quia iudex· amãdus vtiqʒ/ qꝛ be=
neficioꝝ oĩm collator est ipe qui pstitit
animũ vt ratõne vtamur pfecta· O q̃
igitur vile· si pecudibus assimilemur·
si omi virtute careamus· Vnde tulli9
libro· ij· de padox· Tu cum tibi siue de
us/ siue mater (vt ita dicam) rex oĩm
natura dederit animũ/ quo nihil est p̃=
stantius neqʒ diuinius· sic teipm abij=
cies atqʒ prosternes· vt nihil inter te ⁊
quadrupedem putes interesse· Idem
tullius in philippicis· Eo (inquit) quo
maior est vis animi q̃ corpis· eo gra=
uiora sunt mala que animo cõcipiunt᷑
q̃ que corpe ferũtur· Miser est igitur
qui peccatum cõcipit qđ facere nequit
licʒ sit vterqʒ miser· Sed vnde cecitas
tanta· vt sit homo ita euersus vt etiam
sue creatõnis nõ reminiscat᷑/ seqʒ ratõ=
nalem ope nõ ostendat· Hec eniʒ facit
dilectio ceca· Claudia· in maiori· Heu
q̃ cec9 inest vitijs amor· Qui amor sce=
lera pcreat/ ⁊ pcreata cũ fuerint in ma
ioru tandem cõmutat· ineptisqʒ deside
rijs corpus ⁊ aĩam pit mortificat·
Sene· ep̄la· liij· In his q̃ morbis qui=
bus afficiũtur animi q̃to quis peius
habet· tãto minus sentit· Nam qđlibʒ
vitiũ suũ pmium etiaʒ placitũ afferre
videt᷑· Nam auaritia pecuniã pmittit
luxuria voluptatem· ambitio pompaʒ
Itaqʒ vitia pc̄tõrem sua mercede exce
cant· vt tangit idem seneca ep̄la· lxix·
His ergo psuasionibus concludit᷑ vi=
tia fore deserẽda Vnde matheus li· de
thobia· Est grauis meritũ pena q̃ pe=
na necari· In cruce credo min9 q̃ me=
ruisse crucẽ· Quid ergo dicturi sunt se=
culi amatores· qui de peccatis puniri
nõ timent· deuqʒ ipos videre fortassis
nõ putãt· Seneca· li· de moribus· Ni=
hil interest quo aĩo facias qđ vitiosuʒ
est fecisse· quinimo ⁊ si deus atqʒ pro=
ximus malũ non viderent· minime tñ

faciendum esset. Unde tul. li. iij. de officijs. Certe (inquit) si omnes deos hominesque celare possemus: nihil tamen iniuste vel libidinose faciendum est. quinimo vir bonus non solum non facere/sed nec cogitare quidem audebit: quod non audeat predicare. Ex quibus patz vitijs spretis virtutibus esse insudandum. vt sana poscit natura.

Ca. vi. de honestate vite intus et deforis.

Viri virtuosi (cum non sint hypocrite) interius: exterius virtuosi esse debent. Interius cum deus videat. Exterius: vt proximum instruant. Sene. epla. x. Sic viue cum hominibus: tanquam deus videat. sic loquere cum deo tanquam homines audiant. Et epla. xxix. Multo magis tibi expedit nosse qualis tibi videaris quam qualis alijs. Iuxta illud cathonis. Plus alijs de te quam tu tibi credere noli. Illos igitur virtuosos esse dubitamus/quibus bene viuere tedium est/nisi laudes ab hominibus impendantur eis. Utinam attenderent illud senece epla. xli. Sacer (inquit) spiritus inter nos sedet/malorum bonorumque nostrorum obseruator et custos. hic prout a nobis tractatus est: ita nos tractat. Si enim bene egeris tibi sufficiat consciencie tue testimonium quia non est bene agendum/vt de te loquatur homines: sed vt ipse tecum loquaris inquit seneca epla. lxxviij. Nempe miser es: si consciencie tue contemnis testimonium. ibidem epla. xliij. Sed multi coram hominibus parent et solitarij deum pretermittunt. quia virtus in eis non est: cum tamen seneca vbi supra epla. lxxxiij. dicat. sic certe viuendum est: tanquam in conspectu alicuius viuamus. Quid enim obest ab homine aliquid esse secretum? Sufficit enim quod deo nihil clausum est. coram ergo illo bene agere sufficit. quia coram illo cum agamus: tunc sumus coram iudice omnia cernente. vt tangit boetius. v. de consola. Sed plurimi famam: pauci vero consciencie tiam verentur. vt habetur ex prouerbijs sapientum. Unde tibul. li. primo. Nec tibi celandi spes sit peccare paranti. Est deus occultos qui vetat esse dolos. Ouidius primo de arte. Innocue semper viuite numen adest. Hec autem omnia adducta ideo sunt: quia vir virtuosus gloriam ex ope non querit sed deum petit in iudicem: et seipsum in testem: non coram hominibus/sed coram deo: qui testimonia nouit. Erubescat ergo homo etiam solitarius peccare presumens. quia et si deum non timeat: saltem sue consciencie testimonio erubescat. Seneca li. de moribus. Nullum peccatorum tuorum conscium magis timueris/quam teipsum. alium enim effugere potes. te autem nunquam. Sed nunquid virtus deforis testimonium petit. Reuera testimonio non eget. sed deforis in exemplum testes si habuerit: prodest. Nam sicut solis radius sparsus pluribus proficit rebus sic vita beata videntibus prodest. Unde terentius in adel. Inspicere tanquam in speculo vitas hominum iubeo. Seneca epistola. vij. Cum his versare qui te meliorem facturi sunt: Illos admitte/quos tu potes facere meliores. Optimum quidem est maiorum vestigia sequi: si recte processerunt. Catho. Proximus esto bonis si non potes optimus esse. Nam (teste ouidio. iij. de arte) Tunc bene fortis equus reserato carcere currit. Cum quos pretereat quosque sequatur habet. Nimirum ergo si dominus in euangelio dicat. Luceat lumen vestrum coram hominibus Tunc enim lumen lucere dicitur: cum bonum opus deforis in exemplum ostenditur: proximusque periculo cauere assistens instruitur. Quamobrem tullius libro. ij. Felix quicunque dolore alterius didicit posse cauere suum. Unde gaufridus in poetria. Syrenes exemplar habe. do-

cearis in illis. Casibus in letis semper peiora cauere. Nam syrenum cantus letificat. sed submersio nauigātium sequitur frequēter. Quid est tñ q multi se virtuosos dicūt/sed nec exemplū exhibent: nec inceptis bonis continuant. Hoc fortassis ideo est: q virtuosi non sunt: sed tales putantur.

Cap. vii. de bona consuetudine.

Quod noua testa capit/inueterata sapit. Ergo fiat virtuosa iuuentus. Verum licz iniqua et mala consuetudo vitaq praua solita/aīm retardat a bonis. teste tñ galtero. vi. alexandreidos/ consuetudo potens ē: sed natura fortior est ipa. itaq mala consuetudo allicit sed nō necessario vincit. Rursus 7 si mala ꝯsuetudo supare pōt: fac vt tua cōsuetudo bona sit. Vñ eunodius. Tempe difficiles veniūt ad aratra iuuenci. Tempe lenta pati frena docētur equi. Ferreus assiduo consumitr anulus vsu. Et subdit Nihil assuetudie maius qđ male fers assuesce: feres bene Ex quibus verbis cōcluditr: q sicut equus p assuefactōez non rēnuit frenū: anulusq ferreus ex frequenti vsu ꝯsumitr: sic 7 pamplius homo docilis bona consuetudine mediante virtuosus efficitur. Vñ seneca li. de morib9. Educatio ac disciplina mores facit. 7 id sapit quisq qđ didicit. Itaq bona cōsuetudo excutiat/qđ mala instruxit. Et idem libro primo de natura. questio. Quis non intelligat oīa consuetudine vim pdere suam. Et ibidem li. iiij. Q diu decurrunt solita/magnitudinē eoꝝ cōsuetudo subijcit. Qui cupit ergo virtuosus fieri consuetudinem sibi querat honestam. Vñ aristo. primo metha. Illud quidem ad quod assueti fuimus magis animo est applicabile. Vnde multi p assuefactōem audiendi apologos 7 fabulas: animū a veritate diuerterūt. Quia (teste iulio celso libro. ij) Omniū reꝝ magister est vsus. Et salustius in iugurth. Plura sunt que licet grauia sint: tamen ex consuetudine p nihilo habētur. Vnde quia plures peccandi consuetudinē habent: ideo peccata grauia non videtur eis. si tamen virtutibus cōformiter adhesissent: facilitatē bñ agēdi/et equaliter 7 pamplius inuenissent. Vnde tullius in philippica. vi. Omne maluz nascens facile opprimitur: inueteratū aūt plurimū fit robusti9 Mala igitur anteq̄ veterata sint extirpari debent. qz consuetudinis maxima vis est. inquit tullius in tuscula. questio. libro. ij. Et libro. ij. de diuinatōne consilem sentētiam ponit. Vnde ipe tullius in orōne pro cornelio valio. Usus (inquit) assiduus vni rei deditus 7 ingenium 7 artem vincit. Quāobrem seuarū reꝝ consuetudo pessima est grauissimuz. quia est imperium consuetudinis. Nam cōsuetudo est altera natura. vt inquit auerrois in plogo. iiij. phicoꝝ. Et orati9 in epl'is eādem tangit sentētiam. epl'a ij. ad lollium dicēs. Ira furor breuis ē animū rege: qui nisi paret. Imperat hunc frenis hunc tu compesce cathena Fingit equum tenera docilem ceruice magister. Ire viam quā monstrat eq̄s venaticus ex quo. Tempe ceruinā pellem latrauit in aula Militat in siluis catulus nūc adhibe puro. Pectore verba puer nūc te melioribus offer. Quo semel est imbuta recens seruabit odorem testa diu. Hec omnia sapiētem instruūt: vt assuescat viuere sancte prudenter loqui. quia (teste quintilia. li. primo) Cōsuetudo est certissima loquēdi magistra. Discat igitur sapiens virtutibus lucescere: vt moribus 7 vita sibi ceterisq valeat proficere. Ad quod

faciendum prodest honesta societas: que virtutum exempla docet. Seneca epistola. vij. sic inquit. Transi cum socrate. viue cum zenone. cum crisippo: cum possidonio. hi tibi tradent humanorum diuinorumque notitiam. Jubebunt in ope expedire: vt non tantum scias eloqui et in oblectatione audientium verba iactare: sed et animum indurare: et aduersus minutias te erigere. Merito ergo apostolus prima ad corinth. vi. dicebat/ nolo vos esse socios demoniorum id est peccatorum quoniam cum peruerso peruerteris. iuxta prophetam. Quicunque ergo in virtutibus perfici cupit: bonos et prudentes insequatur viros. Ambro. in libro de offi. Pulchra est societas seniorum/ et adolescentium. Alij testimonio: alij solatio fiunt: alij magisterio: alij delectatione conuiuunt. Si quis enim hominem viciosum in socium elegerit ipse cum illo peribit. prouer. xxij. Noli esse amicus homini iracundo. nec ambules cum homine furioso ne discas semitas eius. Super quo verbo grego. mor. ix. ait. Infirmi debent declinare societatem prauorum. ne mala que frequenter aspiciunt/ et corrigere non valent: eos amplius inficiant. Et si de infirmis hoc cauetur potius ergo de sanis hoc accipi debet ne suam sanitatem (scilicet morum honestatem) aliorum exemplo perdant.

Ca. viii. quod vitanda est mala vita et mundi vanitas.

Num peccatum aliud trahit. Nam et scriptum est per prophetam abissus abissum inuocat. Itaque nisi scelus corrigatur: homo totus in abisso mergetur delictorum. sed seculi vanitas plurimum correctionem impedit. Seneca epistola. lxix. cogito mecum quantus ad spectaculum lusorum fiat concursus. quanta fit contra bonas artes sollicitudo. quod imbecilli animo sint quorum humeros lacertosque miramur quia scilicet vanitas seculi: peccata/ consuetudinemque peccandi generat. Seneca idem epistola. xlvi. vbi causa sublata est peccandi: adhuc locum peccati metuimus consuetudinis causa. nam illicita amantur. vt ponit idem sene. in hercule. Et idem seneca in agamennone. Vis ponere mores: seculum fuge. Per scelera enim transire tutum iter non est. nec scelus vnicum erit. Vnde seneca libro v. de benefi. Dicitis o stoici: omnes stulti mali sunt. et qui vnum vitium habet/ et omnia. quod si est: nonne vndique humano generi conuitium est? Nonne publica querela est beneficia perijsse: et paucissimos esse qui de bene merentibus non inuicem pessime merean[tur]? Nescio (inquit) qui non ex pe[c]torum domo clamat. Et subdit: non est hospes ab hospite tutus: non socer a genere: fratrum quoque gratia rara est. Imminet exitio vir coniugis: illa mariti. Beneficia in scelus versa sunt. et sanguini eorum non parcitur: pro quibus sanguis fundendus est. hec ille. Ex quibus verbis concluditur: quod mundus totus in maligno positus est. omnisque virtus perijt et peccata president vniuerse genti nec grauia ex consuetudine putantur vt tangit salust. in iugur. Vnde plautus in aulularia. patientia desidie: acrimonia crudelitati assignatur. sic euertuntur omnia. itaque peccatis omnes seruiunt. Boetius. iiij. de conso. Quantas rerum lubrica versat fortuna vices. Et sequitur. At peruersi resides celso mores solio: Sanctaque calcant iniusta vice colla nocentes. Latet obscuris condita virtus clara tenebris. Itaque moribus sacris preferuntur crimina: que non a rebus/ sed a malis prodeunt hominibus dicente tul. de parado. Non autem peccata

rerum euētu: sed vitijs hoīm. Utinam aūt attenderent hoīes/quo pacto veteres sublimati sunt. Non enim opibus simi libus nrīs. Unde salustius in catilina Maiores/ et pdecessores plurima bona fecerūt: que nobis nulla sunt. Nam apud eos nulla fuit domi industria. foris iustitia. animus in cōsulendo liber immunitas a delicto. libidinis odium. Pro his autem mō habemus luxuriam/atq auaritiam. Et subdit. Omnia virtutis premia ambitio possidet. et domi est voluptas. foris autem nō iustitie sed pecunie seruitur. Nūquid ergo illd ouidij de tristibus verificari potest: cū inquit alta labentur eb equore retro. Unda dabit flammas et dabit ignis aquas. Terra feret stellas celum scindetur aratro. Omnia nature ppostera legibus ibunt. Omnia iam fient fieri q posse negabam. Que verba nil aliud sonant: nisi q mūdus vijs obliquis ambulat: et omnia lege versa fiunt. Lucanus libro. v. Itur in omē nefas. iuuat et nocentes idem facinus quos inquinat equat Ouidius primo de arte. Cur est sua cuiq voluptas. Idem li. de tristibus. Nubila sunt nrīs tempora nrā malis. Et idem primo methamor. Effodiūtur opes irritamēta malorum. Iamq nocens ferrum ferroq nocētius aurū. Et sequitur. Filius ante diem patrios inquirit in annos. victa iacet pietas. Et subdit. quo mare/quo tellus: correptaq regia celi ardeat: et mūdi moles oposa laboret. Et sequitur. Significat excessus. quia dū caro clamat/eamq spiritus exaudit consensu: culpa creatur. Inq creando nefas. caro fit vir spūs vxor. Hec enī grandis abusio est: spm carni subijci. qd tamen peccatum facit Uitanda ergo sunt peccata. ne per ipa dissipetur homo: ratioq pereat.

Cap. ix. quomodo vitanda est peccati opportunitas.

Plurimi ideo peccant: quia cōtradictores non habent. itaq scelera cōmittunt. quia peccādi opportunitatem habent. Si aūt peccare ipis prohiberetur/aut si mali agēdi facilitatem nō inuenirēt: sepius male agere desisterent Unde psper in epigram. Cum datur iniusto peccandi optata potestas. Ut mala mens prauum qd cupit efficiat. Ira est magna dei: q multos sic quoq punit: vt quibus exultant criminibus pereant. Et sequit. Nunquid erit morbi qd dominabit illi. Cui supera auxilium iam medicina negat. Quicūq ergo filios aut familiares recturi sunt: caueant ne eis opportunitatem peccandi exhibeant. qz nefas pmissum vile fit. sepius (inquit maxi.) Peccare etiam non insipientibus cauta prohibitio facienda est. ne prohibitōnis occasione malum cogitare incipiant. qd prius factibile non ppenderunt. aut ne prohibitōne aspera imminente vetitū experiri studeant. Ouidius libro. iij. sine titulo. Nitimur in vetitū semp: cupimusq negata. Rursus alij plures licētiam peccandi se habere putant: eo q repehensores non habent. Fortuna enim sic eos sublimauit: vt q pauperes iracūdia incitante faciūt. id supba auctoritate psumunt. Unde salust. in catilina. sepe alia alijs licētia est. quia magno pditi imperio qd volunt agunt. et que apud alios iracūdia dicitur hec in eis supba crudelitas appellat. In fortuna tamen etiam maxima peccandi nimia licentia est. Tulius in philippica. xiij. Id licere dicimus qd legibus institutisq maiorum conceditur. neq enim qd quisq potest: id licet eis

aut si nemo obstat: nec ppterea pmitti tur scz peccandi licentia. Nam et pla to dixisse fertur. Illa est verissima iu sticia que erga inferiores seruat. Naz triumphus innocētie est: non peccare/ vbi liceat posse. Inquātum ergo plus potes peccare desine. quia scz peccandi potestas legitimum opus non reddit. Vnde claudianus in maiori. Prodi- nior vsus in peiora datur. suadetqꝫ li- centia luxum. Non tibi quid possis/ sz quid fecisse decebit: Occurrat mentēqꝫ domet respectus honesti. Et prosp. vbi supra. Qui se peccatis gaudet feliciter vti/ Infelix nimis est prosperite sua Plurimi tamen licētie occasiōe a pec- catis se excusant. nō qꝫ non faciant: sed dicunt ea impune facere posse. nulluz tamen vitium licitam excusatōnez ha- bet. tunc enim peccatum nō esset. Vnd in puer. sapiētum dicitur. Omne pec- catum est voluntariū. Omitte ergo ex cusatōnem. nemo enim inuitus peccat. Tales enim malunt sua vitia excusa- reqꝫ effugere. vt ponit seneca in decla matōnibus. li. v. Alij vero mala faciūt sperantes postremo excusari. De qui- bus idem seneca. in edippo. maioꝝ pra ua spes est. Et tereñ. in eunuch. Si qs post factam iniuriam se purget: paruz mihi prodest. Sepius tamen peccant aliqui veniam obtinere nō diffidentes Itaqꝫ dicunt qꝫ peccasse nunqꝫ placuis set: si remittēdum peccatum suum non putassent. Vnde venia cuius amore a delictis tenebātur desistere: criminib9 apud eos videtur excusatōnem pbere Contra quos loquitur ouidi9. libro de ponto. Ne factum defendas tuū. ma la causa silenda est. Nil nisi sollicite sint tua verba pces. Ne tua si fletu scin dantur verba nocebit. Interdum lacri me pondera vocis habent. Que verba nil aliud sonant: nisi qꝫ peccator poti9 lacrimis qꝫ excusatōnibus intēdere de bet. suūqꝫ delictum fateri. Vnde mar- cialis cocus. Simpliciter pateat vitiū fortasse pusillum. Qd tegitur maius credimus esse nefas. Sed in hoc aliqui pereūt. quia peccati sui qualitatem nō cognoscūt. curari ergo non pñt: eo qꝫ in cognitum vulnus medelam non cepit Maxim. Non intellecti nulla est cura tio morbi. Si quis ergo peccatum sen- tiat: fateatur ipm excusatōnūqꝫ deuia non querat. Vnde fulgētius. li. iij. mi- tologiaꝝ/ Formidolosa suspitio semper excusandi suffragia querit. Et subdit. Ignorantiam iuris absoluat venia: qꝫ culpam scire non consueuit: quasi di- cat/ qꝫ excusatio nulla est: nisi vbi igno rantia etiam inuincibilis habetur.

Cap. x. De cautela vitandi et cognoscēdi peccata

Vita sunt vitia que si cogno- scerentur vitarētur In hoc ve ro decipiūtur homiēs: qꝛ mul ta sunt vitia que virtutis speciem ha- bent: a quibus cauere difficile est: nisi caute quis attendat. Quintilianus de oratoria institutōne. libro. ij. Est que- dam vitioꝝ virtutūqꝫ vicinitas: qua te merarius pro forti/ et effusus seu prodi gus p copioso accipitur. Et seneca epl'a xlv. Vitia nobis sub latēti virtutū no mine occurrūt. nam temeritas sub ti- tulo fortitudinis latet. moderatō vo- cat ignorātia p cauto timidus accipit. In his em magno piculo erramus Et idez epl'a. lvi. Oia vitia (ad modū moꝛ bi) in apto leuiora sunt. et tūc sunt pni ciosissima: qñ simulata sanitate succe- dūt. Quecūqꝫ ḡ agimus: cū magna de liberatōe faciēda sunt. opisqꝫ cōsilium querendū congruit vt mature fiat op9 sicut tangit salustius in catilina. dicēs priusquaz incipias consulto. et vbi cō- sulueris/ mature facto opus est.

Unde tullius in catilina. Habuit (in-
quit) catilina viros improbos sub vm
bra virtutum. optimisq; viris se iūctuz
simulabat. nunq̄ (inquit) tale monstr̄
in terris vllum fuisse puto. Et subdit.
Quis eniz clarioribus viris quōq; iocū
dior: Quis turpioribus ꝯiunctior: Quis
ciuis aliqn̄ melior: Quis hosti ciuitati
deterior: Quis in voluptatibus inqui-
natior: Quis in laboribus patientior:
Quis in rapacitate auarior: Quis in
largitōne effusior. Illud q̄z in eo erat
mirabile naturam suā versare ⁊ rege
re ad tempus: atq; huc ⁊ illuc torquere
flere cum tristibus. seruire cū remissis
cum luxuriosis luxuriose viuere. Hec
ille. Que omnia designant pctōres/et
peccata sepius dissimulari: nec facie pri
ma cognosci. Sepe etemiz cum viris op
timis iunctus esse putabis: ⁊ cū vitio-
rum amatoribus residebis. Inquirat
igitur sapiens qd̄ peccatuz: vt caueat
quis peccator: vt se non cōiungat. Qd̄
faciebat sidonius vt patz in suo epl̄ari
libro. iiij. De quodam enim sic dicebat
Est hic ipse loquax: aut dicax: ridiculus
vel letus: arrogans/aut constans: curi
osus/vel pspicax. talia eniz de eo que-
renda sunt (si nō verbo saltem mēte)
cū quo viuere petis. quia timidus quōq;
se vocat cautum. etiam pdigus parcū.
vt ex puer. sapiētum colligitur. Nun-
quid eniz sepulchra deaurata sepius vi-
dimus/in quibus nisi putredo latet.
Aspectu quidez pollita sunt: intus sor
dida. Sic ⁊ vicia quedam honestatis
spēm gerūt: ⁊ tn̄ ab omni lege/atq; iu
re recedunt que (nō obstante suo appa-
ratu) vitanda sunt. qm̄ teste ouidio p̄-
mo de remediis. (Et mala sunt vicina
bonis errore sub ipō Pro vitio virtus
carmina sepe tulit. Vn̄ iuuenalis li. v
Fallit eniz vitiū specie virtutis ⁊ vm-
bra. Gaufridus in poetria. Fel modi-
cum totuz mel amaricat. Unica mēda
totalez faciem diffamat. Quanq̄ ergo
vicia honesta videātur: quia tamen in
se maculata sunt merito aspernātur.
Quiinmo ⁊ bona accipi nō debent: ni-
si fine bono suscipiātur. Unde lactan.
libro de vero cultu: Etiaz ea que bona
sunt fines suos habēt. Quos si excesse-
rint in vitia labūtur. Nam constātia
nisi p virtute accepta sit: obstinatio est
quia fortitudo in temeritatez cōuertit̄.
His igitur attentis crimina sunt p̄ca-
uenda. ⁊ bona que fiunt iusto fine ex-
equenda. alias enim vir efficietur cri-
minū amator. sicut de iulio legimus.
Unde tullius. ij. de offi. In iulio cesa-
re tanta libido peccandi fuit: vt pecca
re ipm̄ delectaret: etiā si causa nō esset
Idem etiaz tul. contra catilinā absen
tem dicebat. Sic em̄ iam tecuz loquor
nō vt odio pmotus esse videar: quo de
beo: sed misericordia/que tibi nulla de
betur. Neq; eniz is es/vt te aut pudor
a turpitudine: aut metus a periculo: aut
ratio a furore reuocauerit. Ibi em̄ ma
la plurima cōmemorat tullius contra
catilinā. que siue vera sint/siue nō: fal
laciter tamen in peccatis submergitur
qui peccare nō veretur. Arbitror tamē
tullium in p̄dictis satis ample locutuz
fuisse. quia potius forsan/vt salustio suo
cōtradictori cōtradiceret: q̄ vt verita-
tē modeste scriberet. Et de salustio con
tra tullium idem opinor. Vn̄ salustius
cōtra tul. Homo leuissimus. suplex ini
micis. ꝯtumeliosus amicis: modo har
mō illar ptium patronus. pnus mer-
cēnarius: cuius nulla ps corpis a tur-
pitudine vacat. lingua vana. manus ra
pacissime. gula immensa. pedes fuga-
ces. que honeste noiari nō pn̄t inhone-
stissima. His em̄ verbis par adhereo
Sed ex p̄dictis sit iste fructus: q vitia
sepe virtutes apparent. et peccare qui
assuescit: vitia vitare nequit. Nec tn̄
credas oia opa esse vitia. qz ⁊ si decipit̄
qui vitia virtutes credit. etiam deficit
ille/qui omnes malos iudicat actus

Vn̄ multi dicunt illud gaufredi in poetria noua. Presens blāditor: absens detractor. amicus apparens. hostis tectus. possessor auarus: exactor dirus: pdo grauis: ambitiosus institor. Itaqz de bonis z malis paria iudicia formāt qd minime faciēdum est. sed bonum a malo discernēdum. maloqz ptermisso/ bonū eligendum. Plures tamen sunt quibus sufficit si boni credātur: boniqz fieri non curant. tales enim sunt homines non re sed nomine. vt ponit tulli9 li. primo de officijs. Hi enim ambitionem p mercede querunt. Sic enim de alexandro legimus/ q tribus insolētie gradibus sua felicitas exultauit/ narrante valerio. li. ix. Caueat ergo vnusquisqz ne comparet ei. de quo sidonius in suo eplari libro. iiij. Et hic importunus petendi derogator. negati emulator. accepti callidus. reformandi querulus. flagitati garrulus. restituti vēditor. pstiti publicator. occulti inficiator soluti. sectator epularum. de bn̄ viuente nullam bonam pferens sententiam. hic auidus bibēdi. auidior detrahendi. z hmōi. Que omnia proh dolor de multis verificantur.

Ca. xi. quō sunt vitāda peccata leuiora ne cōtingant grauiora

Itia quātumcūqz parua vitāda sunt. quia z si in se magna non sunt. semina tamen sunt maiorz. Vnde ouidius. ij. de remedijs. Parua necat morsu spaciosuz vipera taurum. A cane non magno sepe tenetur aper. Sic etiaz vitia que parua videntur/ hoīem frequēter ad interitum ducūt. multaqz peccata grande gignūt et nutriunt Vnde ouidius ibidez. Collige de multis: grandis aceruus erit. Quo tua non possunt offendi pectora facto: Forsitan hoc alio iudice crimen erit. Grandia p multos glomerantur flumina riuos. Hi igitur attēdāt qui peccata venialia minime ponderāt: q amanti deum omne peccatuz pondus est. Ouidius methamor. iij. Nimiū est qd amātibus obstat. Et tullius primo de officijs. Que quidem parua vident esse delicta/ si a multis intelligi nō possunt: his vtiqz sunt declarāda/ qz peccatū qtumcūqz paruū nocet. signanter his quorz fragilis est anim9/ vitaqz lesa. Vnde ouidius. ij. de remedijs Infirmis causa pusilla nocet. Et marcialis cocus. Simpliciter pateat vitium fortasse pusilluz. Quod tegitur magis creditur esse nefas. vt alibi dictum est. Si quis tamē diceret peccata quecūqz vitare non posse: cum catho dicat Nemo sine crimine viuit. Hic dicendum q omnia si vitare nō possis: saltez sub spe venie etiā parui delicti peccare nō presumas. Si autem ex lapsu leuiter peccare te contingat: tua etiam pdidisse merita nō credas. quia peccata que venialia nuncupātur sic obsunt q diuine gratie munus/ grandiaqz merita non tollunt. Vnde prosper in epigrā. Non merita obstinat grādia culpa leuis. Illi igit sunt laudabiles qui sine pctō viuūt: si qui fuerint tales. nec tn̄ illaudabiles quorz desiderium est peccare nolle. quibus multum prodest: si carnis subijciant motus: a quibus lex mēbrorz tota dissoluitur. quos motus reprimere difficillimū videtur: nisi amor xpi pponatur menti. Vnde prosp. libro pallegato. Mens nullos poterit carnis compescere mot9. Ni fuerit xpi semper amore potens. Fideles g xpm in exemplar accipiāt passionisqz sue cōmemorent misterium vt caro mortificata fletibus/ vitia non germinet.

Naz facilius est vitiorum initia prohibere quam impetum regere. Ouidius primo de remediis. Terra salutiferas herbas/ eademque nocentes Nutrit: et vrtice proxima seperosa est. Utile propositum est seuas extinguere flammas. Et subdit. Dum noua sint subito mala semina morbi. Nam mora dat vires. teneras mora percoquit vuas. Qui non est hodie cras minus aptus erit. Vidi ergo quod primum fuerat sanabile vulnus dilatum longe damna tulisse more. Que verba nil aliud sonant nisi quod absque dilatione motus carnis sunt deprimendi: cupiditatesque subiciende. Unde ex puer. sapientum colligitur/ quod fortior est putandus qui cupiditates subiicit: quam qui hostes. Ut autem cupiditates subiiciatur: multum prodest si oculus et auris a perceptione mundanorum subtrahatur. Unde seneca ad lucillum epistola. lxix. qui ponere vult desideria rerum omnium: quarum cupiditate flagrauit: et oculos et aures ab his auertat. Nam cito affectus quocumque se vertit rebellat. Et idem seneca epistola. ii proiice quecunque cor tuum dilaniant. que si aliter extrahi nequeant: cor ipsum cum illis euellas. Iuxta illud euangelii. Si oculus tuus scandalisat te: erue eum et proiice abs te.

Ca. xii. de sinceritate vite antiquorum.

Este scriptura/ nostri antecessores bonum cupierunt. Cicero in tuscu. questio. li. v. stoici finem bonorum esse senserunt congruum nature: et cum eo conuenienter viuere. Nam (teste apuleio lib. de deo socratis.) Nihil est deo gratius et similius: quam vir animo perfectus et bonus qui ceteris antecellat. His igitur testimoniis deducitur/ veteres bonam vitam collaudasse. Unde tullius in oratione pro ligario. Nihil tam populare: quam bonitas. Et lactan. lib. de falsa religione. Benedicere quidem ad paucos pertinet. bene autem viuere ad omnes Nam qui male viuunt naturam offendunt. qui autem bene viuunt naturam dotant. Tullius li. de amicicia. Illos bonos viros appellandos putemus: qui assequuntur (quantum homines possunt) naturam optimam bene viuendi ducem. Et in tuscula. questio. li. iiii. Amplissima omnium artium est bene viuendi disciplina: quam vita magis quam literis quidam persecuti sunt. Ad hoc enim natus est homo: vt in virtutibus proficiat. Unde varro in suis sententiis. Viatores non essent: nisi vt eant. sic et vita non sine causa fit: sed vt in ea aliquid preclarum fiat Et epistola. lxxvii sene. ad lucil. Vita non est imperfecta si honesta est. et concludit quod tam vita longa est: quam longa et diuturna sunt bona opera. Antiquos ergo nouimus virtutibus intendisse: viteque honestatem precominendasse. Horum igitur exemplo bene viuere xpiani discant: quibus ex iure maior obligatio competit. Nam (teste oratio in sermoni.) homo factus est ad bene viuere. quia scilicet vita eius legibus preceptis circumuallata est. Dices fortassis te bene viuere non posse/ propter obloquaces. quibus mos est iustorum deridere: simplicitatem et deuotos hypocritas nuncupare: cultumque in derisum pro viribus subuertere. Que so tamen: vt horum loquacitas a bono animum tuum non reuocet quorum friuola sunt obloquia/ stulta et irrita: nulloque pondere digna. Unde catho. Cum recte viuas ne cures verba malorum. Arbitrii nostri non est quid quisque loquatur. Proximus esto bonis si non potes optimus esse. Oratius in carminibus Nihil est ex omni parte beatum Tutum est igitur priorum exemplo doceri. Attendat igitur vir prudens: vt eius vita bona sit: et caueat ne virtutes acquirere cesset. Unde petrus riga in biblia versificata. Te decet hic vt eas festino

currere gressu virtutum semper ad meliora celer. Unde (teste ouidio .iij. de arte) Magnum opus est mores composuisse bonos. Sed reuera (teste claudiano in maiori) Inquinat egregios adiuncta superbia mores. quia scilicet plurimorum vitam superbia deducit ad ruinam. aut quia sua presumptione impedit eos ne deum timeant: aut quia sua temeritate vite acerbitatem attemptant: quam manutenere non valent. Omnis enim virtus bona. omniumque virtutum opera licita sunt. sed nullus omnia facere potest. Unde virgilius in bucolicis. Fraxinus in siluis: pulcherrima pinus in ortis. Populus in fluuijs abies in montibus altis. Et subdit. non omnia possumus omnes. quia scilicet sicut nullus arbores omnes attingere/vel secare potest: sic nemo viator virtutes omnes pot adipisci: sic tamen vt omnium opera magister exerceat. Omnium tamen virtutum habitibus potest illustrare Sed quis diebus istis bene viuere valebit: Nam peccare pudor non est. sed potius viuere sancte irrisio videtur. Delictorum quoque innumerabilia currunt exempla. Quis ergo resistet? Reuera tunc bene agere laus est: quando virtutes deprimuntur. Numquid laudatur certamen militum: dum hostes irruunt: Numquid parui luminis sydus in nocte candescit: et candela exigue suffragio/domus grandis illustratur: qui nullum in die prebent obsequium. Sic enim tua lucebunt opera: si in tenebris huius temporis fiant: si bonus temporibus malis inueniaris. Juxta illud marcialis coci. Temporibusque malis ausus es esse bonus. quod laudabile est. vt quanto asperior est fortunu viuendique norma difficilior: tanto quis sit melior. Bonitas vero in moribus bonis consistit. De quibus seneca. libro de quatuor virtutibus Non sis arrogans: non audax: admone libenter: reprehende patienter: contendenti cede: cunctis esto benignus. et huiusmodi. que sene. ibidem extensius docet. Unde idem seneca epistola .v. Id agamus vt meliorem vitam potius sequamur quam vulgus. Et subdit. Temperetur vita inter bonos mores et publicos. quia (teste august.) Turpis est omnis pars vniuerso suo non congruens. Nec tamen decet virum prudentem quorumlibet moribus se conformare. quot enim capita: tot sensus/et gestus. sufficit enim voluntati dei se sponte submittere. Quis enim posset tot hominum voluntatibus obedire. Nam teste persio Mille hominum species: et rerum discolor vsus. Velle suum cuique est: nec voto viuitur vno. Et sedulius. li. primo. hic loquitur nimis: ille tacet. hic ambulat: hic stat. Alter amat fletus. alter risus querit. Diuersisque modis pes est vesania cunctis. Itaque hominum non est eadem volunptas. Ipsis ergo non oportet alludere vt bene viuat. quia (teste ouidio primo de arte) non eadem tellus parit omnia. vitibus illa conuenit: hec oleis: hic bene farra viret. Pectoribus mores tot sunt quot in orbe figure. Qui sapit innumeris moribus aptus erit. Sed difficile est vt quis omnes mores sapiat. Sufficit enim ad bonam moralitatem virtutibus intendere: et pacis gratiam cum primis obseruare alienique compati angustie et prosperitati applaudere. Juxta illud oratij in poetria. vt ridentibus arridet: ita flentibus assint humani vultus.

Ca. xiij. de odio peccati

I homines mortem odiunt: ergo nobis peccata odiosa sint. exemplo prophete dicentis: Iniquitatem odio habui: et abhominatus sum legem autem tuam dilexi. Unde hugo libro .ij. de sacramentis parte .xiij. ca. x. Vicia odiosa sunt. Nam superbia aufert hominem deum. inuidia proximum. ira seipsum. accidia

spoliat·auaritia flagellat·gula sedu-
cit·luxuria subijcit·Et sequit·Anima
rõnalis in sanitate sua vas est soliduz
et integrum nullam habens corruptõez·
ipsa tamen vitia deturpant/et corrum-
punt·Nam per superbiam inflatur·per in-
uidiam arescit·per iram crepat·per accidi
am frangit·per auaritiam dispergit·per gu
lam inficitur·per luxuriam conculcat/et
in lutum puertit·In his ergo exercen-
dis pudor et verecũdia est Cum enim iu
dicas quod male agis/nec tñ desistis/nũ-
quid teipsum iudicas/nũquid tu tibi cõ
trarius es/Si ergo erubescẽtia est pro-
pria sentẽtia pdẽnari/atque sibi contra-
riari/in omni ergo peccato pudor est·
Ideo dr ecclesi·xxi·quasi a facie colu-
bri fuge peccatum·Et sequit·Dentes
leonis dentes illius interficiẽtes aĩas
hoĩm/quasi rumphea bis acuta hoĩs
iniquitas·Vñ ad ro·vi·Per pctm enim
serui estis cui obedistis scz diabolo·Sz
nũquid erubescẽtia est creaturaz rõna
les subijci demoni obstinato/Nũquid
turpe ẽ/vt tibi dñetur qui suspius do
minus nõ est/Hanc tñ seruitutẽ/atque
confusionem crimina inducũt·Ideo se
neca epla·xli·dicebat·Desidero cõtra
ambitõnem contumeliose agere·cupio
luxuriam obiurgari·Et hmõi·Cõside
ret igit pctõr qua morte morit per pctm
quia(sicut ait aug·de duabus aĩabus)
tunc aĩa moritur/qñ a deo deserit/aut
qñ a dei cognitõne se auertit Ideo ait
ipsemet aug·xiij·de ci·dei·c·primo·Ne
pe detestabile est/vt te viuẽte per culpã
propriam moriaris/atque in tuo sensu eru
bescas per peccatum·qñ scz id nõ agis/
qđ te factuz nosti·

Sophologij liber ter-
cius finit feliciter·

Sophologij liber quar-
tus in quo agit de qua-
tuor virtutibus theolo-
gicis incipit· Cuius no-
uem sunt capitula·

Ca·primũ quõ credẽduz
est articulis fidei etiam
quodãmõ in luĩe natali

In lumine naturali q̃
dam articulorum euidẽ
tia pt inueniri·Ad cu
ius declaratõem pri-
videndum est/quid sit
lumen naturale·et di
cunt aliqui quod est vis aĩe psiderata scdm
latitudinem eorum que ex puris natura
libus ppendere põt·Hoc aũt lumẽ vo
catur intellectus agẽs·qui se habet ad
intelligibilia/sicut lumen ad visibilia
Et iste intellectus agens nõ est intelle
ctus intelligẽs·sed eius officiũ est spe
cies illustrare/et intellectũ actuare Ve
rum autem aliqui ponũt quod est quod-
dam accidens innatum/et pcreatũ·sed
credo melius/si dicamus quod est ipsamet
aĩa psiderata put seipsam actuat· Vñ
si oculus esset in se luminosus/extrin-
seco lumine nõ egeret/sed mediante se
ipso visibilia videret·Et tñ alia rõe di
ceretur oculus/et alia rõe lumen vel lu
minosus·Sic suo mõ de aĩa imagina-
bitur·scz quod ipsa est lumen/et cũ hoc po-
tentia intellectiua scdm diuersos respe-
ctus· His aũt pmissis pbat pdicta p
positõ signãter q̃ ad q̃tuor articulos fi
dei·Vñ sic arguo·Articuli trinitatis/
incarnatõnis/creacõnis et resurrectõis
in lumine naturali quodãmodo ppen

duntur· ergo ꝑositio vera· consequētia
patz· quia isti sunt articuli: de quibus
minus videtur· sed anucedens ꝓbat/ et
primo de articulo trinitatis· Nam in
lumine naturali cognoscitur imago tri
nitatis in tribus potentijs anime que
sunt vna essentia ꝫ· Unde aug· iiij· de
trinitate ca· xv· ⁊· ix· de trinitate· ca· vi
et· xiiij· hoc modo scꝫ ꝑ imaginē venā
tur articulum trini· Item in alijs re=
bus est vestigium trinitatis cognosci=
bile in lumine naturali· Unde ali=
qui posuerunt vestigium consistere in
numero/ pondere/ ⁊ mensura· sicut sa=
piētie· xj· Aliqui posuerūt illud princi
pium/ medium/ ⁊ finem· sicut pytago=
ras· Alij modum/ speciem/ ⁊ ordinem
sicut aug· iiij· sup gene· Alij substātiaꝫ
virtutem/ ⁊ opatōnem· iuxta imagina
tōnem aristo· primo celi ⁊ mundi· Ita
ꝙ in omnibus rebus est vestigium tri
nitatis· Res autem sunt cognoscibi=
les in lumine naturali ꝫ· Item dicim⁹
in naturalibus ꝙ effectus habēt vesti
gium supiorꝝ causaꝝ· sicut patꝫ de mi=
nibus cadentibus sub forma stellari
ab influxu stellarum· patꝫ etiaꝫ de na
tis sub signis/ que habent conditōnes
signorꝝ· ergo a prima etiaꝫ causa res ꝓ
ducte habent similitudinē prime cau=
se scꝫ trinitatis· Iteꝫ phi naturales in
lumine naturali ad notitiaꝫ trinitatis
ꝑuenerunt· Unde cōmentator· xij· me=
thabi· refert antiquos phos posuisse in
diuinis ternarium· Et aristo· primo ce
li ⁊ mūdi/ numeꝝ ternarium diuinuꝫ
vocat· Iteꝫ aug· ix· ꝯfess· ca· ix· refert ex
libris platonis suaderi ꝙ in principio
erat verbum· vsq ad illud/ et verbū ca
ro factum est· Et hermes de verbo eter
no/ monas monadeꝫ gignit· ⁊ in seipo
suum reflectit ardorem· id est pater ge
nerat filium· ex quibus procedit ardor
scꝫ gratia spūs sancti· Item quelibet
sciētia in lumine naturali possibilis fo
re in ternario fundari videtur· Nā cō

gruitas grāmaticalis/ suppositū cum
apposito triplici conditōne ꝯcordat· Lo
gicus termino ꝑositōe atq figura for=
maliter concludit· Rhetoricus/ ⁊ poe=
ta triplici vtuntur stilo· Geometric⁹ a
triangulo figuras rectilineas incepit·
Astrologic⁹ a puncto meridie ⁊ plane
taꝝ motu inuestigat· Musicus in tri=
bus primo harmonisat· Arithmeticus
numeꝝ ternarium primuꝫ completum
tradit· vt etiā dicit aristo· primo celi et
mūdi· q̄r primus numerus est habens
principium/ mediū/ ⁊ finem· Phisicus
tribus principijs naturā ꝯstrui docet·
Mirꝝ ergo si sciētie naturales in ter=
nario fundētur/ ⁊ in lumine naturali
trinitas nō ꝑpendit· ꝫ· Item si creatū
intelligēdo ⁊ volendo/ actū ꝓducit: cur
de⁹ etiaꝫ intelligēdo nō ꝓduceret filiuꝫ
et volendo spm̄ scm̄· Ulterius hoc ideꝫ
ꝓbatur de articulo creatōnis mundi·
Nā sicut inter res est naturalis ordo ꝑ=
fectōis ⁊ dependētie: sic debꝫ esse dura
tōnis in se: signāter qm̄ prima cā non
agit naturaliter/ sed libere· Vn̄ arist·
ordinē dicit esse optimū bonū· vt patꝫ
vij· poli· ⁊ redarguit aristippū negāteꝫ
ordinem· Et alacen· ij· ꝑspectiue dicit/
bonū vniuscuiusq rei ex ordine decora
ri· Item nullā est ciuitas cuius actor
nō inueniat· ꝫ· Itē phi naturales qui
fidem nō habuerūt ad notitiā hui⁹ ar
ticuli ꝑuenerūt· Un̄ hermes (quē ari=
sto· prēm phorꝝ nūcupat) li· suo de v̄bo
eterno· ij· ca· Res (inquit) nō erāt ante
mūdi creatōeꝫ/ nisi in ipo deo· vn̄ nasci
habuert Itē galie· i sua alchimia nar
rat hermeteꝫ dixisse/ ꝙ in tabula sma=
ragdina in vetustissima lr̄a scriptū in=
uenerat mūduꝫ creatū fuisse· Itē aug·
vi· de ci· dei· caplō· ix· refert platonē in
suis libris fere de verbo ad verbum
dixisse verba moisi· In principio cre=
auit deus celum ⁊ terram· Uerumq
aliqui dicunt platonem descendisse in
egyptum: et vidisse libros Ieremie·

Sed august· ibidem probat ex intentō ne hoc fieri non potuisse ex vicissitudi ne tempoꝝ· Itez arabes/ ꝛ sacerdotes egyptij dicūt solem creatum in signuz leonis· vt refert solinus li· suo de mira bilibus mundi· qđ refert plato in thi= meo· Itez ptholomeus in· ij· ꝑlo· alma gesti post multas laudes aristo· cōclu dit ꝙ in hoc sibi nō ꝯsentit· ꝙ mūdum creatum nō dicit· Verūqꝫ existimo ari stote· nō putasse mūdum eternū a ꝑte ante· licz eius verba sonare videātur· que sunt intelligēda sic ꝙ mūdus q̄tū est ex natura pōt ꝑpetuari· Unde ari= stote· deū creatorem nūcupat· li· suo de regimine principū· quē edidit ad peti tōnem alexādri/ narrāte pħo eius trās latore· Et li· de secretis secretoꝝ pari= ter ꝯsentit deū esse creatorez· quē libꝝ aristo· edidit· testāte iohanne transla= tore eius· licz multi obstant· Item hy= pocras· li· suo ebdomadaꝝ dicit plane tas eodem mō moueri sicut ab exordio mouebātur· ergo exordium habuerūt· Item albumasar primoli· de cōiunctō nibus drīntia prima dicit· mūduz ante diluuiū solum durasse ꝑ duo milia an noꝝ· cum ducētis viginti sex ānis· vno mense· tribus diebus/ ꝛ quarta parte vnius hore· Et drīntia· viij· Creauit (in quit) deus hoīem· ꝛ fecit ipm nobilissi mū aīalium· Et drīntia· x· refert hera= clitum cōcessisse mūdum originem ha buisse· Item referūt ꝙ quidam sacer= dos egyptius solon pħo dixit/ qualiter lapidem viderat ex delubris egyptōꝝ delatū· in quo scriptum erat/ ꝙ mūdus ix· milibꝰ ānoꝝ durauerat· Et eādem sniam scripsit sacerdos quidam mgr̄i alexandri· Egyptioꝝ quoqꝫ multi mū dum centū milibus annoꝝ duraturuz putauerūt· vt refert aug· xviij· de ciui· dei· Que oīa ꝛ si falsa tn̄ mūdum exor dium habuisse cōsentiūt· Vn̄ ouidius licet poeta primo metha· ponit mundi exordium ꝑ· iiij· etates atqꝫ diluuiū et

cetera· Vlteriꝰ de incarnatōe hoc idem patz/ quia viso ꝙ deus pōt supplere qđ libet genus cause· cur nō poterit eque bene sibi vnire naturam humanā/ sic supposito creato vnit accidētalem· Quo facto eque bn̄ denoīabit natura substā tialis vtputa humanitas/ deū esse ho minem· sicut albedo facit socratem de noīari album Plura ꝛ quasi innume rabilia sunt testimonia ꝛ primitus ve teris testamēti· Vn̄ isa· lxiiij· dicebat· vtinam disrūperes celos· ꝛ descēderes Et daniel· vij· Aspiciebam (inquit) in visione noctis· et ecce cū nubibus celi quasi filius hoīs veniebat· Nec tn̄ so= li fideles xp̄m incarnādum sperauerīt quinimo ꝛ gentiles olim miranda de xp̄o futuro ꝯscripserūt· Unde albuma sar in suo maiori introductorio drīntia prima· narrat ꝙ in celo apparuit virgo honesta/ ꝛ mūda/ ꝓlixa capillis/ facie pulchra/ in manu tenens duas spicas sedens suꝑ stratum· nutriebat puerū· cui exhibebat sollicite ad comedēdum Hec enim visio nil aliud designat· ni= si ꝙ virgo incorrupta virtutibꝰ/ ac ge= nere clara/ duas spicas id est naturas in se cōcepit· ꝛ sedens suꝑ stratū id est suꝑ mūdi machinā (qm̄ luna sub pe= dibus eius) ip̄a siquidez pueꝝ scz xp̄m ex purissimis sanguinibus spū sancto coōpante nutriuit· Huius autem visi onis maiorem attestatōem narrat oro sius· dicens/ ꝙ cum octauianus rome imꝑaret orbem totuz sua virtute fecit· sibi tributarium· Q̄obrem populus ro manus sibi applaudere cupiēs hono= res diuinos sibi impendere disposuit· quia tamen cognoscebat ꝙ nō in ꝓpria sed in diuina virtute orbem subiecerat ideo p̄dictos honores suscipe distulit· ꝛ tyburtinā sybillaz quid suꝑ hoc factu= rus esset· interrogauit· que multiplici rōne suasit· ne diuinos susciꝑet hono= res· Unde hoc ip̄a suadēte celum ilico aꝑtum est· splendorqꝫ nimius effulsit

ſuper eum·viditqꝫ in celo virginez pul=
cherrimā ſtantem ſup altare tenētem
puerꝝ in brachijs ſuis· Sed cū octauia
nus admiraretur·vocem audiuit dicē=
tem·hec ara filij dei eſt·Quibus ver=
bis auditis/octauianuſ ſtatim ſe in ter
ram ꝓiecit· ⁊ virginē cū filio ꝑiter ado
rauit· Hoc aūt mirabile rome accidit
in camera octauiani· in qua nunc eſt
eccl'ia minorꝝ· Igitur ꝓpheta in ꝑſona
dei dicebat/arcus meus in colūna nu=
bis·quia ſcꝫ chriſtum futurum in celo
patuit·Nec tamē mirabile ſi virginez
chriſtum peperiſſe fatemur·quia nar
rat plinius·viij·natura·abſqꝫ maſcu=
lis equas grauidari·Cui alludēs ſoli
nus libro·iij·de mirabi·mūdi/hoc du=
pliciter fieri edocet·Vno modo flatibꝰ
ventorū· Alio modo ſolo maſculi odo=
ratu·Et dat exēplum cōforme de per=
dicibus europe· Inſuꝑ virgil'·in geor·
ſimilem ſententiā atteſtatur dicēs· ſcꝫ
Ante omēs furor eſt inſignis equarū
Continuoqꝫ auidis vbi ſubdita flāma
medullis· Vere magis (quia vere ca=
lor redit oſſibus) ille Ore omnes ver=
ſe in zephiruz ſtant rupibus altis·Ex
ceptantqꝫ leues auras·⁊ ſepe ſine vlliſ
Cōiugis vēto grauide (mirabile dcū)
Saxa ꝑ et ſcopulos/et depſſas conual
les diffugiunt· Ouidius· ij· de vetula
virginem parituram ꝓ̄dixit/que dya=
phebes vocabatur·dicebat enim naſci
debere ꝓphetam abſqꝫ maris coitu·cuiꝰ
erat concors complexio ꝑuia future·Et
ibidem notatur a quibuſdam expoſi=
toribus ꝙ per ſex annos cum modicis
horis ante chriſti aduentum/glorioſa
fuit coniunctio iouis et ſaturni in prin=
cipio arietis que dei et hominis ꝯiūcti
onez inſinuauit· Et h' videt̄ quaſi ꝓphe
taſſe ouidius/vt aliqui dicūt·et cetera
Eodem etiā tempore decima reuolu=
tio ſaturni completa fuerat·quare mū
di diuinū debebat renouari· quia prin
cipatuum varietas penes decem reuo

lutiones ſaturni maxime attēditur ꝑ
ut dicit albumaſar·li·ij· de coniūctiōi
bus drūtia·viij· Virginis etiam par=
tum valer·li·viij·a ꝓprobat referēs vir
ginem fuſaz orōne/cribꝝ aqua plenuz
de tybri ad tēplum dee tuliſſe·ſic etiaz
maria rorem celi portauit·Inſuꝑ ſoli
nus de mirabilibus mūdi narrat/puel
lam voto caſtitatis meruiſſe princip a
tum pudicitie·Ouidius etiaz li·iiij·de
faſtis cybelen virginem mr̄em dearuz
appellauit·Narrat inſuꝑ paulus dya=
conus/ꝙ cum romulus palatiuz rome
cōſtruxiſſet/dictum ꝑ tunc palatiū pa
cis·ſtatuam ibidem poſuit dicens/ nō
cadet hec ſtatua·donec virgo pariet·
die aūt natiuitatis xp̄i etiam a roma=
nis ꝑhibetur corruiſſe· Narrat etiam
eutropius ꝙ circulꝰ ſimilis celeſti qui
dicitur yris eadez die apparuit circa ſo
lem·atqꝫ in taberna meritoria fons de
terra illa tota die emanauit·Et ſic (iu
xta vaticiniū iſaye) idola egypti corru
erūt·quia nullum templum fuit· quin
ſaltem aliqđ idolū caderet ipa die na
tiuitatis· Quātū vero de articulo re
ſurrectiōnis ex multis ꝓbatur rōnibus
etiaz naturalibus· et primo ex ꝑpetui
tate aīe·Nam aīa dicenda eſt ꝑpetua
vt patz·iij·de aīa· ⁊ hoc qꝛ reflectit̄/et
cōſequēter eſt ſpūalis ⁊ immortalis·
Vn̄ plato eam circulo ſupra ſe cōuerſo
aſſimilauit· Item algaſel·viij·phiſice
ſue ca·vlti·dicit/aīam rōnalem eſſe im
mortalem· Itez hermes de verbo eter
no ca·iij·idem dicit ⁊ ꝯcludit aīam bo
nam deo cōiungi Idez ſentit ariſto·li·
de ſecretis/⁊ li·de pomo· Et plato in
thimeo·futurā gloriam ⁊ infernum ex
ꝑ̄ſſe fatet̄·Itez ſixtus pythagoricus fa
tetur futuram felicitatez adeſſe bonis
Item macrobius li·de ſomnio ſcipio=
nis circa exordinm ait·Beatos eterna
gloria frui·Item varro ⁊ porphirius·
quoſdam reſurrexiſſe mortuos ferunt·
vt auguſt·narrat·xxi·de ciui·dei·c·vij·

Unde plinius·vij·naturalium·[Femi
nam examimē refert ad vitam rediisse
et puerꝝ quinquaginta annis post mor
tem vixisse· Item tullius libro de re-
publi·vi·fingit ꝙ post mortem scipiōis
vidit eum scipio minor cum suis prede
cessoribus·qđ sommiū exponēs macro
bius cōcludit beatitudinem·Ideʒ sen=
tiūt ptholomeus in primo almagesti ꝓ
logo/⁊ albumasar in·vi·articulo intro
ductorij·dr̄ntia·xxvi·Et auicenna·viij·
methaphi·Item ouidius·īflumma in
fernalia sepe cōmemorat· cuius verba
licet transumptiua/nō tamen mendo=
sa· Item de combustione corporis absq;
consumptōne satis sunt exempla na=
turalia·vt ponit aug·xxi·de ciui·dei·c·
iiij·de montibus sicilie qui ab exordio
creatōnis comburūtur/⁊ nō minuūtur
Item de lapide iocustos fit pannus in
combustibilis vt refert albertus mag·
libro de mirabilibus· Ex quib⁹ om=
nibus cōcludit ꝙ articuli fidei sunt de
ducibiles in lumine naturali·⁊ hoc cir
ca demonstratōnem· Hic tamen notā
dum ꝙ aliqui dicūt ꝙ huiusmodi au=
ctoritates vel nihil faciūt ad ꝓpositum
articuloꝝ vel ipās fuisse reuelatas·
Nihilominus tamen existimo ꝙ ⁊ licʒ
plures philosophi habuerint reuelatō
nes/tamen in lumine naturali multa
de articulis fidei excogitare potuerūt
Potest etiā dici ꝙ philosophi quo ad
aliqua viderūt libros ꝓphaꝝ·Sic emiʒ
refert aug·ij·de doctrina xp̄iana·ca·ij·
ꝙ plato vidit libros ieremie ꝓphete·

Cap̄·ii·de cultu et vene ratōne dei·

Vecūq; laudabilia possidem⁹:
a deo accepimus Si igitur ser
ui dn̄is obsequūtur:si hos pos
sessorem noscat: ꝑamplius fidelis deū
colere debet·dicente cathone Si deus
est animus nobis:vt carmina dicunt·
Hic tibi precipue sit pura mente colē=
dus· Unde mercurius termegistus ad
asclepium Solum(inquit)animal ho
mo duplex est·quia scʒ inter animalia
homo solus ex duplici constat natura/
scʒ mortali ⁊ eterna·Et subdit mercu=
rius·Illa pars simplex scʒ anima/di=
uine similitudinis formam habʒ· ergo
humanitas semꝑ memor nature/⁊ ori
ginis sue in deitatis imitatōne ꝑseue
rat Nos igitur agentes gratias adore
mus deum·hec(inquit)sunt summe in
tentōes dei: cum gratie agūtur a mor
talibus hoīm/ adorātibus ⁊ laudātib⁹
Que verba clare innuūt hoīem debe=
re deuʒ colere tanto celebrius:q̄nto plu
ra beneficia a deo suscepit·⁊ q̄nto subli
mior factus est ceteris rebus ꝑ imagi
nem dei/quā accepit· Unde sixtus py
thagoricus in suis sentētijs:deus liber
tatem arbitrij hominibus ꝑmisit·vt pu=
re ac sine peccato viuētes similes fiant
deo Nam templum dei est mens pura
et altare optimū est ei cor mūduʒ·Uir
castus ⁊ sine peccato ꝑtātem accepit a
deo esse filius dei ꝑ adoptōnem· Hec
ille·Ecce vides o tu homo qm̄ templū
dei est·si ergo in templo cultus deo de
beatur:nūquid deum tua mens colere
debet?Nam in ꝓuerbijs sapiētum di=
citur·nō aspiciat q̄ plenas: sed q̄ pu=
ras quis deo manus offerat·quia non
alter nisi optimus animus pulcherri=
mus dei cult⁹ est·Nil ergo refert si mu
nera grandia offeras deo· sed tua de=
uotio tue orōni valorem imponit·plus
enim pauꝑcula era duo exhibēdo pla=
cuit deo:q̄ cresis talentoꝝ ex munere·
Illa siquidem magis placuit/ non ꝙ
magis obtulerit:sed maiori conatu/de
uotōneq; affectiori era vel obulum ob
tulit : q̄ cresis talenta· vt satis refert
hieronimus in fine ꝓlogi biblie· Pla
ceat ergo homini qđ deo placet·vt mo=

net seneca ad lucillū epl'a·lxxiiij· Tūc enim hoc placet homini qđ deo placet quādo cultum exhibet qui debetur ei· Qđ fecisse philosophi legūtur Nam(sicut ait plato)phus est amator dei· vt narrat aug·viij·de ci·dei· Amator aūt dei phus non esset:si cultū dei sibi debitum subtraheret· Unde psper in li· epigram·Hac desiderij deus est pietate colendus: iustitie vt merces tota sit ipe deus·Optima vota deo quorū est dator ipe vouētur Et subdit Libertas nulla est melior maiorve potestas: q̄ seruire deo cui bene seruit amor·absq3 iugo posita est ditōnis amica volūtas· Que viget affectu/ñ viget impio·Ecce clara innotescit/q3 qui deū amat: ipm etiā colit· prout iubet catholica fides · Nam et pecudes suis balatibus/elephantesq3 suis flectionibus celsa venerantur· arbores crescendo sursum eleuantur·elementa celorū impressionib9 obediunt/sempq3 leges suas celorum orbes obseruāt· Quibus attentis mirum si fidelis maioribus dotatus gratijs obediētiam pariter z reuerētiam deo exhibere ptermittat·Nec solū hoc mirum:sed ingratitudinis signum est Eos tamen non arbitror fore dignos laude: qui deum dum colunt/plus cerimonijs q̄ affectibus intendunt·Et q̄ putatur eorum deuotio sepe supstitio ē de quibus cicero in oratōne· est etiam quidam religionis modus· Et subdit· Nimiūq3 superstitiosum esse non oportet· Eos etiam cōmendādos non reputo:qui diuino cultui licet assistant:scelerius tñ vsq3quaq3 pleni sunt·Quale enim potest hoc esse obsequium? Regi enim non placet iniquus seruitor· quomō ergo deo placebit iniquus peccator? tales enī pphanatores videtur sanctuarij dei·Unde ouidius li·epl'a·z Pone deos/z que tāgēdo sacra pphanas Nō bene celestes impia dextra colit·Rursus redargueñdi hi apparēt in diuinis sacrificijs: qui se ingerunt/altaribusq3 sacris temerarie se iungunt·cōtra quos tibullus libro·ij· Uos quoq3 abesse procul iubeo discedat ab aris· Cui tulit hesterna gaudia nocte ven9 Itaq3 veteres deos suos colebant· Et quāq̄ erroribus subiaceret: apud oēs tamen famosum erat deos debere coli dicente philosopho dis non possumus aliud reddere cōdignū·Illi ergo qui fidem professi sunt deum potissime venerari debent· Sed quereres/quid deū colere sit:aut quomō venerari debeat· Attende queso/qm̄ diuinus cultus oratōne pficitur·Unde porphirius Deus(oīm pater)nullius indiget·sed nobiscum bene est:cum p iustitiā z castitatem eum adoramus:ipsam pcem ad eum fundētes:p imitatōnem z inquisitōnem de ipo· Inquisitō em̄ purgat·Imitatō deificat/affectōēz ad ipm optando· Unde didimus ad alexādrū Verbo deus ppiciatur orantibus·qōq3 dei solum est/cum hoīe suaq3 silitudine delectatur· His enim sermonibus apparet q3 deū colere ipm orare est·Vñ (teste valerio·li·vij·) Socrates humane sapie oraculū congrue dixit·a disq3 immortalibus nihil petēdum esse arbitrabatur:nisi vt bona tribuerent·eo q3 sciūt quid vtile nobis·Cuius cōtrariū faciūt hi qui certa munera deū orādo petunt·seq3 non credūt exauditos: nisi habeāt id numero qđ postulāt·diuine em̄ puidētie remittere singula tenentur·sperādo ad deū factuz qđ melius erit·iuxta pbatuz socratis documētum·Rursus plures ignorātes aut voluptatibus excecati deo supplicant· vt eoz impietati coadiuuet:vt etiā vires pstet: quib9 sua mala exercere possint·O q̄ stulta depcatio:a iusto iudice petere scelus:deūq3 putare pscium maloz·Unde antenedorus stoicus·Nihil (inquit)deū roges:nisi qđ possis rogare palam· Et iuuenalis·li·iiij·satyra·

prima. Si consilium vis: permittes ipsis expendere numinibus: Quid conveniat nobis rebusque sit utile nostris. Nam pro iocundis aptissima quęque dabunt di. Carior est illis homo quam sibi. Et subdit. Orandum est ut sit mens sana in corpore sano Fortem posce animum mortis terrore carentem: Qui spacium vite extremum inter munera ponat. Nature qui ferre queat quoscunque labores. Nesciat irasci: cupiat nihil: et potiores herculis erumnas credat/ saneque labores Et venere et cenis et pluma sardana palli. Nos igitur fideles deum colamus et deprecemur. quoniam (teste ovidio primo de arte.) Flectitur iratus voce rogante deus. Et libro de ponto. Confugit interdum templi violator ad aram: Nec petere offensi numinis horret opem/ quia scilicet veteres offensis numinibus veniam poscebant. Deo igitur pamplius id faciendum est. quia ipsius inestimabilis pietas et potestas. Sed parum cultus et oratio prosunt nisi cor sentiat/ quod exprimunt voces. Unde prosper libro epigram. Laus veraci deo depromitur ore peccantis: Si que falsa voce fluunt intima cordis habent. . Qui dedit ut queras addit ut invenias. Sed deus effectum precibus non prestat iniquis. Quem bonum sine fine bono presiste reperto. Querere non habeant talia vota modum. Nam qui se nullo iam munere credit egere: Crescere non cupiens perdit adepta tepens. Que verba nil aliud sonant: nisi quod vir catholicus iugiter deum orare debet. et non existimare: quod nullo egeat. quia sic opinari presumptio et non oratio est. Ut autem orationi fideles melius vacare possint/ sacris diebus cultus precipitur exhiberi ut que ceteris ferijs homo pretermisit/ diebus suppleat colendis. Unde seneca ad lucillum epistola. xviij. Festiuis maxime diebus animo imperandum est: ut a voluptatibus maxime abstineat. Ovidius li. de fastis. Prospera lux oritur/ linguis animisque favete. Lite vacent aures insanaque protinus absint. quia scilicet diebus sacris paci et orationi est insistendum. Unde tibullus libro. ij. Luce sacra requiescat humus requiescat arator Et graue suspenso vomere cessit opus Et subdit. Omnia sunt operata deo non audeat ulla lanifica pensis imposuisse manum. Itaque nullus opibus sacris diebus intendere debet. Absit tamen ut credat aliquis ab opibus pietatis se fore excusatum. Nam qui pietatem pretermittit/ iniquus est. nullo autem die inique agere licet. Unde prosper. in epigram. Non recto seruat legalia sabbata cultu Qui pietatis opus credat in his vetitum. Nulla dies actus hominum non damnat iniquos. Omnia conveniunt tempora iustitie. Ex quibus omnibus concluditur/ quod sacris diebus sic a labore est desistendum: ut pietatum munera non pretermittantur. Nam in bonis opibus cultus dei maxime seruatur.

Capitulum. iii. de idolatria et de nominibus deorum et dearum.

Veteres deum inquirere nequientes: in quamplurima turpia delapsi sunt. Unde quia verum deum non cognouerunt: ideo finxerunt deos: simulacra depinxerunt. sic enim legimus hermetem statuas posuisse. Egyptius quam deos posuit ab hominibus productos. Pompilius quam deos fabricauit: quos secum sepeliuit. Alij quamplurimi deum inquirendo errauerunt. ut narrat aug. xiiij. de ci. dei. Horum igitur theologia non est ipsa quam fides profitetur sed ipsa est fabula quam sub specie doctrine falsissime colorare conatur. ut tangit aug. xiiij. de ci. dei. allegando marcum varronem. Discant igitur xpiani horum assertiones detestari: quorum studium fuit no-

fr Girardus Robin augustin de serrsel et prieur a montluel l'an mil v^c nonante ...

uos excogitare deos/variisq ornamentis figmētare sollicitati sunt. Nempe dixerūt barbatū iouē. imberbem mercuriū. saturnū senem. et faustulū floribus pesse crediderūt. Innumerabilibus sup stitōibus deos pscrutati sunt. quorū oīm pater fuit ninus rex assirioꝝ idolatra prim⁹. de q̄ refert petrus comestor in hystoria scholast. Refert nāq q cū fuisset mortuus belus pr nini/tunc ninus ad subleuamen doloris imaginē pris fecit. Cui imagini tanq̄ deo reuerentiam exhibebat/aliosq exhibere faciebat. Quinimo ad se venientibus indulgebat/ si quid mali egissent/dūmō pris imaginē reuerebaꝝ. Dicta aūt fuit pfata statua aut imago bel a nomīe pris nini qui belus vocabaꝝ. Cui⁹ rei occasione alie natōes statuas erexerūt et iuxta sua ideomata nūcupauerunt. Vnde apud aliquos fuit bel. apud alios baal. aliqui baan. alii beelphegor alii belzebuch acceperūt vt dicit isidorus ethimoꝝ. Rursus apud egyptios isis. apud chretā iupiter. apud mauros iuba. apd latinos faunus. apud romanos quirinus. apud athenienses minerua. apud samū iuno. apud paphos venus. apud lemnos vulcanus. apud naxos liber. apud delos apollo. Rursus apud romanos esculapi⁹/de⁹ medicine nūcupat⁹. Babilonii quoq bel idolū acceperūt/de quo supius. Et greci q̄plures pāpū deū ortoꝝ nūcupauerūt. Belzebuch quoq (de quo supi⁹) fuit deus in acharon/et interptaꝝ deus muscaꝝ. Nam zebuch musca est. Isti g sunt dii de quibus pheta. qm omēs dii gentiū demonia. Rursus que legim⁹ cōmemoremus. Legimus eñ q saturnus origo deoꝝ a paganis designatur Et ideo saturnus dictus est/a tpis longitudine. seu a saturitate annoꝝ quia ipm antiquissimū ferunt. de quo etiā fertur q filios suos deuorauit. patrisq celii abscidisse genitalia fertur. Alii q

dicūt q ex suis genitalibus in mari pcedis nata est venus. Ceteꝝ alii iouē a iuuādo dictū/prem deoꝝ appellant. ipmq optimū referūt Et quāq fingunt taurū. eo q europā rapuit. taurus eñ maxime libidinosus est. quāq etiā ipi fingūt eum aquilā/mō serpentem/mō agnū scđm varietatem eoꝝ que fecisse creditur. Ceteꝝ alii dicūt/ianū celi ianitorem seu ianuā. duasq facies ipm habere ferūt. et ex ꝯsequēti bifrontem ipm appellant. Ecce qualis deus monstruosus est. Alii quoq neptūnum deum aquaꝝ pdicauerūt. Alii dicūt vulcanū deū ignis. Vnde vulcanus quasi volican⁹. qr sua velocitate fertur volasse p aera more ignis. De isto dicit omerus q fuit pcipitat⁹ de aere in terram. Et inde fulmina oriri putatur. Ipse etiam vulcanus de femore iunonis fingitur natus. Et fertur claudus more ignis qui nunq̄ recte sed curuatim mouebaꝝ. Ceteꝝ alii plutonē deū affirmauerūt/quē latini vocāt diespitrem. Alii vero orchū ipm nūcupant. Et ferꝝ receptator mortuoꝝ. deusq inferni a poetis fingiꝝ. Alii quoq liberū depinxerūt more muliebri delicatū/et deū libidinis ipm descripserūt. Sz quidam dicūt q ipe non libidinis/sed potius deus vini nūcupatur. qui alio nomine bachus dr. ferturq cornut⁹/et corona vitrea coronatus. Insup alii fingunt mercuriū pennas habere. ferꝭq deus sermonis et eloquētie. Vñ mercurius bmo est. Pingitq mercurius cū capite canino/et alas in capite et pedibus habuisse ferꝝ. Furtiq mgr crediꝝ. Insup alii dixerunt martē deū belli. Apollinē deū medicine/qui etiā phebus/sol/vel titan appellaꝝ. Ceteꝝ vltra deos/alii deas elegerūt. quidā enim dyanā (quā dicūt bmam atq virginē) susceperunt. et dr dyana quasi duana. eo q die et nocte apparet. et alio nomīe lucina vocaꝝ. Alii aūt cererē in deam

elegerūt·p quam terram intellexerunt quā dixerunt magnā mrēm·atqꝫ vehi in curru cū timpanis ⁊ cimbalis·Alij aūt mineruā (vt dictum est) elegerunt vt athenienses qui eam dixerūt multorum ingenioꝝ inuētricē·Et dicūt eam de capite iouis nataꝫ· in cuius pectore fingunt caput gorgonis Alij aūt elegerunt palladem·que pallantem gigantem sic dictum interfecit·Alij elegerūt venerem vt supius dictū est ·Rursus gentiliū aliqui cupidinē que dixerunt deū licꝫ videat̃ nomen femineuꝫ ⁊ hūc depinxerūt sub forma pueri· ⁊ dixerūt ipm deū fornicatōnis· Vn̄ ⁊ sagittam et facem tenere fingit̃·qꝛ lubricꝰ amor more sagitte vulnerat·⁊ more facis inflāmat· Ceteꝝ greci dixerūt pan deuꝫ rusticoꝝ·quē latini vocāt deū siluaruꝫ et hunc fingūt habere cornua ad similitudinem solis ⁊ lune·rubetqꝫ eius facies ad silitudineꝫ etheris·Et fert·vij· fistulas quibꝰ harmonisat·caprinasqꝫ vngulas habere legit̃· Insuper apud egyptios maximus deus fuit dictꝰ serapis·qui cū primo fuissꝫ rex argiuoꝝ dicebat̃ apis·sed postmodū transuectꝰ fuit in egyptuꝫ·ibiqꝫ mortuus serapis appellatus est· Ceteꝝ apud paganos faunus fuit deꝰ sic vocatus a faueo es· eo ꝙ fauebat eis ⁊ futura p̄dicebat· His ergo delusionibus gentiles adherūt·fataqꝫ sua dixerūt deos/⁊ fortunaꝫ deam dici nō p̄termiser̄t·deasqꝫ aquaruꝫ nimphas appellarūt·⁊ deos quos in domo colebāt dixer̄t penates·deosqꝫ mortuoꝝ manes nūcupauer̄t· Itaqꝫ in suis erroribus p̄seuerātes viam veritatis ignorauerūt·Rursus posco vt errores elucidemus·natōibusqꝫ diuisim ascribamus a caldeis incipiētes·de quibus refert nathor ꝙ caldei deū nescier̄t sed elemēta ⁊ creaturas coluer̄t·suosqꝫ deos custodiētes statuerūt· ne a cōfinibus rapentur·Heu quales di qui custodia egent·Ipsoꝝ aūt caldeoꝝ plurimi ignem posuerūt deum·eo ꝙ omnia deuorare videtur· sed modica est ratio imo ridiculosa·quia saltem videre potuerunt ꝙ ignis ab aqua extinguit̃·Ceteꝝ grecoꝝ errorem narremus·qui dicentes se sapiētes stulti facti sunt·Elegerūt enim in deū saturnū comestorē filioꝝ·iouem scd̄m eos adulterū·herculem ebriosum·Ecce quales di· Ceterū egyptij deteriores animalia bruta coluerūt·vt ouem/vitulum/hircū/⁊ porcū/coruū/accipitrē/ vulturem/aquilaꝫ cocodrillū/lupuꝫ/simeā/draconē ⁊ aspidem·Itaqꝫ brutis occasione cuiusdam vtilitatis vel obsequij sacrificabāt· vt tangit tullius·li·primo de natura deorum·de quibus isa·xiiij·Facta sunt simulacra eoꝝ bestijs ⁊ iumentis silia· Ceteꝝ romani deos ineptos colebant· dicētes eoꝝ ope imperiū suum dilatari·vt tangit aug·iiij·de ci·dei· Cum tn̄ gothoꝝ gens ipos opprimeret·idolis iuuare nequiētibus solo xp̄i nomine mediante euadere potuerūt·Nec mirum qui cum di nō essent· iuuare non poterant· Unde crisantus ad darium·quō (inquit) possunt vobis esse custodes·q̄ cum non custoditi fuerint·nocte a canibus vel furibus rapiūtur·Vn̄ augꝰ·li· primo confessio·Nōne ergo intelligo ⁊ tonātem iouem·⁊ adulterātem· ⁊ vtiqꝫ non posset hec duo·Verūtamen gentiles eoꝝ deorum testantur illecebras in quibus cōfidunt·Hoꝝ autem fabulis socrates ⁊ plato nō adherētes deū summū ⁊ vnum cognouerunt·

Capitulum quartū quō per fidem saluamur·

Fides est fundamentum legis et consequenter via salutis· Vnde fideꝫ quia plures respuerunt·ideo celestis glorie plenitudineꝫ

non acceperũt· Nempe fides xp̃ianos
facit heredes· quã tamen multi respu
erunt· sicut romani quõdam qui infe=
lices ꝑ fidem factos se putarũt. Alij ve
ro fidem susceperũt: sed ab ea recesse=
rũt· ⁊ alij fidem quã susceperũt retinẽt
sed eius opa negligũt· Hec aũt oĩa fa=
ciũt vt liberi fiant serui· heredesq̃ per
tpalia reddũtur exules· q̃ rõ dñandi
orta est ꝑ pctõ· put ait aug· li· x· de ciui·
dei ca· xv· Nec tñ illa vera ẽ romanoꝝ
opinio· qui ꝑ fidem infelices se factos
dicũt· Reminiscãtur queso illi⁹ hysto=
rie quã narrat salusthius apud eos au=
tenticus· quã etiaꝫ cõmemorat aug· iij
de ciui· ca· xviij· Narrat enim ꝙ res ro
mana seu ciuitas roma ante fidei susce
ptõeꝫ a hãnibale sic oppressa fuit: totq̃
milites romani exercitus corruerũt· ꝙ
hãnibal inuasor ipõꝝ tres modios ple
nos misit romanis: in quib⁹ tm̃modo
anuli erãt qui de digitis militũ roma
noꝝ extracti fuerãt· qui quidem mili=
tes oẽs corruerãt· Quis em̃ casum gra
uiorem legit? nec tñ fidei xp̃iane (quã
nõduꝫ nouerãt) imputare pñt· Poti⁹
ergo studeant imputare peccatis· qm̃
(vt ait aug· in suo tractatu de exordio
romane vrbis) deus ꝑmisit romanos
flagellari· quia seruus sciens volunta=
tem dñi/ ⁊ nõ faciens: plagis vapula=
bit multis· luce· xij· Nam in ignem po
nitur auꝝ: vt purificet· et cum tribula
triticũ purgatur· sic eteniꝫ puniti fue=
rũt vt cõuerterẽtur Unde iosephus iu
deos alloquẽs sic inquit· Si vobis ob
est longeua ꝑsecutio: quid dicam igno=
ro: nisi quia scio ꝙ illis bene est cũ qui
bus deus· quasi diceret ꝙ si eis male
est: hoc ideo eis accidit/ quia ipõs ꝓpter
peccata deus deseruit· Quãobrem ipse
iosephus egesippus libro· vi· sic dicebat
Deus (inquit) vos deseruit: quia pie=
tatis cultum deseruistis: speratis eniꝫ
dominiũ· sed qui vos defendebat: mi=
grauit ad hostes· que autem colebatis

romani venerantur· vos autem offen=
distis· Hec enim verba diriguntur iu=
deis existẽtibus in captiuitate roma=
noꝝ· Uñ ibideꝫ subditur· Non in mul
titudine sed in timore dñi abrahaꝫ pe=
netrauit egyptum· dormiebat abrahã
et torquebatur pharao· Moises cõtra
egyptios orabat· Josue/ gedeõ/ ezechi=
as non virtute sed oratõne ꝑualuerũt
quoniã nõ in multitudine exercit⁹ bel=
li victoria: sed de celo est fortitudo· vt
dicitur primo machab· iij· Et iud· viij·
Si deus nobiscũ est: cur apprehenderũt
nos hec omnia scꝫ mala? quasi diceret
ꝙ malum nõ habent qui cũ deo sunt ꝑ
fidem· Quapropter aug· epl'a prima· fi
dei xp̃iane impugnatores sic alloquit̃
Qui eniꝫ ausi sunt fidem xp̃ianam im
pugnare: dent ꝑcor sine fide tales mi=
tes/ tales rit⁹/ tales iudices/ aut reges
quales xp̃iana lex cõmendat· Exhibe=
ant pro laboribus talem mercedem/ si
cut fides promittit· Nostra siquidem
lex continẽtiam beniuolẽtiam iustitiã
atq̃ concordiam ꝑdicat· Nunquid em̃
hec omnia honesta sunt? Fortassis tñ
ignata mens fit querula: cum illa au=
dit ratõnem quoꝝ ignorat· illaq̃ crede
re recusat/ expimento que non videt·
Hoꝝ enim ignominiam redarguit au=
gustinus· xxij· de ciui· ca· iiij· dicẽs stul=
tum fore eoꝝ que credũtur postulare
ratõnem· quia in naturalibus pluri=
ma fatemur quoꝝ ratõnem ignoram⁹
Cur eniꝫ miraris si audis corpus igne
cremari/ nec tamen consumi Nam sici
lie montes vsq̃ nunc ⁊ deinceps flam
mis estuant: ⁊ integri ꝑseuerant· Nõ
ergo cõsumitur omne quod ardet· Nõ
est ergo incredibile hominũ corpa sem=
piterno supplicio in igne puniri sine de
trimento· Unde ibidem augustinus·
Quis (inquit) nisi deus dedit carni pa
uonis: vt non putrefiat? qđ tamen au
ditum incredibile videretur. Accidit vt
apud carthaginez hec auis cocta nobis

apponeretur· de cuius pectore seruare iussimus· nec tamen aliquid putredinis inuenimus· Unde post dies plusq̃ xxx· nulla corruptio inuenta est· nisi q̃ aliquãtulum corpulentie sicciozis τ cõtractiozis fuit· Quis (inquit aug·) dedit palee vt poma imatura maturet· vel vt obrutas niues seruet· Quid est q̃ ignis cum pulcherrimus sit/ calore lignum denigrat/ τ lapides dealbat· Quid est q̃ aqua frigida que inimica est igni calcem feruere facit oleum tamen qđ magis est fomes ignis/ nulla sui ꝑfusione feruere facit· Hoc enim mirabile· si de aliqua indie regione legeremus siue audiremus τ in nostrum experimẽtu3 venire non posset ꝑfecte vt mendacium putaremus vel granditer miraremur· Quid de magnete dicem⁹ qui ferrum rapit· si tamen adamas ei iungatur· tunc ferrũ qđ rapuerat mox remittit· Hec aug· Que omnia hic adduxi· quia non est quorũdam expiẽtia eorum que credũtur· nec minus credẽda sunt· experimento si careant· Unde geñ· xv· dicitur q̃ abrahaz credidit deo et reputatum est ei ad iustitiam·

Capitulum· v· de consolatõne spei·

Spes consolatur mẽtem· τ vires eleuat· labores patienter ferre largitur· Unde seneca in hypolito· O spes amãtium credula· Et lucanus lib· ij· liceat sperare timenti· Nam spes p̃bet opanti vires terminandi opus· Unde ouidius lib· epl'arum· Spes bona dat vires spes bona victa timore cadit· Fallitur augurio spes bona sepe suo· Ex quibus verbis appar3 q̃ spes bona consolidat opante3· qua deficiente tepescit Unde tibullus li· ij spes fouet· τ melius cras fore semper agit· Itaq3 ꝑ spem sperant omnes bonum eis affuturum· Sed friuola spes est illorum qui bonum expectant· qđ mereri nõ studẽt· Galterus in gestis alexandri magni· Spes quã meritum proprium non preuenit a spe deuiat/ τ verum dat ei ꝑsumptio nomen· Cur enim in eo speras· qđ tibi meritis acquirere non vis· Cur enim speras nisi desideres· Et si desideras· cur ñ queris· Reuera non queris si habenti quod petis non subseruis· O q̃ vana spes multorum est· plures enim credunt deum ꝓpicium eis/ cuius precepta cõtemnunt Alij quoq3 iuuentutis pretereũt dies absq3 operibus bonis· τ in diebus senectutis se bene facturos confidunt· Sed quis de longeua vita securus est Stultus ergo est qui spem in vite sue diuturnitate ponit· τ qui sub spe vite breuis alterius successione3 habere cõfidit· Stultus etiam qui suis somnijs spem adhibendo credit bonum affuturum· Quos omnes redarguit catho· Somnia ne cures· nam mens humana qđ optat· Dũ vigilat sperat· ꝑ somnum cernit idipm· Stultitia est i mortem alterius sperare salutem Tempa longa tibi vite promittere noli· Quocunq3 ingrederis sequitur mors corporis vmbram· Non igitur hec spes habenda est· sed illa de qua ꝓpheta· Beati qui sperant in dño· spera in eo τ ipse faciet· Plures autem in deo spem nõ ponũt· s3 abiecta spe future glorie omne qđ possunt hr̃e gaudiu3 (lic3 vanũ) accipiũt· Dicit enim quintil'· causa ꝑma Nihil esse difficilius q̃ differre gaudium· qđ verum est de his qui visa tm̃mõ credunt/ τ licite sperãdis animos suos minime alliciunt· Dicunt enim illud ouidij· iij· de tristibus· Denicq3 nõ possum nullam sperare salutem Cum nõ sit pene causa cruenta mee· Hoc enim plurimi dicunt· dum enim affligũtur

se causam habere omēs negant· ⁊ (q̄ð prauius est) de salute nō sperant· Utinam dicerent illud ouidij· li· de ponto

Quāuis sit semꝑ meritis indebita nostris: magna tamen spes est in bonitate dei· Naz (teste sedulio in carmīe pascali libro· iiij) Nil difficile est cōferre deo· cui adest facultas· vt scʒ possit planare curua / mitigare dura· ⁊ quicquid natura negat le iudice ꝑstat· Et in carmine de mediatore· hic homo qui deꝰ est spes est antiqua: prioꝝ spes in finē pijs / hic homo qui deus ē · quia scilicʒ xp̄us spes fuit antiquoꝝ patrum· Est etiam spes finalis iustorum· Nam et ip̄e homo / ⁊ deus est· Deus autez spes omniū ꝓfitetur· Unde arator libro· ij

Certe que humanū transcēdunt gaudia votum: hoc facile est ꝑstare deo· cui muneris vsus fit potior que nemo puta· Stulti ergo sunt qui se bona habituros diffidunt: ea si fecerint que debent· Sed fortassis ideo confidentiam ꝑdunt: quia incessanter cupiunt: ⁊ q̄ð possident perdere metuūt· Contra q̄s seneca ep̄la· v· ad lucilluz· Apud cathonem nostruz inueni / cupiditatum finez etiam ad timoris remedia ꝓficere· desines (inquit) timere si sperare desieris quia scilicʒ illi cum timore viuūt / qui semper sperant ea que secura nō sunt· nec sperant in eo cuius est prouidere cunctis· Felices enim essent: si spe pretermissa vanorum / fiduciam totam in domino apponerēt· Nam (teste seneca epistola· xij·) Ille beatissimus est / et securus sui possessor: qui crastinuz sine sollicitudine expectat· dicente domino in euangelio· Nihil solliciti sitis· Ue igitur illis quoꝝ spes posita est in mūdo Labilis ergo ⁊ caduca· sed paupertas expedita est ⁊ secura· vt ponit seneca epistola· xvij· Omēs enim qui cōfidētiam mortalibus prebuerunt / maiori sue necessitati succurrere non valuerunt· Vñ narrat valerius libro· vij· q̄ cum rex ganges vel scd̄m alios giges rex lydorum opulentissimus etiaz ab apolline petijt: an aliquis mortalium ip̄o felicior esset: vocemq̄ audiuit dicētem / agilaum sophidum eo feliciorem· qui tamen agilantem paupꝛimꝰ erat: etateq̄ senex: ⁊ tamen sui campi metas nūq̄ excesserat· Ratō vero cur felicior erat· hec est quia pauꝑ iste securior: rex autem prefatus in fortuna timidior· Ideo lucanus libro· v· O vita tuta facultas pauperis· Et iuuenalis libro· iiij· Cantabit vacuus coram latrone viator· Itaq̄ in diuitijs spes nullatenus cōstituēda est· eo q̄ in ip̄is nulla est securitas· Unde tibullꝰ libro primo· Diuitias alius fuluo sibi congerat auro: quē labor assiduus vicino terreat hoste· Et subdit· Me mea paupertas vita traducat inerti· Dū mens exiguo luceat igne focus· Et ibidem libro ij· Non me regna iuuant nō lidius aurifer amnis· Nec quas terrarum sustinet orbis opes· Hoc alij cupiunt liceat mihi pauꝑe cultu Securo vite munere posse frui· Que omnia concludūt nullam in terrenis fore securitatez In quibus tamen fere omnes spem suam constituerūt: quāobrem in spe fallūtur sua· eo q̄ in bonis eternis consolatōez sibi affuturam ꝑstituūt· in quorum spe omnis consolatō solidatur·

Capitulum· vi· de perpetuitate anime ⁊ de spe vite future·

Anima de nihilo creatur· ⁊ nō educitur de potentia materie vt plures putauerunt heretici dicētes aīam cū corpe generari naturali semīe: corruptoq̄ corpe corrumpi· Itaq̄ post hanc vitam nullam aliam sperātes: lubricitatem atq̄ voluptatez

summā felicitatem crediderūt· Cuius opinionis fuit aristippus Vt in plu=ribus passibus narrat august·de ciui·dei· De talibus loquitur tullius li·ij· de tuscula·questio Vides(inquit)non nullos pecunie cupidos ⁊ glorie mul=tos libidinū seruos· Et policratus li·vij·ca·primo·Mundum dimensi sunt nature varias scrutati sunt causas· et quasi mola gigantea intumuerunt· in duxerūtqꝫ bellum gratie dei sed deiecti sunt dum alleuarētur· Vnde ad roma nos primo·Deus illis manifestauit·⁊ tamen euanuerūt in cogitatōnibus su is·⁊ obscuratum est insipiēs cor eorūz dicentes se sapiētes stulti facti sunt· Mirum eniz si phi post hanc vitā na turali dictamine dicere teneātur aīam non ꝑpetuari·Mirum insuper si post hanc vitam/alia nō debeat sperari·qꝛ legebam nuꝑ aristo·li· de pomo dicen tem/aīam virtuosam suo deberi crea=tori cōiungi· hoīeqꝫ viuente affirmant aīam incarcerari Jtez plato in thimeo dicit/ꝙ aīa ad hoc cōiuncta est corpori vt sciētias ⁊ virtutes feneret· Si aūt venerit cū fenore magno·/ a suo creato ri benigne suscipietur·si aūt non rele=gabitur ad inferna·Ex his ergo cōclu=ditur ꝙ naturales phi dicere tenentur aīam humanam creari·/⁊ de nihilo fie ri·⁊ ex cōsequēti ipām ꝑpetuari Pro cuius ampliori declaratōe iiij·occurrūt rōes·Prima rō est·qꝛ aīa intellectiua est indiuisibilis/ ḡ est incorruptibilis· cōsequētia clara est/ quia indiuisibile non p̄t alterari/vel attingi ab aliquo corpali·⁊ aīcedēs patꝫ ꝑ aristo· iij·de aīa dicentem/ ꝙ intellectus est simplex immixtus ⁊ ꝑpetuus·Jtem patꝫ rōne quia aīa intellectiua est locus spērum vt dr·iij·de anima· si ḡ spēs locū non occupāt/vt deducit·/sequit ꝙ aīa est in diuisibilis in qua recipiuntur·qꝛ quic=quid recipit in aliquo·/recipitur ad mo dum recipiētis·Sed ꝙ spēs non reci=piantur occupatiue satis patet· Quis eniz est tam ebes vt dicat spēs seu cō=ceptus humanos locū occupare·/ Naz tunc dicere oportꝫ virū multum sapi=entem non posse sapientiorem fieri·/qꝛ sui conceptus totam eius aīam occupa rent· Jtaqꝫ noui cōceptus non possent superaddi·qđ dicere ridiculosum est· Ideo dicebat actor sex principiorūz· ꝙ anima nulluz locum occupat· Secūda ratio est·quia anima libera ē/eo ꝙ ha bet liberꝝ arbitrium·vt patꝫ ꝑ boetiuz v·de consolatōe·ergo non subest influ=entijs supioribus· ⁊ ꝑ ꝯsequens nō est corruptibilis· Nam si eis subesset·/tūc etiam tanꝙ brutum scđm diuersitatez influētiaꝝ necessitaretur·cuius opposi tum expitur Jdeo seneca in suis trage dijs lib·iiij·narrat qualiter oīa entia naturalia in certis legibus stabilita sunt/quas non possunt relinquere· ho mo vero nullas habet leges quas in=fringere non possit·Concludamus er=go cum aristo· primo de aīa·/ ꝙ anima seu intellectus est quid diuinū et im=mortale·Tercia ratō est qꝛ anima seu intellectus reflectitur supra se·quia ex perimur ꝙ aīa cognoscit se cognoscere ꝑ actū reflexū·qđ non potest facere ali qua virtus seu potētia organica vel cor poralis·ergo anima est res spūalis et consequēter incorruptibilis· Jđo dicit aristo·ij·de aīa/ꝙ intellectus est sepa=tus ab alijs potentijs/sicut ꝑpetuuz a corruptibili·Quarta ratō est·quia iu=stitia est virtutum p̄clarissima·vt dicit v·ethicoꝝ·debet igitur maxime conue nire primo enti·cum ergo expimur in vita p̄senti plures impios sublimari/⁊ iustos calūniari/⁊ opprimi·/ponēda est vita post hanc vitā/in qua iustitia vni cuiqꝫ fiet·alias enim dicere oportꝫ vni uersum per iustitiam non regulari·/at ꝙ supremum iudicem iustitia non il=lustrari· quod incredibile apparet· Ex his ergo ratōnibus cōcludere pos=

ſumus aĩam eſſe ꝑpetuam aliamqꝫ vi
tam poſt iſtaz debere ſperari· Ex quo
ſequitur ꝙ anima de potẽtia materie
non educitur/ſed potius de nihilo cre=
atur·vt prius notabat· Ideo dicebat
themiſtus phus ꝙ inter omnia miran
da in rebus naturalibus mirãdum eſt
de anima·hoc eniz narrat cõmentator
auerrois primo de aĩa·His ratõibus
tamen nõ obſtãtibus plures in ſpecu=
lis vanitatis mũdum vt paradiſuz ele
gerũt·qui ſimiles ſunt tygridi· de qua
narrat plinius naturalis/ ꝙ a venato
ribus ꝑ ſpecula frequẽter decipitur·
Unde venatores catulũ ſuũ ſibi volẽ
tes auferre in via ſpecula ponũt· cũqꝫ
venatores catulũ ſuũ deportãt ipa ty=
gris venatores inſequit̃ ſz ĩ via ſpecl'a
inueniẽs ĩ eiſqꝫ ſuã ſilĩtudinẽ ꝓſpiciẽs
catulũ ſuũ putat ſe inueniſſe· ſicqꝫ ca=
tulum ſuũ ꝑdit/⁊ deportari ꝑmittit·
Similiter faciũt mundi amatores· q꞉
letitiam vanã cum habuerint/paradi
ſum inueniſſe credũt·⁊ ita catulum ſcꝫ
animã eis collatam dãnari ꝑmittũt·
Unde venatores ſcꝫ demones huma=
nam fragilitatez cognoſcẽtes/eoꝝ ocu=
lis ſpecula mũdane ⁊ humane vanita
tis ꝓponũt vt in eis delectari atqꝫ qui=
etari ſtudeãt celſamqꝫ felicitatem ac=
quirere ꝑtermittant·

Capitulum·viĩ·de cari tate et bona amicitia·

Amicitia omnis boni exordiũ
eſt ſi bona fuerit·tũc bona ve=
ro eſt:ſi inter bonos extiterit·
Aliãs enĩ amicitia nũcupari nõ videt̃
qm̃ amicitia ꝓcioſiſſimũ genus eſt di=
uitiaꝝ·Inimicoꝝ aũt fedus non ꝓcio=
ſum:ſed vile eſt·Ergo amici fieri ſtu=
deamus·amicitia q̃ in xp̄o ſit· Tũc enĩ
ꝓſperabimur in ſpũ/mutuis monitõ=
nibus et orõnibus/ ⁊ in corꝑe mutuis
ſubſidijs atqꝫ adiutorijs·tunc cadẽ erit
voluntas idem deſideriũ·quid enĩ me
lius/aut optabilius his·Quobrem ſene
ca epl'a·iij·dicit·ꝙ vbi eſt idem velle/
et idem nolle/ibi dulciſſimum ⁊ hone
ſtiſſimũ manere eſt·qm̃ cõcurſus ſenſu
um ⁊ vnitas voluntatum tanq̃ riuuli
amicitie ſcaturiſant· Unde ambroſius
iij·de officijs·cuſtos(inquit)pietatis ẽ
amicitia·que facit vt ſuperior inferiori
ſe exhibeat equalem ⁊ inferior ſupiori
Inter eniz diſpares non poteſt eſſe a=
micitia·Plurimũ tamen amicitia fal
lax eſt·⁊ in momẽto deficit·Et ideo ec
cleſiaſt·xij·dr̃ ꝙ non cognoſcitur amic⁹
in bonis:nec inimicus ĩ malis· ſed lex
amicicie hec eſt· vt nõ plus vel minus
velit diligi q̃ diligat·vt inquit tullius
libro primo· Nempe beat⁹ auguſtin⁹·
libro·iiij·confeſſio·verum amicũ ſe ha
buiſſe narrat·Uñ ipo mortuo plange=
bat eum dicens/ꝙ ꝑdiderat dimidium
vite·Et ibidem concludit ꝙ nõ eſt ve=
ra amicitia niſi fuerit conglutinata ca
ritate·Huius enĩ amicitie xp̄us exem
plum dedit luce·xxij·dicens· Non dica
vos ſeruos/ſed amicos··Seneca epl'a
ciiij·quẽdaz plãgentem filiũ redarguit
dicẽs·quid(inquit)faceres ſi amicum
ꝑderes: ex quo ꝑuulum incerte ſpei ſic
plangis:quaſi diceret ꝙ filio ꝓferen=
dus eſt amicus/ſi verus fuerit· Sicut
tñ dicit tullius·li·primo de officijs In
amicitia nulla peſtis maior eſt q̃ adu
latõ/⁊ vitioſa ſimulatio· que veꝝ iu=
diciũ tollit:⁊ amicitiaz adulterat· Uñ
auguſtinus·x· confeſſio· dicit ꝙ amici
adulantes amicitiam ꝑuertunt·⁊ ini=
mici litigantes plurimũ corrigũt Nec
tamen amici ſunt quorum bona diui=
duntur·quoniã ſicut dicitur·ix·ethico·
et cõmentator ibidem·Amicis eſt ani
ma vna/et omnia communia· Nec
eſt amicus niſi amico cor ſuum prebe=
at· vt ponit tullius vbi ſupra· Et au=

gusti·ij·confessio· dicit q amicitia dulcis est ppter bonitatem animorum· Et qui amicus est/ amico omnia comunicet· Prima tamen lex amicitie est/ vt ab amicis honesta petamus· inquit tullius vbi supra· Unde vale·li·iiij·ca·vi·de pluribus narrat quorum vnus pro alio hostibus se obtulit· Item narrat de duobus qui dicebantur damon/et pythas qualiter cum dionysius tyrannus voluit vnum occidere/ alius exposuit se morti/qd cum vidisset tyrannus/ admiratus/supplicium remisit· Nam et augu·iiij· confessionum de amico loquens dicebat/ nescio mirum an vellez pro illo mori· Similiter enim legitur de horeste et pilade/ q magis eligebant simul mori q non simul viuere· Etenim si attendamus/ homo ex natura amicari debet· qm dicit seneca li·iiij·de benefi· hominem non faciunt vngues/neqz dentes terribilez· sed nudus natus est·vt nulli videatur inimicus· Et ibidem conclusit· q societas dedit homini dominium animalium et imperium gentium· His itaqz sermonibus patz/ q vtilis sit societas atqz amicitia quam plurimi veteres habuerunt· Vnde fertur de duobus mercatoribus qui ita se dilexerunt/ vt vnus eorum qui egyptius erat vxorem propriam pulcherrimam alteri amico relinqueret·eo q ipsius amore languebat·quam tamen vxorem ipse egyptius nunq cognouerat· In processu vero temporis contigit egyptium propter homicidium morti condemnari/qd sciens amicus qui beneficiuz susceperat/ venit/ dicens se homicidium fecisse·et loco illius se morituz obtulit malebat enim pro amico mori/ q amicum mori irremuneratum· Ideo sapiens dicebat· si inueneris amicum fidelem/ sit tibi sicut anima tua Sed reprobandi sunt hi/ qui amicos querunt vt ab eis illicita obtineant· Uerumtamen (teste tullio) Lex amicitie est vt non rogemus turpia/ nec faciamus rogati·

Sunt etiam redarguendi qui omnes putant amicos· Ideo sapiens· Multi (inquit) sint tibi pacifici/ vt vnus sit consiliarius ex mille scz amicus tuus/ de quo attendas q bonus sit· Nam maximum genus infortunij scias tibi contigisse/ si de peruerso amicum facias· aut si amicum te habere putes cum non habeas· Sed nunquid experimur malos frequentius ceteris amicari/ feruentioriqz federe sibi inuicem adherent/ q plurimi quorum fama virtuosa promulgatur· Uerumtamen (teste tullio·ij·de officijs) In malis fictio est In bonis vero amicitia· Unde aristo·viij·ethicorum describens tres species amicitie ostendit ipsas consistere in triplici genere boni· Omnis ergo amicitia in bonis est· Unde augu·iiij·confessio·statim post principium dicit/ q non est amicitia nisi inter habentes caritatem· Qui enim ex caritate se amant/ sunt de numero eorum/ de quibus Jere·ix·dicitur/ Omnis amicus fraudulenter incedit Tales non caritate sed vtilitate sepius federantur Juxta illud ouidij de ponto· Vulgus amicitias vtilitate probat· Quamobrem talis amicitia minime durat aut saltem necessitatis tempore vt communiter non perseuerat· Uerum naturalis amicitia bene perdurat· Nam declarat aristo·viij·ethi· Fratres se diligere mutuo debere·qz eandem naturaz communicant· Et signanter illi qui in xpo fratres sunt/atqz legez xpianam professi sunt illi potissime diligere debent· qm frater qui iuuatur a fratre/ quasi firma ciuitas·vt inquit scriptura· Narrat enim valerius li·v·ca·v·q cum quidaz miles in castris pompei alium quendam militem interfecit/ipmqz iacentem spoliaret/ statim vt suum fratrem germanuz esse cognouit deos de tanta impietate victorie criminari cepit Unde preciosa veste fratrem suum operuit mortuum·et protinus eodem gladio suo quo illum interfecerat pectus suum penetrauit/

et super corpus fratris sui se prostrari do flāmis seipm cremandum exhibuit Idez etiā narrat aug·li·ij·de ci·c·xxvi· Insuper valerius vbi supra·narrat de fabio qui triūphum victorie sibi oblatum respuit·quia frater suus in illo p̄lio ceciderat· Si ergo xp̄iani ex lege et natura fratres sint·p seipis merito certare debent·nullaq3 discēsio inter fratres debet oriri· Nam libro·vij·ecclesiastice hystorie·ca·xxix·narratur de duobus q̄ ipi stagnum vnū cōmune habebant·sed cōcordes esse nō poterant· Vnde bella mortalia q̄plurima cōmiserunt· Ad quos diuina pꝛuidente grā grego· cesariensis puenit 7 videns fratrum furiam p modici stagni diuisiōe sic dicebat· Nolite o filij rōnales aīas vestras p mutis animātibus sc3 p piscibus violare·ne queso fraternam pacem cupiditas dissoluat·Et subdit ibidem/ q̄ pro orōne fusa/aque illius stagni euanuerūt 7 vbi erat stagnu3 vsq3 in hodiernum diem campus habet·sic etiam ipe postulabat ne fraterna pax dilueretur·Insuper narrat pompeius libro·ij·q̄ xerses se debere regē esse affirmabat·sed cum frater suus obsisteret·ipi pariter causam ariferno paterno suo commiserunt·qui cognita causa xersen p̄posuit·cuius frater ɔtentus extitit·Itaq3 omē litigiū sopitū fuit·muneraq3 sibi inuicem dederunt·Merito igitur increpādi sunt xp̄iani qui pro similibus tota die pugnant/nec fratre3 liberare sed potius inuadere petūt·

Capitulum octauū de vera amicitia et de eius vtilitate atq3 fidelitate·

Este tullio de amicitia· Amicitia omibus rebus humanis p̄ponēda est·nihilq3 est nature tam aptum tam q̄ cōueniēs ad res prosperas vel aduersas quāta sita vis amicitie·Et subdit·est autem amicitia nihil aliud nisi oīum diuinaꝝ humanarūq3 reꝝ cum beniuolentia et caritate consensio·Idez tullius in rhetorica·ij· Amicitia est voluntas erga aliquem bonaru3 reꝝ illius ipius causa que diligit cum pari voluntate· Ex quo apte apparet q̄ amicitia paritatem semp p̄tendit·Vnde scōus phus·Quid est amicitia·equalitas animoꝝ·Quid amicus·desiderabile nomen·homo vix apparens infelicitatis refugium·indesinens felicitas·Nempe amicus raro inuenitur·in penuria ꝓpiciatur·7 indesinenter amicatur· Alias enim amicus non est·Aliqui autem amicos se dicūt cum bona dederint quedam·sed amicus non es·nisi teipm animūq3 dederis·Vnde seneca libro·vi·de beneficijs Nescis quātum sit amicitie pꝛciū·si non intelligis te ei daturum quem diligis·Rem secularis raram·que non alicui magis deest·q̄ vbi creditur habūdare·quia sepi⁹ creditur amicitia magna·vbi nulla est·Verūtamen amicitie munus oīm virtutum munera confert·7 que duo sunt ad vnū redigit·mirabiliq3 paritate dispares vnit·Vnde calcidius in prohemio sup thimeo platonis·Tanta(vt opinor)est vis amicitie·q̄ parificat res ex se diuersas·cum alter ex amicis alteri voto complaciti operis administrat effectu3· nam amicitia multos dispares coadunat· Nec tñ vera est amicitia coꝝ qui quosda3 stulte diligūt·atq3 volendo amicitie donū exhibere seipos dānificāt et ɔcutiūt Quos redarguens catho sic ait·Dilige sic alios vt sis tibi carus amic⁹·Sic bon⁹ esto bonis/ne te mala dāna sequāt Talis igit absit amicitia·s3 vera 7 di=

ſcreta nō ꝑtermittat·qꝛ(teſte eodem ca
thone) Vtilius regno eſt meritis acqui
rere amicos·Et hecaton ſtoicus:quic=
quid ꝓfeci hoc eſt ꝙ amicus eſſe cepi·
Nihil igitur amicitia vtilius· nihil in
rebus humanis deſiderabilius·Unde
quintilia·cauſa·viij·Nō reperio in re=
bus humanis aliquid ꝑſtantius ami=
citia·Et ſubdit· Quid eniʒ foret huma
no generi felicius:ꝙ ſi omnes poſſent
eſſe amici?Omnia enim mala diſcede
rent· Unde in prouer·ſapiētum dicit·
Quid dulcius ꝙ habere amicum cum
quo omnia audeas·queʒ ſic credas vt
te·cui ſic loquaris vt tecum·multi ta=
les amicos habere voluerūt:⁊ ipi ta=
les eſſe non poſſunt· Vnde tullius li·
de amicitia ꝑallegato/conſilem ponit
ſentētiam· Rurſus parum amici pro
deſt:niſi amicoꝝ conſtans ⁊ fidelis ad
heſio fuerit Vnde ſeneca in thieſte·q̄s
verus amor tenuit tenebit· Vnde au=
guſtus ceſar amicitiam non facile ad=
miſit:ſed conſtātiſſime retinuit·vt re=
fert ſuetonius libro·ij· Nā amicus nō
eſt qui cito deſerit amicum·nec amic⁹
qui de amico cito male iudicat·Tulli⁹
libro de amicitia boni viri ⁊ ſapientis
eſt hec duo tenere in amicitia·primuʒ
eſt ne quid fictum/aut ſimulatum ſit·
nam apte odiſſe magis laudabile eſt:
ꝙ occultare ſentētiam·deinde ſuſpitō=
nis non debet eſſe·nec exiſtimare ali=
quid ab amico eſſe violatum·Nempe
cum ſuſpicat iam amicum habere nō
arbitrat Heu quot ſunt verbales ami
ci/qui tempe neceſſitatis recedūt·qui
nullum diligūt:niſi quātum beneficia
ſuſcipiūt· Cum valerius libro·iiij·di=
cat ſincere fidei amici ꝑcipue in aduer
ſis rebus cognoſcūtur·In quib⁹ quic=
quid preſtatur a conſtanti beniuolen=
tia proficiſcitur·Nam gratum benefi=
cium eſt qd̄ mercedis ſuſpitōne caret·
Abſit tamen vt aliquis credat amico=
rum occaſione ſe peccare poſſe·aut ob=
ſequēdo ea:debere agere que ꝓhibent
Nam(teſte tullio libro de amicitia·)
Nulla eſt excuſatio peccati:ſi amici cā
peccaueris·non debet ergo in malis a=
micus obedire amico· Unde valerius
libro·vi·ca· iiij· narrat/ꝙ cum rutilius
amico indigna petenti non obediret:
tunc amicus dixit:quid mihi eſt opus
amicitia tua ſi qd̄ rogo n̄ facis·Cui ru
tili⁹·imo q̄d mihi tua ſi ꝓpter te aliq̄d i
honeſte factur⁹ ſū Jdō catho dicit:Qd̄
iuſtum eſt petito/vel qd̄ videatur ho=
neſtum·Nam ſtultū eſt petere qd̄ poſ
ſit iure negari· Non ergo exigit ami=
citia crimina pro ſe mutuo cōmitti·Ni
hilominus teſte claudiano in maiori:
Multis delicta fuere nexus amicitie·
quia ſcʒ multi amicoꝝ occaſione pec=
cauerunt· hoc tamen abſit· quia teſte
tullio de officijs· Amicis non tribuere
qd̄ recte poſſis/⁊ tribuere quod non ſit
equū:contra amicitie officiū eſt Jtaqꝫ
ſaluo cōſciētie iure/ amicus amico ſuc
currere debet:ea poſtponēdo que poſ=
ſeſſio continet terrena·Unde ſidonius
libro·ij· Nō magis cordi eſſe debʒ aut
voluptati ager cum redditib⁹ amplius
ꝙ amicus aut vicinus ſibiipi equalis·
Omnis enim amicitia paritatem pre=
tendit·Si ergo par eſt amic⁹ tibi:quō
ꝑpones amico tuas opes:ſi te ſibi pa=
rem plus opibus diligas? Hoc eniʒ ſi
feceris:nec paritas/nec amicitia eſt·cū
galterus in alexan· libro·viij·dicat/ꝙ
inter equales/⁊ inter pares eſt nodus
amoris·Diligamus ergo animo equo
amicūqꝫ moribus ſanum eligamus·ne
vitioꝝ eminente turpitudine/amicitiā
iure deſerere oporteat· Nam qd̄ hone
ſtum eſt:amare natura poſtulat:quod
autem obliquū:diu diligere ratōni mo
leſtum eſt·Vnde tullius libro·ij·de of=
ficijs·quia(inquit)id ipſum quod ho=
neſtuʒ decoꝝqꝫ dicimus ꝑ ſe nobis pla
cet:Jdcirco illos in quibus hoc eſſe ar
bitramur naturalr̄ diligere cogimur·

Et libro de amicitia· Nihil est tam ap
tum nature/ tam ꝙ cōueniens sicut a=
micitia· Sed hanc scio debere in solis
bonis esse· Sed precor vereantur qui
vere amicitie fedus seruare recusant·
Nam minime attendūt quō diligant:
dūmodo eius quē diligunt sub titulo ꝓ
ficiant· nec attendūt: si bonus sed si di
ues ⁊ in obsequijs ꝓdigus· Ea autem
que possident: ipoꝝ ita sunt/ vt cōmu=
nicare non audeant: nisi communican
do sua bona ampliari videāt· amicoꝝ
tamen omīa debent fore cōmunia· Te
rentius in adelphis: Vetus verbū hoc
est cōmunia esse amicoꝝ inter se omīa
Et salustius in catilina· Idem velle et
idem nolle ea demū vera amicitia est
Itaq͞ʒ etiam si quis a culpa vacuus in
amicitiam prauoꝝ incideret: quotidia
no vsu atq͞ʒ illecebris faciliter similis
ceteris efficitur Caueat ergo qui amat
vt quē diligit bonus sit: in malo enim
amicitia nō est· Vnde idem salustius
in iugurtino: Omēs eadem cupere/ ea
demq͞ʒ odisse inter bonos amicitia: et
inter malos fictio est ⁊ non amicitia·
Quō enim amicitia esset ex quo pecca
tum eos copulat· Nempe vnū vitium
aliud trahit· ⁊ si auarus fuerit amic⁹:
forte supbus erit· si autem supbus ira
supueniet· ecce qualis amicitia· nulla
eniʒ est ex quo peccato maculat͛ Quis
enim diuisit angelos amicos? supbia·
Quis fratres primos? auaritia· Sic ⁊
plures qui putātur amici similibus ex
causis dissoluūtur· Nam inter amicos
debet fore caritas sine temeritate: cō=
munitas sine cupiditate· Vnde seneca
epl͞a· xlviij· Cōsortiū reꝝ oīm inter nos
facit amicitia· Et subdit· Omnia cum
amico cōmunia amicus habebit· Naʒ
pythagoricoꝝ opinio fuit/ amicoꝝ oīa
esse ꝯmunia: ⁊ amicū esse alteꝝ seipm
vt refert hiero· cōtra rufinū· Vnde oui
dius· iiij· de tristibus· Hi duo corpibus
mentibus vnus erant· Et loquitur de
amicis· Et arator li· ij· Repellit͛ in di=
uersa trahens cum spūs efficit vnum·
que vanitas ex cōcordia venit· Concor
dia vero in bonis est· Vnde prosper li·
epigram· Moribus i iustis pulchra ē
concordia pacis· O igitur posco inqui
ram⁹ quo pacto queat vera amicitia
vendicari· Audiamus ouidiū libro· iij
de arte ita dicētem· Vt ameris amabi
lis esto· Dulcib⁹ est verbis alliciēdus
amor· Vnde matheus libro de thobia
Est brauio dignus amoris amor· Et
hecaton stoicus: Si vis amari ama·
Ex quibus apparet ꝙ nullo laqueo a=
mor tam cito capitur/ sicut amore· qui
obsequioꝝ dulcedine conseruat͛· Vnde
catho· Vincere cum possis interduʒ ce
de sodali· Obsequio quoniā dulces re=
tinētur amici· Ira odium generat con
cordia nutrit amorem· Sunt quedam
que ferre decʒ patiēter amicum· Itaq͞ʒ
mutuis patiētijs amicabilis cōuictus
seruatur/ verbisq͞ʒ beniuolis exhortatō
nibus/ ⁊ iustis increpatōibus inter sa=
pientes amor solidatur· Vnde tullius
libro primo de officijs/ Vita/ victus cō
silia: sermones exhortatōnes interduʒ
et obiurgatōes maxime in amicitijs vi
gent· illaq͞ʒ ē iocūdissima amicitia quā
similitudo cōiugauit· nec mireris si li=
beat redarguere te amicū· quia redar=
gutio amore ꝑlata sapienti placet· Ce
terum sciscitemur/ cur inter homīes a=
micitie non parent· Aut enim homīes
sunt/ quales non fuerunt: aut veteres
sicut nec ꝑ̄sentes se mutuo dilexerunt·
qꝺ absit· Quod igitur dicēdum libeat
non occurrit: nisi ꝙ imparitas volun=
tatum/ ⁊ distinctio desiderioꝝ amicitie
detrahit· Nā (teste oratio in suis epi=
stolis) Oderunt hylarē tristes tristēq͞ʒ
iocosi· Sedatum celares agilem gna=
nūq͞ʒ remissi· Potatores bibuli media
de nocte valerni· Oderunt porrecta ne
gantem pocula· Itaq͞ʒ gulosi abcenos
non amant· nec lubrici castos·

Quãobrem appetituũ varietate cõfun
ditur amor. Impijs ergo nõ est fedus
amoris exhibẽdum. eo ꝙ cõtrariũ amo
ri impedimẽtum habent. Unde plau=
tus in aulularia. Cõuentus bachoꝝ/ ⁊
loca friuola: nõ quero vt amorem pa=
riant. vtinaz nihil odiosum darent Ta
libus igitur ineptis desiderijs vere de=
lectatõni contradicitur sepe. Rursus
sĩaduerti frequẽter quosdam fore ami
cos non hoĩm/sed muneꝝ. Hi sunt so=
dales/nõ amicitie: sed fortune. de quo=
rum amicitia inquit sene. epl'a. ix. Qui
vtilitatis causa assumpt⁹ est: tamdiu
placebit ꝙ̃ diu vtilis fuerit. Nam cir=
ca diuites amicoꝝ turba circũsedet. sz
circa euersos solitudo ẽ. quia tales fu=
giunt amici vbi ꝓbantur. Vnde varro
in sentẽtijs suis. Si vis amicum expi=
ri: calamitosus fias. Et quintilia. cau=
sa. xv. Nescis (inquit) an diligat: cuius
expimẽta nõ habet nisi felicitas. Plu
res enĩ in felicitate diligũt. sed aduení
ente infortunio disparẽt quia deest for
tuna/gr̃a cuius amabãt. Boetius. iij.
de cõsola. Quẽcunq; felicitas amicum
fecit: infelicitas faciet esse inimicũ. nul
la pestis efficacior ad nocẽdum: ꝙ̃ fa=
miliaris inimicus. Nam causa deficiẽ
te amoris/nimiꝝ si deficit zelus anti=
quus. Nam tarquinius exilio datus/
tunc primo cognouit quos fidos habu
it amicos. In ꝓsperitate eniz nõ cogno
uerat/ vt narrat tul. li. de amicitia. De
talibus ait ouidius li. de ponto. vulg⁹
amicitias vtilitate probat. Reuera tñ
(prout dicit idez ouidius) Turpe sequi
casum ⁊ fortune cedere amicũ. Et nisi
sit felix esse negare suũ. Vnde ipẽ oui=
dius in exilio positus li. de tristibus su
is amicis dicebat. Vix duo tres ve mi=
hi de tot supestis amici. Cetera fortu=
ne non mea turba fuit. Illud amicitie
sanctum ⁊ venerabile nomen. Re tibi
pro vili sub pedibus iacet. Donec eris
felix multos numerabis amicos. Tpa
si fuerint nubila' solus eris. Et petroni
us. Cum fortuna manet vultuz serua
tis amici. Cũ cecidit turpi vertitis ora
fuga. O qualis amicicia reuera ficta ẽ
nulliusq; p̃cij. nullaq; sollicitudine q̃=
renda est. Naz (teste cathone) Una di
es qualis fuerit monstrabit amicus.
Proh dolor tñ vt dicit matheus in li.
de thobia. Fluctuat ad sensuz venalis
amicus egenũ. Nec verus refouet/nec
fabricat⁹ amor. Marcialis cocus. Hic
quẽ mensa tibi quẽ cena pauit amicũ
Aprũ amat ⁊ pullos ⁊ sumẽ ⁊ ostrea
non te. Tam bene si tener est nr̃ ami=
cus erit Tales enĩ amici sunt empticij
sermonibusq; tantũmodo cõiungũtur.
mente vero vel factis minime adherẽt
Vnde tibull. li. ij. Nc vos decipiãt pẽ=
dentia brachia collo: Nc capiat blan=
da sordida lingua p̃ce. quia scz a talib⁹
cauẽdum est Unde sedulius in carmi
ne pascali. li. v. Traditor immitis/fe=
rus ꝓditor impie latro: Quid sanũ si=
mulas ⁊ amicuz fraude salutas: Heu
quales/ꝙ̃ ficti amici. Nam p̃sentibus
fauẽt: ⁊ post tergũ insidiãtur. Orati⁹
in li. sermo. Absentem qui rodit ami=
cum: qui nõ defendit alio culpante so=
dales. Fingere qui nõ visa potest: com
missa tacere qui nequit. Hic niger est:
hunc tu romane caueto. Nam cauẽdi
sunt qui nec secretũ tenere sciunt. Nec
assistere laudib⁹ nisi p̃ñtibus eis. Cõ=
silium itaq; discedat amicitia quoꝝ fi=
nis interitus est. Unde tul. li. de ami=
citia. Precipiẽdum est bonis: vt si in
prauoꝝ amicitias ignorãter ceciderint
ne existiment ita se alligatos vt ab a=
micis in repub. peccãtibus non disce=
dant. quia nulla tenẽda est amicitia/
que recto non cõiungitur fini. Omniũ
autem finis deus est. gratia cuius cete
ra debent amari.

Capitulum nonū de cor
rectōne caritatiua

On est amicus/ qui peccantē
amicū non corrigit. Amici=
tia enim in christo esse debet
sed non est in xp̄o/ si peccata libenter
p̄mittit. Unde Catho. Cunq̄ȝ mones
aliquē/ nec se ip̄e velit moneri. Si ti=
bi sit carus noli desistere ceptis. Q̄d
nosti factum nō recte noli tacere. Ne
videaris malos imitari velle tacen=
do. Vulnera dum sanas/ doloz ē me=
dicina doloris. Quia (teste Oratio ī
epistolis) Et neglecta solent in cēdia
sumere vires. quia scȝ peccata nō cor
recta d̄ facili crescūt. Ideo Tull. li. d̄
amicitia monendi (inquit) sunt sepe
amici ⁊ obiurgandi/ sic tn̄ vt monitō
acerbitate/ ⁊ obiurgatio contumelia
careat. ⁊ tunc beniuole fiūt. Verūta=
men mos est hodie plurimū corrigi
nolle. Ipis enim veritas est odium.
Juxta illud Terentij in andria. Ob=
sequiū amicos/ veritas odium parit.
Maxima aūt in eo est culpa/ q̄ frau
dem querit ⁊ qui scȝ veritatem sper=
nit. Salustius in iugurthino. Odiuȝ
querere extreme demētie est. Illi ve=
ro odium querunt/ qui veritate audi
ta correctōis caritatiue sub pretextu
impatiēter audiūt. nec reputāt amo
rem/ nisi eoꝝ faueat etiaȝ illicite vo=
luptati. Verūtamen qui fidelis ami=
cus est/ a correctōe caritatiua nō de=
sistat. Juxta illud Sene. ij. de demē=
tia. Malo (inquit) verbis offendere
veris/ q̄ adulando placere. Verūta=
mē correctō caritatiua frequenter ab
amicis p̄termittit. atq̄ȝ curaȝ de alijs
minime habent. dicūt enim in cordi=
bus suis/ q̄d mihi/ q̄d alij agant. iux=
ta illud Terentij. Ut quid aliena cu=
res/ q̄ ad te nō ptinent. Alij vero cor
rigere p̄termittūt/ q̄ ip̄oꝝ amici su=
scipe correctōeȝ recusant. sed minime
recusare debēt. omni tp̄e correctō be=
niuola bona est. Tunc enim beniuo=
la dicitur/ qn̄ asperitati aliqua dulce
do miscetur. Unde in puer. sapientuȝ
dicitur. Obiurgatōni semp̄ aliq̄d ad
misceas blandiciei. zelūq̄ȝ dei cōme=
mores. ⁊ in te peccantibus miserea=
ris. Sed plurimoꝝ aures clause sunt
⁊ veritateȝ ab amicis audire neque=
unt. Utinā attenderent illud Sene.
epistola. xxv. ad Lucillū Mutua (in
quit) emēdanda sunt vicia. nec amo
illū/ si p̄ficere non curo. malo enī mi=
hi successum ē. q̄ fidem deesse. Ideo
Tull. in orōne p̄ celio/ admoneo eniȝ
te vt a rerum turpitudine caueas/ et
ne in alteꝝ dicas/ que cū dixeris di=
xisse erubescas. Sed q̄s audebit ami
cum aut alium redarguere. Nā mū=
di tāta sup̄bia est/ vt null9 redargui
velit. nō solum priuatim aut p̄sonali
ter/ q̄nimo ea que publice dicūtur in
obprobrium delictoruȝ plures male
accipiunt/ ⁊ p̄ seip̄is dici p̄alogisant
Contra quos Plautus in aulularia
Nemo (inquit) sibimet arbitreť dici
quod nos dicimus populo/ neq̄ȝ sibi
met causam constituet cōmunem ex
ioco. Aduertant aūt alios qui corri=
gere petunt/ ne corrigendo ea tangāt
que nouerunt corrigi non posse. ob=
stinatis enim predicare non prodest
Fortassis enim eoꝝ peccata crescunt
eo pacto quo cōmemorantur. ⁊ pec=
candi voluntas ex reprehensione fre
quēter illis accrescit. Juxta ill d̄ Oui
dij li. de ponto. Vulneris id gen9 est.
quod cum sanabile non sit/ non con=
tractari tuti9 esse puto. Curando fie
ri q̄dā maiora videm9 vulnera/ q̄ me
li9 nō tetigisse fuit. Vn̄ idē li. ij. de tri
stib9. Eripit iterdū mō dat medicina
dolorem. Itaq̄ȝ correctō n̄ omni tp̄e
p̄dest. sȝ p̄sona ⁊ mēsura ꝯsiderāda ē

Ubi tamen quis amicū sentit corrigere non desistat/etiam si moleste capiat quod ei dicitur. Durus enim animus assiduis correctōibus ad lacrimam quandoqȝ inducatur. ipiusqȝ furia correctōnis acerbitate moderanda est. iuxta illud Ouidij primo ꝺ remed. Dum furor in cursu est/ currenti cede furori. Difficiles aditus impetus omnis habet. Et subdit. Impatiens animꝰ/ nec adhuc tractabilis arte. Respuit: atqȝ odio verba monentis habet. Et ideo sequitur. Aggrediar melius tūc cum sua vulnera tāgi Jam sinet. ⁊ veris vocibus aptꝰ erit Cum dederit lacrimas/animūqȝ impleuerit egrum: Ille dolor verbis et moderandus erit. Tempibus medicina valet. data tempe prosūt/ Et data non apto tēpe vina nocent. Itaqȝ alium corrigere cupiens(presertim amicum)tempis oportunitatē querat: ⁊ mediocrem acerbitatē obseruet. ne supbie signaculū aut rācoris manerie ptinere videatur: sed potiꝰ caritatiua ⁊ amicabilis ꝓpendatur.

Capitulum decimum de pietate.

Pietatem humanam suadet natura. omnes eniȝ homīes vnius nature sumus. quāobrem penes omnes pietatis opa sunt exhibenda. Seneca in thieste. Nulla vis maior pietate vera est. quoscūqȝ enim verus amor tenuit: hos pietas tenebit. q̄si dicat ꝙ hij alios ñ amāt nisi pietatis officio eos ꝓfoueāt. Attendamus enim quoniaȝ q̄ pius est / alijs pietatem ꝓ seipō impetrat. Ualerius li. v. ca. iiij. ⁊ v. Humanitatis dulcedo ⁊ infrenata barbaroꝝ ingenia penetrat/ ⁊ hostiū oculos mollit ⁊ inter districtos mucrones placidū iter regit. nulla(inq̄t)acerbitate fortune/nullis sordibus ꝑciū care pietatis euilescit. Vñ idē narrat de muliere quadā ingenui sanguinis/q̄ apud tribunal capitali crimine damnata/ triumuiro in carcere necāda tradita fuit. sed carceris custos misericordia motus/non eam ptīnꝰ strangulauit prefateqȝ mulieris filiam ipaȝ adire ꝑmisit: sic tñ/ vt nullꝰ cibus ei exhibe retur. Existimās futurū/vt inedia cōsumeretur. Transactis ergo pluribꝰ diebus/ mirabat carceris custos cur mulier nō moreret. sed curiosius obſuata filia animaduertit ꝙ filia suo vbere exerto/famē matris lactis sui subsidio leniebat. que pietas iudicibꝰ innotuit. ⁊ ꝑfate mulieri veniam impetrauit. Similisqȝ hystoria de q̄daȝ alia filia ibidē narratur que patrem suū cimona ꝑsimili fortuna affectum pariqȝ custodie traditum atqȝ seuissimū piter gubernauit. veniāqȝ ei sua pietas ꝑformiter impetrauit. Nil ergo magis ꝓpiciū vt delictoꝝ obtineatur venia: q̄ pietatis exercere opera put caritas petit. Rursꝰ idē Ualerius ibidē refert/ꝙ cū rex darius ꝯtra scythas impetū faceret: interrogauit eos ꝑ legatos quē finem fugiēdi/aut q̄ȝ initiū pugnandi facturi essent: responderūt nec vrbes vllas nec agros cultos hr̄e ꝑ q̄bus dimicarent. sed cū ad pentum suorū monumēta venissent: sciturū quēadmodum scythe preliari soleret. q̄ dicto immanis et barbara gēs ab omni feritatis discrimine se redemit. prima ergo et optima rerū natura pietatis magistra est. q̄ nullo vocis ministerio/nullo vsu lrārum indigens: ꝓprijs viribus caritatem pentum liberoꝝ pectoribus infūdit. Si eniȝ quis etiam loqui nesciat nihilominus a natura amare pietatem docet. vñ Ualerius vbi supra. Quis enī palustris vagos et siluarū

latebris corpa sua tegentes/ in mo-
dumq ferarũ laniatu pecudũ viuen
tes/sic dario respõdere docuit· quasi
diceret· q natura que docet pietatez
inuenire/ et si non verbis· opib9 tamẽ
Que quidẽ natura filiũ cresi loquen
di vsu defectũ ad protegendam pa-
tris incolumitatez ministerio vocis
instruxit· Nempe inter omnes pietas
esse debet· et signãter si consanguinei
tas aut parentela habeatur· Vñ sta
tius tebaidos li·x· Prolis amor cru
delia vincit pectora· et Tull· rethori-
ca prima· Pietas est p quã sãguine
coniunctis patrieq beniuolis officiũ
et diligens cultus tribuitur· Unde pe
troni9· O maxima rerum pietas/ ho-
minũ tutissima virtus· que pietas in
hoste pbatur· vt inquit Ouidius ·iiij·
de tristibus· His ergo attẽtis erube-
scant fideles i quib9 modica vel nul
la pietas est· fortassis enim gentiliuz
plibatam pietatem nõ imitantur· qr
non solum pietatem negant hiis qui
bus inimicantur· sed etiaz quibus se
amicari iactant quod fecisse veteres
tyranni legũtur· Valerius enim vbi
supra ca· primo narrat q cum quidã
adolescens accensus esset amore filie
pisistrati/ atheniensium tyranni· in
publico obuiam sibi factam oscula-
tus fuit· pfati ergo tyranni suadebat
vxor vt capitali supplicio puniret· cui
tyrann9· Si eos (inquit q nos amãt
interficimus· quid hiis faciemus/ q-
bus odio sumus· Hec eniz vox ex ore
tyranni de humanitate manauit In
hunc itaq modum filie tulit iniuriã
ac multo laudabilius suam· Rursus
de eodem tyranno refert Valeri9 vbi
supra/ q cũ trasippus eius amicus in
ter cenaz sine fine puitõ eum laceras
set et insuper concitate temulẽtie im-
petu euectus/ os eius sputo respersis
set· nec tñ in vindictaz sui valuit euz
accendere· Quinimo suos filios vio-
late patris maiestati subuenire cupi
entes retraxit· posteroq die trasippo
se humiliante in pristinũ fedus amo
ris eum sibi reconciliauit· Ceterum
idem Valerius de pirrho rege refert
qd cum audiuisset quosdam in conui
uio tarentinorũ turpia de ipo loquẽ
tes pcũctari cepit a quodam qui cõ-
uio interfuerat/ an talia de ipo dixis
set· qui respondit· Nisi (inquit) vinũ
nobis defecisset· ista que tibi relata
sũt/ pre hiis que de te locuturi eram9
lusus ac iocus fuissent· Quo dicto tã
vrbana crapule excusatõ· veritatisq
simplex confessio/ iram regis conuer
tit in risum· prefatiq regis clemẽtia
obtinuit· vt et tarẽtini sobrij gratias
sibi agerent/ et ebrij bene precarentur
Audiamus ergo pietatem id adep-
tam fuisse· quod crudelitas obtinere
re non solita est· Illi ergo se homines
non dicant· qui pietatem humanita-
ti debitam non habent· nec debz pu
tari magnitudo animi virtus; sz cru
delitas· si comes non fuerit pietas·
Unde Tulli9 li· primo de offic· Por-
ro magnitudo animi remota pieta-
te et coniunctõne humana· feritas q-
dam et inhumanitas est· Et idem li·
iij· Sicut quedam membra amputã-
tur/ si languere/ et spiritu carere cepe
rint/ ne noceant reliquis partib9 cor-
poris· sic ista in figura hominis feri
tas et immanitas belue a pmuni tan
quã humanitate segregãda ẽ· Nam
pietate condicio humana obseruat·
et indignatus homo mitigatur· Naz
teste (Orat· in epistolis) Nemo adeo
ferus est· vt nõ mitescere possit· Hijs
ergo concludatur sermonibus carita
tis opus pietatem esse· naturamq
pietatem querere·

Capitulū vndecimū de pace et concordia.

Aritatis filia pax ē. nec mutuo cari sūt: qui ɔcorditer nō viuūt. vnde Tull. philippica. secūda. Nullū armatorꝝ ꝑsidium est nisi beniuolētia ⁊ caritate sit susceptum. Nomen certe pacis est dulce. et ipa res salutaris. nec est aliud ꝙ trāquilla libertas Illa tñ non est reputanda pax: que vicijs ɔsentit. Vñ Sene. li. de moribus. Pacem habeto cū hominibus cum vicijs bellū. Et Fulgenti⁹ li. mitologiarꝝ. ij. Sapiētes viri maiorem cum vicijs ꝙ cum inimicis pugnam gerunt. Nūquid ergo lamentandum occurrit: si vt plurimuȝ pacem se habere dicant/hij quorꝝ voluntates consentanee sunt in maluȝ. Quomodo enim pax erit: vbi princeps discordie diabol⁹ regnat. Quomodo etiaȝ pax est tecum: si tua voluntas tue ratōni ɔtradicat: si aliud vis/⁊ aliud te debere velle iudicas. In nullo enim scelere pax est. Rurs⁹ pacem habeant: qui rempub. prospe regere petunt. Nam (teste Salust. in iugurthino) Cōcordia ꝑue res decrescunt: discordia maxime dilatabunt Et Varro in suis senten. Alit aūt cōcordia mores/⁊ cohabitantium animos format. Sapienter igit̄ rēpublinon rēgunt/qui non nisi ꝑlia querūt. non sunt enim querenda prelia /nisi vt pax melior habeatur. Qui autem bellant vt pacem habeant: nō discordiam sed pacem querunt. quia si pacem haberent vtiqꝫ nō pugnarēt. eorꝝ autem pugna via pacis est. Qui vero pugnant pace non intenta: dissipatores ɔmunitatum sunt. vnde Tull. l. i primo de offic. Quare (inquit) suscipienda quidem sunt bella ob eā causam vt sine iniuria in pace viuatur. Itaqꝫ bellū suscipiatur: vt nihil aliud nisi pax haberi videatur. Vñ diximus ad alexandrū. Nos bella nō gerimus: sed pacem moribus/non viribus confirmamus. sola fortuna est aduersus quā sepe pugnam⁹/⁊ semꝑ vincimus. Itaqꝫ non ɔtra paceȝ/ sed contra fortunam pugnabant. sic enī pugnantium scȝ contra paceȝ praua intentō est. Vnde merito a veteribus mos vsqꝫ ad ꝑsentia tempa habetur vt nullis pugnare liceat: nisi tractatus pacis precedat. Vñ tempus ante pugnaȝ prefigitur: in quo ps vna alteram alloquitur. si aūt pax inde haberi nō possit: prelium ɔsequitur. Si qui aūt ad hmōi tractatum se flectere noluerint: arbitrādo se omnia obtinere posse: nimirū si casus cōtingat illis. Vnde Julius celsus in libro de bello gallico ipius cesaris libro. iij. Inter duos (inqt) bellantes hoc vnū tempus agendi de pace est: dum sibi vterqꝫ cōfidit. ꝙ si alteri paululū fortuna tribuerit: vix vtetur conditōnibus pacis q̄ supior videtur. nec equa parte contentus erit: qui omnia credit se habituruȝ. Sed ꝓculdubio qui pacē abnegat: iure meret̄ ruinā. Ille tñ pacē nō abnegat: q̄suo renūciare iuri recusat. aliqñ tñ vtiqꝫ melius est iuris ꝑteȝ relinquere/ ꝙ sui occasione aīas ꝑdere. qꝛ pace nil meli⁹ ē. vnde Prosper in epigrā. Morib⁹ i sāctis pulcra ē ɔcordia pacis. Sperunt mūdi ꝑlia pace dei. Et Lucan⁹ li. primo Heu q̄ bella gerūt. Et subdit Impia et eternā ruperūt secula pacē. Et idē Lucan⁹ li. ij. Maxima rerꝝ discordia pacē turbat. ⁊ li. x. Nulla fides pietasqꝫ viris q̄ castra sequūtur. Venalisqꝫ man⁹ ibi: fas vbi maxima merces. qꝛ scȝ plures armigeri/ omne nid reputāt eis licitū qđ ē lucribūdū. ab sit igit̄ discordia q̄cūqꝫ a nob. qꝛ (teste Cath). Ira odiū generat/ɔcordia nutrit amorē. ⁊ prudēti⁹. pax plenuȝ

virtutis opus/pax summa laborum
pax belli exacti preciũq; pꝛiculi·nil pla
citum est sine pace deo· nec mun⁹ ad
aram·Et subdit·Omnia ꝑpetit[ur] pati
ens atq; omnia credit·Nunquã lesa
dolet:cuncta offensacula donat· Ex
quibus apparet/ꝙ vir patiens est pa
cificus Viri aũt pacifici munera deo
placent:litigatoꝝ nunquã·

Capitulum·xii·de vero ꝛ ficto amore·

Dilectõ ficta vel decipere que
rit/vel saltem obsequi nõ in=
tendit·quicũq; tñ fuerit fict⁹
amor/ꝓditõne suspect⁹ est· Absit er=
go talis/sed ver⁹ amor assistat·qꝛ sin
gula verus amor iungit·offēsas mu=
tuas cauet·obsequia quoq; impende
re facit·Virgilius in buccol·Omnia
vincit amor/ꝛ nos cedamus amori·
Et Virgilius de amore loquens ait·
Quis nõ mortalia pectora cogis im
probe amor·Ouidius in epistolis·
Res ē solliciti plena timoris amor·
Credula res amor est ·auribus inter
dũ voces captam⁹· Nempe q̄ amat
sollicite placet/ꝛ nocere timet/ꝓtege
re querit·vnde Ouidi⁹ li·sine titulo·
Felix q̄ quod amat defēdere fortiter
audet·Quid non amor in ꝓbus au=
det vt ponit idē Ouidius li·de fastis
Pauci verũtamen bene amare sciũt
Raroq; ver⁹ repitur amor: quoniaz
amare ꝛ sapere vix a deo cõcedit·vt
ex ꝓuer·sapiē·colligit·Plures eteniz
ideo amant: qꝛ preciũ ex amore spe
rant·tales aũt non hominē sed eius
munus diligunt·quia(vt ponit Oui=
dius li·pallegato de fastis(non que
rit preciũ vitam qui debet amare·et
Prosper in epigrã·Ancipitis vite q̄
vis fugare labores:dilige quod sem
per verus amor habz· quia scʒ homo
debet ꝯtentari de eo quod amic⁹ ha=
bet·nec debet ꝑtermitti amor: si mu
nerũ copia desit· Vñ(teste Sidonio
in suis epistolis li·v·)ꝑfecta dilectio
non tam debet recolere quod officio
rum soluerit: q̄ meminisse quod de=
beat·quia scʒ ꝑfecta dilectõ beneficõ
rum q̄ntitatem non cernit:sed volun
tate ꝯtentatur·Nam(teste Matheo
in tobia)gratia dũ nubit nature tũc
fruct⁹ amoris plenior est· Null⁹ eniz
amor melior: q̄ ille cuius radix nõ ē
cupiditas:sed gratia que vtinam in
xp̄o terminetur·Vnde Seduli⁹·For
tia vincla dedit peccati seua potestas
Dulcis amor xp̄i fortia vincla dedit
Sed proculdubio(quã q̄ teste phi=
losopho/omnia bonũ appetunt)plu
rimoꝝ tamē mens non xp̄o/sed viciis
amor·Nam in quibus nutriti sunt:
hec diligunt omnes·Si habeãt ergo
mali quod diligunt:abutũtur ama=
to·si aũt careant: tũc viciorum flam
ma grandiori estuat amore·Vnde ꝛ
qui paupes quandoq; sunt/absentia
bona auidi⁹ cupiunt·et qui venereis
actibus imposterũ coinquinari expe
ctant:feruentiori amore licet prauo
anhelãt·Ouid·iii·de arte·Mora sẜ
amãtes incitat·Et li·iiii·metha·Tē=
pore crescit amor quo magis tegitur
tanto magis estuat ignis ꝛc·Et idem
li·vi·Nec capiũt inclusas pectore flã
mas·Iste est mundanoꝝ amor·q̄ nõ
clarescere/sʒ pallere facit·iuxta illud
Ouidii primo ꝺ arte·Palleat omnis
amans·hic est color aptus amanti·
O vtinã a cordib⁹ iste recedat amor
nõ solũ allicit/sed inficit·primo pla=
cet:tandem displicet·magno labo=
re vendicatur·et cum gaudio exiguo
possidetur·talis enim est omniũ ter=
renorum amor· Disca tergo fidelis
bona spũalia vere adamare·In qui
bus dum sperantur:et nõ habentur:

est plenitudo desiderioꝝ·et cum pos=
sidentur·est amplitudo gaudiorum·
Rursus discant homines mutuo se
amare in xp̄o· Alius eni; amor cito
deperit·Experimur enim tot in seculo se
predicare amicos/inter quos sola fi=
ctio est·quia eoꝝ amor non in xp̄o/sꝫ
vanitate est·amor autē vanus semꝑ
est fictus·ꝛ amor vanitatis mox de=
cidere solet·Hoc enim amore liberi
plures suos diligūt parentes·q̄ꝝ mor=
tem fictis lacrimis plangunt·sed vi=
tam eoꝝ non diuturniorē cupiunt·de
quib⁹ Sene·epistola·lxiij· Quis aūt
ferat hos/qui negligētissime cū ami=
cos hēant miserrime lugēt·nec amāt
quēpiam nisi ꝑdiderint·Ideo tūc ef=
fusi⁹ merent·quia verentur ne dubiū
sit/an amauerint·De ipoꝝ lacrimis
inquit Tullius·Nihil lacrima citius
arescit·Et Juuenalis li·v· in satyra
prima·Et maiore dom⁹ gemitu /ma
iore tumultu plangūtur nūmi·q̄ fu=
nera·nemo dolorem fingit·in hoc ca
su vestem diducere summā ꝯtentus·
vexare oculos humore coacto·plora=
tur lacrimis amissa pecunia veris·
Itaqꝫ tales amicos n̄ diligūt·sed di
ligere fingunt·nec lugent ꝑ amico/sꝫ
ꝑ damno flere videntur/ꝛ dolere·sꝫ
hoc faciūt voluntario more·vn̄ Oui
di⁹·ij·de remed·vt fleret oculos eru=
dire suos·Et Galtherus alexandrei
dos·vi·Leue tibi lacrime veniunt/le
uiusqꝫ recedunt·Et subdit·Impedīūt
lacrimas miseris/arcētibus illis ·qꝛ
sꝫ tales seipos arcent ꝛ cogūt vt fle=
ant· Utinam tales seipos primitus
flerent eo q̄ fingūt quod minime ha
bent·Orati⁹ i poetria·Si me vis fle=
re·dolendū est primū ipi tibi· Tristia
mestum vultuꝫ verba docent· Nam
hm̄oi ploratores stultis feminabus
compātur·Unde catho· Femina dū
plorat·hominē sugare laborat·Au
diuimus ergo reprobandū amorē·

quoꝝ fletus ꝑ amicis ficti sunt/ ꝛ ap
parentes·sed eoꝝ etiam reprobandus
est amor·q̄ꝝ ficta sunt gaudia· de q̄
tibullus·Heu q̄ difficile est imitari
gaudia falsa·Difficile est tristi finge
re mente iocum· Non bene mendaci
risus cōponitur ore·Non bene solli=
citis ebria verba sonāt· Unde Sido
nius in epistolis li·v· quasi(inquit)
quidam barbarism⁹ est morum/ser=
mo iocundus/et animus afflict⁹· Et
Tull·primo de offic·Turpe est valde
qꝫ viciosum·in re seuera/ꝯuiuio dig=
na verba/aut delicatū aliquez infer=
re sermonem·que omnia faciunt ficti
amici in quib⁹ nulla veritas est·Ua
ler·narrat de rutilio qui nolebat fa=
cere/quod eū amicus suus facturū ro
gabat·quia non erat iustū/ quapꝛop
ter amic⁹ hoc vidēs /rutilio dixit·q̄d
mihi ergo opus est tua amicicia· q̄n
quidem id nō facis quod te peto· cui
rutilius·Sed quid queso mihi valet
amicicia tua/si ꝑpter te aliquid inho
neste facturus sum·Unde narrat Al
funsius/qualiter vnus philosophus
de arabia petijt a filio suo quot ami
cos haberet·cui fili⁹ respōdit multos
se habere·ꝛ tūc pater·miror(inquit)
qꝛ iam senex sum/ꝛ in tota vita mea
non potui mihi acquirere nisi vnum
solū· Petens a filio an ipse nō mag
num reputaret multos habere· et di
cens ei q̄ bonum est amicos habere
probatos·sed ante ē probare q̄ ama
re·et ad probandum amicos prece=
pit filio suo porcum occidere· et occi=
so in saccum ponere fingereqꝫ homi=
nem esse quem occidisset ꝛ·Idez Al=
funsius narrat de duobus mercatori
bus vno de baldach/ꝛ altero d̄ egip=
to simul manentibus in egipto·quo=
rum egiptius volebat vxorem duce=
re/quam tamē ille de baldach ada=
mabat·vbi vero hoc sensit egiptius·
vxorem ei dimisit cum dote sua·

malens vxorem perdere q̄ amicum·
Paulo post ille de baldach repatri
auit secū ducens vxorē suā/ ⁊ diues
maxime effect⁹ est·Alter vero ī tan=
tam paupꝑtatē deuenit/ vt hostiatim
panem quereret·⁊ panem querendo
ꝑuenit vsq̄ ad illū locum vbi ille de
baldach manebat·ibiītrauit ecclesi
am·⁊ eo dormiente/ante ostium ec=
clesie homo quidā interfectus fuit· ⁊
dum homicida non inueniret/ ille ꝑ
suspitōnem captus/ꝯfessus est homi=
cidiū/ malēs mortē subire/q̄ diu tan
tam sustinere miseriam· Verū ipm̄
amicus su⁹ de baldach cognouit dū
ante iudicē adducebatur ad ꝯdēnan
dum/alta voce exclamādo q̄ ipe in=
terfecerat hominē·alter aūt ex oppo=
sito instabat se fecisse·quā ipsissimā
altricatōnē videns ille q̄ homicidiū
veraciter ꝯmiserat/ꝯpunctōne tact⁹/
et videns innocentes ꝯdemnari vel=
le/narrauit veritatē·⁊ iudex vbi fa=
ctum scire ꝯpit/ ꝓpter amicoꝝ ne=
cessitudinem/homicide indulsit·

Capitulū·xiii·de adulatōne que ē ficta amicicia

Dulatō veritati inimica est·
⁊ omnis adulator verbo vel
nutu mentitur· ideo veteres
sapientes nō solū adulari/ sed etiā
adulatores nūcupari timuerūt· Tul
lius in rethorica·ii·Nolo esse lauda
tor/ne videar esse adulator·Et socra
tes·Presentem minime laudare de=
cet·Nam adulator est dyabol⁹ blā=
dus ⁊ syreni mortifere compar· Nā
blandit aurib⁹ ⁊ interitū querit·Vn̄
Sene·li·viii· ī naturalib⁹ questioni=
bus·Adulatoribus latus nō ꝓbeas·
sunt enī artifices ad captādos supio
res·Hoc enim habent adulatōnum
blanditie q̄ etiā cū reiiciūtur placēt·
et ad id iam demētie venimus/ vt q̄
ꝑce adulatur/ꝓ maligno sit· Ipe tn̄
Sene·adulari respuebat· ipo dicen=
te·ii·de clementia/malo(inquit)ver
bis offendere q̄ malis adulando pla
cere·Raro enim hec simul ꝯtingunt
vt eadem vox sit dulcis et solida· te
ste ipo Sene· in declaratōnib⁹ li·iii·
Qui ergo sapiens est/ adulatoribus
minime credat· fictis enim ꝓmonib⁹
adulant homines·sicut pretextu pa=
buli hamo capiunt pisces·Vnde pe=
tronius.Adulatores ficti cum cenas
diuitū captant/nihil prius vel poste
rius meditantur/q̄ id quod grauissi
mū adulatoribus putāt fore·Sidon
in epistolis·li·ii·Sectator epularuꝫ
laudabilem ꝓfert sentētiā/nō de be=
ne viuente/sed de bene pascēte·tales
enim cum aliquid volūt pri⁹ laudāt
postmodū postulant· Vn̄ Varro in
suis sententiis·Adulatōnis spēs est/
cum laus postulatōnem precedit·
O vtinam tales ficti adulatores nō
essent· Nam errores in principibus
generāt·suoq̄ veneno suaui(aspidis
more)mori dormitando cogūt ꝑ suū
venenū scꝫ orōnem blandam·quo ve
neno pasci diogenes recusauit· vnde
narrat Valeri⁹ maxi·q̄ dyogeni ole
ra lauanti aristippus dixit· si dioni=
sio adulari velles/ ita nō esses · Cui
dyogenes·Si tu ita esse velles/dioni
sio adulari nō curares·Rursus phi=
losophus quidam dictus speusipp⁹)
q̄ fuit nepos platonis ex sorore)adu
latores contēpsisse legitur·Vnde cui
dam adulāti sic dicebat/nihil)inqt)
proficis/ cum te intelligam· et meri=
to·quoniam(teste Prudentio) lati=
tat lupus ore cruēto/lacteolam men
titus ouem sub vellere molli· Nem=
pe quicquid adulatores dicant/de=
cipe nihilomin⁹ semp intendunt·q̄ꝛ
ipia ꝓbositas ī pctīs detinet multos

Unde ꝓsper in libro epigrā. Lingua assentatrix vitiū peccantis aceruat. et delectatū crimen laude ligat. Mirū igitur cur sapiens talibus mendacibus credat. sed mirabilius. si quis ex laude sue turpitudinis gloriā accipiat. quod hij faciunt qui ex peccatis gloriant. de quibus ꝓpheta. Quid gloriaris in malitia: qui potens es iniquitate. Hoꝝ enim gloria nimis vana est. Bonus igitur si fueris: neꝙ mercede adulatoꝝ mēdacia suscipias. si aūt peccaueris. ve tibi / si adulatori credideris. Absit enim vt alieno ſmoni plusꝙ̄ tue ꝯscientie credas dicente cathone. Plus alijs de te ꝙ̄ tu tibi credere noli. Cuiuscunqȝ ergo gradus extiteris / adulatorem respuas. Uñ Sene. li. de quatuor virtutibus. Tā tibi triste sit laudari a turpibus ꝙ̄ vt lauderis ob turpia. Difficilimū tñ opus ꝯtinentie assentatões adulatoꝝ repellere. q̄ꝛ ſmones animū quadaȝ voluptate resoluūt. nulliusqȝ ꝑ assentatōeȝ amicitiā merearis. nec aliū tuū obtinere sinas. ⁊ subdit. Non acerba sed blāda verba timeas. Hijs tñ diebus adulatores ꝓmouent. licet Policrat⁹. li. iij. ca. primo dicat. ꝙ omnis adulator virtutis inimicus est. sequelā habet / ⁊ tñ fraudem ⁊ ꝓditōnem semꝑ intendit. Cur igitur diligunt tales: ⁊ veraces odio habēt. vtinā adulatoꝝ ꝯsortia tanꝙ̄ venenosa vitarent. exemplo vlyxis. d̄ q̄ refert Sene. epistola. liiij. ꝙ claudebat aures syrenibus. quibus adulatores intelligūtur. ideo ideȝ Sene. epistola. lxvi. Uenit ad me ꝓ amico blandus inimicus: scȝ adulator. adulatō aūt cui fit / ipm̄ infatuat. vt dicat idem Sene. epistola. lxij. Quo igitur abijt magnatū sapiētia. Uocib⁹ enim adulatoꝝ infatuati sunt. si aūt sapientes existerent: adulatoꝝ oleo nō impinguerent. Uñ ꝓpheta. Oleuȝ peccatoris nō impinguet caput meū. Sup quo verbo dicit Augu. Lingua adulatoris alligat homines in peccatis. quāobrem Policrat⁹. li. iij. c. xiij. loquens Augusto / dicebat: si deceptores istos id est adulatores istos exterminaueris: deos te ꝓcellere non putabis. Nam adulatores suis mendacijs homines mortales deificant. hij enim sunt scorpiones / facie blandientes / cauda ꝑcutientes. vt inquit Hiero. epistola. lxxxiiij. Absit igitur illud Ezech. iij. tibi merito posse dici / cum scorpionibus habitas semꝑ. sup quo verbo Grego. li. primo omelia. ix. Adulator tanꝙ̄ scorpio palpādo incedit. sȝ cauda ferit: ⁊ sicut apis mel in ore gerit / sed pungere querit. Et idem Grego. moraliū. iiij. adulatores (inquit) lactant illos quos laudant. Sed attende quid sapiens prouerbioꝝ. i. dicat. si te lactauerint peccatores: ne acquiescas eis. Uñ ysaie iij. Popule meus qui te beatum dicunt / te seducunt. Sup quo Hieronimus. Adulatores sunt hostes / et similes diaboli. ꝓpināt aūt pocula mortis. Quapropter Alexander neꝙ̄ lide naturis reꝝ / adulatōnē vocat venenum melle mixtū. hi tñ hominib⁹ placent: quia blanditias (licet mendosas) exhibent.

Capitulū. xiiii. de hospitalitate.

Aritas exigit / vt fratrem et primū in hospicio suscipiamus. Nam abrahā hospitalitatis amator extitit. Unde tres angelos (quos credebat homines) benigne suscipiens refecit. quāobrē meritis ꝙ̄ plurimis apud deum claruit. Attendamus enim quoniā ⁊ animalia irratōnalia hospitalitatē habēt. ꝑut ait Ambrosius in suo exameron

omelia ·v· Discant ergo homines ho
spitalia seruare iura· et ex quib9 cog
noscant/ quid hospitibus sit deferen=
dum: que obsequia deputanda· qui=
b9 scz hospitib9 cornices picula sua
negare non soleant· vnde ibidez nar
rat/ qualiter cornices ciconias sibi ini=
micas i hospicio recipiūt· et ideo xpi
anis loquēs Ambro· dicit· Nos (in=
quit) hospitibus ianuas claudimus:
quibus aues ianuas suas pferunt·
Insup narrat in Policratus· li· viij· c·
xij· q infideles etiam pprios hostes
psueuerūt in hospicio suscipe· Unde
apud eos lex habebatur/ q q hospi=
ti negabat hospitium: etiam vsq ad
quartū diem infamis erat· esto etiā
q esset hostis regionis vel ciuitatis·
si tn̄ vltra quatuor dies hospitez qs
detinebat: crimen incurrebat· Ceterum
li· vij· ecclesiastice hystorie ca· xxviij·
narrat/ quō sacerdos qui erat custos
ydolorum/ et inimicus religionis xpia=
ne/ nihilominus Grego· epm gratis
suscepit· Cū tn̄ Grego· ab eo recessit:
tūc sacerdos ille more solito ad suuz
ydolū ibat/ vt responsa ab eo habe=
ret· sed cū nihil responderet: sacerdos
multiplicabat victimas nec tn̄ ei p=
derat quia ydolū semp tacebat· Ac
cidit tn̄ vt de nocte demon sibi reue=
laret/ qualiter Grego· eps ipm de tē
plo piecerat: nec igredi audebat nisi
Gregori9 eum licenciaret· sed tūc il=
le sacerdos ad epm accessit supplicās
vt pter hospitalitatē damnū nō in=
curreat· petebat igitur vt ydolum suū
loqueret vt prius· et tūc Gregorius
epistolam in hec verba scripsit apol
lini scz diabolo· Permitto tibi ad lo
cum tuū redire et agere que psueuisti
quā epistolam detulit sacerdos ille·
et tunc ydolū mediāte demone sicut
prius loquebatur· Quod videns sa=
cerdos/ cogitauit quoniā Gregorius
ydolo suo fortior erat/ atq ei impa=
bat· relictis ergo ydolis ad Gregori
um cucurrit· et baptisatus i fide tan
tum pfecit: q in episcopatu sibi succe
dere meruit· Ecce q bona hospitali=
tas que hospiti salutem ministrauit
quapropter Tulli9· ij· de benefi· recte
(inquit) laudanda est hospitalitas·
quia valde est decorum domū hominū
patere hominibus· Unde narrat ibi
dem de quodam qui simon dicebat/
q hospitalitatem summe amauit· et
suis subditis impauit: vt hospitibus
de omnibus puiderent· et Grego· li·
ij· omelia· iij· dicit/ q hospites non so
lum sunt inuitandi: sed trahendi· vn̄
cassianus li· ij· collatō· narrat de quo
dā qui si p quinq dies hospites non
habuisset: tunc refectōnem suā defe=
rebat· et in sabbato ad ecclesiam p=
gens/ an essent aliqui pegrini diligē=
ter inquirebat: et pietate motus hu=
mana hospiti puidebat· ideo prima
pet· iiij· dicitur· hospitales inuicē sine
murmuratōne· Sene· iiij· de benefi· c·
xxviij· de quodam milite narrat/ qui
cum benigne fuit susceptus/ in hospi
cio cuiusdā fere trib9 diebus: tunc re
cessit dicens· faciam tibi gratiam: si
me ptingat videre dn̄m meum· cum
ergo puenisset ad philippū regē ma=
cedonū: petijt sibi dari predia sui ho
spitis· que sibi placuerant· et suū ho
spitem expulit· cum tn̄ regi narrata
fuisset militis ingratitudo: pdia ius=
sit restitui priori possessori scz hospi=
ti· Amanda est igitur hospitalitas q
tanta beneficia confert· vnde Augu
stinus epistola· lxxvij· omnes (inqt)
sunt recipiendi: ne boni excludant·

Sophilogii liber quartus feliciter finit·

Incipit liber quintus· in quo agitur ꝺ quatuor virtutibus cardinalibus Et cōtinet·xvii·capitula

Capitulum primū de vera iustitia·

Ustitiaꝫ sibi qui in suo iure/aut causa ꝓspera fieri petit·iustitie debꝫ amator esse· vt scꝫ vni=cuiqꝫ quod suū est red=dat/iuxta illud ·Ambro·iustitia est q̄ vnicuiqꝫ suū reddit/alienū non ven=dicat/vtilitatem ꝓpriam non negli=git/vt equitatem custodiat ꝯmunem que scꝫ iustitia rectissime cardinalis dicitur·quia circa illam omnes alie versantur· Nec tn̄ iustitia valet ī eo qui timet·rōne cuius timoris iustiti=am facere nō audet·Tull·li·ij· de of=ficijs· Nemo iustꝰ esse potest·q̄ mor=tem/qui dolorem/qui exiliū/qui ege=statem timet·aut qui ea que sunt cō=traria his eq̄tati anteponit· Nempe iustitia est vna omniū dn̄a/reginaqꝫ virtutū·vt ponit idem Tullius·li·iij· Fortassis iustitiam multi facere re=cusant·quia minas vel munera sen=tiūt·Ibi etenim instinctū nature sub=uertunt·qꝛ(teste Tullio li·primo de legibus)nihil prestantius/ꝙ intelli=gi nos ad iustitiam esse natos· Non enim opinione·sed natura ius est cō=stitutum·Sene·li· de quatuor virtu=tibus·Justitia est nature tacita con=uentō in adiutoriū multoꝝ inuenta· Illi ergo vereantur in quoꝝ manibꝰ iustitia posita est ·eodem tn̄ pacto q̄ iustitiam deserūt··naturam ꝓpriaꝫ/ et alienam offendūt·eo ꝙ ius proxi=mis non impendūt·Justinia·li· pri=mo institutonū·Justitia est constās animi voluntas ius suū vnicuiqꝫ tri=buens· Hugo ·Justitie opus ē motꝰ mentis rōnalis·qui ꝺm deū incedit/ a cordis ꝯceptione surgens/ et foras vsqꝫ ad actōnem corꝑalem ꝓcedens· ·Absit igitur vt quis iustitiam ꝑ mu=nere subuertat·quia(teste Tull·li·ꝑ=allegato de legibus)iustitia est obtē=peratō legibꝰ scriptis/institutisqꝫ po=puloꝝ·Et subdit· idipm aūt iustissi=mū est·iustitie mercedem non quere=re·Qui enim pro iustitia mercedem querit/iustus non est·eo ꝙ stateram suis muneribus ex altera ꝑte trahe=re facit·omnes tn̄ quo ad iustitiā eq̄=les sumꝰ··Absit igitur vt ꝓpria como=ditate quis seductus in iustitiā alte=rius faciat· Unde mercurius terme=gistus·Justitia(inquit)nihil ē aliud ꝙ dei vocatio·Et subdit· Deus q̄ ho=minem generat ⁊ inspirat omēs pa=res esse voluit·eandemqꝫ viuendi cō=ditōnem omnibus ꝓposuit· immor=talitatem omnibusqꝫ spopondit·ne=mo apud eum seruus est·nemo dn̄s· nemo pauꝑ est·nisi qui iustitia indi=get·nemo diues· nisi q̄ virtutibꝰ ple=nus est· Eapropter lactā·li· de vero cultu·Primū iustitie offitiū est ꝯiun=gi cum deo·Secundū est ꝯiungi cum homine·sed illud primū religio dicit secundū vero humanitas nominat· itaqꝫ tam deo ꝙ ꝓximo iustitia debe=tur·Judex ergo sic iudicet· vt deum non offendat·⁊ ꝓximū non iniuriet· Nō est enim iustitia/vbi crudelitas exercetur·Nempe cambises tam se=uerus fuit·vt iniustū iudiceꝫ excoria=ri fecerit·⁊ suꝑ iudiciariā cellaꝫ pel=leꝫ eius iussit extendi· filiūqꝫ eiꝰ pro iudice sedere mandauit·vt iniuste iu=dicare timeret·ne simile iudiciū pa=teretur·ꝑut narrat Elmandus li·xv Hec siquidē magna seueritas fuit·qꝛ quanꝙ iustitiam debuit iubere ꝯser=uari· asperitas verūtamen fuit for=

tassis iubere excoriari· sua igitur sen
tentia quo ad zelum iusticie sācta fu
it sed executōne nimis aspera· vt qui
daz affirmant· quibusdā tñ alijs pla=
cet nimio rigore iustitiam seruari nō
posse· vnde Ualerius li· vi· ca· vi· nar
rat de zelanco ꝙ cum filius ei⁹ ꝓpter
adulteriū vtroqꝫ oculo priuari debe=
ret/ ne lex quā ediderat ipius occasio
ne violaretur/ sibi vnū/ ⁊ filio alterū
oculos erui fecit· Et ita videndi vsuz
vtriqꝫ relinquens/ debitum supplicij
modū legi reddidit/ equitatis admi=
rabili tempamēto se inter misericor=
dem patrem et iustū legislatorē ptī=
tus· Ecce ꝙ̄ stricte iustitiā seruauerūt
Unde arbitror q̄ntū ex me/ impium
iudicē quasi aspere nimis punire nō
posse· qꝛ (teste Ouid· primo de arte)
nec enim lex equior vlla/ ꝙ̄ necis ar=
tifices arte perire sua· Nā iudex dam
natur cum nocēs absoluitur· mirumz
igit/ si iudex lege peat sua· Cur enim
pdite sunt leges/ nisi vt obseruentur·
Nam lege recta/ qui peccat puniēd⁹
est/ ille signanter qui leges quas con
didit violauit· Unde narrat Valer·
li· viij· ca· vi· ꝙ cū licini⁹ lege sanxissz/
ne quis amplius ꝙ̄ q̄ngenta agri iu=
gera possideret/ ipe mille cōparauit· vt
tñ crimen simularet/ filio dimidiam
ptem emancipauit· Ob hoc a marco
pōpilio accusatus/ primus lege sua
cecidit docuitqꝫ nihil aliud debere p̄=
cipi/ nisi quod pri⁹ impauit quisqꝫ si=
bi· Nam (teste Terculiano in apolo
getico suo) suspecta est lex/ que pbari
non vult· aut que pbata si fuerit/ nō
dn̄atur· tanquā dicat/ ꝙ lex si bona ē
obseruanda est signanter ab eo q̄ eā
ꝯstituit· Unde catho· Patere legem
quā tu ipe tuleris· Judicis auxilium
sub iniqua lege rogato· quomā et lex
si bona non fuerit/ adhuc timēda est
Mala lex tñ non meretur lex nomi
nari· quia (teste Tull· li· i· de legibus)
Lex est ratio sūma insita in natura·
que iubet ea que facienda sunt· ꝓhi=
betqꝫ ꝯtraria· Et ibidez· Lex est ratio
impandi/ ac ꝓhibendi quā qui igno=
rat iniustus est· Et subdit/ Justitia ē
obtempatō legibus scriptis institu=
tisqꝫ populoꝝ· ipe tñ idez Tull· leges
ꝓprie nō putauit humanas· sed bone
si fuerint quasi a deo sunt· Unde li·
ij· de legibus· hanc (inquit) video sa=
pientissimoꝝ viroꝝ esse sententiam/
legem nec hominum ingenijs exco=
gitatam/ nec aliquid esse populoꝝ/ sz
eternū quoddā qd̄ vniuersū mundū
regeret/ impandi ꝓhibēdiqꝫ sapiētia
Unde idez Tull· philippica· ij· Lex ni=
hil aliud est ꝙ̄ recta ratio a numine
deoꝝ tracta/ imperans honesta/ ⁊ ꝓ=
hibens ꝯtraria· Legū ergo seruanda
est fides vt ponit Uirgilius in geor=
gicis li· iiij· Aliq tñ stulti iudices vo=
luntatē p lege sumūt· Unde Juue· li·
ij· Sic volo sic iubeo sit p rōne volun
tas· In hijs aūt nulla iustitia est·

Capitulū secūdū de eloquentia aduocatoꝝ·

Ro iustitia exequenda/ aut
saltem dirigenda· cū nō oēs
clerici queāt esse/ oratores et
aduocati constituti sūt· quoꝝ eloquē
tia non nisi iuri fauere debet· Ue igi
tur hoꝝ eloquentie/ que nō nisi falle=
re petit· vnde didimus ad alexādrū·
artem bene loquendi non discimus/
neqꝫ facundie Rethoꝝ/ Oratorumqꝫ
opam damus· quoꝝ officiū est pha=
leratis sermonibus figmentare men
dacia/ innocentie fidem pferre· crimi
nib⁹ parricidij ꝙ reos assignare pij=
simos· qui dū putant aliene fraudis
fructū/ p iniquā victoriam rapuisse/
nesciūt se munimentū sue cōscientie

ꝑdidisse· Nempe hmōi plures ad=
uocati repiunt· sed vtinā multi tam
bene viuerent/ꝙ bñ loquūtur· vt sup
plicat Lactantius de vera religione
⁊ sapiētia· Sȝ ꝓhdolor multis mor
tifera est sua facundia· vt inquit Ju=
uenalis li··iiij· Vñ Prosper in epi=
grā· Nō ꝓdest cuiquā solis bona di=
cere verbis· Impia mens habeat qđ
bene lingua sonat· Nā fari recte mi=
serū est· ⁊ viuere praue· Parū igitur
ꝓdest facundiaȝ habere· ⁊ fauori de=
lictoꝝ ipam applicare· Paruȝ insuꝑ
ꝓdest elegantiā verbi obtinere· et sa
pientia non pollere· Vñ Tulli· in ꝓ=
logo rethorice prime· Sapientia q̄dē
sine eloquētia parū ꝓdest· Eloquētia
vero sine prudentia nunquā ꝓdest· sȝ
plurimū nimiūq₃ obest· Studeāt igi
tur oratores ⁊ fari facunde in subsi=
diū iuris· Nam grata elegantia ve=
ritatem detegit· ⁊ ipius ad amorem
auditores allicit· Unde qui oratoruȝ
fungūtur officio· vt elegātes fiāt stu
diosissime laborare debent· Vñ nar=
rat Valerius li· viij· ca· vij· ꝙ cum de
mosthenes primā lrām artis rethor=
rice ꝓferre nō posset· oris sui vicium
tanto studio expugnauit· vt nullꝰ ex
pressiꝰ quod volebat ꝓferret· suamq₃
vocem gracilem nimis/ exercitatōne
ꝯtinua ad maturū ⁊ gratū auribus
sonum ꝑduxit· Attendat igitur le
ctor (vt in eodem li· ca· x· Valeriꝰ di=
cit) ꝙ eloquentie ornamenta in ꝓnū
ciatōne apta/ ⁊ ꝯueniente corpis mo
tu cōsistunt· Nec debet orator mag=
nas querere moras· qȝ (teste Sene· in
edippo) q̄d v̄ba queris/ veritas odit
moras· nō debet etiā in singulis ꝓpo
sitis insistere multū· alias enī quod
principaliter intendit ꝑtermitteret·
vnde Varro in suis sententijs· nusq̄
deueniet· qui q̄t videt sequit calles·
nec debet orator detrahere veritati·
nitibus/ aut verbis· Nam sepe veri
tas offendit ex modo narrandi· The
rēti· in phormio· nihil est tam bñ di=
ctū q̄n male narrando possit depra=
uari· et Tull· li· de ꝑada· nihil ē tam
incredibile· quod nō dicēdo fiat pro=
babile· nihil tam horridū/ atq₃ incul
tum· quod nō splendescat orōne· Sȝ
orator attendat· ne sua eloquētia sic
abutatur· debet enī plano vti s̄mone
quia (teste Quintil· li· primo) orator
debȝ vti publica forma· vsitatis enī
tutius vtimur nouaq₃ verba nō sine
ꝑiculo fingimus Rursus debet fore
breuis· quia (teste Tull· rethorica pri
ma) breuitas est· cū nullū nisi certuȝ
assumitur verbum· quod oratori fac=
re congruit· nec licet abuti ea re qua
ceteris bestijs preponimur scȝ eloquē
tia· Vñ Tull· in ꝓlogo rethorice pri=
me· Cū homines multis in rebꝰ sint
meliores bestijs· hac i re maxime vi=
dentur p̄esse bestijs ꝙ loqui possunt·
quare mihi quoddā p̄clarū videtur
adeptus· qui in ea re hominibꝰ ante
cellit/ qua in re homines bestijs p̄sūt
Si ergo eloquentia sit dos oratoꝝ·
erubescant si abutantur illa· scelera=
toꝝ adherentes impietati· quod for=
tassis plurimi faciunt· vnde Plautꝰ
in aulula· Da mihi aduocati gratiā
Et subdit· Vende vocē· vende linguā
Nec tñ quibusdaȝ eis sufficit vt suū
vendant eloquiū· sed etiā vendūt si=
lentiū· Vñ refert Helmādus li· ij· ꝙ
cū demosthenes Aristodiū auctoreȝ
fabulaꝝ interrogasset· q̄ntam merce
dem ꝓ suis fabulis accepisset· respō=
dit talentū accepi· Cui demosthenes
Plus (inquit) recepi vt tacereȝ· Vñ
cū demosthenes a senatu athenīesiū
in patrocinīū ⁊ aduocatū peteretur
ꝯtra Philippū regem macedonū· re
spondit se graui infirmitate detentū
Itaq₃ non solum eloquijs/ sed etiam
silentijs munera sibi vendicant· cau=
sasq₃ ꝯfessas etiam ꝓtegūt· De q̄bus

Quintil· ca·xij·qui vero ꝯfessū defendit·nō absolutōnem scelerū petit sed licentiam·Unde Ouidius li·de pōto Non ē ꝯfessi causa tuenda rei·scȝ peccantis·vnde Simachus li·epistolaꝝ ꝓ optimis viris si q̄s interuenit/non magis illoꝝ debet iuuare cōmodum q̄ꝫ suū cōmendare iudiciū·Cuius contrariū plurimi faciūt nō erubescēdo impiaꝝ causarum se fore defensores nuncupari·

Capitulū terciū de equitate iudicum·

Iudex equus debet esse sic·vt ad nullaȝ ꝑtiū se flectat·nulloqꝫ pacto ita misericors debet esse/aut ita indulgere vt equitatem offendat·Nam(teste Tull·ij·de offi·)iudicis est semꝑ in causis verū sequi·Et li·iij·Iudex bonus neqꝫ cōtra rempub· neqꝫ ꝯtra iusiurandum seu ꝯtra fidem faciet· etiam si iudex fuerit de ip̄o amico· sed tantū dabit amicitie vt amici causam malit esse veram q̄ꝫ optimam·nō tn̄ ꝙ falsā defendat·⁊ ꝓ moderanda lite tempus quod leges ꝑmittūt accomodare poterit·sed iudicet recte cū meminerit se deum testeȝ habere· que verba nil aliud sonāt nisi ꝙ iudex amicitie sic fauere non debet/vt equitatē pretermittat·nec debet prius affligere q̄ꝫ sententiare·vnde Tull·in orōne sua pridie q̄ꝫ iret in exiliū·Nemo tam facinorosa inuentus est vita·vt nō tn̄ iudicū prius sentētijs ꝯmitteret·q̄ꝫ supplicijs adijceretur·Itaqꝫ iudex repente penas infligere non debet· nec fauere muneribus· Unde Galtherus in alexandreid·primo·Si lis inciderit te iudice/dirige librā Iudicij nec flectat amor·nec munera palpēt·Nec moueat stabilem ꝑsone acceptō mentem·

Muneris arguitur accepti cēsor iniquus· Munus enim a norma recti distorquet acumē Iudicis · ⁊ terra inuoluit caligine mente· Cū semel intonuit vicioꝝ mater ī aula·Pestis auaricie/que sola īcarcerat omnes Uirtutū species·spreto moderamine iuris·Curritur in facinus·nec leges curia curat·Ligatur iustus·curat ⁊ iniustos absoluit curia mendax·Et idem Galtherus li·vij·Censor iniquus Auertit surdas a causa pauꝑis aures·Et fouet iniustam corruptus munere causam·vnde Petronius·Quid faciunt leges vbi sola pecuīa regnat·Aut vbi pauꝑtas vincere nulla potest ·Iam nūc iudiciū nihil ē nisi publica merces·Tutius est ꝓuo ere rem ꝑditā recuꝑare·q̄ꝫ ius ābigue ꝓbere liti·Uenalis populus·venalis curia primū· Ip̄aqꝫ maiestas auro corrupto latebit·Merito ergo ait Tull· li·primo de legibus·idip̄m quoqꝫ iustissimuȝ ē iustitie mercedē non querere· Aduertant ergo iudices·ne fauore munerū seducant sed equitate presideāt · Nā sicut colligitur ex codice theodosiano li·primo/Equitas est rerum ꝯuenientia·qua cūcta coequiꝑat·⁊ ī paribus causis paria iura desiderat·

Sȝ quid dicemus· quia(teste Quintil·li·primo de oratoria institutōne) naturale est iudicibus vt hijs q̄s libentius audiunt facilius etiā credāt Quō igitur iudex suam naturaȝ poterit deserere·quā si non deserat·quō eque iudicabit·Attendat iudex· vt a limitibus iuris nō recedat·vt prauā causam non defendat·si aūt veritati melius ꝑlate facilius credat·peccatuȝ non est·aut si amicoꝝ iustas causas sedulius fouet naturale est·Si auteȝ omnibus paribus causis eque bn̄ficia impendat·hoc ceteris melius ⁊ cōmēdabilius esset· Rursus caueat iudex iracūdiā·Vn̄ claudia· ne cūctos

paucoꝝ crimine damnes: qui fruitur
pena/ ferus est: legumq; videtur vin=
dictam p̄stare sibi cum viscera felle
caruerūt dis ꝓximius ille quez ratio
non ira mouet. Nam quatuoꝛ sunt a
bono iudice vitanda. scz ira munus/
timoꝛ/ ⁊ fauoꝛ. quoꝝ occasione vel iu
dicia subuertunt/ vel ad temp⁹ inde
bitum p̄termittūtur. ꝑiuria quoq; se
pius fiūt: ⁊ ꝓdictoꝝ occasione aggre
gātur. Vnde nota istos versus. Qua=
tuoꝛ ista timoꝛ/ odium/ dilectō/ cēsus
Se e solent hominū rectos ꝑuertere
sensus. Cōtra q̄ omnia loquens Oui
dius li. primo sine titulo ait. Non be
ne ꝓducti vendunt ꝑiuria testes. Nec
bene selecti iudicis arbca patet. Nō
obest tū̄ si iudex sit qn̄q; tardus/ q̄n=
tum leges ꝑmittūt. vt veritas clari⁹
innotescat. quia (teste eodem Ouidio
li. ij. vbi supra) culpa nec ex facili q̄ra
uis manifesta ꝓbatur.

Capitulum quartum de misericordia iudicis.

Ustitia sine misericordia iu
stitia nō est. sed crudelitatis
speciem gerit. vbi peccatoꝝ nō habe
tur species ꝯuersionis sed diffidētia.
Itaq; iustitia vera/ terminos habet
qui misericordiam subintrare ꝑmit=
tunt. Verū sub iustitie p̄textu iudices
qn̄q; exercēt suas crudelitates. nec se
timent casuros aut alijs īdigere pos
se. Vnde in ꝓuer. sapientū dicit. Bo=
na presidia compat misericordia. ab
alio enim expectes quod alteri fece=
ris. habz auxilia qui in secūdis idest
ꝓsperis cōmodat. Quintil. causa. v. i
aliena fame sui quisq; miseret. Nam
quilibet timere habet ne fames sibi
ꝯtingere possit. hominū enim est mi=
seros fieri posse. Sed igit hominē ab

negat/ qui alteri nō compatit. Vnde
Sene. in hercule. furentē quēcūq; vi
deris miserū hominē scias. Ideo Cas
siodo. epistola. xxxviij. ꝓcliuioꝛ semꝑ
ad misericordiam via bonis mētib⁹
patet. Lactan. li. de vero cultu. null⁹
opa indigere se putat: qui suam alte
ri denegat. qui ꝑituro succurrere po=
test/ ⁊ non succurrit: occidit. Vn̄ Oui=
dius de ponto. Regia (crede mihi)
res est succurrere lapsis. Animaduer
tāt igitur iudices: vt reos misericoꝛ
diter puniant. ne sint de numero eoꝝ
de quib⁹ Walthe. in alexandreid. de=
sperare solent alios i tꝑe duro. quod
multi faciūt/ desperatōnis occasionē
criminosis tribuentes. Attendāt eni
illud Tull. in orōe sua ꝓ quinto liga=
rio. nulla de virtutibus plurimis ad
ministrabilioꝛ/ nec gratioꝛ misericoꝛ
dia. Hoīes. n. ad deos nulla re ꝓpius
accedunt q̄ꝫ dando misericordiaz ho=
minibus. nihil habet fortuna melius
q̄ꝫ ut possis nec natura melius q̄ꝫ ut
velis seruare quamplurimos. Itaq;
bona natura nemi nocere petit. Sz
queres quid sit misericordia. Ad hoc
respōdit Tull. in tuscula. q̄stio. li. iiij.
Misericordia ē egritudo ex miseria
alterius iniuria laborantis. Itaq; il
le miseretur qui aliene cōpatit anxi=
etati. Vnde Quintil. causa. v. voluit
nos ille immortalitatis artifex deus
in cōmunem succurrere et ꝑ mutuas
auxilioꝝ vices quēq; in alteꝝ ꝯferre.
O igitur iudices clementiam vestris
iudicijs assistricez facite. his indul=
gere acquiescatis: quoꝝ conditō vr̄a
est: quibus etiam similes fieri pote=
stis. Si vos sublimauit fortuna: na=
turam queso ꝓpriam non negligatis
mementote vos cupere deū ꝓpicium
iudicem habere. Sed quo pacto me=
remini: si nulli miseremini. Attēdite
illud Ouidij de ponto. Parcendū est
animo miserabile vulnus habenti.

Queres fortassis/ cur iudices aliqui
indulgere ptēnunt· Miror inq̄/et nō
miror·miror: qꝛ legi nature obuiant
sed nō miror:quia sibiipis nō indul=
gent:seqꝫ peccatis onustos non atten
dūt/penarūqꝫ infernaliū flagella nō
redimūt·vnde Galthe·in alexādrei·
li·viij· nō veresimile est alieno pcere
cuiquā q̄ sibi nō pcit·Verūtamē vbi
sibi non pcunt: aliis adhuc misereri
tenentur·Juxta illud Sene· de mori
bus·alteri sp ignoscito:tibiipi nunq̄
qꝛ scꝫ vnusquisqꝫ se punire debet ꝓm
ea que cōmisit delicta·Vtinā igit hij
q̄ multos pcussisse gloriātur/multis
pepcisse letarent·quia(teste Sene·li·
de quatuor virtutibus)scito honesta
tum/ꝛ magnū esse vindicte genus ig
noscere·Ouidi⁹ li·de arte·Dextera p̄
cipue capit indulgētia mētes·Aspi=
tas/odiū/seuaqꝫ bella mouet·Et·iij·
de tristibus·q̄nto q̄s maior tāto pla=
cabilis ire Et faciles mot⁹ mens ge=
nerosa capit·Jdem·iij·sine titulo·Si
sapis/indulge domine vultusqꝫ seue=
rus Exue:nec rigidi ima tuere viri·
Ex hijs tn̄ arbitretur nullus ita mi=
sereri oportere:vt iustitia p̄termitta
tur·Vnde Sene·li·de clementia·Tā
omnib⁹ ignoscere q̄ nulli crudelitas
est·Modū tenere debemus·sed quia
difficilime tempamētum est: ideo q̄c
quid in ptem humaniorem prepōde
rat:magni animi prius est·iniurias
atqꝫ offēsiones despicere viri est·mu=
liebre aūt litigare ꝛ morez ire sue ge
rere·Ex quibus apte apparet q̄ cum
misericordia iustitia facienda est·po
tius tn̄ miserandum vbi iustitia non
ptradicit·Nam(ex puer·sapiētū col=
ligitur)optimum est semp ignoscere
tanquā si ipe quotidie pecces·Res(
inquit)magne clementie est indulgē
do peccata potius q̄ iudicando corri
gere·Et Orat·in li·sermonū·Equū ē
peccatis veniā poscēti reddere·Rur
sus et assit regula: peccatis q̄ penas
irroget equas·Jtaqꝫ sic indulgenduz
vt etiam corrigēdū·His aūt p̄cipue
indulgendū est/quibus adest sincera
veniam petendo humilitas·quā ha=
bere hij debent/indulgentiam obtine
re qui petūt·Exemplo Oui dij·ij·d tri
stibus dicētis·His precor exemplis
tua nūc fortissime cesar Fiat ab īge=
nio mollior ira meo·Jlla q̄dez iusta
ē·nec me meruisse negabo Sꝫ nisi pec
cassem:q̄d tu pcedere posses·Mate=
riam venie sors tibi nostra dedit·Si
quotiēs peccant homines sua fulmi=
na mittat Jupiter:exiguo tēpe iner=
mis erit·

Capitulū quintū de vir=tute temperantie haben=da·

Intempantia corpus exter=
minat/vicia pgregat/ homi=
nem desidē facit/ hominū in
tellectū depravat/sensuz ebetat/ꝛ to
tum hominez ignominia stultitie de
turpat·nec meret q̄s rōne dotat⁹ cen
seri:qui agenda moderamine libra=
to non tempat·Nā(teste Tull)tem=
perantia est in animo ptinens mode
ratō cupiditatū·Et idez Tull·retho=
rica prima·Tempantia est rōnis in
libidinem ꝛ in alios nō rectos impe
tus animi moderata ꝛ firma dn̄atō
Et idez in tuscu·questio·li·iiij·omnū
pturbatōnū fons est intempantia·q̄
est a recta rōne defectō·Ambro·aūt
dicit·q̄ tpantia est virtus que modū
ꝛ ordinem eoꝝ que dicenda vel agē=
da sunt ꝓuat· Hac igit virtute eget
sapiens omnis·eo q̄ sine ipa recte vi
uere non cōtingit·Vn̄ Sene·epistola
xxxiiij·Oīa dicta ꝛ facta tua inter se
cōgruant ac si respondeant·quia non
est animus rect⁹:cui⁹ acta discordāt·

quod in tꝑatis ꝯtingit·eo ꝙ immo=
derata oꝑa mutuo discrepant·si enī
qui sapientes sunt temꝑantie valorē
attenderent·eius regulas nunquā in
fringerēt·Vnde Aul·gelliꝰ li· primo
refert socratem tante temꝑantie exti
tisse·vt omnia temꝑa vite sue valide
obtinuit·qui socrates dicebat/ mul=
tos homines ꝓpterea velle viuere/vt
ederent ꝛ biberent·sed docet eos co=
medere ꝛ bibere/vt viuant·quia nec
potatōnes/nec comessatōnes/ nec co
pule feminarū/nec copia piscium vi
tam faciunt· sed moderata sobriaqꝫ
nutritō·multe enim ex deliciaꝝ epu=
lis molestie generantur·Vñ Gaufri
dus in poetria noua inquit· In om=
nibus vna est virtus ꝯuare modum
ꝛ habitū·Modus enim maxime est
ꝯuandus erga tres criminū insultus
scꝫ erga libidinem/cupiditatē/ꝛ irā/
Lactan·de vero cultu·Poete tres fu
rias esse dixerunt·que mentes homi=
nis exagitant·Nam ira vltōnem de
siderat·cupiditas opes/libido volup
tates·sed deus limites statuit/ quos
transcendere non licet·in remedium
ire data est iustitia·in remedium li=
bidinis ꝯiugium ꝑ sobole ꝓpaganda
in remediū cupiditatis data sūt ne=
cessaria nobis·Sapiens igitur mo=
deste viuat·ꝑ quā modestiā virtuosꝰ
effici poterit·Tull·rethorica prima·
Modestia est ꝑ quā pudor honestus
claram ꝛ stabilē comꝑat auctorita
tem eius qđ hr̄e instituit·Ideo Tul·
primo de offi· Non nimis ornāda ē
domus·non nimis corꝑalis forma·
sufficit enim vt fugiat inhumanā ne
gligentiam·In vestibus aūt medio=
critas optima est·Cauendū itaqꝫ est
ne in ingressu tarditatibus mollіori
bus vtamur·ne pompaꝝ ferculis si=
miles videamur·ne nimiam celerita
tem in festinatōne suscipiamus ·in ꝗ
bus est significatō incōstātie· Et iuo

dit·Sit vox loquētis dulcis/ꝛ nō cō=
tentōsa·nec languēs/neqꝫ canora·vi=
deatqꝫ in primis de quibus rebus lo
quatur si de seriosis seueritatē adhi=
beat·si de iocosis leporem·In omni=
bus itaqꝫ modestia seruanda est Vñ
Sene·de quatuor virtutibꝰ cardina=
libus de ꝯtinentia· Si ꝯtinentie stu=
des·habita/non amene·sed salubri=
ter·nec dñm velis esse notū a domo·
sed domū a dño·hoc magis obserua
ne qua pauꝑtas tibi immūda sit nec
parcimonia sordida/nec simplicitas
neglecta·nec lenitas languida· Si
aūt res exigue tibi sint·nō sint tñ an
gustie nec tua defleas aut aliena mi
reris·sermones vtiles magis ꝙ̄ face=
tos/et affabiles ama·rectos potius·
ꝙ̄ obsecūdantes·miscebis interdum
serijs iocos·sed temꝑatos/ac sine de
trimento dignitatis ac verecundie·
Nam reꝓhēsibilis est risus· si est im
modicus/si pueriliter effusus si mu=
liebriter fractus·odibilem quoqꝫ fa=
cit hominē risus·si suꝑbus/ꝛ elatus
si malignus/ꝛ furtiuus/ si malis ali
enis euocatꝰ Et subdit· Sit vox sine
clamore·incessus sine tumultu·quies
sine desidia·ꝛ dum ab alijs luditur·
tu aliquid sancti/honestiqꝫ tracta· nō
sis arrogans non audax·admone li=
benter·reꝓhende patiēter·dicēti esto
tacitus auditor·requirenti facile re=
sponde·ꝯtendenti facile cede·hec ille
Claudia·in maiori· Non tibi qđ li=
ceat·sed qđ fecisse decebit· Occurrat
mentemqꝫ domet respectus honesti·
Hec oīa vanitatū amatores si cōspi
cerent· ebrietatibus ꝛ castrimargijs
non vacarent·sed legibus ritis vitā
suā moderarent·Apuleius li·de deo
socratis·Solet apud prudentes vi=
ros esse ī oꝑibus elaboratis iudica=
tio·In rebus aūt subitaneis venia ꝑ
lixior·nulla(inquit)res potest eadē
esse festinata ꝛ examinata· Nec est

quisq/ qui simul habere possit laudē
diligentie: et grām celeritatis. Itaq
cum moderamine omnia sunt faciē-
da. Nam quicquid bene fit: satis ci-
to fit. vt dicebat Augustus cesar. nar-
rante suetonio li. de. xij. cesaribus. Et
in puer. sapientū dicit. q mora omnis
odio est/ sed facit sapientiam. Vnde
Socrates. Velox consilium sequitur peni
tentia. maximeq consilio contraria sūt fe
stinatio et ira. Et Varro in suis sen-
ten. Impitie signum est/ exigere diffi
cilimū fieri cito. Que oia designant/
cū moderamine et maturitate singu-
la esse pagenda. Vñ Gaufridus in po
etria. Si quis habet fundare domū:
nō currat ad actū Impetuosa manus
intrinseca linea cordis pmeditet opus
seriēq sub ordine certo. Interior pre
scribit hō: totūq figurat. Que verba
nil aliud sonāt/ nisi q sicut artifex sa
piens mature precogitat quid sit fa-
cturus: sic in moribus moderate pce
dendum est. Ouidius in epl'is. Ha ni
mium pperas. et adductua messis in
herba est. Et Tibullus. Quid frauda-
re iuuat vitem crescentibus vuis. Et
modo nata mala vellere poma ma-
nu. Vñ Petronius. Nolo qd cupio sta
tim tenere. nec victoria mihi placet
parata. quia (teste Claudia.) Sepius
incaute nocuit victoria turbe. Ab
sit tñ vt hij tempatos se credāt/ in q-
bus vita tempantie negligentia est.
quia et si nocet festinatio nimia/ et im
moderata: minime etiam pdesse cre-
ditur pigra et somnolenta opatio. se-
pius tñ pigri maturi credunt. huma
naq iudicia in hoc fallūtur. Nā oīs
virtus in medio consistit vt alibi dedu
ctum est. Ille ergo tempatus existit
qui nec festinatōne seducitur: nec tor
pore seu desidia detinetur. Vnde Lu
canus li. primo. Semp nocuit differ-
re paratis. Et in puer. sapientuz. Et
iam celeritas in desiderio norma est

Plinius ad corneliuz tacitū. est gra
tior multis actō breuis Et Simachus
in epistolis: In re apta piget esse p-
lixum. In arduis aūt causis et rebus
multum. Itaq vera tempantia me-
dium in agendis tenere debet. Vale-
rius li. iiij. ca. ij. Nihil tam preclaruz
aut tam magnificum est: qd non mo-
deratōne tempari desideret. Illa er-
go potentia tuta est: que viribus suis
modum imponit. Vnde Pytachus.
Moderatōne pectus suū instructum
habuit sic: q poetam alceum contra se
contumacissimū cum posset affligere nō
curauit. sed tantūmodo quid in oppri
mēdo posset admonuit. Vnde statius
in thebeidos li. x. Da spaciuz teneq
moram. male cūcta ministrat impe-
tus. Et idem li. xi. Hic miseris furor
est instare pido. qd faciunt intempa
ti. in agendisq subiti.

Capitulū sextum de modestia lingue.

Lingua iniqua pacē pturbat
vicinū scandalisat. secreta re
uelat. īfamiā pcurat. germi-
nat lites. incenditq iras. Ob h' p cete
ris mēbris tpamēto maxime īdiget.
Vñ Quintil. li. de causis. Nihil difficī
lius credo q silētij virtutē hre. Faciliter
enī smone pmptissimo delinqmus. sed
tacēdi constantiā ferre nō possumus. quā
obrē ī puer. sapiē. dr. Nemini cito ac
cusaueris/ vel laudaueris. nullū sn te
ste locū ee putaueris. qd tacitū ee vis
nulli dixeris. q nō poteris ab alio si
lētiū exigere: si tibi ipsi nō pstas. libē-
tius g audias: q loqris. nā tacere q ne
scit: loqui nescit. Hec tamen disso
lutio mundum occupat. ita vt iuue-
nes sicut senes: femine prout viri lo-
qui audeāt. nulloq verecundie freno
lingue trahitur habena. Capropter

Ambrosius·li·de officijs·Sicut in senibus grauitas/ et in iuuenibus alacritas: sic in adolescentibus verecundia velut quadã nature dote cõmendatur·hec in ipo corporis motu/gestu/ incessu tenenda est· Nam verecũdia est vba superflua reprimere vel respuere·sed hec verecundia abcessit·qua tñ nihil gratius est ad consiliandũ animos·vt inquit Quintil·li·viij·d oratoria institutõe·Heu heu quid dicã: quia senes quibus pre alijs loqui cõpetit: ea turpia enormia ꝓferre nõ audent/ꝙ absq3 metu verecundie vtriusq3 sexus iuuenes quasi effrontes ꝓferunt·Vtinam pudorem gererent ꝗ mediãte lingua temperatur·Sene· epistola·xi·ad Lucillum· Verecũdia in adolescente bonum est signũ·Et epistola·xxvij· Nutriendus est pudor ꝗ ꝙdiu i animo durauerit: aliquis bone spei locus erit·sed peccantium copiosa multitudo tollit pudorẽ·vt ait Tull·li·de beneficijs· Pudor(inqt) tollit multitudinem peccantiũ·et desinunt esse probra maledicta·Sed indubie negare non possum/ hui9 tpis linguas tam maleficas fore: vt quasi non nisi turpia placent: seriosaq3 ꝓferentes vel odio habentur vel silere mox artantur·nullumq3 hominũ genus enormibus assistere veretur/eloquijs etiam ptinuis·Et vtinam audire sufficeret et nõ ꝓferre·quorꝫ omniũ occasio defectus verecundie est·que si haberetur hmõi nephãda vitarẽtur quia(teste Valerio li·iiij·ca·v·)verecundia parens est omnis honesti cõsilij/tutela omniũ solẽniũ officiorũ· magistra innocencie·cara proximis· accepta alienis·omni loco/ omni tpe fauorabilem pre se ferens vultũ·Simachus in suo epl̃ari·Quorꝫ mẽs honesta est: imbecilla frons est· Sed effrontes inueniuntur: quorꝫ memoria ꝑtacta est·quibus silere si mos esset: honesta ꝯuersatio vigeret·que turpiloquio examinata est· Merito ergo Catho dicebat·Pauca in ꝯuiuio loquere·Et idem in metro·Virtutẽ primam puta compescere linguã·Proximus ille deo/qui scit rõne tacere· Et subdit·Int ꝯuiuias fac sis hmõe modest9·Alex·i epl̃a ad Aristotelẽ· Solet turrim equitatis custodire: et ptius omnia que gesta sunt loqui·qr scꝫ optima custodia est linguaꝫ scire refrenare·Vnde socrates· Sepultus apud te sit sermo/quem solus audieris·Vnde olim pythagoricorꝫ disciplina erat: discipulos tacere ꝑ qnquennium/ et postea eruditos loqui·vt refert Hieronimus sup ecclesiasticum· Idem cõmemorat guilermus de conchis i exordio sue phie/quã duci normanorꝫ ascripsit· Vnde Gaufridus in poetria·Nõ manus ad calamũ ꝑceps: non lingua sit ardens ad verbũ

Quorundaꝫ tamen silentia laude indigna sũt eorꝫ scꝫ qui loqui nesciũt aut qui tacent vbi loqui congrueret· Que eniꝫ gratia tibi: si taceas/ loqui cum nescias·Nam maius non est dixisse quod noueris·ꝙ siluisse qd nescieris·vt ponit Sidonius i epistolis li·v·Rursus nec laudandi sunt quorũ taciturnitas nocet·Expedit enim casibus congruis loqui· Ouidius·ij· de arte·Qui sermone placet nocitura silentia vitet·Qui canit/ arte canat· ꝗ bibit arte bibat·Exigua virtus ꝑstare silentia rebus·At contra grauis: est culpa tacenda loqui·Jtaq3 tacere quandoq3 loqui est·Sepe em̃ taciturnitas interroganti consensum innuit Tempet ergo sic quisq3 linguaꝫ/ et sit mutus: vt nec tacendo nec verbisando superflua annuere videatur·Ouidius li·ij· sine titulo·quis minor est vnquã ꝙ tacuisse labor·

Capituluꝫ septimum de vitando mendacio ⁊ periurio.

Mendaciū linguam reddit in=
famem· ⁊ ꝑiurium infidelita
tis crimen videtur· vt pluri=
mum tamen homines vt filij diabo=
li in vaniloquijs ⁊ mēdacijs glorian=
tur·nec curant quid dicant/solum vt
loquantur· De quibus Seneca ep̄la
lxxxvij· Jam q̄dem etiam vbi causa
sublata est/mentiūtur causa consue=
tudinis Verūtamen omne mēdaciū
fraus est·teste Hugone· Mendaciū
est falsa vocis significatio/cum volū
tate fallendi·Omne igitur mendaci=
um proditōnis specieꝫ obtinet·Vnde
redarguendi sunt q̄ vtilitatis aut vē
ditōnis causa mentiri non erubēscūt
Tull·primo ō offic·Illiberales ⁊ sor
didi sunt questꝰ mercēnarioꝝ omniū
quoꝝ oꝑa/non quoꝝ artes emuntur
qui dum mercant̄/nihil se ꝓficere pu
tant/nisi admodū mentiantur· Jdeꝫ
Tull·li·iij·Tollendum est ex rebꝰ cō=
trahēdis omne mendaciū· Simachꝰ
in suo ep̄lari·Minus est alienā sen=
tentiam spernere q̄ꝫ a ꝓpria discrepa
re·quod faciunt mēdaces/ qui aliud
dicunt/aliud sentiunt·verbisq̄ꝫ ꝓprijs
menti sue ꝯtradicunt· Attendāt igi
tur mendaces mendaciū sic peccatū
censeri·vt nō solū viciū sit apud ami
cum·sed etiā apud inimicū·Lactan·
li·de vero cultu·Vir iustus nō solum
homi amico ⁊ familiari·sed inimico
⁊ ignoto existiabit mētiri nō esse suū
nec aliq̄n ꝑmittet·vt lingua a suo se
su discordet·Huiꝰ aūt ratō est·(qꝛ vt
ꝓtactū fuit)om̄e mēdaciū viciū ē· qꝛ
sciēter ꝯmittit̄·alias mēdaciū nō est·
Si aūt iocose mētiaris/⁊ si peccatuꝫ
mortiferū non ē·saltē habitū ꝑparat
mortis·Absint ergo a quocūq̄ꝫ fideli

mēdacia·qꝛ princeps mēdacioꝝ dia
bolꝰ ē·cui subꝯuiūt eiꝰ filij mēdaces·
Inter quos potiori correctōne in=
digent qui sua mendacia iuramētis
affirmāt·Nā (teste Quintil·li·xviij)
Jurare nisi vbi necesse est graui viro
parū ꝯuenit·si tn̄ q̄s ita iuret· hesita
bit lector an iuramēto assistere tenea
tur·Cui dubietati sane r̄ndendū ap=
paret/iuram̄to absq̄ꝫ necessitate mi=
nime vtendū expedire·si tn̄ iuramen
tū interueniat·nō sp̄ ꝯgruit sibi obe=
dire·vtputa illicitū si fuerit·vn̄ Tul·
primo de offi·Est ius bellicū/ fidesq̄ꝫ
iurisiurādi·Et cū hoste sepe ꝯuanda
sꝫ nō sp̄·Qδ em̄ ita iuratū ē vt mens
fieri oportere ꝯcepit·id ꝯuandum est
Qδ aūt aliter/si nō feceris· nullū ꝑ=
iuriū ē·vt si ꝑdonibꝰ vł piratis pa
ctū ꝓ redimēdo capite/non tenueris·
Nulla (inq̄t) fraus ē etiā si iurauerīs
qδ nō feceris·Nā cū pirata sit cō=
munis omniū hostis·nec iuramētū /
nec sibi fides debet esse ꝯmunis· Idē
iij·de offi·Si ꝓmiseris te alicui datu
rū bn̄ficiū ⁊ postea scias esse malum
aut dab̄ aut nō· Si das sciēs peccas
si nō das etiam peccas· ꝓmisisti em̄·
Cui dubietati r̄ndet/q̄ꝫ sapiētes nun
quā penitēt/ō eo qδ ꝓmiserunt·vt di=
cūt stoici·h̄ tn̄ ꝟbū suꝑbū ē·Nō ē (in
quit) turpe mutare ꝯsiliū·Idē phili·
xij·Optimꝰ ē portꝰ penitēti mutatō ꝯsi=
lij·nihilominꝰ tn̄ ꝓmissa obediētia iu
stitie astare iuram̄tis vir q̄libꝫ bonꝰ
tenet̄·Vn̄ Alex· (narrāte Valer·) iu
ram̄ta sua violare noluit·Vn̄ cū iret
ad dissipandū ciuitatē/noīe lapsaꝝ·
obuiū habuit anaximenē ꝑceptorem
suū·Sciēs igit̄ Alex·q̄ꝫ ꝓ ciuitate inter
pellaret·iuram̄to ꝓuenit/dicēs se nō
facturū qδ petijsset·tunc anaximenes
postulauit/vt ꝑlibatā ciuitatē destru
eret·qδ audiēs Alex·ciuitatē sue pa
ci reliquit·Nūc aūt principes sua iu
ram̄ta sic n̄ obꝯuāt·nec solū frāgunt

ea que ex voluntate psonali fecerūt: sed etiam ea que ex iure regni vel dominij pdecessoꝝ more faciunt. Nimirum igitur si pditoꝝ aut infidelium fuitoꝝ comitiuā habent. suis em̄ piurijs talem pmerentur. Dicunt enī illud Ouidij. Amplector sanctas que dant bona semina fraudes. quia scꝫ prauas societates amplectantur. Sꝫ tandē fraus repellitur fraude. iuxta illud Ouidij li. iij. de arte. Judice me fraus est concessa repellere fraudem Armaqꝫ in armatos sumere iura sinunt. Rursꝰ lector attēdat ne mētiri presumat: etiā si vera fuerit mēs ipsius. quia non sistit mendaciū in eo qđ cogitat: aut i eo qđ significāt verba que pfert: sed tunc mentiris quando fallere intendis auditorem. Tunc aūt fallere tendis: qn̄ id scis nō fore verum: qđ credis auditorē ex verbis capere tuis. Verbis aūt Tull. primo de officijs. nō obstantibus: nullo pacto iurare habes: quod tenere nolis. Sꝫ caue qđ iurab. Male em̄ si iuraueris: vt si iuraueris male te viuiturum: male iurasti/ iuramentūqꝫ tenere non debes. iurādo tn̄ te obligasti ad faciendū quod non debes. Justitia aūt te obligat vt bene viuas ⁊ te iniustitia tua male viuiturū obligauit. Jtaqꝫ contradicentibꝰ obligatōnibus subiaces. quarū vna irritanda est/ nec obedire iure teneris. sꝫ ex ope tuo quantū in te est obligaris. q̄ obligatō friuola est. de iuramento tn̄/ et mala obligatōne penitere habes.

Capitulū octauū de regimine tēpato corpis.

Ex tempērie corpis fit homo sanus/ sapiens/ atqꝫ modestꝰ tam in sermone/ q̄ in affectu Jtaqꝫ redditur homo bonus/ ⁊ a dissolutōne vite fit immunis. Nam (teste Oratio li. sermonū) homo factus est ad vnguem quia scꝫ sub terminis precisis vita eius constituta est. ob hͦ viuat sub lege precisa: vt moribus cōpositus inueniatur. Nā magnū opꝰ est mores cōposuisse bonos. Sepius aūt vita fit imodesta temeritate supbie insurgente. Vnde Claudia. in maiori. Jnquinat egregios adiūctat superbia mores. Veteres autē non ita vixere. Nā supbie fastu derelicto: cōmessatōnumqꝫ ⁊ ebrietatum deglutōne spreta/ moderamine vitam duxerunt. Vnde Hiero. ꝯtra iouinia. allegat stoicum narrantem: qualiter sacerdotes egyptij mundi negocijs post positis in templo semꝑ deū coluerūt rerumqꝫ naturas studiosissime ꝯtemplati sunt. nunquā mulieribus se miscuerunt. nunquā cognatos ⁊ ꝓpinq̄s seu liberos viderūt: ex eo tempe quo diuino cultui se mancipaurunt: carnibus ⁊ vino se semꝑ abstinuerūt ꝓpter castitatem. ⁊ pane raro vescebantur ne onerarent stomachum. oleum tn̄ i pulmentis nouerāt: ⁊ hoc parū ꝓpter nauseam. cubile eis erat đ folijs palmarum contextum. Utinam em̄ temporibus huius viri sapientes precipue sacerdotes vitam suam pariter moderarent. tunc perirent excessꝰ aut saltem minuerentur: quibus humana vita maculatur. Vnde Lucanus libro. ij. Jnnata creatōis secta fuit tenere modum. quia ab exordio rebus singulis vite moderamine indictum est. Vnde philosophi veteres humanam vitam tripartitam distinxerunt vt refert Fulgentius libro. ij. mithologiarū. Prima vitā dixerunt ꝯtemplatiuā. ⁊ illā applicauerūt minerue/

que grece immortalis virgo dicitur·
quia sapientia est immortalis·Ipsa
autē minerua dea sapientie athenis
vocabatur·In cuius memoriaʒ vete=
res sapientes nocteʒ elegerūt·eo ꝙ sa
pientia in tenebris maxime lucet scʒ
in anxietatibus occurrentibus·Rur
sus aliam vitā dixerūt actiuam quā
attribuerūt iunoni· que quasi a iuuā
do dicta est·que iuno regnis p̄esse di=
citur·cū sceptro depingit·⁊ diuitiarū
credit mater·in cuius memoriaʒ pa=
uonem acceperunt·que diuitijs cōpa
tur·eo ꝙ posteriora nudat ⁊ anterio
ra ornet·sic diuitie ad tempus vitaʒ
ornant·sed postrema hominis nuda
deserunt·Rursus terciā vitā volup
tariam dixerunt·quā veneri ascripse
runt·eo ꝙ dea voluptatis creditur ⁊
alio nomine dicta afrodis quasi spu
ma ·fertur enim nata ex virilibus sa
turni proiectis in mari· Hanc veteres
nudam depinxerunt·eo ꝙ suos ama
tores denudare solet·In cuiꝰ memo=
riam rosas acceperūt·quia sicut rosa
delectat ⁊ cito marcessit·sic libido·
Aliqui tñ in eius memoriā colūbas
depinxerunt·cū sint in coitu feruide·
alij vero concham marinā eo ꝙ libi=
dini tota immixta ē·hec Hiero· Au=
distis ergo triplicē vitā philosophos
descripsisse·quarum prima sapientū est
⁊ temperatissima ·Secūda vero est in
mundo viuentiū·in qua modestia cō
petens potest obseruari· Tercia aūt
vita que voluptuosa dicit· ipa ē quā
manuducūt vanitatis amatores/ebri
etatem sectantes/omnēqꝫ vite regulā
respuentes·in qua vita fama perditur
diuitie ꝯsumūtur·corpus corrūpitur
vita breuiatur·visus minuitur·sene=
ctus celeratur·sensꝰ dissoluūtur· stu=
dium precipitatur·⁊ fere innumerabili
um virorum genera huius vite occasio=
ne aggregantur·Hec enim vita solū
de corpore curat/⁊ tñ curando ipm ex=
terminat · O ꝙ̄ laudabilis cura fedū
nutrire corpus· ⁊ saccū stercorum tāta
munire custodia·Sene·epistola ·xiiij
Multis seruit·qui corpi seruit·qui pro
eo nimiū timet/q̄ ad illud omnia re
fert·quasi dicat ꝙ magna seruitus est
regere corpus·Expedit tñ sic ipm re=
gere·vt vite honestati nō derogetur·
quod intemperati non faciunt· Vñ idē
Seneca vbi supra subdit· Sic gerere
nos debemus·tanꝙ̄ non possumus si
ne corpore scʒ in vita p̄nti·Et subdit·
Agatur cura eius diligentissime·ita
tñ vt cū exigeret ratio vel fides/etiā
in ignem mittendū sit· Ideʒ epistola
xxiij·Corpusculū rem necessariā ma=
gis crede ꝙ̄ magnaʒ·nihil(inquit)sine
illo fieri potest·Itaqꝫ nutriendum est
corpus/non ad voluptatē·sed ad ne=
cessitatē·eo ꝙ corpus non est domus
voluptatis anime·sed potius cōmo=
datum hospitium·Idē epistola·xvij
vis aduersus hoc corpꝰ liber esse·tan
quā migraturus illud inhabita·Ex=
pedit igitur corpus temperate regere·
ne sua intemperies scelera germinet
Si enim impetus primos refrenare
non possis·saltem occurrenti rōni ac
quiescas·Sapiēs est tñ qui peccato=
rū exordijs obstat·Sene·epistola·lx=
xxv·Facilius vitiorum initia prohibere ꝙ̄
in cepta regere· Sed diceret aliqs
quia si corpus domari potest· animꝰ
tñ videtur superari non posse· quō igit
quis temperate viuet·Cicero· Nulla(in=
quit)est tanta vis corporis·que frangi
nō possit·Animum aūt vincere/ aut
iracundiaʒ prohibere nemo potest ·qui
enim hoc fecerit·non summis viris/
sed deo similimꝰ est · Que verba in=
nuere videntur animum temperari nō
posse·Hoc tamē non ita credas · nec
ex verbis predictis intelliges impos
sibilitatem/ sed difficultatem· quia scʒ
animi passiones difficulter reprimū
tur ab eo signāter cuiꝰ vita dissoluta

⁊ intemꝑata est· omnes tamen animi motus sedula corporis castigatõne discretoq; consilio reprimi possunt· sic saltem vt ad peccatũ mortale nõ ducant·

Capitulũ nonũ de prudentia acquirenda

Prudentia dirigit hominez in cunctis agendis· et quasi virtutũ dicit oculus· prouidũq; hominem reddit/quo ad ea sine quibus nullos prosperos terminos vite attingere potest· hec enim prudẽtia nõ solum pñtia/sed etiam pterita ⁊ futura concernit· Vñ Terenti⁹ in adelphis· Istuc est sapere/non modo quod ante pedes situm est videre/ sed etiã illa q̃ futura sũt prospicere· Vñ Hieronimus ꝯtra Rufinũ narrat pythagozam dixisse duo tempa maxime ꝓspicienda fore· Intuenda enim sũt illa que acturi sumus/⁊ que gessimus· quia scꝫ prudens pterita debet meditari/ vt eoꝝ exemplo deliberare q̃at imposterũ que sit facturus/⁊ quo fine opus futuruꝫ terminare valebit· Boetius· ij· de consola· Non quod ante oculos situm est sufficit intueri/ scꝫ rerum exitus prudẽtia metit· Quintilian· li· vij· instituit· Prudentis est vt sui opis principium intelligat/ et cur id bonum sit/sciat· non vtiq; pniciosũ est vires fiducia ꝑueniri· quia scꝫ stultitia est sic in viribus ꝓprijs cõfidere/ vt nõ meditetur quid possit accidere· Vnde Gaufridus in poetria· Gressum ꝓcurrant oculi preconsule mentem· Et vires metire tuas· si fortis es/aude grãdia· si fragilis/humeris impone minora qꝫ scꝫ vnusquisq; prudẽs op⁹ debet assumere iuxta q̃ntitatẽ viriũ q̃ suppetũt ei· si tñ virtus debilis fuerit/ spe atq; fiducia debet animari· Nã sepe fragiles spei gratia viriles fiũt· Et ideo subdit Gaufridus vbi supra· Si posse sit artum/ dilates animum· si corpus sit debile mẽs sit fortis/⁊ exiguas supplere memento· scꝫ ꝑ spẽ grandem vires suppleri debent· hoc enim agere magna ars/atq; prudentia est· Unde Ouid· primo d̃ arte· Arte scite naues remis diriguntur· In omnibus enim ars et prudentia ꝓdest· Sed plures prudentie stultitiam preponũt· nec attẽdũt id nocere posse quod sepius dicũt· q̃s redarguit Ouidius primo de ponto· Tu modo fac timeas ⁊ que tibi leta videntur/ Dum loqueris fieri tristia posse puta· Nam (teste Virgilio primo eneidos) Res animos incognita turbat· Prudentes igitur studeãt precognoscere quid sint facturi· Rursus prudens fieri cupiens/veteres cõspiciat dies/⁊ antiquoꝝ exempla suis oculis preponat· ꝑut faciendũ instruit Sene· vij· de naturalib⁹ q̃stio· Hec enim via prudentie summa est/ veterũ exemplis doceri/ ꝓprijsq; periculis corrigi non oportere· quod minime faciũt seculi sapientes quoꝝ sapiẽtia stultitia ẽ· pferũt eniꝫ virtutib⁹ mutiles diuitias· cum tñ diuitie virtutib⁹ suire habeant· Vnde Sene· epistola lxxxi· ad Luciliũ Seruiant deteriora melioribus· scꝫ virtutibus fortuita· q̃ nil habet magnificum/ nisi quia illa mirari ꝯsueuimus· s· n· diuitie ex se bone essent/ suũ pficerẽt possessorem· sicut virtutes hominem reddunt virtuosuꝫ· sed pculdubio diuitie/⁊ opes sepius prauis assũt/q̃ virtuosis· Vñ Sene· epistola· lxxxvij· Illud (inquit) quod contẽptissimo/ atq; pessimo cõtingere potest ex se bonum non est· huiusmodi autem sunt opes· lenonibus eniꝫ ꝯtingit sepe· diuitijs ob hoc eni nõ ẽ ꝑmtendẽdũ· Nã (teste Tull·

l ·de pado)ea non sunt optima ext͛
māda q̄ naufragio aut incēdio amit
ti possunt ·sed virtus precium grāde
ē·qꝛ nec eripi/nec subripi potest /neq̧
incendio/aut naufragio amittit·Ja=
ceat ergo vtilitatis species/et valeat
honestas·vt inquit Tulli9·iij·de offi·
Absit ergo vt prudens animū figat
in hijs transituris/ que non sunt nisi
forinseca ornamenta· hominemq̧ in
terius non pficiūt ·Vn̄ Apuleius li·
de deo socratis·Nō eque diuites spe
ctare solemus vt equos quos merca
mur neq̧ enim in equis emēdis pha
laras psideramus·sed ipm equū nu=
dum ꝛ solū vt sit ad speciē honestus
ad cursum leuis· ad vecturam vali=
dus·ſʒ hominū stulticia hec est·illos
prudētes virtuososq̧ putare q̄b9 arri
det fortuna·Vn̄ Sene·ad Lucil·quē
admodū stultus est·qui equū emptu
rus n̄ ipm inspicit sed stratū ei9 ꝛ fre
na·sic insipiens est qui hominē ex ve
ste aut fortuna extimat·Et idem Se
ne·epistola·lxxvi·loquens de diuiti=
bus ait·Cum psente populo elati in
cesserūt·nemo tn̄ eoꝝ quos diuitie ex
tollūt magnus est·quasi diceret ꝙ so
le virtutes a prudētibus magne exi=
stimantur·Et ideo epistola·lxxxi·in=
quit·Abstrahamꝰ a rectitudine diui
tias/honores ꝛ· que opinione nostra
cara sunt·tūc enī vilia pcio fient·

Capitulū decimū de pro uidētia circa fortuita·

Ir puidus psiderare debet p̄
sentia/pterita/ꝛ futura·ꝛ bo
nis psētis nō abuti·Nam ex
pteritis homo docet cauere futura/ꝛ
regulare pn̄tia·Stulti aūt ista nō cō
siderant· ſʒ d̄ pn̄tib9 solū sollicitātur
Ideo i pcessu tpis cōmuniter deficiūt
Vir aūt prudēs q̄ reb9 bn̄ vtit tempe
oportuno nō indigebit·prudens ergo
intueat q̄d sibi ptingere p̄t·ꝛ casibus
puideat fortuitis·Tull·li· i· de offi·
illud magni ingenij ē cogitatōne pci
pe ꝛ ante psiderare q̄d euenire possit
ꝛ quid agendū sit cū euenerit· Sene·
epistola·iiij·Aduersus omnia que ac
cidere possūt·te adhortare ꝛ indura·
Et subdit·Noli huic trāquillitati cō
fidere momento eniʒ mare pcutitur·
Lamentandū igitur est·qꝛ rerū pos=
sessores abutūtur eis· tpeq̧ necessita
tis sibi succurrere nequeūt eo ꝙ pui=
di non sunt·Alij vero puidi fieri cre
dentes/que habent ita custodiunt/ ꝛ
parsimonisant·ꝙ vti eis etiaʒ vbi cō
gruit non audent·Jtaq̧ laborib9 as=
siduis·ꝛ forsan criminibus interueni
entibus plurimi opes aggregant· q̄=
bus minime psperant·Hoꝝ aūt nul
li puidi sunt·sed amboꝝ mentes stul
titia occupat·Vnus enim stolida di=
spensatōne·alius tenacissima bono=
rum detentōne insipiens cōprobatur
vnus peccat·quia se nunq̄ȝ egere for=
midat·alius deficit·eo ꝙ indigere sic
timet/ꝙ nihil sibi sufficit· Orati9·li·
carm·Nō possidentē multa/vocabis
recte beatum·rectius enī occupat no
men beati/q̄ scit deoꝝ munerib9 sapi
enter vti·duramq̧ pauperiem pati·
Ideoq̧ beatior est qui scit pati angu
stiam q̄ȝ q̄ bonoꝝ amplā possidet co=
piam·nec etiā felix aut prudens esse
dicit·q̄ bonoꝝ pdigus dispensator in
uenit·Vn̄ Cicero·Bonoꝝ mobilium
facultas nō stat i copia extēdēda·ſʒ i
bn̄ vtendo illa· Et didimus ad alex
andrū·Beatus eniʒ rerū cōditor va=
rias species formauit in mūdo·qua=
rum vsū humano arbitrio pmisit di
scernēdū·Nā hoīeʒ de9 pstituit prin=
cipem reꝝ·vt eis prouide ꝛ prudēter
vtatur·ꝛ licet omnia bona sint· sepi=
us tamen nocent homini bona· non
ex se/ sed ex humano abusu·

Vñ Ouidius·ij·de tristib⁹·Nil pdest quod nō ledere posset· Idem ꝛ Prosper in epigrā·Et bona q̄ prauis nature dono suscipiūt· Augēt peccati pondera·cuncta bonis psunt·q̄s ꝛ mors ipa beatos efficit·vt sumant pmia· Et Maximianus·Non res in vicio sed malefacta cadūt· Que verba nil aliud sonant·nisi q̄ puide rebus est vtendum·alias i rebus peccat homo que tñ in se bone sūt· Animaduertat igitur prudens quid tempus exigit·Nam(teste socrate)neli⁹ est cauere q̄ pauere·Et in puer·sapientuꝫ dicitur·q̄ bonum est in alieno mala fugienda aspicere·nec debet rspici solum fortuna psens·licet psperа· Vñ Terentius in phormione· Dū maxime hominū psperе sūt res/tūc maxime eum meditari oportet quo pacto aduersus erumnā ferat·Quod improuidi non faciūt·ideo pcutiēte eos fortuna desperant·quoniā futura nō pcogitant·Vnde Sene·ad Lucil· epistola·lxxxvi·Precogitati mali mollis est ictus·sed stultis ꝛ fortune credentibus omnis videtur noua reruꝫ facies iopina·magnaq̄ ps est apud impitos·mali nouitas·Ideo sapiēs assuescit se malis futuris·vt que alteri diu patiendo fiūt leuia/huic leuia fiant diu cogitando·Quot enī hmōi imprudos vidi·Jaculus enim imminentibus fere insensati fiebant·sed prospera manente fortuna/tanto applauso titillabant/vt tota eorꝫ facies gaudio mirabili/sꝫ inconsulto dedita esset·Si ergo puidus es·pcogita te cadere posse·ꝛ si casus euenerit tibi·ne putes inopinatum tibi accidisse·Catho·Cum fueris felix/que sunt aduersa caueto·Prospice que veniūt/hos casus esse ferendos·Nam leui⁹ ledit quicq̄d puidimus ante·Quod tibi suspectū est confestim discite quid sit· Namq̄ solēt primo que sūt neglecta nocere·Trāquillis rebus que sūt aduersa caueto·Rebus i aduersis melius sperare memento· Ex quibus apparet fortune aspe amicos sibi debere puidere pmeditando casus possibiles eis· vt leuius ledant quoꝝ pmeditatio alieno expimento optime pcitatur·Tibullus· Felix quicūq̄ dolore alterius didicit posse cauere suū Et Ouidi⁹·iij·d arte·Discite ab aliis vestris mederi querelis·quia(vt ideꝫ li·de remediis) Que nimis apparet retia vitat auis·Sed forsan cōgruit/ vt excogitemus causam sapientie hominū huius seculi· plures enim puide non viuūt·quia tempus nō discernūt a tempe·nec agenda congruis distribuūt horis·Verūtamen(teste sapiente)omnia tēpus habent·omniq̄ negocio temp⁹ est·ꝛ magna ps prudentie est·tempis oportunitatem obseruare Vnde Ouidius de remediis· Temporibus aptis medicamina adhibita psunt·Et dato non apto tempe iure nocēt·Principiis obsta sero medicina paratur·Cum mala plongas conualere moras·Que verba nil aliud sonant·nisi q̄ puidus sui operis opportunitatē querit·tempeq̄ pgruo agere disponit·Vnde Catho·Tpib⁹ mores sapiens sine crimine mutat· Insipiēs esto cum tempus postulat/ aut res·Stultitiā simulare loco prudētia summa est·Itaq̄ omnia tempus habent·Ouidius de ponto·Leta q̄dem letus cecini/cano tristia tristis Conueniens opi tempus vtriq̄ suū· O vtinā hij saltē qui se doctos putāt puide viuerent·temporibusq̄ congruis singula distribuerent· Dices fortasse q̄ sapiens non es·tu ergo psiliū quere·vt si pprio sēsu te regere nescis·alieno saltem psilio te dirigi ne recuses Vñ Salustius in catilinario·priusq̄ incipias psulito/ac vbi psulueris mature facto op⁹ est· Tull·de senectute

Non viribus aut velocitate corporis res
magne gerūtur: sed ꝯsilio/auctorita=
te/ et sentētia. Nam ꝯsilio qui nō vti=
tur: nimirū si opis sui bonū finez nō
sortitur. Tull. philippica. xi. Maiorū
ꝯsilij ē: ꝓuidere ne quid triste accidat
sed animi est fortiter ferre si euenerit
Itaqꝫ laudabile est: et ꝯsilio ꝓuidere
tristia et patiēter ferre omnia. Nam
(teste Quintil. li. ij.) Plurimū in cō=
silijs valet auctoritas. Nam et opti=
mus et prudentissimus consul haberi
debet: cui de virtutibus/ atqꝫ honestis
credere omnes velint. Sz plurimi in
consulte viuūt. stultorūqꝫ ꝯsilia q̄ ita
dici non merentur querūt. Sapientū
enim ꝯsilia recusant. eo ꝙ ꝯsentire sa
pientibus nō intendūt. Nemo tamē
tam prudens ex ꝓprio sensu/ q̄n alie=
no egere possit. Sidonius in suo epi=
stolari li. iij. Plurimū laudes sic vi=
uentes/ ꝙ suis moribus applicāt/ q̄=
tiens aliquid negociaturi sunt/ consi
lia ꝑitorū. Catho. Cōsilium archanū
tacito ꝯmitte sodali. Vite consilium
dn̄i nec despice tui. Nullius sensum si
ꝓdest spreueris vnq̄. Gaufridus in po
etria. Si bene vis duci te ꝯmitte cer=
to duci. Nec tñ hij ꝯsilio vti videntur:
qui ꝓprie voluntati maxime innitū=
tur. Nec vota querūt aliorū: vt ꝯsenti
ant: aut vt se dirigāt: sed vt temptēt
aut vt prudentū morem habere vide
antur. De q̄bus Apulei. li. de deo so=
cra. q̄dam ꝑ angiportū reptātes/ con
silia nō ex suo corde: sz ex alienis vo=
cibus colligunt. et (vt ita dixerim) nō
animo/ sed auribus cogitāt. Itaqꝫ ani=
mū suū ꝯsilijs acceptandū non appli
cant. cū tñ Quintil. li. viij. dicat. No
uit quisqꝫ q̄d facturus sit/ non tantuz
ex p̄ceptis: q̄nimo ex sui natura expe
dit: vt ꝯsilium capiat formande actō
nis. Seneca. epistola. xxiij. Boni viri
auiditas tuta est: que se subdit ex bo=
na ꝯscientia/ et honestis ꝯsilijs. Pau=
ci enim sunt/ q̄ consilio se suaqꝫ regāt
ob hoc ꝙ more eorū q̄ ī fluminibus na=
tant non eunt: sed ferūtur. Sed turpe
est non ire sed ferri. et subito ī medio
turbine rerū stupere: et querere/ quō
huc veni. vt inquit Sene. epistola. xx
xvij. Prudētes ergo consilia querāt.
non precise vt audiant/ sed etiam vt
acquiescant. vt veniente ꝓsperitate /
leticia subita/ et incognita non sit. vt
etiam aduersis imminentibus terre=
ri non oporteat. Tull. primo de offi.
fortis animi/ et ꝯstantis est non ꝑtur=
bari in rebus asperis/ sed ꝯsilio vti et
rōne: nec a rōne discedere. Unde boni
ingenij est fortunam ꝑcipe: et ante cō
stituere q̄d euenire possit: et q̄d agen=
dum sit dum euenerit. Si q̄s eni hoc
fecerit ꝓsperitate non seducet: et asp̄i
tate non desꝑabitur. Ideo in puer. sa
pientū dicitur. ꝙ diu deliberandū ē:
q̄d statuendū est semel. nec tamē suf=
ficit ꝯsilium cape: nisi maturū fuerit
consilia enim leuia quandoqꝫ nō di=
rigūt: sed potius deuiant. Vñ socra=
tes. Velox ꝯsilium sequitur peniten=
tia. maximeqꝫ ꝯsilio contraria sūt fe=
stinatio et ira.

Capitulū vndecimuz de facili credulitate reꝓbāda.

Prudentis est/ vt de facili nō
credat. cum non petat matu
ritas leuitatem cōgruēs pru
dētibus. Petronius. Nunq̄ recte fa=
ciet qui cito credit. Nāqꝫ qui cito cre
dit: cito fertur inconsultus. Itaqꝫ sa
pienter non viuit. prudentis igit cre=
dulitas nec suspitōnis modū habe=
at/ sicut opinio: nec certitudinē mox
accipiat. sed more medio se gerat. qz
(teste Varrone in suis sententijs) fi=
des est media/ et opinionis/ et sciētie:

neutrū attingens· Prudēs igit̄ ꝺ facili non credat· etiam famosū quod audit ſi extiterit· Nam plurima ſūt famoſa que tamē ſunt mēdoſa· ideo Tull· in rethorica ſecūda· Facta/ nō famam ſpectari oportet· Et Tertuliānus in apologetico· fame nō credit/ niſi ſit inconſideratus ſapiens· qꝛ ſapiens nō credit incerto· ne forte illud os mendacis ſeminauerit· quod ſepe fit/ aut ingenio emulatōnis/ aut arbitrio ſuſpitōnis· aut aſſueta qbuſdā mētiendi voluptate· Vn̄ alexāder didimo· ⁊ Didimus alexandro ſcripſerunt· fame non fore credendū· Sene· in hypolito· ꝯtemne famā· Idē· iiij· ꝺ virtutibus· Prudētis ꝓprium eſt examinare ꝯſilia/ ⁊ nō cito facili credulitate ad falſa ꝓlabi· Sꝫ inquiram⁹· cur tam facilis eſt pluriū credulitas· multi enim facilime credūt/ etiam ſi falſum ſit quod fieri cupiūt· De qbus Sene· in hercule furente· Quod fieri miſeri volunt/ hoc facile credunt· hij enim laudandi non ſunt· quia eorum ſtultitia credulitatē gignit· Sed nec ſunt cōmendabiles qui nullis credere volunt· niſi videant ⁊ audiāt· Nā (teſte Seneca epiſtola ad Lucil· iij·) vtrūqꝫ vitium eſt/ ⁊ omnibus credere ⁊ nulli· Et Quintil· cauſa· xv· tacm⁹ eſt illud tantū credere· quod ē de rebus humanis· Ipſorūqꝫ auris ad crimina difficilis eſſe debet· vt in puerſapiētum docetur· Verūtamē bonis potius credēdum eſt· plurimi tn̄ poti⁹ malis ꝙ̄ bonis credunt· Vn̄ Ouidius li· iiij· de faſtis· Sꝫ nos in vicium credula turba ſumus· Ideo Catho· Nil temere crede· Vn̄ Proſper in epigram· Non pateant faciles ſeuis rumorib⁹ aures· Que neſcire iuuat credere non libeat· Nam certior aure arbiter eſt oculus· inquit Gaufri· in poetria· Sꝫ illud Ouidij de remedijs li· primo verificat· cum ſibi quiſqꝫ placet credula turba ſumus· Ideo idem Ouidius· iiij· de arte· Nō cito credideris qntum cito credere ledat· Exemplū nobiꝫ non leue ꝑcris erit· Et idem in epiſtolis· Tarda ſolet magnis reb⁹ meſſe fides· Quia ꝗ plurimoꝝ ſtultoꝝ credulitas leuis ē ideo plurima falſa ꝓ veris habent· errores gignūtur ⁊ ꝓ tenendis ꝓmulgantur· a qbus diſcedere facile nō ē· ſi credulitatem exhibueris· Sene· li· iiij· de bn̄fi· non eſt leuitas a cognito ⁊ damnato errore diſcedere· Nā ſupbe ſtultitie ꝑſeuerantia eſt dicere· qd ſemel dixi qualecunqꝫ ſit/ fixū ratūqꝫ ſit· tales enim ſuos verentur reuocare errores· non eſt tamen turpe cū re mutare ꝯſiliū· Sene· epiſtola prima Ceci ducem querūt· nos aūt ſine duce erramus· ⁊ ideo difficulter ad ſanitatem puenimus· quia nos egrotare neſcimus· nec enim omnia mala faciunt errores qui ex leui credulitate ſuſtinentur· Nec tn̄ dico aliquem hominē fore errare qui non poſſit· ſaltē qntum ex humana imꝑfectōne cōtingit· nec inde tn̄ laudandus· ſed illaudabilior eſt· Et (vt verū dicā) deteſtabilis ī errore qui ꝑſeuerat· Tul· phil· xij· Cuiuſlibet hominis eſt errare· nullius aūt niſi inſipientis perſeuerare in errore· poſteriores enim cogitatōnes (vt aiunt) ſolent eſſe ſapiētores· Idem Tul· li· de legibus Non eſt boni errare/ et diligere quod ꝑ ſe non eſt diligendū· Vtinam igit̄ erroribus nullus ſe implicet/ qbus prudētia offēditur/ ⁊ ꝑducitur· ad quā etiam obtinēdam homo ꝑ errores indiſponitur· quia (teſte Valerio li· ix· ca· ix· temeritati ꝓxim⁹ eſt error· quēadmodum ad ledendum parata cui facilius quis ignorauerit· quia no ſua ipōte· ſed vanis ꝯcitatus imaginib⁹ culpe ſe implicat· In hoc qdam etiā decipiūtur· quia erroꝝ vice veritati

credere putāt· Jtaqꝫ falſitas verita-
tis imagmem ſepius monſtrat· nun-
quid emm enunciatō veridica videt·
que iuramentis affirmatur· que nuti
bus / et ſigmis ſolidatur· q̄ teſtibus
firmatur· Hec enim oīa q̄ndoqꝫ fal-
ſitate ſuppetūt· Jtaqꝫ falſū ꝓ vero ſe
pius accipit· Nec de facili vnum ab
altero diſcernitur· qn̄ referēs mēdoſꝰ
non creditur· aut qn̄ auctoritate· ꝓfi-
catur· aut ſi coloribus veriſilibus ab
ipo ꝓlatū deducitur Quid igit pru
dens facturus erit· Aut falſo credet
quod nō libet· aut diſcredet / cum tn̄
diſcredendi color ſibi non aſſit· Re-
uera ſi prudēs fuerit· nō de facili cre
det / ſꝫ deliberatōe ꝑhabita / ſi diſcre-
dendi cauſa nō interuenerit· ſub q̄dā
temperie abſqꝫ temeritate falſo ſibi
non cognito ꝯſentire / aut ſaltem non
diſſētire poterit· Sapiētes aūt q̄ñqꝫ
errasse nullꝰ formidet· vbi ꝑcipue fal
ſitas veritatis ſpeciē detulit· Ouidiꝰ
li· primo de remedijs· Et mala ſūt vi
cina bonis· errore ſub ipo / Pro vitō
virtus crimina ſepe tulit· Et arator
li· ij· Repellitur error in diuerſa tra-
hens· cū ſpūs efficit vnū·

Capitulū duodecimum de ſtultitia fugienda·

Tultitia hominē beſtijs eq̄t·
⁊ ab angeloꝝ cetu elongat·
ſtultitia rurſus hominē titu-
bare cogit· ⁊ criminū pōdera nō ſen-
tire facit· Generat vaniloquiū· nutꝰ
incōpoſitos· ⁊ diſſolutos riſus· ⁊ oīa
maleficōꝝ genera de facili ſtulto cō-
tingunt· Vn̄ Lactantius libro de ve-
ra iuſtitia· Stultitia eſt in factis di-
ctiſqꝫ ꝑ ignorantiam boni atqꝫ recti
erratio· Tull· de ſenectu· Tanta ineſt
ſtultitia inconſtantia atqꝫ ꝑuerſitas
ꝙ omnes vt ſenectutē adipiſcantur·
exoptant· ⁊ eandē adepti accuſent·
Idē Tull· li· primo de natura deoꝝ·
Stulti nec vitare veniētia / nec ferre
p̄ntia poſſunt· Diſcernamꝰ tn̄ ſtul
titiaꝝ varietatē· q̄daꝫ eniꝫ ſtulti ſūt
eo ꝙ naturalibus donis ab exordio
geniture carent· Hoꝝ ſiq̄deꝫ ſtultitia
excuſabilis eſt· nec peccata gerit· Si
etiam poſt genituram q̄s a caſu non
ꝓcurato in eam inciderit· Alioꝝ aūt
ſtultitia eſt voluntaria / ex vſibꝰ pra-
uis ꝯtracta· quoꝝ deſideriū ē hyſtrio
nes habere· ⁊ cachinatōnibus quoſqꝫ
irritare· in plateis diſſolutōnes oſtē-
dere· atqꝫ tanto magis gloriari· q̄nto
ab eis turpius fit / vel narrat· quibus
etiam nulla adeſt cōplacentia· niſi ī
turpibus / ⁊ operibus ab omni ratōne
diſcrepantibus· Hij eniꝫ miſeri ⁊ pui
ſunt· Vn̄ Tul· li· de paradoxis· Stulto
rum ſententia fuit· quia ſcꝫ taliter ſē-
tentiati ſunt ꝙ omnes inſaniūt / ⁊ p-
ui ſunt· Hij enim alioꝝ crimina dete
gunt· ⁊ ſuorū pre nimia multitudine
obliuiſcūtur· Vn̄ Tul· in tuſculan· q̄-
ſtio· li· iij· Stultitie ꝓprium eſt alioꝝū
vicia cernere· ⁊ ſuoꝝ obliuiſci· Et ſei-
lo· Stultꝰ ſi qua refert· a falſo nil pu
to refert· Jpius verba· nullo ſunt pō
dere digna· Abſit tamen vt eos ſtul-
tos putemus / quoꝝ cautela eſt ſtulti
tiam loco ſimulare· vt penis euitare
queant· plures eniꝫ ſtultis nocere nō
dedignantur· qui tn̄ ſapientibꝰ emu-
lantur· Catho· Inſipiens eſto· cū tē-
pus poſtulat aut res· Stultitiā ſimu
lare loco prudentia ſūma eſt· Ouidiꝰ
iiij· de triſtibus· Forſitan hoc ſtudiū
poſſit furor eſſe videri· Sed furor hic
aliquid vtilitatis habet Hij ergo nō
ſtulti ſed ſapientes ſunt· eorūqꝫ ſtulti
tia prudentia eſt· Sed hij ſtulti ſunt /
quoꝝ finis ineptus· quoꝝ deſideria
praua· ⁊ mores inhoneſtatis ſpecieꝫ
gerunt· Exceſſꝰ quoqꝫ ꝯtinue ſectant /

⁊ omni prudentie tempamento ꝯtra
riantur· Sene·epistola·xxxix·Mag=
ni animi ē mediocria malle ꝙ nimia
Necesse est eniȝ vt exercet cupiditas
que naturalem modū transilit· quia
scȝ stultoꝝ appetit⁹ euanescent· eo ꝙ
nature limitibus nō refrenant· Jdeo
stulti nuncupati sūt quoꝝ letitia im=
proba·⁊ tristitia amentie maneriem
ostendit· Vnde Simachus· in li·epi=
stolaꝝ· Letitia res loqx ē/atqȝ osten
tatrix sui·quod de letitia stultoꝝ in=
telligendū est· Nā improboꝝ leticia
cito ad pnicem cadit·eoꝝūqȝ laus/et
lasciuia/nunꝙ habent ꝯcordiā:vt ex
puer·sapiētū colligitur· Nempe stul
ti in singulis extremitāt·⁊ in suis le=
titijs indigestis/⁊ incōsultis ita glo=
riantur:vt se posse cadere non time=
ant·sed(teste Eunodio)Nulla fides
letis integra nec dubijs· Et Gaufri=
dus in poetria·Exemplar syrenis ha
bere docearis in illis:Casibus in le=
tis semp peiora cauere· O igit stul
ti attendite·quoniā vestra letitia tri
stitia est:exultatio casus:risus plan=
ctus:laus dedecus:munera quoqȝ vo
bis facta vias pditōnis vobis mini=
strant·vestrisqȝ nutib⁹ stultis/homi=
num tempa vana detinetis:crimini=
bus quoqȝ in vobis/⁊ ceteris fomen=
tum ministratis· Ouidius primo de
arte·Mens erit apta capi tunc/cum
letissima rerū:Et seges in pingui lu=
xuriat humo·Pectora tunc gaudēt/
nec sunt attrita dolore Jpa patent·
blanda tūc subit arte venus·Heu la
mentabilis letitia:que veneri famu=
latur/que stultoꝝ letitia nūcupatur·
Attende enim illud Ouidij libro de
ponto·Tu modo fac timeas·⁊ que ti
bi leta videntur/dum loqueris fieri
tristia posse puta· quod stulti mini=
me considerant·

Capitulum tredecimum de stulto amore cauēdo

Atu⁹ amoꝛ iudiciū impedit
rōnis· Et ꝓpter amorē ad se=
ipm in ꝓpria causa frequen=
ter vnusquisqȝ seducitur· Amoꝛ eniȝ
excecat/⁊ vera iudicare non pmittit
Prudēs igitur si feri cupis/ medio
interposito/tuā discerne causaȝ/⁊ al
terū tibi ꝓstituas·⁊ d illo qđ iudica
ueris:de te ipo arbitrare iudicandū
Nosti enim(teste Aristo·ij· de aīa)
visum causari sine medio non posse·
⁊ obiectū sensui suprapositū sensatō
nem impedit· Si ergo tu tibi ꝓximq=
oꝛ sis/⁊ immediatioꝛ ꝙ res quecūqȝ
visui supposita:quo ergo d te vere iu=
dicare poteris· Tu ergo mediū q̄ras·
⁊ in alio ꝯsidera:qđ d te iudicare cu=
pis·qꝛ plurimos ꝓri⁹ excecat amoꝛ·
Nam vt ex puer·sapi·colligit ·ama
re ⁊ sape vix a deo ꝯceditur/quia scȝ
raro accidit ꝙ homo sapienter iudi=
cet/de eo quod amat Vnde Varro in
suis sententijs·Nullus tam modeste
sua iudicat sicut aliena· hoc autē ex
eo accidit ꝙ nemo sibi inuidet· Naȝ
olim thobares magno Alexandro
dicebat·Natura(inquit)moꝛtalium
hoc modo ꝓua ⁊ sinistra dici potest/
eo ꝙ in suo quisqȝ negocio hebetioꝛ est
ꝙ in alieno· Et Terenti⁹ in adelphis
Homine impito nil iniusti⁹· q̄ nihil
rectum putat:nisi qđ ipe fecerit·om=
niūqȝ hominū fere natura est:vt alie
na melius iudicent ꝙ sua· Vir igi=
tur prudens vt de proprijs bene iudi
cet aliena consideret· Sed reuera(te
ste plinio in epistola ad corneliū)ta=
citum sue quisqȝ intentōni fauet· Et
Quintilianus li·ij·Aliena quoqȝ vi=
cia magis vult quisqȝ rephēdi ꝙ sua
Vnde Lactan·li·de falsa sapientia·

nemo potest de se recte iudicarē· sed
aliena iudicat meliꝰ q̄ sua· Et Tull·
primo ꝺ officijs· nescio quō sit vt ma
gis in alijs q̄ in nobismetipis cerna
mus: si quid delinquitur· hec eñ oīa
ꝓprius facit amor· Sene· ad Lucillū
epistola ·xxvi· Vna est cathena q̄ nos
alligatos tenet· scꝫ amor· Unde aliq̄
sunt qui nil rectum: nisi qꝺ placet di
cūt· vt inquit Oratiꝰ ī epistolis· Oui
dius de ponto· Illud qꝺ fecit quisqꝫ
tuetur opus· Marcialis cocus· Quis
damnat sua vota libenter quasi dice
ret· nullus· Vnde Auianꝰ· Sic mos
est hominū quicq̄d sibi fecerit ipē: vi
le licet maneat/ approbat ipē tamen
Ecce audiuimus quō omnes homīes
in factis ꝓprijs male iudicant· ⁊ ideo
suoꝝ delictoꝝ correctōnē nō assequū=
tur· quia (teste Quintil· maximo) nō
intellecti nulla ē curatio morbi· Nec
solum tñ homines peccata ꝓpria in=
telligunt: sed etiam bona quedā si fe
cerint sublimare valde ꝯtendunt· Iu
xta illud Petronij· Omēs aptis ocu
lis bona sua cōputant· Plurimi etiā
alios putant velle quicq̄d volūt: ⁊ in
alijs esse quod in ipis sentiunt· Itaqꝫ
imprudentissimū ipoꝝ iudiciū ē: nō
tm̄ quo ad ea q̄ de seipis iudicant: sꝫ
etiam q̄ ad illa que de alijs ex seipis
arbitrantur· Vnde Julius celsus li·
ij· que volumus libenter credimus: ⁊
que nos sentimus alios quoqꝫ senti=
re speramus· Hoꝝ aūt iudiciū falli=
bile est nimis: ⁊ sepius erroneū· Nec
tñ reprobo: alteri si facias qꝺ tibi fi
eri petis alium tñ tuis desiderijs cō=
formem nō semꝑ estimabis· Attē=
dant igitur sapiētes/ vt recte iudicēt/
vt ꝓprio amore non decipiantur/ nec
etiam vicia virtuti ꝓferant· Iuue· li·
ij· Summū crede nephas faciāꝰ pre
ferre pudori· Quod faciūt plures na
turalibus desiderijs/ sua crimina im
ponentes· eodemqꝫ pacto/ q̄ de seipis
male iudicāt/ friuole se excusāt· Heu
q̄ cecꝰ inest vicijs amor· inquit Clau
dia· in maiori· Prefata verūtamen
desideria nature nullus imponat/ sꝫ
malicie · Nam vicium omne nature
metas excedit· Unde prudent· Sum=
ma quies velle nil plꝰ q̄ postulat vsꝰ
Sit victus simplex/ alimonia/ vestis
⁊ vna· Expletūqꝫ modum nature nō
trahat vltra· Que verba nil aliud so
nant; nisi quod naturale desiderium
ꝯtentatur habere victum ⁊ vestitū · ⁊
si quid vltra desideramꝰ: nature trā=
scendimꝰ metas· Absint ergo hmōi
desideria vana· absit amor inutilis
rerum· Unde Theodolus· Mortales
cūcti qꝺ intendunt adipisci: Nec si ꝑ
ficiant/ vite discrimina querant· quis
scꝫ sic res debēt desiderari: vt eoꝝ ob
tentu delicta ꝯmitti nō habeant·

Capitulū·xiiii·de habē-da fortitudine et cōstan-tia mentis·

Ortitudo ē virtꝰ qua cetere
solidantur/ ⁊ sine qua in bo
no non ꝑseueratur· Expedit
ergo volentibꝰ spūaliter ꝓficere/ hac
non carere virtute· vt sint animo for
tes· quia fortitudo est: qua omnia ro
borantur/ ⁊ moderātur/ Vñ Aristo·
ij· ethicoꝝ· Fortitudo inquit tenet me
dium inter timores et audacias· Et
Tull· in rethorica prima· Fortitudo
est ꝯceptio cōsiderata ꝑiculoꝝ: labo=
rumqꝫ ꝑpessio· Et alibi· Fortitudo ē
rerum magnarū/ ⁊ humiliū cōceptio
laborisqꝫ cum vtilitatis rōne ꝑpessio
Et idem li· iiij· rethorice· Fortitudo ē
ꝯceptio laboris ⁊ ꝑiculi/ cum vtilita
tis rōne: ⁊ cōmodoꝝ ꝯpensatōne· Et
idem Tull· in tuscula· questio· li· iiij·
Fortitudo ē affectō animi lege sūme

perpetiendis rebus obtemꝑans· vel
cōseruatio stabilis iudicij in eis rebꝰ
que formidolose videntur subeundis
⁊ repellendis·vel scientia rerum for=
midolosarū ꝯtrariarūq̄ aut omnino
negligendarū·ꝯseruans earum rerū
stabile iudicium· Ex q̄bus omnibꝰ
clare apparet/ꝙ fortitudo habz in ar
duis locum/⁊ in grandibus ꝓbatur·
Hanc siquidē virtutez si quis habue=
rit/minas non timebit·imo nec mor
tem pauebit·quia teste Tull·li· inse
ctiuarum· nequaq̄ꝫ viro forti turpis
mors accidere potest· Et quintꝰ cur=
tius de gestis Alexādri li·iiij·Fortiū
viroꝝ est magis mortez ꝯtemnere q̄ꝫ
odisse vitam·Et Cassiodorus episto
la·xxiij·Latet sub ocio laudabil' forti
tudo·⁊ dum se ꝓbandi nō habet spa=
cium·occulta est lux tota meritorum
Hec em̄ virtus in aduersis maxime
patet·Unde Valerius li·iiij· fortiter
se in aduersis gerere/quid aliud ē q̄ꝫ
fortunam seuientez in adiutoriū sui/
pudore victam vertere· Tunc em̄ vir
est animo fortis·qn̄ aduenientibꝰ ma
lis/in bono robuste ꝑseuerat Nec tn̄
optanda sunt ꝑicula·vt fortem quis
se ostendat·sufficit em̄ ꝑicula si ꝯtin=
gant·valide tolerare· Unde Seneca
epl'a·xlvij·Non sum(inquit) tam de
mēs vt egrotare cupiam·sed si egro=
tandū fuerit·sufficit vt nil effemina=
te faciam·Non em̄ pati tormēta op
tabile est·sed pati fortiter·Idez Se=
neca·iij·li·de naturalibꝰ questio·hu=
mano animo a bonis artibus robur
venit·et a ꝯsideratōne nature·Quid
est eniz cur ergo hominē/ aut feram/
aut sagittam/aut lanceam timeam·
Maiora ꝑicula me spectāt·Un̄ La=
ctan·de vero cultu·timidi ⁊ imbecil=
lis est animi·aut dolorem metuere/
aut egestatem/aut mortem ·que om
nia si qs non exhorruerit· fortissimꝰ
iudicatur·qui aūt deum metuit· illa

omnia non metuit· Galtherus li ·v·
alexandreidos·Nulla rei nouitas ꝑ
uertere fortia debet pectora·quasi di
ceret·ꝙ nullus ꝓpter infortunium de
bet desistere/aut ex fortuna decidere
Illos tn̄ fortes non dicimus/ qui suo
rum delictoꝝ existunt defēsores·qui
non verentur/cū malefecerint/se va=
lidos nūcupare·quia(teste Ouidio·ij
sine titulo)Felix qui qd̄ amat·defen
dere fortiter audet·quasi diceret· illi
sunt felices·qui illa amant/ que pa=
lam ⁊ iure defendere possunt·O igit
milites precipue xp̄iani·assit animis
vestris fortitudo·ne subeat demonis
versutia·viribus si caretis· animos
erigite·quia vincere vos nullus po=
test·nisi ꝓpria libertate succumbatis
Unde sicut in ꝑuer·sapientū dicitur·
Nunquā ꝑiculum sine ꝑiculo vincit
nihil est magnū i rebꝰ humanis·nisi
animꝰ fortis·Quid em̄ ꝓdest tua sa=
pientia·in ꝑiculo si nō ꝓsit·Quid tē=
perantia·si cadere te ꝑmittat·Omēs
em̄ virtutes sine virtute sunt· si forti
tudo non fuerit comes· quinimo vir=
tutis nomen fortitudini maxime con
uenit·Nam a viribus virtus/⁊ in vi
ribus fortitudo est·Nimirum igitur
si fortitudo virtutis nomen pre cete
ris habet·Unde Galtherus in alex=
andreidos·li·vi·Nihil ē quod fortis
⁊ ardua virtus linquat inexꝑtū· mo
uet omnia/⁊ omnia tēptat· Et Oui=
diꝰ li·de ponto·Omnia deficiūt/ ani
mus tn̄ omnia vincit·Ille etiam vi=
res corpus habere facit·Et idē Oui=
dius·x·methamor·Audentes deꝰ ip̄e
iuuat·Et Prosper li·epigram· Qui
valet in aduersis oneratā ducere vi=
tam·hic magni ē animi· Un̄ Oratiꝰ
li·carminū·Rebus in angustiis ani=
mosus atq̄ fortis appare· Ultimaz
ergo ꝯmemoremus ꝑdecessoꝝ fortitu
dinem·animorūq̄ validitatem·Re=
fert em̄ Iustinus in abcio pōpei·li·ij

Quomodo in mantuano prelio qdã adolescens animo floruit valde cui⁹ nomen themastodis· Refert enim q hostes post plu innumeras cedes fugam acceperunt· Quos cernens pfatus adolescens ad naues hostium fugit· ꝛ cum manu dextera nauem tenuit· nec prius dimisit q dexterã amitteret· qua amissa· sinistra quoq manu nauem tenuit· qua rursus amissa morsu nauem detinuit· Itaq nec cedibus fatigatus/ nec manib⁹ amputatis victus est· Unde ad vltimũ velut rabida fera dentibus dimicauit ducentaq milia psarũ eo prelio ceciderunt· Ecce q laudabilis victoria q fortitudine vendicata est Sene· epta xiij· Non potest magnos spũs athleta habere· nisi sanguinez suũ viderit· tunc em pfectus/animũ non pijcit· sz cum magna spe ad sedem descendit· O vtinam tanta inhereret nobis fortitudo exercendo militiam xpianam qntam plurimi p tpali ptectõne habuerunt· Hij em sunt laudabiles· sed illi multo laudabiliores· Nec tñ putemus omnes pugnatores fortes debere nuncupari· virtutez habent fortitudinis· si licito titulo pugnãt· ꝛ si lucrũ non sperent· Unde Tull· li· primo de offi· Fortes quoq ꝛ magnanimi sunt habendi· non qui faciũt pugnam· sed qui ppulsant iniuriaz· Vix tñ inuenitur· qui laboribus susceptis piculisq aditis· non querat mercedẽ aut gloriam· Animaduertant igit seculi amatores· qui lucrũ/ ꝛ fastuz ex suis laboribus expectant· in ipis em nulla virtus est· Nam virtus mercedem terrenaz non querit· non dico tñ si vincas qn gaudere non possis· aut damna tua que inimicoꝝ occasione tulisti· recupare non valeas· hoꝝ tñ adeptio finis tuus esse nõ debuit qꝛ preter ista vir armiger rempub· tueri tenetur· sed pculdubio illud Tullij verificatur in tuscula· questio· li· primo· Nemo sine magna spe se pꝛiaz offert ad mortem · Que spes immortalis est quãdoq re· ꝛ tunc bona est ꝛ diuina· aliquãdo vero immortalis opinione pugnãtiũ· quia scz, ideo plurimi pugnant· quia se famandos in posterũ ppetuis diebus sperant· hec aũt spes vana est· Utinam aũt spes fiat nõ sub spe supbie/ sed eterne glorie· vt fortitudo que virt⁹ est tali spe mediante habeatur·

Capitulum· xv· de pseuerantia ĩ bono habenda·

Bene agere parum prodest· si mens labilis existat Nõ em ex actibus generatur habit⁹/ nisi affuerit boni opis pseuerantia · Unde in puer· sapientũ· Nihil pdest didicisse benefacere· si cesses· Nã turpe ẽ bona opa cepta deserere· Quintil· iiij· de oratoria institutõne · Perseuerandũ est saltem· quia sepius et si vires deficiunt· animo tñ pseueremus· Nam(teste Tull· in rethorica prima) Perseuerantia est in rõne bene psiderata stabilis ppetuaq pmãsio· Illi igitur pseuerãt/ qui bona incepta ptinuant· Dicis forsitan te pseuerare non posse· quia(teste Sene· in thieste) Leue qdez est iniurias ferre/ sed ferendo ptinue pseuerare graue est· Idem Sene· in hercule furẽte· Per multa opa virtus laxari solet · quibus attentis· mirũ est si quis pseuerari possit· Huic dubietati respondeo· omnib⁹ agendis modũ debere pberi· vt em pseueres· nõ oportet vt laborib⁹ incessanter assistas· sufficit em vt mala euites· ꝛ bonis opportunis/ bonis intendas· ꝛ si frequenter bona facere nequeas· saltem dum feceris/

diu p̄seueres· Juxta illud Senece in
edippo· qđ sepe fieri n̄ potest· fiat diu
Sed quid dicemus de hijs qui nō
gloriantur/ nisi excogitando merito=
rum varietatem· nullamq; obseruāt
stabilitatem· Vna etem̄ die vota ie=
iunioꝝ celebrant· alterā studio tp̄is
dispensant· orare nunc p̄mittūt· ꝛ cō=
tinere imposterū p̄ordinant· ꝛ post=
modū hijs omnibus ꝯtraria faciunt
Rursꝰ vno tempe velut heremite vi
uūt· ꝛ in altero publico cōuictui assi=
stunt· tales em̄ vna die videbis tam
tristes/ ꝛ mestos/ tā marcidos/ ꝛ pal
lidos/ vt semimortui credantur· innu
merabilesq; penas p̄ regno celorum
pati extimantur· eosdem quoq; post=
modum videbis risibus deditos· in
locis primos· ebrietatibꝰ dissolutos·
mulierū tactibus infectos· et quicq̄d
a sua voluptate subtraxerūt h̄ post=
modū inepte sup̄addūt· In ip̄is em̄
nulla est p̄seuerantia· eo q̄ ab eis nō
desideratur· nisi fastus ꝛ apparentia
Talibus em̄ p̄desset si potius stude=
rēt in bonis ceptis ꝯtinuare· q̄ sic no
uitatem meritoꝝ· et vt melius dicā)
apparatuū excogitare sollicitent· Se
ne· xvi· ep̄la· Plꝰ opis est vt p̄posita
custodias· q̄ vt honesta p̄ponas· p̄se=
uerandum est enim ꝛ assiduo studio
attendendum quousq; bona mens fi=
at bona voluntas· Et idem ep̄la· xxij
Turpe est credere animuz luctari cū
officio qđ semel recepisti· quia vir nō
est fortis ac strēnuus qui laborem fu
git· et Oratiꝰ li· carmi· ij· oda· iij· equā
memento rebus in arduis s̄uare mē
tem· non secus in bonis ab insolenti
temp̄atā letitia· Nempe qui vult for
tis/ ꝛ p̄seuerās fieri· potius in bonis
crescere q̄ ruere habet· nec cum fortu
na debet mutari· qđ tn̄ instabiles fa
ciunt· Vnde Ouidius li· de tristibus·
Rara q̄dez virtus quā non fortuna
gubernat· Que maneat stabili cū fu=
git illa pede· Itez Boetius primo đ
ꝯsolat· metro primo· Qui cecidit sta=
bili non erat ille gradu· Ouidius li·
ep̄laꝝ· Cepisti melius q̄ desinis· vlti
ma primis cedunt· dissimiles hic vir
ꝛ ille puer· quia videlicet vnus con=
stans qui melius desinit· ꝛ alius in=
constans qui faciliter decidit· Sed
plurimi se viros appellant/ qui femi=
neis moribus titubant/ minimeq; p̄=
seuerant· De quibus Oratiꝰ in ep̄lis
Quos petijt spernit r̄petit· qđ nuper
omisit· Estuat· ꝛ vite discōuenit ordie
toto· Qđ faciunt inconstantes· qꝛ sue
instabilitatis calumniaz locis impo
nunt· Itaq; loca incessanter mutant·
nec tn̄ p̄amplius ob hoc in bonis cō
tinuant· Vnde Socrates cuidā querē
ti/ Cur mutatio locoꝝ nil sibi p̄dessz
ad depositōnem vicioꝝ· respōdit/ q̄d
miraris nihil tibi p̄egrinari p̄desse·
cum te circūferas· quasi diceret q̄ vi
ciosus melioratur/ non ex mutatōne
loci sed mentis· Vnde Sene· epistola
xxviij· Animū debes mutare/ non ce
lum· licet em̄ vastum transieris ma=
re· sequūtur te vicia quocūq; p̄uene=
ris· Queris em̄ quare fuga ista te nō
adiuuet/ quia tecum fugit viciuz· Et
ep̄la· lxxix· Frequēs de loco ad locuz
migratio instabilitas animi est· Hec
em̄ omnia dicta sunt ideo/ quia viri
instabiles locum/ statusq; p̄mutant/
credentes deforis mederi/ cum sit tn̄
interior morbꝰ· mente em̄ non extrin
seca mutare oportet· Vnde Oratius
libro ep̄larum epistola prima· Impi
ger extremos curris mercator ad in=
dos· Per mare pauperiem fugiens
p̄ saxa p̄ ignes· ne cures ea que stul
te miraris ꝛ optas· Discere ꝛ audire
et meliori credere non vis· Vilius ar
gentum est auro/ virtutibus aurum·
O ciues ciues/ querenda pecunia pri
mū est· Virtus post numos· hec ianꝰ
summꝰ ab imo p̄docet ꝛ· Et ep̄la· xi·

Tu quãcũq₃ de⁹ tibi fortunauerit ho
ram· Grata sume manu: nec dulcia
differ in annum· Ut quocũq₃ loco fue
ris vixisse libenter· Te dicas· nam si
ratio ⁊ prudentia curas· Non locus
effulsi late maris arbiter aufert: Ce=
lum non animũ mutant qui trãsma=
re currunt· Nunquid plures iuuenes
conspeximus quibus paterna doctri
na dicebat: discurrite ꝑ orbem: vt sa
pientes sitis· Heu discursus iste sapi
entes homines non facit· sed instabi
les animo talem medicinam querũt
tales etenim vbicũq₃ sunt nusq̃ habi
tant· quia vbiq₃ ambulant· ⁊ nullibi
resident· Uñ marcialis in li· epigrã·
Dic mihi quo veniam dic qua te ꝑte
requiram· Quisq₃ vbiq₃ habitat ma=
xime nusq̃ habitat· Quid ḡ ꝓdest
homini laboranti/vt congrue viuat
si nõ ꝑseuerat· Aut quid ꝓdest inimi
cos homines vincere ⁊ vicia non do=
mare· Qui em̃ peccatis subijcitur· et
si moles immensas possit deferre ni=
hilominꝰ fragilis est· Uñ Sene· vij·
de natura· questio· querit· Quid ẽ in
rebus humanis ꝑcipuũ· ⁊ respondet
animo oĩa vicisse· Nulla em̃ victoria
maior est q̃ vicia domasse· Innume
rabiles siquidem sunt qui populos ⁊
vrbes habuerũt ĩ sua potestate· pau=
cissimi vero seipsos habuerũt· Et sub
dit· Quid maius q̃ erigere animũ su
pra miserias ⁊ ꝑmissa fortitudĩe/q̃d
maiꝰ q̃ ꝯtra calamitates esse fortes·
Et subdit· quid igitur insanio· q̃d an=
helo· q̃d sudo· q̃d terrã forꝫ verso· mul
to opus est magis vt a sordibꝰ disce
damus: ⁊ a torpore animum seduca
mus: ⁊ tandem in occultis subtilita=
tibus veritatem inquiramus· Di=
cet aũt peccator ⁊ vir instabilis: quõ
ꝑmanebo aduersus fortunam: dũ vi
debo fortune premissa grandia mu=
nera: que non defacili animus refu=
git· Queio attende fortunam muta=
bilem ⁊ animum stabilem fieri debe
re· teste Seneca epistola· viij· Cogita
te nihil esse immutabile preter ani
mum· omnia enim fortuita lapsu in=
tereunt· animus aũt bonus ꝑseuerat
Seneca epistola· lxxi· eadem virtute
⁊ mala fortuna vincitur/ ⁊ bona or=
natur· Uirtutem intelligo ani=
mosaꝫ/⁊ excelsam vim: que omne id
irritat quicq̃d infestat· nõ (inquit) mi
rum est in tranquillitate non cõcuti
sꝫ illud mirare/vbi omnes iaciũt ali
quem stare· Dices forsan quis me
stabilem faciet· aut qua virtute per=
manere valebo· Nunc enim pauper=
tas me affligit· nunc timeo exilium·
nũc incarceror· nũc infirmor· quõ igi=
tur subsistam· Cui querele respondet
Seneca epistola· xxiiij· Parua fiam
⁊ si quis respondet inter pauꝑes ero·
exul fiam/ vbiq₃ viuam· alligabor:
ad hoc eniꝫ natura me genuit: vt cor
pore graui astringar· infirmabor: ces
sabit languor sanitate vel morte· mo
riar vt melius viuam· In omnibus
ergo animus suꝑstat sapientis/⁊ cõ=
stantis· simus igitur fortes aduersus
fortuita; q₂ (teste Sene· epl'a· xxxvi·)
in mores fortuna vis non habet· ani
mus ad tranquillũ terminũ venit q̃
in eodẽ habitu est/scꝫ q̃ ꝑseuerat·

Capitulum decimũsextũ qualiter a cõstantia nul= lus debet recedere·

Este Tull· de natura deoꝝ in
cõstantia nõ debet cadere in
sapienteꝫ virũ cui nil nocere
ꝑt· Verꝝ est tñ ꝙ multi tanq̃ epycuri
nulla volũt stabilitate formari· Señ·
li· ð ꝯstãtia sapiẽtis narrat ꝙ epycu=
ri corꝑi mĩtũ pepꝑcerũt dicẽtes· ñ licere
sapientem ferre molestiaꝫ· quaꝓpter

voluptatem tanq̃ felicitatez summã elegerunt· non decet tñ hominez mobilitate seu fragilitate sic agitari: vt pro quacũq̃ tribulatõne immutetur· imo licet in tribulatõibus ꝯstituat nihilominꝰ ꝯstanter debet tolerare· Narrat em̃· Augu· ix· de ciui· dei ca· iiij· ꝙ licet eneas multas tribulatões haberet in ꝑte sensitiua: vsum rõnis tñ in mente non ꝑdidit Ideo de ipo Virgilius inquit· Mẽs immota manet· lacrime voluuntur inanes· Quapropter· iij· de nugis phõꝝ narratur socratem dixisse sapientẽ offendi non posse· imo aduersus omnẽ fortunam ꝯstans ⁊ immobilis manet· Valeriꝰ li· ij· de morte socratis refert ꝙ forti animo ꝯstanti q; vultu potionem venenosam licet mortiferã accepit· Et cum eius vxor lamentaretur dicens/ Vir meus innocens moritur: Socrates dicebat· male (inquit) cõqueris· nam si me diligis: debes cupe vt innocens moriar· turpe est eniz morte dignum mori· Ipe eniz socrates oẽs mũdo fluentes miseros vocauit· Nã cum ab eo peteretur quis miser esset ipe respondit· Miser est (inquit) qui nunq̃ miser fuit· quasi diceret ꝙ ille miser est: qui miserias mundi nunq̃ sustulit· Nam veteres legimus in magnis angustijs ꝑseuerasse· ⁊ licet onerosa fortuna ipos ꝑsequeret: nihilominꝰ animo ꝯstantes ꝑmanserũt Narrat em̃ valer· li· v· ca· x· ꝙ anaxagoras phũs audita morte filij sui quẽ maxime diligebat immutatus ꝑmãsit· vnde sibi annũcianti respõdit ita (vt fertur) rem nouã seu inexpectatã non annũcias· sciebam em̃ ꝙ omẽ natum ex me esset mortale· sciebam insup ꝙ sicut nullus moritur nisi q̃ priꝰ vixerit: ita nullus viuit qui non moriturus sit· Ibidem etiaz recitat Valerius ꝙ xenophon audita morte sui primogeniti filij/ minime ꝑmotꝰ fuit·

Vnde cum sacrificaret: ⁊ coronam in capite haberet statim vt mortem filij audiuit coronam ꝓ lamentatione tantũmodo de capite deposuit· cum tamen interrogaret qualiter mortuꝰ fuisset: sibi relatũ est ꝙ in bello pugnando mortuus fuisset· Quo audito xenophon statim coronam reposuit: ⁊ sub iuramẽto sacrificij affirmabat ꝙ plus gaudebat de virtute filij quã bellando habuerat: q̃ de ipius morte tristaretur· Ex hijs ergo patet ꝙ predictoꝝ viroꝝ animos fortuna ꝑturbare non potuit Valeriꝰ li· vij· ca· ij· de quodaz alio phõ scʒ biante narrat: ꝙ cum patriam eius prienem hostes inuasissent: omnibꝰ quos modo seuitia belli icolumes abire passa fuerat/ ꝓciosaꝝ rerum pondere onustis fugientibus: interrogatꝰ/ quid ita nihil ex bonis suis secũ ferret: ego vero (inqui) bona mea mecum porto· pectore em̃ illa gestabat/ nõ humeris· nec oculis visenda/ sed estimãda animo· que domicilio mẽtis inclusa/ nec mortaliũ/ nec deoꝝ manibus labefactari queũt· ⁊ vt manentibus presto sunt: ita fugientes nõ deserunt· Nec tñ in solo virili sexu talẽ mẽtis ꝯstãtiam legimꝰ: imo etiã i muliebri fragilitate ꝑseuerãtiã ꝓmemoratã repimus· Narrat em̃ ambro· li· iij· ꝺ ꝟginitate seu de ꝟginibꝰ/ ꝙ mater q̃daz eiusq; filia in tm̃ amauerũt castitatẽ ꝙ maluerũt in fluuiũ ꝓcipitari: q̃ lubricitatis dedecore ꝯtamiari· Vñ cũ violari timerẽt: se mutuo ãplexãtes: ⁊ q̃si choreas letas ducẽtes/ in fluuiũ se ꝓiecerũt· Insup Aug· primo ꝺ ciui· dei de lucrecia narrat· ꝙ cũ a tarq̃no violata fuisset: ꝑentes stati ꝓuocauit ⁊ ꝑ grandi animi ꝯstãtia pñtibꝰ gentibus se interfecit: lugẽs sue castitatis integritatem violataz fuisse· si igitur muliebris animꝰ morti non pepcit: vir igitur fortis/ ⁊ iuuenis ꝑseuerãter

in bonis opibus ꝑmanere debꝫ⸗atqꝫ
vicia ꝯstanter debet detestari· Sene
ca epl̄a·liiij·nunq̄d cū viciis satis liti=
gam⁹ Ea igitur ꝑsequere sine modo
sine fine· Nam in viciis nō est mod⁹
nec finis·quia mentem sine venia la=
niant·Si igitur extrahi non possūt⸗
cum illis potius est cor euellendum·
Ex hiis igitur ꝯcludamus ꝯstantiam
maxime habendā ad mala cōpescen
da· Hui⁹ aūt tempis nulla est con
stātia viroꝝ·sed fragilitate imminē=
te/modiciqꝫ timoris occasione deci=
dunt·Queso tn̄/vt veterū ꝯstantiā cō
memoremus· Narrat eīm Valerius
li·ij·ꝙ vir q̄dam dictus codrus morti
se exposuit eciā vltra vires vt sui vi=
ctores efficerentur·Item Augu·v·de
ciui·dei·ca· xviij·narrat de quodaꝫ q̄
se in foueaꝫ p̄cipitauit·eo ꝙ audiuit
a dis fuisse dictū/ꝙ romani ꝑderent
id qđ optimū habebant·Narrat etiā
de bruto qui filios suos occidit⸗quia
fuerūt ꝯtra rēpub·Vnde poeta· Na
tosqꝫ pater noua bella mouētes/Ad
penam pulchra ꝓ libertate necauit·
Item narrat de alio qui filiū occidit
eo ꝙ ꝯtra voluntatē imperij fecerat⸗
licet ꝓ patria pugnasset atqꝫ vicisset·
Nam estimabat peius impium con=
temnere⸗ꝙ absqꝫ voluntate imprerij
etiam ꝓ patria gloriose vincere·Hiis
ergo exemplis colligimus antiquos
ꝯstantes·Ideoqꝫ famosos fuisse⸗atqꝫ
ratōne sue animositatis nomen ac=
cepisse·

Capitulum·xvii·de con-stantia manu tenenda·

Nullum redditur op⁹ lauda=
bile⸗aut inter coronata meri
ta numerādū si ꝯstātia desit·
Ubi aūt q̄s ꝑmanet ꝯstans⸗sui ꝑgis
p̄cium adipisci merek·Nempe ꝯstan=
tia veritatē p̄dicat·iudices p̄uos re=
darguit⸗⁊ omniū virtutū genera ad
salubrem portū deducit·Nunꝙ dio=
genes veritatē dicere singulis formi=
dabat·Narrat eīm Valer·li·iiij·c·iij·
qualiter aristipp⁹ diogeni olera lauā
ti dicebat·O diogenes si dionisiū ad
ulare velles⸗ista nō esses·Cui dioge=
nes·Si tu(inquit)ista esse velles/nō
adulares dionisiū·Ecce q̄nta viri cō
stantia·qui maluit paup fieri/ꝓ ve=
ritate dicēda⸗ꝙ adulari ⁊ exinde di=
tari· Sed nec in solis viris ꝯstan=
tiā repimus⸗sed etiam feminas ani=
mo fortes extitisse legimus· Narrat
eīm Valer·li·vi·ca·ij·qualiter mulier
quedā absqꝫ demeritis a philippo re=
ge temulento ꝯdemnata/ꝯstanter ꝓ=
uocarē ad philippū(inq̄t)sed sobriū
Excussit itaqꝫ crapulā oscitāti·ac p̄=
setis animi ebriū resipiscere·causaqꝫ
diligentius inspecta;iustiorē sentēti=
am ferre coegit·Igit̄ eq̄tateꝫ quā im=
petrare nō potuerat/extorsit⸗poti⁹ p̄
sidiū a libertate/ꝙ ab innocētia mu
tuata·Insup narrat qualiter cū dio=
nisi⁹ tyrānus ꝓpter nimiā crudelitatē
deberet succūbere⸗mulier q̄dam vlti
me senectutis q̄tidie matutino tpe so
la orabat vt dionisi⁹ incolumis esset
qđ cū audisset dioni·eā interrogauit/
cur h̄ diceret·ipa aūt rn̄dit·cū (inq̄t)
essem puella tyrannū crudelē habui
mus⸗cui crudelior successit·tu aūt ter
cio aduenies ceteris crudelior fuisti·
peto igit̄ vt maneas⸗timēs ne peio=
rē post te habeam⁹·Ecce q̄nta mulie
ris ꝯstantia⸗q̄ veritatē dicere nō eru
buerat· Laudanda ē igit̄ virt⁹ ꝯstā=
tie seu fortitudinis·Quā siquidē vir
tutem macrobius li·primo sic descri
bit·Fortitudo seu constantia est ani=
mum supra periculum erigere⸗nihil=
qꝫ nisi turpia metuere⸗fortiter tolera
re aduersa⸗et humiliter prospera·

Qui em̄ hac virtute caret: nullam in suis opibus ꝓsperitatem obtinebit. Nam ꝑ ipaꝫ ꝯstantiā martires ꝓua luerūt. ꝯfessores vsqꝫ ad obitum ꝑse uerauerūt. ⁊ principes dn̄ari meruerūt. Narrat em̄ Ualerius vbi supra Qualiter pompeius cuidaꝫ viro antiquo suam etatem improꝑabat dicens ipm̄ mortuū fuisse in senectute/ ⁊ exinde resuscitatū. Cui senex respōdit. non mentiris (inquit) pompei. qꝛ cū mortu⁹ essem: iui ad inferos. ibiqꝫ vidi multos de te conquerentes. eo ꝙ iniuste per te ꝯdemnati fuerunt: atqꝫ perditōnis eoꝝ causa fuisti. Itaqꝫ eo tempꝫe ⁊ fortissimū erat cū pompeio maledicere ⁊ tutissimū. Uiri ergo xp̄iani in via dn̄i ꝯstāter ambulare debent: non timendo eos qui occidūt corpus/ sed in dn̄o fiduciam ꝯstituere. Unde Tull in. ij. rethorica li. ij. cōfidentiam sic describit. Confidentia est virtus ꝑ quā magnis et honestis rebus anim⁹ cum spe certitudinis fiduciam collocauit. Hanc tn̄ fiduciā plurimi non habent. quia nec in deo nec in hominibus ꝯfidunt. Cui⁹ oppositum legimus de alexandro ꝺm valeriū li. iiij. ca. viij. ꝙ narrat qualiter cum alexander infirmaretur/ ⁊ suus medicus nomine philippus potioneꝫ ei dare vellet/ tunc q̄dam dictus parmenion alexādro scripsit/ vt caueret ab insidijs philippi/ ꝑinde ac pecunia corrupti a dario. Cui⁹ l̄ras cū legissꝫ potionē indilate sumpsit. ⁊ philippo l̄ras legendas tradidit. Itaqꝫ prius sumpsit potionem: ꝙ medico nunciaret suspitōneꝫ. Narrat etiam idē Ualerius li. iiij. ca. primo. ꝙ plato in xenocrate discipulo suo tam constanter moderatus fuit: vt cum audisset eū ꝺ se multa impie locutuꝫ/ sine vlla cūctatōne criminatorem respuit. Et cū instaret toruo vultu iudex causā querens cur sibi fides non haberetur adiecit non esse credibile/ vt q̄ tantoꝑe amaret/ ab eo inuicem non diligeret. Postremo cum ad iusiurādū inimicitias serentis malignitas cōfugisset ne de ꝑiurio eius disputaret/ affirmauit nunꝙ̄ xenocratem illa dicturū fuisse/ nisi ea dici sibi expedire iudicasset. Confidenter igitur eamus/ nō de deo non de proximo diffidētes. Nā iacob claudicabat/ ⁊ tamen ꝓualuit quia dn̄s cum illo erat. Narrat Ualerius li. iij. ca. vij. qualiter cū cuidaꝫ spartano claudo in aciem descendenti vnus improparet dicens/ q̄d ibidē faceret/ ille respondit. ꝓpono pugnare/ nō fugere. licet ergo claudus esset tamen ꝯfidebat. Narrat etiā de quodam cui cū diceretur ꝙ sagitte aduersarioꝝ scꝫ ꝑsarum ꝓpter multitudinē obscurabant solem/ ipse respondit/ bene narras. in vmbra enim melius ꝓeliabimur. hoc em̄ ex magna ꝯfidētia dicebat. Insuꝑ ibidem narrat Ualerius de quodam eiusdem vrbis/ atqꝫ animi viro q̄ hospiti suo/ patrie sue muros excelsos/ latosqꝫ ostendēti dixit/ si mulieribus istos compastis: recte. si viris: turpiter. Constanter ergo ⁊ ꝯfidenter sperem⁹ in dn̄o. quia (teste ꝓpheta) Qui sperant in dn̄o/ non confundentur.

Finit liber quintus sophologii feliciter.

Incipit liber sext⁹ qui est ꝺ septē peccatis mortalibus et de virtutibus contrariis eisdem.

Capitulū primum est de humilitate quō exaltat et supbia depmit.

Tri gloriosi humilitatis grā deo placuerunt Unde narrat Gregori⁹ in dialogo li. primo. c. xv. qualiter ꝯstantinus humillimus fuit. Nam cum quidaz ipius ꝯstātini audiuisset famā: accessit vt ipm videret. quē cū vidisset ait. Ego (inquit) credebam istū hominez grandem esse. sed nihil habet de homine. qđ cū audisset ꝯstantinus grās agebat dicēs. Tu solus es qui in me oculos apertos habuisti. Ecce magis amauit despicientem ꝙ laudantem. Vn̄ Augu. sup Johānē omel. prima. Vera (inquit) humilitas est in nullo supbire / in nullo murmurare / in nullo ingratū esse vel querulū: sȝ in oib⁹ deo grās agere. Et idem Augu. epla xiij. Nō est (inquit alia via ad obtinendā veritatez: nisi humilitas. qꝛ ꝑ eā vnusquisqȝ se cognoscit. Et ibidez narrat ꝺ demosthene oratore. q̄ cū interrogaret qđ nā esset in dicendo efficacissimū: respondit ꝙ pnūciatio. Et cū. ij. ꝛ. iij. ab eodē idez peteret: ꝑiter idem r̄ndit. Sic inqt Augu. Quotiēs de p̄ceptis humane legis interrogas qđ magis obſuandū: nihil aliud respondere licet / nisi ſua humilitatem que q̄dem humilitas non errorē / sed scientiam gignit si vera fuerit. Unde Anselmus li. de similitudinibus ca. xxvij. Septem (inquit) sūt grad⁹ humilitatis. primus est cognitio sui. secūdus dolor de culpis ꝑpetratis. tercius sui peccati confessio. quartus volūtaria ꝑsuasio scȝ ꝙ fateatur se peccatorem. quintus ꝯtemptus sui. sext⁹ tolerantia iniuriaꝝ. septim⁹ gaudiū sue humilitatis. Quorūdam tn̄ scientia nō humiliat: sed inflat. quo ad hoc tamen non est scientia / sed ignorātia ē. Quoniā (teste Gregorio moraliū. xxiij.) vera sciētia non extollit sed lamētare facit. Dicit̄ eñ ecclias. primo. Qui addit scientiā: addit dolorem. Vnde Bernardus de gradib⁹ humilitatis sic humilitatē describit. Humilitas est virtus qua verissima sui cognitione sibiipi quisqȝ vilescat. Ideo humilitatem Augu. suadet super Johannē omel. xv. dicens vt (inquit) omniū morboꝝ turpitudinē curaret: descendit filius dei ꝛ humil' factus ē. Si ergo te pudeat imitari humilem hominē / ſuū: imitare saltē humilem deum. Vnde math. xi. Discite a me quia mitis sū ꝛ humilis corde. Et Grego. moral' xxxiiij. Quāta (inquit) humilitatis virtus est: ꝑ quam deus sine estimatōne viuebat homo licet magnus esset fact⁹ ꝑuulus. Itez Hiero. epla lxxxvij. Illaz (inquit) sequamur humilitatē quā deus docuit quia multi eius vmbraz / pauci vero eius veritatem attingūt. Auferantur igitur omnia figmenta verboruz cessant simulati gestus. Quoniaz nō cerimonia / sed iniurie patiētia humilem ꝓbat. Attendamus aūt quoniaz ꝑ humilitatem virgo sublimata est: et omnis superbia postulat casum. Nā pheton cecidit supbus vt dicit̄. ij

methamoꝛ· ⁊ dedali filius aera scan
dere volens precipitatus est· Roma
ni quoqꝫ sua supbia subiecti sūt· quo
niā supbis deus resistit/ teste ꝓpheta·
Nam ⁊ humilitatis exemplū a xp̄o
suscepimus· omnesqꝫ superbos deic=
ctos legimus· Nunquid aman ꝓpter
superbiam suam ab omnibus adora
ri voluit: sed in patibulo suspensꝰ fu
it· quod parari fecerat: hester· vi· Nū
quid superbia babilonis linguas di
uisit/ ⁊ superbia volentiū turrim edi
ficare vsqꝫ ad celum: per linguarum
confusionē humiliata ē ⁊ destructa:
vt habet geñ· xi· Nam ꝓpter supbiam
balthasar filius nabuchodonosoꝛ rex
babilonis interfectus/ et nabuchodo
nosoꝛ de solio deiectus est · vt habet
Judith · ij· et daniel· iiij· Nichanoꝛis
superbia debellata fuit· ij· mach · xv·
Et Anthiocus ꝓpter superbiam insa
nabili plaga a domino percussꝰ est ·
vt dicitur· ij· macha· ix· Nempe sicut
fecit supbia casum: sic humilitas ex
altat· Nam dauid fuit minimus in=
ter fratres suos· super quos tamē fu=
it exaltatus· vt patꝫ primo regū· xvi·
Rursus manasses precessit effraim·
qui tamen effraim habuit benedictō
nem· vt patet in geñ· xxviij· Nūquid
adonias natus est ante salomonem·
⁊ tamen salomon obtinuit regnum·
vt dicit· iiij· regum· xxiij· Jlli ergo ma
ioꝛes fuerunt qui tempe posterioꝛes
⁊ coꝛpoꝛe minoꝛes fuerunt scꝫ humi=
les· qui aūt ambitōnē preamauerūt
mox per ruinam consumpti sūt· Nā
choꝛe ⁊ sui complices perierūt: quia
dominiū ambiebant ⁊ moysi detra=
hebant· Jtem absolon detrahēs pa=
tri ambiebat regnum· ideo deiectus
est· ij· regum· xv· Abimelech procura
bat dominiū· sed postmodū in crimi
na maxima incidit: qm̄ filios ꝓpꝛios
interfecit· Et roboā ambitiosus pessi
me regnauit· iij· regum· xiij· Quomo=
do enim fieri potest/ vt sistat firmo
gradu supbus? Nam si vanus/ qua=
liter fixus erit· Si violenter scande=
re aliumqꝫ trāscendere presumit· nū=
quid precipitio lugebit/ cum nullum
violentum perpetuū natura testatur
Fastus namqꝫ supboꝛum fundamen
to caret/ cum non ratōne roboꝛetur·
alias superbia non esset· qui enim ra
tione erigūtur/ superbi non sunt· Sꝫ
nūquid difficile est illud ꝑmanere qđ
in altum eminet/ si fundamento non
solidetur· Ecce vides superbis dei
iudicio congrue casum· iij· regū· xviij·
Jabin occidit dñm suū vt regnaret·
sed non regnauit nisi septem diebus·
Tholomeus etiam ꝓpter ambitōnem
suam falso occupauit regnū alexan=
dri/ sed moꝛtuus est tercia die· primo
machabeoꝝ· xv· Adonias dicebat/
regnabo post patrem meū/ sed ꝯtra=
rium accidit· sicut patet· iij· regū pri=
mo capitulo·

Capitulū secundū de hu militate·

E humiliare exaltare ē· ideo
apostolus· ij· ad coꝛ· vlti· ad
humilitatē nos hoꝛtat dicēs
Jp̄i vos ꝓbate an cog̃scatis vosmet=
ip̄os· q̃si dicat ꝙ hō seip̄m cognoscēs
de facili humiliatur· Jdeo beatꝰ Au
gu· li· soliloquioꝝ oꝛādo dicebat· vti=
nam nouerim te/ ⁊ noueris me· Nā
q̄ se cognoscit/ videt quia putredo et
cinis est· Vñ geñ· xviij· dicit qualiter
abꝛahā loquēs cū deo dicebat· Loq̄r
(inq̄t) ad dñm meū/ cū sim puluis ⁊
cinis· de hac cognitōe loquit Bernar
dus sup cātica omel· xxxvi· Volo (in=
quit) ꝓuidere animam· primo scire se
ipsam quod postulat ratio oꝛdinis·
qm̄ apud nos sumꝰ primū nob · Tal
em scientia non inflat/ sed humiliat·

Unde macrobius li·primo narrat q̄=liter in frōte templi appollinis scrip=tum erat·hec est via ad beatitudinē/si teipm cognoueris· Vn̄ vox de celo descendisse creditur dicēs·scito teipm vt tradit policrat⁹ li·iij·ca·ij·Cui cō=cordat Juuenalis dicens/q illa vox de celo descendit dicēs·gnotos olitos id est scito teipm·Vn̄ Augu·iiij·d tri nitate ca·primo·Scientiā(inquit)ce lestiū atq terrestriū magnam existi=mat humanū gen⁹·sed pfecto melio=res sunt q̄ scientijs hmōi seipos nosse pponūt·qz laudabilior est anim⁹ cui nota est sua infirmitas·q̄ q̄ ea nō re specta vias syderū scrutatur·Insup Bernardus sup cantica omel·xxxvi·Supbia est(inqt)ignorātia cui cum meliorē q̄ sis tua deceptrix cognitio esse mētit·Nā vicia sepe se vtutes fo re simulāt·vt ait Grego·moral·xxx·ponens exēpla/z dicens·q dissoluta misericordia pietas habet·z ptinacia ↄstantia credit·timor incōpetens dr humilitas·z vocis iactātia libera litas vocat·pigritia maturitas·inqe tudo sollicitudo noiat·z sic de alijs·Multi ḡ sibiipis mentiunt·qz sua vi cia vtutes putāt·z se ignorantes cri mina multiplicāt·Jdō igit suā debz examiare ↄsciētiā vt qd malū ē corri gat·z qd bonū ē teneat·Nā d sāctis aīalib⁹ in ezech·legit·q corpus eoz erat plenū ocul·z d viris iustis Grego·exponit sup ezech·li·primo omel·vij·z·xxi·Ceterz Hugo d claustro aie Sicut(inqt)puent⁹ hora statuta ad capitulū ↄfluit/vt mala corrigat·sic ratio ad secreta cordis debet ↄueni=re/z qd nephas ē corrigere·Juxta il lud ysaie·xlvi·Preuaricatores redi te ad cor·Et ibidem ysa·l·iij·Reduc me ad memoriā/vt iudicemur simul qm̄ cogitatōes istoz iudicia·puer·xij Nō qdem iudicia ad iudicādū alios sed ad iudicandū seipos·Juxta illd ecclesiast·xxxi·Precurre prius in do mū tuaz/z illuc aduoca te·Et ezech·xl·Labia eoz reflexa intrinsec⁹ per circuitū·Qd qdem Grego·li·ij·omel·ix·exponit de vera cognitōne sui·ex q̄ sequit humilitas· Unde Sene·li·iij·de ira·narrat qualiter sextius omni die seipm interrogabat qualiter vi=xisset·sicut alias tactū ē·pariter etiā quisq facere debet·Uerūtamen sicut ait Grego·sup ezech·li·primo omel·xi·Sicut aqua pcussa seu mota/non repsentat imaginē intuentis·sic aīa=ma inquieta seipam cognoscere non potest·tunc aūt anima est inquieta·qn̄ mundanis sollicitudinibus occu=patur·z de diuinis muneribus nō cō tentatur·Si vis igitur teipm cogno=scere·intra cubiculū domus tue·z ex clude omnia pter deum·vt docet Au gu·in suis meditatōnibus·Si qs eni ad hoc pueniat vt sua cognita fragi=litate clarissime ↄcludat se mortis ex pectatorem/assiduū peccatorem fore se cernat/se cinerem vilem/immūdū ignarū/immemorē bñficioz dei·hijs nempe cognitis nō eriget in altū·nō iactantijs aut laudibus herebit·sed humili planctu fatebit eos tantūmō laudibus dignos/q̄z mens tēdit ad supma primo sincero ↄtemptu sui·O vir pite qd tibi pitie aut lecture pro=sunt·si te tibi pxīmū/tibiq intuitū nō agnoscis·Syderz forsan pcunctaris motus/z pprios negligis actus·Planetaz situs forsitan vsq ad mi nuta q̄ris/et peccata tua grauissima nō cernis·scias tn̄ qz nil tibi facili⁹nil vtilius q̄ si vera tui cognitōne cōtaris· Obstat fortassis vanū seculi lu men·cuius intuitu mens excecata ve ritatem non ppendit·aut eius deco=re tracta/se supra se non reflectit·

Capitulu3 terciū quomodo humilitas facit homines acceptos.

Humilitas reddit hominē acceptum/amabilem/ et sublimem/ qn̄ precipue humilitas non ē coacta. Vñ Aristote. v. metha. qui humiliatur sponte: melior est q̄ qui humiliatur vi. Si em̄ humilieris te rennuente: que grā tibi debet: tunc em̄ mereris/ qn̄ in medio voluptatū et honorum teipm̄ corde vilipendis. Unde Hrinio. Humilitas est virtus qua homo verissima sui cognitōe vilescit. Ideo Sene. ad Lucillum epl'a vij. Redige te ad parua: ex quib9 cadere non possis. Unde Valeri9 maximus li. vi. ca. ix. narrat q̄ cu3 eneius valerius flaccus secundi belli punici temporibus luxu p̄ditam adolescentiā inchoasset: quo facilius a vicijs recederet/ ad curam sacrorum et cerimoniarum pu̇erso animo/ vsus duce fragilitatis religione/ q̄ntum prius luxurie fuerat exemplū: tm̄ postea modestie et sāctitatis specimie euasit. vñ Prudentius li. de cōflictu viciorum. Humilitas intendit gressum mediocriter: os quoq3 parce erigit. Et Ouidi9. iij. de tristi. Tu quoq3 formidas nimiu3 sublimia semp. Propositiq3 tui contrahe vela precor. Nam (teste Oratō li. epl'arum) Paruū pua decent: omnis aūt homo pu9. quare versificator ait Spernere mundū/ spernere nullum/ spernere se se/ spernere se sperni. quatuor hec bona sunt. O q̄nta eorum stulticia qui in seipsis gloriantur. non advertūt em̄ omnes supbos corruisse. s3 potius presidia vbiq3 petūt. nullūq3 reuerentur. nulli obediunt/ luciferiq3 videtur vestigia sequi. eo q̄ de bonis si quie habuerint deo grās nō impendunt. et cum fortuna ditauit eos: tūc deum negligūt et postponūt: et seipsos deificos putāt. Legim9 tn̄ q̄ cū xenophon sacrificaret: deum revereri nō p̄termisit: licet maiorē filiorum suorum i prelio cecidisse/ ipo sacrificante audiuerit: vt refert Valerius li. v. ca. x. Hoc em̄ supbia mūdi fieri nō pmittit. tanta est em̄: vt si quis nedū filiū imo etiā nociuū aliquid accepit: statim insurgit: blasphemat: deum irreueretur: et ceruices ɔtra deum omnipotentē erigere nō formidat. Heu q̄ stulta supbia que deo submitti recusat. Nam (teste Virgilio i bucolicis) a ioue est principiū/ sed a deo est omne bonū. ad cuius obedientiā homo ɔditus est. sed transgressionis primā p̄uaricatōnem supbia causauit. Utinam ergo illi obedirem9: cui9 imperium vitare non possumus: cuius dominiū toti presidet orbi. Illi ḡ obediemus/ cui obedire huire est: cui huire regnare est. De q̄ obedientia Hugo. Vera (inquit) obedientia est pro amore dei huare mādatū. Plurimi tn̄ n̄ dei mandatū/ sed p̄priū arbitriū sectant. Unde Cassiodo. epl'a. lxxiij. Animus dolosus nō sequitur dei arbitriū/ sed suas explicat voluntates. Unde Terentius in adelphis. Quid tu illic agis: nemo obtempat. pauci em̄ obediunt deo. cum tn̄ Augustus cesar in exclamatōne quā fecit cōtra vltimū virgilij iussum de abolitione eneidis dicat. Est legū huanda fides supma volūtas Qd̄ mādat fieriq3 iubet parere necesse est. Verūtamē nullus leges diuinas infringere timet. tātaq3 hominū temeritas est: vt suū nutū diuine p̄ferāt legi. minoraq3 legum statuta ɔtemnāt. minime ḡ maioribus obediunt. Juxta illud Salustij in catilinario. quō poteris in minori negocio lege3 timere: si ea negocio maiora neglexeris. Nā leges sūt

sicut tele aranearū· quibus infirmiora animalia capiunt· ꝛ validiora nō sic leges obseruare paupes coguntur / ꝛ a supbis leges ptemnūtur· vt ponit Valerius li· vij· Vñ Oratiꝰ in li· epłarum li· ij· epła prima· Clamant pdisse pudorem· Cūcti pene patres· ea cum rephendere coner· Que grauis esopꝰ que doctus rostius egit· vel quia nil rectum nisi quod placuit sibi dicunt vel quia turpe putant parere minoribus· Et que imberbes didicere / senis pdenda fateri· hoc eni supbia facit / que bonis moribus obedire nō pmittit· Rursus supbia homines reddit ingratos· dei hominūqꝫ beneficia cognoscere dissuadet· Quot sunt eniz qui supbie timore seducti parētes fugiunt paupes / a qbus bona primitꝰ susceperant Alij quoqꝫ suos magistros reuereri verentur· a qbus eoꝝ doctrina exordiuz cepit· Supbia tu facis vt homo seipm negligat· beneficijqꝫ accepti immemor fiat· ꝛ ingratuz eum reddis / cui maxime congruit beneficia cognoscere suscepta· eo ꝙ iest sibi ratio ꝛ mens qua singula talia cognosci possunt· Unde de ingratitudine loquens Sene· li· primo de bñfi· Inter vicia (inquit) maxima nihil ē frequentiꝰ ꝙ ingratitudo animi· Et ibidem li· ij· Quidā (inquit) furtiue gratias agunt· ꝛ in angulo ꝛ ad aurem Et subdit· Ingratus est qui remotis arbitrijs agit grās· Et idem Seneca ad Luciliū epła· lxxxi· Nihil carius estimamus ꝙ beneficiū quo diu petimus· nihil vilius cum accepimus· qđ est verum apud supbos· sed humiles bona suscepta cognoscunt· suaqꝫ gratitudine vendicāt amicos· Saul pascebat asinas / ꝛ dauid oues / et tamē reges effecti sunt· Cōstantinꝰ ex pauperrimo postꝙ duxit helenā in vxorē factꝰ ē imperator· Quo abijt piscatio neronis qui piscabatur cū retibꝰ aureis· Ubi ē potentia pharaonis· Ubi ciuitas troie· Ubi babilonia que tā famosa ꝛ eleuata fuit· Quorsū abierunt agrippa ꝛ iulianus· quos fortuna ita alte erexerat· Stultus est igit qui in talibus confidens superbit· Quid supbis o homo / an pter sapiētiam· Salomon nonne sapiens· sed tñ ydolatrauit· Achitophus cōsiliarius dauid tandem laqueo se suspendit· Nonne sapiēs Catho se occidit· ꝛ democritus· Si pter pulchritudinem· pulcer fuit Absolon· ꝛ tñ suspēsus ad arborē fuit· Et elephas pter pulchritudinē dentiū sepe morti dat Samalion pulcherrimus in vita· sꝫ turpissimus in morte· Istud considerabat xerxes· qui vidēs magnā multitudinem dixit· Heu cito hec in cinerem redigent· Iouinianus ingentem diligentiam adhibuit· ꝛ multū laborauit / vt regnaret· sed die illo q rex esse debuit interijt·

Capitulū quartū de supbia qliter fugienda est·

Superbia est eleuatio indebita mentis que iure meretur casum· hominē infatuat· amiciciam sepat· generat iurgia· patientiam tollit· excessus suadet· correctoꝝ respuit· eloquiū tumescere facit· mores elatos reddit· deprecari dissuadꝫ se flectere non pmittit· nullumqꝫ vicium magis pprie demonibꝰ hominez equat· Unde ꝑ Plautus in aulularia· rei nimiū singularis est· homo supbꝰ nō patiens· Nam supbi minores despiciunt· maioribus inuident· ꝛ equalibus dissentiūt· Unde sicut in puer· sapientū dicit) Cito fit ignominia supbi gloria· Nec tñ illos estimo supbos qui famulatū hominū sic accipiunt /

q eos non ꝯtemnūt· Unde Sene· ad Lucillū epl'a·xlviij· In homines(inquit)similes nobis supbiam nō agimus: minimamq; ſuitutem exigim⁹· Uerum q corp⁹ famulari ꝑmittim⁹ ſed non mīn⁹ appreciamur· Ipos em̄ fratres nobis natura eadem ꝓgenuit· Proch dolor tñ supbia de die in diez crescit· Illi quoq; qui supbiores sūt/nobiliores volūt nūcupari·iuxta illō Salustij i iugurtino· Supbie cōmune nobilitatis malū est· Hij eniz ceteros rusticos vocant/ꝯditōnisq; ſuilis·eo tñ pacto quo ceteris iniuriātur/se ignobiles fore ostendunt· Nobiliū em̄ non est nisi ea facere opera que nobilia sunt·si em̄ adest fortuna ꝓspera: cur supbiunt: scientes q solida non est· Uñ Tull·li·primo d offi· In rebus aūt ꝓsperis supbia fugienda est ⁊ arrogantia· Nam aduersas res ⁊ ꝓsperas immoderate ferre leuitatis est scʒ insipientie· Utinaʒ supbi versificatoris documentū mente ꝓspiceret·ait em̄· Uñ supbit homo: cuius ꝯceptio culpa: Nasci pena: labor vita: necesse mori: Uana salus hoīs: vanus labor: omnia vana· Inter vana nil vanius est hoīe· Post hoīeʒ vermis·post vermem fit cinis· Heu heu sic cadit in cinereʒ: gloria nostra suū· Uñ primas· Si tibi copia/ si sapientia formaq; detur· Sola supbia destruit omnia si comitet· Et Prosper li·epigram· Sola est innumeris armata supbia telis·quia scʒ sola superbia infinitas sagittas gignit peccatoꝝ· Unde ironice iuuenalis libro iiij·supbos ita alloquit·quia tu galline filius albe·nos vilis popul⁹ nati infelicibus ouis·que verba ꝯtendūt: vt nullus ꝓsumat de semine/vel matre iactare seipm omnes em̄ eiusdem nature sumus·nec pulchritudo debʒ gignere fastū· Uerūtamen(teste Ouidio li·primo de fastis) Fastus inest pulchris·sequiturq; supbia formam· Si tñ attenderent pulchri se turpes futuros: clare cernerent eoꝝ gloriam existere vanam· Inq̄ramus ḡ vnde oritur in homine fastus/aut ꝓsūptio Si enim ex malo/tūc supbie occasio non est·si ex bono cur supbit cum nō ab ipo/sed ex deo sit· Stultus em̄ est qui de non suo iactantiā facit· Unde Walther⁹ li·ij·alexand· Parcite mortales animas extollere fastu·ꝑcite victores ingrati viuere summo victori· vires sceptrū/dyadema/triūphos/diuitias dare qui potuit/auferre valebit· Itaq; omnia bona ex deo sunt· Si quis etiam ex bonis supbiam accipiat: bonis iā caret· Uñ Prosper i li·epigram· Qui qđ nō cecidit ꝓpriis sibi virib⁹ aptat· Hoc ipo quo se stare putatur cecidit· Ecce vides oēm supbiaʒ postulare casum/licitaq; rōne carere· Nam fastus omnis nō ex rōne/sed ex mera stultitia deriuatur Itaq; stultiores illi sunt q̄ de sua fortuna/aut sapientia supbiunt· qui ceteris sapientiores existere credunt: q̄ doctiores eis se posse instruere presumunt·dicente Varrone in suis sententijs· Contra(inquit)omnes sape desipe est/⁊ nō sape· Et Tull·li·d acha dematis· Inepte quis imeruam docet· Et Siluester· Pudeat docuisse imeruā· Euanescant ergo mundi sapientes·quoꝝ supbia mera insipiētia est· Ambiunt em̄ principatus/dominia/plateas/familiaʒ/⁊ seipos nō possident/seipos ignorāt·eoq; pacto quo supbiunt·fatuisant· Unde Seneca li·de quatuor virtutibus Ne in re altiori te ponas·in qua stanti tremēdum descendendi cauēdū est· Et idē Sene·epl'a·lxxiij· Ambitōis non tā iocundū est multos videre subiectos q̄ graue aliquem ante se habere parem·hec em̄ ambitiosoꝝ stulticia est sibi parem pati nō posse·aliisq; ꝑesse

preoptant/sibi aūt si p̄essent/ non tu
mesceret̄ sup̄bia· Unde in puer· sapi-
entū dicit̄· Vis habere honorē/do ti=
bi imp̄iū magnū· Impera tibi · nul=
lum em̄ imp̄ium vtiliꝰ ꝙ̄ sibiip̄i im=
perare· Unde Socrates· Stultū ē vt
imp̄are quis velit aliis/ cum ip̄e sibi
imp̄are nō possit· Et Fulgentius li·
ij· mitologiarū· Qui plꝰ querit esse ꝙ̄
licet/ minꝰ erit ꝙ̄ vellet· Si q̄s igitur
ascenderit/ sic stare studeat vt cade=
re non oporteat· Unde macrobi· li· sa
turnaliū· Ad summū (inquit) gradū
claritatis cū veneris/ egre cōsistes/ ⁊
citius ꝙ̄ ascenderis cades· Ve aūt re
gibus ⁊ principibus/ qui gloriā mun
di quasi p̄petuaz arbitrant̄· casꝰ eniz
non habent timorē· quia fortassis nō
cognoscunt deū maiorem· De quibus
Sydonīꝰ in suo epistolari li· ij· Sicut
(inquit) hominibꝰ reges imp̄ant/ ita
dominandi desideria regibus dn̄an=
tur· Cur igit̄ sup̄biūt reges· hiis eniz
subseruiūt q̄bus p̄esse se iactant· Nā
si rex bonus es/ tunc sollicit eris quid
sūꝰ faciat· vt malum corrigatur/ bo=
nūq3 premiat̄· studeas em̄ q̄d imp̄ab
quō rempub· defensabis/ quas leges
facies/ q̄bus officia ꝯmittes/ quo pa=
cto emulos cōtentabis/ quo tramite
amicis placebis· In hiis eniz omibꝰ
tibi famulantibus subs̄uis· Cur igit̄
subseruis · dices enim ꝙ hec oīa aliis
ꝯmittes· Quō igitur regis/ reuera rex
non es/ nisi populū regas· quē si rexe
ris (vt p̄fertur) famularis · Absit
ergo vt sup̄biam ex dominio suscipi=
as/ q̄d fecisse legitur alexāder· Unde
Valer· li· viij· ca· xv· Alexādri (inq̄t)
pectꝰ insatiabile laudis· qui anaxar
cho comiti suo/ ex auctoritate demo=
cryti p̄ceptoris/ innumerabiles mun
dos esse referēti/ heu me (inquit) mi=
serum/ ꝙ ne vno q̄dem adhuc sū poti
tus· Et eidem Alexandro refert q̄ntꝰ
curtiꝰ li· vi· scythos dixisse· Si dii ha=
bitū corp̄is tui/ auiditatis animo pa
rem esse voluissent/ orbis te nō capet
Altera manu orientem/ altera occi=
dentez ꝯtingeres· Deinde si humanū
genus omne sup̄aueris/ cum feris be
stiisq3 gesturus es bellum· vide ne dū
ad cacumen p̄uenire ꝯtendis/ cū ip̄is
ramis quas cōprehenderis decidas·
Leo aliq̄n minimarū auiū pabulum
fuit· At tu qui te gloriaris ad latro=
nes p̄sequendos venire/ omniū gētiū
quas adiisti latro es· Si deus es/ tri
buere mortalibus bn̄ficia debes/ nō
sua eripere· Sin aūt homo es/ id q̄d
es semp̄ esse te cogita· Ex hiis ergo
princeps omnis documētū accipiat/
⁊ sup̄biam si quā gerat deserat· quia
(teste Galthero i li· alexandreidos)
ꝙ̄ friuola gloria mundi/ ꝙ̄ rerū fugi=
tiuꝰ honor/ ꝙ̄ nomē inane· Et ꝯ Plau=
tus· Qui p̄esse cupit/ p̄rodesse recusat
magnus in exemplo est cui non suffe
cit orbis/ excisso ꝯ fossa marmore pe
tra/ quinq3 pedum fabricata domus
qua nobile corpus exigua requieuit
humo· Et loquitur de Alexandro/ q̄
omnia ꝯcludunt sup̄bie fastuz vitari
debere Nota exēpla sacre scriptu=
de lucifero/ de adam/ de agar/ de nē=
roth/ de pharaone/ de amā de abime
lech/ de balthasar/ nabuchodonosor/
⁊ nichanor/ absolon/ de dauid/ de he=
rode· Nota etiaz de icaro· quare em̄
ille icarus qui filius fuit dedali sub
mersus fuit· nisi quia p̄pter sup̄biam
suam voluit sibi nimis alte volare/
⁊ p̄cepta non tenere p̄ris sui dedali·
Quid aliud ꝙ̄ superbia fecit cadere
phetonē/ nisi q2 voluit currū p̄ris sui
phebi regere ꝯtra ꝯsiliū ip̄ius patris
ideo cecidit turpissime·

Capitulū quintū de va=
na gloria minime affectā=
da·

Nanis gloria ideo sic vocata est: quia inutilis est et vana. Et sicut stulti hij merito arbitrantur/ qui vmbris se putant diuites fieri: sic stulti videntur hij: quoꝝ desideriū ꝛ sollicitudo vanitas ē. De quibus Oratius li. ſmonū. Gaudent ꝑ nomine molles auricule Et auianꝰ Hic quicūqꝫ noua sublatus laude tumescit: Dat merito penas dum meliora cupit. Et marcialis cocus. Cum voco te dn̄m noli tibi carpere fastū. Sepe etiam ſuū sic resaluto meum. Nam plurimi in solis vocibus gloriantur: ꝛ ex honore vano in seipis tumescunt: ꝓprioqꝫ ore laudibꝰ se extollunt. quos redarguit Catho dicens. Nec te collaudes: nec te culpaueris ipe. Hoc faciunt stulti: q̄s gloria vexat inanis. Quid dicemus tn̄ quia singuli ex opibus gloriam expectāt. vnde narrat Valerius. li. ix. ca. xij. ꝙ cū sophocles vltime iā senectutis cū in certamine tragediā dixisset: ancipiti sententiarū euentu diu sollicitꝰ: aliqn̄ tn̄ vna sententia victor/ causaꝫ mortis gaudiū habuit. Et Plinꝰ in eplā ad auianum: Necesse est vt laudis sue spacio/ ꝛ cursu/ ꝛ ꝑegrinatōe quisqꝫ letetur. Eandeꝫ sententiā tangit Tull. in tuscula. questio. li. primo Honos (inquit) alit artes: omesqꝫ incendūtur ad studia/ gloria. Quibus omnibus attentis quibusdā apparet ex opibus posse gloriam cape ꝑgrue. Huic aūt dubitatōi respōdendū sic apparet. Nam si benefeceris/ mirirū si te bene fecisse leteris: nō vana gloria immo vtilis ē. sed obest: si de tuo suscipias ope gloriā quā deo non referas: ꝰ q̄ deo grās humillime nō rependas. talis em̄ gloria non tui est: nisi quia dei est. Si em̄ ex bono ope sic leteris/ ꝙ tn̄ deo regratieris: tua tunc letitia nō est inanis: quia bono limitatur in eo. sed illa gloria vana ē

ꝛ inanis quā i te ꝛ ex te accipis. qua mediante p̄rimū despicis: inflarisqꝫ ꝛ iactantijs tumescis. Absit hec a iustis gloria hypochritaꝝ: quoꝝ opera ficta: quoꝝ etiam merces vanitas est De quibus Tull. li. primo de officijs Totus (inquit) iniustitie nulla capitalioꝛ ꝙ eoꝝ qui qd̄ agant simulant vt boni fieri videantur. Et idē Tull. li. ij. Oia ficta celeriter tanꝙ flosculi decidunt. nec simulatuꝫ quicꝙ potest esse diuturnū. Et li. iij. omnes (inqt) aliud agentes/ ꝛ aliud simulantes ꝑfidi sunt: improbi/ ꝛ maliciosi. Nullum eoꝝ factuꝫ vtile esse potest: cum tot sit vicijs inquinatū. Nā (teste eodem Tullio li. de amicitia) omniū rerum simulatio viciosa est. tollit eniꝫ iudiciū veri. Nec tn̄ reprobādi sūt qui peccata sua tegūt: ne peccādi occasioneꝫ alijs prebeant. sic em̄ agere hypochrisis nō est. Sed vana est eoꝝ gloria qui nō ob aliud bonos se ostēdunt nisi vt glorient̄/ vt laudes habeant/ vt ꝓmoueantur/ ꝛ dominentur. Itaqꝫ hij mali non sunt/ eo ꝙ malam mentem eoꝝtegunt: sed quia bonum simulant/ quod non intendūt. hominūqꝫ iudicia sub spe glorie subuertūt Hij em̄ vulpibus similes apparent/ atqꝫ lupis. vnde Persiꝰ satyra. v. Es modicꝰ voti: ꝓsso lare: dulciꝰ amicis: Iā nūc astringis/ iā nūc granaria laxas Hec mea sūt/ teneo/ cū vere dixeris: Liberqꝫ ac sapiens/ pretoribꝰ ac ioue dextro. Sin tu (cū fueris nostre paulo ante farine) pelliculam veterē retines: ꝛ frōte politus: Astutam vapido seruas sub pectore vulpeꝫ. Que dederam supra repeto: funemqꝫ reduco. Et Prudentius. Latitat lupꝰ ore cruento lacteolam mentitus oueꝫ sub vellere molli. vnde Oratiꝰ i poetria. Si carmina condes: nunꝙ te fallant animi sub vulpe latētes. cuiusmodi sunt ypocrite. Ipi em̄ se ostendant vt

deo famulari credant·demonijsq; sūt
filij:/sed lucem gerere videtur· Si enī
opa ipoꝝ vera existerent: mercedem
vanitatis ex opibus non expectaret·
vnde Plinius ad catulium·Magni
tudo animi nihil ad ostentatōez/sed
omnia ad ɔsciētiā refert: recte facti
non ex populi ꝑmone mercedem: sed
ex facto petit·Nam sicut opa sūt: sic
ꝑmia ɔformia querunt·In quoꝝ per
sona Boetius loquens·ij·de consola·
Nos(inquit)nisi ad populares au=
res/manesq; rumores recte facere ne
scimus·Et relicta ɔscientia/virtutisq;
ꝑstantia·de alienis sermūcul' laudez
captamus·Hoꝝ etenī vita fictio est·
Et mores sunt ymagines absq; vita·
mox ideo delentur/ꝛ decidunt·qꝛ(te
ste Sene·de clementia li·primo)Ne
mo potest diu ꝑsonam ferre fictā· ci=
to enī in naturā suaz recidunt: q̄bus
veritas non subest· qui aūt ex solido
nascūtur tempe in melius proficiūt·
Nepe vani ꝛ hipocrite sic cognoscū=
tur·raro enī ꝑseuerant·ꝛ viuēdi ma=
neriē mutant·laudes amant· iactan
tiasq; faciliter ꝑducunt·adulari glo=
riantur·a quolibet reuereri expectāt
quicq̄d agunt arbitrantur bonum·de
alijs praue iudicant· corrigi nolunt·
corrigendi vero occasionem querūt·
que aūt faciūt ꝛ facturi sunt sibi pre
cipi dolent·Arbitrātur enī ꝓprio sen
su se regere posse·in alijs enī obediē=
tiam petunt·viuendiq; normam non
habent vnicam·ꝛ in agēdis semꝑ ex
tremisant·in omnib⁹ singulariter stu
dent·ꝛ q̄d facere soliti sunt/multos si
iacere videant: mox viuendi nouum
modū excogitant· gestibusq; ꝛ signis
pluribus cerimonijs se ostentant·fa=
cilitérq; incuruant·ꝛ humilitatē quā
minime habent fingūt·dū loquūtur
ab omnibus audiri cupiūt·sed nemi
nis ꝑmonem benigne audiūt· inuite
salutant: nisi signis vel nutu/ vt me=
ditatōni vel orōni vacare arbitrent·
ad iracundiam facile mouent·ꝛ tur=
bati cum fuerint: mordenter irritant
sueq; supbie veneno tumescūt·studio
seq; mendicāt·q̄d malum est de alijs
licet coopte dicere possint q̄d i seipis
habere non credantur: vt exinde glo
riam accipiant·non libenter laudāt·
nec laudantes auscultant· frequēter
murmurant·ꝛ sub nebula detrahere
nō cessāt·si vero sui status plurimos
videāt: hos palā sequūtur· vt ex eoꝝ
ɔsorcio famaz vendicent·recusant tn̄
parē quenq̄ eis fore·sed maiores eis
hipocritas sectantur: vt laudis ꝑtici
pes fiant·minores cupiūt sequaces:
vt eoꝝ doctores videantur·cum pari
bus vero voce/vel mente cōtendunt·
Hijs enī signis hipocrite cognoscunt
ꝛ in ɔsimilibus premiant· eoꝝ enim
opa atq; premia vana sunt·Rursus
eoꝝ tanta est temeritas: vt omnia ꝑ=
sumant·nil q; difficile arbitrant eis·
intolerabilesq; penitentias inchoāt·
sed tandem fatigantur·ꝛ q̄ corporis de
bilitate se excusāt·sub tali enī ꝑtextu
balneis dum placet vtūtur·qꝛ dū vo
lunt infirmantur·eo enī pacto q̄ fin=
gunt virtutem non habitam;pariter
infirmitatem fingere sciūt· Et cū in=
firmitatis speciem acceperūt: pl⁹ q̄=
buscūq; alijs volunt plangi·ne possit
eis sufficienter ꝑuiri·Pruritus enim
atq; linimēta/lectum mollem/lintea
odorifera/ꝛ queuis oblectamēta car
nis sub nube ficte infirmitatis postu
lāt· Rurs⁹ cum hipocrisi diutissime
vacauerint: si exinde honores non ꝑ
ticipant: si opes non obtineant: si se
cularibus vacātes desiderijs videan
tur ipis preferri si ɔspiciāt suū depri
mi statum ꝛ odio a cunctis haberi:
tunc mores ꝓhabitos deserunt/ꝛ se=
cularibus se conformant·postremoq;
ceteris dissolutiores fiunt·Et solum ꝑ
plāgūt/q; se voluptatib⁹ nō dederūt

tempe quo hipocrisi fuierunt. Horũ
igitur inutilis labor/ieiunia friuola
fructũ non capiũt ex opibus suis. va
ne glie deditos seducit laus ab adu=
latoribus oblata. que q̃ntum in eis ẽ
eos interficiũt quos suis laudibꝰ in=
ficiũt. Nã (teste Ouidio li. xij. metha
mor.) et obest sua gloria multis. Ido
matheus in tobia. Non crede titulis
fame te ꝯsule credeq mẽti. Et mar-
cocus. hunc volo laudari q̃ sine mor=
te potest. Absit tñ vt eos laudari ꝑ
hibeam: in quibus virtꝰ est. quia (te=
ste Ouidio li. de ponto) Excitat au=
ditor studiũ: laudataq virtꝰ Crescit
et immensum gloria calcar habet. Et
idem Ouid. iiij. de tristi. Nõ paruas
animo demiq dat glia vires. Et fa=
cũda facit pectora laudis amor. Ab
sit ergo vt hos virtuosos dicamꝰ lau
dari non debere. ꝑiculum est tñ quos
cũq laudare. nescis em̃ qui virtuosꝰ
sit. credes em̃ virtutem augere laudi
bus. et virtuosum forsan suis spolia=
bis virtutibus. Sint ergo ꝑce laudes
tue: nisi eum agnoscas virtuosũ quez
laudaueris. quo cognito laudare nõ
desistas tempibus oportunis: vt sibi
virtus accrescat. dicente Sene. d. iiij.
virtu. Lauda ꝑce/vituꝑa parcius.
Queso tñ vt quorũdam laudes ꝯme
moremus. Plures em̃ alios laudant
quia principibꝰ placent. sed hec laus
modica est. dicente Oratio in episto=
lis. Principibus placuisse viris nõ
vltima laus est. Alij vero bonos lau
dant non in eo q boni sunt. sed vicia
eorꝫ qui ex fama boni sunt ꝯmendãt
hec em̃ laus stulta est. vnde Varro ĩ
sententijs. qui in magnis excellit: et in
uitus laudabitur. Nouimus em̃ tem
poribus istis quosdã ex fama bonos
q̃bus turpia/ĩmmo turpissima conti
gerunt. sed omnia ꝓsunt in laudẽ eis
nescit em̃ vulgus a fama recedere so
lita. bonos igitur laudemus in eo q
boni sunt. de peccatis vero taceamꝰ.
Unde Cassiodorus epl'a. iiij. debemꝰ
(inquit) omnibus bene gerentibꝰ im
pendere laudes. non quidem falsas/
sed veras. quia (teste Sidonio in suo
epl'ari. li. ij.) Sicut vera laus hortat
ita falsa corrũpit. Et Valer. li. iij. ca.
ij. Publica religione ꝯsecrata virtus
nulla priuata laudatõne indiget. Et
Plinius in epl'a ad corneliũ tyran=
num. Hoc ipm̃ amantis est amatuz
non honorare laudibus. verũtamen
virtus laudanda est. vnde idem Pli
nius in eadem epl'a. Prauũ ac ma=
lignũ est non admirari hominez ad=
miratõne dignissimũ. Ex quibꝰ om
nibus colligitur q licet laudibus vir
tutes non egeant: virtuosas tñ lau=
dare discrete et parce congruit. dum
modo laus virtuti non credatur ob=
esse: sed saluti ꝓdesse. Redarguendi
sunt igitur et qui pre inuidia laudare
recusant: et qui more adulatorꝫ falsis
sermonibus applaudunt. Vnde Euno=
dius. Laudatio (inq̃t) tm̃ glorie tol=
lit q̃ntum falsitatis immiscet. Et Te
rentius in adelphis. Cora (inquit)
alio laudare verecundia est/ne adu=
latõnis causa facere videatur. ĩ hoc
tamen positus est mundus: q om̃es
etiã mendaciter laudari cupiunt. et q̃
non laudãt aduersarij putantur. vir
tñ circũspectus potius laudibꝰ egere
q̃ abũdare cupere debet. Nescis em̃
q̃nta sit demonis astutia. de laudibꝰ
em̃ tibi ꝓpinatis mucronem sue tẽp=
tatõnis efficit. Absit igitur vt lau
des appetas. si tñ acceperis: ipas deo
referas. Vnde Seneca ad Lucillum
epl'a. lxxij. Quid (inquit) letaris ab
omnibus laudari. Reuera minime
ꝓdest. nisi forsan stabil' extiteris: vir=
tusq laudibus crescat quod raro cõ=
tingere videtur. Queso em̃ si lauderis
vt teipm̃ cognoscas. nec alijs d teipo
plusq̃ tu tibi credas/dicẽte Cathone

Cum te aliquis laudat iudex tuꝰ esse
memento. Plus aliis de te ꝙ tu tibi
credere noli. Et Oratius in eplis epi
stola. ij. Quid de quoq; viro/ ⁊ cui di
cas sepe videto. Percontatorez fugi=
to. nam garrulus idem est. Nec reti=
nent patule cõmissa fideliter aures.
Et semel emissum volat irreuocabi=
le verbum. Et subdit. Qualem ꝯmen
des etiã atq; etiã aspice: ne mox incu
tiũt aliena tibi peccata pudorẽ. Vti=
nam ergo laudes quas audis cadere
te non faciant. Si em̃ ministrant vt
virtutes tibi accrescãt: heu qualis cõ
uersio/si tibi noceant. Attende quia
tibi nõ nocebunt si te cognoueris. Ideo
em̃ laudibus aliqui decipiũtur. quia
sui immemores fiunt: ⁊ laudum ꝑ co
pia se cognoscere ꝑtermittunt. Vnde
Waltherus in alexan. li. vij. dum se=
quimur ꝓfugi bona momẽtanea mũ
di: allicit illecebris animaz caro. nec
sinit esse principij memorem vel cuiꝰ
ymaginis instar facta sit: aut quorsũ
resoluta carne reuerti: debeat. inde bo
ni subdit ignorantia veri. Bona eniz
mundi laudes quõq; arbitrantur. qui
bus occurrentibus sepe homo non re
miniscatur sue facture. ⁊ seipm̃ ex to=
to ignorat. Quicquid tñ audieris:
veritatem ꝓferas animo tuo. qz (te=
ste Lactantio li. de falsa religiõe) nul=
lus suauior anime cibus ꝙ cognitio
veritatis. veritatem aũt illi odio ha
bent: qui verbis laudãtiũ magis in=
tendunt ꝙ ꝓprie iacture quã in seipis
nouere: Verũtamen qui seipm̃ nõ no
uit: faciliter errat: verbo seducit: re=
surgereq; nescit. In cuius ꝑsona loquẽs
Sene. epl'a. v. Ceci (inquit) ducẽ que=
rũt. nos aũt sine duce erramꝰ. ⁊ ideo
ad sanitatem difficiliter ꝑuenimus.
qz nos egrotare nescimus. Illi enim
egrotari se nesciunt: qui sue mẽtis de
licta non nouerũt. Nil melius tñ ꝙ
seipm̃ cognoscere. Nam cognitio sui
te supbiam vitare discet. ⁊ laudibus
nõ decipi prestabit. nec paruũ donũ
est seipm̃ cognoscere. De celis em̃ ꝓ=
cessisse legitur. Vñ macrobius li. pri
mo de somno scipionis. De celo (in=
quit) descendit gnotos olithos. id ẽ
scito teipm̃. Unde fert ꝙ cuidaz que=
renti quo itinere ad beatitudinẽ ꝑue
niret vox delphici oraculi respondit.
Si te (inquit) agnoueris/beatꝰ eris.
Unde in fronte templi hec sententia
scripta fuit: homini bona ẽ cognitio
sui. His aũt omnibꝰ attẽtis: nec lau=
des/nec opes/nec fama/ supbiam in
te generabit: si teipm̃ cognoueris Cõ
spicies em̃ ex vili materia te ꝓgenitũ
menstruis em̃ te nutritũ in vtero. tur
pitudinibus videbis tuam infantiaz
maculatam fuisse. Iuuentutis quoq;
tue tẽpa fuere plurimis exposita ꝑi
culis. senectꝰ te ꝓsequitur. ⁊ mors pe=
tit occasum. peccatisq; forsan inuolu=
tus es nulla est tua ꝓsperitas secura
Ecce q̃nta humilitatis incitamenta.
Ergo te cognosce supbiã vitare si ve=
lis. Sed diceres. nunquid laudibꝰ
auditis desistere poteris a fastu. nũ=
quid ex eis gloria vana tibi ꝯsurget.
Nequaꝙ em̃ si te bene conspexeris.
Vnde marcialis cocus. Ardua res h̃
est opibus non trahere mores. qz scz
ꝓpter diuitias cor exaltari non debz.
Unde Waltherus in alexand. li. viij.
Quid tibi diuitijs opus est: que sem=
per auaro esuriem pariũt. q̃nto tibi
plura parasti: tãto plura petis. ⁊ ha
bẽdis acrius ardes. Sicq; famã rur=
sus defecta copia nutrit. Prudẽs er
go in pecunijs non glorietur: nec ex lau
dibus tumorez accipiat. : se se cogno=
scere discat. Vnde Tull. in orõne sua
Pro milone esse volo vt qualis es te
cognoscas: talemq; qualem te hoies
existiment. Quid em̃ ꝓdest laudibus
vanis extolli. Nam (teste eodẽ Tul.
in tuscula. questio. li. iij. qui summa

i vanitate versatur: nullam effigiem eminentem virtutibus: sed umbram ymaginis glorie sectatur. quasi diceret q vir vanitatibus supbie deditus more ymaginis debilis est. Un Valerius maximus narrat socratem dixisse. Conscientiam (inquit) plusq famam attende. p famam enim falli poteris: p conscientiam nunquam. vnde Sene. epistola. xxvi. Remoue existimatonem hominum dubia semp est: et in partem vtrasq diuiditur. tanq diceret. de laudibus parum fore curandum. Vnde narrat Valerius li. vij. ca. ij. q Aristoteles de semetipso in neutram ptem loqui debere predicabat. quoniam laudare sc/ vani: vituperare stulti esset. Vnde Simachus in suo epistolari. Omnis ostentatio non caret suspitone mendacij. quia quicqd assumitur proprium non putatur. Et Quintili. de oratoria institutone li. iiij. Verecundius dicere est sua q aliena laudare Et Ouidius sine titulo. Quis furor e que nocte latent in luce fateri. et que clam facias facta referre pala. Vnde Catho. Ne sis ventosus dum vis bonus esse videri. Nempe q se laudat: se supbum et viciosu esse demonstrat vnde Quintil. li. viij. de oratoria institutone. Viciosa res est iactatia: pariterq fastidium/ et plurimum odiu. Et subdit. Qui enim supra modum se extulerit: alios despicere creditur. Ob hoc Prudentius li. de conflictu vitiorum/ et virtutum. desine grande loqui frangit deus omnem superbum. magna cadunt: inflata crepant: tumefacta premuntur: scandunt celsa humiles. tradunt ad ima feroces Et Gaufridus in poetria noua. Vincit opus verbum. minuit iactantia famam.

Capitulu sextu de patietia habenda.

Patientia vincit malicia. vir quoq patiens supat emulos nec eam prebere vindicta potest victoriam: qua patientia donat. Ipsa enim mala tolerare facit benigne. Itaq pati qui nouit/ fere impassibilis e. eiq nemo nocere potest. eo q nociuu nil sibi apparet. Un Lactantius li. de vera iustitia. Patientia est (inquit) malorum que aut afferutur aut accidunt cum equanimitate tolerantia. vnde Plato. Totius inquit phie robur est patietia. Et Tullius in rethorica prima. Patietia est honestatis siue vtilitatis causa reru arduaru ac difficilium voluntaria vel diuturna perpessio. Hanc siquidem patientiam habent sapientes. vt ex puer. sapientu colligitur. Sapientes dolores merito ferre debent. quia doloribus castigatur corpus: et anime subicitur. dicente Sene. epla. lxxviij. ad Lucillu. in remedium cedant honesta solatia. et quicqd animu erexerit etiam corpi prodest/ sc ad correctonem. Et subdit. Noli mala tua tibi facere grauiora/ et te quereł onerare. Na leuis est dolor si nihil illi opinio adiecerit. Et idem Sene. epistola. vi. ad paulum. Feramus equo animo: et vtamur foro quod sors pcessit: donec felicitas finem malis imponat Nam apud athemenses solon patietissimus fuisse legitur. vt tangit Valerius li. vij. Et terculianus in apologetico. Epicurus (inquit) omne cruciatum/ doloremq damnat. Reuera noui plurimos esse impatientes potius opinione propria q vexatone extrinseca. quia (teste Quintil. causa. vi. Subit libens pietas penam. Et idem quintil. causa. x. Nulla pena est nisi inuito/ nullum habemus nisi ab impatientia dolorem. et vt aliquid crudele sit metus facit. Veruntamen multi suis simulatonibus viros etia virtuosos

ad impatientiam redigunt. Dicente Seneca li. primo de clemētia. Temeritas hominū ꝛ ꝯtumacia sepe a trāquillissimis pectoribus patientiā extorsit. O vtinam in hac vita mortali in qua pro certamine constituti sumus: pati discamus. Dolent eñ milites/fame/siti/ipsis etiam non recusantibus vexari. Milites ergo xpiani ea libenter ferant: que aduersa fortuna pro certamine ministrat nocumenta. Tunc enim fortuna victa est: virum pacientē si inuenerit. quoniā (teste Prudentio libro de conflictu viciorū et virtutum) Ecce modesta grauis stabat patientia vultu: per medias immota acies/ variosq͡ȝ tumultos Spectabat fixis ocul' ꝛ leta manebat. Inde quieta manet patientia fortis ad omnes omnibus vna quies virtutibus associatur. Nam vidua ē virtus quā non patientia firmat. vñ (teste Lucano li. iiij.) gaudet patientia duris. ꝛ Ouidi⁹ li. ij. de arte amatoria. Cede repugnanti. cedendo victor abibis. Et idem Ouidius li. ij. de remedio amoris. Posse pati facile ē tibi ni patientia desit. Flumine perpetuo torrēs solet altius ire. Sed tamen hec breuis est illa ꝑhēnis aqua. Que verba nil aliud sonāt: nisi q͡ȝ sic aqua torrentis quandoq͡ȝ intrat flumen quod est altius: eiusq͡ȝ aquā perpetuat: sic patiētia omnia vincit. Et vir patiēs fortiores se superat. Ideo marcialis cocus. Qui sua metit pondera ferre potest. et Seneca ad Lucillum epistola. vij. Bonus quicq͡ȝd accidit ei equo animo sustinebit. sciet eñ ita accidisse lege diuina qua vniuersa procedunt. Hec siquidē ratio magnā patiētiā suadet. Nā si ꝯsideres a deo singula fieri cui nulla vis resistere ꝑt: cur molestū tibi ē ea sustinere/ q͡ȝ deo placēt. dicēte Sene. epla. lxxiiij. ad Lucil. Placeat homini q͡ȝcq͡ȝd deo placet. Et idem Sene. in hercule furente. Nullo premet onere patienter qui tulit. Nam virtutis est domare. Et subdit q͡ȝ durum fuit pati. Meminisse dulce est. vnde Valerius. li. iij. Non parua gloria ꝯtemptu doloris acquiritur. quia titulus sapientie datur. Teren. in hechyra. Exquo tibi fuerunt cōmoda: equū est te ferre incōmoda. Unde macrobius li. saturnaliorum: qui suos dolores/ anxietatesq͡ȝ dissimulāt: patiētie beneficio ad maximam voluptatē ꝑueniunt. Et ibidem refert. quō admiranda fuit patientia augusti. innumerabiles enim iniurias tulit libenter. Vt aūt patientiam quis obtineat: cōsideret an mali aliquid gesserit. ꝛ si culpabilē se reperiat/penas occurrētes suo crimini imponat. quas tunc libenter ferat/exquo ꝑpria facta illas meruerūt dicente Cathone. Quod merito pateris patienter ferre memento. Cūq͡ȝ reus tibi sis ipm te iudice damna. Vñ Valerius li. iiij. refert. q͡ȝ cum siracusanus dion a dionysio tyrāno patria pulsus esset: megaram petierat. vbi cum theodorū principē ei⁹ vrbis domi conuenire vellet/ neq͡ȝ admitteret multum/ diuq͡ȝ ante fores retent⁹/ comiti suo patienter hoc ferendum est ait. forsitan eñ ꝛ nos cū i gradu dignitatis nr̄e essem⁹: aliq͡ȝd tale fecim⁹. Qua tranquillitate ꝯsilij/ ipse sibi cōditōē exilij placidiorē reddidit. ꝛ idē Oui. li. ij. sine ti. Eq̄ animo ad penā quā meruere ferūt. Attēdam⁹ eñ vere patiētie ꝯmoditates. nā patientia excitat animū: ꝛ corp⁹ laborib⁹ exercitat. vñ Bal. alex. li. iij. excitat iterdū vires dolor/ ꝛ patiētis sepe reatū vis illata leuat: minuitq͡ȝ coactō culpā. Oīa descēdūt a sūmo culmine rerū. Que verba designāt duas patientie ꝯmoditates. dat eñ pacia exercitiū ꝛ ꝯ culpā remediū vñ id gal. li. vi.

Asperior sanat grauiores potio mor
bos Et matheꝰ i libro de tobia Moie
passa dei redolet patientia/ ꝑcit pas
sio: delectat lesio: pena sapit. Reue=
ra patientia merita auget deuotōis
confert crementa. ⁊ in aduersitatibꝰ
crescit. Vnde arator li. ij. Mitissima
sors est penarum quas vota gerunt/
regniqꝫ facultas perpetuo ꝓ rege pa=
ti: mansuraqꝫ virtus crescit in aduer
sis. Et si enī quis ꝓ nomine dei penā
sufferat: hanc libenter sufferat. qꝛ pro
illo certat qui supabundanter omni=
bus rebus recompensat. Rursus cō=
sideremus egros ꝓ sanitate plurima
flagella pati. que licet sint aspera: li
benter tamen ferūt sub spe future sa=
nitatis. Nunquid igitur ꝓ salute mē
tis penas si occurrant libenti animo
ferre congruit. vnde Ouidiꝰ li. primo
đ remedijs. Sepe tibi succos q̄uis in
uitus amaros Eger: ⁊ oranti mensa
negata mihi. Vt corpus redimas: fer
rum patieris ⁊ ignes. Arida nec siti
ens ora lauabis aqua. Quia scꝫ pe=
ne sunt tolerande ꝓ corꝑis medela.
Verumqꝫ pro corꝑe homines multa
ferunt. sed pro mēte rara. eo ꝙ corpo
ris molestiam sentiunt. anime vero
calumniam multi ebetati non cōspi
ciunt. Veteres tn̄ plurimi penas fere
innumerabiles tolerasse ferunt. Ipō
dicēte Ouidio libro de tristi. Tot ma
la sum passus: quot in ethere sydera
lucent. Paruaqꝫ quot siccus corpora
puluis habet. Et eodem li. Fert sapi
ens animus casus patiēter amaros
Frena nec indomiti more recusat eq̄
quia scꝫ sapientes ferunt libēter que
tolerāda sunt. Animaduertāt igi=
tur mundi amatores quanta dulce=
dine vitam deducūt sepius sceleratā.
cuius mollicies asperitatē gignit pe=
narum succedentiū pro delicijs in qui
bus delectantur. Eorꝫ tamen arbor
spinosa est. sed rosas conspiciunt dul
ces. ⁊ arboris spinas non attendunt.
quia extrinseca delectamenta degu=
stant: ⁊ delicta intrinseca non incre=
pant. Hij similantur arbori spinose
producenti rosas. dicente Ouidio li.
primo de ponto. Sepe creat molles
aspera spina rosas. Jupiter in mul=
tos temeraria flumina torquet: Qui
penam culpa nō meruere pati. Per=
amplius igitur illi penā ferre patien
ter debēt: qui ꝓprijs delictis eam me=
ruerunt. q̄nimo letari debent qui de=
liquerunt si penis in hac mortali vi=
ta afficiantur. quanq̄ enim cum pec=
catoribus dissimulet deus: nil tamē
inultū manebit. sꝫ pena grauior mul
to patebit post obituꝫ. Vnde Prosꝑ
li. epigram. Multa diu sūma differt
patientia regis. Suspendēs equi pō=
dera iudicij. Et subdit. Et curat me=
dicus vulnera vulneribus. Ad veniā
tendunt iusti pia ꝟba regis. Ira bre
uis rectis gaudia longa dabit. quia
scilicet post vitam presentem deꝰ sce=
leratos puniet. et iustos premiabit.
Illos per penam: istos ꝓ gloriā eter
nam. Absit igitur vt quis impati=
ens fiat ex vite presentis modico ver
bere. sed potius medicorum consilio
adiuuemur. Consulunt enīꝫ membra
languida truncari: vt residua corꝑis
pars valida maneat. huius etiaꝫ vi=
te solacia postponamꝰ: carnisqꝫ ma=
cerationem non recusemus: vt salꝰ fu
tura prestetur nobis. vnde Claudia=
nus. Truncentur ⁊ artus vt liceat re=
liquis secure viuere membris. Et in
prouer. sapientū dicitur. Feras quod
ledit: vt quod prodest feras. quia (te
ste Ouidio lib. i. sine titulo) Leue sit
quod bene fertur. Recolo etenim
impatientes plurimos viros vidisse
quibus omnia nocebant. Alios aūt
conspexi patientes: quibus omnia
prospera videbantur. Nam quanto
quis minus nouit pati: tanto leuiꝰ ⁊

frequentius affligitur· Quanta enim pena eis adest/qui đ oībus vindictā queruut· verbisq; importunis contra singulos cōtēdūt· Et si supandi spes affuerit· nunꝙ indulgent vel parcūt· Utinam attenderent illud Cathonis Quem supare potes interdū vince ferendo· Maxima etem moꝝ est patientia virtus· Cum recte viuas/ne cures verba maloꝝ· Arbitrij nostri nō est qđ quisq; loquatur· Dices forsitan pati molestum fore tibi· eo ꝙ pacem cum omnib9 queris/sed hominū impietas te anxiat· Ut enim attendas illud Prosperi ī li· epigram· Impia pars mundi parti est infesta pioꝝ· Et subdit· Pulsant exterius diuersis motibus hostes · Intus ciuile est ⁊ sociale malum· quasi diceret ꝙ anxietas a malis deforis impulsa viro non nocet/si eius mens ab intus sana quietaq; esset· Sed fortassis superbia mentez occupat· ob hoc leuis inestatio irā concitat· beneficioꝝq; collata possessio rigidiores sepe animos facit· Itaq; gratia de sursū collata fomentum frequenter impatientie ministrat· Ob hoc magister seilo sic ait· De gratia vitaz noli corrūpere vita· Ne vite merita demerearis ita· Heu vnde hoc accidit/ꝙ munera dei patientie contrariant· non quidē hoc est ex se sed ipā qui habēt impatientes eoꝝ occasione fiunt· qđ est ꝙ nullus verba tolerare potest/ sed ex modica iniuria quisq; mouetur· Attendamus eē verba vento compari ⁊ tunc minime nocent/ quādo đ ipis nulla cura ꝑbetur· aut qñ obliuioni tradūtur· turpe est eē illius reminisci quo affligaris· Unde in puer· sapientū dicitur· Iniuriaꝝ remedium est obliuio· miserrima est eē fortuna que inimico caret· Si eē nullos inimicos tibi faciat iniuria/multos tamen facit inuidia Unde viri boni est pati/nescireq; facere iniuriā· Nā iniuria est infamia ei9 qui facit· Ideo (teste Varrone in suis sentētijs) Cōdemnandi sunt ineruditoꝝ ꝯtemptus· Et Salustius in iugurti· Bono more sanctius est vinci ꝙ̄ malo iniuriam vincere· vnde Seneca ad Lucillum eplā· lxxvi· equo animo audienda sūt impitoꝝ ꝑuicia· ⁊ ad honesta vadenti contemnendus est ipse contemptus· Quid enim tibi cura est/ si ab imperitis contemnaris/cū ab eis laudari non est honor· Eoꝝ igitur irritatōnes tanꝙ friuolas asperne/ et benigne patere· Si eē aduertam9 veterum tolerantiam exemplo dotabimur eoꝝ singulaq; pati discemus· vñ Cassianus in libro collationum refert· ꝙ Socrates iniuriāti nocere noluit· quando eum quidā corruptorez puerorum vocasset· tunc discipuli ei9 irruere volebant in eum sed Socrates ait· Consodales quiescite· corruptor enim sum si me contineo· De ipo etiam Socrate refert Hiero· contra Iouinianum li· ꝑimo· ꝙ patientissimus fuit· Nam vxores duas cum haberet· ipas sepi9 irridebat eo ꝙ ꝓpter ipm disceptarent· cur (inquit) pro me disceptatis· Nam fedissimus homo sum· naribus simus· frōte recaluat9 facie pilosus· Nouissime tamen prefate vxores impetuz mutuū verterūt in eum· aquaq; fedissima eum deturpauerunt/qui nihil respōdit· nisi sciebam (inquit) futurū vt ista tonitrua ymber sequeretur· Ipe etiaz Socrates (teste Seneca ad Lucillum) dixisse fertur/ꝙ nihil patitur qui secū patientiam habet· quasi dicat ꝙ vir patiens patiendo non patitur· quia ex pena non molestatur· Itaq; impatiens maxie patit/qz maxie angustiat si aūt patientiā haberet/ q̄ virt9 est·

tunc patiendo non pateretur.

Capitulum septimuz de ira vitanda.

IRa pturbat animũ. sensum non pmittit discernere verũ. ꝛ illum plus affligit cui inhe ret/ꝙ eum cõtra quẽ ipa mouet. Nã semp inest angustia iratis. Tibi igit parcas alijs si non pcis. Vnde de ira loquens Tull. in sua orõne p marcel lo. Iracundia (inquit) consilio est ini mica. ꝛ victoria insolens atqꝫ supba. Vnde epicurus. Ira immoderata in saniam gignit. Et eunodius. Ira iu ste suũ plusꝙ alios lacescit auctorez. vñ Tull. i tuscula. questio. li. iiij. Ira (inquit) est libido puniendi eum qui tulisse videtur iniuriã. sed patientia vt pfertur habenda est. Ira igit cõpe scenda credit. vnde Oratius in epłis epła. ij. Ira furor breuis ẽ animũ re ge. qui nisi paret. impat. hunc frenis/ hũc tu ↄpesce cathenis. qm (teste Ca thone) Ira odiũ generat/ ↄcordia nu trit amorem. Impedit ira animũ ne possit cernere verum. Eandez tangit sententiã Prudenti⁹ li. de cõflictu vi cioꝝ. ꝛ Virgilius li. ij. eneidos. Furor (inquit) mentẽ totam ꝑcipitat. Et lu canus li. iij. Inuenit arma furor. vñ Ouidi⁹. iij. de arte. Ora tument ira. nigrescunt sanguine vene. Quelibz ex tinctos iniuria suscitat ignes. Et li metha mor. Sepe suũ feruens oculis fert ira furorem. Et idez Ouidius li. de ponto. Quẽ non obrueret taciti ꝙ cesaris ira. Addita sũt penis aspera verba meis. Que omnia nil aliud de signãt nisi ꝙ ira maxime affligit ira tos. Sicut igit stulti putanẽ q seipos affligunt. sic ꝛ magna insipiẽtia est eoꝝ qui faciliter irascũtur. Nam ira grauissimus dolor est. ꝛ q̃nto vir pro bior. tanto grauior. Vnde in puer. sa pientũ dicit. ꝙ bonus animus lesus multo grauius irascitur. Nã pbi bo minis iracundia grauissima ẽ. Si er go pbus es tanto magis irasci time as. eodem em̃ pacto quo te affliges. sensum confundes. ꝛ cum hoc pecca bis. itaqꝫ solutis viam postergabis.

Discas igitur benigne pati. vt tu⁹ in pace quiescat animus. vnde Gal therus in alexan. li. primo. Blandi cijs indign⁹ erit/ mollıqꝫ potiri fortu na/ qui dura pati vel amara recusat quasi dicat ꝙ nõ est dign⁹ bonis po tiri/ q̃ aduersa ferre non valet. Si em̃ prudens cogitaret bona que ex patiẽ tia sibi affutura sunt. forassis bene vitaret iras. Sed (teste Quintil. cau sa. v.) Humane infirmitatis ista na tura est. vt ex omnibus actõib⁹ gra uissimũ putet quisqꝫ qđ patitur. Ve rũtamen teste eodem Quintil. causa xij. Nulla pena est nisi iniuito/ nullũ habemus nisi ab impatientia dolo rem. Et vt aliquid crudele sit/ metus facit. vnde Tullius celsus li. primo. Animi est illa mollicies/ non virtus paulisper ferre nõ posse. facilius eniz repiuntur qui se vltro morti offerãt. ꝙ qui diu dolorez faciliter ferant. qr (teste Salustio i catilin.) Nulli mor talium iniurie sue parue videnẽ. Vti nam tñ hec recederet conditio a no bis. vtinam iram refrenaremus/ qua corpus extirpamus. animũ debilita mus. sensum eneruam⁹. omnisqꝫ bo ni speciem ira destituim⁹. Queso dic mihi si sapiens es. cur irasceris. esto etiam ꝙ praue voluntatis extiteris. iniuriam si accepisti. et patientia ti bi pro xp̄i nomine astiterit. tunc ira cessabit. Et si tua virtus tanta nõ fu erit. ꝛ te vindicare q̃ras. aut ħ potes aut ñ. si potes. cur irasceris/ ex q emẽ dare potes. si nõ potes. cur irasceris.

Nosti em̄ q̄ ira tua te non vindicat solum ex ea hoc deportabis q̄ fatigaberis tu ipse·⁊ exinde letabitur inimicus tu⁹·iuxta illud psalmiste·Exultabunt inimici mei· si mot⁹ fuero· Itaq̄ dum irasceris·vindictã quã i alio desideras/in teipo facis·Queso igit ⁊ iterũ queso vt tibi miserearis· O ira effrenata quot pdidisti viros· quot prelia seminasti· q̄t fratres diuisisti·quot necasti·teq̄ feriente quot subito ⁊ improuise decesserũt·Multos em̄ in stultitiam deduxisti·tuisq̄ stimulis plurimis exasperare fecisti· ⁊ te molestante/quidã suspẽdio/ alij submersiõe/alij ꝓprio mucrone seipos necauerunt·Oĩa em̄ fere delicta suũ actorem ad tempus delectãt/ aut delectare credũtur·Nã delectat supbus in fastu·lubric⁹ in luxu·edax gustu piger in requie·auarus in desiderio· Sed tu ira nihil nisi flagella cõfers· Mirum igit cur te homines non fugiant·exquo nihil delectatõis apparentis vel existentis in te inueniunt· Tu em̄ ira machinas/enses/ gladios arma repisti·⁊ omniũ crudelitatum genera te docente ꝓcesserunt· vñ Tibullus·q̄s fuit horrendus primus qui ꝓtulit enses·q̄ ferus ⁊ vere ferre⁹ ille fuit·Sed(teste Ouidio primo de arte)Nec em̄ lex equior vlla ẽ/qua necis artifices arte pire sua·Vobis igitur pcite/ vobis indulgeatis/ O vos irati·q̄(teste Galthero in alexand· viij·Non verisimile est alieno cuiq̄ pcere/qui sibi nõ pcit·Sapiẽs igitur discat mitigari/suosq̄ sensus cõsulat sibi·Nemo est em̄ adeo ferus qui nõ mitescere possit/inquit Orati⁹ in epistolis·

Capitulum octauum de odio et crudelitate·

J ipse odio habeas quenq̄· tu ipse odiosus eris·munera q̄ tua deo nõ placebunt·peccatorumq̄ veniam non impetrabis·q̄ misericordiã nõ meret/qui ꝓprio misereri ptemnit·Discas igitur eum diligere/quẽ precepto diligere teneris/iureq̄ nature·Nam amicitia bona spiritualia atq̄ tpalia ꝯgregat ⁊ mẽtiũ vnitatem conseruat·vnde Valerius li·ix·ca·iij·Ira quoq̄ aut odium i pectoribus humanis magnos fluct⁹ excitãt·illa pro cursu celerior·nocendi cupidine hoc ptinacius·Et subdit q̄ vehemens est contra rempub·odiũ· nihil em̄ est qđ bono cõmuni tm̄ obsit· Et q̄q̄ omnia sint odia mala· vt cõmuniter tñ tm̄ nequiora sunt illa que latent·Vnde in prouer·sapientum dicitur·Multorũ odia sub occulto latent·⁊ sequitur·peiora sũt tecta q̄ aperta·In hoc tamen positus est mundus q̄ semp iurgia erunt·ve tamen iurgiosis·Nam princeps odiorum est diabolus·qui pro magna parte impat mũdo·difficiliter ergo pax vniuersalis erit·vnde Ouidi⁹ i ibin· Desinet esse primus contrarius ignibus humor/Et tepid⁹ gelido flabit ab axe not⁹·Et ver autumno prumę miscebitur estas·Atq̄ eadẽ regio vesper ⁊ ort⁹ erit q̄· anteq̄ sit vera pax mũdo·Nam mũdus in maligno positus est/paceq̄ nũq̄ fruetur veraci ⁊ vtili·Sed sapienti sufficiat propria pace quietari·odia fugiat·rancores euitet·et cum pace mentis virtutibus intendat·Nam odium hominem reddit crudelem·⁊ ꝓpria a natura discedere facit·Nã fert a Valer· li·ix·ca·ij·q̄ och⁹ q̄ postea dict⁹ ẽ darius crudelissim⁹ extitit·virosq̄ optimos interficit morte cõmuni nõ ꝯtentabatur·sed crudelissimũ mortis tormẽtũ excogitauit·sic aũt crudel erat crudelitatẽ postmodũ reperire meruit

Nam (ſicut dicit̃ in ꝓuer· ſapientū) multos timere debꝫ/ quē multi timēt Itaqꝫ reſpue crudelitatem/ et matrē crudelitatis iraꝫ· vnde Sene· in agamennone· dignus eſt tyrannus morte qui penam exigit· Et in declamationibus li· iiij· zelus eſt occidere tyrānū· Et li· primo de clementia· ferina em̄ iſta rabies ē· ſanguine gaudere/ atqꝫ vulneribus· tale em̄ gaudiū facit hominem in ſiluestre animal tranſire· vnde Lactanti⁹ li· de vero culto· Qui hominē (q̄uis ob merita damnatū) in cōſpectu ſuo iugulari ꝓ voluptate petit/ ꝯſcientiam polluit/ tanq̄ ſi homicidij qđ fit occult⁹ ſpectator ⁊ princeps fiat· Abſit igitur ab homīe crudelitas que nature ꝓprie cōtradicit· Vnde Tull· li· primo de offi· Magnitudo (inquit) animi remota ꝯditōne humana feritas q̄dem eſt· Et idez li· iij· Hominū nature quā maxime debemus ſequi inimica eſt crudelitas· vnde Valer· ca· ij· li· ix· Crudelitatis horridus eſt habitus· truculenta ſpecies· violentus ſpiritus/ vox terribil̃· Vn̄ ibidem refert đ crudelitate phalaridis tyranni qui nouū genus cruciatus excogitauit· Nā thaurū eneū fecit in quo cruciandi includebantur· ſue tn̄ inuentōnis experientiam prim⁹ merito geſſit· hannibale illud itē iudicante· qui hanibal tam crudelis extitit· vt in flumine gello de corꝑibus romanis/ ponte facto/ exercitū tranſduxit Sed recedat Queſo ab animo tuo crudelitas quecūqꝫ· crudelis eniꝫ ſi fueris· male ꝟibis·

Capitulum nonū de cōtentōne ⁊ procacitate·

Ex contentōne immodeſta excitātur iurgia· et exīde ſecreta ſepſius reuelantur· Vn̄ contendere nulli ſapienti cōgruit· neqꝫ rei ꝑfecte· Potius em̄ exꝑimur res q̄nto imꝑfectiores/ tanto ad ꝯtentōnem ꝓmptiores eſſe· nā videbis inter feminas frequentius lites/ inter canes latratus/ inter pauꝑes ſtrepitus· ⁊ in omni re ꝯtentio eo citius oritur· q̄ imꝑfectōr eſt mens/ ſeu ſtatus illoꝝ qui ꝯtendere ſollicitantur· Ideo ſapiens eſt ille qui ꝯtendentibus reſpondere non curat· dicente Cathone· Rumores fuge ne incipias nouus actor haberi· Nā nulli tacuiſſe nocet/ nocet eſſe locutū· Et Iuuenalis· li· iiij· ſatira prima· Torrens dicendi copia multis ⁊ ſua mortifera eſt facundia· Nā in multiloquio non deeſt peccatū· Vnde in ꝓuer· ſapiētū dicit̃· Turpia ne dixeris palatim em̄ pudor ꝑ verba excutitur qꝛ ſcꝫ ꝯtētioſi de facili inuerecūdi efficiunt̃· bonoſqꝫ mores corrūpūt· iuxta illud menādri comiti· Corrūpūt bonos mores ꝯfabulatōnes peſſime·

Nimirū eſt tn̄/ cū tacere ſit facili⁹ q̄ loqui/ cur tā difficile eſt plurib⁹ ꝯtentōnes euitare· ex q̄b⁹ iurgia ſequūtur dictēe Ouidio· ij· đ arte· Exigua ē virtus ꝑſtare ſilentia reb⁹· At ꝯtra grauis ē culpa/ tacēda loqui· Nēpe ex locutōe ſuꝑflua ira incendit̃· ⁊ frequenter triſtia gignit̃· atqꝫ plurima eloq̄a lete inchoant̃· q̄ triſti terminant̃ fine vn̄ Ouidi⁹ li· đ pōto· Tu mō fac timeas/ ⁊ q̄ tibi leta vident̃· Dū loqueris fieri triſtia poſſe puta· Sed ꝓch dolor hūana ebetudo nil tolerare poteſt· ſꝫ ꝑbis ⁊ ꝯtentōnib⁹ exterminiū ꝓcaciſſimū iugiter q̄rit· ⁊ (qđ indecēti⁹ eſt) illi frequenter magis contendūt· quibus loquendi minor facultas cōpetit aut nature maleficio· aut fortune caſu· vn̄ Simach⁹ ī epl̃is· letitia (inq̄t) loq̄r res ē atqꝫ oſtētatrix ſui· Et ſubdit ad ꝓpoſitū· Natura rerum eſt/ vt qui balbutiūt plus loquant̃· affectāt

em̄ copiam ꝯmonis pudore defectus Rursus verboꝝ ꝓcacitas ⁊ turpitudo ex mala vita sepius causatur· nā qui male viuit/raro bene loq̄ potest· vn̄ Tull· in muectiua ꝯtra Salustiū Neqꝫ em̄ qui ita viuit vt tu·aliter actu loqui potest· Nec qui tā illoto sermone vtitur/vita honestior est·quasi dicat prauū eloquiū prauam iudicare vitaꝫ facit· mala em̄ vita prauos ꝯmones generat· Hec aūt oīa ideo dicta sunt·vt caueat sapiens verbositatem ⁊ ꝯtentōnem·quibus lites oriuntur·⁊ impatientia generatur· Nē pe ꝯtentio veritati/⁊ ꝯsequenter omi disciplme inimicat· dicente Sene· in prouer· Nimium altercando veritas amittitur· Et Quintil· li· ij· de oratoria institutōne· Non est(inquit)ꝯscientia sed victoria litigantis premiū· Ideo stultitia est cum verbosis ꝯtendere· quia non bene loqui/sed solum vincere poscūt· Quāobrem idē Quintil· causa· xvij· Contētiosi (inquit) qꝛ ꝓbare non possunt/affirmatōnis temeritate astruūt· de quibus Lactantius li· de vita beata· Qui ꝯtradicendi studio insaniūt·dum sua falsa defendunt/alioꝝ etiā vera subuertunt· Ideo catho· Cōtra verbosos noli cōtendere verbis· Sermo datur cūctis animi sapiētia paucis· Lis minimis verbis interdum maxima crescit· Litis preterite noli maledicta referre· Sunt quedā que ferre decet patiēter amicum· Sapiens igitur nō sit ꝓcax nec ad lites ꝓmptus· Nā via sapientie veritas est/cui ꝯtentio cōtradicit· iuxta illud ambrosij· Contentio ē impugnatio veritatis ꝑ ꝯfidentiaꝫ clamoris· Queso em̄ vt qui cōtendis qđ agis attendas· aut em̄ obscurum est id ꝑ quo ꝯtendis· Expecta igitur quousqꝫ id clarū fiat anteq̄ꝫ clamore verbum tuū confirmes· Si vero id clarum est qđ dicis·cur ꝯtendis· nā stultum est in meridie sole lucente candelam accendeꝫ deferre· vnde Quintil· li· v· de oratoria institutōne· In rebus (inquit) aptis tam stultū est argumētari/q̄ꝫ stultū in clarissimo sole mortale lumen afferre· Hominū tn̄ hec ē ꝓcacitas·q̄ꝫ vbi ius nesciunt maxime clamitāt·⁊ vbi veritatis clarum habent testimoniū·minime ꝯtentantur nisi impetuosus interueniat clamor· vtinā attenderent illud xenophontis phi· Ego(inquit)ꝯsciencia teste didici maledicta ꝯtemnere· Reuera contentio omne malū aggrauat ⁊ si pro bono fiat·ipm tn̄ bonū in malū cōmutat· vn̄ Sene· epl'a· prima ad Lucillum· Cū fatuo(inquit)delectari volo·non em̄ longe mihi querendus est me em̄ ipm rideo· Et ideo plures cōtentiosi sunt·quia singulos rep̄hensibiles putāt·⁊ omnes deridēdos estimant·eaqꝫ solū bene dicta arbitrant· que ꝓferunt ipi· si tn̄ suos defect⁹ cognoscerent ⁊ ꝯspicerent·obiurgari non ꝯtenderent seu quererent· vnde Iuuenalis li· primo satyra · ij· Loripedē rectus derideat/ethiopē alb⁹· Quis tulerit gracchos đ seditōne querentes · Quis celum terris nō misceat ⁊ mare celo· Si fur displiceat verri/ ⁊ homicida miloni ⁊·quasi dicat q̄ꝫ aliuꝫ deridere nō habꝫ·qui sibi gerit vicia

Ceterum non sufficit multis cōtentiosis ⁊ derisoribus pacem maculare·quinimo anathemate/maledictōnibusqꝫ plurimis/alios infestant· quorum tanta est procacitas/ q̄ꝫ non nisi malum aliis affectant ·Dicunt enim illud Ouidij li· primo sine titulo· Di tibi dent nullosqꝫ lares/inopemqꝫ senectam·⁊ longas hyemes· perpetuamqꝫ sitim· Et illud Ouidij in ibim· Terra tibi fruges/amnis tibi deneget vndas · Deneget afflatus ventus et aura suos · Nec tibi sol calidus/nec tibi sit lucida phebe·

Destituant oculos sydera clara tuos Nec tibi vulcanus/nec se tibi pbeat aer· Nec tibi det tellus/nec tibi pontus iter· Exul inops erres alienaq̧ limina lustres· Exiguūq̧ petas ore tremente cibū· Nec corpus querulo nec mens vacet egra dolore· Noxq̧ die grauior sit tibi/nocte dies· Sisq̧ miser nec sis miserabilis vlli· Gaudeat aduersis femina virq̧ tuis· Qui mala cum tuleris plurima plura feras· Causaq̧ non desit/tibi semp copia mortis· Optatam fugiat vita coacta nec est· Hijs etenim verbis/maledictōibusq̧ ꝯsimilibusq̧ stulti litigāt iram ꝯcitant: ⁊ quietem mentis subuertunt quoꝝ ꝯtemnendus est sermo/rixaq̧ spernenda· Juxta illud Varronis in suis sententijs· ꝯtemnēdi sūt ineruditorum ꝯtemptus: si vis ad sūma progredi·

Capitulum decimum de abstinētia et sobrietate·

Ictus modestus honestatez corpis sanitatē q̄ atq̧ mētis psperitatem conduat· Unde Sene· li· de· iiij· virtutibus· Ede citra saturitatem· bibe citra ebrietatē· obserua ne in ꝯuiuio nec in qualibet vite ꝯmunitate/quos imitaberis damnare videaris· Nec p̄ntibus delicijs inherebis· nec desiderabis absentes· victus tibi sit ex facili· nec ad voluptatem/sed ad cibum accede· palatū tuū famē excitet: nō sapores· desideria tua puo redime· qꝛ hoc tm̄ curare debes vt desinet· atq̧ ita (q̄si ad diuinum exemplar cōpositus) a corpore ad spiritum (q̄ntum potes) abducere festina· Ideo Teren· i andria actu primo ⁊ scena prima· id arbitror apprime in vita vtile esse: ne qd nimis·

Et Hiero· ꝯtra iouinianū· Galienus (inquit) doctissim⁹ iterpres hypocratis athletas (quoꝝ vita ⁊ ars sagina est) dicit in exhortatōe medicine nec viuere posse diu nec sanos esse aīasq̧ eoꝝ ita nimio sanguine ⁊ adipibus inuolutas vt nihil tenue/nihil celeste curent: sed semp de carnibus/⁊ victu ⁊ ventris ingluuie cogitare sollicitentur· Absit igitur a viro sapiēte crapula· Nam veteres cū ꝑsimonia vixisse leguntur· Vn̄ Socrates sole occidente ꝯuiuiū cogitato· Ipe em̄ Socrates tempatissimus extitit: ⁊ vnica refectōe serotina ꝯtentabat· Ipi⁹ tempantiam cōmendat· A· gelli⁹ li· primo· Plurimoꝝ tn̄ exorbitant iudicia· suam em̄ gulam ptextu vite excusant· Dicūt em̄ viuere oportere qd̄ verum est: sed castrimargie voluptas non est via ad vitā: sed dissipatio nature est· Unde Boetius· ij· de cōsola· Paucis minimisq̧ natura ꝯtēta est· cuius satietatē si sup̄fluis replere velis: aut in iniocūdū: aut in noxiū voluntur· Jtaq̧ nil congruentius viro iusto ⁊ prudenti q̄ sobrietas· dicente Ouidio in epistolis· Est virtus placidis abstinuisse bonis· Nec conqueraris si te faciat abstinentia fragilem· Nam fragilitas moderata sepi⁹ est nutrix vitutum· Juxta illud Valerij li· ij· ca· primo· Bone quoq̧ valitudinis quasi quedā mater est fragilitas inimica luxuriosis epulis/⁊ aliena nimie vim abundantie: ⁊ ab immoderato veneris vsu auersa· Ne ḡ timeas p abstinentiam fragilis fieri: si moderata fuerit· tunc em̄ victis alimenta tollis: qn̄ immoderata fercumenta tollis: qn̄ immoderata fercula atq̧ pocula rennuis· Ideo Senela li· de moribus· Abstinentia (inquit) est summa medicina· Et Valeri⁹ · li· ij· ca· primo· Fuit (inquit) antiquoꝝ illa simplicitas in cibo capiendo humanitatis simul ⁊ continentie index

certissima· Itaqꝫ ꝓ cibi simplicitatē
obtinuerunt: vt eoꝝ humanitas con
tinētia esset· Et subdit· Maximis vi
ris prandere ⁊ cenare in ꝑpatulo nō
erat verecundie· quia nec epulas ha=
bebant quas oculis populi subijcere
erubescerent· Vini etiā vsus olim ro=
manis feminis ignot⁹ fuit: ne in ali=
quod dedecus ꝓlaberentur· quia ꝑri=
mus a libero patre intemꝑantie gra
dus/ad inconcessam venerem esse cō=
sueuit· Et A· gellius li· primo· Par=
simonia (inquit) apud veteres roma
nos/⁊ victus atqꝫ cenaruꝫ temeritas
non solum domestica obseruatōe ac
disciplina: sed etiaꝫ publica animad
uersione legum custodita est· Vn̄ di=
dimus ad Alexandrū· Gens (inq̄t)
bragmanoꝝ pura ⁊ simplici vita vi=
uit· nullis rerū capitur illecebris· ni=
hil appetit ampli⁹ q̄ȝ ratio nature fla
gitat· Facilis (inquit) nobis alimo=
nia luxurie sagittas non ꝑquirit· sed
quā tellus ferro laborata nobis pro=
fert alimoniā: hāc nostris mensis ap
ponimus· Et hinc est ꝙ nulla genera
morboꝝ scimus: sed diuturna salute
ꝑfruimur· medicine enī remediū no=
bis parsimonia est· que non solum il
lapsas potest curare dolores: sꝫ etiaꝫ
ꝓcurare ne veniant· His igit ver=
bis atqꝫ exemplis clare apparet ma=
xime vtilitatis fore sobrietatem qua
corꝑis ⁊ mentis ꝓsperitas roboratur
qua mediante veteres sanitate atqꝫ
virtutibus floruerunt· Illos tamen
sobrios aut abstinentes non credim⁹
quibus mos est aquam bibere: panē
grossum edere: nisi ex hijs ꝯtententur
Nam tunc vere abstines: quando in
ꝑsimonia vite non molestaris: sꝫ de=
lectaris· nullum enī coactum virtus
est· Sene· ad Lucilium· Non est (in=
quit) iocunda res aqua ⁊ polēta/aut
frustum ordeacij panis: sed sūma vo
luptas est posse capere etiam ex hijs
voluptatem/⁊ ad id se duxisse q̄d eri
pere nulla fortitudine iniq̄tas possit
tanq̄ȝ dicat ꝙ virtus abstinentie tūc
summa est: quādo qui abstinet/⁊ ab
stinendo delectatur· Ideo Gaufrid⁹
in poetria· quando te reficis dapib⁹
non sis ita plen⁹ vt nihil apponi que
at· Et subdit· Non q̄ntum possis sed
q̄ntum prosit· Et magister seilo· Vis
ne (inquit) cōuiuari: vis delicijs satu
rari: Istud tibi presto dictū breue: so
brius esto· Nam qui sobrius non est
sed potius edax: brutis comꝑatur· et
sic corꝑe/non mente pascitur· Vnde
Ouidius li· primo d̄ arte· Certa tibi
datur a nobis mensura bibendi offi
cium ꝑstent mensqꝫ suū· Reuera so=
brietatem in se amare habet: ⁊ alijs/
qui querit· petunt enī omnes patres
filios sobrios/ac vxores abstinentes
Nunquid ergo vita tenui ꝯtētari de=
bent: ex quo eam desiderāt in hijs q̄s
amant· Nam priamides helenā ra=
puit speciosissimam· sed eaꝫ odio ha
buisset: si auide cōmedentem ꝑspexis=
set· quia scꝫ omnes sobrietatem in su
is vxoribus petunt· vnde Ouidi⁹ · iij·
de arte· Carpe cibos digitis· est q̄dā
gest⁹ edendi Priamides helenā aui
de si spectet edētē: oderit/⁊ dicat stul
ta rapina eam est· Verūtamē vt fre=
quentius gula imꝑat multis· ebrieta
tiqꝫ plurimi intendunt· quibus nulla
dies leta videtur in qua non crapu=
lentur· Vtinam attenderent illud ti=
bulli li· ij· Mixtaqꝫ sit bacho sobria
lympha modo· Et Lucanus· Discite
q̄ȝ ꝑuo liceat ꝓducere vitam· ⁊ q̄ntuꝫ
natura petat· quia scꝫ edēdū est citra
saturitatem· ⁊ signanter: si quis eger
fuit: si vicijs aliq̄bus deditus· q̄nimo
viris etiā studiosis sobria vita cōpe=
tit· Vnde Eunodius· Sobrietas sem
per studijs referatur honestis· nulla
fides letis integra: nec dubijs ample
ctor sanas q̄ dāt bona semina frōdes

post culpas aīe sunt holocausta dei·

Capitulum vndecimum de ebrietate·

Ebrietas mentē ebetat· secreta reuelat· gestus deturpat· eloquiū scandalisat· nunc leticiam ineptam· nūc lites generat· corporis vires extermīnat· cadere iubet bene agere ꝓhibet· requiem impedit· sensum alienat· obliuionem inducit· libidinem mouet· nauseam ꝓuocat· visum minuit· membroꝝ tremorem causat· ⁊ ab omni virtute hominē destituit· si ꝑcipue ꝯtinuata fuerit· Vn̄ Galtherus in alexan· li· iij· rōnis vile sepulchrū ebrietas· Ob hoc ⁊ Ouidius de arte· Vina parāt animos/ faciuntq̧ coloribus aptos· Tunc veniunt risus· tūc paup cornua sumit· Tūc dolor/ ⁊ cure· rugaq̧ frontis abit· qz sc̄ ebrietas sepius colorem/ ⁊ venustatem extrinsecam ostendit· ⁊ lubricitatis deuia querit· Et ideo subdit· Iurgia precipue vino causata caueto· Et nimiū faciles ad fera bella manus· Ideo idez· ij· de remedijs· Vina parant animos veneri· si plurima sumas· Vt stupeāt multo corda sepulta mero· Hijs etem̄ verbis patēt dāna que p ebrietatem generantur· vn̄ Sene· ad Lucillū ep̄la· lxxxij· Nihil aliud est ebrietas q̄ voluntaria insania· omne vicium intendit/ ⁊ detegit verecundiā remouet· verba dubia / oculos incertos/ gressuz errantē/ vertiginez capitis/ ⁊ cetera hm̄oi causat nā ebrij sero oīa q̄uis ꝓmittunt / sed mane obliuioni tradunt· Vnde marcialis cocus· Omnia ꝓmittis cum tota nocte bibisti· Nō faciunt queq̧ pocula nostra reum· Si em̄ p ebrietatē comoditas resultaret/ si vim repletō corpis validitatem augeret· ebrietas fortassis excusatōnem haberet· Ipa tn̄ omnia incōmoda infert/ nulliusq̧ honestatis speciem habet· vn̄ Sene· de naturalib⁹ questio· Iubes me(inquit) cum luxuria litigare· quotidianum istud/ ⁊ sine effectu iurgium est/ litigemus tn̄· Et subdit Vbi(inquit) est ebrietas ꝯtinua/ ibi corpus incalescit/ nec ebriosus sitim extinguit eius em̄ sitis non naturalis/ sed febrilis ē ⁊ cor eius luxuriā coquit· Hij etem̄ q̄nto plus satiari putant· tanto magis pocula ꝑpotant· qz effrenatus est appetitus eoꝝ ⁊ seclusus ab omni iugo rōnis· cum quibus etiam litigare turpiloquiū est· ex quo minime ratio dn̄atur eis· Vnde in ꝓuer· sapientuz dicit· q absentem ledit· qui cū ebrio litigat· nam qui ebri⁹ est/ licet sit corpore presens· non tn̄ adest mente· qz vsu rōnis caret· eiusq̧ mēs abiens ē· nec litiganti adest· Si igitur stultū ē litigare cum absente· quid igit ebrioso petis· Ipius em̄ sunt s̄mones q̄s ꝓfert· sed crapula suo veneno fauces ⁊ linguam deturpans/ inexecrabilia verba sepius ꝓmit· ⁊ letitiā q̄ndam stultam/ vanam/ ⁊ loquacem gignit· vnde Simachus i epistolis· Letitia res loquax est/ atq̧ ostētatrix sui· nā ebriosi cuz suis crapulis letificati cū fuerint· iactantias emittūt/ laudib⁹ ꝓprijs intendunt· ⁊ quicq̄d ꝓferūt stulticia innuit· plurimosq̧ sapientes ad ignominiam ebrietas deduxit·

Capitulum duodecimuz de vicio gule

Gula superfluitas est· omē aūt superfluū resecandū est/ alias em̄ corpi nocet· Gula etem̄ sua voluptate animū allicit ad ꝑua

et more ẜpentino occulta sua venena
diffundit· Juxta illud Virgilij in bu
col· Trahit sua queqꝫ voluptas· Et se
quit· Qui legitis flores/ ⁊ humi na=
scentia fraga· Frigidus (o pueri fugi
te hinc) latet anguis in herba· qꝛ scꝫ
in vita delicata/ ⁊ gulosa vicia vene=
nosa latitant· Nempe in grandi cō=
messatōne scelera crescunt· ⁊ caro re=
bellionis sumit audaciam· Unde pe
trus de riga· Spiritus ad corpus vi=
ctus ab hoste redit· Virtutibꝰ anime
sic princeps destruit armis· Et sub=
dit ad ꝓpositū· Cui parat ipe cocus
dans renouāsqꝫ cibos· Nam neqꝫ q̄s
poterit virtutuꝫ tangere culmen · Si
dominetur ei ventris iniquꝰ amor·
Verūtamen mūdi sequaces gule stu
dio tm̄modo vacant· ⁊ ꝯuiuiorum adin
uentōnes excogitāt/ varietatiqꝫ cibo
rum studentes in ferculorum abundan
tijs gloriantur· Hec aūt omnia Dio
genes phūs spreuisse legitur narran=
te Valerio li· iiij· ca· iij· vt supra dictū
est· Heu quid tibi ꝓdest si ventre re=
pleto pigritare incipias· Si em̄ ꝯme=
dere gloria tua est· cur ergo tm̄ come
disti/ vt tibi desit gloria tua cum ede
re ampliꝰ non possis· Reuera cōmes
satio turpis gloria est· Verūtamen
qui in ea gloriātur sua gulositate ea
priuantur· Si em̄ sobrietateꝫ non di
ligis· eo ꝙ virtus sit· saltem sis sobriꝰ/
vt ꝯmedere petas· ⁊ edendo delecte=
ris· Nam absqꝫ desiderio manduca=
re nulla complacentia est · Discāt
igitur ꝯmessatores euitare gulam· vt
eorum gloria (licet inepta) non ꝑdat ·
Utinā tn̄ abstinerent/ non comessan
di sed penitendi causa ꝓpter deū· Jd
em̄ qđ sine merito facerent in deū re
ferendo sibi ꝓficeret· ⁊ fortassis illud
onus abstinendo non inuenirent qđ
cōmessando reportant· vn̄ Tulliꝰ re=
thorica· ij· Comedere (inquit) oportꝫ/
vt viuas· nō tn̄ viuere vt ꝯmedas· Sꝫ
ꝓch dolor teste Sen· li· vij· de natura·
questio· Homines nō sunt ad pompi
nam dentibus/ ⁊ ventre/ ⁊ ore ꝯtēti·
sed etiā oculis gulosi sunt· Jdeo Se=
neca ad Lucillū ep̄la· vi· Thaurus (
inq̄t) paucissimorum iugerū pascua im
pletur· ⁊ vna silua pluribus elephā=
tibus sufficit· homo vero ex terra pa
scitur ⁊ mari· Verūtamen nō fames
hoc ventris facit· sed ambitio· Si em̄
regularet quis vitam suā· delectabi=
liter modico cibo ꝯtentaret· Ciborum
em̄ varietas ⁊ delicacitas sepiꝰ opi=
nione potius ꝙ̄ re placere credit· Nā
plurimi cibos magnis sūptibus sibi
iubent deportari· quibꝰ tn̄ accidit· vt
eos postponāt ferculis q̄tidianis qui
bus vti soliti fuerunt· vnde Quintil·
li· viij· Jn grandibꝰ cenis hoc sepe no
bis accidit· vt cū optimis satiati su=
mus· varietas tn̄ ex viliorib9 qn̄qꝫ
nobis grata est· Jtaqꝫ edacitas nō ne
cessitate aut bonitate sed potius vo=
luptate fertur· vnde Lucanus· O pro
diga rerum luxuries/ nunꝙ̄ ꝑuo ꝯtenta
ꝑatu ambitiosa fames/ ⁊ laute glo=
ria mēse/ Discite ꝙ̄ ꝑuo liceat ꝑduce
re vitam· Et Eunodius· Lubera/ per
dices/ grus/ turtur/ ⁊ hmōi n ōexplēt
vterū corꝑa mille tuū· quasi dicat ꝙ
gulosi satiari nō possunt· cum tn̄ ven
ter humanus modicus existat· Jdeo
marcialis cocus· liber nō potes ⁊ gu
losꝰ esse· liber eris cenare foris si ma
xime nolis· Vegētana tuaꝫ si domet
vua sitim· Que verba nil aliđ sonāt
nisi ꝙ vir gulosus ẜuus est/ ⁊ subiectꝰ
castrimargie/ ⁊ auiditati· que sepius
ꝓuenit ex ꝯuiuijs forinsecis quibꝰ ho
minis regula violatur· Ob hanc emꝫ
causam legimus augu· extra domum
ꝓpriam ꝯuiuari noluisse· Nam (teste
petronio) Jngeniosa gula est· debet
ergo ꝯtentari homo id sumere quod
ꝓ vita satis est· Vnde Bernardꝰ· Sil
uester in microcosmo· Effluit occido

corpe totus homo. Sic sibi deficiens pegrinis indiget escis. Sudat in hoc vitam: dembilatq3 dies. quia sc3 trā= sit homo vitā3/ diesq3 suos cum cibo mortali: quo vti habet. Magna igit ineptitudo est: cum epicuris in ꝯmes satōne gloriam ꝯstituere. qua omne bonū corpis ⁊ anime retardatur.

Capitulum tredecimū ꝺ penitentia nō differēda.

Penitentia medicina est aīe: in remediū peccatoꝝ. Quam graue est igit infirmo medi= cinā3 expectare/ tam onerosū magis est sapienti aut esse debet/ penitētiā delictis ꝓpiciam differri. Sene. li. de moribus. Multos (inquit) vitā diffe rentes mors incerta ꝑuenit. Omnis itaq3 dies velut vltimus ordinand9 est. itaq3 nulla dilatio facienda est. Idem Sene. epl'a prima ad Lucillū. Quicqd (inqt) etatis est: mors tenet. Stultū est igit differre id qđ te post= modū posse facere nescis. Et epistola lxxi. id agamus vt omne tempus no strū sit. qđ nō erit: nisi prius nostrum esse reparem9. Et li. v. de bn̄fic. qs ex tremo die audeat dicere: vixi/ ⁊ que3 dederat cursum fortuna pegi. Hoc eni3 dicere nō possunt qui penitere differt qui bene agere ꝑcrastinant. tales eni nō viuūt/ sed languent. q2 (teste Oui= dio de ponto) nam genus est mortis male viuere. O igitur q̄ reprimen da eoꝝ stultitia: qui de die in die3 se victuros putant: insipientibusq3 dila tōnibus tota3 vitā absq3 meritis ter= minant. De quibus marcialis cocus. Cras te victurū cras dicis posthume semp. Dic mihi cras istđ posthume qn̄ venit. Et subdit. Quā longe cras istud/ vbi est aut vn̄ petendū. Nunqđ apud perthos armenosq3 latet. Hoc cras/ cras istud q̄nti dic mihi possit emi. Et ꝯcludit. Crede mihi nō est sa pientis dicere viuam. Hec tn̄ insipiē tia hominū est/ q̄ in spe transeunt di es suos: ⁊ vsq3 ad senectutē absq3 bo= nis morib9 ꝑueniūt. Sene. epl'a. xiij. ad Lucillum. quid turpi9 q̄ senex vi= uere incipiens. Et epl'a. xxiij. quida3 tunc viuere incipiūt: cū desinendu3 ē Et epl'a. vi. ante senectute3 curaui vt bene viuerem. vt in illa bene moriar Reuera prudentes hoc faciūt. q2 diē absq3 bono ope/ aut penitētia abire non ꝑmittunt. quod facere stulti ne= gligūt. Vnde possidoni9. vn9 (inquit) dies hominu3 eruditoꝝ pl9 placet q̄ impiti longissima tempa. Sz vnde plurium gignitur stultitia/ ita etia3 vt in non certo tempe cōfidant. Hoc em̄ ideo accidit/ vel quia tanq̄ bruta sine ꝯsideratōe mortis viuūt/ aut vi= tam futuram non sperant aut deum iudicem non credunt: vel peccata sua grauia non putāt: vel ꝓpter spem mi sericordie diuine penitere non curāt: qđ tn̄ gentiles plurimi fecisse legunt vnde Sene. ad Lucillum epl'a. xxviij initiū (inquit) salutis est notitia pec cati. Nam qui peccare se nescit: corri= gi non vult. Ideo q̄ntu3 potes teipm argue. sc3 ꝑ penitentiam. q2 (teste eo= dem Sene. in agamennone) quē pe= nitet peccasse pene innocens est. Vn li. ꝺ moribus. Alteri semp ignoscito: tibiipi nunq̄. q2 sc3 vnusquisq3 ꝑ de= licto semp penitere habet. Ille aute3 penitet: cui verecundia delicti adest. vnde Socrates. Peccatū geminat: qđ non est pudibundū. Ideo Ouidi9 in epl'is. Erubui gremioq3 pudor de= iecit ocellos. Hec sacris intacita sig= na fatentis erant. Et ij. de tristibus. Heu mihi cur vidi: cur noxia lumia fleci. His verbis manifeste apparet gentiles ꝑ suis delictis penituisse.

Perampliꝰ ergo gens xpiana pro criminibus penitere tenet· cum sit ex gratia obligatior·in lege celsior·in spe potior·in vocatione specialior· Assit igitur p sceleribus penitentia· vt sine dilatone euanescat· vnde Sedulius li· primo· Culpa fugit·cedunt lacrimis delicta refusis· et Prosper·li·epigram· Conuerti namqꝫ ad dnm certissima vita est·Et pacem offensi querere sola salus· Qui terret pcit/qui pcutit ipse medetur·scꝫ p penitentiam·

Capitulum decimumquartum de liberalitate·

Liberalitas vendicat amorem et homines ad magnos pmouet honores· Vnde liberalitatem describit didimus ad alexan· Liberalitas e rei comunicatio/ nesciens pati dispendium·cum in alterum participata transfunditur·Et sicut ex vna face/si lumina plurima succedis/nullum damnum sequitur·sic nec liberalitatis beneficium incomodum affert·dicente Boecio·ij·de psola·diuitie(inquit)magis effundendo q coaceruando nitent·tunc enim preciosa est pecunia·cum translata in alios largiendi vsu desinit possideri· Auaricia sp odiosos·claros largitas facit· Vnde Cassiodorus epla·iiij· Libenter (inquit)omnibus pbeamus assensum/quia iusta est vox poscentium·nec decet esse difficile beneficium/qd no patitur largitate detrimentum· Hij tn liberales putandi non sunt·quorum largitas et(vt melius dicam)expensa imo dexrata est sua pdigalitate·aut cum reciproca vtilitate·vnde Sene·li·pmo de benefic·comendat beneficium no ex qntitate muneris /sed ex voluntate· Beneficium(inquit)est beniuola actio spontanea atqꝫ gaudiosa· nec refert quid detur·sed qua mente·Et subdit Magis(inquit) nos obligat q pua dedit magnifice et libenter·q qui dando se accepturum putauit muneris sui occasione·vnde Varro in sententijs· Ex animo datis censetur munꝰ magnum·Et in puer·sapientum dicit·quod bis gratum est·qd opus est· quia scꝫ muneris circumstantia bona est·qn q dat indigentiam respicit accipientis Hijs etem documetis clare apparet beneficia eo fieri laudabiliora· quo fiunt discretius/animoqꝫ meliori· Vn matheus in li·de tobia· Affectus pit effectum·non aspice qntum·sed fluat ex qnta sedulitate datum·Et subdit· Verus amicus dantis in affectu/ no datone patet·da cito da gratis gratum·ne gratia fiat venalis·grato munere gratus eris·pdigus mensuram excedit·largꝰ honori fuit· fructificat pcus·auarꝰ eget·est ancilla dei simplex elemosina/mortis antidotum·vene porta·salutis iter·liberat a mortis laqueis elemosina/sordes abluit actori dulce parat opus·vitam ppetuat/venturum prestat honorem·Vnde marcialis cocus·Grande sui precium muneris actor habet· Quas dederis solas semp habebis opes· Erubescant igitur auari/sua largiri timentes·Nam terrena possessio solum pmotes data est·quam distribuere recusant·imperante dno cuius est· vult enim deus vt paup non egeat hijs qui in tua potestate posita sunt·Verum distributio sapienter et caute facienda est· Nam iuste et merito iusto largienda est facultas sue necessitati succurrens· itaqꝫ psiderare oportet psonam/tempꝰ /facultatem·obsequia impensa/et hmoi que liberalitatem pcernunt·Tull·li· primo de offi·Liberalitas(inquit)et beneficentia nihil e nature hominis accomodatiꝰ·sꝫ habꝫ multas cautones

Videndū est em̄ primū ne obsit be=
nignitas ⁊ hijsipis quib⁹ benigne vi=
detur fieri/⁊ ceteris·Sunt em̄ multi
equidem cupidi splendoris/ ⁊ glorie
qui alijs eripiunt/qđ alijs largiant·
⁊ sic alijs nocent/vt in alios libera=
les existant· Nos aūt ea liberalita=
te vtamur/que amicis prosit:⁊ nemi
ni nocet·Deinde attendamus ne ma
ior sit liberalitas q̄ꝫ facultas·⁊ tādez
vt ꝑ dignitate cuiqꝫ tribuatur/ quod
est fundamentum iustitie·nihil enim
liberale est quod non est iustum· De
inde spectandi sunt mores ei⁹ in quē
beneficiū conferetur ⁊ animus ei⁹ er=
ga nos:⁊ cōmunitas/ ac societas vi=
te:⁊ ad nostras vtilitates officia pri
us collata·Hec Tull· Cōmemore
mus tn̄ tempis hui⁹ largitōnes·Ra
piunt enim principantes a laboran=
tibus:vt distribuant pigritantibus·
nec cernūt ꝑsone qualitatē/sed ꝓpriaz
voluntatem·eaqꝫ sepius p̄bent q̄ da
re illicitum est·nō tn̄ liberalitas est
iniustū munus conferre· Sene· li·de
benefi·Nociua(inquit)non dare im
petrantibus/sed negare beneficium
existimamus· Nā turpissimi damni
genus est inconsulta donatio·gra=
uiusqꝫ ē beneficiū male dedisse·Ideo
Catho·Cui des videto·Et macrobi⁹
in li·saturnaliū·Bn̄ficiū dando acce
pit:qui digno dedit·Itaqꝫ consulte/
⁊ ꝓuide largienda sunt bona collata
nobis·Nunc tn̄ hoc ꝯtingere videm⁹
q̄ꝫ solis diuitibus munera dant· nec
dant diuites egentibus· sed egentes
diuitibus p̄bent·Iuxta illud Teren·
in phormione·q̄ꝫ inique compatū est
vt hij qui minus habent semꝑ aliud
ditioribus addant·Et marcialis co=
cus·Dantur opes nullis nunc nisi di
uitibus·

Capitulū quindecimū de beneficiis cito et gra=tuite dandis·

Beneficiū eo gratius: quo ci=
tius ⁊ sine spe mercedis tri=
buitur·vnde Sene·ij· đ bene
fic·Ingratum est beneficiū qđ diu in
ter manus dantis hesit·grauissimis
(inquit)viris nulla res carior ꝯstat/
q̄ꝫ que precibus empta est·Molestuz
est verbum/⁊ onerosuz/demisso vul=
tu dicere/rogo·Itaqꝫ maioris gratie
munus est/quo minus diu pependit·
Ab antigono em̄ cynicus petijt talen
tum·⁊ respōdit antigonus pl⁹ esse q̄ꝫ
cynicus petere deberet· Repulsus ꝫ
petijt denarium·⁊ respondit antigo=
nus minus esse q̄ꝫ regez deceret dare
Turpissima certe hmōi cauillatio: q̄
inuenit quomodo neutrū daret· de=
nario regem/in talento cynicum re=
spexit·cum posset denariū tanq̄ꝫ cyni
co dare:⁊ talentū tanq̄ꝫ rex·nihil em̄
tam exiguū est qđ non honeste regis
humanitas tribuat·Ex quibus appa
ret q̄ꝫ vir liberalis dilatōnis occasiōꝫ
querere non debet sed presto id ꝯmu=
nicare qđ decens ꝯcernit·Nec tn̄ dan
di tanta debet esse velocitas:vt incō
sulta fiat donatio· sed deliberatōne
prehabita ·Si mun⁹ hoc exigat:mu=
nus dandū cito ⁊ hilariter debet im
pendi·vnde Sene·li·primo de bene=
ficijs·eos reprehendit qui difficulter
⁊ displicenter dant: aut qui fatigati
distribuūt·aut qui inconsulte impen
dunt·Vnde antigonus (inquit) aut
donum distulit /aut timide negauit
aut ꝓmisit sed difficulter ⁊ supductis
supcilijs:aut supbia abiecit/aut fati
gatus dedit·Hijs em̄ modis mune=
ra libere non impendūtur· nec tn̄ de
liberatio reprobanda est· qꝛ q stul·e

aliquid pbet/laudem nō meretur · et qui inuite prebet/grās habere nō debet · vnde Varro in suis senten · fic te referat q̄s grām inuite danti · q̄d vix datum est/ne putes beneficiū/ sed pdam · semel dedit qui rogat⁹ bis nō acquieuit: extorquere aūt est plus q̄ semel rogare · vnde Eunodius · Argumentū est non merentis rogare diu · Et in puer · sapientū · bñficiū vere bis dat/qui celeriter dat · Et Catho · Q̄d prestare potes ne bis pmiseris vlli ·

Plurimos tñ nouim⁹ quib⁹ mos est plurima pmittere/ ⁊ modica dare · ⁊ si quid dederint: hoc dant fastidio: aut p pudore/aut psperato buicio vel mercede · in quib⁹ nulla liberalitas est · quia nil dant spōte absq̄ reciproco munere · ⁊ si aliquid dederint id improperant: ⁊ homines ipis seruos fieri suadent · Verūtamen (teste Sene · ij · de benefi ·) taceat qui beneficiū dedit · narret q̄ accepit · Et li · iij · Qui dat beneficia deū imitat · qui aūt repetit: fenerator est · Et Teren · i andria · Frequens cōmemoratio bñficij exprobratio eius est · vnde Tul · li · de amicitia · Meminisse (inquit) debet beneficioꝝ ipe in quē collata sūt · non cōmemorare aūt/qui ptulit · Et i puer · sapientū · Beneficium qui se dedisse dicit/petit · Vnde stoici a collatore dixerunt beneficiū nō debere pdicari · put narrat Sene · li · vij · de beneficijs · Et marcialis cocus · Que mihi prestiteris in euū sempq̄ tenebo · Et subdit · Crede mihi q̄uis ingētia postume dones: Actoris peūt garrulitate sui · Quot sūt em̄ qui distribuere nil vellent: nisi famam/vel cōmoditatē exinde se habituros sperarēt · Jactantijs quoq̄ tumescūt · ⁊ in omī puiuio que dedere ⁊ que non/referūt ⁊ si quid dederint: hoc ideo faciūt/ vt cultibus ⁊ reuerētijs venerent · Hoꝝ em̄ munera beneficia non sunt · q̄ nō alteri sed sibi pdesse querūt · Verūtamen beneficiū gratuituz esse debet et sine spe reciproce vtilitatis · vnde Sene · ij · d̄ benefi · Hec beneficij inter duos lex ē · alter em̄ obliuisci statim debet: ⁊ alter memor eē accepti · Et subdit · Detrahenda est manis iactatio/ resq̄ loquantur nobis tacentib⁹ · Nā (teste Varrone in suis senten ·) turpissimū est in datis sperare · Et in puer · sapientū dicit · q̄ pulcherrimum est omnia prestare nihil exigendo ·

Attendere nihilominus habēt/beneficia qui prebent: non solum vt cōmodum ex dato non sperent: sed etiā vt bonus sit ipe cui bñficiū impēdūt quia (teste Sene · v · de benefi ·) null⁹ malo bñficiuz dare potest · q̄ quicq̄d ad illum puenit prauo vsu corrūpit · ⁊ quicq̄d illi cōmiseris: id onus suū/ ⁊ miseriam facit · quecūq̄ em̄ illis cōtingunt/in suam miseriam vertunt · Jdeo Tull · li · ij · de officijs · In beneficijs inquit collaudandis/mores hominū nō fortunā sequi: honesta ratio est · Attendat ergo beneficij collator psone qualitatē · nullamq̄ exigat cōmoditatem ·

Capitulū decimūsextū de beneficiis cognoscendis ·

Sicut illiberalis est/ qui sub spe mercedis munera pbet: sic ingratus/nulloq̄ beneficio dignus est: qui susceptū nō recognoscit beneficiū · Plurimū em̄ ingratitudo munera dari pbibet: ⁊ hominū liberalitatem executōne carere iubet · Vnde in puer · sapiētū dicitur q̄ ingratus vnus miseris omnibus nocet · Reuera beneficioꝝ memoria fragilis est · Sene · ad Luciluz · Nullum

inquit maius malū habet cupiditas q̄ q̄ ingrata est ꝓpter obliuionem acceptoꝝ. Uerum multi munera prebētes ingratos eos faciūt quibus dant eo q̄ d̄ ip̄is diffidunt: et se ꝑdidisse q̄d dederūt dicunt. iuxta illud Sene. primo d̄ bñfic. Multos quidē ingratos experimur. sed plures facim⁹. Ipse eniȝ ꝑdit bñficia qui se ꝑdidisse cito credit. Nihilominus tñ turpissimū ē ingratitudinis vicium/ mentemq̄ molestat ingratam. iuxta illud Senece ep̄la. xvi. ad Lucillum. Torquet (inquit) se ingratus/ et marcet. odit que accepit: quia redditurus est bñficia/ faciē exterminat: et iniurias dilatat/ et auget. Uerūtamen sapiēs bñficiuȝ cōmendat/ et qui grat⁹ est assidua cōmemoratōne delectatur. qui etiā bñficiū dedit ex ingratitudine prudens si fuerit non anxiat. ingratitudinēq̄ nulli imputat: nisi fortune. et benigne interpretando suffert. nec mutat animū suū aduers⁹ bene meritos. Sꝫ ꝓh dolor pluriū ingratitudo hoc patrauit exidiū: vt bñfacere primo videatur pluribus ꝑiculum. Nam beneficia qui susceperūt: frequenter solent eos fugere a quibus susceperūt pre pudore quem gignit sup̄bia/ ingratitudinis mater. Alij vero suscepto vno bñficio ad aliud mox absq̄ rubore currūt: et bñficentiam munificiorum in fastidium vertunt. Alij vero bñficium cum susceperint: sup̄bie cōferētium ascribunt. illosq̄ infamant a quibus acceperunt: affirmantes ex muneribus non nisi gloriam querere et fastum. Alij vero qui bñficia suscipiunt: indigentie conferentium attribuūt. Nam penes se dicunt: ideo is dedit: quia me eget/ vel indigebit. nouit eñi aut aliquo sibi ꝓficere posse: aut mee familie sperat obsequiū. Dicunt etiam plures bñficia ꝯferri fraudis sub pretextu. Dicunt enim dona ip̄is ideo fieri: vt surripiat vxor/ cum pulchra sit. vel vt filia rapiatur. aut vt ancilla seducatur: famul⁹ substrahatur. vel vt familiaritate secretum aliq̄d eliciat. His etem̄ modis plurimi bñficia que etiam gratis dantur/ in venenū et obꝓbriū mutāt. Itaq̄ munificentiā pluriū retardant. Rursus alij dona cū acceperint minime recognoscunt: sed q̄d mutuo susceperunt sibi dari ꝓtendunt: restituereq̄ recusant. Ideo Sene. primo de bñfi. Docendi sunt (iquit) qui libenter accipiunt libenter reddere. et eos quib⁹ obligati sunt: re animo q̄ non t[illegible] equare sed etiam vincere. Unde (eodeȝ teste Sene. iiij. de benefi.) quidam (inquit) cū aliquid susceperint nihil se debere testantur. Alij vero mutuū susceptum mox remittūt: ne videantur debitores fieri. sꝫ nimis cito soluere cupit: inuitus debet. et qui inuitus debꝫ ingrat⁹ est. quod ita intelligas: quia inuite debere/ sepius quedaȝ sup̄bia est. humilis aūt bonis obligari non debꝫ vereri. et quedā ingratitudo est mutuo aliquid cap̄e absq̄ vsu illius: nisi causa non indigentie appareat. qua compante mutuū fieri non debebat. sicut eñi qui cōcedit vult sibi mutuū reddi: sic etiam ex vsu capto beniuolentiam sperat. Ingratus est igitur qui non reddit quod accepit. Ingratus etiam qui mutuate rei vsum cōtemnit. vterq̄ eñi fraudat largitorem. Unde methodorus. bñficia (inquit) crescunt mora. et tanto plus soluendum est: q̄nto tardius. Et subdit ꝓpositum. Ingratus est (inquit) q̄ bñficiū reddit absq̄ vsu. Nā sepe q̄d datur exiguū ē. q̄d aūt sequitur ex eo magnum. pulcherrimū est tñ cū feruore moderato data reddi: vt inquit Varro in suis sententijs. Sed quō ista ꝯuenire possunt. vnus eniȝ docet mutuate rei vsum cap̄e. alius suadet

cito reddere. Reuera vsū mutui spernere ingratitudo & supbia. & cito non reddere/facultate/babita/ etiam ingratitudo est. ille aūt cito reddit/ qui vsu capto puentōnis tpe oportuno restituit. qui vero dedignatur vsū accipere/puentōnisq tenere formam/ nō dico q cito/sed nimis cito reddit. nā qui mutuat nō solū id sperat qd largitur sibi restitui/ sed beniuolentiaz/ fidem/& amorem exinde captare licite intendit. Absit tñ vt mun9 reciprocū expectet. absit etiaz qui recepit vt soluere ptendat. Dices fortassis te accepisse qd reddere ñ potes. aut emi te posse dū accepisti sperasti aut nō: si hoc sperasti fortuna improuisa est te nō posse. Spera igit q tue fortune miserebitur ipe a quo accepisti. qui si recuset/fortunā patiēter patere. cui9 mos est instabilē esse. Si vero te reddere nō posse pscíuisti/cur ergo accepisti. Nā fraudasti tuū largitorē. vñ in puer. sapientū dicit q fraus est accipe qd nō possis reddere. Et subdit. Plurima bñficia accipit q̄ scit reddere. Ideo Catho. Bñficij accepti memor esto. vñ refert Sene. q rex archelaus frequēter socratem inuitauit/vt eum honorare posset. sed socrates renuebat/dicens se nolle ab eo bñficia accipe: cui non possit paria reddere. His g documentis colligit q gratus est & q bñficiū reddit: & q̄ suscepti bñficij vsum nō respuit. Aliud tñ est bñficiū petere. aliud est bñficiū datū capere. Non decet eniz vt diues paupi petat. Decens est tñ vt munus a paupere datum gratanter accipiat. iuxta illud Cathonis. Exiguū munus cum dat tibi paup amicus: Accipito placite plene & laudare mementto.

Capitulū. xvij. de sufficientia et paupertate.

Itissimus est/ sufficientiaz q̄ habet. nec est indigētia/ nisi ex immodesto appetitu. Nā stultū est appetere qd hre nō possis. si aūt hre potes: tibi hoc posse sufficiat Nil eñ aliud petūt hoies etiā sepi9 ambitiosi. Si eñ ex insufficiētia/aut molesta paūptate bonū aliqd ptingeret tūc fortassis irrephensibiles essent hij q̄ diuitias iugiter desiderant aut qui rerum modicitatem habz. sz hec nō nisi angustiaz pbent. homoq ptentus p sufficientiā rebus ex modicis fit letior: & hilarior diuitibus pti nuis desiderijs vacantib9: q̄z mēs inquieta/tristis/& sollicita ē. rebusq suis p cupiditate ñ gaudēt sz his aggregāt quib9 postremo sūt inderisū. Contentare igit exigua domo tua. & ī pace viuas/his vtendo que tibi sufficere debent. Vñ quintil. causa. xij. Humilē(inquit) tuguriū cū sufficientia regnū facit. Et Varro in suis sententijs. Nō essem9 paupes: si nescirem9 quid esset pauptas. Illi aūt quid sit pauptas nesciūt/ qui suā modicitatē mediante sufficiētia pauptatē nō arbitrant. qz(teste Valerio. iiij. ca. iiij.) oia nimirū hz q̄ nihil pcupiscit. eo q q̄dem certius q̄ cūcta possidet. qz dominiū rex collabi solet. bone mentis vsurpatio nullū tristioris fortune recepit incursū. Et Sene. epl'a pma ad Lucil. Nō puto paupem cui q̄ntulū cūq satis est. Et idez epl'a. ij. Paup est nō qui pax hz/sz qui multū cupit. qd eñ refert q̄ntū ī horreis iaceat &. Et subdit. Optimus(inquit)diuitiarum modus est habere qd necesse est. & primus hre qd satis est. Idez epl'a iiij. Magne(inqt)diuitie sūt pposita

pauptas lege nature· Nam lex natu
re scit quo egeamus· petit em̄ nō esu=
rire: non sitire: non algere· sed nō est
necesse maria transire: castra sequi:
aut ex fortuna pendere· Ideo plaut⁹
in aulularia· Sibimet esse sufficientē
primū bonum est· Posco em̄ vt at
tendamus veterum sufficientiā/pau
pertatemq3 placitam Nam de dioge
ne refert Sene· q potentior erat alex
andro omnia possidēte· quia pl⁹ erat
qd iste nollet accipe q̄ q ille posset
dare· De isto diogene Valer· iiij· ca·
iiij· narrat· q alexander qui cognomē
inuicti assecutus est/ptinentiam dio=
genis cynici vincere nō potuit· Et ibi
dem refert q cum syracusis diogenes
olera lauaret aristipp⁹ ei dixit Si (in
quit) dionysiū adulare velles: n̄ ista
esses· cui diogenes· 7 si ista velles tē:
dionysiū non adulares· Unde hiero=
nim⁹ ptra iouinianum de diogene re
fert· q duplici pallio vsus fuit ppter
frigus peram p cellario habuit· 7 cla
uā ob fragilitatē 7 senectutē ad mē=
bra sustētanda ferebat· in dolio volu
bili se habere domū iocabat· 7 in ve
stibulis portarū morabat· tēpeq3 fri=
goris os dolij vertebat in meridiem
7 iuxta motu3 solis voluebat· 7 cum
quendā puer manu bibentē vidisset
tūc vasculū suū ad terrā piecit: dicēs
nesciebam inquit q natura poculum
haberet· Ecce q̄nta sufficiētia/7 q̄ le=
ta pauptas· vn̄ Tull· in li· d amicitia
Honesta (inq̄t) res ē leta pauptas·
illa vero nō est pauptas si leta nō ē·
sed miseria· Si em̄ alicui sua nō vi=
dent amplissima: licet etiā toti⁹ mū=
di dn̄s sit/tn̄ miser est· Et idē Tul· in
padoxis ptentum esse reb⁹ suis: opti=
me certissimeq3 sūt diuitie Queso em̄
vt ad naturā viuas· nunq̄ porro pau
per eris· sed ad opinionem si vixeris
nunq̄ eris diues· Nam exiguum desi
derat natura: opinio immensū· mul=
tisq3 parasse diuitias miseria fuit·
Reuera penes me cōsimiles senten=
tias sepe reuoluens/ didici q tanto
quis est infelicior/pauperior/7 mise=
rior/quanto de opib⁹ continendis cu
riosior· Quosdam etem̄ noui quor to=
tū studiū ditari fuit· non quidem per
sufficientiā/sed p abundantiam· q̄bus
etiā cura non fuit quo pacto vel qua
fraude facultates sibi aggregarēt· eo
rumq3 somnia de solis numis erant
turpiq3 cōquestu etiam notorio reple
ri non erubescant· qui tamen in ple=
nitudine desideriorū suorū decesserūt:
7 ad mortem dum agonisarent solli=
citudo eorū tota de suis facultatibus
erat· 7 ex fraudis timore lectum fieri
petebant in loco plenitudinis bono=
rum suor· pluribusq3 monentibus d
salute vt cogitarent: audire ptemne=
bant· Itaq3 in suis infelicissimis desi
derijs vitam vt deus scit terminabāt
vtinam feliciter· O mala cupiditas
o desideriū insatiabile: cur hoīe3 ita
inuoluis· Nō potest em̄ corp⁹ nisi ve=
stes modicas ferre/paucisq3 cibis pa
scitur vēter· Abscedat ḡ infesta cupi
ditas/7 leta pauptate vitā maū ou=
cam⁹· dicēte Cathone· Infantē nudū
cū te natura creauit: Pauptatis on⁹
patienter ferre memēto· Qd nimiū ē
fugito· puo gaudere memento· Cōmo
da nature nullo tibi tpe deerunt· Si
ptent⁹ eo fueris qd postulat vsus· Et
Gaufri· in poetria· Liberis ē vicijs q
nō inseruit· abūdās cui satis ē qd h3:
satis illū pstat hr̄e· paup aūt est qui
pl⁹ cupit· vn̄ Waltherus li· iiij· in ale=
xan· Animū nulli⁹ egentē nō res effi=
ciūt/sed sufficientia· Quis sit modicū
si sufficiat nullius egebit· Et mathe⁹
de tobia· Nō rerum cumul⁹/sed suffi=
cientia ditat· Si tibi sufficiant paucu
la diues eris·

Capitulũ·xviii·de aua ritia vitanda·

Varitia abisso compaꝛatur insa=
tiabilis·sicut aũt aquas sine
fine deglutit/ sic auaro nihil
sufficit·Nam (teste Salustio in cati=
linario) auaricia fidem/et ꝓbitatez/
ceterasq; bonas artes subuertit: et ꝓ
his supꝰbiam/crudelitatem/deũ negli
gere/oĩaq; venalia hr̃e docuit· aua=
ricia pecunie studium habet: quã ne=
mo sapiens cõcupiuit·hec virilẽ effe=
minat·insatiabilis est· nec copia vel
inopia minuitur·vñ Sene·de clamatõ
ribus li·iiij·Muliebriũ fundamentũ
vicioꝝ est auaricia·Et idem Seneca
ad Lucillũ epl̃a·lxxiiij·Stulta (inq̃t)
auaricia mortaliũ ꝓprietatem discer=
nit·nec quicq̃ suũ esse credit: q2 sempꝑ
diffidit· Quãobrem Quintil· li·viij·
Eque deest auaro qd̃ habet: sicut qd̃
non habet·q2 (teste boetio·ij·de cõso=
latõne) auaritie nihil est satis· vnde
Tull·li·ij·de officijs·nullũ viciũ dete
rius est auaricia·Et li· de senectute·
Quid (inq̃t) auaricia senilis sibi ve=
lit non intelligo· Quid eniz absurdiꝰ
esse potest: q̃ quo minus restet vie: eo
plus viatici querere·Quid faciũt ali
qui senes/q̃ q̃nto sunt seniores/ q̃nto
minꝰ sunt victuri: tanto fiũt cupidio
res·Cesset igitur cesset auaricia ĩ aĩo
tuo·q2 (teste Tull·rethorica·ij·) Aua
ritia omnẽ hoĩez ad q̃duis maleficiũ
ĩpellit·vñ Valer·li·ix·ca·iiij· Auari=
cia (inquit) est latẽtiũ indagatrix lu
croꝝ: manifeste pᵭe auidissima vora
go·neq; habẽdi fructu felix ⁊ cupidi=
tate querẽdi miseriam·hec eñi pluri
mos occidi suasit· ⁊ ad despatõz plu
rimos induxit·vnde refert q̃ cũ septi
mulus ꝓpter multitudinem auri ⁊ ar
genti in mari se piturũ videret/ ma=
luit mergi q̃ suas opes in mare ꝓici

Dicem̃ diuitias ñ possedit sȝ ab eis
possessus est·Tytulo/rex insule/ ani=
mo pecunie miserabile mancipium·
auarꝰ nãq; plusq̃ in deo in suis opi=
bus ɔfidit·nulliq; ꝓficere curat ex his
q̃ habet·paupes odit ⁊ diuitibꝰ etiaȝ
nõ amicatur·Vnde in ꝓuer·sapientũ
Auarus nisi cuȝ mo itur nihil recte
facit·nec potest auaro fere peiꝰ opta
ri q̃ vt diu viuat· nulli enim auarus
bonus est sed inopi pessimus·negan=
di causa nunq̃ auaro deficit· sapien=
ti tamen cõgruit pecunie impare nõ
suire·nam pecunia non satiat sed ir=
ritat·vnde Oratius in primo epl̃arũ
epl̃a·ij·Sempꝑ auarus eget certũ vo=
to pete finem·Ob hᵭ versificator·Cur
hõ q̃ cinis es ꝑ auariciã sepelisaes·
Cur heres aeris q̃ nõ eris aeris· Qñ
seplꝰ eris possessor ñ eris heres aeris
Dic sepe putes/ tu qui sub marmo=
re putes·Non hodie q̃ heri/nouꝰ he
res impat aeri·Sed ad hoc hoĩes nõ
attendũt nec ɔsiderãt diem extremũ
in quo omnia deserentur·vnde Gal=
therus·viij·in alexan·quid tibi diui=
cijs opus est·Et subdit·Quanto tibi
plura parasti/tãto plura petis/⁊ ha
bendis acrius ardes· ⁊ Ouidius pri=
mo methamor·Effodiuntur opes ir=
ritamenta maloꝝ·Jamq; nocẽs fer=
rum/ferroq; nocentius aurum·Et li·
iij·Inopem me copia fecit· Et li·ij·
auarus vix opes ipe suas animo ca
pit·Et maximianꝰ·Partis pena est
incũbere rebꝰ/ quas cũ possideas est
violare nephas· efficior custos reruȝ
magis ipe mearum·cõseruans alijs
que pire mihi ·⁊ semper retinens nil
timuisse puto·auri cecus amor nati=
uum vincit amorem·Et Ouidius·ij·
sine ti·Querit auarꝰ opes ⁊ qui lassa
uit eũdo eq̃ra piuro naufragꝰ ore bi
bit·q2 scȝ mare sepiꝰ absorbȝ q̃ auari
magnis laboribꝰ coaceruãt·hij etem̃
bona q̃dã tãta auiditate/qñq; tã diu

custodiunt/ꝙ ꝑduntur/ꝯsumunt/ aut saltem deteriorantur·paupibusq̧ dare nolunt ea/quibꝰ vti nō possunt·de q̄bus Juuena·li·v·satyra·ij·dicit·Diuites bona plurima custodire:q̄ pretermittūt paupibus erogare·Jdo sic ait·ꝫ quo diuitias hec ꝑ tormēta coactas·Cū furor haud dubius /cū sit manifesta frenesis·Ut locuples moriaris/egēti viuere fato·Interea pleno cū terget saccul9 ore Crescit amor numi/q̄ntum ipa pecunia crescit·Et minus hanc optat q̄ non habet·Tantis ꝑta malis:cura maiore/ metuq̧ ꝟuant·Misera ē magni custodia census·Tull·retthorica prima·Cupiditas est gen9 omniū libidinū·Et in ꝓuer· sapientū·Cupiditates fugere regnuz est vincere·Valeri9·vij· inutiliter aliquid cupe/⁊ in eo ꝑseueranter morari/hec dulcedo vicina est exitio·Ideo Sene·ad Lucillū epl'a·xxviij·Nemo (inquit)nostrū idez est qd̄ fuit pridie Nam quicq̄d vides currit cū tpe nihilq̧ stabile vel soliduz est:⁊ nos tn̄ ea cupim9 tanq̄ sint semp ꝓspera nobis:aut tanq̄ simus ea semp habituri·Reuera hec auaritie ꝯditio est in egestate cupe:⁊ bonis aduenientib9 ꝑampli9 desiderare Tul·li·d̄ padox· padoxo p̄mo·Neq̧ explet vnq̄/ neq̧ satiat cupiditatis sitis·nec solū agēdi ea que habent libidine cruciantur homines/sed etiam amittendi metu Vn̄ didimus ad alexandrū·Est(inquit)ferocissima pestis cupiditas:q̄ solet homines egenos quos capit efficere·Omnis em̄ cupidus egenus est· q2 ⁊ si bona habet/ipis vti nō audet Vnde refert helmandus ꝙ i obsidione hanibalis/trecēti prenestini reclusi fuerunt:victualibusq̧ carebāt·cūq̧ tn̄ inter eos auarus quidā murē recepisset:maluit alteri cuidā ꝑ ducētis denarijs vēdere q̄ sue fami ꝓuidere· Itaq̧ ipe auarus cū ducentis denarijs fame mortu9 est· sed emptor dei ꝓuidentia vixit·Ecce q̄nta cupiditas q̄ hoiez ita d̄tinuit vt po:i9 ꝟuiret cupiditati/q̄ ꝓprie saluti·vn̄ Lucan9 li·iij·Ferū mortemq̧ timere auri nescit amor·Et virgilius·iij·eneides·Quid non mortalia pectora cogis auri sacra fames·ideo Catho·Dilige denarium sed ꝑce dilige formam·Illi em̄ parce denarioꝝ formam diligūt qui ꝑ sola necessitate querūt·Sed formā illi desiderant:qui denarios vēdicāt non ꝑ necessitate sed ꝑ supflua auiditate/qd̄ faciunt diuites· Juxta illud petronij·Hoc magis sitiens erit oīa cernēs·Qui tenet/ ⁊ sicco decoq̄t ore famem·Et marcialis cocus·Fortuna multis dat nimis/nulli vero satis signanter auaris·Prosper i epigrā· Nec pax sollicitis/nec mod9 est cupidis·Et magister seilo·Non bn̄ dign9 equo:cui carior est equ9 equo· Qd̄ tn̄ accidit auaris qui res vltra equū id est iustum diligunt·

Capitulū decimūnonū de rapina et fraude·

Raptor nil licite suo raptu cōquestat·quicq̄d eniz pretextu fraudis acquirit:male possidet·Tul·iij·d̄ offi· detrahere aliqd̄ alteri/⁊ hoiem hois incōmodo/suū cōmodū augere:magis ē ꝯtra naturaz q̄ mors/q̄ pauptas/q̄ dolor/ q̄ cetera q̄ pn̄t aut corp̄i accidere/aut reb9 externis·Et philippica·ij·Male (inquit)parta male dilabunt· Nempe difficile est vt quis ex rapina prosperetur·Si quis enim suis diebus gaudere videatur hijs que rapuit: eius tamen prosperitas aut non erit diuturna/aut in successorib9 nō durabit

iuxta illō Sene· ad Lucil· nulli(inq̄t
Cui rapina feliciter cessit gaudium
rapti durat in posteris· Nec mirū qꝛ
nullū violētū ꝑpetuū· Rursusq̧ mi=
rū appet/ atq̧ displicabile nimis/ eos
videre maiores raptores/ q̄bꝰ honoꝝ
plenitudo maioꝝ collata est· ⁊ q̄ pos=
sessionibꝰ amplioribꝰ feruntꝰ rapere
pauꝑibꝰ sollicitantꝰ· q̄nimo ⁊ rapto=
res a raptoribꝰ rapiūt· Vn̄ plautꝰ in
aulular· sepe ꝓdita lupoꝝ fiūt rapi=
ne vulpiuꝫ· Itaq̧ vulpes qn̄q̧ lupis
rapiūt ea q̄ lupi rapuerūt· h̄ em̄ me=
rito ꝯtingit/ vt arte ꝑua artifex ꝑeat
sua· deforme ē tn̄ ꝟtutis gloriā mag=
nitudine ꝑde minuere· Sꝫ ꝓch dolor
diebꝰ istis rape multis n̄ apparet pu
dibundū· qm̄ magni latrōes latronū
sūt iudices/ eosq̧ nō castigāt q̄ꝝ ꝑda
afferꝰ eis· sꝫ solū illos ⁊ iudicāt/ ⁊ ri
gorose sentētiāt· q̄ꝝ rapine eis n̄ suf=
fragantꝰ· Quot em̄ regibus ⁊ principi
bus fuiūt raptores· q̄ paupum bona
nūc ꝓpria auctoritate/ nūc stolida te=
meritate tollūt· qn̄q̧ etem̄ debita ne
gant· ⁊ negare si nequeāt· ad satiffa=
ctōnez cogi nō formidāt· qꝛ fauorē iu
dicū sētiūt· minas inferūt/ ⁊ verbera
sepe· oīsq̧ extorsionis vias excogitāt
⁊ h̄ fortassis qꝛ suos dn̄os paria vel
maiora facere vidēt· vn̄ illud Ouidij
primo methamor· accidisse videtꝰ· Vi
uitꝰ ex rapto· nō hospes ab hospite tu
tus· et idem Ouidiꝰ li· primo sine ti·
Fit cito ꝑ multas ꝑda petita manꝰ·
Vtinā q̄ rapiūt illud attēderent· qđ
ait arator li· ꝑmo· Auri cesset amor
q̄ pectora semꝑ adurit· Quo rapitur
mortale genꝰ/ q̄ pullulat oīne· De ra
dice malū· cū vis violētiꝰ ardet· Am
bitio crescit· stimulātq̧ rapinis addi
ta lucra famem O igitꝰ raptores at
tēdite seculi diuitias trāsitorias fore
Cur ḡ in ꝑditōne aīaꝝ rapitis· quid
em̄ ꝓdest hr̄e qđ alteriꝰ ē/ ꝑpetuo ob
ligari· aut restituerꝰ· Alias em̄ morte
mala moritꝰ raptor· Verū cupiditas
mūdi hoīes fere singulos ꝑdomat su
perbia quoq̧ ad rapinā plures indu
cit/ qꝛ plurimi ex fastu assueto/ statuꝫ
quē nequeūt tenere cupiētes cū ex se
nō habeāt alijs rapiūt· ⁊ malunt ex
raptu pompā ondere ꝙ̄ i simplicita=
te absq̧ fraude manere· Sene· ad Lu
cil· epl'a· v· Magnꝰ est ille(inquit) q̄
fictilibus sic vtitꝰ/ q̄modo argēto· Il
los tn̄ nō reprobo in quibꝰ honestas
maior ꝙ̄ ex fictilibus apparet si cōde
cēs facultas ꝑstet· Et ideo subdit ibi
dem Sene· nec ille q̄dē minor qui sic
argēto sicut fictilibꝰ vtitꝰ· infirmi ani
mi est diuitias nō posse pati· Lamē=
tandū tn̄ pompas nimias adinuen=
tas fore· quibꝰ rapine occasio datꝰ· eo
ꝙ infelicē se putat· q̄ statibꝰ viciorūꝫ
nō equatꝰ· sꝫ(teste Ouidio primo đ re
medijs) Decipimur cultu· gēmis au=
roq̧ tegūtur oīa· Et marcialis cocꝰ·
Nō mihi delicijs ꝯuenit h̄ habitꝰ· Nec
em̄ verba đ vestibꝰ p̄ntis seculi meri
to ītelligi p̄nt/ ī q̄bꝰ nō nisi vanitas
⁊ curiositas est· Pro qua curiositate
imitāda raptores fuerūt plurimi va
nitate seducti· Si em̄ regibus suffice
ret honestas absq̧ pōpositate· tūc nō
exigerēt a populo questꝰ eoꝝ· Etenīꝫ
exactōes eoꝝ rapine sūt· qꝛ h̄ solū pe
tere h̄nt qđ licita iura ꝯcedūt/ aut qđ
necessitati eorūq̧ honestati ꝯgruit cu
riositate sublata· Cōmemoremus
em̄ antiq̄ quedā tꝑa/ detestāda tn̄ q̄
redijsse vident· Narrat em̄ Valerius
li· ix· ca· ij· ꝙ antiochus rex syrie dedu
ctus suꝑbia clauos aureos in equis/
vasaq̧ argētea ad vsum culine cōpa
uit· innumerabilibusq̧ pōpis suū ap
paratū tigmētauit· auaro potiꝰ hosti
preda optabilis ꝙ̄ vlla ad vincendū
strēnuo mora· Rursꝰ pliniꝰ li· xxxiij·
đ historia natali refert đ pōpeia ꝯiu
ge neronis q̄ soleas ex auro suisq̧ ium
tis ferramīta fieri iubebat· ⁊ q̄rrucas

argēto·aliaq; plurima vana potiꝰ q̄
sana·⁊ q̄ absq; rapina rarissime fiūt
Nunq̄d principi sufficere habz/ vt ho
neste ⁊ grāditer viuat·familiares q̄
ꝓsperos habeat·nunq̄d dissolutio cor
poris esset·si caput aliis membris vi
ctū auferret·mox em̄ illa mēbra mor
tificarent/q̄ alimēto carerent·sic ⁊ in
politia mors ē·qn̄ principuz rapina
subditos in pace viuere non ꝑmittit·
nō sic etem̄ didimus fecit/licet brag=
manoꝝ rex esset·Nēpe domoꝝ curi=
ositatē n̄ reqrebat sz speluncas ⁊ cauer
nis cōtentabat·Vnde ip̄e didimꝰ ad
alexandrū·In ꝯstruēdis(inquit)do=
mibꝰ igne/saxa non voluimꝰ·nec ad=
mixtōne pulueris cemēta cōponimꝰ·
sz in telluris speluncis/ montiūq; late
bris habitamꝰ·nullos ibi vētoꝝ fre=
mitꝰ/nulliꝰ turbinis tēpestatē formi
damꝰ·Nā tutiꝰ nos defēdit ab hym=
bre speluncā·q̄ tegula·cuiꝰ geminꝰ no
bis ē vsus·māsione dū viuimus·⁊ se
pulture dū morimur·Si em̄ similibꝰ
principes ꝯtenti essent·rapine studia
nō q̄rerēt·sz pōpaꝝ fastigiū ꝓrsus re=
linquerēt·diebusq; suis nō ꝑmitterēt
nā diebꝰ istis oībꝰ scorta placēt·⁊ la
xi crines·hz innumerabilia noīa no=
ua vestis vt inq̄t petron·Verūtn̄ di=
dimꝰ vbi supra·Nullꝰ(inq̄t)nob̄ pre
ciosus ē amictꝰ·femineq; nr̄e n̄ ornant
vt placeāt sz velant pudore·nec sciūt
in augēda pulchritudie plꝰ affectare
q̄ nate sūt·nā quis potest opꝰ nature
corrigere· qd̄ cū fuerit/ aut infructuo
sū ē/aut criminosū Sz diebꝰ istis/ viri
ꝑcipue feie vestimētoꝝ nouitatē exco
gitāt· ⁊ ornatuū ꝓ magnitudie atq;
sūptuositate rapinose fiūt/aut enor=
mibus delictis se exponūt·⁊ sceleruz
suoꝝ ex ꝑtextu pōpas manutenēt· q̄c
quid tn̄ mali occasiōe accipiūt·⁊ si n̄
raptū/saltē indebite vendicatū ē·me
rito igit sapiētes veteres tales fastꝰ
ꝓhibuerūt·vn̄ Simachꝰ i eplis·Ubi

in ꝓuo corꝑe lōga velamia·Illa em̄
vestis decēter induit·q̄ nō trahit pul
uerē·nec in humū demissa calcat·vn̄
Valer·li·ix·ca·primo· sz quid ego de
feminis vlteriꝰ loquor·qs ⁊ imbecil=
litas mētis·⁊ grauioꝝ operū negata
affectatio·oīme studiū ad curiosiorez
sui cultū hortat ꝯferre·cū tꝑoꝝ supio
rū ⁊ noīs ⁊ animi excellētes viros i
h̄ prisce ꝯtinentie ignotū diuerticulū
ꝓlapsos videā·idq; iurgio ip̄oꝝ pate
atur· Hec aūt oīa ideo p̄ntibꝰ in=
serui·quia pompaꝝ curiositas pluri
mos plurimasq; facit rapaces·

Capitulum·xx· de fortu- na et eius instabilitate·

Ortuna instabil ē·Ideo stul
tus ē qui in ea ꝯfidit qꝛ si ele
phas arboris fraudat in ca=
su·frequētiꝰ solēt fortune amatores i
ea decipi·Vn̄ in ꝓuer·sapientū dr·q̄
fortuna vitrea ē·⁊ cū splēdet frangit
male igit gerit quicq̄d fortune fide cō
fidit·Stulti g̃ diuites ⁊ auari sunt q̄
spem suā ꝯmiserūt fortune·Nā(teste
Sene·epl'a·viii·ad Lucillū)Nō ē tu
um qd̄ fortuna fecit tuuz·q̄si dicat q̄
oīa fortune munera dubia sūt·⁊ Tul
liꝰ i rethor·ii·Sola(inq̄t)virtꝰ i sua
potestate ē·oīa ꝑter eam fortune sub
sūt dn̄ationi· Errāt igit q̄ i rebꝰ ꝓspe
ris omēs impetꝰ fortune subegisse pu
tāt·Sapiētes aūt sūt q̄ cogitāt in tē
poribꝰ ꝓsperis casus aduersos formi
dare·tanq̄ dicat/oīa fortune bn̄ficia
rumosa fore·oīa em̄ fortune munera
insidie sūt·inquit Sene·vbi supra·O
si fortuna immutabilis esset·q̄ infeli
ces miseri/⁊ q̄ felices locupletes es=
sent·deo enim ꝑuire nō oporteret·vnꝰ
namq; suo infortunio desperatus et
alius sua ꝓsperitate fere beatꝰ esset·

Sȝ voluit de⁹ vt fortuna mutationi subiaceat· vt sicut diei nox/ꝛ nocti dies succedit·ita ꝓspere aduersa/ꝛ aduerse ꝓspera fortune succedat· nec calamitosus diffidat ꝛ locuples maniter glorietur· Tull· li· iiij· Fortuna (inquit) plurimos quos bn̄ficijs ornauit· ad duriorem casū reseruat· Vñ chyldebert⁹ ꝺ exilio suo· Nup erā locuples multisq beat⁹ amicis· ꝛ subdit· Heu mihi nulla fides/nulla ē ꝯstantia rebus· Res ipe qd sint mobilitate docent· Et venit a summo sūma ruina gradu· Cūctaq ancipiti pendēt mortalia casu· Et spondent ꝓpria mobilitate fugā· Quicqd habes hodie·cras te fortasse relinquet· Aut mō dū loqueris desinet esse tuū· Has ludit fortuna vices regesq supbos· Aut suos humiles nō sinit esse diu· Illa mihi quondā vultu blādita sereno· Mutauit vult⁹ nubila facta suos· Hijs enī verbis fortune mutabilitas ꝑpendit Ouid· iiij· tristiū· Passib⁹ ambiguis fortuna volubilis errat· Et manet in nullo certa tenaxq loco· Sȝ modo leta manet/mō vultus sumit acerbos· Et solū ꝯstans mobilitate sua ē· Idē Ouidi⁹ li· ꝺ ponto· Oīa sunt hominū tenui pendētia filo· Et subito casu q̄ valuere ruūt· Ludit in humanis diuina potentia reb⁹· Et certā pñs nō habet hora fidez· Et Gaufri· in poetria noua· Nulla fides rerū sequitur post mella venenum· Et claudit nox atra diem·nebuleq serenū· Turbida fata diē ducūtq crepuscula nocte· O igit auari his testimonijs vr̄az ꝑpendite spem mutabilez· posco ne domū vēto expositā ꝯstruatis· cadet enī in tpe q̄ fortassis reedificare ñ valebitis· Hec enī dom⁹ ē q̄ leui solet deprimi casu· Boeti· primo ꝺ ꝯso· Cur tātas lubrica versat fortuna vices· Premit insontes debita sceleri noxia pena· Ac peruersi resident celso more solio· Sanctaq calcans iniusta vice colla nocētes· Nā impios sublimatos sepe videmus bonosq depssos· Vñ idē Boeti⁹· ij· ꝺ ꝯsola· ondit fortunā aduersā meliorē ꝓspera· Illa (inqt) scȝ ꝓspera semp speciē felicitatis blāde mentit· hec aūt scȝ aduersa semp vera ē· illa fallit· hec instruit· Nēpe videm⁹ plures ꝑ inopia fieri sapiētes· illos aut stultos/aut ignaros exprimur· qb⁹ ignota ē fortune aduersitas· ideo pluribus oportunū fuit qñq penuriā pati· vt fortune discat mutabilitas· Ex cui⁹ stulta ꝯfidentia plurimi seducti sunt· ꝛ q̄ ꝓsperrima pri⁹ floruere fortuna· infelicissime corruerūt· dicente Boetio· ij· ꝺ ꝯsola· Ois subita rerum mutatio nō sine q̄dā cōflictu ꝯtingit animoꝝ· ꝛ subdit· Infelicissimū ifortunij gen⁹ ē recordari fuisse felicē· Valer· li· vi· c· ix· narrat· quō alcibiades duplicē habuit fortunā· q̄rū vna nobilitatē ei eximiā/abundantes diuitias/formā ꝓstātissimā/ fauorē ciuiū ꝯpensū/ sūma impia/ pcipuas potentie vires/ꝛ flagrātissimū ingeniū assignaret· Altera q̄ dānatoȝ exiliū/vēditoȝ bonoꝝ inopiā/odiū patrie violentā mortē infligeret· Refert insup ꝺ dionysio syracusano q̄ cū pene toti⁹ cecilie tyrānidē accepisset· opibusq ꝛ exercitib⁹ sublimat⁹ fuisset· tandē nihilomin⁹ ꝓpter inopiam puerulos corinthioꝝ lr̄as docuit· Vñ idē Valer· li· ix· ca· xij· ꝯcludit dicēs· Quane vite ꝯditoȝ pcipue prim⁹ ꝛ vltim⁹ dies ꝯtinet· medij tp̄is cursus/ꝓut fortuna gubernaculū rexit/mō aspero/modo trāquillo motu pagit· spe sp minorꝫ dum ꝛ cupide votis extenditur/ꝛ fere sine ratōne consumitur· ꝛ Seneca li· vij· de naturalibus questionibus · Nescit fortuna quiescere· nunc leta / nunc tristia defert· Itaq in prosperis nemo confidat· ꝛ in aduersis nemo deficiat· alterne sūt enī vices reꝝ

Ideo Salustius in catilinario· fortu
na simul cū moribꝰ mutat· O igit
ꝗ̄ magna insipientia· in fortuna tā
volubili cor suū figere/ ⁊ spem ꝯstitue
re· Erubescant igit hij qui sapientes
se estimant/ ⁊ ꝑ talibus volūt habe-
ri· Erubescāt mꝗ̄ eo ꝙ cū plurimos
diuites expti fuerint corruisse· fortu-
neqꝫ munera instabilia fore· nihilo-
minꝰ toto conatu pecunias ineptasqꝫ
diuitias ꝯgregare sollicitant· quibus
ita adherēt· vt deū ⁊ seipos eaꝝ occa
sione deserant malūtqꝫ innumerabi-
libus ꝑiurijs/ fraudibus/ ⁊ mēdacijs
suā maculare vitā· ꝙ̄ suis priuari de
narijs· aut facultatibꝰ vanis· Vtinaꝫ
attēderēt illud Sene· in declamatio·
li· iiij· Ludit de suis fortuna muneri-
bus· q̄ dedit aufert· q̄ abstulit reddit
nec vnꝗ̄ tutius est illā expiri· ꝙ̄ cum
locū iniurie nō habet· Et ideꝫ Sene·
in thieste· Res deꝰ nr̄as celeritatis
turbine versat· Et in puer· sapientū·
Leuis est fortuna· cito reposcit qđ de
dit· Ouidiꝰ· ij· tristiū· Largit quecūqꝫ
licet fortuna rapit· Fit gracilis subi-
to qui modo grossus erat· Et Catho
Labit exiguo quod ꝑtum est tp̄e lon
go Indulget fortuna malis vt ledere
possit·

Capitulum ·xxi· de cōtēp tu diuitiarū atqꝫ seculi.

Quicquid in seculo est/ aut est
aduersum/ ⁊ tūc iure spernit
aut ꝓsperū/ et tūc casu facili
deꝑdit· Sapiēs est igit ip̄e a quo for
tuna seculi ꝯtemnit· Itaqꝫ vtraqꝫ for
tuna aliquid displicibilitatis habet
Vna etem̄ fatigat· altera vero casuꝫ
expectat· Tutior tn̄ est aduersa· ꝙ̄ ꝓ-
spera· eo ꝙ in ip̄a vicia faciliꝰ euitan
tur· Vn̄ q̄ntus curc· li· v· Facilius est
aduersam ꝙ̄ ꝓsperā regere fortunaꝫ·
et Sene· in hercule furente· Fortuna
peior amorē inflāmat magis· et Oui
diꝰ de ponto· Fortuna miserrima tu-
ta est· Nā timoris euentus deterioris
abest· Vn̄ ip̄e met Ouidiꝰ īfinita ma
la se passum fuisse refert· Vn̄ primo
tristiū· Tot mala sum passus quot in
ethere sydera lucēt· Et· iiij· littora q̄t
concas· quot amena rosaria flores·
Quotqꝫ soporiferum grana papauer
habet Silua feras quot alit· quot pi
sces nutrit ⁊ equor· tot ꝑmor aduer-
sis· Et virgilius· vi· eneides· Nō mi-
hi si lingue centū sint/ oraqꝫ centum·
Ferrea vox/ omnes sceleꝝ cōprende-
re formas· Cōprehendere voces oīa
penarū ꝑcurrere nomina possum·

Audisti ĝ viroꝝ ꝑdictoꝝ fortunaꝫ
aduersaꝫ· Illa nāqꝫ fortassis ip̄os fe-
cit sapientes· Nā ⁊ fere omnes q̂ sa-
pientia floruerūt· aut aduersitati ꝑ
tp̄e succuberunt· aut gr̄a diuina spe-
ciali illustrati fuerūt· Nunq̄d africa
nus tanta ꝓsperitate floruit/ sꝫ post-
modū corruit· vt ponit Tull· de offic·
⁊ ideo concludit· In rebus (inquit) ꝓ
speris supbia fugienda est· Terentiꝰ
in phormione· Dum (inquit) homini
maxime res assūt· tūc meditari opor
tet· quo pacto aduersus erūnaꝫ ferat
ne aliquid imposterum sit ei nociuū·
Gaufridus in poetria noua· Insidi-
as ponit sp̄ sors aspera blande· An-
ticipatqꝫ fugā melior fortuna repēte

Ex quibꝰ clare innotescit ꝙ falsa
est vanitas huius seculi· Boeti· ij· de
ꝯsolat· ꝙ̄ multis amaritudinibus hu
mane felicitatis dulcedo respersa est
q̄ ⁊ si fruēti iocunda videat· eā tn̄ cū
tenere velit nō potest· heu qualis est
hec felicitas· teste em̄ Varrone in su-
is sententijs· nō est felicitas que secū
recipit miseriaꝫ· cuiusmodi ē fortuna
seculi· vn̄ Tull· li· de ꝑadox· ꝑadoxo
ij· Cui spes oīs/ ⁊ ratio/ ⁊ cogitatō pē

det ex fortuna/ huic nihil potest esse certi·nihil em̄ exploratū habet/ꝑmā surū sibi vnū diē·Et subdit·Te mise= rie/te erumne premūt oēs: Qui te be atum qui te florentē putas·Te tue li bidies torquēt·tu die noctuqꝫ crucia ris·Cui nec satis est qd̄ est: ⁊ idipm̄ qd̄ habes/ Ne nō diuturnū sit futuꝝ times·Te ꝯscientie stimulant malefi cioꝝ tuoꝝ·Te met⁹ examiat iudicio= rū atqꝫ legū·Quia vt(inqt) Prosp ī epigrā·)Qui se peccatis gaudet feli= citer vti: infelix nimis est ꝓsperitate sua·Si ḡ diues es/⁊ peccator sis infe lix es·si aūt peccatū recusaueris /tūc felix es/sed diues nō eris/ eo saltem modo q̄ diuites solēt dici ꝯmuniter· quib⁹ mos ē incessanter appetere·⁊ vl tra suā necessitatē q̄ possidēt cū metu nulli ꝯmittēdo custodire·Attēde illd̄ Cathonis·Cū fueris felix q̄ sunt ad= uersa caueto·Nō eodeꝫ cursu rn̄dent vltima primis·O igit̄ q̄nta diuitum hui⁹ seculi stultitia ē·q̄ de futuris nō cogitāt/q̄si dies oēs pares essent·hij em̄ poti⁹ ceci sūt q̄ꝫ illi q̄ oculis carēt vn̄ Tul·in orōne de respōsis aruspi cū·miserior es/cū in oēm fraudē ocu= lis caperis: q̄ꝫ si omnino oculos non habueris·Sepe illi fraudāt/ ⁊ frau= dant: ⁊ q̄ male cōquescant vt diuites fiant: ⁊ qui suis diuitijs in quib⁹ spe= rant ex toto priuant· Cōsideremus igit̄ diuites hui⁹ seculi q̄ abierūt·In terrā em̄ redacti sūt/eoꝝ decessit me moria·nec suis poterūt diuitijs redi mere vitā·Cōtentibilis est igit̄ h̄ fa= cultas/q̄ maiori necessitati succurre= re nequit·Reuera diuitie potius no cēt: q̄ꝫ ꝓsunt·sed h̄ nō ꝑpendūt: q̄ secu lū amant· Vn̄ narrat Valeri⁹ li·viij ca·vij·q̄ cū anaxagoras post longaꝫ pegrinatōꝫ studij ad patriam suā re dijsset: possessiones suas desertas cū vidisset/dixit·Ego salu⁹(inquit)non esseꝫ/nisi iste ꝑijssent·Et crethes phs natōne theban⁹/suas diuitias ī ma= re ꝓiecit dicēs/ abite pessime diuitie ego vos mergā/ne ego mergar a vo= bis·Rursus bias phus cū oīa bona sua incēdio ꝑdidisset: cuidam interro gāti an doleret/q2 oīa ꝑdidisset· oīa (inqt)bona mea mecū porto· pecto= re em̄ illa gestabat nō humeris· Vn̄ didimus ad alexandrū· Nos(inqt) nō sum⁹ incole hui⁹ mūdi/sꝫ aduene· Iuxta illud apl'i·Nō habem⁹ h̄ ciui tatē manentē·Sapiēs est igit̄ q̄ secu= lū ꝯtemnit/⁊ ea q̄ in eo sunt·Varro ī suis senten·nūc in segetib⁹/nūc ī her= bis/⁊ frumētis bona sunt: sed nolite ibi spem nimiā ponere· Nā sepe au= diui inter os ⁊ offam multa interue nire posse·Sene·ep'la·xv·ad Lucillū discedūt aliq̄n ista bona insidiosa·in q̄b⁹ si aliq̄d solidi esset: aliq̄n imple= rent/sed sitim ꝯcitant· Et ep'la·xvij· Nemo tā timid⁹ ē: q̄n malit semper pēdere: q̄ꝫ semel cadere·Illos aūt pē dere dicit/q̄b⁹ vanitas seculi nō pla= cet: sed in ea viuūt ad tēpus·Illi ve ro cadunt: q̄ a felicitate mundi ī qua sperabāt decidunt ·Et ideꝫ ep'la·lxij· Cōtemnere(inquit)aliq̄s oīa potest sꝫ habere omnia nemo potest· Itaqꝫ breuissima quedam via est ad diuiti as/contemptus diuitiaꝝ·Et eppisto la·lxxxiiij· Relinque diuitias relin= que voluptates·quia molliūt ⁊ ener= uant·Vn̄ empedocles tria dicit esse ꝑcipua·scꝫ mobilis affluentie ꝯtēpt⁹ future felicitatis appetitus·⁊ mentis illustratio·Quoꝝ primo nil honesti⁹ secūdo nil felici⁹·tercio nil ad ambo= rū adeptoꝫ efficati⁹·h̄ em̄ empedoclē dixisse refert aristo·li·d̄ vegetabilib⁹ Magne igit̄ ē honestatis seculū con temnere·Nā honestatis ē de vilibus curā nō h̄re·Oīa aūt bona mundi vi lia sunt ⁊ caduca·vn̄ Tulli·in orōne ꝓ domo sua·Caduca sunt(inqt)⁊ mo= bilia tempoꝝ munera·Et ideꝫ Tull·

ĩn orōne prius q̃ iret in exiliū·pn̄tes
(inquit) fructꝰ negligamꝰ/⁊ posterio
ri glorie ꝑuiamꝰ·Utinā ꝺ hijs essemꝰ
ꝺ quibꝰ Prosper in li·epigrā·est ⁊ ĩ
hac vita reges multis data felix·q̃ꝝ
animos mūdꝰ nō tenet occiduus·q̃s
desiderijs nullis ꝑitura fatigāt·ex q̃
bus omne bonū ē xp̄us ⁊ oīs honor·
Et subdit·Qui rex nil cupiūt ꝑdere·
nil metuunt·tanq̃ dicat·q̃ hij felices
sūt in mūdo/q̄ nō sperāt·aut q̄ mun
do mortui sūt·Vn̄ magister seilo·Si
mūdo morieris moriēdo nō morieris
Mundꝰ clamat aue·sed aue ꝯuertit
in ha ve·Eius cerne vices o flos mō
fex mō dices·Si mūdū sequeris post
esse fuisse q̄reris·Hic statꝰ absq̧ sta-
tu·locꝰ hic locat in cruciatu·Hec tria
verba fidē nō dent tibi·post/mō pri-
dem Post pēdet·cecidit pridē·modo
nō tibi fidit·Vn̄ versificator·Sper-
nere mundū/spernere nullū/sperne-
re sese·Spernere se sperni·quatuor h̄
bona sūt· Sꝫ fortassis mundū sper
nere mūdana blandicies nō ꝑmittit
sed allicit/⁊ inficit·mirādaq̧ menda
citer ꝑmittit·⁊ ita seducit·vt beati se
credāt q̄ fortuita possidēt·Vt tn̄ nar-
rat Valerius·li·vij·ca·ij·anaxagoras
cuidā interroganti q̄snam esset beatꝰ
nemo (inquit) ex his q̄s tu felices ex-
istimas beatus ē·sed eū in illo nume
ro reꝑies/q̄ a te ex miserijs constare
credit·Nō erit ille diuitijs/⁊ honori-
bus abūdans·sꝫ aut exigui ruris aut
nō ambitōse doctrine fidelis/ac ꝑti-
nax cultor·secessu q̃ ĩ frōte beatior·
Nō em̄ diuitie quēquā faciūt beatū
potiꝰ em̄ spiritu pauꝑes beati sūt·di
cēte Sene·epl'a·iij·ad Lucil·Ille be-
atissimꝰ est/⁊ securꝰ sui possessor·qui
crastinū sine sollicitudine expectat·
Hoc tn̄ de beatitudine aut felicitate
ꝓprie accepta intelligi nō debet·Nul
lus em̄ in vita pn̄ti ꝓprie beatꝰ ē/aut
felix·Nā (teste Prospero in epigrā)
Felices nō faciunt opes/aut beatos·
Nā mūdi ex opibꝰ/breuis/ac ꝑitura
voluptas·Edita ꝑpetue semina mor
tis habet·Catho·Felices obeūt/q̃ꝝ
sine crimine vita est·Itaq̧ beatitu-
do nō in diuitijs ꝯsistit·nec in vita/sꝫ
post bonā vitā plane habet·Ouidiꝰ
iij·methamor·vltima semꝑ expectā-
da dies homini ē·diciq̧ beatus ante
obitū nemo·supmaq̧ funera debꝫ·qꝛ
sꝫ post mortē beati boni erūt·Sapi-
ens igitur mundū cōtemnat·vt post
mortem dn̄o viuat·

Capitulum vicesimūsecundū de contemptu diuitiarum

Diuitie nulliꝰ certitudinis sūt
maiorīq̧ necessitati succurre
re nequeūt·vn̄ Varro in suis
sententijs·eodē animo dimittēde sūt
diuitie/q̄ accipiēde·Et Lactantiꝰ li·
de falsa sapiētia·Laudat democritꝰ
eo q̄ agros suos reliquerit·eosq̧ pa-
scua publica passus sit fieri·Catho·
Despice diuitias si vis animo eē be-
atus·Quas q̄ suscipiūt mēdicant sꝑ
auari·Et tercullianꝰ in apologetico/
ꝯtemptorē diuitiaꝝ diogenē ꝯmēdat
vt supiꝰ audisti·Nēpe diuitie nō cō-
petūt homini/vt ꝓpriū bonū/sꝫ vt val
de forinsecū qꝛ (teste Sene·ad Lucil
lū) Nō ē tuū qd̄ fortuna fecit tuum·
Varro in senten·Nemo suū putet qd̄
extra ip̄m ē·⁊ in ꝑuer·sapientū dicit
Nihil ꝓpriū dicas qd̄ mutari potest·
sed diuites huiꝰ seculi q̄ hn̄t ꝓpria di-
cūt·nec attendūt quibꝰ maleficijs di-
uitiaꝝ occasione subiacēt·Prosper ĩ
epigrā·Terrenis opibꝰ cū diues gau
det iniq̄s/Veris se miserꝝ nescit ege-
re bonis·⁊ sequit·At bona iustorum
nullis obnoxia dānis·Hostes/furta

ignis/⁊ mare nõ metuũt· Oĩs virtu=
tũ semp̱ substãtia salua est· tanq̃ di=
cat ꝙ sapiẽs nõ diuitias mutabiles
sed virtutes acquirere debet· qꝛ nõ pe
cunijs/sed virtutibꝰ pficit vita· Gal=
therus in alexan· primo· Auferre pe=
cuniã mores non auferre solet· Quem
vero moꝝ/nõ reꝝ copia ditat· Queʒ
virtꝰ extollit habet qđ p̃ferat auro·
Nõ eget exteriꝰ qui moribꝰ intꝰ abũ
dat· Nobilitas sola ẽ animũ q̃ mori=
bus ornat· Oratiꝰ in epl̃is· Imperat
aut fuit collecta pecunia cuiqꝫ· stulti
tia pascunt opes· verum si stulti diui
tes fuerint· sapiẽtes reputant· sed p̱=
cul dubio stulti arbitrandi sunt· quia
nil insipientiꝰ q̃ suã felicitateʒ labili
fortune p̃bere· Inquiramus tñ cur
hoĩes ita diuitijs intẽdũt/earũqꝫ oc=
casione cur se felices putant· Ideo h̃
fortassis est· qꝛ teste Oratio in epl̃ari
li· primo epl̃a· vi· scʒ vxorẽ cũ dote/ fi
dẽqꝫ/⁊ amicos/⁊ genꝰ/ ⁊ formã regiã
pecunia donat· et petroniꝰ· Quisquis
habet numos secura nauigat aura·
Fortunãqꝫ suo tempat arbitrio· Car
mina ↄponit· declamat· increpat oẽs
Iuuenal' li primo· Quãtũ quisqꝫ sua
numoꝝ ſuat in arca· tm̃ habʒ ⁊ fidei
qꝛ scʒ tm̃ sibi subſuiũt hoĩes ⁊ credũt
q̃ntũ pecunie habet· His itaqꝫ ver
bis ⁊ cõsimilibus diuites huiꝰ seculi
suã fortunã autorisant· ⁊ felicitatẽ si
milibus ex causis ea ↄstituũt· Sed
p̱cul dubio modica sunt illa qui p̃bẽt
diuitie bona· Nã diues secure nõ na=
uigat aut itinerat· qꝛ q̃nto q̃s ditior/
tanto timidior· si gaudet carmine· in
luctũ ↄuertet carmẽ eiꝰ· si impat· tan
dem obediet morti· si increpat· tãdeʒ
increpabit etiã iudice deo· Attẽda
mus igit nõ fortune p̱spere cõmoda·
q̃ labilia/ sed incõmoda mẽtibꝰ nr̃is
renouemus· Nã vt ait plautꝰ ĩ aulu
la· Pecunia reꝝ atqꝫ solicitudinuʒ/
causa/⁊ caput est· Et A· gel· noctium
actica· sapientes (inquit) dixerunt eũ
multis indigere· q̃ multa habʒ· mag
nam indigentiã nasci non ex magna
inopia sed ex magna copia· Seneca
xiiij· ad Lucillũ· Terrena (inquit) bo
na libertatẽ nobis extorquẽt· nr̃i enĩ
essemꝰ si ista nr̃a nõ essẽt· ido Sene·
li· de moribꝰ· Faciliꝰ est paup̱i ↄtẽp=
tum effugere q̃ diuiti inuidiã· Hec
igit posco damna ↄmemoremꝰ· ⁊ p̃li
batis cõmodis cõp̱emus· nũquid au=
dimus ꝙ diuitie p̃bent sollicitudinẽ·
causant indigentiã/inuidiaʒ gignũt/
libertatẽ tollũt· nũquid hec incõmo=
da grauia sunt· Nã (teste Socrate)
damnũ nõ nisi ex abũdantia raro ve
nit· Et Sidonius· Diuitias dicit esse
causam maloꝝ· cur igit in eis spere=
mus· ex quo tot incõmoda ferũt· nul=
laqꝫ stabilitate sistunt· Vñ valer· li·
vi· Nullo in loco/nulla in p̱sona di=
uitie radicibus stabilibus ↄsistunt· sʒ
flatu ĩcertissimo fortune/huc/ et illuc
deuoluũtur· Marcialis cocus· Calli
dus afflatã numis fur auferet arcã·
Prosternit patrios impia flãma la=
res· Debitor vsuraʒ p̱iter cũ sorte ne=
gabit· Nõ reddet sterilis semina ia=
cta frucs· Dispensatorẽ fallax spolia
bit amicus· qꝛ scʒ diuites talibꝰ p̱icu
lis subiacent· eorũqꝫ diuitie nunc fur
tollit· nũc ignis cõburit· nũc vsura ra
pit· nũc terra nõ germinat fructum·
nũc familiares fraudant· ⁊ fraudan
tur· Ecce q̃ incerte sũt diuitie· quãob
rem sapientes sunt a quibꝰ spernunt
Sʒ dicũt aliqui ꝙ paup̱tas est eis
grauis· fortassis enĩ ideo grauis non
qꝛ in se grauitatẽ habeat· sed cupidi=
tas animi eã moleste supportat· Nil
tñ letius aut tutiꝰ est vera paup̱tate
Vñ secũdꝰ ph̃us· Quid est paup̱tas·
odibile bonũ· sanitatis mater· curaꝝ
remotio· sapiẽtie rep̱atrix· negocium
sine damno· possessio absqꝫ culmine·
sine sollicitudine felicitas· Sene· ad

Lucil·xvij·multis ad phãndum obsi
stere diuitie·pauptas aũt expedita/
⁊ secura est·nõ circũstat illam turba
fuorꝝ ad q̃s pascẽdos trãsmarmarũ
regionũ ẽ optanda fertilitas· Et sub
dit·Si vis vacare animo·oportet vt
paup sis/aut paupi similis·Quinti·
causa·vij· pauptatis ꝓpriũ ẽ exercere
libertatẽ·Lucan⁹ li·v· dat vires for=
tuna minor·o vite tuta facultas· Et
fortunatus paup in angusto regnat
habendo deũ·Verũtamen(teste Lu=
cano li·primo)fecũda virorꝝ paup=
tas fugit·sed nõ immerito·q̄ꝛ(vt inq̃t iu
uenalis li·primo)felices hoĩes pau=
per q̃s spũs ambit·Illos nã celi reg
nũ sublime receptat· Vñ legimus ꝙ
aristo·pauptatẽ grauẽ nõ habebat·
sed paupib⁹ nõ posse succurrere dole
bat·Sꝫ nũquid in derisũ paupes ha=
bent·grauis est ĝ pauptas· Reuera
derideri rõne tolerari potest·quia ex
natura paupes oẽs sumus· ⁊ si fortu
na q̃sdã sublimauerit·in derisũ sub=
limitas vertetur eorꝝ·Iuue·li·primo
Nil habet infelix pauptas durius in
se·q̃ ꝙ ridiculos hoĩes facit·cõmune
ĥ viciũ ẽ/iam viuim⁹ ambitiosa pau
pertate oẽs·q̄ꝛ scꝫ oẽs ex natura pau
peres sum⁹/⁊ fortuna vertet ĩ ruinã·
⁊ qui in diuitijs gloriati sũt aliq̃n di
cent illud Iere·primo· peccauim⁹ va
nitate seducti sum⁹·Vtinã igit atten=
deret vnusquisq̃ꝫ sapiẽtis eccl·v·dicẽ=
tis·Noli attẽdere ad possessiões ini=
quas·q̄ꝛ nõ ꝓderũt in tpe vindicte/⁊
tribulatõis·Vñ august·v·de ci·ca·
xxiiij·Impatores felices nõ dicimus
vel q̄ꝛ diuti⁹ impauerũt vel q̄ꝛ impa
tores filios suos reliquerũt/aut quia
hostes domuerũt/aut q̄ꝛ diuitias ob
tinuerunt·Hec enĩ oĩa hui⁹ vite mu=
nera sunt·quib⁹ similia etiã cultores
demonũ accipe meruerũt/que nõ ꝑti
nẽt ad dei regnũ·Quib⁹ verbis appa
ret bona tpalia hoĩez nõ facere felicẽ

Ideo augusti·ibidẽ subdit· Impato
res(inq̃t)felices dicimus·si iusta im
perant·si ꝑ obsequia humiliter salu=
tantiũ nõ extollunt· sed se hoĩes esse
meminerint·si suã potestatez ad dei
cultũ dilatandũ applicãt·si pl⁹ amẽt
futuri regni habere ꝯsortes·q̃ vanita
tis hui⁹ cohortes·Itaq̃ꝫ oĩa hui⁹ mũ=
di munera vana sũt·Vnde aristo·ad
alexan·i eplã·O alexãder noli appe=
tere transitoriũ/ ⁊ qđ oportet cito te
relinquere ·sꝫ pete diuitias incorrup=
tibiles· Vñ hermogenes fert dixisse
ꝙ plenitudo ꝑfectõis in principe/ ẽ
abstinẽtia a pecunijs·Vñ mathei·vt
multos ꝑdidit aurũ ⁊ argentum·E·
ecclesiast·viij·Qui aurum diligit· non
iustificabitur·

Capitulũ·xxiii·de ne-gligentia·

Ir piger indign⁹ est honis·⁊
qui sollicitudinẽ nõ habꝫ nul
lo meret bñficio dotari·ad hĩ
enĩ nat⁹ ẽ homo/vt laboret corpe pro
victu/⁊ mẽte ꝑ virtutibus adipiscen
dis·sed pigricia multos desides fa=
cit·eo ꝙ plurimi laborare formidãt
Nã(teste Tul·i tuscula·q̃stio·li·iiij)
pigritia est met⁹ ꝯsequẽtis laboris·
quidã aũt sũt ita molles ꝙ nõ nisi pi
grescere querũt·Nã(teste aristo ·iiij·
ethicorꝝ)mollicies est fugere laborio
sa· Sꝫ q̃d est ꝙ q̃dã vanitatib⁹ sol
liciti sũt/⁊ ꝑ bono pigrescũt· hos enĩ
excitat ꝑsius satyric⁹ satyra·v·Ma=
ne piger stertis/surge inq̃t auaritia·
eya surge·negas·instat·surge inquit·
nõ queo surge·En quid agã· rogitas
ensã ꝑdam aduehe põto castoreum·
stupas·hebenum·tus·lubrica choa·
Tolle recẽs prim⁹ pipe·⁊ sitiente ca=
melo verte aliquid·iura·q̃si diceret·

surge piger surge/ qꝛ instat surgendi
ratio· vñ Gaufri· in poetria· quid fa
cimꝰ· torpemꝰ imagine pigri· Scis ne
morã pigri/ si mane vocet obaudit· si
citet adhuc iterata voce/ sonora na=
re vigil stertit· tandez clamore coactꝰ
ore tñ lento linguã mouet· ⁊ mihi q̃d
vis inq̃t· surge veni nox ẽ· ꝑmitte q̃e=
scã· imo dies ẽ surge· deꝰ meꝰ en ego
surgo· vade/ sequar· nec eũ sequit quẽ
negligis· ⁊ tu nõ venies· dudũ venis=
sem/ sꝫ mihi vestes q̃ro/ nec inuenio·
Nihil ẽ· te byrria noui· surge cito· do
mine en sũ p̃sto nec tñ· imo caput vel
huc illuc vertit· vel brachia scalpit·
vel mẽbra in longũ distendit· sic sibi
q̃sdaz vndelibet morulas q̃rit· semꝑ
venit ore· nõ pede· sic veniẽs nunquã
venit· ille coactꝰ forte mouẽs gressuz·
trahit a testudine motũ huiꝰ imago
sumꝰ ad gaudia vera vocati· delicijs
varijs capti/ vel pectoris aurẽ obstru
imus· vel si patet auris ad illa veni
re differimꝰ semꝑ· vel si fortasse veni
mus· nolẽtes tracti/ motu testudinis
imus ẽ· Itaqꝫ varijs excusatõibꝰ pi
gri suũ torporẽ defẽdere nitunt· Que
so· n· attẽdas q̃ tramite/ honores/ vir
tutes/ scientie/ diuitie/ solẽt adipisci·
His em̃ dẽptis q̃s deꝰ speciali gr̃a il
lustrat· oẽs sua sollicitudine/ ⁊ diligẽ
tia talia sibi ꝯquestarũt· Nam (teste
Tull· in tuscula· questio· li· iiij· tardis
mẽtibꝰ nõ facile virtꝰ ꝯmittit Virgi=
liꝰ i buccolicis· Tarde venere bubul
ci· oĩs em̃ tardus brauio carebit· Ca
tho· Plꝰ vigila semꝑ ne somno dedi
tus esto· Nã diuturna q̃es vicijs ali=
mẽta ministrat· Ouidiꝰ· ij· sine ti· In
felix tota q̃cũqꝫ quiescere nocte susti=
nes ⁊ somnos p̃mia magna vocas·
Stulte q̃d ẽ somnꝰ· gelide nisi mortis
imago· Lõga quiescendi tꝑa fata da
bũt· Vñ p̃hus secũdꝰ· Quid ẽ somnꝰ
nisi mortis imago· laborꝫ quies· infir
mantiũ votũ· miserorꝫ desideriũ· qꝛ

miseri pigrescere semꝑ optãt· sed vir
prudẽs sic debꝫ esse deditꝰ somno· vt
vigilie intẽdat· Vnde arator· Corpe
somnꝰ erat huic· sꝫ vigilabat in illo·
Qui nescit dormire· fides hec cãtica
clamãt· qꝛ scꝫ viri fideles ꝓ suis ami
cis vigilant semꝑ· quãobrẽ pigros re
darguit Ouidiꝰ li· p̃allegato· O ma=
le p̃sto q̃es· o semꝑ dedita somno pe
ctora· vnda bono q̃ntis pates ipe ru=
inis· quẽ nox sola tenet nescit vigila=
re ꝑiculo Nec tñ rep̃hẽdẽda ẽ debita
quies nature· qꝛ (teste Oratio in poe=
tria) ⁊ q̃nqꝫ bonꝰ dormitat omerus·
Itaqꝫ pigricia mala· sꝫ somnꝰ mode=
ratus bonꝰ ẽ· Nẽpe se pigri suaqꝫ ne=
gligũt· ⁊ velut bruta in fecibꝰ suoruꝫ
delictorꝫ deuoluũtur· ⁊ ociositate de=
sides fiũt· omneqꝫ exercitiũ licitũ fugi
unt· Verũtamẽ fomẽtũ viciorꝫ ociũ ẽ
Sene· ad Lucil· lxviij· Gloriari ocio
mors est· Ouidiꝰ primo de remedijs·
Ocia si tollas ꝑire cupidinis artes·
Contempteqꝫ iacẽt ⁊ sine luce faces·
Quã plãtanꝰ riuo gaudet· quã ꝓplus
vnda· Et q̃ limoso canna palustris
humo· tam venꝰ ocia amat· Que ver
ba h̃ sonãt· qꝫ ociũ ẽ fomantiũ libidi
nis ⁊ viciorꝫ· Quintil· causa· xiij· Ad
omne votũ fluẽte fortuna lasciuit oci=
um· Et causa· iiij· Necesse ẽ vt in faci
nus ardor ociosꝰ erũpat· qꝛ scꝫ homo
ociosus de facili in malũ ꝓrũpit· Et
ideo ꝓuerbiũ grecorꝫ olim fuit istud·
quã quisqꝫ norit artẽ in hac se exerce
at· vt refert Tull· in tuscula· questio·
primo· Vñ didimꝰ ad alexan· Auari
ciã nõ exercemꝰ· ociũ turpe deuitamꝰ
Nec tñ oĩs requies ociũ vocat saltez
rep̃hensibile· aĩa em̃ sedendo fit pru
dẽs· teste aristot· viri q̃ studiosi apd
vulgus ociosi dicunt· qꝛ manibus nõ
laborãt· nõ tñ pigrescũt/ qꝛ mẽte con
templant· Horꝫ aũt ociũ (si ita voca
ri debeat) laudabile ẽ· Tul· i tuscul·
questio· li· v· Quid ẽ dulciꝰ ocio lr̃ato

Ociū aūt l'ratum studiū est. sed agricole aliiq opifices qui l'ras nesciunt: corpe mili laborent/ in vicia faciliter cadūt. Sene. ad Lucil. lxxxij. Ocium sine l'ris mors est/ ⁊ hominis viui sepultura.

Capitulum. xxiiii. de castitate et pudicitia.

Castitas hoīez facit angel cuz in mente/ viuaciorē in apparatu/ pulchriorē in vita: diuturniorē in fama: ⁊ gestu honestiorē/ Et castitatē nō obseruanti difficile est alicui studio/ aut virtuti intēdere. nā libido totā mentem occupat: totū corpus extenuat: ⁊ tandē vires singulas destituit. Ideo didimus ad alexannos bragmani mēbra libidini nō damus. Nec reprehandi sunt qui copulati piugio ꝓpter bonū plis ⁊ nō ꝓpter libidinē puenūt. qz (teste sexto pithagorico in suis senten.) Adulter est in suam vxorem amator ardētior. qz scꝫ speciem adulterij sape videt: qui sua vxore ex ardore nimio abutit. hic tñ adulteriū large acceptū est. Caueāt tñ piugati ne ptextu cōiugij libidine feruere psument. Nam veteres oēm libidinē feruenter respuerūt. vxoresqꝫ ad lubricitatē incitantes asprenerūt. Valeri⁹ li. vi. ca. iij. narrat ꝙ sulpicius gallus vxorem suā dimisit/ eo ꝙ ipam capite apto foris versatā cognouerat. lex em (inquit) tibi meos psiniuit oculos quibus formā tuā approbes. Hijs decoris instrumēta cōpara hijs esto pciosa. horūqꝫ certiori crede noticie. vlterior tui ꝯspect⁹ sup uacua irritatōne accersitus/ in suspitōne ⁊ crimine hereat necesse est. ido tibull⁹. casta pcor piunx maneas: sanctiqꝫ pudoris. nec sis casta queso mente sed mente fideli. Sed lamētandū est pudicitiaz iam fere ex toto perijsse. ⁊ femme in quib⁹ pudor existere habet/ vt plurimū viros puocant: piugij fidem deserunt: virginesqꝫ suū querūt violatorem/ ⁊ vidue amasiuz veteres quoqꝫ a lubricitate vt sepius non cessant. Tales etem vt frequēter tempis hui⁹ sunt mulieres. ⁊ si factis talia non exerceāt: mente verūtamē vt frequenti⁹ corrupte inueniūtur. et metu potius ꝙ ꝓprio motu continent. vn̄ Ouidi⁹. iij. sine ti. si qua metu depto casta ē: ea demiqꝫ casta est. que qz nō licet nō facit/ illa facit. ⁊ ꝙuis serues bene corpus: adultera mēs ē: nec custodiri ni velit illa potest. nec mentē seruare potes: licet omnia claudas omnibus exclusis intus adulter erit quasi dicat ꝙ mulier ꝯtinens metu/ casta nō ē. Sz nūquid turpe ⁊ scandalosū: si carnis lux⁹ ratōni supemineat. Quis em̄ vellet ancille fedissime ancillari/ cuiusmodi caro luxuriosa est. Ob hoc em̄ olim sapientes loca solitaria/ ⁊ deserta elegerūt. ne impetib⁹ libidinis fatigarentur. Vn̄ refert Hieronim⁹ contra iouinianū ꝙ cū plato esset diues/ elegit sibi vnam villā achademie pcul ab vrbe vt libidinez euitaret. Tercullian. refert ꝙ democrit⁹ oculos sibi eruit: eo ꝙ mulieres sine ꝯcupiscētia aspicere nō valebat. O ꝙ piculosus est feminaꝝ intuitus. Nā (teste hiero. vbi supra) inutile est crebro videre p q̄ aliqn̄ captus es. ⁊ coꝝ te experimento ꝯmitte: q̄ hoc ꝑpenderūt. Nā pythagorici/ solitudinē ⁊ deserta ob h̄ inhabitare elegerūt. A. gel. li. noctiū acticaꝝ refert ꝙ demetrius sibi oculos eruit: ne a bonoꝝ studio impediret. Juxta illud euangelij. Si oculus tuus scādalisat te: erue eū/ ⁊ ꝓijce a te. Heu attendamus qualiter oculis plures offendant. Nā (teste quintil. causa ꝓma)

hominis libertas est oculos ꝑdidisse
oculi sunt ꝑ quos pauꝑtatē ferre nō
possumus· oculi tota nr̄a luxuria·hij
nos in oīa quotidiana vicia ꝑcipitāt
Sene·li·de remedijs infortuitoꝝ·in=
telligendū est ꝑtem esse innocētie ce=
citatem·oculi eñ sunt irritamēta vi=
cioꝝ/duces sceleꝝ·O vtinam oculos
vanitati sic nō exhiberemꝰ·qꝛ impu=
dicus oculus impudici cordis est nū
cius·Ideo Ouidiꝰ·ij·tristiū· Heu mi
hi cur vidi/cur noxia luia flexi· Pec
catūqꝫ oculos est habuisse meū· Nā
plurimi nō peccarent:si peccandi oc=
casionē nō viderēt·⁊ maxime libidi=
nem incitat oculus·Ob hoc debꝫ mo
deste regi ī vanis:nō fixari·Nā sicut
piscis capit̄ hamo:sic oculo capit̄ vir
lubrico·Nec solū tn̄ cauere quis ha=
bet vt vana nō intueat̄:sed etiaꝫ qui
pulchritudinē habet libidinis inata
tiuam/cauere tenet̄:ne quis occasio=
ne eius peccet·Narrat valeriꝰ li·iiij·
ꝙ quidā adolescens spuerinna noīe/
cū pulcherrimus esset feminisqꝫ illius
sollicitarent oculos:ne peccandi alte
ri occasio esset:pulchritudinē suā fe=
dauit/⁊ oris decorē vulneribꝰ abstu=
lit·maluit eñ turpis fore:ꝙ aliene li
bidinis irritamentū· Rursus augu·
primo de ciui·dei· refert ꝙ cū marcꝰ
marcellus vrbeꝫ ornatissimā syracu=
sanoꝝ cepisset:suis cōmilitonibus ꝑ
cepit/vt castitatē ꝯuarēt· edictū fecit
ne quis corpus liberū violaret· His
igit̄ exēplis patet viros illustres pu=
dicos fuisse/alienūqꝫ thoꝝ violare cū
potuissent noluisse· Unde boetiꝰ·iij·
de ꝯsola·approbat sententiā euripi=
dis qui dixit carenteꝫ libidine esse fe
licem·Valer·li·iiij·ca·iij·refert:ꝙ cū
scipio esset·xxiiij· annoꝝ in hispania
cartagine oppressa/maioris cartagi=
nis capiēde sumpsisset auspicia:mul
tosqꝫ obsides q̄s ī ea vrbe penī clau=
sos habuerant in suā potestatem re=
degisset:eximie inter eos forme virgi
nē etatis adulte:⁊ iuuenis/⁊ celebs/
⁊ victor postꝙ̄ ꝯperit illustri loco in=
ter celtiberos natam:nobilissimoqꝫ
gentis eius indibuli desponsatā:ac=
cersitis ꝑentibus/⁊ sponso inuiola=
tam tradidit·aurum quoqꝫ quod pro
redemptiōne puelle allatum erat/sū=
me dotis adiecit·qua continentia ac
munificentia indibulis obligatꝰ/cel=
tiberoꝝ animos romanis applicādo
meritis eius debitam grām detulit·
Quot sunt similia facientes? timeo
ꝙ pauci·Potius eñ(vn̄ lugendū ē)
viri dicti nobiles lasciuie student/ve
neri subseruiūt/puellas/virgines de=
sponsare iugiter querūt·⁊ tūc credūt
magnam militiam exercuisse:qn̄ iu=
uenculam ignominie tradiderūt· O
quale duellū·o qualis triūphus:pu=
ellam fragilē/⁊ innocentem vincere:
⁊ vitam ꝯtaminare:suisqꝫ sepiꝰ garci
feris ꝑstituendā exhibere· Hij eñ sa
tellites leonesqꝫ suos hn̄t:quos nu=
triunt/⁊ stipendiant/vt virgines fili
as pauꝑum rapiant:eorumqꝫ nutui
subdicāt·Ecce quales scutiferi· tales
eñ sunt quales dn̄i quibus subserui=
unt·omnes eñ venerem colunt·Rur
sus claustra monacharū ⁊ religiosa=
rū violant:ꝯiugia discrimināt:suaqꝫ
fedissima luxuria omnes si possēt co
inquinare feminas vellēt ·Si castra
vel vrbes ceperint/hoc primū est qđ
cogitant/vt libidini vacent· Hoꝝ si=
quidem vita nō nobilis/sed ignobi=
lis est:vilissima quoqꝫ·Ouidiꝰ li·epi
stolaꝝ·nulla reꝑabilis arte lesa pu=
dicitia est· Hij tn̄ satisfecisse credūt
si virginem corruptā suis donis mu
nificent·facultatibus siquidem tribu
ere possunt:sed virginitatis decorem
prebere nunquā· Fortassis autem
voluptatum occasiones mulieres ꝑ=
ducunt·in quibus alia sollicitudo nō
est ornatus·namqꝫ excogitant:vt se

pulchriores ostendant. impudicissimisque nutibus viros inficiunt: suisque cantibus/risibus et vestibus viros ad libidinem concitare meditantur. Utinam lucrecie exemplum accipent. de qua refert Ualerius li. vi. ca. primo. Dux (inquit) romane pudicicie lucrecia (cuius virilis animus maligno errore fortune/muliebre corpus sortitus est) a tarquino regis superbi filio per vim stuprata: cum suam iniuriam grauissimis verbis in consilio necessariorum deplorasset: ferro (quod clam secum attulerat) se interemit. Non tamen approbanda. cum nullus mortem sibi inferre debeat. sua autem castitate laudem promeruit. quia non sponte sed vi succubuit. unde Prosper in epigrammate. Mens illesa nihil violato in corpore perdit. inuitam carnem vulnera non maculat. nec crimen facti recipit: non mixta voluntas. velle magis facinus/quam tolerare nocet. Que verba nil aliud sonant nisi quod ille peccant femine que sua voluntate libidini consentiunt. violate vero culpam non habent. Sed restat questio gradis. que sit violata mulier. Plures enim se violatas dicunt/que modicis verbis obedierunt. Verum mulier fragilis est/et facili occasione seducitur ut plurimum. Uerumtamen violari non creditur: nisi quantum in ea est etiam usque ad atrocissima verbera restitisse usque ad mortem reperiatur aut nisi obprobrii maioris propter timorem ignominiam suam permisisse protestetur quod fecisse lucreciam legimus. Plus enim stuprum quam mortem timuit. nec violatorem formidauit/dicentem ei. te interficiam. sed tunc tremor irruit in eam: cum subiunxit/ unum enim ex garciferis tuis te interfectum iuxta te interfectum in lectulo ponam. et dicam pre dolore tui stupri/hanc necem me pegisse. Quibus auditis minimirum si femina fragilis fauit. obprobrium enim plus morte timuit. quia postmodum restitutio honore mortem vita pelegit. Huius autem valitudinis nescio si femine reperientur hoc tempore. scio tamen impudicissimum genus earum uniuersas fere plateas occupare. et que impudice sunt alias pudicas sibi similari pertractant/ut multitudine et conformitate erubescentiam sue libidinis effugiant. et tractare si nequeant saltem verbis eas scandalisant. et similes eis omnes alias predicant que non similant eis. De quibus narrat Ualerius li. preallegato ca. primo. Refert enim quod coniuges tetonicorum orauerunt mariu victorem/ut ab eo virginibus vestalibus dono mitterentur. permittebant/et affirmabant illas virilis concubitus futuras expertes. quare scilicet se iactabat quod illas perverteret. sed quod petebant non obtinuerunt. et ideo ipsa nocte se laqueis suspenderunt. Huius autem maleficii plurimi sunt. non cessant puellas ad venerem concitare: libidinem suadere: et criminis pondus falsis portatoribus alleuiare. tales maculant policias et earum sub umbra innumerabilia crimina fiunt. eoque quare in eis sexus suspitione caret: ideo talibus tractatibus indubie et proh dolor impune se exponunt. Quedam monialis virgo fuit: cuius dulci aspectu cor regis captum est: ita ut rex ipse vi/ et violentia eam rapere conclusisset. Quod ubi prefata virgo rescivit: oculos proprios ipsa eruit sibi: et pro munere ad regem misit. Augustinus de ciuitate dei narrat/quomodo marcus marcellus antequam syracusim cepisset/fleuit/ et proclamari fecit sub pena mortis/quod nulla mulier violaretur.

Capitulum·xxv·
de luxuria vitanda

Vxuria omni virtuti est ini-
mica·Ipsa via pditionis/ob
probrium iter/facultatuz de
sertatō/studiorum licitorū impedimē
tum/sanitatis excidiuz·Ipsa vitā bre
uiat/mortem festinat·iuuentutis mi=
nuit decorem·infirmitates gignit· cor
pus sordidat·mentem obdurat·sensuz
obnubilat· visuz precipue minuit· Ip
sa fons 7 origo omnium calamitatum
anime 7 corporis·De quo loquens va
lerius li·ix·c·i·Blandum malum(in=
quit)est luxuria quā accusare aliquā=
to facilius est/q̄ vitare·Et li·iiij·c·iij·
idem valerius refert·q cum sophocles
iam senex esset/7 quidam ab eo quere
ret/an eciam nunc venereis rebus vte
retur·Di meliora īquit·Libenter eniz
istinc tanq̄ ex aliqua furiosa pfugi do
minatōne·Et merito·qr(teste tul·pri
mo de officijs)Luxuria cum omni eta
ti turpis sit/senibus maxime fedissima
est·Et li·de senectute·O pclarum mu
nus etatis(senectutis scz) si quidez id
aufert nobis qd est in adolescentia vi=
ciosissimum·scz libidinez corpis·Sene
ca in declama·li·ij·Adolescēs luxurio
sus peccat·senex luxoriosus insanit·Et
subdit que malam faciez habent sepe
impudice sunt·non em̄ deest animus cor
ruptor·His enim documentis apparet
luxuriaz maxime vitari debere· Salu
stius in catilinario·Multos pessima lu
xuria/atqz auaritia vexant·Fulgentius
ij·mitologiarum·Quis em̄ in omnibus li
bidinis amor turpis sit/turpior est tn̄
in honestis·Nam luxuria maiestati est
cōtraria·Sed hoc habet luxuria/q ex
cecat/nec ppendit homo luxuriosus q̄d
faciat·Ideo fulgētius vbi supra li·iij·
Amor cum piculo sepe cōcordat· 7 dū
ad illud solum vacat qd diligit/nun=
q̄ vidz·qd expedit·quia luxurie amor
cecus est·Quobrez veteres libidinē spre
uerunt tanq̄ honoris inimicam·Naz
referente augu·libro de ciui·dei· Sci=
pio nasica prohibuit theatra seu loca
meretricia·que licet possint absqz frau
de permitti/nullo pacto tamen debent
suaderi· plurimi tamen omnem de=
lectationem in suis libidinibus credūt
quibus(teste helinando)Omne dele=
ctamentum in libidine est· Et quicq̄d
extra libidinem occurrit/offēsio est·Ac
cusent ergo non tempora/sed theatra/
in quibus ad aram luxurie virtutum
victime trucidantur·O q̄ vile specta=
culum·q̄ fedum collegiū feminarum/
pro solo vitio congregatarum·propri=
am etenim carnem vēditioni exponūt
7 pretextu vite sue fornicatione victuz
sibi acquirunt·quas non excusat car=
nis tēptatio/aut fragilitas sexus/ aut
violentia·Nullo enim feruntur amo=
re eciam corrupto·Si em̄ amarent/hu
mane fragilitatis excusationi partici
parent·sed nec amant/nec amare que
runt·sz ex fediori luxurie parte/sue ex=
ecrabili cupiditati subseruiunt·Harū
nempe fedius est corpus cadauere pu=
trido/cuius fetorem terra resoluit·sed
illarum horror luxurie turpitudinibus
iugiter crescit·De cōsimilibus ait theo
dolus·Mens robusta viri leuitate ca
dit muliebri·quia scz femina īpudica
laqueus est viri·Et ideo subdit·Deflēt
assirij q crediderūt mulieri·Nunc ta=
men illud iuuenal·ij· verificatur· Est
eadem sūmis/pariter nūmisqz libido·
quia plurimi diebus nostris veneri va
cant·Sed queso vt feminarum discāt
amatores/que sit eorum delectatio et
vita·Nempe ex amore femineo nō ni=
si fere dolores generantur nec est a=
mor quietus/sed anxius·non amplia=
tiuus/sed corrosiuus·

Ouidius .ij. de arte. Quot lepores in atho: quot apes nascūtur in hybla: Cerula quot baccas pallidis arbor habz Littora quot conce: tot sunt in amore dolores. Qd iuuat exiguuz est/ plus ē qd ledit amantes. Ecce quantum lucrum feminarum amatores reportant suo tamē infelicissimo amore se putāt felices. ⁊ ea consumunt in voluptatib⁹ que sepius grandi labore acquisierunt. Attendant enim exemplum demoschenis de quo fertur: ꝙ taidis meretricis mā̄mas ioco palpitans quesiuit quanti hec ē: que ait mille denariis. Cui demoschenes. ego pretio tanto/ dolorē nō emo. ⁊ merito. Nam stultum est magno pretio id emere/ cui dolor succedit. Nunquid enī tales veneris amatores vt plurimum lugent consūmatis voluptatibus suis: facultatibusqꝫ consūptis. lugent nempe. ⁊ vite preterite lachrimose scelera recolunt. consūpta affectant. se deceptos lamentantur. ⁊ laboribus necesse est: vt bona cōquestēt que voluptuose consumpserunt. Animaduertant igitur illud ouidii. vi. methamor. Nihil est qd non effreno captus amore ausit. Nec capiūt mentes īclusas: pectore flāmas. Unde versificator. Femina/ corpus/ opes/ animam vim/ lumina/ vocez. Polluit/ annihilat necat/ eripit/ orbat/ acerbat. Et alibi. Corpus/ opes/ animam/ consortia/ federa/ famam. Debilitat/ perdit necat odit/ destruit/ aufert. Ecce quanta incōmoda: que amatores feminaruz studiosissime perquirunt. Unde hiero. cōtra iouinianum ex dictis aristo. ⁊ plutharci ⁊ senece hec vba collegit. Amor inquit forme scꝫ mulieris: rationis obliuio est/ ⁊ insanie proximus. est etiaz fedus/ minime conueniēs animo: sapientum turbat consilia: altos: ⁊ generosos spiritus frāgit. a magnis cogitatōnibus ad humilimas detrahit. homīes qꝫ querulosos/ iracūdos: temerarios facit. pluraqꝫ tempora suspiriis/ lachrimis: ⁊ conquestionibus perdit. odium facit sui ⁊ ipse nouissime odiuz est. Seneca declamationum li. primo. Nihil est tam mortiferum ingeniis vt luxuria. Et li. viij. Luxuria blanda pestis/ victrix orbis: imensas opes auaris abstulit. Claudianus in maiori. Luxurie pre dulce maluz: ⁊ hebetat caligine sēsus. Et in minori idem claudia. Dissuasor honesti luxus: ⁊ humanas obliuiat copia mentes. Reuera inenarrabilia sūt damna: que libidinem imitantur. Galterus alexander. Primo te non emolliat int⁹ prodiga luxuries. nec fortia pectora frangat. mentis moribus amor. Si bacco: venerique vacas/ que cetera sbdis: sb iuga venisti: periit d lira vacantis libertas animi: veneris flagrante camino: mens habet interius/ rixasqꝫ: ⁊ bella moueri imperat: ⁊ sua det rationis vile sepulchrum si caro ebrietas rigidos eneruant hec duo mores. parca voluptatis sit eis explere voluntas/ que leges hominum/ ⁊ mundi moderantur habenas. scilicet baccus ⁊ venus. Et libro sexto. Nil finit intactum nullis contenta libido.

Capitulum vicesimū vi. de voluptatē carnis.

Voluptas carnis generat incōtinentiam. Incontinentia vero damna infert: que superi⁹ enumerata sunt. ⁊ sicut virtus deperit nisi actibus roboretur: sic voluptate ꝑtermissa carnisqꝫ delectamentis infrigidatur. Ideo tullius in senectute. Voluptas (inquit) impedit consilium: rationi inimica: ac mentis (vt ita dicaz) ꝑstringit oclos: nec hēt illū cūsuetute cōmertiū ⁊ sene. epl'a. xxiiij. ad lucil. Ip

se (inquit) voluptates in tormenta ver
tuntur: epule crudelitatem generant/
neruorumqꝫ torporem/ libidinemqꝫ/ et
articulorum deprauationem. Valeri⁹
vij. ca. ij. Aristo. (inquit) vtilissimum
preceptum est vt voluptates abeuntes
consideremus. si enim considerate fue
rint: pretermittētur. Proh dolor tamē
teste lactantio li. de falsa sapientia. vo
luptas a cūctis appetitur. sed honesti
vim nō hēt. Et li. de vero cultu idē la
ctantius. Illecebre (inquit) voluptatū
arma sunt illius cuius opus est expug
nare virtutem: scꝫ dyaboli. scit enī q;
mortis fabricatrix est voluptas. Vnde
vt refert Tul. in li. de senectu. Archita
tarentinus magnus inprimis/ ⁊ pre-
clarus vir/ nullam capitaliorem pestē
ꝙ voluptatem corporis hominibus di
cebat a natura datā. Cuius volupta-
tis auide libidines/ temere: ⁊ effrenate
ad potiendum incitarentur. hinc pa-
trie ꝓditiones/ hinc rerum publicarū
subuersiones/ hinc cum hostis clādesti
na colloquia nasci. Nullū deniqꝫ sce-
lus/ nullum facinus malū esse: ad qd̄
suscipiendum non libido voluptatis i
pellat. Et virgilius in bucolicis. Tra-
hit sua quemqꝫ voluptas. Ouidius p'io
de arte. Cure ē sua cuiqꝫ voluptas. Ca
tho. Pauca voluptati debentur/ plu-
ra saluti. Morbi cā mali est: sua nem
pe cuiqꝫ voluptas. Prosper in epigrā.
non semꝑ vere est felix īpleta voluptas
Hijs itaqꝫ testimonijs clare deducitur
ꝙ voluptas/ nutrix est libidinis/ omni
umqꝫ scelerum carnis. merito ergo vi-
tanda. Hij tamen voluptatem amāt/
qui delicate viuunt/ ⁊ escarum varie-
tate replētur/ ⁊ exinde luxuria infestā
tur. Ideo refert tul. li. de senectute pla
tonem dixisse escā esse voluptates ma-
lorum. ꝙ ea vicꝫ homines capiantur vt
hamo pisces. q; scꝫ in gula vitia nutri
untur. Ouidi⁹ lib. primo sine ti. Nox ⁊
amor/ vinumqꝫ nihil moderabile sua-
dent. Illa pudore caret. liber/ amorqꝫ
metu. Impia sub dulci/ melle venena
latent. Hec enim tria querunt volup
tuosi. scꝫ noctem: vt euitant pudorem.
⁊ libertatem amoris: vt neminē time-
ant. vinaqꝫ postulant/ vt luxurie fomē-
ta nutriant. Itaqꝫ voluptatibus carnē
⁊ spiritum inficiunt. ⁊ quanto volup-
tas maior est/ eo magis animum a se
de sua/ ⁊ statu dimouet. Sed teste q̄n
tili. li. iiij. Fallit voluptas. Et boeti-
us de consola. Voluptatum appeten-
tia plena est anxietatis: satietas vero
penitentie. Si igitur viuere continenē
cupis: voluptati non intendas. ne deli
cijs vaces. qd̄ faciunt seculi amatores
qui nihil aliud preter carnis edia som
niant. melos ⁊ carmina querunt. core-
as ⁊ iocos ⁊ quicquid voluptati subser
uit. sed teste ouidio. iij. de arte. Res ē
blanda canor/ scꝫ voluptuosis. sed eo-
dem ouidio teste. ij. d̄ reme. Eneruant
animos cithare cantusqꝫ lireqꝫ. Nam
cantibus/ varijs harmonijs libido se-
pius vendicatur/ ⁊ a voluptate nutri-
tur. Si enim sobrie viueres/ ⁊ delica-
te corpus non foueres/ periret rebellio
carnis: lubricitas discederet: ⁊ innume
rabilium temptationū genera sub iu-
go rationis teneres. scꝫ vite delicacitas
cōmessationum sūꝑfluitas/ luxū inces-
santer ꝓcurat. Macrobius li. saturna
lium. Ea que ex tactu: atqꝫ ex gestu vo
luptas/ est omnium rerū fedissima. eos
qꝫ maxime qui se hijs duab⁹ dedere vo
luptatibus incontinentes: ⁊ intempa-
tos dicimus. Tul. li. de finibus bonorū
⁊ malorum. vna voluptas multis ob-
scuratur voluptatibus in vita volup-
taria. Abscedant igitur hij qui volup-
tates virtutibus pretulerunt. sicut ari
stipiani. aliqui stoici. vt tangit augu⁹.
v. de ciui. dei. Horū eciā sequaces sunt
adulteri/ cetericꝫ libidinose viuentes.
voluptas enim non solum eam libidi-
nem ꝓuocat. quam naturā non ꝓhibet

sed eciā vsq; ad abusꝰ īdicibiles ꝓcitat
Nam voluptuose viuēs brutis bestia
lior fit/atq; īmoderatōr·bruta nempe
indicibile sodomiticū crimē respuunt
qđ tū voluptas in quibusdā ꝑuersissi=
mis hominibꝰ q̄nq; plantauit·Bruta
tū sue nature leges nō ita infringunt
Teste ouidio·ix·metha· Non vaccam
vacce/nec eq̄s amor vrit equaꝝ· Vrit
oues aries sequitur sua femina ceruū
Vn̄ igit̄ hoc enorme vitiū ꝓcessit/vt ce
teris aīalibus ꝑfectius/⁊ celsius(scꝫ
homo)ordinē nature q̄nq; ꝑuertere p̄=
sumpserit·Heu in limitibus nature
tot sūt peccandi genera·magna igit̄ il
lius est iniquitas/ꝙ hec oīa transcen=
dit·Nescio quis pctm̄ hoc adinuenire
potuit·Arbitror enim nullū primo ip
sum excogitare posse·sed demones de
lictoꝝ inuētores:ꝙ femīs se copulasse
feruntur/virisq; a quibꝰ gigātes ꝓces
sisse legunt̄·nō quidē eoꝝ ex semīe)qꝛ
nō hn̄t) sed ex trāslato viroꝝ semīe cō
ficta fecisse narrant̄·Hij igit̄ demones
qui nature sue leges subuertūt hoīes
quosdā(vt estimo)ad hāc enormitatē
deduxerunt:vt sodomite fierēt·⁊ ꝓ fe
minis masculos acciperēt·qđ fecisse le
gitur nero·vt narrat euncdius· Ludit
inquit in ancipiti cōstans fallatia sexꝰ
Femīa cū patit̄/ꝑagit cū turpia mas
est·Ideo ouidiꝰ li·ep̄laꝝ·Sint ꝓcul a
nobis iuuenes vt femina compti·Re
uera miror satisq; mirari nequeo: que
libido/aut cōplacentia in pari sexu ex
istat·nulla em̄ rōne aut rōnis colore h̄
vitiū excusari pōt:seu quouismō alle=
uiari·De ip̄o igit̄ tanq̄ de indicibili si
leamus·⁊ eā lubrici tanto repꝛehemus
in quā frequēter(ꝓh dolor) decidunt
hoīes·quā voluptas nutrit:nūc adulte
ria·nūc raptus/⁊ stupra/hoīm societa
ti inserēdo·Nāq; tāto vsu hmōi forni
cationes exercent̄:vt ꝓ erubescentia n̄
hēantur·imo certe ꝓ honore/⁊ gloria·
vix em̄ veret̄ mulier adultera nūcupa

ri·viri quoq; iugiter adulterari minī
me timent·Refert tū valerius li·vi·c·
v·(vt supra narratū est)ꝙ filiꝰ salēci
ꝓpter adulteriū vtroq; oculo priuari cō
demnatus fuit·Itaq; adulteria olim
sic īpunita(sicut nunc)nō ꝑmitteban=
tur·Nā(teste terētio in andria) Inge
niū hoīm ꝓcliue est ad libidinē· Oui
dius đ ponto·veneris dānosa libido n̄
solet in mestos sepe venire thoros·sed
potiꝰ quieta cōiugia rumpit·Ideo cō
sulit tibullꝰ li·iij·Ne vos decipiāt pē=
dentia brachia collo·Nec capiat blan
da sordida lingua p̄ce· Nempe eloq̄a
ficta que blanda videntur/vtriusq; se
xus homines sepe decipiūt ornatibus
quoq;/atq; muneribꝰ alliciunt·Iuxta
illud ouidij primo de reme·Decipiunt
cultu/auro gēmisq; tegunt̄·Omnia ꝑs
minima est ip̄a puella sui·qꝛ scꝫ puel=
le plurime plus ferūt in ornatu q̄ in ꝓ
prio corꝑe toto·suis ergo apparatibus
ducuntur hoīes ad viā ꝑditionis· ibi=
q; felicitatē querunt:vbi nō nisi fedi=
tas/⁊ corruptō est·Attendat igitur sa
piens quibꝰ coniungit̄ consortijs·Naꝫ
vt qui tangit picem/inquinabit̄ ab ea
sic vir insertus feminarum conuiuijs
difficiliter ꝯtinens ē·Vn̄ ouidiꝰ·ij· de
reme·Non facile est thauꝝ visa retine
re iuuenca·Vt pene extinctum cinerē
si sulphure tangas:Viuit/⁊ ex modi=
co maximus ignis erit· Itaq; modica
occasione libido totū hoīem vrit·Sed
quid sapiens facturus erit vt caste vi
uat:Ibi namq; expedit:vt feminarū
visum/⁊ tactum fugiat· sobrie viuat:
vitaq; voluptuosa non viuat·Nam te
ste oui·vbi supra·Diuitijs alitur luxu
riosus amor·Nō habet vnde suū pau
ꝑtas pascat amorē·Et subdit ad pro
positum·Vina parant animo veneri
si plima sumas·Ideo catho·Cū te de
tineat veneris dānosa voluptas·Indul
gere gule noli·q̄ ventris amica ē·Nē=
pe si sobrie vixeris:facilit̄ castus eris·

Si autem per castrimatgiam castitatem neglexeris: ad omnium vitiorum pcipitationem faciliter declinabis.

Capitulum vicesimũ septimũ de inuidia.

Inter vitia minus excusabile est inuidia. occasione eniz nõ solum vera: sed etiam apparente caret. Quid enim tibi/si bene primo fuerit: aut cur ĩde anxiaris. Si autez quis lugeat quale tibi inde gaudium assurgit. Dices enim qd te offendit: sed tũc non inuidia/sed ira/ꝛ vindicta tuum odium est. Rursus dices. bonum alienum tibi obesse/aut male factum prodesse. eo ꝙ prosperitas proximo collata tui esset: si non foret ipse aut si casu vel obitu decederet. sed tũc peccatum tuum non proprie inuidia: sed potiꝰ ambitio/vꝉ auaritia est. Tũc autem inuides quando ex propria malitia alterius bonum videre nequis. aut malum cernere letaris. Si eñi ex inde nec bonum decrescat/nec maluz contingat: inexcusabilis vtiqꝫ malitia tua est. Vnde inuidus quasi non videns dictus est. quia ꝙ inuidet: alterius prosperitatem libenter non videt. De cõsimili vitio loquitur Ouid. de ponto. Edere viuos liuor/ꝛ iniusto carpere dente solet. quia scꝫ inuidi iustis semp inuident. quorũ malitia liuor merito nũcupatur. Claudianus in maio. Rabiẽ liuoris acerbi nulla quies placare potest. Oratius in epistolis. Inuidus alterius rebus marcescit opimis inuidia siculi non inuenere tyranni maius tormentum. Marcialis cocus. Rumpatur quisquis rumpitur inuidia. Nullum enim maius flagelluz mentis ꝙ̃ sit inuidia. corpus namqꝫ desiccat. faciem pallidat. suspiria gemebunda inferit. coꝛ triste facit. dentium rugitus cõcitat. detrahere petit. ignominiam alterius libenter enarrat. sed honorez pferre rennuit. querit inuidia non quid aut quomodo dicat. penes se murmurat. seipsum affligit nec deforis venit sed ex interiori malitia manat. Hoc eñ vitium demones habent humane inuidentes proli. quorum filij perditionis sunt homĩes inuidi alterius bonũ proferre dolentes. quibus mos est omne qd proximorum est appetere. etiaz si melius possideant. Dicunt enim illud ouidij primo de arte. Felicior seges est alienis semper in agris. Vicinumqꝫ pecus grandius vber habet. O impia/turpis/nequissimaqꝫ ĩuidia. ꝙ̃t viros perdidisti: quot degradasti bonos/ꝛ prudentes: cetera enim vitia occasionem licet non sufficientem/aliq̃tenus tamen apparentẽ exhiberẽ possunt. sed tu ĩuidia tue malitie cãm ignoras. Est enim quis superbus: quia diues. quis iracundus/quia lesus. qs gulosus: quia edacibus iunctus. quis lubricus: quia mulier infestat. quis piger quia pinguis/aut senex. quis auarus: quia deficere timet. Sed non apparet cur inuidus quis existat/nisi ex ppria malitia/qua quis seipsum prouocat: ꝛ de bono alieno doloꝛem sibi aggregat. Vnde in prouer. sapientum dicitur. Inuidia est animi dolor ex alienis cõmodis. nulli enim ĩuidet vir bonus/ꝛ prudens. Et subdit. Scias eñi multis abundare virtutibus in se/qui alienas amat. Tullius in oratione p cornelio balbo. Est hec seculi malitia quedam/atqꝫ labes: virtuti velle inuidere: ipsumqꝫ florem dignitatis infringere. Erubescant igitur inuidi qui sui criminis occasionem nesciunt. Dicente tullio in tusculanis questionibus iiij. Inuidẽtia ẽ egritudo suscepta pter alteriꝰ res psperas: cũ nihil noceat ĩuidẽti. Jõ socra. ait. Malũ alienũ tu

um ne feceris gaudium. Nempe mag
nis tristitijs affligitur qui semper do=
let: vbi proximus prosperatur. Nā al
terius molestia ex compassiōe quadaꝫ
naturali animum molestat: eciam in=
uidi recusātis. saltem ad tempus quā
ꝙ non perpendat: nisi cum totus īma
nis fuerit. Et si rursus de bono alteriꝰ
dolꝫ: in quo igitur gaudebit? Hec em̄
miseria inuidorum est: ꝙ seipsos affli
gunt non solum aduersitatis occasio=
ne/ qđ faciunt irati: sed eciam propria
malicia/ ⁊ imaginatione. Quid em̄ ob
fuisset fabio: si regi anthioco naues e
largitus fuisset: quas secauit/ ⁊ interi=
tui ddit. Narrat em̄ vale. li. vij. Quod
cum fabius regem anthiocum supassꝫ
dimidiamq̄ꝫ partem suarum nauium
ex pacto recipere deberet: tunc fabius
naues singulas per medium iussit di=
uidi: vt regē anthiocum classibus pri
uaret. Sed quid sibi profuit. Nūquid
melius ei fuisset (ex quo victor erat)
si pactum prospere tenuissꝫ. Hoc tam̄
fieri inuidia non permisit. que nulliꝰ
bonum permittere potest. Heu noui.
quoniam inuidia fera pessima est. suo
q̄ꝫ veneno eo citius inficit/ ⁊ pungit: q̄
aliquem meliorem/ ⁊ virtuosiorem sē
tit. quoniam (teste tullio in rethorica
secunda) Virtutis comes est inuidia.
Africano siquidem dedit industria v̄
tutem: virtus gloriam: ⁊ gloria emu=
los comparauit. Salustius in iugurthi=
no. Post gloriam memincris inuidiā
sequi. Itaq̄ꝫ iter mortales difficillimū
gloriam inuidiam vincere. Nam dya
bolus illius sator est. Cōsideret igitur
prudens ꝙ graue peccatuꝫ sit inuidia
que spōte: ⁊ ex propria malitia in ani
mo concipitur. Vnde tul. in philipp. ij.
Hec (inquit) grauiora sunt mala que
animo concipiuntur: ꝙ que corpore fe
rūtur. Miserior igitur est qui in se su
scipit scelus: ꝙ qui alterius facinus su
scipere cogitur.

Finit liber. vi. Incipit septimus qui est de morte et consideratione eius. Et primo premittitur prologus in eum.

Tatus omnis humanus
rumosus est/ nulloq̄ꝫ iure
status debet vocari: nisi re
bus decliuioribus compa
retur. Omnes enim diui=
tes/ ⁊ potentes olim qui floruerūt mo
dico terre angulo conclusi sunt. Itaq̄ꝫ
mors cunctis pompis honoribus ter=
minuꝫ imposuit. Quāobrem huic. vij.
li. ꝓloguꝫ de morte premitto. Arbitror
enim mortem fore speculum quorum
libet statuum mundi. Nā qui se mor
turū ꝯsiderat/ si scelus est: minime glo
riat᷑: cernēs suo principatui ignotuꝫ fi
nem p̄beri si pauꝑ quis est: tolerantie
remediū mors ipa p̄stat. eo ꝙ facilius
dolorē animꝰ gerit quē nouit breui cur
su cōsūmari. Fiet igit᷑ ꝓcessus. vt in p̄=
cedentibus ꝑ problemata.

Capitulum primū de miseria et breuitate huius vite.

Ite huius breuis cursus an=
xietatibus fatigatur. Itaq̄ꝫ vi
ta presēs nihil aliud videtur
nisi miseria breuis. Vnđ Job. Homo
natus de muliere/ breui viuens tempe
repletur multis miserijs. Et ex puer.
sapientum colligitur. ꝙ homo vite cō=
modatus est/ non donatus. Lex enim
vniuersal᷑ est: que iubet ⁊ nasci ⁊ mo=
ri. itaq̄ꝫ male viuūt q̄ se ꝑvicturos pu
tāt. Nēpe nō ex debito/ sꝫ ex mutuo vi

uimus· Queso igitur ne quis dicat tot
vel tot ānos habeo· qꝛ anni tui nō sūt
ex quo mutuo accepisti· Unde cuidam
dicenti· xiiij· annos habeo· responsuꝫ
est· xiiij· annos cōmemoras quos non
habes· qꝛ preterierunt· ⁊ si essēt· eos nō
haberes/ qꝛ non possideres· hec tangit
seneca li· de naturalibus questionibus
Igitur sileant· qui pregrādi iuuentu=
te de futuris annis gloriantur· sileant
⁊ hiqui sua vetustate laudem sibi a=
scribunt· mirāda sevidisse iactant· Nā
isti gloriātur de eo qđ oīo preterijt· iu
uenes autem in eo sperant cuius secu
ritatem ignorāt· Ouidi⁹ sine titulo li·
primo· Labitur occulte fallitqꝫ volubi
lis etas· Et celer admissis labitur an
nus equis· Et idem· iij· de arte· Ludi
te formose tenere cātate puelle· Nam
defluunt anni more fluentis aq̄· Nec
que preterijt iteruꝫ reuocabitur nuda·
Nec que ꝑterijt hora redire potest· O
quomodo putas eos fastibus eleuari
qui solia mundi optinent· eo ꝙ sui trā
situs primitateꝫ negligunt· quāta enī
esset temeritas eorum· si absqꝫ fine vi
uerent· ex quo modica vite morula ex=
tollit cornua ipsorum· Attendant enī
illud Oui· xv· metha· Cuncta fluūt ni
hil est qđ toto prestet in orbe· Ipsa q̄=
qꝫ assiduo voluūtur tempe motu· Oui
dius li· vi· de fastis· Tempa labunt̄ ta
citisqꝫ senescimus annis· Petronius·
Heu nos miseros ꝙ tot⁹ homuntio nil
est· Nil erimus cuncti postꝙ nos aufe
ret ortus· Nunquid ergo laudabile fo
ret/ si nos ipsos conspiceremus· dierū
qꝫ breuitateꝫ oculis ante poneremus·
tunc enim supbia periret· diuitie suf=
ficerent pauce· diuinoqꝫ cultui singuli
vacarent· Porro nullus tam effrons/
tam impenitens inueniri posset· qui in
tremore mortis reconciliari deo dispo
neret· Nouimus tamen ꝙ mori optet
sed non attendimus· ⁊ si occurrat me=
moria quēdā· tunc pcrastinamus/ mū

diqꝫ vanitatibus nos occupantes faci
liter desistimus· Utinaꝫ attenderem⁹
illud maximiani· Cuncta trahit secuꝫ
vertitqꝫ volubile tempus· Nec patitur
certa currere queqꝫ via· Jam nihil est
totuꝫ qđ viximus omīa secū· Tempus
ꝑteriens/ horaqꝫ summa trahit· Rur=
sus si breuitas vitam spernere nō do
cet· saltē hoc faciat ipsi⁹ breuitatis mi
seria· Nā (teste apuleio li· đ deo socra
tis) Fortuna caduca sigillatim morta
les voluto tempe vocat· anxijsqꝫ men=
tibus/ ⁊ obnoxijs corpibus viuunt· vn̄
secundus phus· Quid est (inquit) ho=
mo· ⁊ rn̄det· mens incarcerata· fantas
ma temporis· speculator vite· mancipiū
mortis· trāsiens viator· loci hospes· a=
nima laboriosa· pui temporis habitacu
lum· Hijs igit̄ attētis· quis sapiēs de
vita presenti sollicitabitur· in qua nō
nisi miserie reperitur· Et licet bruta vi
te miseriā habeant· angustior tn̄ est vi
ta humana· cui natura minime puidit
bestijs autem necessaria dedit· Unde
plinius in hystoria naturali li· vij· Ce
teris inquit animantibus varia tegi=
mēta natura tribuit· vt cornua/ spinas
pennes/ squamas/ vngues/ arboribus
cortices· hominē vero nuduꝫ natura p
duxit· Dicēte cathone· Infantē nuduꝫ
cuꝫ te natura creauit· Paupertatis on⁹
patienter ferre memēto· Sidonius in
suo epl̄ari li· v· o necessitas abiecta na
scendi/ misera viuēdi/ dura moriendi
Vale· li· ix· ca· xij· Humane vite cursus
put fortuna gubernaculuꝫ rexerit· mo
do aspero· modo tranquillo motu per
agitur· spe semp minor dum ⁊ cupide
votis extenditur· ⁊ fere sine ratōne cō
sumitur· Mirū est igit̄ cur sapientes
qui se reputant/ tantis criminibus mi
sere vite fomenta conquiescant· Nulli⁹
enim in corpore viuēs felix esse potest
si qua tameꝫ felicitas fuerit· ideo est/
quia vita mente abutitur presens· fu
turaqꝫ bonis operibus expectatur·

Nam dicit plautꝰ in aulul· timor/cu-
piditas/auaricia felicē esse non sinūt
hominē: scz in pn̄ti vita· Boetius· iij·
de consola· dignitatibus fulgere vis:
⁊ preire ceteros honore cupis· sed tan
dem obnoxius periculis patebis· glo-
riā petis/sed securus esse desistes· Nē
pe ⁊ in considerādo quid mors sit gau
deo: et lugeo· gaudeo (inquā) vite future
visa magnitudine· cuius aditus bona
mors est· sed lugeo: quia corpus formi
dat mortem· lāguores habere timescit
⁊ in cinerem redigi recusat· Reuera
tamen sapiens si fuero: plus adest mi
hi gaudij quā luctus· Nam si mors me
molestat: spes futuri seculi magis me
delectat· Noui enim q mors transitꝰ
breuis est· Vnde Hildebertus d exilio
suo· Mos est (inquit) hic hominis sē-
per cum tempore labi: ⁊ semꝑ quadaz
conditione mori· est hominis nudum
nasci/nudumqꝫ reuerti· est hominis pu
trere solo: limūqꝫ fateri· ⁊ miseris gra
dibus in cinerez redigi· res/⁊ opes pre
stantur ei· famulātur ad horam· est lo
cuples mane: vespe pauꝑ erit· Mar-
cialis cocus· Gaudia non remanent
sed fugitiua volāt· scz post mortem· vn̄
maximienꝰ· O quā dura ꝑmit misero cō
ditio vite· Nec mors humano subiacet
arbitrio· Dulce mori miseris sz mors
optata recedit· At cum tristis erit pre
cipitata venit· Morte melius quā mor-
tis ducere vitam· Pena minor certaz
subito ꝑferre ruinā· Quā q pertimeas
sustinuisse diu· Et subdit· Quot bona
tunc habui tot modo damna fleo· Nō
ne placet melius certis confidere rebꝰ
Euentus varios res noua semꝑ habz
Felix qui potuit tranquillam ducere
vitā· Et letos stabili claudere fine di-
es· Ex quibus cōcluditur breuitas mi-
seriaqꝫ vite presentis·

Capitulum secunduz quomodo vita ꝑsens est carcer anime·

Anima rationalis deiformis
est/imortalisqꝫ· sibi ergo car-
cer est corpi iūgi mortali· car-
nisqꝫ ꝑuitas spirituz ad scelera trahit
⁊ velut mācipata carceri: sic anima fe
nestrulis angustis res deforis conspi
cere potest· vt tangit Hildebertus
de exilio suo· Vnde loquendo in ꝑsona
anime sic ait· Egrediar: sz nescio quo
sed nescio quando· ⁊ fortasse dies iste
supremus erit· Est ergo ponēda domꝰ
q̄ libera tristi carcere ꝑpetuo iure care
re queam· Itaqꝫ anima petit vt extra
corpus sit/carcereqꝫ careat· sibi igitur
tediū est corpus· Vnde ⁊ sapientes plu
res corporis tedia vitare volentes/ se
ipsos interfecerunt· Vnde (narrāte eu
sebio in cronicis· anno imperij augusti
xl· primo· marcus portius catho latinꝰ
declamator/tedio duplicis quartane
seipsum interfecit· In hoc autem atte
stari minime debet· qꝛ se necare nul-
lus iure potest· ipsumqꝫ/atqꝫ lucreciaz
hac de causa redarguit Augꝰ· in li· de
ciui· dei· Sufficiat autem q prelibata
hystoria in hoc seruit nobis/q vita ꝑ-
sens tediosa est: ipsius aīe carcer· Naz
corpus sordibus constringit animam
Vnde prudentius· estuat ⁊ sordes· atqꝫ
arta vincula recusat· scz anima· Gal-
terus alexan· vij· Allicit illecebris ani
mam caro· nec sinit esse principij me-
morem q eiꝰ imaginis instar facta sit
⁊c· qꝛ scz carne inclinante: anima sepi
us obliuiscitur: q sit imago dei· quan
do scz oꝑibus rationis se nō conformat
Eandem sententiam tangit bernardꝰ
in microcosmo· Sed lector querere po
test: an mori appetere liceat visa mise
ria vite· Cui respondenduz occurrit: q

vir sapiens ad mortem currere nõ te-
netur· sed vitam exire vt dominꝰ dis-
ponit libenti animo· Vnde seneca ad
lucil· epl'a· xxiiij· Quotidie morimur·
quotidie enim demitur aliq̄ pars vite
Et subdit· Ridiculū currere ad mor-
tem tedio vite· Vir (īquit) fortis sapi-
ens non debet e vita fugere/ sed exire
Idem seneca epl'a· lxxvij· Nec vita sit
tedio/ nec mors timori· Et sb̄dit· Quic
quid enim expectatum est diu leuius
accedit· Itaq̧ si mortem absq̧ timore
expectaueris: eaz non ita formidabis·
Vnde quintus curtius li· iiij· Fortium
virorū est magis mortem cōtemnere:
q̄ vitam odisse· Valerius maximꝰ li·
ix· Ratio vitam diligere/ mortem nō
timere precipit· Epicurus· Ridiculuz
est currere ad mortem tedio vite· vt su
perius seneca· Et subdit epicurꝰ Quid
inquit) tam ridiculum/ q̄ appetere mor
tem· cum vitam inquietam tibi feceris
metu mortis· Nā seuitia est velle mo
ri/ vt inquit lucanꝰ li· v· Nempe aliud
est vitam cōtemnere: aliud est non ti-
mendo mortem vitā odisse· Nulli em̄
fas est vitam odio habere· ipsam autē
cōtemnere sapientis· Galterus alex·
vi· Fortis animi est cōtemnere vitam
non tamen odisse· Aliqui tamen vitā
non ex virtute/ sed ex miseria contem-
nunt· quibus laus debetur· Marcial
cocus· Rebus in angustis facile est cō
temnere vitam· fortiter ille facit q̄ mi
ser esse potest· Ex p̄dictis ergo colliga-
mus: q̧ nec ad mortem currēdum/ nec
vita presēs amanda est· Qui em̄ mor
tem querit: dies breuiat: in quibus p̄
ficere habet· qui autem vitam diligit
animam incarcerari non metuit· vitā
ergo potes non odisse: sed contemnere
libet· vt non leteris animam imortalē
corruptibili corpi applicari·

Capitulum tercium de contemptu mortis·

Insipientie est formidare: qd̄ vitari non potest· qd̄ cum acci dit· ipi sapienti vtiq̧ melius est· Sed nunquid mortē formidare na tura petit· Quis igitur quātumcūq̧ sa piens nō timebit· Nempe mortē absq̧ delicto formidare potes: si eam natu- rali quodam desiderio refutes· sed sa- pienter si deliberaueris: eam nō timē dam concludes· Aliud enī est primis motibus impellentibus timere mortē aliud deliberatione p̄habita non con- temnere mortem· qd̄ faciunt insipiētes Vnde seneca li· de remedijs fortuitorū Stultum est timere qd̄ vitare non po tes· Idem li· vi· de naturalibus q̄stio- nibus· Contemne mortem/ ⁊ omnia q̄ ad mortem ducunt: siue bella fuerint siue naufragia/ siue grauia pondera· Nūquid amplius facere possunt: q̄ vt corpus ab anima resoluant: quod nul la diligētia: nl'la potentia euitari po- test· Nam sepatio corpis/ ⁊ anime ho minis/ vtrāq̧ ptem sue nat'e restituit· Nam terre debetur corpus cum ex il- la plasmatum fuerit· celis autez imor talibus īmortalis anima debet· Sapi ens igitur contemnat mortez· Valeriꝰ li· ix· Corpis ⁊ anime societas non fir mo vinculo coheret· facile dirimitur· Nam stultū est in eo confidere/ qd̄ le- ui p̄ditur casu· Varro in suis sentētijs Is cum natura litigat: qui mori gra- ue fert· duplexq̧ malum est: cum mole ste ferimꝰ qd̄ necesse est· Seneca de na turalibus questionibꝰ· Pusilla res ē hominis vita: sed ingens res cōtemp tus vite· hanc qui cōtempserit: securus videbit maria turbari: securus aspici et horridam faciem fulminantis celi· Quid (inquit) ad me q̄ magna sint q̄

bus pereo. Ex quibus concluditur ꝙ
vita contemnenda est: ex cuius contēp
tu sequitur cōtemptus mortis. Et idē
sene. in troade. Optanda res est sīn me
tu mortis mori. Idem in thieste. Abe-
ant questus discat timor. Idez in her-
cule etheo. Nusꝙ ille miser est cui fa-
cile est mori. O utinam diuites mun-
di ista respicerent: mortēqꝫ non ita ti-
merent quā ideo formidāt: qꝛ sua pos
sedia diligunt nimis. quia timēt hijs
priuari in quibꝰ cōfidunt. Si enim in
bonis post mortem futuris cōfiderent
mortem vtiqꝫ contemnerent. Utinā at
tenderent illud senece ad lucillū. xxvi.
Que querela est/ aut incōmodū: si quic
quid debeat desinere/ deficiat. Et quis
exitus melior: ꝙ in finem suum natu
ra soluente/ dilabi. Nempe mors pre
cessit/ ⁊ mors secutura est. vt ponit idē
seneca ep[la]. liiij. Et idem seneca epl'a
lxxviij. Nemo (inquit) tam imperitus ē
vt nesciat se aliqū moriturū esse. ⁊ ta-
men cum ꝓpe accesserit: tremit/ ⁊ plo-
rat. Nūquid ille (inquit) tibi videtur
stultissimus/ qui fleuerit eo ꝙ añ mil
le annos non vixerit. Eque stultus ē
ille qui flet eo ꝙ post annos mille non
viuet. Hec (inquit) paria sūt: non eris
non fuisti. vtrūqꝫ tempus alienum est
Quid enim fles: ad hanc legem cū sis
natus. Idem epl'a. lxxxij. Non est au
tem mors gloriosa: sed fortiter mori ē
gloriosum. Que dementia est fugere:
cum retroire non possis. Tulliꝰ in phi
lip. viij. Turpis fuga mortis. oīqꝫ morte
peior est. Qui ergo sapiens est/ mortez
non metuit. Idem tul. ij. de tusculanis
questionibus. Quia mori necesse est/ ⁊
quia mors nihil habz qđ sit horrendū
mortem ideo non timeo. Unde refert
val. li. vi. c. ij. ꝙ cum theodorus cyrene
us regem lisimacum increpasset/ eo ꝙ
quedam nimis īdigesta fecerat: ob hoc
lisimacus iussit theodorum cruci affi-
gi. ⁊ tunc theodorus ait: mea siquidez

nihil īterest/ humi/ aut sublimi putre
scam. Catho. Fac tibi ꝓpones mortem
non esse timendam. Que bona si ñ est
finis tñ illa malorum est. Non metuit
mortem qui scit cōtemnere vitam. vñ
lucanus li. viij. Mors vltima pena ē
nec metuenda viris. Si enim aliq̃ pa
cto mors effugi posset/ aut si post mor-
tem nulla vita esset: vtiqꝫ formidanda
foret. sed a nullo euadi poterit. sancte
qꝫ moriens vita post mortem fruet᷑ po
tiori. Nulli igit᷑ sapienti restat pauor
mortis. Unde secundus phūs. Quid (
inquit) est mors: ⁊ respōdit. extremus
somnus; diuitum pauor: pauꝑum de-
siderium: ineuitabilis euentus: latus
hominis: fuga vite: resolutio omniuz.
Oratius. Debemus morti nos/ nr̄aqꝫ
Et subdit. Mortalia facta ꝑibūt. Oui
dius in epl'is. Occurrunt animo pereū
di mille figure. Morsqꝫ minus pene
ꝙ mora mortis habet. Et Oratius in
odis. Omēs vna manet mors: ⁊ calcā-
da via semel leti. Et sene. in tragedijs
Fatis agimur. Credite fatis. non solli
cite non possūt cure mutare rati stami
na fati. serius/ aut ocius sedem ꝓpera
mus ad vnam. Ecce igitur apte cōspi-
cimus mortem vitare nō posse. Nimi
rum igitur si contemnenda consulitur
Attendamus enim (qm̄ teste claudia
no in minori) Omnia mors capit. Un
de morti loquēdo sic dicebat: quicquid
liquidus complectitur aer: quicquid a
lit tellus: quicquid maris equora ven
tus: qđ fluuij voluunt qđ nutriuere pa
ludes: cuncta tuis pariter cedunt ani-
malia regnis: lunari subiecta globo: qꝫ
septimꝰ auras/ ambit: ⁊ eternis mor-
talia seꝑat astris. sub tua purpurei ve
niunt vestigia reges: dposito luxu tur
ba cum pauꝑe mixtum: omnia mors e
quans. Ouidius. iiij. sine titulo. Omne
sacrum/ ⁊ mors iportuna prophanat.
omnibus obscuras inicit illa manus
viue pius: morere pius: cole sacra colē

tem/ mors tamē a templis in canabu lis trahit. Que verba nil aliud sonāt tam claudiani/ q̄ ouidiꝫ/ nisi q̄ omnia que sunt sub concauo lune pibunt. oīs q̄ homo pius/ vel impius/ suos morte terminabit dies. Nempe mori natura le est. et omnia post mortem in id pe tunt resolui/ ex quo pcesserunt. Unde maximianus. Ortus cuncta suos repe tunt matremq̄ requirunt. Et redit in nihilum qđ fuit ante nihil. Et lucanꝰ Capit oīa tellus que genuit celo. Sta tius in thebaidos. Mille modis leti miseros mors vna fatigat. Prosper ī epigrāma. Ferro/ peste/ fame/ vinclis/ ardore/ calore. Mille modis miseros mors rapit vna homines. Quibus at tentis/ mors contemnenda ē. quam euitare nullus eciam sapiēs valet. In numerabiles enim laqueos hominibꝰ tendit. et inspirate venit. Unn̄ eunodiꝰ Mors nō expectatis ordinibus venit Ipsa est enim omniū mortaliuꝫ finis sed ipsa finem non habet/ q̄diu seclm̄ presēs manebit. quinimo et mors pec catorum semp mors erit. est ergo sine fine finis. Unde sello. Mors omne du rum/ presens/ graue/ triste/ futurum. Sine carēs finis/ et plena ruina ruinis Omnia enim mors cadere facit. sed pꝰ illam viuentibus pie celsus iudex deꝰ miranda pmittit. Vir ergo sapiens est qui mortem contemnit.

Capitulum quartum de preparatiōe et deside rio bone mortis.

Mors bona in eternam cōmu tat vitam mortalem. neq̄ bn̄ morientibus mors vere con tingit. sed vita mltō celebrior assignat Unde mercurius termegistus ad ascle pium. Nos quidem pn̄ssimis votis op tamus/ si diuine placeret pietati/ vt nos mundana custodia absolutos superio ri parti nature restituat. Et hec ē mer ces pie sub deo diligēter/ et cum deo vi uentibus. Ouidius. iij. metha. Ultima semp expectanda dies homini est. di ciq̄ beatus ante obitum nemo suppre mum debet. Nam vita presens/ bea titudine frui non potest. mors ideo bo na qua vir pius deo cōiungitur. Gau fridus in poetria noua. Quādoquideꝫ mortē non posse vitare necesse est/ trā seant in formam virtutis. quasi dicat q̄ facienda ē de necessitate virtus. Nā tūc virtus est/ si bene appetis/ qđ bene habere potes. tunc eniꝫ mortem bene habes/ quando vt bene moriarisꝰ pro uides. Unde macrobius li. i. d̄ sompnio scipionis dicit mortem phantibus esse appetendam/ ipsam phiam esse medi tationem moriendi. Unde plato duas mortes hominis nouit/ quarū vnā na tura et alteram virtutes pstant. homo enim moritur/ cū anima relinquit cor pus solutuꝫ lege nature. Mori eciam dicitur/ cum et ipa anima adhuc in cor pore pstituta/ corpeas illecebras (phi losophia docente) contemnit/ et cupidi tatum dulces insidias/ reliquasq̄ oēs passiones exuit. Et hanc mortem dic plato sapientibꝰ esse appetēdam. Sic enim mori nihil aliud est/ nisi vite vo luptates cōtemnere/ et futuram vitam desiderare. Marcia. cocus. Dulcia de fecta moderatrix carmina lingua. Cā tator cignus funeris ipse sui. Itaq̄ si cut cignus cantat dum est moriturus/ sic eciam sapiens letari debet dū mo ritur/ meliꝰ victurus. Sed mors a plu rimis formidatur/ eo q̄ pauci ad bene mori preparantur/ quomodo enim bn̄ mori poteris/ si tue mortis casum non puides/ si vt bene moriaris opa bona non pficis. Nēpe si scires te bene mo riturum/ morti forsan non ita contra diceres. Vis autez scire que mors tua

erit: viuere sic studeas/ vt bn̄ mori que
as: q̄lis enī vita fuit: talis ipsa mors
erit. Vnde tullius in li. d senectu. Hoc
premeditatum ab adolescentia debet
esse: mortem vt negligamus. sine qua
meditatione tranquillo animo nemo
potest esse. Moriendum enim certe ē.
⁊ id incertū: an eoipso die. Mortē igi
tur omnibus horis impendentē timēs
quis poterit animo tuto cōsistere. Sa=
piens igitur quisq̄ equo animo morit
⁊ ab hac vita discedit: tanq̄ ex hospi=
cio. Cur igitur multis mors est sic one
rosa. Ideo est: quia inopinate moriun
tur. nec de futuris bonis post mortem
habendis sollicitantur. Tullius de pa
rado. Mors terribilis est his/ quoruz
cum vita omnia extinguūtur: non his
quorum laus emori non potest. Idez
tul. in tuscul. questionibus li. i. Tota(
inquit) phōrum vita (vt ait plato) Cō
mēdatio mortis est. Nam quid aliud
agimus cum a voluptatib9 idest a cor
pore/ cum a re familiari que est mini=
stra ⁊ famula corporis: cum a repub. cū
a negotio omni seuocamus animum:
qd̄ inquantū agimus: nisi animuz ad
seipm̄ aduocam9: secum esse cogimus
maximeq̄ a corpe abducimus. Secer
nere autem a corpe animuz: nec quic
q̄ aliud est q̄ mori discere. Quare hoc
cōmentemur (mihi crede) disiungam9
nos a corpibus: idest cōsuescamus mo
ri. Ille ergo viuēs moritur: qui carnis
desideria nō sequitur. Nam quid est
mors nisi sepatio anime a corpe. Que
tunc sepatur: qn̄ voluptates ipsius n̄
imitatur. Seneca in agamennone. O
q̄ miserum est nescire mori. Illi enim
mori nesciunt: qui se tanq̄ morituros
non disponunt. Nullum enim bonum
adiuuat habentez: nisi ad cuius amis
sionem preparatus est animus: vt sene
ca inquit ad lucil. epl'a. iiij. Quasi di=
cat q̄ ad mortem sic se debet p̄parare
homo/ vt que possidet sic diligat: q̄ p=
dere nō timeat. Seneca ad lucil. epl'a
xxvi. Qui mori didicit: nature seruire
didicit. supra omnem potentiā mors
est: ⁊ certe extra omne. Quid ad illum
scz moritur̄) carcer/ ⁊ claustra/ ⁊ custo
dia. Mors enim liberum ostium hēt
Illum igitur lauda/ ⁊ mirare: quē nō
piget mori: cum amet viuere. Que em̄
est virtus cum eijciaris exire. Sapiens
enim nil inuitus facit. necessitatē effu
git. Hec sene. ad lucil. li. iiij. O vos igi
tur seculi sapientes discite preuenire
mortem: viam p̄parate vobis: nec dif=
feratis. Nescitis enim diem neq̄ horā
qua mors vētura sit. Versificator. Ne
sis securus hodie/ vel cras moriturus
Intus/ siue foris est p̄ima cā timoris
Cunctis sis horis hominis memor in=
terioris. Sed imemores illi inueniun
tur: qui corpis desideria complere tā
tūmodo nituntur. Vtinam aīaduerte
rent corpis edia. fufis anime solatijs
compari non posse. Salustius in cati=
linario. Mors erumnarum requies ē
non cruciatus nec mors mala est: qr
nullum malum gl'iosum. mors autem
gl'iosa est. vn̄ ⁊ zenomanus sibi mortē
intulit: vt feliciter post mortē viueret.
narrante lactantio. ⁊ licet bn̄ fecisse n̄
credatur: vite tn̄ future celsitudine at
testatur. Vnusquisq̄ igitur ita se pre=
paret: vt morte gloriosa finiat vitam.
Seneca. iij. de naturalibus questioni
bus. Mors est lex/ tributuz/ officium=
q̄ mortalium. malorumq̄ omnium re
medium est. Et subdit. Mortis igitur
nomen non formides. effice illaz cogi
tatione multa tibi familiarem: vt illi
obuiam exire possis. Vnde in puer. sa=
pientuz colligitur. q̄ cum vita est gra=
ta: conditio mortis est optima. Et boe
tius primo de consola. Mors hominū
felix/ que se nec dulcibus annis inserit
⁊ mestis sepe vocata venit. Hec eteniz
sepius considerans: clare conspicio be
ne viuere optere/ bn̄ cupienti mori. bo

naqꝫ mors prebebit que vita non pōt exhibere preses. Seneca ad lucil. xxiiij. Multum fuit cartaginem vincere: sꝫ amplius mortem non timere. cuiꝰ beneficio nil ante ferendum. Licet tamē mors (vt prelibatum est) bona sit: nulli tamen mortem licet inferre. Seneca in agamennone. Rudis itaqꝫ tyrānus est: morte qui penam exigit. vita agitur quantum deo placet vnicuiqꝫ ꝑmittenda est: nisi sceleribus mors pro mereatur. Ex prelibatis igitur hoc suscipiat documentuꝫ lector. vt scꝫ bene viuendo mortis vendicet ꝓicium dieꝫ legemqꝫ moleste non ferat omnibus equam. Boetio testante. ij. de consola. Mors inuoluit hominem pariter/ et celsum caput/ equatqꝫ sūmis infima. Oratius li. carminum. Pallida mors equo pulsat pede pauperum tabernas regūqꝫ turres. vite sūma breuis spem nos vetat inchoare longam. Claudianus in minori loquēdo morti ait. Omnia mors equas. tu damnatura nocētes. Tu requiem datura pijs. te iudice sontes. Impia cogentur: iure cōmissa fateri. Vnde hildebertꝰ cenomanēsis. Mors dominuꝫ seruo/ mors sceptra ligonibus equat. Dissimiles simili ꝯditione trahens. Seneca. iij. de naturalibus questōibꝰ. Nihil (inquit) interest/ vtrum me lapis vnus elidat: aut totus mons premat. Nam hoc habet natura precipuum ꝙ cum ad exitū venimus: equales omēs sumus. Quibus attentis: mors benigne sufferenda est. animeqꝫ sollicite vnusquisqꝫ ita se disponere hēt/ vt morte veniente obitu sacro decedat: et patiēter angustias illius suscipiat.

Capitulum quintum de patientia mortis sub spe glorie future.

Milites grandibus periculis se exponunt: eciam sub spe tēporalis honoris/ et glorie. Nū quid igitur mors sapiēti spiritualiterqꝫ militanti exiguū generat fastidium: si spes īmense/ incogitabilisqꝫ glorie habeatur. Nempe veteres phī huius vite scꝫ future sub confidētia/ vsqꝫ ad mortem letabundi triumpharunt. Vnde vt eciam cōmemorat tul. in li. de senectute. xenophon in li. ḋ ciro. narrat qualiter cirus maior moriēs dixit nolite arbitrari o filij mei carissimi/ me cuꝫ a vobis discessero: nusꝙ/ aut nulluꝫ fore. nec enim dum eraꝫ vobiscum/ animum meum videbatis sed eum (scꝫ animum) esse in hoc corpe ex eis rebus quas gerebam intelligebatis. Eundem igitur in celis esse credidote: eciam si nullum esse videbatis Pereat igitur stultissima eorum assertio: qui vitam futuram abnegant: animamqꝫ putant mortaleꝫ. Reuera plato eam īmortalem credidit: vt patet in suo phedrone/ quem transtulit cicero. In quo valentissimis argumentis aīe īmortalitas asseritur: ꝓut narrat macrobius. sup sompnio scipionis. Vnde (vt refert tul. ī primo tusculanaꝝ questionum) cum librum predictum platonis quidam legisset: dictus theobrotus ambrochiota animeqꝫ īmortalitatem didicisset: e muro se precipitem dedit/ pre desiderio melioris vite. Vnde tul. de senectute. Nō est (inquit) lugēda mors quam īmortalitas consequitꝰ Idem primo de tuscul. questionibus. Nemo vnꝙ sine magna spe īmortalitatis se ꝓ patria offerret ad mortem. et subdit. Sed nescio ꝗmodo inheret mētibus quasi seculoruꝫ quoddam augurium futurorum. Idqꝫ in maximis ingenijs et altissimis aīs et existit maxie et apparet facillime. quo quidem dempto (scꝫ augurio futurorum) quis esset tam amens: qui semꝑ in laboribus et

periculis viueret/quasi diceret nullus
Si igiť innumerabiles gentiles olim
morti sponte subiacuerunt/ si ꝑ repub
lica tuenda corpi ꝓprio non pepcerunt
aut fuerunt amantes/qđ absit/aut fu
ture glorie iocunditatē expectauerunt
O igitur ꝙ̃ infelices qui post mortem
animam cum corpe euanescere credūt
Contra quos ouidius·v·metha· Mor
te carēt anime·Statius in thebaidos
li·vij·Ite alacres·nostri nunꝙ̃ moriē=
tur honores·Si enim omnia sapientū
scripta legeremus/omnes fere vitam
eternam sperasse inueniremus· Ara=
tor li·ij·O ꝙ̃ permania currit mens ig
nara boni·Certeq̃ humanum transcē
dunt grandia votum·Tullius de sene
ctute·O preclarum illuz diem/cum ad
illud diuinum animorum concilium ce
tumq̃ proficiscar·cumq̃ ex hac turba
ꝛ colluuione discedam·Tullius in phi
lip·xiiij·Grauis a natura nobis data
est vita·sed memoria daturvite sempi
terna·que si non esset longior ꝙ̃ hecvi
ta/quis tunc esset tam amens ꝙ maxi
mis laboribus ꝛ periculis ad summā
laudem gloriamq̃ contenderet/ quasi
dicat nullus·prout tangit supra idem
tul·licet alio loco·Idez tulli⁹ in tuscu·
questionibus li·i·Cum corpis facibus
ad omnes fere cupiditates inflāmari
soleamus/eoq̃ magis incendi/ ꝙ hijs
emulemur qui ea habeāt que nos ha=
bere cupiamus/profecto beati erimus
cum corpibus relictis/ ꝛ cupiditatum
ꝛ emulationū erimus expertes·Quod
q̃ nunc facimus/cum laxati curis su=
mus/vt spectare aliquid velimus ꝛvi
sere/id multo tum faciemus liberius
totosq̃ nos in contemplandis rebus ꝑ
spiciendisq̃ ponemus·ꝓpterea ꝙ natu
ra inest mentibus nostris insatiabilis
quedam cupiditas veri videndi ·scꝫ ip
sum deum/qui est sola veritas· Quid
amplius·Nunquid mercurius terme
gistus asclepio dicebat post mortem vi
tam eternam bonis deum daturuz· Et
quintil·li·iiij·Si quis sciat quis est fi
nis horum/que vera felicitas/nūꝙ̃ si=
bi videbitur p̄matura morte ꝑiturus·
qꝛ scꝫ illi ꝑ mortem se perire nō credūt
qui de vita eterna confidunt·Quā vi=
tam cōmemorat seneca ad lucil· ep̄la·
xx·O quādo ille veniet dies/qui in ho
norem tuum mentiatur· ꝛ loquiť lucil
lo·Idem ad lucillum ep̄la·lxxi·Mira
ris homines ad deos ire/ꝛ deus ad ho
minem venit/imo in homines· Nulla
enim bona mens sine deo est·Idē]epi
stola·vi·ad paulum·Feramus equo a
nimo/ꝛ vtamur foro qđ sors concessit
donec inuicta felicitas finem malis im
ponat·Ecce quantis testimonijs etiaz
gētilium/vita futura predicatur ꝛ spe
ratur·Vnde ꝓsper li·epigrā· Semper
erūt qđ erāt eterna gaudia vite·Gau
dendi q̄m cā erit ipse deus·Nec varios
pariet motus diuersa volūtas·Vnum
erit in cunctis lumen ꝛvnus amor·In
q̃ bonis sūmis posita exꝑientia felix·
Necvalꝫ augeri nec metuit minui·Ad
patriā vite de noctis vallevocati· Vir
tutū gradibus scādite lucis iter· Gra
tior est fruct⁹ ꝙ̃ spes ꝓductior edit·Ex
ulta agnoscens te verbi in carne rena
tum ꝛ·Ex quibus patet/quanto desi=
derio vita futura speranda sit/morsq̃
presens ferenda·

Capitulum sextuz de resurrectione mortuorū et imortalitate anime·

Il ꝓdest sepulturarum vani
tas/aut sepulchroꝝ fastigiū
Quid enim post mortem tibi
proderit cuz mortuus fueris tumuli cu
riositas·Reuera nil· quinimo testi=
monium fortassis est illius iactantie/
quam in seculo dilexisti ·O igitur ꝙ̃ de

testanda illa hominũ curiositas: q cũ
diem extremũ claudere petãt/natura
quasi ex toto ruente: exequiarũ tñ atq
sepulturarũ desiderant pompas · Nec
his sufficit inanis cura/in qua vixerũt
corporalibus appetentes desiderijs sa
tisfacere/ atq iactancijs sed etiã absq
dilatione cũ sint morituri vana qua=
dam superstitiositate famã inutilem si=
bi aggregant · caro que quiescere petit
sue resolutionis postulans aditũ: spi
ritusq quietam felicitatem repetit · ho
mo tamen qui ex his duobus constat
vtriusq postulatõi contradicit · quia
licet etiam repente se videat recessurũ
ipse tamen laborioso sensu mundanã
querit gloriã edere · Sed nunqd post
mortem: viri sancti exequijs atq sepul
turis gl'iati fuerunt · Nequaq̃ · put ait
augu9 · li · de cura p mortuis agẽda vbi
narrat corpa quedam sanctorum igni
concremata · Alia vero in fluminibus
piecta · ne qualiscũq memoria de ipis
in posterum haberetur · Hoc autem di
uina pmissione factum est: vt discant
xpiani: q tunc christũ potissime fatẽa=
tur: quando vanitatis huius quecũq
munera contemnunt · Nam li · ij · de vi
ta patrum narratur q vir quidam im
pius honorifice sepultus erat · iust9 aũt
a bestijs comedebatur · Cuidam igitur
admirãti ãgelus rñdit · Ille (inquit)
scz impius bonum parum egerat in hõ
seculo: tempalem igitur accipit merce
dem · ille vero iustus paucum peccauit
tempalem igitur in remedium accipit
penam · Rationabiliter igit̃ concludit
aug9 · i · de ciui · ca · xiiij · q curatio fune
ris: cõditio sepulture: pompa exequia=
rum magis sunt viuorum solatia: q̃ sb
sidia mortuorum · et ideo antiqui phi=
losophi de talibus parum curauerunt
Seneca de reme · fortuitorum sic dice
bat · Insepultus iacebis supple diceret
aliquis · cui ille rñdit · Facilis est iactu
ra sepulchri · Si enim non sentio: quid

ad me attinet corpis sepultura: si ve=
ro sentio: omnis tunc sepultura est pe=
na · Hic tamen posset moraliter queri
an psit animabus corpa sepeliri in lo=
cis sanctis seu consecratis · Ad hoc rñ
det augu · li · de cura p mortuis agenda
dicens: q si p defunctis supplicationes
non fiant recta fide: ac pietate: tũc spi
ritibus non pdest loci sãctitas · quia ta
men loca sancta orationibus dedicata
sunt: consequenter in locis sanctis sepe
liri animabus pdest · Vnde narrat ibi
dem augu9 · de quadã muliere que fi
lium suum defunctũ in basilica mar=
tiris petiuit sepeliri/sperans precibus
sancti martiris filiũ adiuuari · hec au
tem spes (iquit aug9 ·) sana fuit · quia
martiris oratio ob hanc cãm filio pro
fuit · locus tamen in se vt pficeret non
habuit: Attendamus igitur · q2 nec tu
muli pdest altitudo/ nec sculpturarũ
eminentia: sed sola merita cum suffra
gijs psunt · Cur enim si impius es: tui
memoriam relinquere cupis: aut que
tibi gloria: si tua impietas p orbẽ me
moretur · Si vero iustus es: nunquid
lapis te faciet sanctiorem: absit: quia
nec sanctus est: nec queq̃ sanctificare
valet · Tuo igitur sufficiat animo deũ
fore memorem tui · nec sic mundi glo=
riam queras: vt pter sepulture fastũ
sedem glorie pdas · Narrat enim sene
ca li · de tranquillitate anime · c · xviij ·
q cum tyrannus quidam pho theodo
ro minaretur dicens morieris: et sine
sepultura corpus tuum erit · Ipse theo
dorus rñdit · An inquit me sic ineptũ
putas/vt mihi cura sit/an supra terrã
aut in terra putrescam · Nam vtrumq
mihi eque facile est · Vir igitur in eta=
te senili constitutus/mente quiescat:
nec in talibus superstitiositatibus solli=
citetur · atq consideret: q repente mori
turus sit · Nunquid tradidit tul · li · i · de
tusculanis questio · q diogenes pijci se
iussit inhumatum · Tũc vero amici di

perunt/ volucribusne: et feris. Mini=
me vero inquit: sed baculum ppe me/
quo eas abigam/ ponitote. Tunc illi
quō poteris: non enim senties. Tūc dio
genes. quid igitur ferarū laniat⁹ obe
rit nil sentienti: Et ibidē narrat pre=
clarum anaxagore dictū/ qui cum lap
saci moreretur: querentib⁹ amicis/ vel
let ne clazomenas in patriam si quid
accidisset/ conferri: nihil necesse est in=
quit. vndiq; enim ad inferos tantun=
dem vie est. Nunquid ligurgus rex/
corpus suū iussit in mare proiici: ne ip
sius titulo leges infringerentur: vt tra
dit pompeius li. iij. Multi igitur carue=
runt sepultura. non tamen perijt eorū
memoria: qr merita remanserunt. vn=
de hiero. contra iouinianū narrat. q
populus massagetarum cognatos/ et p
pinquos deuorant. Dicunt enim q de=
centius est: vt ab amicis potius q a v
mibus consumātur. et quāq ritus insa
nus esset: inducimur tamen per hoc se
pulturā spernere pompas.

Capitulum septimū de cōsideratōne mortis.

Utilis est mortis consideratio
Nā dicit eccl'a. xxxviij. Me
mento nouissimorum. et noli
obliuisci. Et alibi. Memorare nouis=
sima tua/ et in eternum non peccabis.
Tul. i. de tuscula. questionibus narrat
socratem dixisse/ q tota phorum vita
est cōmendatio mortis. Alphorabius.
li. de diuisione sapientie narrat plato
nē dixisse. q phia est sollicitudo mor=
tis. et p mortem intelligit mortificatio
nem prauorum desideriorum. Seneca
ad lucil. xvij. Meditare mortē. Eam
enim meditari libertas est. qr p ei⁹ scz
meditatōnem/ vitia que sunt seruilia
euitantur. Nam in vita iohannis ele=
mosynarij legitur q olim quando im
peratores coronabantur: eis monumē
ta mortuorum ostendebantur. atq; in=
terrogabātur/ quale sibi monumentū
fieri vellēt: ne sui solij celsitudo eos in
superbiam eleuaret. Quāobrem greg⁹.
li. ix. moraliū. Cum culpa animū tēp
tat: necesse est vt breuitatem vite sue a
spiciat: ne innocentem mortem cunctis
imminentem iniquitas rapiat. Idē mo
ral. xxi. dicit. Jmminēte tempestate/ et
fluctibus tumentibus/ nulla nauigā=
tibus temporalium rerū cura/ nulla car
nis delectatio ad mentem reducit. oēs=
q res in despectum veniunt: si cesset a
mor viuendi/ si timor precogitet mor
tis. Hanc siquidem recogitabat iob di
cēs: Nudus egressus sū et. Job. i. Nec
tamen ex mortis consideratione debet
animus desperare/ aut irasci: sed potius
in virtutibus psperari. Seneca. iij. de
naturalibus questionib⁹ circa finē sic
ait. Cur enim irasceris: sustine paulu
lum. ecce mors veniet: que nos pares
faciet. Et idē ep'la. xcv. ad lucil. Mors
omnes equat: et omēs pares morimur
Et ecclesiastes. i. Sicut quis egressus
est nudus de vtero matris: sic reuerte
tur. O vtinam mortis memoria nobis
adesset. tunc enim indesinenter bū age
re sollicitaremur. et in nostre vite diu=
turnitate minime pfidentes: tanq nūc
morituri essemus/ sic ad vite future ad
eptionem pperaremus. Ideo sapiēs ec
clesiastes. ix. dicebat. Quodcūq potest
manus tua instanter operare. Et ibidē
ij. Mane semina semen tuū scz dū in
uiuis. vt verificetur illud pphete: Ve=
niēt cum exultatione portantes mani
pulos suos. Vnd apl's ad galt. vltimo
Dum tempus habem⁹/ operemur bonū
qm̄ ista vita est mors viuentium: et vi
ta morientium. vt inquit augu⁹. ix. cō=
fessi. Ideo Job. xiiij. dicebat. Breues
dies hominis sunt. Et ibidē. vii. Dies
mei consumpti sunt absq; vlla spe. vn

augu⁹· de ṽbis domini sermone·xvi·
Breuis (inquit) est vita / et breuitas se
per incerta· Et ibidem sermone·vij· quod
est diu viuere / nisi diu torqueri· Et ser
mone·iiij· Diu viuere quid est / nisi ad
finem currere· Nam vita ista similis est
morti· vt ponit eciam seneca ad lucil
lum·lxxxiiij· Quia quod viuimus proxi=
mum est nihilo· Si igitur vita breuis
et mors ineuitabilis / cur igitur de sepul=
tura felici non consideramus / quis est
enim qui viuet / et non videbit mortem
inquit propheta· Omnes enim morimur
et quasi aqua dilabimur in terram vt
dicitur·ij·regum·xiiij· Unde in quodam
veteri libello narratur hystoria de quo
dam iuuene / qui timore mortis ductus
religionem ingressus est· cuius pater do
lens eum accessit· et ipso multo de reli=
gione eum retrahere voluit· cum tamen
ille iuuenis vidisset dixit patri suo quod fa
ceret quicquid vellet / dummodo sue pa=
trie vnam constitutionem tolleret· Cum
quod pater interrogasset que esset illa con
stitutio / filius respondit / quod hec consti
tutio erat / quod iuuenes quemadmodum et
senes moriebantur· Quo audito / pater
in religione suum filium permanere di
misit· Unde math·iiij· Uigilate itaque
quia nescitis diem neque horam· Et a=
poc·iij· Si non vigilaueris / veniam tam
quam fur / et nescies qua hora veniam· Me
ditanda igitur est dies mortis· vt per vi
te merita obitum sanctum mereamur
Unde luce·xiiij· Quis rex iturus com=
mittere prelium non prius sedens co
gitat· Nam cogitare debemus / vt bene
moriamur· Et math·vi· Thesaurisate
vobis thesauros in celo· Nam mundus
est sicut illa ciuitas de qua narrat bar
laam / quod in illa ciuitate talis erat mos
vt principem omni anno mutarent· et
in fine anni dabant pro premio sibi vnum
ouum / ipsumque spoliabant / et exulem fa
ciebant· Accidit tamen quod vt quidam sa
piens ibidem principaretur· qui audi
ta lege / sua bona / atque diuitias in alie
nam patriam misit· Itaque in exilio po
situs / se locupletem inuenit· Sic enim
non in mundo / sed in celo proficisci debe
mus· Illi enim in celestibus proficiscun
tur / qui non de presenti vita / sed de re
quie post mortem meditantur· quoniam
sicut dicit seneca li·iij· de natura rerum
c·vltimo· Undique tela in nos iaciuntur
et omnes reseruamur ad mortem·

Capitulum octauum· de prouidentia futurorum·

Sic viuere congruit / vt de fu=
turis diebus cogitemus vitam
quam presentem sic transire fas
est / vt de futura precogitemus· Sed a
matores huius seculi / solum pro nunc vi
uere curant / nec de futura vita prouident
Ideo fame et siti in iehenna inferni cru
ciantur· quoniam sicut dicitur Job·xxvij
Diues cum dormierit nihil secum af
fert / aperiet oculos suos / et nihil inue=
niet· Super quo greg⁹· moral·xviij· dat
exempla de diuite epulone qui sepul=
tus est in infernum· vt dicitur luce·xvij
Et de stulto proponente dilatare horrea
sua· cui dictum est stulte hac nocte re=
petent dyaboli a te animam tuam· quia
scilicet illa nocte moriturus es· vt dicitur luce·
xij· Quid igitur nobis prodest superbia /
sapientie·v· quasi diceret quod nihil· Nam
subito moriemur / et media nocte· vt di
citur Job·xxxiiij· Super quo grego· mo
ral·xxv· Subitum est (inquit) quod ante
non cogitatur· qui ergo dum viuunt / de
morte / seu futura vita non cogitant / subi
to moriuntur· quoniam mors pecca
torum pessima· Iuxta prophetam· O igi
tur mors quam amara est memoria tua ho
mini iniusto· eccle·xli· Et licet amara sit
eius tamen memoria vtilis est vt peccator conuertatur·

Vñ venerabilis beda li· de gestis anglorũ narrat qualiter deus mltis ostẽdit penas infernales ⁊ gloriam celi vt conuerterẽtur· Aliqui tamen correctõnem/ ⁊ alij desperatõnem exinde susceperunt· Unde narrat de quodã fabro qui vidit infernum/ sathanaz/ ⁊ demones infernales: ⁊ exinde desperatus sine penitentia defunctus est· Absit tamen vt illam futuram iehennã sic formidemus: vt etiam futuram gloriam desperemus· Exemplo beati stephani qui mortu⁹ est intendens in celum vidit celos aptos ⁊ gloriam dei vt ptz actuum· vij· Nam qui sic moriuntur/ licet secundum carnem moriantur: nihilominus vitam amabiliorem sibi acquirunt· quoniam mors carnis non ẽ nisi vmbra mortis· vt ait grego⁹· moralium· x· Sed mors illa terribilis est qua moritur anima per peccatuz· Nã tunc moritur corpus: quãdo anima ipsum deserit· Sed tunc moritur anima quando a deo deserta est· vt inquit augu· xiij· de ciui· dei· c· i· Quanto igitur melior est deus anima: tanto mors anime magis formidãda ẽ ꝙ mors corporis· Nam ⁊ susanna mortez anime potius ꝙ corporis timuit· Unde daniel· xiij· ipsa dicebat· Melius est (inquit) me absq; opere incidere in manus vestras: ꝙ peccare in conspectu dei· Insuper augu⁹· xij· de ciui· duplicem mortẽ designat· scz illam primam que est corporis/ ⁊ secundã que est anime· dicens Prima mors animam volentẽ pellit Secunda animã volentem in corpore tenet· sed tempus veniet: ꝙ anima viuere non poterit deum non habendo: nec doloribus corporis carere moriendo· quia in inferno mors est sine vita· mors etiaz sine morte· quia est sine fine· De tali morte dicitur apoca· xxi· ꝙ dyabolus missus fuit in stagnum ignis/ ⁊ sulphuris· vbi a bestijs ⁊ pseudo prophete cruciãbantũr die/ ac nocte in secula· Nec tamen sole pene erunt in flagellum demoniorũz: quinimo pena maxima erit a visione dei beatifica pͥuari· Unde criso· super math· omelia· xxi· Multi iehennam abhorrent: ego autem casum illius glorie multo amariorem puto· quoniam melius est sustinere decem milia fulmina: ꝙ faciez illam mansuetaz videre a nobis auersam: atq; dicentem illud math· xv· Ite maledicti in ignem eternũ· Sic igitur viuamus: vt postmodum mortem huiusmodi non incurramus· sed potius illam supernorum vitam conquescem⁹ quam desiderans paulus apostol⁹ ad phil· primo dicebat· Cupio dissolui: et esse cum christo· Vir enim iustus sperat in morte sua· prouerbiorum· xiiij· Et ideo quidã propheta· numeri· xxiij· dicebat· Moriatur anima mea morte iustorum· tunc enim liberabitur de exilio· ⁊ intrabit hereditatẽ· Iuxta psalmi· dicentem· Cũ dederit dilectis suis somnuz: ecce hereditas domini· Et iob xi· Cum te consumptuz putaueris: orieris vt lucifer· Nam (teste seneca epistola centesima) Mors viri virtuosi est dies natalis eius·

Finit liber septimus·

Incipit liber octauus qui est de statu ecclesiasticorum. Cuius primuz capitulũ est qualiter viri ecclesiastici debent habere curaz de subditis in moribus et scientia.

Viri ecclesiastici tanq̃ ecclesie vigiles: atq3 custodes ꝑ eius munitiõe certare debent. Unde ysa. lxi. Super muros tuos posui custodes tota die ꝛ nocte ꝑpetuo non tacebunt. Vñ ber. super canti. omelia. xlvij. Viris ecclesiasticis suadet: vt sint vigiles pro dormientibus/ꝛ ꝑ animabus pro quibus rationem sunt reddituri. Boni (inq̃t) custodes vigilant/atq3 insidias explorant/consilia malignãtium anticipãt laqueos deprehendunt: ꝛ tendiculãs emulatoruz dissipant. Hij sunt ẜm amatores ꝛ ẜpñ christiani: qui multuz orant ꝑ populo ꝛc̃. Itaq3 de ipis verificari poterit illđ prime ad cor. iij. Dei agricultura estis: dei edificatio estis. Et sequitur: vt sapiens architectus fũdamentum posui. Nunc tamen (qđ lamentandum est) cum beato bernardo ibidez omelia. lxxv. Dicere possumus quoniam pauci sunt qui non querant que sua sunt: ex omnibus caris suis. s. ecclesie. diligunt eniz munera. nec possunt pariter diligere christum. q̃ manus dederunt mammone. Unde enim estimas talibus rerum affluentiaz supare: vtputa vestium splendorem: mensarum plenitudinẽ/vasoꝝ argenteorum ꝛ aureorũ cõgeriem: nisi de bonis spõse. Et inde est: q̃ ecclesia inops/ꝛ nuda relinquitur. nec student ornare sponsã sed spoliare. non custodire: sed perdere. non instituere: sed ꝓstituere. non querunt pascere gregem: sed mactare/ꝛ deuorare. Dicente dño ꝑ ꝓphetam. Qui deuorant plebem meam sicut escaz panis. Ideo hiero. epl̃a. xciij. Obsecro te iterum atq3 iterum/ne officiuz clericatus genus antique militie munanum assumas/ꝛ ne lucra seculi in christi militia queras: ne plus habeas q̃ quando clericus esse cepisti. Et sequitur/ꝓcuratores atq3 dispensatores domoruz alienarum/quomodo possunt esse clerici/qui ꝓprias iubentur contemnere facultates. Nunquid em̃ eccl̃am fraudare sacrilegium est: aut accepisse qđ paupibus ꝛ esurientibus eroganduz est. Etenim optimus dispensator est/q̃ nihil sibi reseruat. Unde in decreto distinctõ. xvi. dr̃. q̃ cleric⁹ debet esse immunis a cupiditate. Lamẽtandũ tamẽ est/q̃ viri ecclesiastici suis cupiditatibus populum innocentem affligunt/infestant ꝛ corrumpunt. Et licet clericos se dicant/in vanis tamen occupationibus laicis preferuntur. Quamobrem diuine sententie iaculum timenduz ẽ ne cum peccatoribus intereant. Nihil omnius tamen aduertendum est/quomodo apud gentiles sacerdotes ministriq3 templorum viuebant/atq3 populum moralibus exhortationibus instruebant. Unde plato in thimeo. li. i. ait. q̃ q̃ apud athenienses sacerdotijs prediti erant: a populo sepatim cõuiuebant: ne aliqua ꝓphana contagiõe eoꝝ castitas/seu vita pollueret. Vñ seneca i decla. recitat. quõ apud gẽtiles nullus optinere poterat sacerdotium si homicidiũ vł fornicationẽ cõmisisset. Sz nũqd ille ẽ homicida q̃ malo exemplo inocẽtẽ seducit. Nũqd ille pollutus est: q̃ carnales libidĩes seq̃tur/atq3 delectationes sectatur. Aut igitur apud

gētiles sacerdotes digniores erāt aut
tpe moderno sacerdotiū pauci merent
Attendamus igitur bieronimum con
tra iouinianum dicentem: Stoicus (in
quit) vir eloquentissimus de vita anti
quorum sacerdotum loquens ait· ꝙ oī
bus postpositis negocijs: semper in tē
plo fuerunt: ⁊ rerum naturas atqꝫ cās
siderumqꝫ motus studiosissime contē=
plabantur: ⁊ nunꝙ se mulieribus mi=
scuerunt· Nunꝙ cognatos/ ꝓpinquos/
vel liberos viderunt ab eo tempe quo
diuino cultui seruire ceperunt: a car=
nibus: ⁊ vino semp abstinuerunt: ꝓp=
ter tenuitatem sensus: ⁊ vertiginem
capitis/ ⁊ libidinis refrenationem· pa
ne rago vescebantur: ne onerarent sto
machū· cubile de folijs palmarum ha
bebāt; ⁊ ocio nunꝙ torpebant· Et sub=
dit idem biero· quomodo euripides re
fert: ꝙ ꝓphē iouis in creta regione non
solum a carnibus: sed eciaꝫ a coctis ci
bis quibuscūqꝫ abstinebant · Insuper
biero· ibidem refert verba iosephi li· ij
c· xviij· dicentis· ꝙ saducei: ⁊ pharisei
atqꝫ esei ab vxoribus ⁊ vino semp ab=
stinebant· ⁊ quotidianum ieiuniuꝫ in
naturam vertebant· Et nominant ibi
dem quidam alij veteres eorundē imi
tatores scꝫ cautes ⁊ asclepides· Itē pig
malion narrat ꝙ in oriente esus car=
nium non habebatur· Et ambobꝰ nar
rat: quomodo apud persas viri doctis=
simi farina/ ⁊ oleribus tantūmodo vte
bantur· His ergo exemplis decens ap
paret/ vt sacerdotes christiani potius
ꝙ gentiles virtutibus floreāt: quoniā
duplici honore digni sunt qui bene p̄=
sunt presbiteri· vt dicitur prima ad thi
mo· v· Nempe biero· epl'a· xcviij· reci=
tat· ꝙ sacerdotes olim castissimi erāt:
virginesqꝫ veste/ ⁊ appollini seruiētes
in ppetua sacerdotij virginitate viuebāt
Absit igitur ne viros ecclesiasticos libi=
do seducat: ⁊ innocens vulnus sacerdo
tum exemplo inquinetur·

Capitulum secundum de exēplaritate p̄latorū·

Viri ecclesiastici ⁊ potissime p̄
lati si malā vitam duxerint
subditorum mores corrum=
punt· Debent igitur vite sanctitati ora
tioni quoqꝫ/ ⁊ bonis opibus iugiter in
tendere quia teste bern· Viri ecclesia=
stici pascere debent populum dei ora=
tionū fructibus· ⁊ ꝓ populo dei debēt
intercedere· ipsuꝫ quoqꝫ populū deo de
bent reconciliari exemplo moysi: de q̄
exodi· xxxi· Qui deo dicebat: aut dele
me de libro tuo: aut dimitte eis hāc no
xam· Nunc tamen prelati vxorem an=
cille postponunt ⁊ ancillam p̄ponunt
quia suis derelictis ecclesijs: absqꝫ ma
gna necessitate/ secularibus occupatio
nibus preintendunt· ⁊ in suis ecclesijs
si fuerint: de ipsius protectione nō sol=
licitantur sed qualiter sua crimina li=
berius exercere possint: iugiter medi=
tantur· Deberet autem episcopꝰ sui no
minis attendere interp̄tationeꝫ· Scops
enim interpretatur intentō: ⁊ ideo episco
pus dicitur quasi supintendens· Ne=
cesse est autem eum qui p̄ficitur super
intendere: vt inquit auguꝰ· ix· de ciui·
dei· c· xix· Episcopus ergo nomen habꝫ
potius operis ꝙ honoris· Unde bern·
ad eugeniū li· ij· Nomen (inquit) epi=
scopi non sonat dominiuꝫ: sed seruitiū
Ideo prelatis actuum· ij· dicitur· Attē
dite vobis/ ⁊ vniuerso gregi· i quo po
suit vos deus episcopos regere ecclesi
am dei· Idem bern· ad pōtificem seno
nensem inquit· s̄m ethimologiam no=
minis ille pontifex dicitur/ qui seipsuꝫ
facit pontem inter deū: ⁊ proximuꝫ· Iste
enim pons pertingit vsqꝫ ad deū; quā
do non ꝓpriam sed dei gloriā q̄rit · ⁊ vs
qꝫ ad proximuꝫ venit: quādo ꝑ pietatem
non sibi: sed proximo desiderat ꝓdesse

Bonus inquit pontifex seu mediator· deo offert preces populorum/ benedictionem/ ꝛ gloriam deo imputat/ et pro excessibus delinquentiũ maiestatem eius inuocat/ atqꝫ peccatores pro diuina iniuria punit· nec de suis opibus lucrum sed dei gloriam expectat· Insup hiero· epl'a· c· Loquens ad epm̄ nomine generali/ domus tue conuersatio cõstituta est in gratia publice discipline· quicquid feceris/ omnes faciendũ esse putant· Caue igitur ne malum cõmittas· quoniam qui reprehendere volunt/ repudiantur/ si delinquentes fore videant· Et subdit· Subuenire pauperibus· visitare languentes· gaudere cum gaudentibus debet· scꝫ prelatus· eciam sit cecorum baculus· studentiũ cibus· spes miserorum· solatium lugẽtium· Ex his igitur patet qualiter prelatus eciã ab interpretatiõe nominis de sua sponsa ecclesia curã habere debet· Sed nunc illud apoc· iij· verificat Nomen habes quod viuas· ꝛ mortuus es quia scꝫ nomen sanctitatis habẽt prelati· ꝛ mortis opera in se ꝛ ĩ suos subditos exercent· Et licet omnia vitia in prelato turpia sint· illa tamen magis sunt cauenda· in quibus ancilla scꝫ caro domĩatur· videlicet gula· ꝛ luxuria quia inter vitia magis infamia sunt· ꝛ per talia prelati ecclesie maiestatem magis offendunt· Ideo apostolus dicebat· quod non oportet episcopũ esse vinolentum idest vino plenũ· Super quo verbo hiero· epistola· xliij· Vinolenta (inquit) comessatorumqꝫ excessus in prelatis non sint· quoniam venter mero estuans de facili dispumat in libidinẽ Nam in vino est luxuria· qui autẽ luxuriatur· mortuus est viuens· Qui autem inebriatur; mortuus ꝛ sepultus est Nunquid noe ad vnius hore ebrietatem femora nudauit· qui per sexcẽtos annos sobrietatem protexerat· Geñ· x Nũquid loth nesciens quid faceret libidini se miscuit· ꝛ incestum cõmisit· quem sodoma non vicerat· vina subegerunt· vt dicitur Geñ· xviij· Quapropter sacerdotibus legalibus bibere vinum prohibitum erat· vt patet leui· x ad designandum quod prelati ꝛ sacerdotes noue legis/ sobrij esse debent· Vnde luce· xxij· Ne grauentur corpora vestra crapula· ꝛ ebrietate· Vnde grego· moraliũ primo· Cum inquit maiores voluptati deseruiunt/ non mirũ si inferioribus lasciuie frena laxantur· dũ inquit vos scilicet prelatos letos aspiciunt scilicet subditi· ipsi tunc ad illicita resoluuntur· Vnde li· ij· de vitis patrũ parte· x· legitur· quod abbas quidam dictus vatita/ postquam fuit factus episcopus vitam asperiorem quam prius ducere cepit ꝛ cur hoc faceret cum interrogaretur· respondit· dum inquit essẽ in heremo corpusculum meum gubernare volebam· ne infirmaretur· nunc autem quia in seculo sum positus; assunt excessuũ occasiones plurime· ideo ẽ maxime abstinendũ· Nam ꝛ si infirmari cepero aderunt succurrentes· Simile eciã legitur eodem li· parte prima de abbate opi qui episcopus factus· vitã quã ĩ heremo prius duxerat· non pretermisit· deo tamen reuelante· vite sue asperitates quodãmodo mitigauit· Hec igitur omnia designant qualiter prelati ancillam scilicet opera carnalia/ seu que cũqꝫ secularia· suis ecclesijs postponere debent· vt bonis exemplis sibi subditum populũ dirigant· Iuxta illud numeri· xviij· Excubate in custodia sanctuarij ꝛ in ministerio altaris· ne oriatur indignatio supra filios israhel·

Capitulũ tercium de electione prelatorum·

Relatus vices dei gerit· quã
obrem vocatione dei ſublima
ri debet· Unde apl'us ad he=
bre· v· Nemo ſibi ſumat honorem: ni=
ſi qui vocatur a deo tãq̃ aaron· Quid
tamẽ dicemus: q2 apoſtoluſ prima ad
thimo· v· dicit· q̄ ſi quis epiſcopatum
deſiderat: bonum opus deſiderat. At
tendamus enim qualiter apl's epiſco=
patum bonum opuſ vocat: quaſi dicat
q̄ qui vult epiſcopari: debet bene opa
ri· Sed plurimi volunt epiſcopi voca=
ri: qui tamen non curant veridice epi
ſcopari· Nam ſicut dicit augu⁹· li· v· d̃
ciui· dei· c· xix· Ille non eſt bonus p̃la=
tus/ nec epiſcopuſ/ qui non pficere/ ſed
p̃feſſi querit· Inſup hiero· epl'a· xliij·
Epiſcopatum deſiderat qui non digni
tatem: ſed laborem querit· non deliti=
as: ſed opus· ſic q̄ humilitas nõ decre
ſcat: nec p faſtigium dignitatis ipe in
tumeſcat· Unde eccle· vij· Noli quere=
re fieri iudex: niſi valeas virtutib⁹ ir
rumpere iniquitates· Unde grego· xxi
moralium· Sancti inquit viri cum p̄=
ſunt: non in ſe poteſtatem ordinis/ ſed
equalitatẽ conditionis attendunt· nec
preeſſe gaudent hominibuſ/ ſed pdeſſe
ſciunt enim q̄ antiqui patres/ non ſo
lum reges hominum/ ſed eciam paſto
res pecorum fuiſſe cõmemorãtur· Cur
enim de tua dignitate audes ſupbire
Nunquid non in vtero te fecit qui ⁊ il
lum opatus eſt. Job· xxxi· Omnes eni
nature vnius ſumus· Nam grego· vbi
ſupra cõcludit· Manu (inquit) humi=
lime conſiderationis/ deprimendus ẽ
tumor elationis· Unde Job· xiij· Ele=
uaſti me/ ⁊ quaſi ſupra ventum ponẽſ
eliſiſti me valide: ſcio tamen/ q2 mor=
ti trades me· O q̃ humilis conſidera=
tio: in prelato ſi fuerit· Ideo pheta di
cebat· Neq3 ambulaui in magnis ne=
q3 in mirabilibus ſup me· Nam teſte
grego· moralium· xx· Mundana felici
taſ tanq̃ aura ſubleuat: vt repente de
terius ⁊ infimius ſternat· Et idez gre=
go· moralium· xvij· Quanto (inquit) al
tius quis erigitur: tanto curis grauio
ribus oneratur· illiſq3 populis mente
⁊ cogitatione ſupponitur: quibus dig=
nitate ſupraponitur· Homo (inquit) i
ſublime eleuatus/ tantos ſup ſe ſuſti
net: quantos ſuppoſitoſ regit· Et ibidẽ
concludit: Ipſa (inquit) occupatõ ſecu
larium dignitatum/ tanto feliciori buſ
vitijs premitur: quanto maioribus cu
ris grauat· Quapter anſhelmus li·
de ſimilitudinib⁹· c· xxv· Prelatoſ am
bitioſos compat pueris venantib⁹ pa
piliones· qui dum ſequuntur illos: in
foueam cadunt· Ex quibus concludit:
q̄ quilibet p̃latus in nomie ſcz ⁊ in fa
ma virtutuz: creſcere debet· Quapter
concludit hugo: q̄ canones rationabi
liter diffiniunt: nulluz eſſe in epm eli=
gendum niſi prius in ſacris ordinibuſ
fuerit religioſe pverſatus· Plures ta
men inſipienteſ ſunt viri/ qui vita ma
culati/ ad p̃ſidium ſublimantur· et qd̃
deteſtandum nimiſ eſt: ad preſidentiã
tanq̃ ad patrimonium curritur: vete=
rumq3 exempla negligũtur· Animad=
uertamus enim quomodo ambroſius
in epiſcopũ electus: oĩo recuſauit· Nũ
quid mulieres publicas in ſuam domũ
ingredi fecit: vt illis viſis electio reuo
caretur· Nunquid fugam accepit: ſed
pditus a leũtio/ reuerti coactus eſt: vt
in ipſius vita legitur· Nũquid gre· fu
git electus: ſed colũna fulgida ſup ip=
ſum deſcendente cognitus eſt. Nun=
quid beatus marcus pollicem ſibi ab
ſcidit: vt indignus ſacerdotio haberet
vt dicitur li· ij· qui dicitur paradiſus·
Nunquid beatus ammonius cuz fuiſ
ſet electus in epiſcopum: ⁊ ad bene=
dictionem duceretur: euaderetq3 nõ poſ
ſet: aurẽ ſuã ſiniſtrã ferro reſecauit di
cẽs· Nũc (iquit) pbatur nõ poſſe qd̃ cu

pitis compleri: quia nullus aure pre=
cisa debet ordinari. Cui dorotheus epi
scopus respōdit: lex (inquit) ista iudeo
rum est. sed ego (inquit) virum aurib9
truncatum/ moribus probum/ non du
bito facere episcopu3. Cum ergo vim
inferrēt: beatus ammonius rñdit. Si
me (inquit) vltra coegeritis: eciam lin
guam meam pter quam mihi mole=
sti estis abscindam. ⁊ tunc ipsum dimi
serunt. Insup li. iiij. hystorie triptite/ d
quodam monacho legitur: ꝙ elect9 in
episcopum recusabat: sed theophilus si
bi suadebat. videns igitur monachus
ꝙ euadere non posset: ad seuenientib9
respondit: Cras (inquit) determinabit
quid sit faciendum. Unde in crastinū
fusa oratione: migrauit. Si igitur viri
sancti prelationem recusarunt: cur igi
tur peccatores eciam publici prelatio=
ne3 quesitāt. Nam teste grego. in suo
pastorali. c. ix. Virtutibus eciam pollēs
ad regimē coactus accedere debet. Et
idem grego. in quadam epl'a ad seno=
nensem archiepm. Multi (inquit) nō
tanta fiducia ⁊ alacritate currerēt ad
honores: si sentirent onera grauia: si
metuerent piculum dignitatis. s3 am
bitio isatiabilis est. ⁊ de gradu in gra
dum scandere petit. Ve tamen qui con
iungitis domum ad domu3. Absit igi
tur vt fiant prelati: nisi q̄ meliores sūt
vt debitos suscipiāt a sbditis honores.

Capitulum quartum quomodo non debet eligi fauorabiliter p̄latus.

Prelatus cura3 gerit anima
rum: aut gerere debet. Qua3
obrem ipsius electio nō fauo
re sed sola caritate fieri debet: sicut eli
gatur nō qui dilectior: sed qui melior
aut cōmodior videtur. Nam hec est vo
luntas dei: vt ille p̄sideat: qui melior/
publiceq3 vtilitati cōmodior est. Unde
hiero. epl'a. xliij. Electio (inquit) faciē
da est: non ob aliquam cōmoditatem
tempalem eligentium: vel emolumēti
spem: nec ob humanam intercessione3
vel suasionem: vel cōminationem nec
ob inordinatā affectionē ad psonam e
ligibilem/ siue carnalē affectione3/ sed
sunt eligendi ob diuini honoris cumu
lationē: ob ecclesie dei vtilitatē. ob pfe
ctus/ siue vtilitatis aīaru3 spem. ⁊ ob
mor(um) ipsius eligēdi atq3 virtutum pfe
ctionem. Hoc eciā satis notat in decre
to. xxv. ⁊ vi. di. Quāobrē grego. mora
lium. xxiij. Cura3 (inquit) animarum
suscipe nō p̄sumant: nisi qui bella tēp
tationum subegerint. Vn̄ dominus ad
moysen leui. v. ait. Cōgrega omnē ce
tum ad ostiū tabernaculi/ in electionē
aaron/ ⁊ filior(um) ei9/ vt sciant omnes ꝙ
qui p̄stantior est ex omni populo/ q̄ do
ctior/ sanctior/ ⁊ virtutibus eminētior
ille eligatur ad sacerdotiu3. Sup quo
ait origenes: illi (inquit) qui eligunt a
liijs modis q̄ p̄dictis: timeant dei iudi
cium: atq3 sibi iputent damnu3 siue p
ditionem animar(um) ⁊ ruinā ecclesie dei
que destruitur p institutionē mali p̄la
ti. Vn̄ grego. in dyalogo. li. iiij. c. xxxix.
narrat de pascasio q̄liter erat i loco pe
naru3. Et cū interrogaretur cur hoc es
set: rñdit ꝙ nulla alia causa erat: nisi
q2 consenserat in ptem laurentij cōtra
simachum ipsum eligendo in p̄latum
Qua pter gre. in registro li. i. ait. Ne
cesse est vt omnes culpas/ ⁊ negligen=
tias/ sibi iputet: q̄ ministeriū virtutis
infirmo cōmisit. Sicut igit' p̄latus eli
gendus est/ vt bn̄ agat: sic pter electō
nem acceptare n̄ debet/ nisi vt in deo
proficiat: ⁊ hoc cum humilitate ⁊ tre=
more. Vn̄ augu9. ix. de ci. c. xix. Nō est
inquit in acceptatōne amandus honor
in hac vita: sed opus quod per eunde3
honorem fit/ vel potentiam.

Ideo apostolus dicebat/ qui episcopatum desiderat/ bonum opus desiderat qꝛ episcopatus nomen est operis/ et non honoris/ vt supra dictum est. Qua ꝓpter greg⁹. in suo registro li. vii. ait. ꝙ sicut locus regiminis desiderantibus est negandus/ sic fugientibus est dandus ne quis sumat sibi honorem. Et ibidē li. ix. Qui ambit aut se ingerit/ ꝓcul dubio repellēdus est/ ideo ꝙ nititur ad altiora ascendere. Congruit igitur vt in crescēdo decrescat/ ⁊ in ascēdēdo descēdat. Qui igitur eligitur/ dicat qđ doceat/ ⁊ informet quod teneat. Nam casum appetit/ qui ad sūma loci fastigia postpositis gradibus ꝑ abrupta querit ascensū. hec ille. Ideo ysaie. vi. dicit. Ecce ego mitto te. q̄si dicat/ ꝙ nullus debꝫ ex se presumere. Ideo greg⁹. in suo pastorali li. ii. c. vii. Nullus (inquit) se extollat ex electiōe/ sed magis se humiliet. Et bern̄. in ep̄la ad episcopum senonensem. Noli (inquit) altū sape. quia altum sapere difficile est/ ⁊ omino inusitatū. ⁊ quanto inusitatius tanto periculosius. Non ergo felicem se putet/ qui aliis preest. Vnde augu⁹ ep̄la. lxvi. Pete (inquit) vt cogites nihil esse hominibus i hac vita/ ⁊ hoc tēpore felici⁹/ letius/ ⁊ acceptabilius episcopi/ aut p̄sbiteri/ aut dyaconi officio si tamen non presumptuose/ aut adulatorie res agitur. sed nihil apud deū miserius/ tristius/ ⁊ damnabili⁹/ si male fiant.

Capitulum quintū de moribus sacerdotum et alioꝝ ecclesiasticorū.

Sacerdotes dicti sūt/ quasi sacra dantes. ideo sacram debent ducere vitam. Juxta illud ysaie li. Mūdamini qui fertis vasa domini. Quia tamē presbiteri a sanctitate eis debita recedunt/ ideo iugo indebito deprimūtur. Nam leui. xxi. dicitur/ ꝙ sacerdotes sancti/ ⁊ immaculati esse debent. ⁊ qui habeat maculam/ nō debeat offerre panes; vt si cec⁹/ vel claudus esset. Sup quo grego⁹. in suo pastorali li. ii. c. xi. Cecus est (inquit) qui diuine contemplationis lumen ignorat. Claudus autem est/ qui viam vite non valet tenere. Ideo ap̄ls ad ro. xiii. Monet abiicere opa tenebrarum ⁊ induere arma lucis. Illi enim sacerdotes arma lucis induunt/ qui in virtutibus ꝓficiunt. Nam teste hiero. epistola. xxxii. Cleric⁹ dicitur a cleros grece/ qđ est sors latine. ⁊ ꝓpterea vocant clerici/ qꝛ de sorte domini sunt/ aut qꝛ dominus est sors eorum/ scꝫ possessio. Clericus igitur talem se debet exhibere/ vt possideat dominum/ ⁊ ipse possideatur a domino. Hec ille. Vnde hugo li. ii. pte. iii. c. iiii. Signaculū (inquit) clericorum est corona qua signatur clericus deputatus ad officiū dei/ seu ministerium/ cui seruire regnare est. Nā corona regale decus est. qđ non immerito datur. Juxta illđ prima pet. ii. Regale sacerdotium ⁊c. Et ibidem subdit hugo/ ꝙ capitis coma clerico in modum corone tōdetur ⁊ sūmitas capitis desup denudatur/ vt ꝑ hoc detur intelligi ꝙ ad regiam potestatē assumitur ⁊ vt reuelata facie gloriam domini di contempletur. Hec ille. Qua ꝓpter clerici comam nutrire ꝓhibentur/ vt patꝫ i đcreto dis. xxiii. clerici comati. A sollicitudinibus igitur tempalibus eximūtur/ ne vanitatibus mentes eorum impediantur. Vn̄ hiero. ep̄la. xxxiiii. Negociatorem inquit clericum tanq̄ pestē fuge. quia nemo militans deo/ implicat se negotiis secularibus. Et ideo de ipsomet hieronimo refert policrat⁹ li. viii. c. xiii. Qualiter a mensa sua tres clericos exclusit/ qꝛ incōpositi erant. Di-

cebat enim viro honesto/⁊ graui nō li
cere in eius consortio aliquem incōpo=
situm habere. Inhonestum igitur est
aliquem se clericuȝ ꝓfiteri: ⁊ vanis oc
cupationib⁹ detineri: ne de clericis ve
rificetur illud trenoruȝ. iiij. Qui nutrie
bantur in croceis: amplexati sunt ster
cora. Annquid olim sacerdotes nasa=
reorum ob vite continentiaȝ caput ra
debant: ⁊ capillos in igne sacrificij po
nebant: vt dicitur nume. vi. Illi eniȝ
moraliter capillos radunt: qui tempa
lia mente deserunt ⁊ tunc sacrificant:
quando deo famulari disponunt. Hec
enim omnia corona clericalis designat
Nunc tamen clerici suam vocationem
pretermittunt. ⁊ ideo in subiectiones
plurimas incidūt. Sed apud egyptios
sacerdotes omnia reliquerunt. ⁊ ideo
eximi sicut dictum est apud pharaonē
meruerunt. Vnde hiero. ad eustochiū
epl'a. lxxxiiij. narrat. ꝙ in egypto tria
fuerunt genera monachorum: scȝ ceno
bitarum: qui in cōmuni viuebant. ana
choritarum: qui soli in desertis habita
bant. ⁊ aliorum quoruȝ genus diceba
tur in lingua egyptiaca enuch: qui bi
ni/vel trini habitabant simul. Et de p̄
mis scȝ cenobitis loquens hiero. dicit
ꝙ nullus in cibo erat strepitus: sed pa
ne ⁊ leguminib⁹ pascebantur soliꝗ se
nes vino vtebantur. Aliaꝗ pl'ima lau
dabilia narrat philo. ꝓut allegat hie=
ro. De alijs ꝯ scȝ anachoritis narrat
iosephus: ꝙ acerbissimā vitam duxe=
runt. Clericorum igitur ⁊ signanter re
ligiosoru m vocatio est ad diuinum cul
tum: ⁊ non ad mundanum occupamē
tum. Vnde ansbelmus li. ij. de simili=
tudinibus narrat in somnis se vidisse
angelum dei describenteȝ sibi quis es
set verus monachus. ⁊ concludit ibidē
ꝙ verus monachus est: qui locum sue
habitationis ꝑpetuum eligit: in quo
ꝑpetuo habitare disponit. Sed nunq̄
lamentandū est ꝙ viri ecclesiastici at=

ꝙ religiosi mundo se renūciasse dicūt
⁊ tamen curis tempalium maxime in
tendunt: non attendentes verba bea=
ti bernardi in quodam sermone dicen
tis: ꝙ natus filius dei elegit pauperē
domum: ⁊ tenuit pauptatis formam
Aut igitur mundus vel deus fallitur
⁊ errat. sed diuinam īpossibile est fal
li sapientiam. melior est igitur status
ille quem elegit. Et idem bern̄. in ser
mone d' vigilia natalis domini. Quid
īquit pauptate ditius: quid preciosi⁹
qua regnum celorum emitur: ⁊ gratia
acquirit: Vnde hiero. epl'a. cxvi. Apo
stoli (inquit) gloriantur ꝙ omīa dimi
serūt: ⁊ secuti sūt saluatorē. Nunc aūt
viri eccl'astici christuȝ sequunt̄: aut vt
munus accipiant: aut vt liberius sua
desideria impia adimpleant. Veruta=
men math. v. dicitur. Beati pauperes
spiritu: qm̄ ipsorum est regnum celor̄
Et math. xix. dicitur. Si vis ꝑfectus es
se: vade vende omīa que habes: ⁊ da
paupibus: ⁊ sequere me. Mundo igit̄
spreto debet vir religiosus tanq̄ agri
cola suam animam excolere scȝ vitia
exstirpare: ⁊ virtutes inserere. Vnde a
puleius li. de deo socratis dicit. ꝙ sicut
volens acute videre purgat oculuȝ: sic
desiderans in virtutibus ꝑficere: debȝ
colere animuȝ. Quapropter aug⁹. de ver
bis domini sermone. xij. Quid (īquit)
ꝓdest plena bonis archa: inanis con=
scientia: bona vis habere: ⁊ bonus es
se non vis. Erubescere igitur debes d'
bonis tuis: si domus tua plena est bo=
nis/⁊ te malum habet. Et ibidem cō=
cludit: bona exteriora si possent: cōtra
peccatorem ad dn̄m clamarent. Iuxta
illud abachuc. ij. Lapis de pariete cla
mabit. Quid enim ꝓdest stulto habere
diuitias: cum sapientiam emere non
possit: eccl'a. v. Nō igitur diuitias: sed
sapientiaȝ ⁊ virtutes acquiramus: vt
eximi ꝓmereamur: ⁊ in improperijs ho=
minum non exponamur. Iuxta ꝓphe=

tam dicẽtem. Nolite tãgere christos meos. ⁊ in prophetis meis nolite malignari.

Capitulum sextum de continentia virorum ecclesiasticorum.

Iri ecclesiastici ad hoc deputati sũt: vt in castitate deo famulẽtur. Quale enim erit obsequium tuũ: si mens tua polluta fuerit: aut quomodo sacrificium offeres deo: si tua vita maculata extiterit: sit ergo vita tua continens et ĩmaculata vt deo ꝑ te ⁊ ꝑ alijs placere possis. Sz vnde est ꝙ ecclesia tantis luxurijs inquinatur. Quis concubinagia ita seminauit. Reuera estimo ꝙ consortia/conuiuia/colloquia cum mulieribus solita viros ecclesiasticos a contemplatione retardentes: voluptate ⁊ lascivia corruptissima inficiunt. Attendamꝰ enim quid dicat hiero. Gladius (inquit) igneus species mulieris. Nam qui tangit picem: coinquinabitur ab ea. Unde auguꝰ. dicit. ꝙ asper sermo atq; rigidus ⁊ breuis/semꝑ cũ mulieribꝰ ẽ habendus. qꝛ mulier si audiat amicabilia: tunc surgit vt hostis: demollit hominem: depredatur mentẽ: inclinat animum: atq; mentis statuz effeminat corpus eneruat: bursam euacuat: ratõnem cõmaculat: ꝑximum scandalisat ⁊ deuz negligit. Unde bern̄. li. i. de cõtemptu mundi sic inquit. Colloquiuz mulierum: nõ nisi virus amarũ. Prebens sub mellis dulcedine/ pocula fellis. Nam decor illarum: laqueus fallax animarum. Illaqueant stultos: ducunt ad tartara multos. Unde criso. in sermone ꝺ chananea dicit: ꝙ mulier ẽ caput pc̄ti: arma dyaboli: expulsio paradisi: corruptiõ legis. a q̃ si cauere cupis fuge illam. qꝛ vt serpẽs inficit: ⁊ venenat. Unde ĩ vitis patrũ li. ij. ꝑte. iiij. legitur. qualiter sãcta mulier monacho cuidam moniales intuenti dicebat: si ĩquit monachus ꝑfectus esses: nos ita non respexisses. Item ibidem ꝑte. ij. ꝺ arcenio abbate legitur: ꝙ cum mulier sibi postularet vt in orõne hr̃et memoriam eiꝰ: ip̄e rn̄dit. rogo (inqt) deũ vt ipse auferat memoriaz tuam de corde meo. Itez ibidẽ parte. iiij. legit᷑ de muliere sancta in monasterio egrotante: q̄ non ꝑmisit vt frater suus eam visitaret: ne ipsiꝰ occasione ĩter feminas staret. Unde dixit ei: vade frater: ora pro me. qꝛ xp̄o annuente videbo te in regno celorum. Auguꝰ. li. de cura ꝑ mortuis agenda. narrat de iohanne nobili monacho qui habuit spm̄ ꝓphetie. qui cum videret mulieres quasdam infectas esse vt ipsuz viderent: tunc dixit: eamus vbi non est mulier. Ex his ergo patet qualiter fugiẽda est libidinis occasio. Ideo apl̄s ad ro. viij. dicebat. Nõ estis in carne: sed in spũ.

Capitulum septimum de moribus p̄latorum.

Relati vices christi gerunt. Dedecus ergo magnum est: si contradicãt domino/a quo constituti sunt: non vt in terrenis insistant: sed vt bonis moribus populũ dei construant. Unde hugo li. i. ꝑte. viij. c. xviij. dicit. ꝙ ep̄i vtuntur sandalijs: q̄ sunt calciamenta prelatorum: ne terrenis polluantur. baculo vtuntur: vt rebelles corrigant. qui recuruꝰ est: vt mites retrahant consolabiliter. ornantur anulo: vt ecclesiam sanctam sponsaz ꝓfiteantur. Et ibidem concludit hugo/ ꝙ vestimenta sacerdotum ⁊ p̄latorum virtutes eis debitas designant. tunica

mundiciam·zona/continentiam·stola
patientiam/casula/caritatem ⁊ hmōi
Sed pchdolor·multi nunc nec virtutes
habent:nec de subditis sollicitantur·
illud zacharie·xi·O pastor ⁊ idolū de
relinquas gregē·Unde in tractatu de
xij·abusionibus·Prelatus negligens
numeratur·O quanta abusio:qz se di
cunt rectores:nec tamen regunt:sed de
tempalibus tantum curam accipiunt
contra exhortationem bernardi li·iiij·
ad eugenium dicentis·Memento(in
quit)saluatorem iudam economū ha
buisse·Quid epō turpius:q̄ incumbe=
re supellectili/⁊ substantiole sue:omia
sciscitari de singulis:morderi de suspi
tionibus:moueri ad queq̄ pdita·At=
tendat enim prelatus qualiter phuti
phar omibus traditis ioseph:quid ha
beret ī domo sua nesciuit·vt dicitur ge
nes·xxxix·Alius igit̄ tempalia dispē=
set:⁊ tu d̄ disciplina puide·illud nemi
ni tradas:sed sup moribus manuz vl
ciscentem adhibe·Vt quid enim diui
no cultui viri deputantur:si pre cete=
ris deo nō famulantur:Vñ exo·xviij·
Prouide tibi viros de omni plebe po=
tentes/⁊ timentes deuz· exemple pha
raonis:qui noluit cōmittere pecora ni
si viris doctis:vt ptz geñ·xlvij· Nūc tñ
verificatur illud ysa·iij·Dabo pueros
principes eorum·Nā prelati pueri sūt
qz nescij ⁊ inexpti comperiuntur·At=
tendat enim prelatus q̄ architector fū
damentum pspicit:grandesq̄ lapides
in fundamento ponere solet sicut fecit
salomon·iij·reg·v·Lapides enim grā
des/viros virtuosos religiosos desig=
nant·sup quibus ecclesia fundata est·
Juxta illud ad ephe·ij· Supedificati
estis sup fundamentum apostolorum
⁊ pphetaruz·Hij columne erant·vt di
citur ad galath·ij·Nūc tamen ecclesie
dici potest illud ysa·xlix·Venerunt fe
uitores tui destruentes te·Merito igi
tur berñ·miratur li·iiij·ad eugenium·

Cur prelati tot inueniūt:quibus curā
animarum cōmittant:⁊ tamen inueni
re nolūt/quibus suas facultates in cu
ram exhibeant·Verūtamen ars artiū
est regimen animaruz:vt ponit grego·
in suo pastorali li·i·c·i· Ad hmōi er=
go regimen exercendum sapientiam ⁊
virtutez habere q̄ maxime necesse est
Fortassis autez aliqui ptermisso sapi=
entie studio:solis facultatib⁹ intendūt
Verūtamē teste apostolo ad thimoteū
Oportet episcopum non esse auarū·

Capitulum octauū de oratione facienda sic vt vnus oret p alio·

Vid oratōne efficacius:Re
uera nihil·Vnde luc·xi·dicit̄
Si quis pseuerauerit pulsās
⁊ subdit̄:surget ⁊ dabit illi·Et ad thi
mo·ij·Volo(inquit)vos orare in omi
loco:leuantes puras manus·Tūc enī
manus sunt pure:quando conscientia
munda·⁊ tunc oratio magne est effica
cie·Vnde prima iohā·iij·Si cor nostrū
non reprehenderit nos:fiduciam habe
mus q̄ quicquid petierimus:accipie=
mus·Et iohā·xvi·Si quid petieritis
patrem in noīe meo:dabit vobis·Vn=
de treno·iij·Leuemus corda cum ma=
nibus·Sup quo grego·dicit·q̄ ille cū
corde manus leuat:qui orationē suaz
opibus roborat·qm̄ virtus oratōnis ē
celsitudo caritatis/vt dicit grego·li·ij
sup euangelium·omel·vij·Nempe cri
stiani tanq̄ fratres orationibus ⁊ alijs
munimentis spiritualibus se debēt iu
uare:ne ab hoste dissipentur·quoniaz
debemus animas ponere p fratribus
vt dicitur iohan·iij·Si eniz vnus pro
alio intercesserit:tunc congregatio cri
stianorū erit terribilis·vt castrorū acies

ordinata·Canti·vi·Sup quo gre·li·ij·
sup ezech·Omel·vij· Tunc(inquit)a
cies est ordinata·quādo in nullo ē in=
terrupta oratio·ꝛ qn̄ p inimicitias lo=
cus non vacuatur·locus non dissipat·
Nam si p caritatem fideles vniantur
tunc malignus hostis ingredi non va
let·Cur eniꝫ voluit deus vt ex vno ho
mine totum genus humanum diffun=
deretur/nisi qꝛ vult ꝙ omnes homīes
sibi ad inuicem adhereant· ꝛ vniant
inquit augu·xij·de ciui·c·xxi·Nam ca
ritas multos animos/vnum·ꝛ multa
corda/vnum facit·vt inquit idem au=
gu⁹·sup iohā·omel·lxxxiij· Nunc tam
hominum corda diuisa sunt·nec vnus
alteri succurrere curat/nec in tempali
bus /nec ī spiritualib⁹ subsidijs· qui=
bus prima iohā·iij·dicitur·Qui habu
erit substantiam huius mundi/ꝛ vide
rit fratrem suum necessitatem habere
ꝛ clauserit viscera sua ab eo/quomo=
do caritas dei manet cum illo·q̄si di=
cat ꝙ non·Unde ad ephe·iiij·Suppor
tantes inuicem in caritate· Illi enim
in caritate se supportant/qui corporis
necessaria sibi inuicem exhibent·ꝛ de=
uotis oratōibus p alienis delictis q̄=
tum in eis est/deuꝫ mitigant· Legim⁹
enim apud antiquos/tantam fuisse er
ga primos dilectionem·ꝙ p salute p=
ximorum non solum orare/imo eciam
quecūqꝫ flagella tolerare disponebāt·
Unde in libro qui dicitur padisus /le
gitur de serapione/qui alio nomine di
citur sindonius/ꝙ se vēdidit paganis
p̄cio·xx·solidoruꝫ·ꝛ eis seruiuit/ donec
ipsos ad legem christianam cōuertit·
Cūqꝫ igitur ab eis recederet/pecuniaꝫ
restituit·Illi autem suadebāt/ vt pau
peribus eam daret·sed ip̄e rennuit di=
cens/date eam vos/qꝛ non mea/sꝫ ve
stra est·De eodeꝫ eciam legitur ꝙ ma
nicheo cuidaꝫ se vendidit/cui seruiuit
ꝛ tandem eum conuertit· Si igitur p=
prium corpus p salute proximorū ve=
teres exposuerunt/nos merito ꝛ pam
plius orationes īpendere debem⁹· Vn
de apls·ij·co·vltimo dicebat/ego libē
tissime impendam/ꝛ supīpendar pro
animabus vestris· Nempe fas est vt
aduertamus quoniam abraham sem
per sollicitus fuit altare domino edifi
care/eiusqꝫ nomen inuocare·sic vir cri
stianus preces domino effundere solli
citus esse debet·qm̄ teste augu· epl̄a·
xlvij·Oratio vitam beatam facit/ quā
omnes appetunt·Quid enim aliud op
tet orare/nisi qđ cupiunt omnes· Et
subdit·Oratio plus gemitibus/quā ser
monibus agitur·plus fletu/q̄ affatu·
Absit in oratione multa locutō/ sed n̄
desit feruens intentio· Unde iob·xxxi·
dicebat·Quis mihi tribuat adiutoreꝫ
vt desiderium meum omnipotens au
diat·Sup quo grego·xxij· moralium·
Vera postulatio non est in oris vocib⁹
sed in cordis cogitationibus·apud au
res dei non faciunt verba/ sed deside=
ria·Jō de moyse exo·xiiij· dicit· Quid
clamas ad me/quasi dicat/ ꝙ clamor
nil prodest· Et de anna primo re·i·di
citur/ꝙ orabat/ꝛ non loquebatur· Vn
de math·vi·Intra cubiculuꝫ tuum/et
clauso ostio ora patrem tuū· Nam in
vitis patrum parte vltima legitur· ꝙ
iulianus apostata misit quendam de=
monem vt portaret ei quoddam respō
sum·Qui demon transiens p locū vbi
erat probus monachus vlterius tran=
sire non potuit/eo ꝙ dictus monachus
orabat·qđ cum audiuissꝫ iulianus· di
cto monacho cōminabatur·sed ipse iu=
lianus cito interemptus est· Oratō igi
tur demonem vicit·atqꝫ superat· De=
bemus ergo sine intermissione orare/ꝛ
non deficere·vt inquit apostolus pri=
ma ad thimo· v· Et prima pet·iiij·di=
citur· Vigilate in oratōne/ꝛ hoc in spi
ritu ꝛ veritate·

Capitulum nonuz de predicatoribus.

Predicatorum vocatio veritas sit: et non ppria comoditas Si enim predicans regnu dei ppriam comoditatem veritati pponat. sua pdicatione parum pficere valebit Veris autem verbi diuini exclamatoribus/ ait dominus p pphetam. Preparabitur veritas mea in eis. Nempe li. iij. hystorie triptite. c. ij. dicitur. q cu plurimi p disputationis delectatione traherentur ad negocium fidei: vnus quidem ex confessoribus laicis simplicem habens sensum: dialecticis obuiauit dices: audite fratres qm arte dyalecticam non tradiderunt nobis xpus et apostoli non vanam verborum fallaciam: sed puram scientia fide et bonis opibus obseruandam. ipsos igit imitando veritas est predicada. Insuper eciam ibidez narratur: qualiter senex quidam veritatem sic hortabatur cuidam pho dicens. O phe audi dogmata veritatis. Vnus est creator omnium et verbum eius quo creauit omia: filius eius est. Hoc ergo si credis: noli inuestigare studio. Ad cuius verba phus mirabili quadam virtute conuersus est. Unde psal. lxvij. Dabit enim dominus verbum euangelisatibus virtute multa. Nam in vita sancti cesarij legitur: q spiritus sanctus sermonem suu disponebat: vt hominum conscientias sua pdicatione conuerteret. Ex quo pot colligi: q non ex nobis sed ex spiritu sancto in pdicatione loquendum est. Insuper augus. vi. confes. de ipso narrat. q ipso pdicante: alipius intrauit. quo intrante. augus. pdicare cepit valde mordaciter cotra ludos quosdam: quibus alipius intentus erat. De ipso tame alipio nullo modo cogitabat. et tame alipius omnia pter se dici credebat. Et subditur. q alipius conuersus est. eius q correctio augustino fuit attributa. Et ideo subdit augus. Per me (inqt) licet me nesciente/ bene opatus es domine. Similiter eciam de eodem augusti. in eius vita narratur: quomodo ipso non cogitante/ deo tame ministrante: cotra errorem manicheorum in mensa sedendo loquebatur. ibiq interfuit quidam qui manicheus erat: qui post biduum venit ad eum flens et confites se fuisse manicheum: quousq audiuit eum loqui. Patet igitur qualiter predicatio a spiritu sancto ministratur et p ipsum roboratur. Nunc autem plures pdicantes potius in pprio ingenio q in diuina inspiratone confidunt. nec veritatem curant pmulgare: sed potius auditoribus coplacere volentes/ dulcia quedam ponut. itaq non docent: cum tamen docere teneantur. Quibus osee. iiij. dicitur. Quia tu repulisti scientiam: ego te repella ne fungaris mihi sacerdotio. Illi enim scientiam a se repellunt: qui veritatem pdicare negligunt. Quibus grego. xxi. moral. sic ait Absq iure fructus ecclesie comedunt qui ecclesiastica comoda ad vsum corporis accipiunt: et exhortatoms misteriu populo non impedunt. Nos (inquit) pastores officium preconis suscepimus et ecclesiastica alimeta corpi debita suscipimus/ et qd subditorum est: no eis ipendimus. qd est contra illud ezec. iij. Audies verbum ex ore meo: et annunciabis eis. Ceterum grego. li. i. omelia ij. Prepositus (inquit) sin culpa n est qn verba vite sibi subiectus populus no audiens: ex sua culpa morit. Ille em occidit: q tacendo morti consentit. Qui igitur pest/ si tacuerit: reus mortis tot vicibus inuenitur: quot pmittit homines tacendo duci ad mortem. Et io ibidem omel. xviij. Pensemus (inquit) cuius damnationis sit: sine labore / la

boꝛis mercedem ꝑcipe·quaſi dicat/ ꝙ
viuentes ex bonis eccleſie/ad verita=
tis ꝑdicationem debent inſudare·Nā
doctrina a ſacerdotibus expectatur/vt
ſonant ꝑcepta veteris legis/vt inquit
hiero·epl'a·xliiij·Et apoſtolus ad tituz
Opꝫtet(inquit)epm in doctrina eſſe fi
delem/vt potens ſit exhoꝛtari ſana do
ctrina·Ille eniz potens eſt/qui nō ſo=
lum verbis/ſed eciam bone vite exem
plo pꝛedicat·quoniā peccatoꝛi dixit de
us/quare tu enarras iuſticias meas/
⁊ aſſumis teſtamentum meum per os
tuum/q2 ſcꝫ ꝑdicantes/ſermonem effi
cacem non habent/ſi opibus verbis cō
tradicant·Quapꝛopter grego·moꝛal'·xxx
Tunc(inquit)eſt ſermo viuus/et effi=
cax/cum ꝑdicatoꝛ in vita pura ſancta
atq3 ꝑfecta eſt/ſicut fuit ſtephanus·de
quo actuum·ix·dicitur·ꝙ non poterāt
reſiſtere ſapiētie ⁊ ſpiritui qui loque=
batur·Item li·x·eccleſiaſtice hyſtoꝛie
c·xxx·legitur·ꝙ cuz ſancti patres olim
conueniſſent ad cōcilium nicenum/ibi
phi diſputatōnes/⁊ dubia mouebant
in tantum/ꝙ maximum fuit ſpectacu
lum maximaq3 congregatio audientiū
nec poterat quidam phūs ibi exiſtens
ab aliquo concludi·Sed vt oſtenderet
deus q2 non in ſermone regnum dei
ſed in virtute conſiſtit/quidā ex cōfeſ=
ſoꝛibus ſimpliciſſime nature vir/⁊ ni
hil aliud ſciens niſi chriſtum iheſum
⁊ hunc crucifixum/inter ceteros audi=
toꝛes epōs aderat·qui cū vidiſſet phi
loſophum inſultantem noſtris ⁊ calli
da ſe diſputationes arte iactantem/po
ſcit ab omnibus locuz/velle ſe paucis
cuz phō ſermocinari·Tum vero noſtri
qui ſimplicitatem viri ⁊ imperitiaz in
ſermone dumtaxat nouerant/ceperūt
pauere ⁊ velut pudoꝛem quendam pa
ti/ne foꝛte apud callidos homīes riſui
efficeretur ſancta ſimplicitas·Perſti=
tit tamē ſenioꝛ/⁊ hinc mouit ſermonis
exoꝛdium/In nomine inquit iheſu cri

ſti phē audi que vera ſunt·Deus vnus
eſt qui fecit celum ⁊ terram/quiq3 ho=
mini quem de terre limo foꝛmauerat
ſpūm dedit/⁊ vniuerſa que videntur/
⁊ que nō videnť virtute verbi ſui crea
uit/⁊ ſpiritus ſui ſanctificatōne firma
uit hoc verbum ac ſapientia quez nos
filium dicimus humanos miſeratꝰ er
roꝛes/ex virgine naſcitur·⁊ ꝑ paſſionē
moꝛtis a ꝑpetua nos moꝛte liberauit·
ac reſurrectione ſua eternam nobis cō
tulit vitam·quem ⁊ expectamus iudi
cem omnium que gerimus eſſe ventu=
rū·Credis hec ita eſſe phē/At ille ve
lut ſi nunꝙ vllum ſermonem contradi
cendi didiciſſet/ita obſtupefactus vir=
tute dictoꝛum mutus/ad omīa hoc ſo
lum potuit rn̄dere·ita ſibi videri nec a
liud verum eſſe ꝙ dixerat·Itaq3 il=
le qui a nullo conſtringi poterat ꝑ hu=
manam ſcientiam/a ſimpliciſſimo vi
ro concluſus eſt·Ex quo ptꝫ ꝙ vite ſā=
ctitas/⁊ non intellectus ingenioſitas/
verbum pꝛedicantis efficax reddit·Ce
terum eodem li·c·ij·legitur·ꝙ mulier
quedam captiua fuit apud gentem hi
bernoꝛum·que in ſua captiuitate ſan
ctiſſimam vitam ducebat·Accidit tamē
vt adoleſcens quidam egrotaret/cuius
mater ꝑ ſingulas domos ibat/reme=
dium petens·Ad illam igitur captiuā
cum veniſſz/interrogauit an remediū
ꝑ ſuo filio ſciret·Que reſpōdit/ꝙ aliō
remediuz neſciebat/niſi ꝙ chriſtus in
quē credebat/ipꝫ ſanare poterat·Oꝛa
tione igitur fuſa/infantem ſanum red
didit·cuius mater miraculum ꝑ totuz
regnum ꝑmulgauit·Regina igitur hō
audiens/cum infirma eſſet/ad ꝑdictā
captiuam acceſſit/⁊ fuſa oꝛatione ſani
tatem accepit in nomine iheſu chriſti·
Quapꝛopter regina chriſtum verum deū
eſſe ſuo marito/oībuſq3 nunciauit·Cū
q3 rex ꝯuerti differret/accidit vt ī vena
tione ī tenebꝛis maximis eſſet·chriſtū
igitur inuocauit dicēs/O chriſte ſi deꝰ

es: me nunc libera. ⁊ ꝓtinus luce clare
scente liberatus ⁊ conuersus est. Eccle
siam igitur edificari fecit. ⁊ ad constã
tinũ vt sacerdotes mitteret: scripsit qđ
⁊ fecit. Cũqꝫ columna quedaz ecclesie
humana virtute eleuari nõ possit: pre
dicta captiua oratione ĩpetrauit / vt ele
uaretur cunctis admirantibus. Ex hac
ergo hystoria ptꝫ / ꝙ sanctitas vite pl⁹
facit ad conuersionem / ꝙ̃ scientie inge
niositas. Unde ysa. xl. Super mõtem
excelsum ascende tu qui euangelisas
syon. Ille enim sup̱ montem ascendit
qui in sanctis opibus viuit. Ille autẽ
euangelisat: qui diuinum verbum ꝑ
dicat. Unde ezechiel. i. Speculatorem
dedi te / qui in alto conspicis.

Capitulum decimum de scolasticis.

Icet omnia scire bonum sit
diuine tamen veritati potissi
me intendendũ est. qꝛ nec fal
lit nec fallere potest. Legimus eñ ge
nes. xvi. Qualiter abraham ancillam
domine subiecit. sic omẽs humane sciẽ
tie diuino scrutinio debẽt ãcillari. vn
de augu⁹. li. ij. de doctrina cristiana sic
inqt. Homo quicquid extra sacrã scrip
turam didicerit / si noxium est / ibi dã
natur. si vtile est. ibi inuenitur. Unde
idem epistola. iij. Nulle littere compa
rande sunt duobus preceptis domini:
in quibus omnis ars. Ibi enim phi
sica: qꝛ deus est causa omnium natu
rarum. Ibi ethica. qꝛ non nisi diligen
do deum / vita bona formatur. Ibi lo
gica / quia deus lumen est anime. Ibi
salus reipub. quia nisi dñs custodierit
ciuitatem: frustra vigilat qui custodit
eam. Ideo ipsa sacra sapientia puer.
viij. inquit. Audite quoniam de rebus
magnis locutura sum: ⁊ aperiẽtur la
bia mea: vt recte ꝑdicent. veritatẽ me
ditabitur guttur meum. Hec eniꝫ dat
intellectum puulis. Unde sapiẽtie vij
Optaui inquit scꝫ sapientiaꝫ: ⁊ datus
est mihi sensus. inuocaui: et datus est
mihi spũs sapientie. In hac autez sa
pientia (teste hugo in didascali. pte. v.
In ꝓprio ingenio non est confidenduꝫ
qꝛ potius oratõne: ꝙ̃ studio acquiritur
Unde math. xi. Abscondisti hec a sapi
entibus ⁊ prudentibus ⁊ reuelasti ea
puulis. Unde cassian⁹ in collationib⁹
patrum. Cupiens inquit ad noticiam
scripturarum ptingere: nequaꝙ̃ debꝫ
suos labores cõmentarijs impendere.
sed omnem industriam mentis ⁊ intẽ
tionem cordis: erga emendationem vi
ciorum detinere quibus expulsis: scrip
turarum sacramenta contempletur: si
cut ab oculo purificato colores concer
nuntur. Narrat eciam cassio. li. de in
stitutione scripturarum. ꝙ cum expla
nationem cuiusdam questionis inqui
reret: septem diebus ⁊ noctibus in ora
tione pstitit quousqꝫ đo reuelante cog
nouit. Huiusmodi igitur sapientie stu
dium bonis opibus potissime exercet.
Unde hugo vbi supra. Bene (inquit)
scripturã studꝫ: qui ea que audit: ope
complet. Unde li. ix. hystorie triptite đ
quodam abbate legitur: ꝙ cum audis
set versum illum psal. Dixi custodiam
vias meas ⁊c. tunc amplius noluit au
dire dicẽs sibi sufficere: si qđ audierat
posset adimplere. Unde anno vite sue
xlix. Interrogatus si predictum versũ
didicisset / ⁊ compleuisset: respondit ꝙ
vix cõplere potuerat. non ergo in mag
nis difficultatibus: sed in bonis opib⁹
sacre scripture studium versatur. Un
de eccle. lxxxij. Pie agentib⁹ dedit de⁹
sapientiam. Quis enim tam stultus:
vt eum dicat sapientem: cuius vita ma
la est dissoluta ⁊ enormis. Omnis eñ
dissolutio / ex insipientie radice manat
Ille igitur sapiens putandus est: qui

ſua opa ſapienter dirigens/ ea facit:
que ſapientem facere decet. Nam iſte
eſt fructus vere ph ie: ſcz bene loqui ſe
cundum ſuum ſtatum ⁊ conſequenter
bene viuere. vt dicit apuleius li. de deo
ſocratis. Unde ariſtippus phūs cuidā
tyranno interrogāti quid ſtudium phi
loſophie pficeret: ſibi reſpondit. Ut in
quit cum omnibus hominibus ſecure
⁊ intrepide ſciam fabulari. Nam a=
poſtoli populum dei ſic conuerterunt
quia vnumquēq; ſecundum ſuum ſta
tum docuerunt. nunc dominis: nūc ſer=
uis/ nunc patribus: nunc filijs/ nūc vxo
ribus veritatem ſuadentes. Unde ad
ephe. v. Viri diligite vxores veſtras. ⁊
ibidem. vi. Filij obedite parētibus. ſer
ui obedite dominis. prima pet. ij. Ser
ui ſubditi eſtote. Et ibidem. xiij. Mu
lieres ſubdite ſint viris ſuis. Et prima
iohan. ij. Scribo vob patres: ſcribo vo
bis adoleſcentes: ſcribo vobis infan=
tes. Inſuper gentiles conformiter fe=
cerunt. Unde pompeius li. viij. ⁊ poli
cratus li. vij. c. iiij. pariter narrant. q̄=
liter pytagoras audiens vrbē crotonio
rum eſſe diſſolutam: venit vt doceret
itaq; alio affatu viros/ alio quoq; ma
tronas hortabatur: vnicuiq; veritatem
predicans. Itaq; ſecundum ſtatuū di=
uerſitatē leges ⁊ mores deſcripſit. Ra
tione igitur potiori diuini verbi predi
cator animo valido veritatez debet de
tegere. Sed plurimi in ſuis abditis p
ximis detrahunt. quorum peccata cor
rigere vbi fas eſt: negligūt. Ibi loquū
tur: vbi tacendū. Naz eccle. xxxij. Ubi
non eſt auditus/ non effundas ſermo=
nem. Congruit ergo loquendi tempus
⁊ locum explorare. Unde primo ſatur
nalium legitur: q̄ ſocrates orator gre=
cus in conuiuio exiſtens rogatus fuit
vt de fonte ſue eloquentie aliquid pro
poneret. qui rennuit dicens. Nihil in=
quit tam gratum phīc: ſicut locis ⁊ tē=
poribus aptare ſermones. Unde eccli.
xi. Prudentie ſtatura ponderabunt.
qr ſcz loquendum eſt iuxta exigentiaz
locorum ⁊ pſonarum. Ualerius li. vi
c. vltimo narrat d xenocrate/ qui cum
gratis eloquijs mores aſtrueret: vidit
quendam ſupuenientem cuius crimi
na grandia erant/ ⁊ ideo materiam de
qua loquebatur ptermiſit/ vt peccata
illius deteſtari poſſz. Ideo eccle. xxvij.
dicitur. Cum viro irreligioſo de ſancti
tate tracta/ ⁊ cū iniuſto de iuſtitia. Un
de ſeneca epl'a. ci. dicit. q̄ talis debz eſ
ſe phūs/ vt ad ipm veniens/ ſemp ali
quid ferat/ ⁊ ī aliquo melioretur. Po
tius igitur in verbo pdicantis pfectus
debet haberi. Quoniam ſicut dicit ad
cor. i. Sermo meus ⁊ pdicatio mea nō
eſt in pſuaſibilibus humane ſciētie v
bis: ſed in diuinis eloquijs.

Finit liber octauus

Incipit liber nonus. qui eſt de ſtatu principū ⁊ nobiliuz ⁊ habet. xxiii. capitula. Cuius primuz eſt de clemētia principū.

Clementiam habere de=
bent principes. maxime
exēplo antiquorū. Nar
rat eniz valerius li. viij
c. i. de ſeruio galba q̄ p
ter homicidiuz morti cō
demnatus erat. ⁊ cuz primus morti eſ
ſet: iudici dixit. Meam inquit non re
cuſo mortem: ſed meos defleo puulos
quos tibi recōmendo. Miſericordiam

ergo obtinuit pietatis cã· Itaqꝫ innocẽ
tia veniam nõ impetrauit: vbi pietas
ꝑuulorum indulgeri fecit· Narrat etiã
de quodaz qui libidinis cã condemna
tus erat· sed veniam impetrauit: eo ꝙ
suam ĩpudiciciam sponte declarauit·
Beati igitur misericordes: quoniã ipi
misericordiam consequentur· math· v·
Narrat etiam augu[9]· viij· de ciui· c· x·
de quodam cuius nomẽ ares qui mor
ti condemnatus erat ⁊ homicidij re[9]ha
bebatur: iudicantibus tamen· xij· dis:
absolutus est a sententia sex illorũ· xij
deorum: qui venerabantur apud athe
niẽses· Quibus lex erat: ꝙ si voces iu
dicum erant equales: tunc absolutõ iu
stitie ꝓponebatur· Si igiť gentiles deũ
non cognoscentes/ indulgere ꝑstuduerĩt
merito ⁊ potius christiani iudices hoc
facere debent: vt scz potius indulgen=
tiam ꝗ̃ rigorem exerceant· Verũtñ iu=
dices ꝑlatiqꝫ plures: fauore/ vel ira se
ducti/ causas subditoruz non discutiũt
sed cum rigore sue temeritatis subdi=
tos affligunt· Vnde narrat augu[9]· vi·
confes· c· xi· de alippio collega suo/ quo
modo apud cartaginem fuit deprehẽ=
sus de furto/ licet sine cã· accidit tamẽ
diligenti discussione facta/ ꝙ imunis ĩ
uentus est· ⁊ innocens(puero quodã
reuelante qui furtum cõmiserat) reꝑ=
tus est· Et concludit idem augu[9]· Nõ
arbitror enim aliaz ob cãm deum hoc
ꝑmisisse: nisi vt vir ille scz alipi[9] qui
tantus futurus erat/ inciperet discere
ꝙ non de facili iudicandus est homo·
Vnde e de seipõ narrat: ꝙ assistendo iu
dicio/ ꝑtulit equitatem cuicũqꝫ potesta
ti: iuxta ꝑceptuz domini· exo· xxiij· Nec
iudicio plurimorum acquiesces: scz vt
a vero deuies· Et ibidez· Non decli na
bis in iudicio pauꝑis· Vñ leui· ix· Nõ
ĩiuste iudicabis· Et subditur· Noli fa
cere iniquũ aliquod in iudicio: sed om

nia in regula: pondere/ et mẽsura· Iõ
iniunxit beatus ambro· theodosio im=
ꝑatori/ vt ante· xxx· diem nullum con=
demnaret morti/ q2 non ex libito: nec
ad libitum ꝓcedenduz est· Nam ⁊ do
mino geñ· xviij· Dictũ est qualiter cla
mor sodomorum venit coram eo/ nõ ta
men statim condemnauit: sed ait: De
scendam ⁊ videbo ⁊c̃· q2 scz cum mag=
na deliberatione iudicandum est· ⁊ nõ
cum ira: vel furore· sapi· xij· Et tu cum
tranquillitate iudicas· Ira quidez vi
ri iustitiã dei non oꝑatur· Jaco· i· Vñ
seneca li· i· de ira narrat de quodã iu=
dice tyranno/ qualiter tres milites in
nocentes ꝓpter iram suam condemna
uit· Primum enim condemnauit/ q2
redierat sine suo cõmilitone seu socio:
imponens ei/ ꝙ illum interfecerãt· ꝑce
pit ergo cuidam militi vt eum duceret
ad locum supplicij· Cumqꝫ tamen eum
duceret: venit cõmilito seu socius ei[9]/
qui ad suppliciũ ducebatur· ⁊ tunc ad
iudicez redijt vt vtile excusaret· Quod
videns iudex/ iratus est: primoqꝫ mili
ti dixit/ te iubeo ĩterfici q2 semel condẽ
natus es· secundo autem dixit/ q2 cau
sa dãnationis tui cõmilitonis fuisti/ si
militer te iubeo interfici· tercio dixit· ⁊
te iubeo occidi: qui iussus occidere/ pre
cepto nõ paruisti· Ideo ysido· iij· de sõ=
no bono· c· xxv· Judex(inquit) iracun=
dus examen iudicij intueri non valet:
q2 caligine furoris excecatus nõ videt
Vnde augu[9]· epistola· xxxv· ante finez
concludit dicens· Non debet (inquit)
iudex vendere iustuz iudicium: aut de
tristari verum iudiciũ: licet vendat ad
uocatus iustum patrocinium: et iu=
risperitus verum consilium· Illi enim
inter vtramqꝫ partem examinis adhi=
bentur· Isti vero ex vna parte consi=
stunt· Nihil ergo turpi[9]/ nil sordidi[9] ꝗ̃
iudiciũ vẽdere: vt ponit aug· vij· ꝯfes·

Nam iudicium si fiat ad precium: sor dibus computatur vt ait policratus. v. li. c. ij. Quia cum iudex sit famulus iusticie: si igitur iustitiam vendit: suā dominam precio exponit. Verumtñ illud iosue. iij. verificatur. Puellā (inquit) vendiderunt vino: vt biberent scz iustitiam. sed qui emit non letetur: vt dicitur ezech. i. Quia venditor ꝛ ēptor peccant. Tales enim figurantur numeri xxij. in balaach. Qui corrupit balaam muneribus ꝛ excecauit. Unde petronius sic ait. Qui faciūt leges: vbi sola pecunia regnat: aut vbi pauptas nullo iure vincere potest. Jam igit iudiciuz nihil est nisi publica merces. Qua ꝓpter tul. li. iij. officiorum dixit. ꝙ a maioribus hoc accepimus: vt contra iusticiam nil agamus. maiores enim predecessores vocantur. Vñ A. gellius li. v de imagīe iustitie narrat. qualiter crisippus os ꝛ oculos iustitie vultumqꝫ seuerum depinxit: verbaqꝫ veneranda colorauit. Et sequitur. Forma virginali/ aspectu vehementi/ sine formidine eā intromisauit: quia scz iudices formidare non debent: quī iustitiā agāt. Nā val. li. vi. c. iij. de cambise narrat. q̄lit fuit p euz iudex quidā excoriat⁹: eo ꝙ nullā iustitiam fecerat: ꝛ sup ei⁹ pellē filiū ei⁹ tanꝙ iudicē sedere iussit. Facienda est ergo iustitia/ admixta tñ decēti pietate: sic ioseph fecisse legit.

Capitulū secūdum de bonis principibus.

Principes sūt ɔstituti vt ꝑlm foueāt ꝛ ꝓtegāt. Vñ moyses orabat/ vt de⁹ ꝓuideret hoīez sup multitudinē ꝑli: q̄ possz exire ꝛ intrare añ eos/ vt dr̄ nume. xxvij. Olim em̄ nō genealogia/ sed merita eos sublimabāt/ qz bonis ꝛ nō tm̄ generosꝭ ꝑncipatus debet. Nā quintius cū ꝓprijs manibus coleret terrā: fact⁹ fuit cōsul itaqꝫ ab aratro vocat⁹ est ad dñiuz ꝛ cū suo ɔsilio victoria adepta fuissz/ ad pristinam pauptatem reuers⁹ est/ vt narrat augu. v. de ciui. viij. Nō igit dominandi ambitio/ sed succurrēdi/ atqꝫ regēdi auiditas principib⁹ adherere debet. Vñ vale. li. iiij. c. iiij. d attilio narrat. q̄liter ab aratro vocat⁹ est ad imperium romani ꝑli suscipiendū. ꝛ id de tpe illo dicit/ ꝙ patrie rē vnusquisqꝫ non suā augere ꝓperabat/ paupqꝫ in diuite impio/ ꝙ diues in paupe couersari malebat. Vñ solinus li. v. c. iiij. loquēdo de popl̄o cuiusdā insule. Populus (inquit) elegit spectatū morib⁹ ꝛ inueteratum clementia. Nā de regibus israbel dictum est/ reges israbel clemētes sūt. Nunquid ioseph clemens extitit. Nūquid nūc qui dominantur/ tyrāni sunt/ ꝛ sui fortitudini dominia q̄ obtinēt/ ꝛ nō deo ascribūt. Nihilominus omnis ptās a dño deo est: vt dr̄ ad ro. xiij. ꝛ iobā. xix. dr̄. Non hēs in me potestatē: nisi tibi datū essz dsup. Sz nūc verificat illud ozee. viij. Ipi regnauerunt ꝛ non ex me. ꝑncipes extiterūt: scz mali: quoꝝ tñ dñia diuini ordinatōni nō sunt īputanda: sed subditoꝝ prauitati. Juxta illud iob. xxxiiij. Ipe em̄ regnare facit hoīem hypocritā ꝓpter peccata ꝑli. Et ozee. xiij. Dabo tibi reges ī furore meo. Si ergo nūc ꝑls peccat non mirū si princeps ipius regnat. nā principes ipi sūt/ qui cū fouere debēt tm̄modo rapiūt/ muneribusqꝫ iustitiā ꝑuertunt. ꝛ qui positi sūt in defensam populi/ ipsi offensam inferunt. Cuius oppositum romanos nobiles fecisse legimus: Unde narrat pompeius libro decimo octauo. ꝙ cum tineas romam fuisset missus a pyrrho vt pacem confirmaret: grandia munera secū detulit. sz suscipe volentē neminez inuenit.

Unde romani iudices ostia claudebāt/
ne cum muneribus quis intrare possz
Similia etiaz narrat valerius li·iiij·
ca·iij·⁊ li·viij·ca·v·de pyrrho qualiter
partem agri de consensu omnium sibi
oblataz refutauit dicens: virtutis glo
riam magnitudine predij minui Sed
quid dicemus: Nam teste seneca ep̄la
xviij·Reges partos non poterat quis
salutare sine munere·Et tamen eccle=
siastici·xx·dicitur·Quoniaz encenia ⁊
dona excecant oculos iudicum·Ideo p
pheta inquit·Qui munera super inno
centem non accepit semper habitabit
in tabernaculo tuo·Unde grego·mora
lium·ix·Tres sunt (inquit) acceptōne
munerum ad quas ex fraude festinat
Nam accipi solz a corde gratia: ab ore
gloria: a manu pecunia·a quibus iu=
stus debet excutere manus·Et idez in
registro li·ij·Encenia (iquit) vestre sā
ctitatis accipere nolui: quia icongruū
est a paupibus quicq̄ accipere·Unde
salustius narrat qualiter roma in cu=
piditatem versa est: ⁊ ideo ipsam cito
perituram nunciauit·De qua iuuena
lis·Omnia (inquit) rome cū precō fiūt
Attendant igitur principes vt non pro
priam cōmoditatem/ sed reipub·vtili=
tatem intendant·quia teste augu·sup
math·x·Gentiles olim ob amorem rei
publice/ filijs proprijs nō pepercerunt·

Capitulum tercium de mia ⁊ pietate p̄ncipum·

Um principibus sit cōmissuz
vniuersi regimen: expedit vt
membrorum defectibus com
pati discant·alias enim resp·diuturna
esse non potest·Unde ouidius li·de tri
stibus·Si quotiens peccant homines
sua fulmina mittat: Iupiter ex alto ci=
to inermis erit·Que verba sonant p̄n
cipez debere misereri·Unde ⁊ veteres
clementes extiterunt·Narrat enī va=
lerius li·v·c·i·q̄ marc⁹ marcellus ho=
stes suos syracusanos cepit·inter quos
fuit vnus qui erat ditissimus: quez in
tuens marcus ⁊ considerans suum in
fortuniuz: a lachrimis abstinere nō po
tuit·Narrat eciam qualiter cesar aspi
ciens caput pompei inimici sui/ lachri
mas dedit·Unde seneca·Magnarum
virium est offensam negligere·Et boe
tius·Maximuz genus vindicte ē pos
se vlcisci·naz sufficit posse· Item vale
rius vbi supra narrat· Qualiter cesar
audita morte cathonis emli sui doluit
⁊ patrimonium suis liberis incolume
reseruauit ipsosq̄ fouit: ⁊ ptexit· Hoc
eciam recitat augu⁹·v·de ciui·c·ix· vn
de virgilius in·vi·li·eneidos·Tu rege
re imperio populos romane memento
Parcere subiectis ⁊ debellare supbos
Et alibi·Sit piger ad penas princeps
ad premia velox·Unde solinus de ce=
sare dixit·q̄ clemētia potius q̄ armis
vicit·Item valerius li·v·de alexandro
narrat·Qualiter videns in suo exerci=
tu militem antiquum frigoris tempe
state afflictum/ sibi compassus proprijs
manibus eum accepit: de sua sede sub
limi descendens/ ⁊ in sua sede cum po
suit·Et ideo iacobus in sua canonica
ait·Iudicium fiet sine misericordia il=
lis qui non faciūt misericordiam·Un
de veteres clementes extiterunt/ quia
sicut narrat valerius li·v·c·i·Marc⁹
marcellus clementissimus fuit· Nam
cum multos syracusanos captiuos ha
beret: ipsosq̄ afflictos videret: flere cepit
pre nimia cordis tristitia quam habe
bat de eorum infortunio· Insuper vir
gilius libro·vi·eneidos narrat·q̄ ene=
as pijssimus fuit sic dicens·Tu regere
imperio populos romane memento:
He tibi artes erūt pacisq̄ iponere mo
rē·Parcere sbiectis ⁊ dbellare supbos

Item in hystoria troianorum legitur/
q titus tante clemētie erat q omnib9
prodesse cupiebat/nlli q3 nocere stude=
bat· Item valerius li·v·c·i· recitat· q
pompeius regem armenie cum cepiss3
q tamen cōtra romanos multa mala
gesserat/ ac eciam mitridatem roma=
nis infestissimum suis viribus protexe
rat/ ipm regem armenie nihilominus
benigne suscepit/ 7 diadema qd de ca
pite suo abiecerat ei imposuit/ atq3 in
pristinam fortuna3 restituit/ iudicans
eque pulchrum esse reges facere sicut
vincere· Quapropter seneca·i·de clemen
tia·c·v·dicebat· Nulla3 rem magis q
clementiā principes habere decet· Un
de li·eodem·c·v·narrat de quodam q
diebus cūctis vite sue semper studuerat
qualiter de hostibus suis vindictā ha
bere posset· cūq3 tamen contigisset se
q hostē vincere nō poterat/ a sua vxo
re consilium petijt quid facturus esset
Ipsa autem respondit· q more medi
coru3 facere deberet· Nam medici ex
perti dum vident q vna medela nō p
ficit/ aliam contrariam tribuunt· Sic
pariter ipsa dicebat viro suo q decer3
vt temptaret si clementia sibi profice=
re posset/ ex quo vindicta3 exercere nō
poterat· Nihil (inquit) cum crudelita
te huc usq3 proficisti/ nunc igitur temp
ta quomodo cedat tibi clemētia· His
igitur dictis/ vir ille gauisus fuit/ 7 le
to animo inimico suo pepercit/ que3 ex
inde amicum suum fidelissimum inue
nit· Patet ergo q vtilior est clemētia
crudelitate· Nam inimicum vincere si
laudabile est/ laudabilius tamē est si
ne inimico viuere/ maximūq3 est inimi
co indulgere· Ideo concludit ipse sene
ca li·preallegato·c·x·q licet apes acu=
leum habeant/ rex tamen aculeo caret
Clementia igitur virtus est que princi
pi debetur· Ideo christus lu·vi· dixit·
Estote misericordes sicut 7 pater vester
celestis misericors est· Tradit enim po
licratus li·v·c·vi·q plato suis discipu
lis sepius dicebat· Cum (inquit) pote
stas seuit i subiectos/ idem est ac si pu
pillum tutor persequatur· Sicut ergo
tutor erga pupillum esse debet clemēs
sic viri cuiusdam potestatis debent p=
ximorum fauere iuri· Naturale enim
est vt animal qd est potentius/ eciam
sit clementius· Nam catulus ab hin=
nulo nil patitur· leo eciam homini p=
strato indulget· Unde vegetius li·iiij·
c·iiij·narrat· q philippus muliercule cui
dam paupercule intantu3 misertus fuit
q licet ipsa verbis eum offendisset/ ni
hilominus de facultatibus suis secre=
tissimis ea3 recreauit· Quamobrē mul
tum ratōnabiliter seneca primo de cle
mentia·iiij·c·ad clementia3 hortat dī
cens· Libet vt clemens sit/ qui vult de
os sibi esse clementes· vt talis sit vnus
quisq3/ quales vult sibi esse deos·

Capitulum quartum· quomodo principes de=bēt colere deū 7 ecclesiam

Sicut narratur in hystoria tri
partita li·i· Constantinus fact9
christianus cultum diuinum
intantum dilexit/ q tabernaculum ad
instar ecclesie factu3 secum deferri iu=
bebat· Cui sacerdotes/ 7 ministri eccle
sie assistebant/ precibusq3 intendebāt/ ro
manorum quoq3 diuerse cohortes eius
exemplo similiter fecerunt· varium ta
men diem secundum diuersas opinio=
nes elegerunt· Unde sacerdotes 7 dya
coni diem dominicam coluerunt· Alij
vero feriam sextam pretulerunt/ quia i
ea dn̄s pass9 est· Un̄ apd romanos fe=
ria·vi·pri9 celebrabat· nec rōnabili cā
h carruit qr sic narrat vbi s· constantin9 i
virtute crucis multas victorias obtinuit·

Nā cum preliaturus esset quasi ī som no constitutus: vidit signum crucis in celo angelosq; dicentes: o constantine/ in hoc vinces. ⁊ ex tunc signum crucis iussit pferri ante se tanq̄ vexillū ⁊ signum victoriale. hoc eciā habet li. ix. ecclesiastice hystorie. c. xix. vbi dicit. q̄ ī dextera sua gerebat signū crucis ex auro factum. non mirum ergo si romani feriam sextam ante q̄ diem dominicā diu coluerunt. Quia tamen in resurrectione cōsūmatio facta fuit nostre redemptionis: ideo ecclia diez dominicā colēdam ordinauit. Nec tamen illi colunt qui iocis insistūt seu qui ocio torpent: sed illi tm̄ qui bonis operibus ornamentisq; īsistūt. Posco igit vt attendamus q̄to studio pdecessores nostri/ dies celebres coluerunt. Narrat em̄ in hystoria triptita li. xx. q̄ theodosius apd thessalonicā ciuitatez fere septē milia hominum iussit occidi: eo q̄ indignat⁹ erat q2 suos quosdam iudices lapidauerant. hoc tm̄ pacto ad mediolanū regrediens: ecclām ingredi voluit. cui occurrens de foris btūs ambrosius: ipm ingredi nō pmisit dicēs/ non licere tante necis actorē ad sacra limina ingredi Vnde sic eum alloquebatur: o impator attende q2 dn̄s vnus est rex omniū ⁊ creator. quibus igit oculis aspicies domini templū aut quibus pedibus calcabis sanctum illius pauimentū; qualiter manus extendes/ de quibus sanguis iust⁹ adhuc stillat. Quomodo his manibus sanctū dn̄i corpus suscipies. Vnde subdit. Forte em̄ recognitionem peccati phibet ptās imperij. decet tm̄ vt ratio vincat ptātem. Recede igit tuāq; non queras augere iniquitatē. His igitur sermonibus obediens: flēdo ad regalia remeauit. cūq; tm̄ octo mensibus eccle īgressu priuatus fuisset: dies q; natiuitatis saluatoris pxīqua essz tunc theodosius lacrimis/ ⁊ gemitib⁹ feruentissime lugebat: dolens q̄ tante di ei cultui assistere non valebat. sed cū tantas lachrimas vidisset rufinus sue milicie princeps/ cām tanti gemit⁹ inquisiuit. cui theodosius. Tu (inquit) rufine luges/ ⁊ ego lamentor. Nam meis seruis templa apta sunt/ me autez exorante ingredi phibetur. Rufinus autem apud ambro. se exhibuit intercessorem. sed nil obtinuit. Theodosius autem lacrimis / ⁊ pcibus sibi veniaz dari meruit. ⁊ in cunctis tanq̄ fili⁹ eccle sponte obediuit Ex hac igit hystoria discat fidelis: q̄tum fuit in theodo. cultus diuini desideriū. q̄tum die celebrē venerari petiuit. q̄te obedientie extitit. ⁊ ideo dn̄s sibi bn̄dixit/ ⁊ in dei virtute inimicos suos supauit. vt narrat vbi supra. c. xxvi. Decet igit principes deū ⁊ ecclāz colere. Nā veteres cū omī genere musicoꝝ deos suos colebāt. qui tm̄ di inualidi nulliusq; ptātis erant. Potius igit deū veꝝ tenemur venerari. Narrat em̄ vale. li. iij. c. iij. q̄ alexādro sacrificāte astabat ei vnus turibularius in cui⁹ brachio carbo ardēs delapsus est/ q̄ ⁊ si ita vrebat. vt adusti corporis ei⁹ odor ad circūstantiuz nares puenirer/ tm̄ ⁊ dolorē silētō pssit/ ⁊ brachiū imobile tenuit/ ne sacrificiuz alexādri aut pcusso turibl'o īpediret/ aut edito gemitu/ regias aspgeret aures. Ecce q̄tus zel⁹ ad diuinū cultū. Attēdamus insup qualiter dauid licet occuparet. xij. regnis: nihilomin⁹ tm̄ septies in die laudes deo refūdebat. Vn̄ dicit in psal. Septies in die laudez dixi tibi sup iudicia iustitie tue. Itē refert cassian⁹ de btō anthonio. q̄lit tota nocte orabat. ⁊ cū sol orirek mane dicebat. o sol cur me īpedis ab huius veri luminis claritate. Nā tota nocte ī ptemplatōe steterat. Itē d btō euse. legit. q̄lit a vespis sabbati vsq; ad sol' ortū diei dn̄ice imobilit manib⁹ extēs pmanebat. Ex q̄bus oībus pcludit. q̄ diuino cultui īsistēdū ē maxie cū bn̄ficia suscepimus.

Unde grego· in omel· Cum inquit au gentur dona/ rationes eciam crescunt donorum· tanto igitur humilior/ et ad seruiendum deo promptior quisque debet esse ex munere: quanto se obligatiorem esse conspicit in reddenda ratione·

Capitulum quintum de moribus principum·

Nobiles sic nuncupari non merentur: nisi bonis/ et honestis moribus floreant· quia teste cassiodo· epistola· ix· Decet quemque honorem quem gerit nomine moribus exhibere· Unde tul· philippi· prima· Vos nobiles quidem spectare decet/ non pecuniam: neque opes violentas: sed caritatem ciuium et gloriam concupisci· quia teste cassiodoro epistola· iij· Conuentus sapientum dignitas est imperantium· Erubescant igitur temporis huius nobiles: quibus mos est ex sua nobilitate peccandi suscipere audaciam· unaque iactantiam ex suis parentibus promulgant· eo tamen pacto quo parentes eorum sua virtute nobilitatem inceperunt eo pacto isti sua vitiositate nobilitatem terminarunt· Expedit enim teste sidonio in suo epistolari li· v· Nobilem esse sine superbia: sine inuidia potentem: sine superstitione religiosum: sine iactantia litteratum· Nunc autem illi nobiles se putant/ qui fastum suis incessibus monstrant· habent enim calceos acutos/ vt ingressibus ambulare discant· ferunt dextrocheria/ armillas/ et ornamenta/ et vestium varietatem atque diuersitatem excogitant· Non sunt tamen arguendi ex honestate sed ex pomposa vanitate· Cur enim diuina obtinent/ nisi vt regant· Sed regere quomodo poterunt: si seipsos regere nequeant· Dicit enim socrates quod qui multarum rerum potestatem habet primum purgare conscientiam debet· Stultum est enim vt imperare quis velit aliis cum ipse sibi imperare non possit· Et subdit· Age sic alienum vt tuum non obliuiscaris negotium· nulli quoque imponas: quod ipse pati non possis· hoc exhibe: quod tibi optaueris exhiberi· si bene egeris ipse tibi pro ne auctoritatem dabis· Quomodo igitur dicuntur isti principes/ quorum potius superbia quam patientia regnat· nec curant leges obseruare/ quibus alios astringunt impune enim necant: stuprant/ rapiunt adulterantur: et similia facientes anathematisant· Unde catho ait: Patere legem quam tu ipse tuleris· Si enim attendit princeps qualis eius vocatio fuerit: peccare verebitur: cum sit datus populo/ non tamen in dominium: sed eciam in exemplum· Nam teste seneca· Principem peccare non decet cum possit· Pretorque non solum manus et linguam/ sed eciam oculos continere debet· Unde galterus in alexandreidos li· vi· Maiestas regia magni ponderis esse solet· Et ouidius· iiij· tristium· O qui nominibus generosis flores exupas ac morum nobilitate genus· Aduertant igitur principes et nobilitatem moribus exornent/ vt eciam potius virtutibus quam pompis intendant· Nam superbia reges plurimos seduxit· et forsan adhuc captiuat· Plures namque sunt qui tanto tumore superbiunt/ quod suis subditis loqui dedignantur· turpeque putant popularibus exhibere colloquium· Narrat tamen Vale· li· iiij· quod publius valerius consul romanus adeo maiestatem populi romani veneratus est: vt merito publicola cognominatus sit· Et eutropius refert· quod cum vulpius ab amicis redargueretur/ eo quod nimis comunis esset: respondit egregie dicens talem imperatorem debere esse priuatis: qualem sibi imperatorem priuatus optasset· Quia igitur quilibet imperatorem optat sibi propicium: ideo debet ipse subditis propicius/ et comunis esse·

Capitulum sextum de vitiis principum.

PRinceps est oculus plebis. q̄
contagiosus si fuerit: mox in=
ficit. Unde statius in thebai=
dos. Regna porro cum scelere omni=
bus exiliis sunt grauiora. Unde quin
til. c. iii. Hec est (inquit) superiorū cō=
ditio: vt quicquid faciunt: p̄cipere vide
antur. Et boetius. iii. de consola. Im=
pante nequitia: virtus non solum pre
mio caret: verum eciam sceleratorum
pedibus subiecta calcatur. Et ouid. vi
de fastis Sic agitur cēsura: et sic exem
pla parātur: Cum iudex aliis qd̄ mo
net ipse facit. Et li. ii. sin titu. Quod de
cuit reges/cur mihi turpe putez. Et iu
uenal. iii. li. Omne animi vitiuz tanto
conspectius in se crimen habet: quāto
maior qui peccat habetur. Unde in p=
uer. sapientis dicitur. q inferior horre
scit q̄cq̄d peccat supior Et claudian⁹ in
maiori. In cōmune iubes si quid: cen
sesq; tenendum. Prius iussa subi: tūc
obseruantior equi. Fit popul⁹: nec fer
re negat: cum viderit ipm Actorē pa=
rem sibi componitur orbis. Regis ad
exemplū: nec sic inflectere sensus. Hu
manos edicta valent quam vita regē
tis. Mobile mutatur semper cū prin
cipe vulgus. Hiis igit̄ testimoniis cla
re apparet periculosissima in principi=
bus scelera fore. Eoruz enim exemplo
populus delinquit. Unde cassiodorus
epl̄a. iii. dicit. Sub iudice bono popu=
lum corrigi. Porro īquit facilis recti
psuasor est innocens iudex: sub cuius
p̄dicabili conuersatione pudet mores
pbabiles non habere. Sed pchdolor si
cut planeta planetarum scz sol eclipsa
tur: sic in princib⁹ lumen honestatis ra
rissime cernitur. Unde seneca in aga=
mennone. Non intrat regnum lumen
aut fides: sed p̄cio vincatur. Et oui. li.
ii. sine titu. Curia paupibus clausa est
dat cens⁹ honores. Inde grauis iudex
inde seuerus eques. Idē de fastis. vi.
Regia res scelus est. Et idem in eplis
dicit. Imperat heu pplis timide nō im
pat ire. Possidet et vitiis regna mino
ra suis. Quibus verbis innuit: regna
delictis esse subiecta. Et q̄quā in prin
cipe omne vitium sit graue: quedā ta
men aliis grauiora sunt. qr teste tul. li
bro. ii. de officiis. Nullum vitiuz est de
terius auaritia. p̄sertim in principibus
et rempubli. gubernantibus. Habere
enim questui rempub. non solum tur
pe: sed eciam sceleratum et nefariū est
Rursus in principe auiditas festina=
taq; p̄ceptio nocet. Unde suetonius li.
ii. de. xii. cesaribus augustuz redarguit
eo q nil melius festinatione arbitrat⁹
est. Unde salustius in iugurthino. Ani
mi cupiditas cōmune nobilitatis ma=
lum est. Ceterum turpis amor princi=
pi minime congruit. Unde fulg ē. li. ii
mitologiarum. Quāuis omnibus libi
dinis amor turpis sit: nunq̄ tamen de
terior q̄ in honorato. Nam iupiter in
cignum cōuersus: cum leda concubuit
que peperit ouum vnde tres nati sunt
scz castor/pollux/et helena. Nomie en
iouis principe intelliguntur/et leda a
ledendo dicitur. īmunditiamq; desig=
nat. Omnis igitur principatus libidīe
maculatur. Unde ferunt pote in huius
rei testimonium/cignum esse plenum
cōuitiis. ipo quoq; clamante/aues ta
cent. Helena eciā discordie seminariuz
fuit. Et castor malū exemplum nuncu
patur. Pollux vero a pdendo dr̄. Ita=
q; omnis mali libido occasio est. Rur
sus principi summe impatientia no=
cet: Unde statius in theba. i. Gentiles
animo subiit fragor inuidia atq; pens
odii metus. Sed nec ob h̄ hiis vitiis p̄li
batis vt cōiter p̄ncipes scelerant̄. Naz
auaritia libidīe ipatiētiaq; molestāt̄.

Unde petronius. Venalis popul⁹: ve
nalis curia primum. Jam quoq; ma=
iestas auro corrupta iacebit. Unde au
tem hec pcedant vitia: inquiram⁹. Ti
mendum est enim ne pravorum socie
tas ad pravitatez eos inclinet. Aliqui
etenim satellites peccatisq; pleni prin
cipes sectantur: vt placendo ditentur.
In hoc autem placere student: qd cri
mina suadet. Qui compantur anima=
libus querentibus non hominem: sed
predaz. Juxta illud sene. de reme. for=
tuitorum. Mel musce sequuntur/ca=
dauera lupi/frumeta formice. ista tur
ba predam sequitur/non homine. Ne
pe familiares regu3 ipos sepius euer
tunt. Juxta illud boetij. ij. de consola.
Regu3 familiares regiam potestatez
sepius psternunt. Vn varro in suis se
tentijs. Amici (inqt) diuitu palee sut.

Capitulum septimum de patientia et clemētia principum.

Quanto quis in gradu est sub
limior/tāto ad misericordiaz
et clemētiā existere debet pro
ptor. Unde seneca li. i. de clemētia ad
neronem. Nullum (inquit) ex omnib⁹
magis q̄ clementia: regem aut princi
pem decet. Apes enim aculeuz habēt
sed rex apum aculeo caret. Saluum re
gem clementia in apto monstrabit. vn
de et inexpugnabile munimentum est
amor ciuium. Quid (inquit) pulchrius
est q̄ viuere cunctis optantibus pacez
Verecundiam eciam peccandi facit ip
sa clementia regētis. Nec minus prin
cipi turpia sunt multa supplicia q̄ me
dico multa vulnera. Remissiusq; im
panti/melius paretur. Natura enim
contumax est: et facilius ducit̄ q̄ artat̄
Attendat igitur princeps vt clemens
suis ciuibus sit. nec recuset misereri ip=
se/qz venia indigere potest. Nam (te=
ste tullio li. primo de offi.) nihil est lau
dabilius/nihilq; digni⁹/ placabilitate
et clementia. que tamen ita probanda
est/vt adhibeatur reipub. causa seueri=
tas: sine qua ciuitas administrari nō
potest. Et idem tulli⁹. philippi. ij. Pre
sidiū (inquit) caritate et beniuolencia
ciuiū optet esse septum non armis. Di
scant igitur milites: reges/et principes
misereri/et iracūdie veneno non intu
mescant. Ipsi nempe mestos debēt cō
solari. Periculum ergo est: si corū ira
cundia alios puocet. Nam si turbatio
nis occasionem habeant: posco vt diffe
rant. Juxta illud Galte. i alexan. li. i.
Vindictaz differ: donec ptranseat ira.
Nec meminisse velis odij post verbe=
ra. Nam (teste ouid. iij. tristium) quā
to quis maior tanto placabilis ire. Et
faciles mot⁹ mens generosa capit. Ita
q; ignobilitatis signum est sepe irasci
Et de difficili recte iudicat ipe cui⁹ mē
tem ira possidz. Unde tul. li. i. de offi.
Nunq̄ (inquit) qui iratus ad punien=
dum accedit/mediocritatem illam te=
nebit: que est inter nimium et parum
Ideo seneca in troade. Quo iquit plu=
ra possis: plura patienter feras. Et li
bro. i. de clementia idem seneca. Rex
lesus animum in potestate habeat: lō
geq; sit exorabilior in suis iniurijs; q̄ i
alienis. Nam quemadmodū magni a
nimi non est qui de alieno liberalis ē:
sed qui qd alteri donat sibi detrahit:
ita clementez eum non facit alieni do
loris tolerantia: sed primorum stimu=
lorum patientia. Magniq; animi est:
iniurias in sūma potētia pati. nec q̄c=
q̄ gloriosius est: principe impune leso
Unde galterus in alexan. li. i. Instabi
le est regnuz: qd non clemētia firmat.
Animaduertant q̄so dñi/ et principes
homines ipos esse: nec eciam principa
tus/ppriam naturam abstulit: cui⁹ est

misereri ⁊ fratri ꝑrimo indulgere· vñ
tereñ· i adel· vt homo es/ita mores ge
ras· Nam teste clau· in maiori· Si pi⁹
in primis· Nam cum vincamur in om
ni· Sola deos equat clementia nobis
Pax maiora docet pagit tranquilla
potestas· Quod violenta neq̃t· Et sub
dit· Nunꝙ libertas gratior existat/ ꝙ
sub rege pio· Unde quintus curti⁹ li·
vi· Regum ducumqꝫ clementia/ nõ in
ipsorum numero est que cõmunia sũt
sed ingeniositatem/ mentisqꝫ valitudi
nem insinuat· Hijs igitur testimonijs
clare deducitur clementiã principi ma
xime congruere que talis sit/ vt nec iu
stitie deroget/ nec fauore gignatur· sed
clementie sugbia detrahit· que quorũ
dam principuz corda sic detinget· vt mi
sereri ⁊ clemẽtiam exhibere nolint· sꝫ
offensi· mox interimere omnes cupiũt
sibi similes in natura homines ⁊ ꝑxi=
mos virtutibus forsan eis celebriores
Huius autem sugbie atqꝫ impietatis
nutrix est ambitio· qua multi solia si=
bi non debita vsurpare ꝑsumpserunt
eodemqꝫ pacto quo sugbia eos introni
sauit· impie ꝑiter regnare facit · Verũ
tamen principatus non debet ambi=
tõne obtineri/ aut sugbia possideri· vñ
galterus in alexan· li· viij· Tutius ẽ nõ
ascendere/ ꝙ post ascẽsum regredi· Ve
teres enim sapientes principatum po
tius recusarunt/ ꝙ ambierunt· Unde
refert sene· iij· de benefitijs/ ꝙ cum an
tigonus hostem sui patris supasset/ ni
hilominus prelium belli ad patrẽ trã
stulit· Et subdit· Hoc est regnum· nol=
le regnare cum possis· Unde valerius
li· iiij· c· i· refert fabium officium consu
latus ꝑ filio suo recusasse· multis tam
deprecantibus· Et li· vi· c· iiij· refert de
manilio consimilez hystoriam· qui cõ
sulatum recusando inquit· nam si me
gerere eum cogeritis· nec ego mores ve
stros ferre potero· nec vos iperiũ meuz
ꝑpeti poteritis· Non sic tamen his tẽ=
poribus homines principatuz recusãt
sed auidissime querunt· eiusqꝫ occasio
ne superbiunt· ⁊ superbe regnant· at=
qꝫ sine clementia principantur·

Capitulum octauum de ludis principum·

PRincipes subditoruz sũt exẽ
plar· Ideo si ludorum vanita
tibus intendant/ si ludorum
ineptorũ enormitates adinuenire stu
deant· ipsorũ porro familiares/ atqꝫ sub
diti consimilibus occupationibus faci
liter occupabũtur· ⁊ se putabunt viue
re sane/ quando ea facient que suos do
minos facere viderunt· Quis taxillo=
rum aut alearuz ludos ita magnifica
uit· Principes ⁊ domini incõsulti hoc
fecerunt· Nec tamen reꝑbandum est si
quis honesto solatio spũm suum recre
et· sed reꝑbatissima illorum est vita· q̃
bus mos est totum vite sue tempus lu
dis· ⁊ stultiloquijs exhibere· Hij no=
cturnas vigilias amant· ⁊ ludoruz va
nitati fere vsqꝫ ad fatigationem intole
rabilem intendũt· sed cum die lucescẽ
te surgere debeant vt populum regant
⁊ foueant· ipi somno tunc sunt dediti·
⁊ tandem ex vite dissolutione in male
ficijs corpis ⁊ anime grauissime deci=
dunt· Rursus hij cuz refectionẽ sump
serint· non de militari exercitio conten
dunt· nec virorum illustrium acta com
memorant in exemplum· sed feruentis
simo ineptissimoqꝫ desiderio taxillorũ
alearumqꝫ fortunijs se cõmittunt· quo
rum occasione/ ꝑiuria/ execratõnes/ ⁊
forsan blasphemias exprimunt irascũ
tur/ tristantur· Itaqꝫ mẽs que ex iocis
recreari deberet· ludis talibus ineptis
simis inquietatur· Ideo seneca in pro
uer· dicebat· aleator quãto in arte do
ctior· tãto est nequior· Unde fertur· ꝙ
themistocles dicebat· non decet ingra=

tus ludis vacare: sed a quibuscumque leuitatibus debet animum arcere ne res pub. ludere videatur: aut ne relicta grauitate perire possit. Unde seneca epla. v Quid mihi lusoria ista componis: non est iocandi locus. Nunquid refert augu. viij. de ciui. c. xvi. Quomodo cuidam romano in somno dictum fuit: vt ludi prohiberentur. Et in summa de casibus libro. i. di. quod ludentes ad aleas/ vel taxillos peccant. non solum ludentes: sed etiam concomitantes: quia ibi sunt desideria lucrandi/ voluntas spoliandi/ mendacia periuria/ blasphemie: et huiusmodi. quoniam alea mendaciorum/ et piuriorum mater est/ vt dicit policratus li. i. Unde de chilio legimus. quod cum missus fuisset ad chorinteos vt fedus cum eis contraheret. inuenit duces/ et seniores cum aleis ludentes. Ideo absque verbo reuersus est dicens: cum taxillatoribus nolle contrahere societatem. Nempe reges et principes ludis leuibus insistere non licet. quia sicut narrat policratus vbi supra. Rex parthorum dedit talos aureos regi demetrio/ in signum opprobrij eo quod nimis leuis erat in moribus et iocis Ut igitur grauior efficeretur: talos aureos sibi contulit. Unde criso. sup mathe. omelia. vi. dicit. quod deus non dat ludere: sed dyabolus. Si (inquit) luserimus ante certamen: tunc in certamine deficiemus. Nec tamen ludi honesti propter hoc reprobantur. quia (teste sene. li. de tranquillitate) Philosophi sapientes ludis quandoque vacarunt. sicut socrates qui cum puerulis ludere non erubescebat. Et catho laxabat animum curis publicis fatigatum. Et concludit ibidem. quod assiduus labor frangit vires. Et dat exemplum de agris: qui melius fructificant: si quietem interpositam habeant. Unde sicut somnus est necessarius/ si tamen fuerit continuus/ mors est: sic ludus honestus mentem disponit. si tamen fuerit assiduus sensum ebetat. Unde cassianus li. viij. collationum narrat de sancto iohanne/ qualiter cum perdice demulcebat seu letabatur. quod cum videret iuuenis quidam: mirabatur virum tam sanctum/ et senem hoc facere Cui sanctus ait: Quid (inquit) portas in manu tua. Qui respondit arcum fero Cui iohannes: cur arcum semper tensum non habes. Cui iuuenis. Ne (inquit) assidua curuatio vires eius non minuat. Sic inquit iohannes modica laxatio scilicet temperata letitia homines meliorat et vires fortificat.

Capitulum nonum de dominio principum quomodo debet esse virtuosum.

Non debent putare principes eorum impia diuinis iussionibus preferenda. Nam a deo acceperunt dominium quod habent et ineptissime dominantur/ nec merentur principari: nisi quantum virtutibus prepollent. peruersorum tamen principum malitia tempore nostro presidentium ita viget vt dominari potius credantur peccandi licentia quam virtutum precellentia. Hij enim principes peruersi id solum habent dignitatis: quod fallax hominum opinio dedit. vt tangit beotius. iij. de consol. c. iiij. Attendant igitur principes quoniam terre dominantur corporibusque mortalibus. Cur igitur superbiunt: cur momentanea luce tumescunt: Refert enim hiero. epla. cxix. Et valerius li. viij. ante finem. Qualiter rex xerxes pro totius asie armata iuuentute/ quod intra centum annos esset obitura profundere lacbrimas fuerit coactus. Et subdit ibidem valerius. quod suam conditionem scilicet mortalitatem in aliena specie deplorare visus sit. Si enim aduerteret principes quanta est mundi principatibus annexa ca=

summa/ nunq̄ aut raro principari ap
peterent· Unde egesippus li·iiij·narrat
de vespasiano/ qualiter cum esset in ob
sidione hierosolimitana/ audita fuerit
noua q̄ nero erat occisus/ ⁊ ideo vespa
sianum milites in imperatorem elege=
runt· sed vespasianus omnino renuebat· ve
rum milites omnino instabant· itaq̄ minis
mortis ipm̄ infestabant· Ille autem in
dignum se reputabat· sed milites sua=
debant vt imperium acciperet/ quia potius erat
cura q̄ honor· Unde valerius li·ix·c·
ij·narrat qualiter rex quidam diade=
ma sibi traditum diu conspexit anteq̄
capiti imponeret/ dicens q̄ diadema
magis faciebat hominem nobilem q̄
felicem/ quod scz si quis penitus cogno=
sceret q̄ multis sollicitudinibus ⁊ pe=
riculis ⁊ miserijs esset refertum/ nec hu=
mi quidem tollere vellet· Mirum igi
tur q̄ hec mundana iure primogenitu
re putamus/ ⁊ celestia omnino negligimus
Nempe veteres principatum non que
rebant· Unde narrat valerius li·v·ca·
vi·de quodam· qui cum exiret portam
ciuitatis subito veluti cornua erupert
capiti eius· Responsumq̄ est eum re=
gem fore/ si in vrbem reuertisset· sz re=
uerti noluit· quinimo ne illud acciderz
ipse sibi voluntarium/ ac perpetuum ex=
ilium indixit· In cuius rei memoria ī
predicta porta ipsius effigies inclusa/ ⁊ po
sita fuit· Ceterum valerius li·iij·ca·
primo narrat de quodam antiocho q̄
cum perdidisset asiam regionem/ ⁊ quas
dam vicinas gētes/ gratias egit popu
lo romano/ quia modico regno vteretur·
Nunquid etiam Johā·vi·legit· Qua
liter christus fugit in montem/ quādo
cognouit q̄ populi veniebant; vt eum
raperent/ ⁊ regem facerent· Sup quo
crisosto·omel·xi· Christus (inquit) fu=
git erudiēs nos fugere mundanas di=
gnitates/ atq̄ cōtemnere ea que sunt/
scz temporalia deridere/ ⁊ futura adama=
re· Modernis tamen temporibus omēs

ad dignitates currunt· non tamen sa=
pientiā/ aut virtutes quert· quibus loquit
bern·ij·ad eugenium· Simea (inquit)
in tecto est/ sicut rex fatuus ī solio· Un
de sicut turpitudo simee magis pate=
scit q̄to plus ascendit/ sic homo indig
nus tanto fetidior apparet/ quanto in
gradu celsior· Quāobrem augu·ix·de
ci·c·xiij·narrat qualiter coniūcte erāt
edes virtutis ⁊ honoris/ que p dijs/ et
deabus reputabantur· ad designandū
q̄ vir honoratus p dignitatem vel per
potestatem debet esse virtuosus· ⁊ ideo
ille edes scz domus erant cōiuncte· Nec
tamē reprobanda est potestas seu hominum
dignitas/ quoniam omnis potestas a
domino deo est· vt dicitur ro·xiij· Sed
reprobandi sūt illi/ qui sine meritis dig
nitates assumunt/ aut in dignitatibus
cum fuerint/ se ⁊ alios peruerse regunt/
⁊ de modica gloria quam habent ne
priuentur in nullis confidunt· Nā tul·
li·iij·de offi·narrat de dyonisio tyran=
no qualiter barbitonsores timebat ne
ipm̄ interficerent/ barbam eius si rade
rent· ideo pilos barbe comburebat· Nar
rat insup de alexandro sergeo/ qui de
vxore timebat· vnde anteq̄ cubiculum
ingrederetur/ explorari faciebat an eius
vxor gladium/ vel aliud instrumentū
haberet· finaliter tamen ab ea interfe
ctus fuit· Insup vale·li·vlti·ante finē
narrat de massinissa rege/ qui cum dor
miret/ custodiam sui corporis non homi=
nibus/ sed canibus cōmisit· Hec enim
omnia contingunt/ quia impij ad digni=
tates eleuantur/ ⁊ vite huius exiguam
gloriam supne felicitati anteponunt·
Animaduertant autem illud eccle·x·
Omnis potentatus breuis vita· Unde
Job·xxiiij· Eleuati sunt ad modicum
⁊ non subsistent· Nam vita hominis ē
vapor ad modicum parens Jaco·iiij·
Et ysa·xl· Omnis caro fenum/ ⁊ om=
nis gloria eius quasi flos feni· Rur=
sus in principibus non solum supbia/

sed eciam gulam cerno redarguendaz
Ubi autem gula regnat: nulla hone=
stas/sed dissolutio castrimargie sem=
per comes est. Itaqꝫ nobilibus maxi=
me ꝑtinere dinoscitur sobrietas. ex q̄
nobilium statui precipue congruit ho=
nestas fortassis tamen qui se nobiles
dicūt: suam vocationē diuertunt. Qui
enim sunt edaciores curialibus: qui ta
men de nobilitate se iactant. Potatio
nes etenim serotinas habent. ⁊ mane
suis sensibus nondum excitatis: pocu=
la petunt. Hec autem non est nobiliuz
sed ignobilium vita. non ad vitam: sꝫ
ad mortem via. Talibus autem cōmes
satoribus quorum occupatio in cibis/
⁊ potibus est: loquitur ysa. c. v. dicens
Ue qui potentes estis ad bibenduz vi
nuz. Unde seneca ep̄la. lxxxvij. narrat
de quodam potente/qui maiorez par
tem noctis in conuiuio exigebat: ⁊ fere
die tota dormiebat. O quanta vite in
discretio: corpus suis cōmessationibus
distemꝑant: ⁊ īquinant: ⁊ animā ꝑde
re non formidāt. Unde ysa. v. Ve qui
consurgitis mane ad ebrietatem sectā
dam. Et subditur. Cithara ⁊ timpanū
⁊ tibia/⁊ vinum in cōuiuijs vestris: et
opus domini nō respicitis. Hoc siqui
dem vitium habent maxime curiaruz
sectatores. qui iugiter ꝑtermissa salu=
te: cibis ⁊ potibus vacant. Unde poli=
cratus ī ꝓlogo narrat. qualiter isocra
tes pl̄us ea ꝯtemnebat/que aulis am
biunt/scꝫ que curiales petunt. Quam
obrem vale. li. ix. c. i. Uentrem (inq̄t)
distentum cibo: sequitur voluptas ge
nitalium. Idem ponit grego. ep̄la. xxx
vij. Insuꝑ seneca cōmessatoribꝰ ad eli
nam sic loquitur. O miserabiles quo=
rum palatū non nisi ad ꝓciosas escas
excitatur. non enim viuit/qui libidini
⁊ somno viuit. Unde virgil. eneidos li
bro. i. didonem redarguit. eo ꝙ in con=
uiuijs tempus detinebat. Ido dicebat
Infelix dido longumqꝫ bibebat amo=
rem. Et ibidem dicitur. Postq̄ꝫ prima
quies epulis/mensequꝫ remote trathe=
ras magnos statuunt ⁊ vina coronant
Fit strepitus tectis vocēqꝫ ꝑampla vo
luntant ⁊c. Ex quibus colliguntur cō=
messatorum enormitates/in quibꝰ suū
paradisum sperant.

Capitulum decimum de tyrānide principum.

Rincipes/⁊ domini constitu
ti sunt/vt non dissipēt plebē
sed vt foueant. n̄ vt bona sub
iectis auferāt/sed potius vt q̄d habēt
benigne conseruent. Sed ꝓh dolor do
minia q̄ꝫplurima in tyrannia versata
sunt. multiqꝫ principes/pauperes sub
ditos opprimunt. ⁊ vt ipsos ꝓtextu iu=
re confundere videantur: prauissimas
leges excogitant. quibus ysa. x. dicitur
Ve qui condunt leges iniquas: ⁊ scri=
bentes iniustitiaz scripserunt: vt oppri
merent in iuditio pauperē. Unde psal.
Sedet in insidijs cum diuitibus in oc=
cultis /vt interficiat innocentem. Hij
enim sunt similes castori. de quo nar=
rat solinus li. iij. c. xxxv. ꝙ cum homi=
nem inuaserit/ip̄m non deserit quous
qꝫ ossa eius cōfregerit. sic tales paupe=
res esse in pace non ꝑmittunt: quousqꝫ
taliter eneruauerint eos. Und̄ michee
iij. Pelles eorum desuꝑ excoriauerūt
⁊ ossa eorum confregerunt/⁊ consciде
runt. Hij tamen īexcusabiles sunt/ q̄r
diuites sunt ⁊ tamen aliena rapiunt.
Quibus ambro. i. de officijs loquitur.
Diues (inquit) eras. qua ergo cā alie
na rapiebas? egestas non compulit. iō
te feci diuitem/ vt excusationem nō ha
beres. te feci potentem: vt non inferres
sed repelleres violentiam. Eripite igi
tur egenum/⁊ pauperez de manu pec
catoris liberate. Nam teste seneca epi

stola·lxxv·ea isti faciunt: que creature
irrationabiles abhorrent· Quoniaȝ (te
ste aristo· li· vi· de animalibus) Non ē
modus auium vnius speciei ꝙ vna co
medat aliam· isti tamen suos fratres
deuorant· Vnde michee· ix· Qui come
derunt carneȝ populi mei· Nempe at
tendere deberent / quoniam pauperes
exaudiuit dominus· qui tamen paupe
res contra eos clamant / ⁊ iniustitiam
a deo petunt· Unde eccle· xxxv· Lacri=
me vidue ad maxillas descendunt: ⁊ a
scendunt vsque ad celum· ⁊ deus exaudi
tor non delectabitur in illis / scȝ princi=
pibus tyrannis· quoniam ꝓpter multi
tudinem calumniarum clamabunt / vt
dicitur iob· xxxv· Ve igitur illi qui cō=
gregat auaritiam malam domine sue
qꝛ lapis de pariete clamabit cōtra eū
vt dicitur abacuch· i· Narrat enim pe
trus damianus de quodam qui proxi
mus morti erat: ⁊ a sanctis andrea: et
gregorio male affligebat: quia sex nū=
mos a paupercula vidua accepat· Unde
eccle· xxxiiij· Qui offert sacrificiū ex sb
stantia pauperuȝ / quasi qui victimat fi
lium in cōspectu patris· Legimus eniȝ
de tiberio in cronicis breuibus / ꝙ cuȝ
sibi suaderetur vt sua tributa augmē
tari iuberet / respondit· Boni (inquit)
pastoris non est pecus deglutire· Un
de ysaie· xxxiij· Ve qui predaris· non=
ne ⁊ ipse p̄daberis· Dn̄i enī crudeliores
sūt lupis· qꝛ de lupab⁹ i hystoriis ro=
manoꝝ legit̄· q̄modo nutriert̄ romulū
ifantē expositū bestiis· Isti dn̄o paupes
subditos tāq̄ lupi rapaces lacerāt· vn
de crisosto· omel'· xxxiij· Quid (inquit)
ouis in medio luporum? quid colum=
ba in medio accipitrum? Impius enī
iudex siue dominus: vt leo rugiens / ⁊
vrsus esuriens princeps impius super
populum pauperem· ꝓuer· xxviij· Nā
paupes sūt sic̄ oues in medio luporū·

Capitulū vndecimū de iustitia principum·

Exemplo atheniensiū qui iu
stitiam ꝓprie cōmoditati ꝓtu=
lerunt: in principibus iustitia
residere debȝ· Vnde narrat vale· libro
vi· c· v· ꝙ cum saluberrimo cōsilio the=
mistocles migrare athenienses in clas
sem coegissȝ: xerxesque ⁊ populis ei⁹ gre
cia pulsis: ruina patrie in pristinū ha
bitum reformaret: ⁊ opes clandestinis
molitionibus ad principatū grecia ca
pessendum nutriret / in contione dixit
habere se rem deliberatione sua puisā
quam si fortuna ad effectum duci pas
sa esset: nihil maius aut potentius a=
theniensi populo futurum: sed eā vul
gari non optere· postulauitque vt aliq̄s
sibi cui illaȝ tacite exponeret daretur
datus est aristides· is postq̄ cognouit
classem illam lacedemoniorum que to
ta apud githeum subducta erat / velle
incendere: vt ea consumpta dominatō
maris ipsis cederet / ꝓcessit ad ciues / ⁊
retulit themistoclem vt vtile consiliuȝ
ita minime iustū animo voluere: e ve
stigio vniuersa contio qđ equum nō vi
deretur nō expedire / quidam ꝓclama
uit· ac ꝓtinus themistoclē incepto ius
sit ꝺsistere· Patet igit̄ ꝙ veteres olim
plus iustitiam q̄ ꝓpriam cōmoditateȝ
amauerunt· Narrat insuꝑ vale· vbi su
pra de tarunde tyrio ꝙ ad euitanduȝ
seditōnes / leges statuit: vt contōnē seu
consiliuȝ ciuitatis nullus cum gladio
intraret / ipse tamen tarundes ex lōgin
quo rure veniens / oblitus est depone
re gladium quo precinct⁹ erat / ⁊ ita cō
tionem intrauit· Cum igitur monitus
fuisset de fractione legis· Idem (inq̄t)
Ego illam sanciam· ac ꝓtinus ferro qđ
habebat de stricto icubuit: mallēs mo
ri: q̄ iusticiam seu legē ꝑ eum violari

Ideo catho inquit. Patere legem quã tu ipse tuleris. Et licet in hoc imitari nõ debeat ꝙ seipm interfecit/in hoc tamẽ amorẽ iustitie quã gerebat oñdit. Veterum igitur exemplo viri boni: ꝛ precipue boni principes iustitiam affectuosissime diligere debẽt/ vt tanꝙ dies vera equitate luceant. Cur enim antiquitus consules romani pauperrimi fuerũt nisi qꝛ maluerunt cuz paupertate iustitie fauere/ ꝙ iustitie detrahendo quouismodo ditari. Horum enim paupertatem narrat augu. li. v. de ciui. c. xviij Vnde lucius valerius defũctus in suo consolatu vsqꝫ adeo paup extitit: vt nũmis a populo collatis/ eius sepultura curaretur. Narrat insup vegetius li. iiij. d̃ re militari. ꝙ cum quidam regulus de hostibus victoriam habuisset: ꝛ ad magnos vocaretur honores/ ipse tamen in solita paupertate voluit ꝑmanere. Insup augu⁹. vbi supra de quintio narrat. ꝙ cum quatuor iugera possideret: ꝛ ea suis manibus coleret/ ab aratro fuit abductus/ vt dictator fierꝫ maior vtiqꝫ honore ꝙ cõsul. victisqꝫ hostibus/ ingentemqꝫ gloriam consecut⁹ in eadem paupertate mansit. Et p⁹ pauca subdit. ꝙ rempub. cum haberẽt opulentissimam atqꝫ ditissimam/ sic ipsi in suis domibus erant paupes/ vt quidã eoꝝ q̃ iam bis consul fuisset: ex senatu paupum hominum pelleretur/ notatõne censoria: ꝙ decem pondo argenti in vasis habere compertus est. Ita ideꝫ ipsi paupes erant: quorum triumphis publicum ditabatur erarium. qꝛ sicut dicitur deutro. xx. Dominus aduersat erga omnem iniustitiam. Ceteruꝫ narrat vale. li. v. c. i. Et augu⁹. v. de ci. dei vbi supra. quomodo brutus ꝓ tribunali sedens/ filijs suis non pepcit. Vnde qꝛ tarquinuꝫ exulem reiqꝫpub. dissipatorem reducere volebant eos reprehẽsos virgis fecit cedi/ ꝛ securi ꝑcuti. Vnde virgilius i. vi. eneidos. Natosqꝫ pater noua bella mouẽtes. Ad penã pulchra ꝓ libertate vocauit. Et helinand⁹ hystoriographus narrat de helio: ꝙ cũ senex esset/ ꝛ impatoris officium exercere non posset/ oblatum fuit sibi vt ꝓprium filium impatorem constitueret ipse autem respondit/ sufficere debet inquit vt egoipse regnauerim/ cum nõ morerer. qꝛ non sanguini sed meritis/ ꝑncipatus debetur. Ideo ecclesiastici. vij. dicitur. Noli q̃rere fieri iudex: nisi valeas virtute ꝑrumpere iniquitates. Ex his ergo patet ꝙ licꝫ homo cõmuniter vincatur patrie/ aut sanguinis amore aut etiam laudis cupidine: vt inquit augu. viij. de ci. c. xv. Nihilominus tñ veteres omnia postposuerunt iustitie. quoniam ancilla scꝫ omis fauor: ꝛ vtilitas postponenda est iuri. quoniã impij iudices in corruptione sua peribũt percipientes mercedeꝫ iniustitie: vt dicitur prima petri. ij.

Capitulum duodecimum quomodo victoria a deo est.

Non in multitudine exercitus victoria ẽ belli. sed d̃ celo fortitudo ẽ. vt dicitur primo macha. iij. Vnde moyses manus in celum leuabat. ꝛ ita vincebat. vt dicitur exo. xvij. Nam sicut in archa homines saluabãtur/ eo ꝙ ipsa erat sup aquas: sic etiam si mens contẽplatiua fuerit ad celestia tendens: ꝛ aquis idest vanitatibus si ꝑfuerit/ saluari poterit. Vnde deutro. xx. Appropinquãte bello stabit sacerdos ante acieꝫ ꝛ sic loquitur: nolite metuere: qꝛ dominus noster in medio est vestri. Sic etiam theodosium fecisse legimus. Quam sicut legitur i hystoria romanorum/ cũ se vidisset a suis hostibus circumseptum/ orationib⁹ va

care cepit/⁊ signo crucis anteposito/vi
ctor effici meruit·Sed quid dicemꝰ de
his qui in ꝓpria virtute cōfidunt/⁊ ar
cham idest paradisum ingredi non cu
rant·quinimo ecclesiam viros𝗾ꝫ eccle=
siasticos infestant/ꝑsequuntur/⁊ la=
niant·Tales enim in momento ꝑibūt
q2 dux eorum dyabolus ipsorum inte=
ritum querit·Narratur enim in hysto
riis pallegatis romanorum·ꝙ quidaꝫ
dictus mascelizech romanus quidam
prepotens ecclesiam dei violauit·⁊ in
ea existentes crudeliter extraxit·idō tur
pi excidio interiit·Attendamus igitur
hystoriam de atilla quam ibideꝫ legi
mus·de quo fertur/ꝙ cum italiaꝫ dis
siparet·ad euꝫ accessit vir sanctus leo
papa dicens·vt inceptam crudelitateꝫ
dimitteꝫ·sed papa mortuo·interroga
tus fuit·cur ipe sic presto pape obedi=
uisset/qui respondit·Quod ī Papa si=
bi loquente/senem reuerendum vide=
rat gladium in manu tenentem terro
re cuius in tantum expauit·ꝙ non obe
dire ausus non fuit·itaqꝫ ecclesia non
debet a pugnatoribus interimi·Vnde
narrat paulus dyaconus li·xii·suaruꝫ
hystoriarum·Et orosius li·vii· de or=
mesta mundi·ꝙ cum romani a gothis
captiuarentur·illi soli euaserunt;qui
in nomine christi ecclesiaꝫ ingressi fue
runt·Vnde gothi romanos capere po
terant·sed ob reuerentiam nomis cri=
sti/in ecclesia manentes liberos dimit
tebāt·Quāobrem augu·i·de ciui· ī Ro
manorum ingratitudinem increpabat
eo ꝙ dicebant nomē christi eis obfuis=
se/⁊ tamen vbi eorum idola succurre
re eis non valebāt·ipsi in nomine cri=
sti liberi facti fuerūt·Ex qua hystoria
inferunt aliqui·ꝙ ab illo tempe citra
principes tempales libertatem in ec=
clesia malefactoribus concesserunt·q̄=
niam laus eius in ecclesia sanctorum
inquit propheta·

Capitulum tredecimū de humilitate principū·

Superbia semp postulat casū
Nullus igitur principatꝰ sta
bilis·vbi supbia regnat·Vn=
de geñ·xi·dicitur·ꝙ homines propter
suam supbiam turrim erexerunt/ ex q̄
ipsi qui vnius ideomatis erant diuisi
fuerunt·Attendamus enim quoniam
supbia diuisit angelos·supbia depres
sit neronem·omnisqꝫ seditio a supbia
exordium cepit·Ideo seneca lucillum
sic monebat·Cunctis esto benignꝰ·oēs
tibi pares facias·inferiores supbien=
do ne contemnas·supiores debite viuē
do non metuas·Vnde li·de nugis phi
losophoꝝ legit̄ de iulio cesare·ꝙ suis
militibꝰ nunq̄ dicebat ite·sed semper
venite·q2 scꝫ non volebat solū sibi ser=
uiri·sed eciam seruire ꝓmptꝰ erat·De
quo ibidem legitur·ꝙ cum quidam ve
teranus quadam die condemnaret̄ co
ram iudicibus·rogauit cesarem vt de
scenderet ⁊ iuuaret eum·cui cesar de=
dit bonum aduocatuꝫ in sui adiutoriū
Cui veteranus ait·Ego(inquit)te pe
riclitantem in bello asiatico non que=
siui aduocatum/sed ego ꝑ teipo pug=
naui·Vide(inqt)vulnera que ꝑ te su=
scepi·tunc cesar vulnera videns/ eru=
buit·⁊ mox ad verbum eius descendit
timens ne supbus/aut ingratus vide
retur·Vnde dicebat·Ille se militeꝫ ne
scit amare·qui non laborat vt militi=
bus carus sit·Insuper seneca li·iiii· d
ira·narrat de humilitate antigoni re=
gis·ꝙ quadam nocte audiens suos mi
lites sibi contradicentes/eo ꝙ ratione
ipsius onera maxima deferebant·ipe
igitur antigonus clandestine descen=
dit·⁊ ipis nescientibus quis esset·eos
iuuabat in portandis oneribus/ipsisqꝫ
tandem dixit·Nunc(inquit) male

dixistis antigono/cuiꝰ vitio in has mi
serias incidistis· Nunc ergo bene opta
te ei q̄ꝛ eius laboribus interuenienti=
bus penam grandem euasistis · Ecce
igitur quanta principū hūilitas · Sꝫ
nunc posco quid dicemus: nisi q̄ꝛ omēs
fastum/⁊ superbiam querunt: ⁊ prin
cipes in suo sceptro gloriantur: duces ī
solio: ⁊ imꝑatores ī diademate gloriā
tur· Sed reuera vir quantumcūq̄ꝫ no=
bilis existat/attendere debet illud iob
dicentis· Spiritus meus attenuabit':
dies mei breuiabuntur· ⁊ solum mihi
superest sepulchrum· Unde ihesus filiꝰ
syrach dicebat· Omnis (inquit) poten=
tatus breuis vita· Et golorius phūs de
alexandro loquens sic dicebat· O ꝙ fri
uola gaudia mundi· ꝙ rerum fugitiuꝰ
honor· Nam cui non sufficerat orbis:
modica fossa sufficit terre· Hoc eñ nō
attendunt huius temꝑis principes· sꝫ
in suis fastis assidue eleuant' /similes
alexandro· De quo narrat vale· li· viij
c· xv· ꝙ q̄ꝛ audiuit ab anaxarcho comi
te suo: ex auctoritate democriti ꝑcepto
ris/referri innumerabiles esse mūdos
quasi non contentus vni mundo dña
ri: dixit· Heu me miseruꝫ: qui nec vno
quidem adhuc sum potitus· De quo a
lexandro egregiꝰ ꝟsificator sic ait· Uir
bone quid curas: res viles/res ꝑitu=
ras· Nil ꝓ futuras damno quandoq̄ꝫ
futuras· Nemo diu mansit in turbine
sed cito transit· Et breuis/atq̄ꝫ leuis in
mundo gloria queuis· Qui fuit hic imꝰ
statuetur in ordine primꝰ· Unde quin
tinus narrat· ꝙ vir quidam canus ale
xandro dicebat· Uide (īquit) ne cadas
cum ꝑueneris ad culmen/ad qđ ꝑue=
nire contendis· Merito igitur sap̄· v·
dicitur· Quid nobis ꝓfuit suꝑbia: aut
diuitiarum iactantia/quid contulit:
transierunt omnia sicut vmbra· Et io·
xxxi· dicitur· Statue tibi speculum: po
ne tibi amaritudines/dirige cor tuum
in viam rectam scꝫ humilitatis ⁊ gra=
tie· O ꝙ indocta est illa ꝑsona/que de
vita fragili/atq̄ꝫ incerta eleuatur· Un
de innocentius papa suꝑbos sic alloq̄
tur· Cur inquit suꝑbis vermis/⁊ cinis
cur diuitias pauꝑibus disꝑgendas ac
cumulas· Cum ꝓpheta dicat· Dormie
runt somnum suum/⁊ nihil inuenerūt
omnes viri diuitiarum in manibꝰ suis
Uite igitur breuitas ⁊ possessionuꝫ in
stabilitas/hominem sapientem: ⁊ hu=
milem reddunt· Posco enim cōmemo
remus hystoriam valerij li· vij · c · ij ·
narrantis de quodam rege/cui cū dia=
dema traderetur/retentum: diu consi=
derauit: priusꝙ suo capiti īponeret di
cens: ꝙ diadema magis facit hominē
nobileꝫ ꝙ felicē· q̄ꝛ si quis cogitet quā
tis sollicitudinibꝰ: ⁊ ꝑiculis diadema
plenum sit/nunꝙ illud etiam si humi
iaceret/tollere vellet· Itaq̄ꝫ ratiōe ꝑn
cipatus non eleuabatur ille/sed humi
liabatur· Unde seneca· Altiori īquit
rei te non imponas: q̄ꝛ status talis ti
mendus est: atq̄ꝫ regentibus peius in=
stat ꝑiculum/ꝙ subditis · q̄ꝛ princeps
omnes timet· ceteri vero vnum princi
pem timent· Et concludit· Si vere in=
quit igitur prudens eris vbiq̄ꝫ idē eris
vt non extollaris laudatus nec turbe=
ris iniuriatus·

Capitulū decimūquartū de castitate principū·

Princeps incontinens subdi=
torum maculat vitam suo pra
uo exemplo· Unde timēduꝫ ē
ne luxuriosus princeps subditorum fi
lias ⁊ cōiuges violet· Magna igit' se
curitas est in domino si castꝰ princeps
extiterit· Nēpe viri veteres ⁊ celebres
castitate florentes laudis premiū huc
usq̄ꝫ meruerunt· Queso enim vt scipio
nis castitatem cōmemoremus· Narrat

enim vegeti⁹ de re militari li·iij·c·x·q̄
scipio africano v̄go pulcherrima/ et no
bilis adducta fuit·quam licet natura
liter affectaret/ nihilominus diligētis
sime eam custodiuit·et cum captiua es
set/eam redemit/suoq̄ sponso qui non
dum eam cog ouerat/ virginem tradi
dit/ cuius nomen allicius·et p̄ dote nup
tiali munera grandia prebuit·Simile
eciam de alexandro legimus· Insuper
de octauiano legimus in policrato li·
iij·c·x·Quomodo virgo cleophatra ad
eum accessit/eiusq̄ oculos ratione pul
chritudinis sollicitauit· vertamen ei⁹
pulchritudo pudicitie non obfuit·Vn
de poeta·Vultus adest precib⁹ facies
q̄ intacta perorat· Ceterum vegetius
libro·iij·ca·iij·narrat/ Quomodo han
nibal vigilijs et abstinentijs/corp⁹ suū
macerabat per quam abstinentiam li
bido extinguebatur· Legimus insuper
abstinuisse cesarem iulium/prout nar
rat policratus·li·v·ca·vi·Et ideo eccl'
x·dicitur·Ve terre cuius rex puer est/et
cuius principes mane comedunt·Beata
autem terra cuius rex est nobilis/ et
cuius principes vescuntur in tempore
suo sc͡z ad reficiendum/et non ad luxu
riandum·Attendam⁹ quomodo amor
mulieris eneruauit potentiam samso
nis/infatuauit sapientiam salomonis
sanctimoniam dauid fedauit/p̄ vt ait
hieroni·epistola·xxxiiij·Et subdit·Nec
salomone sapientior/nec dauid sāctior
nec sampsone fortior/et tamen vtriq̄ a
muliere decepti sunt· Nullum enim
imperium durabile/nec principat⁹ sta
bilis/quando regnat in principe libi
do luxurie·Vnde policratus libro·vi·
c·xi·dicit·q̄ imperium romanū exhau
stum est nerone imperante·cuius gu
la omnia deuorauit·et maculauit/libi
do exhausit/auaritia/ et superbia cum
luxuria exinaniuit· Insuper egisippus
primo libro loquēs/de antonio ipi au
gusto dicebat·Ille(inquit) scilicet an
tonius non victus est virtutibus tuis/
sed magis est v·ctus moribus suis·Vi
cit enim eum cleopatra vxor/ cum qua
maluit vinci/q̄ sine ea vincere· Nun
quid eciam valerius narrat libro·ix·c
primo·Qualiter vrbs volsiniensiū erat
optime legibus regulata/sed per luxu
riam prolapsa est·et ideo ante conclu
dit·quid fedi⁹/quid damnosius est sci
licet luxuria/per quam virtus atteri
tur/victorie relanguescunt/et cepta glo
ria in infamiam conuertitur/ animiq̄
q̄ et corporis vires expugnantur adeo
vt nescias ab hostib⁹ ne/an ab illa ca
pi perniciosius habendum sit·

Capitulum decimum quintum de morib⁹ pri·cipum·

Principum maxime est mora
les esse/sicut dicit Augu⁹· de
ciui·di·li·ij·ca·xxi·Et narrat
versum ennij poetrie dicentis· Mori
bus antiquis res stat romana virisq̄·
Nam q̄diu romani morales fuerunt/
tam diu orbi prefuerunt·Vnde idē au
gu⁹·v·de ciui·ca·xij·v̄ba cathonis nar
rans dicit· Nolite(īquit) estimare ma
iores nostros armis rempub·augmē
tasse·Nam si ita esset/multo pulcher
rimam nos eam haberemus· Quippe
sociorum atq̄ ciuium/preterea armo
rum et equorum maior copia nobis q̄
illis est·Sed alia fuere que illos viros
magnos fecerunt/que nobis nulla sūt
domi industria/foris iustum imperiū
animus in consulendo liber/neq̄ libi
dini/neq̄ delicto obnoxius·pro his nos
habemus luxuriā/ atq̄ auariciā pub
lice/ egestatem priuatim/opulentiam
laudamus diuitias/sequimur merciā

inter bonos/ ⁊ malos discrimē nulluʒ
omnia virtutis premia ābitio possidet
Hec augu. Ex quib9 concluditur q̄ v̄
tutes morales rempub. manu tenue=
runt. atq̄ exemplū colligit/ q̄ vita spi=
ritualis in huiusmodi moribus consi=
stit atq̄ roboratur. Unde augu. li. pri=
mo. c. xxxij. loquēs de scipione ait q̄ n̄
censebat ille scʒ scipio rempub. esse fe=
licem stantibus menibus/ ruentib9 mo
ribus. Et eodeʒ li. c. ij. Romani (inq̄t)
ceciderunt non murorum casu/ sed mo
rum defectu. neq̄ ignibus eorum tecta
ardebant. sed corda cupiditatibus in=
ardescebant/ atq̄ presidendi potius q̄
corrigendi voluntas romanos contri=
uit. Et quia homo quasi ciuitas est; cu
ius value sunt sensus; ciuesq̄ vires sūt
anime/ quibus impat voluntas/ debʒ
ergo tāq̄ ciuitas morib9 ornari. Quia
sicut ait seneca epistola. xl. Mos ē mē
tis habitus/ ex quo singulorum operū
assiduitas manat. Item policratus li.
v. c. iij. dicit q̄ a virtutibus fiunt mo=
res/ ⁊ a moribus virtutes acquirunt.
Sed q2 multi vitia/ prauos mores nō
credunt pter assiduitatem/ vt ait sene
ca li. de vita beata. ideo absq̄ pudore
homines criminibus seruiunt/ virtutes
q̄ acquirere non curant. Et concludit
ibidem seneca/ q̄ aliter est agendū in
via morum/ ⁊ aliter pedum. q2 in mori
bus non est tuta via quam sepi9 mul
ti sequuntur/ sed in via pedum frequē
ter contrarium est. Et si mores congru
unt sapienti; maxime tamen principi.
Sed queso īquiramus vnde principū
corrumpuntur mores/ estimo enim q̄
fastus/ ⁊ supbia hoc faciunt. Nā si pn̄
ceps humilis existeret/ morib9 floreret
sed superbia tollit sensum/ corrumpit=
q̄ mores. Utinam attenderent princi=
pes verba darij loquentis alexandro.
vnde fertur in hystorijs alexandri/ qua
liter darius vulneratus; ⁊ in tecto po=
situs/ alexādro dicebat/ fili alexander

vt plenius tua sapientia nouit) totus
mundus in corruptione positus est. sic
enim diuina prouidētia a principio or
dinauit/ vt nihil esset constans/ tutum
vel firmum/ sed totum variationi sub
iectum. cum auteʒ quis ad tantū domi
nij ascendit culmē. vt nō iam hominē
sed deum se estimet. mox ad ima ruit
⁊ dum eius casuʒ se meruisse cognouit
⁊ deorum benignitatem inuocauerit/
ne laqueum desperatōnis incurrat/ sb
ito deorum misericordia subleuat. Et
subditur. Considera (inquit) fili quid
fui heri/ ⁊ quid sum hodie. Heri nam
q̄ rex regum ⁊ dominus dominantiuʒ
vocabar. ⁊ nunc absq̄ potestate lugeo
quia vna superstitione seduct9/ diis vo
lui assimilari. Consideranda est etiaʒ
ipsius nabuchodonosor hystoria/ q̄ cuʒ
eleuaretur/ corruit/ sensum perdidit/ ⁊
tanq̄ animal brutum cum feris vixit
Humiliatus tamen postmodum resti
tutus fuit. Ideo propheta dicebat/ quo
niam iniquitatem meaʒ ego cognosco
Absit ergo supbire propter bona que
in mundo sunt. in quibus nulla securi
tas est. Unde bernardus/ Nusq̄ (inq̄t)
est securitas/ neq̄ in celo/ neq̄ in terra
neq̄ in paradiso. Namq̄ d̄ celo cecidit
angelus de sede maiestatis. adam ce
cidit de paradiso voluptatis. ⁊ de mū=
do cecidit iudas de schola sanctitatis
Humiliemur ergo considerantes diei
finalis terrorem. Unde grego9. Tūc (in
quit) erit superius iudex iratus/ infe
rius chaos horrendum. a dextris pecca
ta accusantia. a sinistris īfinita demo
nia ad supplicia trahētia. Interi9 erit
conscientia vrens/ ⁊ exterius mundus
ardens. Quid igit̄ faciet peccator. Nā
latere impossibile erit/ ⁊ patere horri
bile. Ecce quāta hūilitatis occasio. De
quodam rege legimus in legendis san
ctorū/ q̄ cū vidisset duos xp̄i paupes d̄
curru dscēdit vt ipos honorarʒ. q̄d vides
fr̄ ei9 ipm īcrepauit dicēs/ q̄ n̄ decebat

regem sic humiliari coraz pauperibus
Quo audito: rex iussit suis preconib9/
vt ipsum citarent cum familia 7 libe=
ris. Quod videns ille qui regem repre
henderat: cum habitu humilitatis co=
ram rege accessit cum liberis: 7 fami=
lia. Quem cum vidisset rex ait. O (in=
quit) stulte preconem fratris timuisti
7 licet non peccaueris/ tamen te humi
liasti ad verbū preconis fratris tui vte
rini. Nunquid igitur potius precones
ihesu christi pauperes formidare/ 7 re
uereri debemus: cum de ipsis in euan
gelio dicat veritas/ q̄ vos honorat: me
honorat/ 7 qui vos spernit/ me spernit
Et iteruz quod vni ex minimis istis fe
ceritis/ mihi fecistis. Humilis ḡ mens
nostra existat/ nullum spernat/ sed fu=
turi iudicij terrorem concernat. Unde
hieroni. siue comedam/ siue bibam: sē
per illā vox resonare mihi videt̄ in au
ribus meis/ surgite mortui venite ī iu
dicium. Quia tamen 7 domini/ 7 prin=
cipes fastum 7 superbiam amant. ido
in auribus suis si resonaret vox sopho
nie prophete humiliarentur. Dicit em̄
sophonias. c. i. loquēdo in psona domi
ni. In illa inquit die visitabo sup pri
cipes 7 sup filios regū 7 sup omnes q̄
arroganter ingrediuntur super limen
7 compleuerunt domuz domini dei sui
iniquitate 7 dolo. Et sequitur. Disper=
ierunt omnes inuoluti argēto. 7 qui
dicunt in cordibus suis/ non faciet be=
ne dominus 7c. Et sequitur. Fortitudo
eorum in direptionem erit/ 7 dom9 eo
rum in desertū. 7 edificabūt domos: 7
non habitabunt in eis. plantabunt vi=
neas: 7 non bibent vina earum. Et se=
quitur. Conturbabo homies: 7 ambu
labunt vt ceci: quia dom ino peccauert̄
7 effundetur sanguis eorum sicut hu=
mus 7 corpora eorum sicut stercora. sz
7 argentū 7 auruz eorum non poterit
eos liberare in die ire domini. Utinaz
principes talibus verbis corrigerent:
moribusq̧ suis rempub. dirigerent. ex
emplo titi: de quo legitur. q̧ tam mo=
deste rempub. rexit. vt de sola clemen=
tia argui posset. Unde mores princip̄ū
pulcherrime suadet seneca d̄ quatuor
virtutibus. ca. iij. Impone (inquit) cō=
cupiscentie frenum: ede citra saturita
tem: bibe citra ebrietatem: obserua ne
in conuiuio/ aut in aliqua cōmunita=
te hos damnare videaris: quos imita
beris. nec delitijs tibi presentibus in=
herebis. nec absentes desiderabis. Et
sequitur. Odibilem quoq̧ hominez fa
cit risus superb9/ 7 elatus/ ac etiā ma=
lignus 7 furtiu9. Si igitur risus iocos
exigit: hos cum dignitate sapientie ge
re. Sit tuus incessus sine tumultu: 7 q̄
es sine desidia. adulationes euita. non
acerba: sed blāda verba timebis. esto
vitiorum tuorum fugax. aliorum vero
nō sis curiosus scrutator. docentiū esto
facilis auditor. requirenti facile respō
de. superiores recte viuendo non time
as. senior esto iuditio q̄ sermone. vita
q̄ vultu. clementior esto fame bone: ne
q̧ tue zizaniator: neq̧ aliene inuidus.
ad iram tardus. ad misericordiam pro
nus. in aduersis firm9. i prosperis cau
tus: que nosti: sine arrogantia postulā
ti cōmunica. 7 que nescis: sine occulta
tione ignorantie tibi postula impertiri.
Hec enim omnia licet non eodem ordi
ne documenta sunt senece vbi supra.
Quibus modestia 7 mor̄ honestas sua
detur. que principibus maxime ptine
re dmōstrat. Nam ysidor9. ix. ethimo.
c. iij. dicit. q̧ rex dicitur a regendo. nec
est rex: qui non regit. In principibus
igitur non ambitio: sed de subditis cu
ra esse debet. Unde grego9. xi. moraliū
Principes vocantur: qui malis cogi=
tationibus principant̄. Et ibidez. xxvi
Illi enim principes sunt: qui elatiōis
gloriam declinant/ qui liuores miti=
gant. fures extinguunt. qui temptatio
nib9 n̄ psentiūt/ sz regēdo pesse nouert̄.

Unde orati⁹ in carmie lirico sicut nar rat augu⁹·v·de ciui·c·xiij·dicens· Latius regnes: auidū armando spiritum Et claudianus alloquendo theodosiū dicebat·Licet (inquit) late dominieris si tamē praua cupis: si duceris ira: ser uitij iugum patieris· Si autem tollis ꝛ leges interius feras: tunc omnia iu ra tenebis·Insup devalerio imperato re octuagenario legim⁹· ꝙ cum adhuc virgo esset: ꝛ sue felicitatis premia re coli audiret ait·Devna tantummodo victoria glorior·Et īquisitus que fuis set illa·respondit·Quia (inquit) inimi corum domum: scilicet carnem meam domaui ꝛ superaui·Hoc enim narrat valerius in quodam suo paruo tracta tu·Illi ergo reges sunt: q̄ se regere no uerunt·Unde grego·moralium·iiij·Il li (inquit) regnant: qui corpora sua re= gere sciunt: qui desideria tempant/ et cogitationes legibus regulant·Et ido ve terre: cuius rex est puer: ecclesiastes xi·Nunc tamen principes seipos rege re non curant: ꝛ regna regere se iactāt ꝛ qui suos inimicos se vincere dicunt: modica temptatōne vincuntur·Unde seneca epl'a·xcvi·Multi inquit hostez vincunt/ sed vincūtur cupiditate ·ꝛ cū agere videantur/ ipi tamen aguntur· Idē epl'a·c·de alexandro loquens ita dicebat·O inquit victor/ tot regum/ at ꝗ pplorum/ ira atꝗ tristitia succubuit: ꝛ omnia preter se in sua potestate ha= bebat·Sibi tamen imparemaximum imperium est·Idem epl'a·xxxviij· Si vis omnia tibi subijcere/ subijce te ra= tioni·multos enim reges: si te rexerit ratio·Ab ipa enim disces quid ꝛ quē admodum aggredi debeas·Idem epi stola·cxvi·Animus inquit noster mo= do est rex: modo tyrannus·Nam rex ē cum honesta petit/ atꝗ corporis salutē querit·sed tunc tyrānisat/ quando tur= pia iubet/ ꝛ iura contemnit· Unde au gustinus·iiij·de ciui·c·iij· concludit· ꝙ qui peccat/ eciam si regnet/ seruus est Nec vnius hominis/ sed qđ est graui⁹ tot dominorum quot vitiorum· Nam melior est/ qui dominaꝫ animo suo ex pugnatione vrbium vt scribitur pro= uer·xvi·De bono igitur rege dici po= test illud prouer·xx·Rex qui sedet in solio iudicij dissipat omne malum in= tuitu suo·

Capitulum decimum sextū de liberalitate pri= cipum·

T dicitur prouerbio·xix· Di= uitie erogate/ addunt pluri= mos amicos·Et policratus li bro·iij·c·xiiij·narrat·Qualiter titus ra tione liberalitatis factus fuit amabilꝭ atꝗ sui patris auaritiam tanta libera litate curauit/ vt tota eius complacen= tia i largiēdo foret·ꝛ tāto aīo munera dare affectabat ꝙ vltra posse dona pro mittebat·Et cum redargueretur/ dice= bat·Nemo inquit a facie principis de bet recedere tristis·Unde cum quodaz die nihil contulisset: dicebat· O amici mei diem hunc perdidi· Nullū enim vitium deterius auaritia signanter in principibus: vt ait tul·i·de offi·c·xxiij· Nempe largitas facit principes famo sos ꝛ claros·vt ponit ibidē tul·c·xviij Et boetius primo de conso·c·v·dicit·ꝙ claros: largitas facit·Moraliter ergo auferenda est auaritia đ cordibus: vt celestis glorie claritudinez mereamur Nam sicut liberalitas in seculo reddit homines famosos/ sic largitio in chri= sti nomie facta facit rapere celos·Re probande sunt tamen plurium princi pum largitōnes stulte·Unde seneca li bro primo de benefi·c·xi·Respiciende sunt facultates quas p̄stamus·atꝗ p= sone quib⁹ dam⁹·Et repbat largitatez

alexandri qui dedit vrbē cuidā elemo
sinam petēti/ ⁊ cum ille diceret: q sibi
talis elemosina n̄ conueniebat· alexāder
rn̄dit· nō curo (inqt) qd te accipere de
ceat: sed quid me dare congruat· Hec
vox (inquit seneca) regia videtur/ ⁊ a
nimosa: sed est stultissima· quia decet
considerare quid/cui/quando ⁊ quare
largimur· Item seneca ibidē de nimia
cupiditate redarguit antigonuz· cui cū
quidam peteret talentum/ respondit·
q plus petebat q̄ decebat habere· Il=
le igitur videns se repulsum: petijt de=
narium· cui antigonus· Non decet (in
quit) regem tā modicā rem dare· Ita=
q per cauillationem nihil se daturuz
conclusit· Si igitur alexandri reprehē
ditur indigesta liberalitas: potius an
tigoni detestanda est cupiditas· Nem
pe tullius prio d offi· c· xvij· dicit· q lar
gitas debet exerceri cum intentione or
dinata non ad iactantiaz/ ⁊ pompam
sed ad profectum suscipiendum· Nam
fatuam largitōnem sequuntur rapine
itaqz non sua/ sed aliena distribuunt·
Vnde ambro· libro· i· de officijs· Non
est (inquit) largitas/ si quid largiaris
vni ⁊ alteri extorqueas· Et subditur·
Perfecta largitas est: necessitatibus
singulorum occulte subuenire: vt libe
ralem laudet os pauperis/ ⁊ non labia
propria· Nesciat sinistra tua quid fa=
ciat dextera tua· Math· vi· Et tul· i· d
offi· c· xiiij· Ea iquit libertate vtamur
que psit amicis/ noceat nemini· nihil
enim liberale est qd nō est iustum· In
super seneca li· i· de clementia· ca· xiij·
Non est inquit liberalis/ qui de alieno
est liberalis· Ceterum non sufficit de
suo dare proprio/ sed optet hilariter ⁊
libere dare· Vnde seneca primo de be=
nefi· c· vi· Beneficium aspere datum:
vocat panem lapidosuz/ quem esuriē
ti capere est necessarium: tamen acer=
bum· Valerius li· v· c· i· narrat de lega
tis carthaginensium: qui cum venisset
romam ad redimēdum suos captiuos
senat⁹ protin⁹ ab his nulla pecunia ac
cepta/ reddidit iuuenes numero duum
millium: ⁊ septingentoruz quadragin
ta trium: expletissimos rerum· Vnde
tantum hostium exercitum dimissum
tantam pecuniaz contemptam tot pu=
nicis iniurijs veniam datam/ ipsos le=
gatos obstupuisse arbitrandum est ac
secum dixisse/ o munificentiam gentis
romane/ deorum benignitati equandā
O etiam nostram legatōnem supra vo
ta felicem· Nam quod beneficium nū
q̄ dedissemus accepimus· Vide per li
beralitatem romani famam atqz do=
minia sibi conquestar̄t· sic pariter pau
peribus christi bona erogantes/ celorz
regnum sibi acquirunt· Itaqz liberali
tas decens est in principe maxime· ni=
hilqz turpius in ipso q̄ auaritia· Vn=
de innocentius papa sic dicebat· Quid
inquit prosunt tibi o frater diuitie: qd
glorie/ quid letitie· cum non liberēt ho
minem a morte: non defendunt a ver=
me/ non eripiunt a febre· Ecce qui iā
gloriosus sedebat in aula: modo iacet
despectus in tumba· ⁊ qui vescebatur
delitijs in cenaculo/ modo consumitur
a vermibus in sepulchro· Et subditur
Timeant igit̄ diuites illud Iaco· A=
gite nunc diuites penitentiam/ plorate
vlulantes in miserijs/ que aduenient
vobis cum dicetur: diuitie vestre putre
facte sunt/ ⁊ vestimenta vestra a tineis
comesta sunt· Aurum ⁊ argentum ve
strum vastauit erugo· ⁊ in nouissimis
dieb⁹ thesaurisatis vobis iram domi
ni· ⁊ in luxurijs enutritis corda vestra
pauperes igitur christi/ fame perierunt
quos non subueniendo occidistis· ⁊ ec
ce sanguis eorum clamat ante deum d
terra/ ⁊ dicit/ vindica domine sangui=
nem nostrum· Hec innocentius· Nec
tamē pena cōminata ab auaritia ani
mum debz reuocare/ qnimo ɜm dicta
men rōnis honor debz pferri vtilitati·

Unde valerius li·vi·c·iiij·narrat·qua
liter dario iam uno/⁊ altero prelio vir
tutem alexandri experto/atq; ideo ei ꝑ
tem regni thaurotenus montē /⁊ filiā
in matrimonium cum decies centūmi
libus talentorū pollicente:cū parme=
nio alexandro dixisset:se /si alexander
esset/vsurum ea conditione·cui alexā
der respōdit·⁊ ego vterer/si parmenio
essem·Ex qua hystoria colligitur/ꝙ a
lexander potius honorem ꝙ̄ cupidita=
tem amabat·Nempe auaritia in prin
cipe signāter pessima est·Ideo aposto
lus dicebat/nec auaritia nominetur in
vobis/que est idolorum seruitꝰ·Et ec
clesiastes·xv·dicitur·ꝙ diuitie congre=
gate in malum domini sui pereunt·in
afflictōne pessima·Ideo catho·Dilige
denarium/sed parce dilige formam ·q̄z
scꝫ pecunia non ad cupiditatem/sꝫ ad
necessitatem acquirenda est·

Capitulū decimū septimum de patiētia principum·

Patientia ⁊ si omnes/principē
tamen maxime decet· exēplo
aplī·ij·cor·iiij·In oībus(in=
quit) tribulationem patimur sed non
angustiamur·aperiamur:sed non de=
stituimur·ꝑsecutionem patimur/sꝫ nō
derelinquimur·Fratres igitur confor=
tamini ī domino:⁊ ī potentia virtutis
eius·scribitur ad ephe·vi·Attēdamꝰ
enī quanta fuit in antiquis animi pa
tientia atq; constantia·Narrat enī po
licratus de cesare augusto li·iij· c·xiiij
ꝙ mire patiētie fuit·Unde dicebat: ꝙ
vir habere debet in auribus diligentiā
in lingua taciturnitatem: ⁊ in animo
quietem·Nec enim didici a iuuentute
mea·Unde grego·xx·moral·dicit·ꝙ pn
ceps refrenare debet impatientiā ex
consideratione paritatis sue/cum illis
quibus preest·Unde seneca li·primo d
clementia dicit·ꝙ principes cauere de
bēt impatientiā:que deformat homi
nem exteriorē:⁊ confundit interiorē
Quapropter idem seneca de ira li·i·Ni
hil(inquit)eque ꝓfuit iratis/sicut in=
tueri suam deformitatē·Nam ira fa
ciem turbat:ora pulcherrima defedat
toruos vultus ex tranquillissimis red=
dit·omnisq; decor relinquit iratos·Et
ideo dixit sixtus/ꝙ iratis ꝓfuit aspe=
xisse speculum·vt imago repcussa ostē
dat homini suā deformitatē· quoniā
ira viri iustitiā nō opatur·Jaco·i· De
cet igitur in tribulationibus cōstanter
ꝑmanere:vt sit fortitudo/⁊ decor indu
mentum eius·atq; verificetur illud ec
cle·xlvi·Usq; in senectam ꝑmansit il=
li virtus·Etenim li·de vita cesaris le
gitur/ꝙ cesar patientissimus fuit/atq;
de sibi dictis iniuriis vindictā nō egit
sed dissimulauit·atq; cum suos aduer
sarios subiectos haberet/sepius pep
cit·Nam vir nobilis audiens īprope=
ria:debet cogitare eorū stultitiā:seu ig
norātiā·vt ponit sene·li·iij·de ira· vbi
narrat·ꝙ cum chimargies hystoriarū
scriptor/quedam contra cesarem scrip
sisset:monuit cesar vt sermone modera
tiori vteretur·qđ facere rēnuebat· nec
tamen cesar se vindicauit·sed solū do=
mum suam sibi interdixit·Et ideo cō=
cludit seneca·non qui offendit/fecit qđ
voluit:tanꝙ̄ inimicus·sed qui prudēs
erat/aliene stultitie remisit· Insuper
seneca de mira patiētia antigoni nar
rat ibidē·qui cū multa īproperia au=
diret:dicebat·ꝙ militem decebat nō so
lū certare baculo:sꝫ etiā animo Uiri
liter ergo agite ⁊ confortetur cor vrm
omnes q̄ speratis in dño·Juxta ꝓphe
tam;Quid enī ꝓdest ira suū animum
affligere?qui enim sapiēs est;pati di
scit/nec de leui mouetur·

Capitulum decimum octauum de legibus.

Ine legibus poli ia regula=
ri nescit. Unde romani suis
legibus suam policiam subli
mauerunt. vt ponit policratus li. vi. c.
xij. Et tul. in sua prima rethorica li. i.
ait. quod omnes leges ad cōmodum reip.
referende sunt. et sicut medicina corpo
ri prodest: sic reipub. leges. Insup am
brosius in suo exameron omel. v. dicit
quod reipub. est vsus esse cōmunes: atque
obseruari deuotiōe cōmuni: quasi plu
res partes reuereri: quorum consilio
respub. gubernetur. Nec tamen leges
sunt: quibus mala imperantur. quoniā
lex est recti preceptō: prauique depulsio
vt ait tul. li. de natura deorū. Vel lex
est ius scriptum: asserens honestum: pro
hibens contrariū: vt ait gratian9. Nā
lex est interpres equitatis: rerumque di
uinarum et humanarū compos: vt ait
crisippus. Propter veteres legibus po
licias regularūt sicut solon et ligurgus
Sed crescentibus vitijs: leges perierūt
vt ait seneca epl'a. xciiij. Unde aug9. i.
de ci. c. xvi. Et A. gel. li. ij. c. xi. narrat quod
apud athenienses leges solonis in asse
ribus ligneis incise erant: vt sempiter
ne manerent. Nam leges sunt sicut ca
pistrum vel frenum equo: vt ait criso=
sto. sup ioban. omelia. xxxvi. Nunc ta
men vnusquisque voluntatem pro lege ca
pit. Abusio tamen maxima est: si plus
sine lege: qui licz legem se habere pfi=
teatur: diuinam tamen censuram non
imitatur. quia (teste augu. iiij. de ciui. dei
c. vi. Omnis lex est inanis: nisi ipi9 cē=
sura diuine legis imaginē gerat. Qua
propter diuina sapiētia prouer. viij. ait.
Per me inquit reges regnant: et legū
conditores iusta decernunt. Fidelium
ergo ciuitas lege diuina reguletur. quia
tunc ciuitas est dei: quando rex est ve
ritas: lex est caritas: et modus est eter=
nitas. inquit augu9. epistola. v. Sed ci
uitas tunc est dyaboli: quando rex est
mendacitas: lex est impietas: et mod9
est instabilitas. Huius enim ciuitatis
ciues sunt impij homines. qui lege di
uina relicta: vtilitatem propriam eq=
tati preferunt. Sed lex diuina licet sit
vna omnibus: tamen sufficit quod multi
plex est in fructu: et virtute. Unde Job
xi. Multiplex lex eius. Ipsam tamen
plures non sufficere putant: aut ipsius
obseruantiam spernunt. sicut atheniē=
ses qui cuz equissima iura sed iniquis
sima ingenia haberent: maluerūt suis
moribus quam legibus vti/ vt ait vale. li.
v. c. iij. Tales enim sunt sicut tele ara=
nearum/ que animalia infirmiora de=
tinēt/ sed validiora abire permittunt. quia
tales condunt leges quas iubent obser
uari. sed ipi obseruare nolunt/ pro vt ait
valerius li. vij. c. iij. Quia eorum leges
solum pauperes opprimunt: et diuites
in suis malitijs non puniunt. Juxta il
lud prouer. xvij. Qui iustificat impiū et
condemnat iustum: abhominabilis est
vterque apud deum. Legibus igitur ip
sius christi regulemur/ in presenti vi=
ta dum viuimus.

Capitulum decimum nonum de consilio principum.

Rinceps absque consilio ple=
bem faciliter dissipabit. Nul
la enim policia absque consilio
prosperari potest. Unde tul. i. de offi. c.
xxvij. Modica (inquit) sūt arma foris
nisi consiliū iteri9 fuerit. et ibidē ꝯclu
dit/ quod ciuitati atheniensiū pl9 profuit cō
siliuz solonis quam victoria themistoclis.

Insup seneca li·de tranquillitate ani mi circa principium dicit· q̄ ille solus reipub·non prodest: q̄ de pace tantūmo do/ vel de bello curat·sed qui iuuentu tem exhortatur: atq̄ bonis p̄ceptis vir tutē instituit/atq̄ ruentes ad pecuniā seu luxuriam retrahit·Et tul· de sene ctute·Consules comparat illis qui re gūt nauē·Sana igitur ꝛ matura imi tanda sunt consilia: que in senibus re periuntur vt frequenter·Vnde robo= am dereliquit consilium senum/ ꝛ iu= uenum adhesit consilio ꝛ ideo regnuȝ amisit·vt dicitur·iij·regum·xij·Nam in antiquis est sapientia·vt dicitur Job xi·Narrat enim vale·li·vi·c·ij·de mar co castritio· q̄ cū carboni sibi minanti ꝛ dicenti multos se habere gladios·re spondit·ꝛ ego annos·Quasi dicat·ido te non timeo·Insup aug·ep̄la·xxxviij ad dioscoꝝ narrat de demosthene p̄bo q̄liter habitu simplex erat·accidit tam̄ vt rogaretur quaten⁹ vellet canere cū lira: sicut olim facere mos erat·qui re cusauit dicens: se nescire· Cui mulier quedam ait·quid igitur nosti·respon= dit·Rem(inquit)publicā noui ex p̄= ua facere magnam·Non igitur leuia sed matura q̄renda sunt consilia·Quo niam(teste tul·prime rethorice·c·xxiij Prudentis ē bene cōsiliari·Et cōmen tator dicit·q̄ bona consiliatio est habi tus coniecturatiuus scd̄m ratiocinati nem opabilium·Et bonus consiliator dicitur ille: cui talis habitus inest: cu= iusmodi est homo iustus: ꝛ sapiēs· vn̄ vi·ethicorum dicitur·q̄ homo natura liter est consiliatiuus·nō tamen quicū q̄ homo: sed qui sapiens est: ille consu lere nouit·A sapiente igitur perquire consilium·vt dicitur thobie·iiij· ꝛ non ab insipientibus·vt dicitur eccle· viij· Cum fatuis consiliuȝ non habeas ·vt dicitur ibidem·Vnde puer·xxiij·Astu tus omnia agit cum consilio·Et sene= ca in tractatu de virtutibus sic ait·Si prudens esse cupis: futurā p̄spice·ꝛ q̄ possunt cōtingere: animo intende· Ni hil tibi subitum sit: sed totum ante p̄= spicias·qui enim prudens est: non di= cit/non putaui hoc fieri·Non enim du bitat: sed expectat·n̄ suspicat̄ ȝ cauet·

Capitulum vicesimuȝ de militibus·

Militibus eo pacto virtutes cō petunt/quo milites interpre= tari volunt·Miles enim vir est: quasi ex mille electus·Sed qualis electio erit: nisi virtutibus floreat ipse qui tot homines p̄cellit·Militib⁹ igi= tur virtutēs competunt corpis ꝛ men= tis·vt corp⁹ in bello valeat: ꝛ mens bo na prudentia dirigatur·Et quāq̄ om nem virtutem habere militeȝ decor es set quasdam tamen sibi p̄congruere le gimus·Decet enim militem forte stren nuum/ac p̄mptum ad licitos/ꝛ hone= stos labores·Juxta illud quintiliani cā·vi·Labori(inquit)optet insistere: vbi effectus p̄mittitur·q̄ naturalis ē fauor p̄ laborantibus vt inquit idem quintil·li·iiij·de oratoria institutione· Vnde seneca ad lucil·Generosos ani mos labor nutrit·nec est viri timere su doreȝ·Nam mollicies est fugere labo riosa: vt inquit aristo·iij·ethicoꝝ·Eru bescant ergo milites temporis huius: in quibus non strennuitas/sed mollicies est: ꝛ loco galee/pileum castorium ac cipiunt·p̄ lancea/baculum sceptro si= milem·p̄ armis/vestes rubricatas/et politas: ꝛ omnem militie laborem/plu rimi ad voluptatem trāstulerunt· Ve rūtamen(teste virgilio in georgicis li· primo·)Labor oīa vincit· Et matheo in thobia·Est carnis cultura labor: ca ro nuda labore·Fit sterilis spinis/ob sita messis inops·Vereantur igit̄ mili

tes ociosi: ad labores tardi. Nam teste
vale. libro. viij. ca. viij. Ocium īdustrie
maxime videtur contrariū. Itaqꝫ mi
lites exercitio frequenter debent habi
litari/ vt laboribus subesse non ita ti=
meāt. Nam (teste gaufrido in poetria
Ars tritos: vsus ꝓmptos/ imitatio red
dit. Artifices aptos/ tria concurrētia.
summos. Et ouidius. iiij. tristi. Ingeni
umqꝫ meum longa rubigine lesū. Tor
pet: ⁊ est multo ꝙ̄ fuit ante mīn⁹. Fer
tilis assiduo si non renouetur aratro.
Nil nisi cum spinis gramen habebit
ager. Contulit ingenium patientia lō
ga malorum. Que verba innuunt: exer
citio indigere volentem fieri virtuosū
eum ꝑcipue: cuius vocatio militia est
Vnde magister serlo. Discere ne cesses
aderunt post semina messes. Post la
chrimas risus: post exilium paradisus
Fle si solari ieiuna si satiari. Da si di
tari/ serui si vis dominari. Vnde tulli
us ī tusculanis questionibus li. primo
Grecorum (inquit) prouerbiū est quā
quisqꝫ nouit artem: in hac se exerceat.
Erubescant igitur nobiles/ pigri/ ⁊ pu
sillanimes/ quibus mos non prelia sꝫ
edia sequi. non irruunt contra hostes
sed proximis emulantur. Castra vi nō
capiunt/ sed feminas/ ⁊ puellas viola
re non metuunt. vitam non exponunt
pro reipub. defensione/ sed potius bre
uiant dies ex gulosa cōmessatione/ nō
petunt naues vt transeant flumina:
sed nauium vice odorifera poscunt bal
nea. non se vento exhibent aut pruine
sed vmbram domiciliorum sectantur.
His etenim modis exercitium militie
pretermittunt.

Capitulum vicesimum primum de fidelitate militum.

Militantibus congruit vt sint
fideles. In hoc enim militia
fundata est: vt nulla fraude
vituperetur. Vnde in puer. sapientū di
citur. ꝙ etiam hosti congruit tenere fi=
dem. Qui enim fidem perdidit: nihil po
test vltra perdere. Et quintil. causa. viij.
Non habet (inquit) causam loquēdi/
cui credi non potest: aut cui ablata est
omnium verborum fides/ omnisqꝫ ser
monis auctoritas. Abscedāt igitur hij
qui se dicunt nobiles: ⁊ tamen fraudi
bus ⁊ infidelitatibus sua prelia exer=
cent. quod ꝓmittunt: minime tenent. Ve
rūtamen tul. primo de offi. Fundamē=
tum primum iustitie/ est fides. Et se=
neca ad lucil. epla. lxxxviij. Fides ē sā
ctissimum humani pectoris bonū: nul
la necessitate ad fallendū cogitur. nul
lo premio corrūpitur. Vnde refert va
le. li. iiij. c. viij. ꝙ cum fabius captiuos
ab hannibale interposita pactione nū
morum recepisset: ⁊ illi a senatu non p̄
starentur: misso in vrbem filio/ fundū
quem vnicū possidebat: vendidit: ei⁹
qꝫ precium hannibali ꝓtinus numera
rauit. Vñ vale. li. viij. Bone fidei vē
ditorem nec cōmodorū spem augere
nec incōmodorum cognitionem obscu=
rare oportet. Et li. ix. c. i. Occultum ⁊ insi
diosum malum est ꝑfidia: cuius effica
cissime vires sunt mentiri/ ⁊ fallere. Fru
ctus in aliquo cōmisso scelere consistit
nefariisqꝫ vinculis circumdat. ⁊ tm̄ in
cōmodi affert humano generi ꝙ̄tum sa=
lutis bona fides p̄stat. Nihilominus (
teste salustio ī iugurthino) Paucis ca
rior fides ꝙ̄ pecunia. Omnes etenim fi
deles esse honestum est: illos tamen p̄
cipue quorū status militaris/ quorūqꝫ

vocatio est remp. defensare. Nempe
tales si fidelitate careant: nimirum si
eorum hostes fidelitatem eis nō tene
ant. Itaq̧ fidei pditio/ vtramq̧ ptem
pugnantium fugabit. vnam vi: aliam
pditōne. & sic absq̧ fidelitate nlla fiet
defensa. sed vndiq̧ gignet offensa. Au
diui etenim sepius quoddam gen⁹ ho
minum fidelitate carere. Mirum est
igitur cur oppositi milites fidelitatem
in eis expectant. Infinitis nempe pdi
tionibus fraudati sunt ab eis: in qui=
bus confidere non cessant. Vnde tulli⁹
in rethorica prima. Sūma inquit cle=
mentia est in eoruz fide spem habere.
quorū pfidia totiens decept⁹ sis. Heu
heu miserum nusq̄ tuta fides. inq̄t vir
gilius. iiij. eneidos. Et lucanus. Nulla
fides regnat i socijs. & sbdit. Nllis cre
dite. Et ouidius li. de pōto. Et cum for
tuna/ statq̧ caditq̧ fides. Quia scz mlt
ti extra manus hostium positi: pmissa
obseruare contemnunt. Nihilominus
nulla grauior infamia/ nullum peius
infortunium: q̄ infidelitatis habere no
men. Nec sapiens miles tantum odit
hostes fideles/ q̄tum cōmilitones infi
deles. Vñ oui. i. de arte amandi. Red
dite depositum/ pietas sua federa ser=
uet. Et lucanus li. viij. Ardua quippe
fides/ robustos exigit annos. Tanq̄ di
ceret: q robustus animus fidelis est. sz
fragilitatis/ & nimie iuuētutis est frā
gere fidem. De qua arator li. ij. Hec ē
vera fides/ quaz lex cōitatur amoris.
Medijsq̧ tenebris apparet radiata fi
des. Fit linea iustis ex precō q̄d terror
agit. Mēsuraq̧ virtus crescit in aduer
sis: Que verba nil aliud sonant: nisi q
nulla ex cā frangenda est fides. Sed fi
delitas in aduersitate pbatur: & crescit
Et sicut milites fideliter obseruare de
bent q̄d pmittunt ita attēdere debent
ne a captiuis aliq̄d vi petāt: q̄d infide
litatis occasionem exhibere possit. At
tendant eciam ne mala occasione quo

usq̧ inuadant. Nam genus infidelita
tis est non solum a pmisso recedere: sz
eciam friuole alijs insidiari: aut proxi
mos prelijs emulari. Hesito enim. an
titulo prauo pugnantes in hostibus fi
delitatem repire mereantur/ aut vtruz
pmissa obseruare teneantur. Sic eniz
hesito vt quia quicquid arbitrer fide=
litatem semp bonam esse/ atq̧ lauda=
bilem quicquid non vitiosum pmitti
tur iure tenetur. Nihilominus tamen
iusto dei iudicō fit/ vt qui iniq̄/ & absq̧
ratione preliantur: in pmissis decipiā=
tur. Itaq̧ estimo istos hoc mereri. Dif
ficile est tamen vt credam alios in pro
missis nō teneri: vbi pmissum vitio ca
ret vt prefertur. Esto eciam q conscien
tia hos non obliget: tamē hoc vult mi
litia/ vt fidelitatem in omnibus obser
uare nominentur. Attendant igit mi=
lites/ vt iuridice plia suscipiant. Vnde
ouidius de arte. Iudice me/ fraus ē cō
cessa repellere fraudem. Armaq̧ inar
matos sumere iura sinunt. Et li. i. sine
titu. Sepe soporatos inuadere proficit
hostes. scz iuridice. Et ibidē li. ij. Pug
na reluctanti cessat in hoste manus. &
iij. tristium. Pugna suum finem cum
iacet hostis habet. Attendat autez mi
les ne de se nimis confidat. eciam ius
si habeat. qr teste cathone. Victorez a
victo supari sepe videmus. Et claudia
nus in maiori. Sepius incaute nocuit
victoria turbe. Sit eciam miles animo
sus in iure suo. Iuxta illō ouidij i epi
stolis. Non faciunt molles ad fera te=
la manus. Paruum certamen prelia
magna mouet. Milites igit iuri suo/
iō foueant. fideliterq̧ prelientur. alie=
noq̧ iuri minime derogent. vt infideli
tas nlla oriatur. Que enim tibi mili
tie gloria: si ppriam patriam inuadis
si ex ira vel supbia preliari concitaris
aut si pprio ope vincaris: aut si maius
dampnum ex casu/ q̄ comodum ex victo
ria sperare videaris. Nomine eciz cō=

modi non solum facultates/sed eciam
famam ⁊ honorem intelligi puto· Ne=
pe aliqui predictis ex causis prelia su
sceperunt· quorum opus iure laudeq̧
caret· q2 teste tul· in antoniū· Oīo nlla
causa iusta est cuiꝙ contra ꝑriam pa
triam pugnare· Et idem tul· p marcel
lo· Iracundia(inquit)⁊ supbia consi=
lio inimica est· cuius occasione prelia
fieri non debent· Rursus in puer· sapi
entum dicitur· ꝙ bis punitur· qui pro
priis armis perit· Diu ergo pparandū
est bellum· vt vincas scelerius· Ceterū
suetonius li· xx· de· xii· cesarib9· Augu=
stus(inquit)prelium suscipiendū oīo
negabat· nisi maior emolumenti spes
ꝙ damni metus ostenderetur· His ita
q̧ allegationibus clare patet pugnaȝ
iusta ratione tm̄modo assumi debere·
Itaq̧ fidelitas non solum in promisso
sed eciam in agressu circumspicienda
est· Militia autem dedecus patit nisi
fideliter exerceatur· ⁊ i militia nil pul
chrius est ꝙ fides eius; non solū erga
homines/sed eciam maxime attendere
habet/vt sua militia deo subseruiat·
Nullus enim miles tm̄ principi quan
tum deo tenetur· Attendant igitur mi
lites dominis suis fideles/deo tamen
nō neglecto debere existere· Unde po=
licratus li· vi· c· v· dicit· ꝙ due sunt pre
cipue in milite/scȝ electio· ⁊ sacramen
tum· vt scȝ fedus pmissum teneat· Et
vegetius loquens de re militari dicit
ꝙ totus reipub· salus in hoc cōsistit· vt
tirones scȝ milites non tantum corpi=
bus/sed eciam animis pstantissimi cō
pareant· atq̧ iuramenta suis principi
bus facta obseruent· Uerum tamē est
ꝙ milites principi tpali potius/ꝙ deo
fidem seruant· Unde pchdolor illa so=
lennis consuetudo inolcuit/qua fiebat
vt quilibȝ miles ipa die qua miles fie
bat ingrederetur ecclesiam atq̧ gladio
sup altare posito; ⁊ oblato/ solenniter
iurabat· se p defensione fidei certare
⁊ deo ppetuo famulari· Unde vegeti*
li· iiii· c· i· narrat· Quomodo milites do
iurare debent· suoq̧ principi p deum/
scȝ de fidelitate seruāda· Narrat eciā
tul· i· de offi· c· xi· Quomodo pompilius
impator filium cathonis in suo exerci=
tu admittere noluit/nisi prius cum sa
cramento fidelitatē sibi iuraret· Hec
autem omnia dicta sunt/q2 fideles scȝ
christi milites/vsq̧ ad mortem certa=
re debēt/vt scȝ ecclesia ptegatur· ⁊ le
gis christiane veritas pmulgetur· Un
de policratus li· vi· c· vii· Huius(inqt)
militie est· ordinate tueri ecclesiam· et
pfidiam impugnare/sacerdotium ve
nerari/pauperē defēsare· iniurias pla
care· et si opus est animam ponere· vt
scȝ de illis verificetur illud ꝓphēte/gla
dii ancipites in manibus eorum· Nūc
tamē hominum militia fidem christia
nam non fouet· sed poti9 deprimit· Ue
rūtamen legimus apud antiquos hūc
morem fuisse· q2 scȝ milites spolia ho=
stium diis consecrabant· Vale· li· ii· c· i
de iulio cesare narrat· ꝙ prohibuit spo
liari templa· ⁊ ideo p biennium remā
sit inuictus· donec psumpsit insurgere
contra deos· atq̧ īuadere templum ap
pollinis· Idem eciam narrat policra=
tus vbi supra· Item egisippus narrat·
Quomodo pompeius non pmisit spo=
liari templa· ⁊ ideo sibi pepercit alexā
der· Ex his igitur patȝ· ꝙ militia eccle
siā n̄ debet offensare· Moderni tamē
milites coram mulierib9 de bellis nar
rant ⁊ corāȝ simplicibus· de victoria il
lustrium militum se iactant· nec tamē
habent bellādi vsum/vel artem· quia
lasciuie poti9 ꝙ militie intendunt· Ve
rūtamen lasciuia milites eneruat· vt
docet seneca epla· liii· Unde ibideȝ ait
ꝙ indurād9 est anim9 militis· ⁊ a blā
dimentis voluptatum pcul abstrahē=
dus· Nempe hannibalem induratum
niuibus ⁊ laboribus/campanie fomen
ta eneruarūt· Armis(inquit) vicit· fuit

tamen vitijs victus. Attendenduz est igitur: quomodo gaudeon cum trecentis viris qui aquam non biberunt/ sz curuatis genubus diutissime penā sustulerunt: victoriam obtinuit. Sic em̄ milites non in voluptatibus: sed in laboribus exercere debent militiam: vt tāq̄ animalia diuisa sint/ in perpetuū signum federis.

Capitulum vicesimū secundum de bellis.

Relium illicita occasione susceptum: malo iuridice debet sine terminari. Vnde augu⁹. v. de ciui. c. xxij. concludit. q bellū nunq̄ debet fieri sine magna necessitate: ⁊ sine iusta cā. Nam iudith. v. legitur q achior alloquendo olofernem postq̄ plurima dei beneficia recitauit: cōcludit dicens. Nunc igitur domine pquire si est aliqua iniquitas eorum in conspectu dei. ⁊ ascendamus ad illos. qm̄ tradens tradet illos deus eorum tibi. Si autem non est offensa populi hui⁹ coram deo suo: tunc non poterimus resistere ei. quasi diceret: q non est bellandum: nisi cum iusta cā. Si autē iusta cā fuit: non est timenduz. Vnde numeri. xiij. Nolite timere: deus vobiscū est. Et leui. xxvi. Si in preceptis eius ambulaueritis ⁊c. Et sequitur. Persequimini inimicos vestros: ⁊ corruēt coram vobis. Nec tamen sufficit/ vt bellandi causa iusta fuerit: sed eciam vt iusti sint qui preliantur. Vnde iosue. vij. legitur/ q pter peccatum ipsius achor: multi d pplo fuerunt occisi. Principes igitur sunt informandi tempore belli vt dicitur eccle. iij. Sed nunc. pch dolor videmus aut prelia sine iusta cā fieri: aut ab iniustis psonis bella compleri: atq modernorum dominia in tyrannidem mutata sunt: nec dominātur vt foueant: sed vt spoliare studeāt. Attendamus enim illud Job. lv. Numerus annorum incertus est tyrannis eius. q2 scz dominium tyrannorū breue est/ ⁊ casum de iure postulat. Qum immo signum maximū pditionis est dominij: quando princeps ad tyranniaz inclinatur: aut suos officiales tyrannisare pmittit. Ideo eccle. x. dicit. Regnum a gente in gentez transferet: pter iniustitias/ ⁊ contumelias/ ⁊ diuersos dolos/ vt patuit de saule. primo reguz xij. Quapter quicūq tyrannus est: d periclitatōe dominij sui formidare habet. Ille autem est tyrannus/ q̄ est rex iniustus; vt ponit augu⁹. ij. de ciui. dei c. xx. Et aristo. viij. ethicorum. ponens differentiam inter regem: ⁊ tyrannuz dicit: q tyrānus est qui cōmodum proprium intendit. Rex autem dicitur: q̄ subditorum querit vtilitatem. Vnde in puer. xxviij. Leo rugiens: ⁊ vrsus esuriens: princeps impius sup populum pauperem: dux indigēs prudentia: multos opprimit p calumniam. De quib⁹ ysa. primo dicitur. Principes tui infideles: socij furum. omnes diligunt munera. Vnde seneca li. iij. de naturalib⁹ questionibus. c. i. Potius (inquit) decet deorum opa celebrare/ q̄ philippi: aut alexandri latrocinia: nec precipuū est in rebus humanis classibus maris transire seu emulorum iniurias subegisse. Nulla (iquit) maior est victoria q̄ vitia domuisse. q2 inumerabiles sūt qui vrbes ⁊ populos habuerunt in sua potestate. sz paucissimi peccatis caruerunt. Nunc tamen principes vitia domare nō curant. sed omni tyrannia p̄intenta: subditorum vtilitatem: atq virtutum acquisitionem ptermittunt. nec bella intercipiunt vt iustitiam foueāt sed potius vt suis pompis/ ⁊ iactantijs satisfacere queant. Tales em̄ ñ reges sed tyranni sunt. q2 non aduersarios;

sed subditos inuadere petunt· De qui
bus policratus li· viij· c· i· dicit· ꝙ tyran
ni sunt/ qui non legibus: sed ꝓprio arbi
trio imperant· Reges autem sunt: qui
ꝓprium arbitrium legibus submittūt·
Et idem policratus li· iij· concludit· ꝙ
tyrannum occidere iustum ⁊ equū ē·
Vnde tul· iij· de offi· c· vij· Nulla est in
quit nobis societas cum tyrannis sed
potius sūma distinctio· Neqꝫ eniz con
tra naturam est tyrannum spoliare si
possis sed eciam necare est honestum
Etenim membra amputanda sunt/ si
sanguine et spiritu careant/ ne ceteris
membris noceant· Illa igitur infirma
hominum feritas/ ⁊ inhumanitas a cō
munitate segreganda est ne subditam
plebem contaminare possit·

Capitulum vicesimuz tercium de regimine militum·

Iusticia prosperari nequit/ vbi
nulla virtus vbi sensus nō ha
bitat· Vnde romani(teste po
licrato libro· vi· ca· viij·) Preualuerūt
aduersus multitudinem gallorum: ꝑ=
ceritatem germanorum: vires hyspa=
norum: dolos afrorum: ⁊ hoc per feli=
citatem ⁊ sapientiam· Sic eciam per
fidem: atqꝫ veritatis studium/ quecū=
qꝫ peccatorum contagia subiugare po
terimus· Vnde quantum ex narratio=
nibus colligitur: milites olim potius i
genio/ ⁊ sapientia preualuerunt: ꝙ̄ vi
ribus corporis· sic pariter in via morū
potius est incedendum ſm sapientiaz
christiane legis/ ꝙ̄ ſm vires corporis·
Nam sicut i genesi legitur· Esau in vi
ribus corporis erat forcior iacob: ⁊ ta
men ab ipso scilicet iacob esau supplā
tatus fuit· Non igitur in viribus pro=
prijs confidendum· sed in sapienta le=
gis meditandū est: vt scilicet nō nobis:
sed scripture sacre consilijs acquiesca=
mus· In qua thesauri sapientie abscō
diti sunt· Vnde pompeius libro· xi·
narrat· ꝙ alexāder a patre suo exiguā
miliciam accepit· Verumtamen docta
⁊ in prelijs assueta erat· ⁊ ideo ipa me
diante innumerabiles hostes sup=
pressit· Sic eciam dum nascimur: mo=
dicam malitiam/ ⁊ modicas virtutes
accipimus· si tamē in fide instruamur
⁊ in bonis opibus exercitemur: contra
hostes preualebimus· Vnde vegetius
libro· iiij· c· i· narrat· ꝙ assita licet na=
uium vsu non indigeret/ ne tamen mi
lites torperent: iussit naues edificari:
⁊ milites ibidem exercitari· Sic nun
ꝙ̄ ocōsi esse debemus ne carnis deside
ria succūbere nos faciant· Plures ta
men non exercitium bonorum; sed ma
lorum frequentant · Nihilominus ta=
men narrat vegetius vbi supra: quali
ter catho suis militibus p̄cepit: vt ra=
pinas non facerent sub pena abscisio=
nis dextre manus· quia inquit militē
predari non licet· Insuper libro de vi
ta cesaris exemplum satis cōforme le
gitur· Non debemus igitur in prauis
sed in bonis ⁊ licitis opibus exercita=
ri: atqꝫ non de proprio sensu/ sed de cō=
silio sacre scripture cōfidere tenemur·
Vnde narrat valerius libro· ij· c· ij· ꝙ di
sciplina militaris romano imperio mi
tarum vrbium dominationem/ atqꝫ re
gnoruz ⁊ gentium regimen largita est
Simus igiur sapientes/ quoniam vi=
vita hominis ē milicia sup terram· Di
cit enim policratus libro· vi· c· viij· ꝙ mi
litum vocatio est: vt non permittāt rē
pub· egere aut perire· nō sunt ergo mi
lites/ qui propriam animam in pecca
tis damnare permittunt· Vnde egisip
pus libro· v· allegat dictum titi· dicen
tis· ꝙ in exercitu non soluz requiritur

virtus corporis: sed eciam mentis. nec contra hostem fortitudo: sed disciplme norma/ ne scilicet miles sit crudelis: vel impius/ aut ne prede potius quam victorie sit mtentus. Unde luce. iij. militib9 dicitur. Contenti estote stipendijs vestris Et est verbum beati iohannis baptiste. Plures autem huius temporis viri se iactant nobiles/ indeqz superbiũt et alios contemnunt/ ceterosqz rusticos nuncupant. et tamen ipsi qui talia frequenter dicunt: vilissimis operib9 suã nobilitatem ostendunt. et cum alijs iniuriantur/ se ignobiles attestant. Utinam attenderent illud iob. xxxi. Nunquid non in vtero fecit me. qui et illuz Super quo gregorius primo moraliũ ca. xxi. Omnes (inquit) homines natura fecit equales. De nobilibus (inqt) propheta ozee. ix. Gloria eoruz ab vtero/ et partu. Et boetius. iij. de consolata. vi. O inquit quam inane et quam inutile quis videat. Et declarat ibidez qualiter nobilitas non est nisi laus parentũ. Nec debet aliquis gloriari de laude aliena Unde hieroni. epistola. ciij. Non ẽ inquit gloriandum de nobilitate carnis quia nec virtutes/ nec vitia parentum imponẽda sũt filijs nisi supple fuerint imitatores parentum. Et crisosto. sup math. omelia. v. Nobilitas inquit seu bonitas parentum: non valet: nisi fuerimus nosipsi boni. Et omelia. xlix. cõcludit. quod non valet habere iob in prem sine operibus iob. Et omelia. ix. sic ait. Nihil iquit prodest malis bonitas parentum/ et nihil obest bonis malitia. Etenim illi non sunt nobiles: quia a splẽdore parentum recesserunt/ sordibus et nequitijs vacantes/ vt declarat valerius libro. iij. c. v. Quamobrem de tali nobilitate iuuenalis dicebat. omne animi vitium tanto conspectius in se crimen habet/ quanto qui peccat maior habetur. Nam ille nobilis est/ qui virtutib9 clarz/ vt ait seneca epistola. xlv

Nam talis nobilitas donuz nature ẽ nec debet exinde quis gloriari/ quinimo debz quisqz tanto esse humilior ex munere/ quanto se obligatiorez esse cõspicit in reddenda ratione/ vt inqt grego9. libro primo omelia. ix. Et apostolus cor. iiij. Quid inquit habes qd nõ accepisti? Si autez accepisti: quid gloriaris quasi non acceperis. Ideo Jeremie. ix. dicitur. Non glorietur sapiens in sapientia sua/ nec fortis in fortitudine sua. Ea eniz que natura dedit: nec laudem: nec vituperiuz faciunt/ sed ea solummodo: que libere contrahuntur et fiũt. Ideo apostolus. i. ad cor. xi. dicebat. Gloria enim nostra hec est: testimoniuz consciẽtie nostre; quasi dicat: quod non ex naturalibus debemus gloriari: sed ex moribus seu proprijs opibus.

Sophologii liber nonus finit feliciter.

Incipit decim9 in quo tractatur de diuersis statibus viuentiũ sub principe et habet viginti septem capitula Cuius primum est de diuitibus et eorum statu

Qui sectantur auaritiã virtutibus vt plurimuz non intendunt. Sed qd prosunt diuitie: si virtutes non habeãtur? Narrat eñ valeri9 li. iiij. Quod scipio omnia temporalia postponẽs vir

tutes pretulit· Vnde cum ipse apud se natum romanorum accusaretur: ipse respondit· Cum ego (inquit) africam vobis subegisse: nil aliud ex inde nisi cognomē portaui: q2 scz fuit dictus scipio africanus· eo q africam romanis subiecerat· Et ideo statim subdit· Locupletior (inquit) suz inuidia / q̄ pecunia· q2 scz homines inuidebāt plus virtutib9 q̄ pecuniis suis· quia eciam virtutes q̄rebat potius: q̄ diuitias· Sicut em̄ dicitur puer· xv· Conturbat domum suā qui sectatur auaritiam· Et puer· xxviii Qui odit auaritiam / longi fient dies eius· Narrat eciam valerius li· v· q cōsules romani in tantuz paupes erant q dum morerentur: liberis suis nihil relinquebant· Unde senatus romanorum eorum liberis puidere consueuit· Insup li· ii· de nugis phorum· de artagogle rege legitur· q aurum tan q̄ fictilia spreuit· Unde dicebat· q prestāti9 est fulgere moribus q̄ rebus· Ipse em̄ vt ibidem dicitur· rex cecilie fuit· ꝛ hoc p fortunam: q2 pater suus figul9 fuerat· ꝛ ideo vasis fictilibus semp vtebatur· Vnde dicebat· Nō debeo pter fortunam meam negare naturam meaz Ceterum valerius li· iiii· c· iii· de Q· tuberone narrat· q licet ditissimus esset fictilib9 semp vtebatur dicēs· q maior est thesaurus continentie q̄ pecunie· Vnde cum sibi munera presentarent ipse respondit· Deferte (inquit) thesaurum vestrum: ꝛ meum relinquite· Ipse em̄ nouerat illō prime ad cor· v· Quoniam auari regnum dei nō possidebūt Insup valerius li· iiii· c· iii· de· M· curio narrat· q fuit abstinētie norma / et spectaculum fortitudinis romanorum Ipse enim in humili disco comedebat· atq in domo exigua morabat· De foris igitur sammitum legati venerant: sperantes pter sui inopiam munerib9 eum posse corrumpere: magnum pondus auri publice missum sibi offerentes: sed non preualuerūt· Vnde rn̄dis se fertur· Malo inquit locupletibus īperare: q̄ locuples fieri· Munera (inquit) vestra refertote· ꝛ memētote me nec acie vinci· nec pecunia corrūpi posse· Attendebat em̄ illud apl̄i ad ephe· v· Scitote intelligentes / quoniam omnis auarus non habet hereditatem in regno dei· quoniam auaritia est idolorum seruitus· Nunc tamen illud ysa· vi· verificatur· Omnes (inquit) in viā suam declinauerunt: vnusquisq ad auaritiam suam· Et tan q̄ desperantes semetipos tradiderunt in auaritiam· ad eph· iiii· Attendumus igitur facultatum abundantiaz amicam esse auaritie: pacisq inimicam· Nam abrahā ꝛ loth fuerunt diuisi: q2 substantia eorum erat multa· Vnde augu· sermone lv· Difficile inquit est habere diuitias ꝛ non amare ipas· ideo piculose sunt suis possessoribus· Quamobrem christus suis discipulis math· xviii· dicebat Si vis esse pfectus: vade ꝛ vende omnia que habes: ꝛ da pauperibus· quoniam facilius est camelum p foramen acus transire: q̄ diuitez intrare in regnum celorū· Unde sap· v· Quid vobis profuit supbia: quid diuitiarum iactātia: Et sequitur· Transierunt omnia tan q̄ vmbra· Ideo seneca sic dicebat· Non est inquit homo estimandus / vl' reputandus ex his que fortuna dedit· Unde abacuc· ii· Ve ei qui multiplicabat non sua· Usquequo aggrauat contra se densum lutum· Et hiero· epistola· xcvii· Omnis inquit diues iniquus aut iniqui heres est· Et prima ad thi· v· Qui amat diuitias fructum non capiet ex eis· Qua pter grego· xiii v· moral· Diu inquit cum rebus nostris durare non possumus: quia illas aut moriendo deserimus· aut ille nos viuentes quasi peundo deserent· quoniā diues cum dormierit: nihil secum affert: vt dicitur iob· xxvii· Unde luce· vi· Ve

vobis diuitibus: qui habetis hic con-
solationes vestras. Vnde augu⁹. de ꝟ-
bis dñi/sermone. xij. sic dicebat. Quid
prodest plena bonis archa: manis con
scientia/bona vis habere/⁊ bonus nõ
vis eẽ. Erubescere debes de bonis tuis
si domus plena est bonis: ⁊ te hꝫ ma-
lum. Nam teste seneca epl'a. viij. mune
ra fortune sunt insidie. Et epl'a. xl. Se
getez nimia vbertas spreuit. rami one
re franguntur. ad maturitatem non ꝑ
uenit nimia fecunditas. Vnde grego.
registro. iij. Omnia inquit in hoc mun
do mutabilitatis ordo corrumpit. Nõ
igitur in ꝓsperis eleuari: nec in aduer
sis turbari debemus. sed aduersitatis
memoriam/tanꝙ humilitatis anchora-
ram in mente teneamus. Quoniam si
cut dicitur ꝓuer. i. Prosperitas stulto
rũ ꝑdet eos. Vnde Augu⁹. epl'a. lxxxi.
Mundus est ꝑiculosior blãdus/ꝙ mo
lestus: qꝛ scꝫ in abundantia tempaliũ
timendum est: ne cupiditas seducat.
qꝛ sicut dicit grego. moral'. xviij. Pro-
speritas gressus obliquat; vt vix ad bo
na redire possint. Quamobrem augu.
epl'a. l. concludit. ꝙ nihil est infelicius
felicitate peccantium. qꝛ scꝫ felicitate/
penalis nutritur iniquitas/⁊ mala vo
luntas velut hostis interior roboratur
Et subdit. Si (inquit deus ꝑmittit pol
lere iniquos in ꝓsperitate: tunc indig-
natur grauius/si delicta impunita di-
mittantur. Qua ꝓpter seneca li. de ꝓui
dentia ait. ꝙ nihil est infelicius eo/cui
nunꝙ accidit aliquid aduersi. Et po-
nit ibi exemplum de regulo/qui secũ
dum quantitatem tormentorum maio
rem gloriam habuit. Vnde grego. mo
ral'. vi. Quasi inq̃t ꝑ amena prata ad
carcerem venit/qui ꝑ presentis vite ꝓ
spera ad interitũ currit. Ideo iob. xviij
Precipitabat eum consilium suum. s.
mũdane ꝓsperitatis. Vnde seneca epi
stola. xxxvij. Res inquieta felicitas: q̃
animum exagitat: mouet cerebrum: ⁊
de vno genere ad aliud irritat quosdã
ꝑ supbiam: alios ꝑ luxuriam: istos in
flat: alios mollit. Quãobrem valerius
li. vij. c. ij. narrat dictum solonis dicen
tis. Neminem dum viueret beatũ dici
debere. ꝙ ad vltimum vsqꝫ fati diẽ: an
cipiti fortune subiecti essemus. Ibidẽ
eciaꝫ narrat qualiter anaxagoras cui
dam querenti quis beatus esset/respõ
dit. Nemo inquit beatus est ex his q̃s
tu felices existimas/sed eum in illo nu
mero reperies/qui a te ex miseris con
stare creditur. nõ erit ille diuitijs: ⁊ ho
noribus abundans/sed vt exigui ruris
aut non ambitiose doctrine fidelis nec
pertinax cultori secessu/ꝙ in frõte bea
tior/quasi dicat ꝙ bona tempalia nul
lam faciunt beatum. Attendendũ est
enim ꝙ multi diuites fuerũt/ qui post
modum corruerunt: sicut de pluribus
narrat valeri⁹ li. vi. c. vlti. Sic de cras
so/qui locupletissimus fuit/⁊ postmo
dum ad tãtam inopiam deuenit: vt bo
na eius a creditoribus (qꝛ solidum pre
stare non poterat) vendebantur. Ibi-
dem eciaꝫ narrat de. Q. cepio/qui ꝓtu
re splendorẽ ⁊ triumphi claritatẽ/ con
sulatus decorẽ/maximi põtificis sacer
dotio vt senatus patronus/dicitur asse
cutus/in publicis vinculis spũm depo
suit. corpusqꝫ ei⁹ funesti carnificis ma
nibus laceratuꝫ/in scalis gemonijs ia
cens/magno cuꝫ horrore totius fori ro
mani conspectum est. De tempalibus
igitur non est curandum se gloriandũ
Vnde augu⁹. de verbis domini sermo
ne. xiij. Magne (inquit) ꝟtutis est cũ
felicitate tẽꝑali luctari: ne alliciat: ne
corruptione subuertat. Vnde apostol⁹
ad philipp. iiij. In omib⁹ institutus sũ
scio humiliari/⁊ abundare. Sup quo
grego. sup ezech. li. ij. omel'. vij. Mag-
na inquit est ars ⁊ mire scientie disci-
plina. atqꝫ toto cordis nisu discenda. s.
scire sustinere ꝓspera ⁊ aduersa. Ideo
seneca de ꝓuidentia. Fugite inquit de

litias/fugite enerūantem felicitatem/
qua animi madescunt· et si excesserit:
piculosissima est·atq3 mentes ad ima=
ginationes vanas euocat·Cur igit᷑ cō=
fidunt homines in virtute sua·⁊ in mł
titudine diuitiarum suaruz gl'iantur·

Capitulum secunduz de pauperibus et eorum statu·

Paupertās de se mala non est
sed paupes quandoq3 mali·
Et qd optimum est celum ·s·
pauptate potius emitur q̄ diuitijs· vn
de iacobi dicit᷑·None deus elegit pau=
peres in hoc mundo·Nam desideriuz
pauperū exaudiuit dominus· inquit p
pheta·Narrat enim gregoꝰ·circa finez
sui dyalogi·Qualiter ipse phibuit·ne
fratres sui accederent ad quendam re
ligiosum in morte·prohibuit eciam ne
ip3 sepel rent·ideo q ipso viuente ha=
buit tres aureos quos iussit pa̅ca super
eum in detestationem sue cup ditatis·
O quanta diffidentia si credas egere
aut perire/dum eterno regi famularis
Nonne qui omnes habet thesauros:
te ditare potest;ipe signanter qui libe
ralissimus qui potentissimus/qui om
nia nouit quibus indigere potes·Vn
de math·v·Beati pauperes spiritu·q̄
sc3 veram in spū habent humilitatem
atq3 sufficientiam·Vnde gregoꝰ·i dya
logo li·i·c·xxij· Parum pdest paup=
tas·nisi affuerit humilitas· quoniam
pauperem superbum odit deus·Et ali
bi dicitur· Quoniam pauper est· nō q̄
minus habet/sed qui plus cupit·Ex q̄
patet·q vera pauptas spm̄ humilem
⁊ satiatuz reddit·Si igitur satiari om
nes appetimus·cur veram pauperta=
tem abdicamus·Narrant enim natu
rales·q ceruus licet sitiat·tamen non
bibit·quousq3 plenitudinem aque sue
mat·ex qua posset satiari·Cur igitur
de torrente huius caducitatis potamꝰ
cur in tempalium acquisitione sollici=
tamur·Expectemus enim illam pleni
tudinem glorie celestis·in qua satiari
valeamus·quoniā omnes huius secu
li fontes ⁊ flumina non nisi amaritu
do sūt·Vnde apłi math·xviij·dicebāt·
Ecce nos reliquimꝰ omnia·⁊ secuti su
mus te·quoniam apud te est fons vite
⁊ in lumine tuo videbimꝰ lumen·Nū
quid experimur·q omis auarus sitit·
Et hoc non imerito/q2 auaritia caloz
est qui sitire facit·quā dij infernales se
minant·ipi qui ignibꝰ atrocissimis vrū
tur·Nam vt predixi·Omnis auaritia
idolorum seruitus est·Consideremus
enim illud qd valerius narrat li·iiij·c·
ij·de fabritio·qui refutauit aurum ·⁊
argentum sibi missuz·Item dyogenes
omnia spreuit·Teste eciam seneca li·d
puidentia·democritus diuitias piecit
tanq̄ onerosas·Libro eciam de tran=
quillitate animi narrat·de quodam q̄
cum omnia sua pdidisset/gaudēs eciā
dicebat·Jubet inquit fortuna expedi=
tius phāri·Vnde li·ij·de vitis patrum
legitur·q thesaurꝰ monachi·est volun
taria pauptas·Et de quodam ibi legi
tur q vendidit euangelium vt paupi=
bus succurreret dicens·Verbuz (inq̄t)
vendidi/qd iubet omnia vendi·⁊ da=
ri paupibus·His igit᷑ v̄bis ptz paup
tatē merito esse tolerandā·mūdiq3 di=
uitias cōtemnēdas fore·Vn̄ narrat hie
ro·epła·xxxv·q crathes thebanꝰ hō q̄n
dā ditissimꝰ cū ad phandū athenas p=
geret·magnū pōdꝰ auri abiecit· q2 nō
putauit se simł diuitias·⁊ v̄tutes pos
se possidere·Insuper idem hiero· epi=
stola·xvi·de quodam philosopho reci=
tat·q multarum possessionum preciuz
in pelagus proiecit dicens·abite in p=
fundum maris· malo enim vos sub=
mergere/q̄ ego submergar a vobis·

Ecce igitur q̄liter sapientes hij mundanam dulcedinem tanq̄ amaritudinem spreuerunt· quinimo in hoc soluz putabant ditari: cum in diuitijs cor nō apposuerāt· Nā de fabricio narrat valerius li· iiij· c· iij· q̄ locupletem ⁊ diuitem faciebat ip̄m non multa possessio sed modicum desiderium· solas enim v̄tutes diuitias putauit· Insup de zenone ph̄o narrat· A· gellius· q̄ omnia temp̄alia contempsit/ q̄z cum fortunaz suam bonam semel p̄didisset· dicebat· O inquit felix fortūa/ que me iubet lexius philosophari· Hoc idez narrat seneca li· de trāquillitate animi· Et tullius li· ij· de tusculanis questionib⁹· Ecce patet quomodo felix est leta paupertas· Qui autem volunt diuites fieri/ incidunt in laqueum dyaboli: ⁊ desideria multa· iuxta ap̄lm· Attendam⁹ enim illud ysa· xliiij· Elegi te in camino paupertatis: q̄z scz in mundo ad paup̄tatem voluntariam vocati sumus: vt scz nil cupiamus vt habeamus/ sed soluz habeam⁹ vt viuamus· Unde criso· super math· omel· iiij· Paup̄tas (inquit) est camin⁹ qui calidior est igne· Sicut enim eger non debet grauari de medicamento: nec qui purgādus est purgamento: sic paup̄ de paup̄tate non grauatur· Ideo tho· iiij· c· dicebat· Fili mi pauperem vitam gerimus/ sed multa bona habebimus si timuerimus deuz Unde seneca ep̄la· ij· Honesta (īquit) res est leta paup̄tas: nec est paup̄tas nisi leta sit· Nam qui cum paup̄tate bene cōuenit/ diues est nec pauper est q̄ parū habet· sed qui pl⁹ cupit· Et gre⁹· super ezech· li· ij· omel· vi· Ille (inq̄t) paup̄ est: qui appetit qd̄ non habet· q̄ tamen non habet nec habere petit: diues est· Ideo sapi· puer· xiij· dicebat· Est quasi diues cum nihil habeat: q̄si dicat· q̄ diues esse potest qui nihil appetit: licet etiam nihil habeat· Quamobrem gre⁹· vbi supra· Paup̄tas (inquit) est inopia mentis nec consistit in qualitate possessoris· Lamentandum est tamen nunc q̄ quilibet studet esse filius p̄curatoris: scz huius mūdi· omnes enīz auaritie student: ⁊ tamen diuitie conseruate sunt in malum domini sui: atq̄ pereunt in afflictione sua: vt dicitur eccl· v· Quoniam aug⁹· li· cōfessionum recitat· q̄ transiens p̄ vicuz vidit quendam paup̄ez hylarem ⁊ letum ⁊ ingemuit: suisq̄ socijs dixit· Omnibus inquit conatibus laboramus vt ad securam letitiam p̄uenire possum⁹ in hoc tamen paup̄ iste nos p̄cessit· Et subdit augu· Ille letabitur: ego eram anxius/ securus ille/ ego trepidus· Unde poeta· O vere tuta facultas pauperis angustiq̄ laris· o munera nondum ītellecta dei· Unde math· v· dicit· Beati pauperes spiritu· Et ysa· xlix· Pauperum suoruz miserebitur· Ut igitur heredes simus/ non mundo sed christo nascamur vt simus filij ⁊ heredes· nec queramus diuitias terre· sed gratie ⁊ glorie dei· q̄m sicut dicit ysa· xxxiij· Diuitie salutis sapientia; scientia timor dn̄i: ip̄e est thesaurus eius· Ideo gre⁹ moral· xxij· Nimus (inq̄t) inops est: q̄ vestem non habet: q̄ qui humilitatem ⁊ ideo odibilis d̄o paup̄ sup̄bus· eccl· xxxv· Rationabiliter igitur concludit aug· v· de ciui· dei· c· xviij· q̄ ip̄e de⁹ est opulentia mentiū: ⁊ sua plenitudīe homines facit felices· Ei⁹ igit diuitie sūt appetende: q̄m gloria ⁊ diuitie ī domo eius· iuxta p̄phetam· Heu si attenderemus q̄nta mala diuitiarū occasione fiunt: q̄ntusq̄ dolor ip̄arum gignitur occasione: paup̄tatez opibus p̄ponerem⁹ Nunquid absolon p̄ capillos suspens⁹ est· vt dr̄· ij· reg· xviij· Sic enim diuitiarum amatores in ip̄is suspendunt et pereunt· Etenī attendere deberent verba apostoli ad philipens· iij· dicentis· Oīa propter xp̄z detrimentū feci: ⁊ arbitror vt stercora vt xp̄m lucri faciam·

Quoniam non pderunt diuitie in die
vltionis vt dicitur puer·xi· Unde ora=
tius in suis epistolis epistola·xij·sic di
cebat·Si rectus fueris·nō est vt copia
maior·A ioue donari possit tibi·tolle
querelas·Pauper eniz non est·cui re
rum suppetit vsus·Si vētri si laterib⁹
pedibusq; tuis·Nil diuitie mai⁹ rega
les addere possunt·Item seneca li·de
remedijs fortune sic dicebat·Pauper
tas(inquit)mihi grauis est·7 respon=
det·Sed tu paupertati·qr non in pau
pertate vitium/sed in paupere·Illa q̄
dem hylaris 7 tuta·Unde iuuenalis·
Cantabit vacuus coraz latrone viator
Quamobrem augu⁹·li·de verbis apo
stoli sermone·xxviij·sic pauptatez sua
det·Non(inquit)displiceat tibi pau=
pertas tua·quia nihil ea ditius inueni
re potes·vis cognoscere q̄ꝫ locuples sit
q̄ celuz emit·Vide igit̄ quibus thesau
ris conferri possit·qđ paupertati vide=
mus indultum·Nempe vt ad regnum
celorum perueniret·diues possessione
sua obtinere non potuit·Hec ille·Un
de ysa·xxix·Pauperes homines in sā
cto israhel exultabūt·Et ꝓpheta sic di=
cebat·Tibi derelict⁹ est pauper·orpha
no tu eris adiutor·Et luce·i·dicit̄·q̄ꝫ di
uites dimisit inanes·Nam vere sūt in
anes/eorumq; spes vana est·eo q̄ꝫ pre
confidentia diuitiarum/salutis eterne
gloriam adipisci pretermittunt·atq; se
putant a deo haberi odio;si eorum fa
cultates ab eis tollantur·quibus tam
seducuntur·Fingit eniz seneca in suis
declamationibus·q̄ꝫ ciuitas olim erat
in qua lex fuit posita·vt nullus alienū
caperet·aut dammificarz·qđ si quis fa
ceret·atrocissimis puniendus erat ver
beribus·Contigit igitur vt vir quidaz
desperatus laqueo se suspendit·qđ vi=
dens alius·sibi compatiens/laqueum
gladio scidit·ne ille moreretur·Ille au
tem qui se suspenderat·coram iudice
veniēs querelam fecit·cur ille laqueū

sibi dammificasset·O quanta insania
de laqueo fracto conqueritur·7 de vita
recuperata·7 obseru ita n le at·Sic
enim plures in suis diuitijs se suspen=
dunt·7 mortem eternam ꝓpter ipās in
currunt·7 si deus eoruz facultates mi
nuat·ipsi tunc conqueruntur·7 deum
eis odiosuz arbitrantur·Ecce quanta
stultitia·Nam de terrena substantia
querelam faciunt·7 vite eterne felici=
tatem quam propter diuitias pdebāt
non plangunt·Ea propter beatus Ja
cobus in sua epl̄a·c·ij·dicebat·Nonne
deus elegit pauperes in hoc mundo·vt
nos facerz diuites in fide;7 coheredes
regni quod ꝓmisit de⁹ diligentib⁹ se·

Capitulum terciūz de mercatoribus

Ercantia fideliter fieri debet
nec pretextu venditionis·aut
emptionis fraus in proximuz
debz excogitari·nec vsura tractari·vn
de exodi·xxij·Nec vsuris opprimes eū
scz proximum·Et leuitici·xxvi·Pecu=
niam tuam non dabis ad vsuram·Et
luce·vi·Mutuum dantes nihil inde
sperantes·Ideo ꝓpheta dicit·Qui pe=
cuniam suam non dedit ad vsuram·vn
de ambro·iij·de offi·Cur(inq̄t)ad frau
dem conuertis nature industriam·cur
affectas inopiam proximi·cur optari
facis pauperibus sterilitatez·7 cur ex=
ploras quando temp⁹ sterile erit·Hāc
vocas industriam que est fraudis astu
tia·7 qđ vocas remedium·latrocinio
coniunctum est·Nunquid iudeis pro=
hibituz fuit ne fratribus suis accomo
darent ad vsuram·deutro·xvi·Un̄ au
gu·epl̄a·xxxvi·Quid dicam de vsuris·
nisi qr crudelior est qui substantiā sub
trahit diuiti·q̄ꝫ q̄ fenore trucidat pau=
pem·Itē criso·sup math·omel·v·Ni

hil inquit usura turpius: nihil tã crudelius. Nam usurarius lucrum suum aduersitatem alterius facit. Insuper tul. li. i. de tusculanis q̃stionibus. Cathoni querenti quid expedit faciendũ in re familiari respondit. Bene pascere: bene vescere: bene arare ꝛc. Sed cũ quereret an liceret fenerari/ scꝫ ad usuram concedere: respondit. Quid est inquit hominẽ occidere; quasi dicat: ꝙ fenerari idem est ꝙ hominem occidere Cõmemoremus enim hystoriã que habetur in hystoria triptita li. i. de speridiano epõ: qui paupibus mutuabat triticum. volebat tamen vt tempe prosperitatis qđ acceperãt restituerent: vt alijs paupibus subueniretur. Accidit tamen ꝙ quidam mutuo semper accipiebant/ ꝛ nunꝙ reportabat. sed cũ semel ad episcopum venisset vt triticum acciperꝫ: dixit ei episcopus. Vade ꝛ accipe ille autem abijt. sed cum horreo nihil inuenissꝫ: episcopo retulit. cui episcop9 Mirum (inquit) ꝙ tu solus horreũ vacuum inueneris. Et tunc ille falsus est delictum: totumq̃ restituit. Non igit indebite acquirenda est proximoꝝ substantia. ꝛ potiori ratione frater fratrẽ vendere non debet. Quoniam qui vendiderit fratrem suum: sui sanguinis immemor est. Attendant igitur mercatores vt fideliter in sua vocatione procedant. Unde prouer. xx. Abhominatio est apud deum pondus iniquum: ꝛ statera dolosa. Vñ michee. vi. Adhuc ignis in domo impij thesauriq̃ iniquitatis. ꝛ mensura minor ire plena. et s̄bditur. Nunquid iustificabo stateram impiam ꝛ pondera dolosa. in quibus diuites eius repleti sunt iniquitate; et habitatores in ea loquebãtur mendacium: ꝛ lingua eorum fraudulentia in ore eoꝝ. Quapropter dominus leuitic. Precipiebat fidelitatem mercantiarum dicens. statera iusta: ꝛ eq̃ sint pondera/ ꝛ iustus modius/ equusq̃ sextarius. Inquirit tamen tul. libro. iij. đ offi. ca. xij. An liceat venditori rei quã vendit vitia promulgare. Unde narrat ibidem disputationem dyogenis ꝛ antipatris sui discipuli. Nam dyogenes sic dicebat. Quid (iquit) stultius ꝙ venditorem vitia rei quam vendit narrare: sed tanꝙ preco dicere: domuꝫ pestilentem vendo. In contrarium tamen antipater sic dicebat. Nisi (inquit) vitia narret: improbe facit: ꝛ proximum decipit. Concludit ergo tul. ꝙ non boni viri: sed fallacis est vitia rei celare vendendo. Nam dyogenem defendit vtilitas: sed antipatrem prefert honestas. Unde narrat ibi exemplũ de phithio qui cum intellexisset. C. canmius vellet ortum suum emere: fecit piscatores ante suum ortum venire cum nauiculis/ ꝛ tubis/ ꝛ pisces alibi captos afferri ac si ibidem capti essent. qđ vidẽs canmius/ carius emit ortum. sed in crastinuꝫ piscatores nullos repperit. quinimo audiuit nunꝙ pisces ibi capti soli tum fuisse. ꝛ ita deceptus est. Et iđ eccle. xxxi. dicitur. Cum negociatore ꝛ cũ emptore tracta dirigendo eos.

Capitulum quartum đ seruis ꝛ laboratorib9.

Legimus primo reguꝫ quomodo ioab licet victor essꝫ: noluit tamen capere vrbem: vt victoriã non sibi sed domino suo ascriberetur. Sic etenim apud gentiles suis dominis serui fideles fuerunt: sicut narrat valerius li. vi. c. viij. Idem eciam habetur li. de vita cesaris. ꝙ scꝫ quidã seruus cesaris ab antonio fuit captus qui cesaris inimicus erat. vt tamen seruus ille cesarem abnegaret: nunc seruitia: vł bñficia/ nũc supplicia exhibebat. sꝫ nihilomi9 suus pstans dicebat.

Iube inquit me iugulari/quia nec sa lutis beneficiō/nec mortis supplicio/ce saris miles esse desinam/aut tuus es se incipiam. Gratia cuius constantie dictus seruus apud antonium incolu mitatem impetrauit. Ibidem etiā nar ratur de quodam alio/qui potius vo luit mori quam a suo domino separi. Unde scipio salutem ei presentabat/dum vel let pompeio famulari. Seruus autem respondit. Gratias (inquit) tibi ago quia grande seruitium offers. nulla tamen ratione deseram dominum meum. Mi lites igitur christiani christū nulla ex cā debent deserere et alteri scilicet mundo vel mamone famulari. Unde aposto lus Ro. viij. dicebat. Quis separabit nos a caritate christi/quasi dicat nul lus. Insuper valerius li. vi. c. viij. nar rat de seruo panopionis qui cum vidis set aliquos esse deputatos/vt dominū suum occiderent/ipse cum domino suo vestem et anulū cōmutauit. et loco pa nopionis interfici voluit. Conforme ec ibidem habetur exemplum de seruo an tonij qui miranda supplicia pro domino suo tolerare voluit. Item seneca de be nefi. c. xiiij. narrat similem hystoriam prius allegate hystorie secundum valerium. Nar rat insuper de quodam seruo qui domi no suo incarcerato venenū petenti/obe dire cupiens/loco veneni medicamen obtulit. et exinde suo domino veniam i petrauit. Ceterum pompeius li. iiij. nar rat quod anaxillaos filios suos reliquit pro uos sub tutela serui sui. spectate fidei. quē tm dilexit vt eius amor quasi fili alem precelleret amorem. Ideo prophe ta nos admonet dicēs. Seruite domi no in timore et exultate ei cum tremore Quoniam seruus qui scit voluntatem dñi sui/et non facit plagis vapulabit multis vt habetur luce. xij. Nunc tam seruorum viget infidelitas/quia nec deo nec hominibus fideliter famulantur. Nam qui peccatis seruiūt/deo famu latum non impendunt. Tales enim sūt similes seruo de quo narrat pompeius libro. xviij. Narrat enim quod cum aliqui serui victores fuissent/ordinauerunt in ter se/vt inter dominos suos ille rex es set/qui primo solis splendorem mane videret. qua ordinatione facta/seruus cuiusdam qui strato dicebatur/suo do mino suasit/vt versus occidentē intue retur. itaque dies magna extitit/ et ful gorem ille non videbat. Huius tamē fraudis cognitione habita/strato fuit rex factus. Sic enim multi suos domi nos seducunt. et per adulationes impe diunt/ne videant orientem/scilicet ne veri tatem agnoscant. et suadent intuitum occidentis/scilicet opera tenebrarum. Non sic igitur/sed in christum famu landum est. Unde math. xxij. dicitur. Red dite que sunt cesaris cesari/ et que sūt dei/deo. quia quecūque seruitia huma na in christi nomine compleri debent/ atque ipsorum occasione diuina opera nō debent pretermitti. Unde valerius li bro. iij. c. iij. narrat. Quomodo seruus quidam barbarus subito interfecit astru bulem/eo quod dominum suum interfece rat. Et cum ratione homicidij vehemē ter cruciaretur/nihilominus letitiam quam ex vindicta ceperat/in ore constā tissime retinuit. Sic etiam pro offensa nominis christi certare debemus/atque blasphemantes/seu emulantes suo no mini sanis correctionibus/ et consilijs inuadere debemus. Unde eccle. x. In co gitatione tua regi non detrahas. Idē aplus ad ephe. vi. Serui obedite dñis carnalibus cum timore/et tremore i sim plicitate cordis. Sed fortassis plurimi se putant infelices/eo quod aliorum sunt serui/alij quoque qui dominātur eis fa mulantes despiciunt. Utinam vtrius que conditiones homines attendant. quo niam nec famulari dedecus est/nec do minari fastus esse debet.

Capitulum quintum· de peregrinatione

Ita preses est: quasi quoddã peregrinagium· ob hoc status pegrinorum est laudabilis: dũmodo recta intentione pegrinari discant· Queso igitur vt veterum pegrinationes cõmemoremus· Attendamꝰ enim quoniam sicut dicitur geñ·xij· Abraham terram ꝓpriam/atqꝫ cognatõnem dimisit· ꝛ ad mandatum domini ad alienam terram ꝓfectus est· Quapropter benedictionem dei ꝓmeruit· Sic enim vir christianus relinquere debet domum ꝓpriam scꝫ ꝓpriam voluntatẽ ꝛ quosqꝫ amicos ꝛ parentes: vt dominico precepto obediat· Nam christus dicit q̃ non odit patrem ꝛ matrem: adhuc aũt ꝛ animam suam/non potest esse meus discipulus· Sed que est terra ad quaꝫ ꝓficisci debemus: nisi celestis gloria? In cuius spe tanq̃ fideles pegrini viuere debemus: quoniam (teste aposto lo) Non habemus hic ciuitateꝫ manẽtem: sed futuram inquirimus· Sed q̃d est ꝙ abraham altare domino edificauit: nisi ꝙ fideles pegrini in hac mortali vita diuino cultui insistere debent· q̃niam laus eius in ecclesia sanctorum ait ꝓpheta· Sed nunquid abrahã suã vxorem voluit sororem vocari· Sic debent peccatores· Nostra siquideꝫ vxor caro nostra est: cui deus animam nr̃aꝫ desponsauit· sꝫ dũ pegrinamur in egypto scꝫ in hoc mortali mundo: nostrã carnem tanq̃ vxorem amare non debemꝰ sed potius amore quodam naturali/ ꝛ non carnali ipam diligere tenemur quoniã teste apostolo Ro·viij· Si spiritu carnis inquinamenta mortificaueritis viuetis· Sꝫ q̃d ẽ pharao nisi dyabolus: qui nostram carnem sub iugo tenere cupit: ꝛ ad peccatum ducere intendit· Si tamen vir idest spũs iustus fuerit sicut erat abrahaꝫ: tunc deꝰ pharaonem scꝫ dyabolũ concutit: et ab eiꝰ seruitute animam eripit· quoniam nõ vidi iustum derelictum/ nec semẽ eiꝰ querens panẽ teste ꝓpheta· Ex his igitur pꝫ qualiter sit pegrinandum non in carne sed in spiritu· non hic manendo: sed ad celestia cor erigendo· Experimur enim ꝙ planta valde crescit si ĩ terra aliena plãtata fuerit: nec potest in ꝓpria terra scꝫ vbi seminata est/ seu primo plantata sit: germinare: sicut in aliena terra· Ideo christus dicebat· Nemo ꝓpheta in patria acceptus est· Vt igitur in virtutibꝰ: ꝛ gratijs ꝓficiamꝰ mundi huius caducitate spreta: ad regnum celeste toto mentis affectu pegrinemur· Attendamus igitur quoniam pegrinus domum quietem non habet: sed ad terminum quietis tendit· quãtum ambulat: semp meditatur: ꝛ cuꝫ hospite semp rationeꝫ ꝓponit· Sic eñi congruit vt cum deo sepe computemus nunc delicta fatendo: nunc beneficiorꝫ ĩpendendo laudes/ ꝛ gratiarum actiones: ꝛ quantum ambulamus: scꝫ tantum ꝓficimus/ sed quantum melioramur: frequẽter meditari debemꝰ· Naꝫ sicut narrat sene· li· iij· de ira· c· i· Philosophus quidam dictus sextiniꝰ omni die computabat sua merita/ atqꝫ demerita/ vt sciret de quanto melior aut deterior esset· Plurimi tamen sine cõsideratione vie pegrinantur: qꝛ sue vite qualitatem nõ considerant· Alij vero tarde ambulantes: terminum attingere nequeunt: qꝛ scꝫ tempalibus occupantur: ꝛ in via salutis ambulare negligunt: ꝛ si ambulare ĩceperint: videlicet si bonũ aliq̃d facere disposuerint cito fatigantur/ cito attediantur: quia scꝫ impotentes/ vel p nimiam iuuentutem/ scꝫ ignorantiam/ vel p nimiam senectutem scꝫ peccatorũ: aut ꝓpter mi

miam corporis grauitatem scz diuitiaru
facultatem. Inquiramus eniz cur an
geli mouentes celos no fatigant. Hu=
ius enim ratio est: qz sunt immortales
atq pure spuales. Ut igit in bonis opi
bus non fatigemur: non carni sz spiri
tui subiiciamur. Comemoremus enim
phi platonis pegrinatione. De quo fer
tur in li. qui dicitur suda. q ad italiaz
pfectus fuit: vt pytagoricorum phoz
doctrinam audiret. Et de eodem nar=
rat policratus li. iiij. c. v. q in egyptum
pegrinatus fuit: vt astrologie vacaret.
ibiq vt a pluribus creditur didicit ora
cula pphetarum. Exinde tamen in ita
liam rediit: et pytagoreum tarentinuz
secut9 est. quinimo vsq ad indos τ me
dos pfectus fuisset: nisi bella calefica
phibuissent. Insup de pytagoro philo
sopho narrat policratus li. vij. c. iiij. q
p scientiis acquirendis in pluribus re
gionibus pfectus est. Unde p motibus
syderuz cognoscendis: iuit primo in e=
gyptum: de inde in babiloniam: τ de in
de regressus est ad regiones cretarum
τ lacedemonuz vt minois τ ligurgi le
ges inclitas percipere valeret. Ex quib9
ptz. qualiter p scientia eciam humana
acquirenda phi pfecti sunt. Nunquid
igitur magis decet p celesti gloria adi=
piscenda pegrinari xpo dicente math.
xxv. Uenite benedicti patris mei perci=
pite regnu τc. In hoc enim mudo glo=
riari non debemus. Nam vita preses
transitoria est: τ tanq pegrinagiuz co
tinuis subiacet motibus. Tanq igitur
pegrini i hac vita viuere debemus. no
stram felicitate in hac mortali vita no
constituendo. Na filii abrahe quadrin=
gentis annis pegrini fuerut: τ postmo
dum terra promissionis obtinuerunt.
Quid est enim pegrinari spualiter ni=
si affectu abdicare quecuq terrena sut
τ mente celestia desiderare. Unde ma
th. xvi. Qui vult venire post me: abne
get semetipm τc. Sup quo verbo gre.
li. vij. sup euangelium omel. xxi. Tunc
inquit nosipsos abnegamus: cum vita
mus qd p vetustatem fuimus τ ad hoc
nitimur: vt p merita renouemur. Et po
nit ibi exempla de oleribus/ que trans
ponuntur/ vt pficiant: τ eradicantur/
vt crescant: quasi dicat: q spualiter p
egrinandum est; vt in meritis pficia=
mus. Tunc em bene pegrinamur qua
do in nulla re terrena affectum poni=
mus. Multi tamen pegrinantur: sed
ex inde non meliorantur: qz suu onus
secum deportant. nunc em experimur
q pegrinus oneratus nimis affligitur
Sic enim illi pegrini onerati sut. qui
p mundum discurrunt: ad suas tamez
possessiones habent affectum vt quocu
q vadunt: secum desiderium cupidita
tis portant. Ideo socrates cuidam in=
terroganti cur sue pegrinationes no p
dessent: respondit dices. Cur (inquit)
miraris pegrinationes tibi no pdesse.
licet enim hincinde transferaris: id ta
men te opprimit: qd te de patria expu=
lit. Quid enim pdest terraru nouitas
aut fuga: quid iuuat si cu fugeris: on9
tecum deferes: quasi dicat: q parum p=
dest pegrinari: nisi a mundanis affecti
bus mes pegrini sit exonerata. nec suf
ficit paupem esse: sed nil cupere optet
Non pdest instabiliter p orbem pgre=
di: sed pondus optet excutere. Multi
enim per mundum discurrunt/ aut qz
locum non inueniunt: in quo suoz vi=
tiorum plenitudinem exercere possint
aut qz iactantiam de suis itinerib9 spe=
rant. Nec tamen de pegrinatione cor=
pali hoc tm modo verum est: sed eciam
de spuali. qz multi pegrinari scz in suis
meritis se pficere fingunt: dant elemo
sinas/ aliisq munera largiter impen=
dunt/ ecclesias edificant. qz tame lau=
dem vel comodum ex inde sperant te=
palem: ideo secum onus deferunt; τ p
egrinationis consumationem non at=
tingunt. Talibus loquitur gre9. omel.

predicta. Vidimus (inquit) quosdam habitum: non animum mutasse: ita vt religiosam vestem sumerent / et preterita vitia non calcarent: sed potius remanent cum ire stimulis / cum horrore militie / et ad primi lesionem feruescunt: atque de bonis opibus ostensis supbire huiusque mundi lucra querere student et de solo exteriori habitu sanctitatis fiduciam habere curant. Hii igitur cum suo onere pgunt. et ideo de facili fatigantur. Sed illi onus deponunt: qui prauitates ad malum mortificant et euellunt Quod faciebat dyogenes phus. De quo dicitur in collationibus patrum. quod cum quidam eum intuens diceret ei iniurias / tunc discipuli eius in eum volebant irruere. sed dyogenes prohibuit dicens. Quiescite o sodales: hic enim mihi dixit: quoniam mei oculi corruptione pleni sunt. Re vera talis sum / scz corruptus quantum ex natura est / sed me contineo. Ex qua quidem responsione patz qualiter dyogenes ab omni libidine animum spoliabat. et ideo virtutibus et scia tanquam peregrinus exornatus floruit.

Capitulum sextum quomodo senes debent esse venerabiles et virtuosi

Senectus est etas venerabilis Ideo moribus honestis ornari debet. Unde policratus li. iiij. c. viij. narrat luciuz dixisse quod senes tanquam medici inter homines commorari debent / nunc consilia prebendo / nunc tristes consolando / nunc dolentibus compatiendo. Unde varro in suis sententiis. Tam vero ridenda est in sene puerilitas / quam stupenda in puero morum optimorum constantia. Unde seneca ad lucillum epla. iiij. Hoc (inquit) peius est si habemus auctoritatem senum / et vitia puerorum. Et epla. xiij. Quid turpius quam senem viuere insipienter. et epistola. xxxvij. Numera annos tuos / et pudebit eadem velle que volueras puer Verumtamen sepius videmus senes vitiis inuolutos. Unde simachus in suo eplari / scio senes ad capescendum labores senes fieri: sed eorum vitia cum tempore crescunt. Et marcialis cocus. Heu mei male computantur anni quod se quatuor tempa vitia vident. His itaque verbis dare patescit / turpe esse senes non morigeratos. in quibus omnia vitia turpia sunt / illa tamen sunt fediora in quibus frequentius delirant. cuiusmodi sunt auaritia et luxuria. Unde sene. li. de moribus. Monstro similis est auaritia senilis. Quid enim stultius: quam vita deficiente viaticum augere. Rursus de luxuria senum tul. i. de offi. Luxuria (inquit) cum omni etate sit turpis / in senibus maxime fedissima est Et seneca li. ij. declamationum. Adolescens luxuriosus peccat. Senex luxuriosus insanit. Et tibullus li. primo senibus loquens ait. Quid tibi nunc pdest / molles coluisse capillos. Et manibus canas fingere velle comas. Et subdit. Tollere nunc cura est albos stirpare capillos. Et facie dempta pellem conficere nouam. Itaque stultorum quorundam senum sollicitudo stulta est renouari; et iuuenis apparere. Sed (teste ouidio primo de fastis) nequitia est que te non sinit esse senem. quia malitia quosdam senes sic excecat: quod suam senectutem fateri recusant: et plus iuuenibus saltez affectu libidini vacant. O vtinam senes delicta relinquerent: ex quo ab eis deseruntur. Et si peccatis seruierunt / sufficiat ipis vt residuum tempis deo exhibeant. et quod natura respuit: id vitium odio habiant. Tul. li. de senectute. O preclarum munus etatis senilis aufert enim vitium carnis auctoritatem prebet. Unde in senatu senum se

tentia principatum tenebat: plurima=
q; senectus honorum stipendia prebet.
Dat enim loquendi audaciam: vt re=
fert valerius li. vi. c. ij. Nam cum pas=
sellius iurisperitus multa loqueretur/ ad
morum correctionem ab amicis redar=
gutus est. qui respondit. Duo sunt (in
quit) qui loquendo prebent licentiam
scz senectus ⁊ orbitas. Nam senex cō=
siderat q parum est victurus/ ⁊ cecus
mundi gloriam non timet perdere / cum
nec qd timere debeat videat. Rursus
senectus vehementiam libidinis tol=
lit. Vnde fulgen. li. mitologiarum. Ig
niculis iuuentutis algescit in senio. Et
si senes huiusmodi algorem in seipsis nō
sentiant/ hoc ideo est/ q2 in iuuētute li=
bidini vacauerunt/ quā exuere nō pos=
sunt. Ideo seneca epl'a. xli. ad lucil. an
te senectutē (inquit) curaui vt bene vi
uerem; in illa/ vt bene moriar. Nem=
pe hij felices sunt/ quibus collatum ē
in bona viuere senectute. Plurimi ta
men se putāt infelices: eo q sint senes
molesteq; ferunt senectutis anxietates
qui tamen sunt remedia peccatoruz. sz
in crimina ipa ꝯmutant. Vnde orati⁹
in poetria. Multa senē circumueniūt
incōmoda. vel q2 carere timet rebus:
vel q2 dolet iuuenum delectationibus
vti non posse. O infelicissima senectus
que doles peccare nō posse. Vides em
primam mortem/ ⁊ in spe sceleratissi=
ma languescis. Nam (teste tullio libro
de senectute) Nemo tam senex est qui
se per annum viuere posse non putet.
Vnde in puer. sapiētum dicitur. Heu
q multa penitenda incurrunt homīes
viuendo diu. Quāobrem secundus phi
losophus de senectute loquens/ sic in=
quit. Quid est senectus/ est optatū ma
lum mors viuentium/ incolumis lan=
guor mors spirans. Sed dicunt senes
ad plura vitia se procliuos. Quod si ita
sit/ ideo est/ q2 in tempgte viuunt. ⁊ fri
gidam senectutez cibis indigestibilib⁹

onerant. ⁊ exinde nata fastidita in ma
la plurima decidit. Quamobrez senex
sobrietatem vitam regularem habet.
Vnde tul. li. de senectute loquens mo=
re senum ait. Vtendum est enim exer
citationibus modicis; ⁊ tantuz cibi ac
potus accipiendum: vt vires reficiant
non opprimātur. Nam exercitatio ⁊ tē
perantia eciam in senectute vires con
seruant. Sz intemperati senes si fuerint
feliciori occasione corpus dissoluunt.
Attendant igitur senes suum finē p=
pinqnum eis: ⁊ ob hoc se corrigant: ut
docet faciendum seneca de naturalib⁹
questionibus. Nil enim peccata vita
re melius suadet: q vicinitatis mortis
contemplatio. Queādmodum eniz vir
crescit in annis: ita debet in virtutib⁹
crescere. ⁊ cum beato paulo euacuare
ea que sunt paruuli. prima ad cor. xiij
Vnde seneca epl'a. x. sic dicebat. Gra=
tias ago senectuti mee: q2 quicqd nol=
le debeo: hoc velle non possum. Sene
ctus igitur non solum virtutes postu=
lat: imo eciam homini quasi i vita ra
dicem virtutum scz humilitatem gene
rat. Vnde ambro⁹. in suo exameron li
bro p'mo de bona senectute loquens ait
Senectus in bonis moribus dulcior: in
consilijs vtilior: ad constātiam subeū
de mortis paratior: ad reprimēdas li
bidīes fortior. Sed moderna senectus
ideo seducitur: quia nemo quātumcū
q; fractus sit in viribus: decrepiteq; se
nectutis: se putat breuiter moriturum
īmo quisq; quantumcūq; senex/ adhuc
putat p annum victurum/ vt (inq̄t)
hiero. in quadam epl'a. De tali igit se=
nectute loquitur hugo li. ij. de claustro
anime dicens. Inter abusiones seculi
huius hec sola maior est: senis obstina
tio; qui morti ppinquus/ mortis nō ab
horret aduentuz: ⁊ que quasi ad ostiū
mūdi huius positus/ foris spectat: nec
tamen vite presentis attendit egressū
nec future considerat ingressuz. audit

nuncios mortis/ et credere non vult eis Tres enim sunt nuncii mortis/ casus/ infirmitas/senectus. Casus/ dubia nunciat. Infirmitas. grauia. Senectus autem certa. Casus nunciat mortem latentem/ infirmitas apparentem/ senectus presentem. Ex incertitudine mortis habetur timor/ ex grauitate infirmitatis dolor/ ex certitudine senectutis non obstinatio/ sed afflictio/ et humilitas sequi valent. Unde valerius li. viii. ca. xiiii. Senes floruisse virtutibus narrat. Nam de gorgia leontino recitat/ qui cum centesimum et septimum ageret annum/ interrogatus fuit cur tam diu viuere vellet. qui respondit Nihil habeo quod senectutem meam accusem. Non enim gloriandum est seni de senectute etatis/ nisi assit senectus sapientie/ et virtutis. Quia ut ait seneca epistola. xcv. Quia non vt diu viuamus curandum/ sed vt bene viuamus optandum. Quid tamen sepius contingat/ experimur/ viros plures quanto seniores/ tanto de vita curiosiores. Attendamus igitur ciprianum libro de. xii. abusionibus sic dicentem. Quid (inquit) stolidius fieri potest quam si senex ad aliam vitam festinare contendat/ quando totum corpus ad interitum properat/ dum oculi caligant/ aures surdescunt/ capilli defluunt/ facies palescit/ dentes in numero minuuntur/ cutis arescit/ flatus tabescit/ pectus suffocatur/ tussis viget genua tremunt/ talos/ et pedes tumor inflat. His igitur omnibus senex aggrauatur stolidus/ si mentaliter senex fieri negligat. Et subdit. Quid (inquit) superest/ nisi quia duz vite huius defectus apparent/ cogitare congruit/ quoniam vite future aditus preparendat.

Capitulum septimum de patientia senum.

In senes experientia/ et intellectu/ atque sapientia debent florere. In hoc enim homo maxime deo similis est/ quando sapientia/ atque intellectu fulgescit. Dicit enim auicenna li. naturalium parte. v. quod intellectus post. lxxx. annos roboratur. Et tul. li. de senectute dicit quod memoria/ industria/ atque ingenium vigent in senibus. quod est intelligendum de senibus non decrepitis. Studiosissime igitur senes querere sapientiam debent. Unde seneca epistola. x. de seipso loquens dicebat gratias ago senectuti/ eo quod lectulo me affixit. et sequitur. In libello mihi plurimus sermo est/ ac si diceret/ quod studium summe sibi placebat. Unde tul. li. de senectute. Arma (inquit) senectutis sunt artes/ et scientie exercitationesque virtutum. quia nihil iocundius senectute stipata studiis virtutum. Vigent (inquit) senes consilio et auctoritate. Nempe si sapientia veritatis amica est/ senibus autem veritatem dicere licet. Senes igitur sapientiam amare debent. Narrat enim vale. li. vi. c. ii. quod cum senex quidam interrogaretur quibus liberius conueniebat veritatem dicere. ipse autem respondit/ quod senibus et pauperibus. Nam senex videns quod parum victurus sit/ veritatem dicere non formidat. Pauper autem similiter non timet/ quia non habet quod perdat. Dicit enim seneca epistola. lxi. quod nihil aliud spectat senectus nisi ductum ad mortem. Quapropter idem epistola. xiiii. concludit. Nil (inquit) est turpius/ quam senex insipiens. quia scilicet mori minime formidat. Nec tamen molesta debet haberi senectus/ quinimo est etas iocundissima. Nunquid enim dulce est cupiditates satigasse/ aut reliquisse. In

quit seneca epl'a·xij·Numera ergo an
nos tuos/ et pudebit eadem velle que
volueras·Moriantur ante te vitia·in
quit seneca epl'a·xxiij·desine igitur ea
dez velle senex que voluisti puer·opus
q3 tuum sit malis imponere finem· in
quit seneca epl'a·lxij·Quid enim stul=
tius; q̄ʒ via deficiente augere cibū via
ticum·inquit seneca li·de moribus·Et
subdit·Honestior est inquit qui ad se=
nectutem quietem retulit: q̄ʒ qui in o=
cio invenit·et tūc laborare incipiat·vn
de catho·Fac tibi succurrāt iuuenis q̄
feceris ipe·Quāobrem seneca li·de na
turalibus questionibus circa finez sic
iquit·Ex quo igit' non restat seni spes
de vita/ et impossibile est sibi diutur=
na dilatatō mortis: restat igitur vt stu
deat bene mori cum sanctis patribus·
et vt bene moriatur: nil vtilius q̄ʒ si be
ne viuat·Vnde eccle·xxv·Que in iuuē
tute tua non congregasti/ quomodo in=
uenies in senectute tua: quasi dicat nū
q̄ʒ· Quapropter deutro·xxxiij·dr̄· Sicut
enim dies iuuentutis tue: sic et senect9
tua·Et eccle·xxv·Quā speciosa (inq̄t)
veterana sapientia·Et sequitur·Coro
na senum multa sapientia·Tradit enī
seneca epl'a·lxxxix·q̄ senes non solum
docere: quinimo et discere debent·et cō
cludit·q̄ nulli etati magis q̄ʒ senectuti
discere conuenit·Ubi enim maior cor
poris egritudo·vbiq3 nauis magis egra
ibi rector sapientior exigit'·Senes enī
vt dicitur li·saturnalium·Fragiliores
atq3 ad infirmitates procliuiores sunt ce
teris etatibus·Maiori igitur indigēt
sapientia regi·Rursus q2 necesse ē p̄n
cipem sapientem esse·sapientia autez
in se maxima est·decet igitur senes p̄n
cipari·Vnde plato in thimeo dicit·q̄ n̄
decet rem antiq̄ʒ a p9genitis regi·Qua
propter ligurgus rex in suis legibus ordi
nauit iuuenes seniorib9 debere famu=
lari: vt tradit pompeius·Cuius ratio
colligi potest ex·xxviij·c·li·ij·rhetorico

rum aristo·vbi aristo·mltiplici laude
senes cōmendat dicens·q̄ in senib9 est
continentia/ q2 frigidi sunt·nec excessi
bus infestantur·Sūt insup misericor
des: q2 humanam fragilitatem ratiōe
senectutis maxime experiuntur·facili
ter enim miseretur qui et molestias ī
proprio corpe gerit·Item in suis eloqui
is non sunt pertinaces·Nam q2 seipos a
liosq3 deceptos viderūt: ideo cum am=
biguitate quicquid dicunt asserunt·q̄d
faciendūz achademici ph'i tradiderūt/
vt ponit policratus li·v·c·iij· Si igitur
libido regna consumpsit· si curiositas
salomonē depressit/ deturpauit impie
tasq3 neronem/ si pertinacia cum mani=
cheis arrianos concussit·non igitur iu
uenes debent principari·Vnde propheta=
ta·Super senes intellexi/ quia māda
ta tua quesiui·

Capitulū octauū d̄ iu uenibus et eorum statu·

Iuuenes talem vitam ducere
in posterum petunt/ qualem
ducere in exordio ceperunt·ip
sis igitur maxime expedit moribus in
tendere bonis: et virtutes adipisci: bo=
nis vsibus et disciplinis·Vnde seneca
li·de morib9 dicit·Educatio et discipli
na mores facit/ et id sapit quisq3 q̄d di
dicit·Unde quintilianus li·i·Paren
tes alios corrigit: qui suos filios non in
struunt·Vtinam (inquit) liberorū nro=
rum mores non ipi perderemus·In=
fantiam enim statim delitijs soluim9
mollisq3 educatio: quā indulgentiam
vocamus: mentis et corporis vires fran
git·Idez quintil·li·ij· Ingenia inquit
puerorum nimia emendationis seueri
tate deficiunt·q2 sicut ex defectu corre
ctionis neq̄ʒ fiūt/ sic ex nimia seuerita
te obstinantur et desperant·et dum oīa

timent: nihil conantur. Modeste igit
erudiendi sunt. nam teste ouidio d' ar=
te amandi. In puero est etas mollis et
apta regi: ingenium celeste suis velo=
cius annis surgit. Et idem ouidius in
epl'is. Et teneros ledūt iuga prima iu
uencos. Frenaq; vix patitur de grege
captus equus. Sic male vixq; subit p̄=
mos mores rude pectus. q2 de difficili
doctrinam suscipiunt homines rudes:
et annosi. Ideo congruit in etate pueri
li doceri. Vnde oratius in epl'is. Quo
semel imbuta est recens seruabit odo=
rem. Teste diu. tractari mollis etas ī=
becillis solet. Quib9 verbis aperte cō
cluditur/ etatem iuuenilem disciplinis
aptissimam fore. Sed proch dolor teste
seneca in declamationib9 li. i. Torpēt
ingenia desidiose iuuentutis. nec labo
re regulantur cantandi/ saltandiq;. ob
scena studia effeminatos tenent. capil
lum frangere: et ad muliebres blandi
cias voces extenuare: mollitie corporis
cum feminis certare: et imūdissimis re
bus se excolere nostrorum adolescen=
tum mos est. molles eneruesq; nati in
vitio manent/ expugnatores sunt alie=
ne pudicitie: negligentesq; sue. Huius
modi sunt etiam hui9 temporis iuuenes
frequenter talibus qui sordidantur in
quibus nullus est pudor/ sed inuerecū
de turpitudines suas faciunt. Verum
tamen teste seneca ad lucilluz epl'a. v.
Verecundia bonum in adolescente sig
num est. Sed vnde tanta dissolutio iu
uenum procedit. Parentuz namq; atq;
rectorum suorum exempla turpia/ im
pios faciunt illos. Porro enim diffici
le est iuuenem immodestum et iniquuz
esse: si cum bonis et honestis nutriatur
viris. Vnde tul. ij. de offi. Prima in=
quit adolescentis cōmendatio profici=
scitur a modestia/ et disciplina paren=
tum suorum/ et de facili in bonum de
flectitur: si cum bonis: et honestis assi=
duus fuerit. Verūtamen ipsi adolescē
tes bonos viros vt cōmuniter fugiunt
q2 redargui recusant/ sed eos qui rege
re habēt verberibus aut minis doma
re ipos tenentur/ dum tamen mod9 in
omnibus teneatur. Virgi. in. iij. geor=
gicorum. Iam vitulos hortare viam=
q; insiste domandi. Dum faciles ani=
mi iuuenum: dum mobilis etas. Tunc
enim maxime sunt dociles: quando sūt
tenere etatis. Sed libido et lascivia ip
sos infestat. et quā deberent deo exhi=
bere iuuentutem: veneri in suam pdi
tionem offerunt. Iuxta illud ouidij. ij
de fastis. Cum iuuenilibus annis lu=
xuriantur. Et idem ouidi. primo sin ti=
tu. Militat omnis amās. et habet sua
castra cupido. Que bello ē habilis ve
neri quoq; cōuenit etas. Et claudianus
in minori. Tenerus est lubrica morib9
etas. O vtinam iuuenes animaduer
terent suam pditionem luxuriam fore
qua totus homo destituitur. et si libidi=
ni quis iuuenis hereat turpi vita pollu
taq; infamis fiet. Sed reuera teste se=
neca in troade. Iuuenile vitium est re
gere non posse impetum. hoc enim ideo
dicitur vitium iuuenile/ q2 carnis im=
petibus vt plurimū solent iuuenes ob
temperare. Si eniz iuuenis es/ si anxia
ris carnis molestia/ aut mores si igno
ras/ consilia prudentum quere. cum q̄
bus versare vt dirigaris. Vnde sidoni
us in suo epl'ari li. iij. Plurimum in=
quit laudis est: si iuuenes moribus se
applicant. et quotiens de negocioꝝ me
ritis ambigunt/ ad peritorum consilia
recurrunt. Hoc tamez facere negligūt
sed in spe vite diuturne desides fiunt.
et sue pulchritudinis occasione abusus
q̄ plurimos pagunt. Sciant tamen q̄
niam eorum pulchritudo vanitas est.
Vnde secundus philosophus. Quid ē
pulchritudo: flos marcidus/ carnalis
felicitas/ humana concupiscentia. Et
seneca in ipolito. Res est forma fugax
Idem epl'a. lxxx. ad lucillum. Cogito

inquit mecum q̄ imbecilles sint hij q̄=
rum lacertos humerosq̄ miramur· Et
petronius· Ratā facit mixturā cum sa
piētia forma· q2 scz pulchtudo nihil fa
cit ad sapientiā· Jdeo fertur aristo· di
xisse· q̄ si linceis oculis hoīes vterent᷑:
vt meli⁹ videret̄ ꝛ corp⁹ penetraret̄: tūc
circūspectis viscerib⁹ eciam pulcherri
mum corpus turpissimū videret᷑· Jdeo
boetius· iij· de consol᷑· Te (inquit) pul
cherrimi videri nō tua natura: sed spe
ctantiū oculoꝝ facit īfirmitas· Cur igi
tur iuuenes in sua pulchritudine glian
tur· cur inde supbi fiūt: q2 non ipi pul
chri: sed eoꝝ pellis forsitan venusta ē
Vn̄ ouidius· xij· metha· Forma donuz
fragile est: quecūq̄ accedit ad annos.
Fit minor: ꝛ spacio carpit᷑ ipa suo· Nec
viole sp nec lilia cādida floret̄· Jdem
iij· tristiū· Jsta decēs facies lōgis vitia
bitur annis· Rugaq̄ in antiq̄ frōte se
nilis erit· Cūq̄ aliquis dicet: fuit h̄ for
mosa dolebis· Et speculū mendax esse
querere tuū· Vn̄ scalphurn⁹ in bucoli=
cis· Nō hic semp eris: pdunt ꝛ grami
na flores· Perdit spina rosas: nec sem
p lilia cādent· Donū forma breue est·
Quib⁹ attētis de sua pulchritudine su
pbire sapiēs nō habet· Nec iuuenes in
suo decore/ aut vigore gliari debēt· ꝛ ī
vite diuturnitate sperare non debent·
Vnde tul· li· de senectute· Frustra igit᷑
sperat/ vel pmittit adolescēs se diu vi
cturum· Quid eniz stultius/ q̄ incerta
p certis habere· facilius enim in mor
bos adolescentes incidūt: grau i⁹ egro
tant/ tristius curantur· ꝛ in hoc melio
ris conditionis est senex: q2 qđ sperat
adolescens: ipe senex iam consecut⁹ est
Jlle enim vult diu viuere: sed iste diu
vixit· Absit igitur vt quis iuuenis glo
rietur in hijs muneribus/ que caduca
sunt· sed viuat cū timore dei· prudētes
imitet᷑· pentibus obediat· ꝛ ī moribus
bonis viuere assuescat· in quib⁹ pseue
rare honestū est· Nā iuuenes cū senue
rint: eam volunt ducere vitā/ quā in iu
uentute consueuerūt· Jpis igit᷑ ꝯgruit
a primeua etate capere eos mores q̄s
in posterum tenere ipis libeat· Vn̄ ec
cle· xi· Letare iuuenis ī adolescētia tua
ꝛ in bonis sit cor tuū in dieb⁹ iuuentu
tis tue· Nā in hijs delectari est nobis
naturale: in quibus ab infātia delecta
ri incepim⁹: vt ptz· v· ethi· Jdeo eccle·
xxv· dr̄· Que ī iuuētute tua (inquit) nō
cōgregasti· q̄si dicat: q̄ nō iuenies· Jō
sapiens puer· v· dicebat· Ne des alie=
nis tuū honorē: ꝛ ānos tuos ne des cru
deli: ne forte impleant᷑ extranei virib⁹
tuis· Cuius contrariū plures faciūt iu
uenes· qui tm̄ suis dn̄is tempalib⁹ fa
mulari studēt: ꝛ ppriam salutē desert/
ꝛ suis obsequijs dn̄os impinguāt: suā
q̄ aīam damnāt· Juuenes igit᷑ mores
acquirant/ quib⁹ insistere in senectute
desiderant· Qui ꝛ si sani sūt/ bn̄ open=
tur: nec ad diē extremū differāt· Vnđ
grego· in suo pastorali li· ij· c· xiij· Amo
nendi sūt (inquit) incolumes: vt salutē
corpis exerceāt ad salutē mētis: ne ac
cepte incolumitatis gratiā ad abusum
inclinēt: ne eciā deteriores fiāt: aut ne
optunitatem salutis pmerēde despici
ant· Nēpe si peccatis nulla debet᷑ pe=
na: adhuc plurima vitia pter corpis
sanitatez sūt vitāda· Vnde seneca epi
stola· xcix· Multos (inq̄t) morbos mul
ta fercula ferūt· ꝛ medicina quondam
paucarum herbaꝝ scientia fuit: sz post
modū mille inuēte sūt cōditure/ vt aui
ditas castrimargie exercitari possz· Nā
desiderātibus alimēta: egritudines cō
tingūt/ nūc pallor/ nūc neruorum vino
madentiū tremor: nūc oculorum/ nunc
auriuz enormitas/ ꝛ inumerabilia fe
torum onera crapula gignit· qm̄ prop
ter crapulam multi obierūt· ꝛ qui ab
stinens est adijciet vitam·

Capitulu𝑧·ix·quomodo coniuges debent conuiuere in amicitia·

Apostolus dicit ad ephe·v· vi
ri diligite vxores vestras si=
cut xp̄us ecclesia𝑧· Nempe ve
teres in coniugio eciam vsqꝫ ad mortē
se amauerunt·Unde vale·li·iiij· c·vi·
narrat ꝙ L·grachus cornelia𝑧 suā vxo
rem in tantu𝑧 dilexit·ꝙ pro ip̄a a mor
te liberanda mori voluit/atqꝫ seipsum
interitu serpētis occidi sustinuit·quia
sibi aruspex·seu diuinator dixerat vxo
rem suam a morte aliter liberari non
posse·Item narrat ibidem ꝙ Q·plan
tius audita morte vxoris/doloris impo
tens pectus suum gladio ꝑcussit·Nar
rat eciam ibidem ꝙ M· plantius cu𝑧
vxor sua orestilla decessisset ·funerata
ea ⁊ in rogum imposita·inter officium
vngendi/⁊ osculandi districto ferro in
cubuit·quem amici sicut erat togatu𝑧
⁊ calciatum corpi coniugis iunxerunt
ac deinde subiectis facibus viruꝫqꝫ cre
mauerunt·Ecce quanta virorum dile
ctio·Sed nunquid femine viros sic a=
mauerunt·Narrat enim ibidem vale·
ꝙ cum iulia filia cesaris vidisset vestē
sui coniugis sc𝑧 pompei magni cruore
conspersā/ip̄a territa metu/ne sibi vio
lentia facta fuisset/partum quē in vte
ro conceptum habebat·p̄ nimio dolore
emittere fuit coacta·Narrat insup ibi
dem valerius·ꝙ porcia filia cathonis
cum vidisset virum suum sc𝑧 brutū in
teremptum/ferrum postulabat·vt se=
ipsam interficeret·⁊ q𝑧 non dabatur·
ideo carbones ardētes ore haurire nō
dubitauit·⁊ nouo genere mortis consū
pta est·Ibidē eč de vxore mitridati re
gis legitur·ꝙ virꝝ suum in tm̄ amauit
ꝙ seip̄am in habitu𝑧 virilem transfor
mauit·tonsisqꝫ capillis suum decorem
ex toto asprevit·vt sui coniugis pericu
lis interesse posset·Unde cum mitrida
tus a pompeio fuisset deuict⁹ ip̄eqꝫ fu
geret·eius vxor semper insecuta fuit·
suiqꝫ viri ꝑsecutōnem alleuians ꝑ om
nia consolata fuit·Si igitur gentiles ī
coniugio tantam amacitiam seruaue=
runt·nunquid fidelibus est opportunū
vt amicitia in eis comperiatur·Na𝑧 ꝓ
speritatis amicitia mater est·Sed⁹ enī
coniugij ⁊ amore inchoatur ·⁊ amore
manutenetur·non quidē amore volup
tatis·s𝑧 gratifice societatis sub spe ob
tinēde prolis·Unde hugo li·i· de sacra
mentis ꝑte·v·c·vij· inquit bonum con
iugij est·vt spes prolis deuote expecte
tur·amanter suscipiatur/religiose nu=
triatur·Et ibidem·c·iij· Institutio(in
quit)coniugi ante peccatu𝑧 fuit ad of
ficium vt natura multiplicaret·s𝑧 post
peccatum est ad officium/et remediu𝑧
ad c.ficium·vt proles habeatur· ⁊ ad
remedium·vt vitium euitetur·Meri=
to igitur ap̄ls prime cor·vij·dicebat·q̄
habent vxores·sint tanq̄ non habentes
q𝑧 sc𝑧 nō libido sed ꝓles q̄renda ē·Un̄
hiero·contra iouinia·Vir(inquit)ideo
debet amare vxorē·vt nō ferat ad vo
luptatis impetum/q𝑧 nihil fedius est·
q̄ vxorē diligere sicut adulterā·et nar
rat ibidē de quodā q̄ vxorē suā tm̄ di=
ligebat/ꝙ ei⁹ p̄ntia carere nō poterat·
Et iō dic̄ hiero·Origo amoris honesta
s𝑧 magnitudo difformis·q̄si dicer𝑧·ꝙ cō
iugiū honestū est·s𝑧 talis amor vilis ē
Cōmemorem⁹ ei veterꝝ castitatē·Nar
rat enī vege·li·ij de ꝯtinētia alexādri·
ꝙ cum fuisset ei oblata virgo pulcher=
rima·cuidam tamen principi despon=
sata·illā nō aspexit·sed cum donis ad
viru𝑧 suū remisit·⁊ exinde omnes prin
cipes sibi reconciliauit·Simile eciam
narrat valerius de scipione libro quar
to·ca·iiij· vt dictum est· Insuper idem
vale·narrat de xenocrate philosopho·

q cum apud athenienses esset pulcherrima puella nobilium vsui deputata/ sibi nobiles iuuenes promiserunt precium argenti dare: si posset corrumpere continentiam xenocratis. At illa promisit. et si non posset: precium duplicatum restituere consensit. Nocte igitur ad xenocratem accessit/ quem mutare non potuit. Mane igitur nunciauit: et nobilibus potentibus pmissum respondit. Non (inquit) de statua pignus posueram. sed de homie. quasi diceret q xenocrates ratione sue immobilitatis erat quasi statua.

Capitulum decimum de fidelitate coniugum.

Teste hugone de sacramentis li. i. parte. v. c. vij. quilibet eorum scz coniugum debet tenere fidem alteri firmiter. Vir eniz non habet potestatez sui corporis: sed mulier et econtra. vt eciam habetur prime ad cor. vij. Vnde ambro. in suo exameron Nolite querere viri alienum thorum: nolite insidiari aliene copule: qz graue peccatum est adulterium. Nam deus euam fecit de costa ade/ atqz iussit ambos esse in vno corpore: et in vno spiritu viuere. Cur igitur vnum corpus separas. cur vnuz spm diuidis. Adulteriu siquide nature viciu est. Na bos et equus suos compes diligut. Tradit em alexander nequa li. de naturis rez. q cico nia abhorret adulteriu. Vn si femella alteri ciconie iuncta fuerit: tuc suus compar conuocatis multis alijs ciconijs/ ciconiam adultera interimit. Et narrat ibidez exemplu: quo miles quida ciconia adulterantem viderat. sed ad suu comparem rediens se lauabat. Miles tn impediuit ne post adulteriu se lauare posset. itaqz multis aduenientib9 ciconijs ipso vidente: ciconia adulterata intere

pta fuit. Ecce ergo patz q natura fidelitatez coiugij postulat. Nempe quonda inter coiuges maxima fidelitas viguit Narrat enim valerius li. vi. c. vij. q cu sulpicia a mre sua iuliana diligentissime custodiret: ne viz suu lentulu proscriptum a triumuiris/ in siciliam prosequeretur: ipsa tamen simulata veste cum duab9 ancillis/ et totide seruis clandestine fugies: ad suu viz puenit. nec recusauit seipam pscribere: vt ei fides sua in coiuge pscripto pstaret. Narrat insup ibidem. q turia Q. lucrecium virum suum a triuuiris pscriptum inter cameram/ et tectu cubiculi additu vna conscia ancillula ab immenti exitio no sine magno piculo suo tutu pstitit. singulariqz fide id egit. vt cu ceteri pscripti i alienis/ et hostilibus regionibus p summos corpis et animi cruciat9 vix euaderent: ille in cubiculo/ et coniugis sinu salute retineret. Ite narrat solin9 li. x. c. vi. Et ecia tul. li. v. de tuscu. qstio. q in india licet plures mulieres viz habeat vnu/ est tn tata fidelitas iparum ad viz/ q viro mortuo cora iudicib9 accedut: atqz cotendut q ipaz cu viro sepeliat. Illaqz feliciore esse se putat/ q cu viro sepeliri meret. Alie vo cu nota infamie viuut. et p tristitia frequenter decedut. Si igit vni viro ples femie sut ta fideles: nuquid igit pamplius in religione christiana vna debet esse vni fidelis/ et econuerso.

Capitulum. xi. quo coniugia legitime sunt contrahenda.

Quoniam vt ait magister sententiaru li. iiij. di. xxvij. Matrimoniu e legitima piunctio maris/ et feie vnione xpi et eccl'ie repsentas: quia scz in xpo omia matrimonis

firmari debent. Unde valerius li. viij. c. ij. narrat. quomodo themistocles quendam virum filiam unicam habentem consulebat qualiter eam desponsare deberet: scz utrum aut paupi: aut locupleti seu virtuoso. Unde dicebat. Malo (inquit) virum pecunia: q pecuniam viro indigentem. quasi diceret. q preferende sunt virtutes diuitijs. Sz nunc matrimonia omnia fere corrupta sunt. et p auaritiam peruertuntur. et ideo posuit legem ligurgus rex. q virgines sine dote desponsarent: sicut narrat pompeius li. iij. Quedam enim matrimonia per concupiscentiam contaminantur cuius oppositum de ysaac legimus qui uxorem incognitam de remotis partibus adductam accepit: ut habet gen. xxv. Sic enim non p concupiscentiam uxor assumenda est: ut honorabile sit coniugium: et thorus imaculatus ad hebr. xiij. Sed aliqui fornicationibus et adulterijs vacantes: matrimonia dissuadent contra quos loquit augu. ij. de ciui. dei. c. xvij. dicens. q mrimonium fit inter homines: ut honesta concordia inter eos habeat. Unde omelia. viij. dicit augu. q deus nuptijs interfuit: presciens hereticos futuros matrimonia prohibentes. Sed quid dicemus, q multi sapientes uxorem ducere dissuaserunt. Unde valerius ubi supra narrat. qualiter socrates cuidam adolescentulo querenti utrum uxorem duceret: rndit, quodcunq enim feceris, noueris te penitentiam acturum. Nam continere carni penosum est. et uxorem ducere: sollicitudo est perpetua. Item theofrastus li. suo de nuptijs matrimonium dissuadet. Unde querit an sapiens debeat uxorem ducere. Et concludit q non. qz impedit studia phie. et sumptus exigit: variaqz onera. Et uxori si domuz regendam comiseris, seruus eris si autem tuo arbitrio aliquid reseruaueris: fidem sibi habere non putabit. et sic iurgia queret: et venena diffundet. Et subdit. si pulchra: cito adamat et difficulter custoditur. si autem feda molestum est possidere qd nemo habere dignatur. Ex quibus omnibus matrimonium dissuadet dicens. q multe sunt molestie nuptiarum. Ceteruz narrat hiero. contra iouinianum quomodo cicero rogatus fuit ab ircio ut uxorem suam duceret: ille autem respondit se non posse uxori et phie operam dare. Hijs autem non obstantibus: matrimonia licite sunt contrahenda licz castitas sit phonoranda. et licet viris studiosis et viris ecclesiasticis matrimonia non competant: put predicte narrationes concludunt, nihilominus alijs seculariter viuentibus licite matrimonia congruunt. Unde prime cor. vij. ego cogitat que dei sunt. que autez nupta est, cogitat que sunt mundi. Aduertendum tamen q in ducendo uxorem atqz manutenendo, multa exigitur patientia atqz cautela. Narrat enim hiero. ubi supra. q socrates uxores duas habebat, que cum crebro inter se iurgarentur: et ille eas irridere esset solitus, q pter se fedissimum hominez: simis naribus, recalua fronte, pilosis humeris, et repandis cruribus disceptarent nouissime verterunt in eum impetum Cumqz autem resisteret: aquam immundam super ipsum proiecerunt. qui terso capite respondit. Sciebam (inquit) post hec tonitrua futura erat pluuia. Ita per patientiam uxores superauit. Nempe in uxoribus plures sunt importunitates. quapropter prudentia in talibus magna exigitur. Narrat enim hiero. ubi supra. q marcus catho licet uxorem humili loco natam accepisset: ipa tn violenta, iportuna et supba erat. et concludit. No putet igit aliqs si paupem duxerit, sibi de concordia satis puidisse.

Item ibidem narrat/qualiter philip=
pus rex macedonum vxorem habuit:ꝙ
ipsum in cubiculum introeūtem exclu
sit·qui exclusus:iniuriam tolerauit·at
ꝙ versu tragedico seipsū consolari stu
duit·Item gorgias librum de concor=
dia edidit·quem grecis litigantib⁹ re
citauit·sed cum recitaret/quidam ei⁹
inimicus dictus melantius respondit
Tu(inquit) vnius regni concordiam
precipis/⁊ i tua domo tres ꝑsonas cō
cordare non vales·quia vxor eius eo
ꝙ castus erat:sibi iniuriabatur /⁊ an
cille quia pulchrior erat inimicabatur
et exinde forsan orta est consuetudo/ ꝙ
scilicet pro quiete habenda:vxores no
lunt ācillas eis pulchriores tenere·Ex
hijs omnibus cōcludit hiero·ꝙ impor=
tunitates sūt maxime matrimonij·Vn
de ibidem recitat:ꝙ licet epicurus vo=
luptatis amator esset:cuidam tamē in
terroganti an vxorem duceret/respon
dit ꝙ sapienti non congruit coniugium
qz multa incōmoda mixta sunt in nup
tijs·Et subdit·Graue(inquit)est viro
sapienti venire in dubium/ vtrum bo=
nam/vel malam vxorem ducturus sit
quia sicut scribit herodotus:mulier cū
veste deponit verecundiam·Unde hie
ro·ibidem narrat·quomodo melanti⁹
vxorem licet castam repudiauit·⁊ cuz
argueretur ab amicis:pedez a lecto tā
ꝙ lesus esset deposuit dicens· Lect⁹ in
ꝙ quem cernis nouus ⁊ elegans est·sz
nemo scit preter me vbi me premit·q̄=
si diceret/ꝙ sic est đ vxore·Licet igitur
cōmēdāda sint legitima matrimonia
caute tamen sunt contrahenda·

Capitulū·xii·de parentibus erga filios·

Sicut dicitur·viij·ethicorum:
pater filio cā est essendi:cau=
sa nutriendi:et cā discipline·
Unde eccle·vij·Si filij tibi sunt:erudi
illos·Et prouer·xxiij·Nolite substra=
here a puero disciplinaz·Ideo aposto
lus ad hebr·xij·Quis(īquit)fili⁹ quē
non corripit pater·Nempe veteres su=
os filios erudierunt·Unde policratus
li·vi·c·iiij·narrat·qualiter octauianus
impator filios suos ad gradum milita
rem/⁊ cursum/⁊ saltum fecit exercita
ri/suasq filias i lanificio fecit instrui:
vt si fortūa suos filios/ ac liberos sup
peditaret:saltem suis laboribus viue
re possent·Insuper tul·primo de tuscu
lanis questionibus narrat·qualiter li
gurgus suis laboribus iuuenes erudi
uit·venando/currendo/esuriendo /siti
endo/algendo/estuādo· Nam qui be=
ne īstruuntur in tenera etatē:quando
prouecti sūt/de facili ad bona inclinā=
tur:vt ponit seneca li·iiij·đ ira ·Idem
eciam li·de prouidētia dat exemplā di
cens:quomodo nautis corpora in ma=
ri sunt dura:similiter agricole habent
manus duras/⁊ milites agilia mem=
bra:⁊ huiusmodi que oīa contingūt
vsu:⁊ exercitio acquiruntur:⁊ signan
ter si iuuenes imbuantur·Ideo aplus
ad eph·vi·dicebat·Educate illos scz fi
lios in disciplina ⁊ correctiōe domini
Nunquid brutus ꝓprios filios fecit ce
di:eo ꝙ tarquino dominatione resiste=
re pretendebant:vt narrat valerius li
bro·v·c·viij·Nunquid cassius /⁊ man
lius torquatus aliiq plures filios cor
rexerunt·Cur igitur patres filiorū cri
mina supportant·Narrat enim augu·
v·de ciui·dei·c·xviij·qualiter aulus fi
liū suū mortis supplicio condēnauit eo
ꝙ cum catilina inimico suo amiciciam
contraxit·Horum tamen feritas non
est approbanda·quia licet filios corri
pere bonum sit:exterminare tamen se
pius non licet·quia tunc paternalis di
sciplina prodest·quando clementia ad
est· Unde valerius libro quinto·ca·ix
narrat:de quodā cui su⁹ fili⁹ īsidiabat

qui cum hoc pcepisset/filium suum in desertum duxit:sibiq; gladium tradidit & caput amputandum obtulit· qd cum vidisset filius/gladium abiecit dicens:tu pater viue:sed tantum queso ne mẽs erga te amor eo sit tibi vilior q a penitẽtia oritur· Ecce qualiter patris dulcedo filium conuertit· Eodem li·c·vij·narrat·Antiochus filius selechi regis incidit in amorẽ grauissimũ sue nouerce/in tantum q morti prim9 erat·Cum igit medici ppendisset cãm morbi:patri retulerunt·qd audiẽs pater:ppriam coniugem filio concessit dicens·in filio magnum pudorem fuisse eo qd vsq; ad mortem amorez dissimulauerat· Seueritas ergo parentum erga filios quandoq; bona nõ est/sz correctio cum clemẽtia sp vtilis est· Nũc tamen pentes filios corrigere ptermittunt·& ideo quando sperant ex eorum opibus letari:tunc desolantur·Attendant enim qualiter heli a deo punitus fuit:eo q filios suos corrigere ptermiserat:vt dicitur·i·regum·iij·Vnde grego9·in dialogo li·iiij·ca·xvij·narrat de puero qui consueuerat deum blasphemare:patre pmittente· & ideo in sinu patris a demone pcussus est:& iterem ptus·Insup boeti9 li·de disciplina scolarium narrat de filio lucrecij qui fuit absq; disciplina nutrit9·Vnde in aleis & meretricijs opibus totã vitam suam occupauit·& a patre sepi9 de morte redemptus fuit·nihilominus tandẽ morti condemnatus est·nec a patre ppter pecuniam redimi potuit·Cũq; lacrimis igitur a patre osculum petijt·& cũ pater accessissz:nasum illius morsu acutissimo secuit dicens·quare meis primis erroribus non obfuisti:sed incastigatus euasi:mgri mei documentis nõ obediui:quasi dicat:quare me non castigasti·Vñ tul·i·de offi·dicit·q optĩa hereditas a patre traditur qñ virtutũ & bonorum morum exemplum exhibetur·Sic igitur aquila valde diligit filios suos/& in locis altissimis facit eis niduz·ne coluber violet fetum/aut veneno queat necere·Sic pater filios suos a consortio peccatorum debet separe·ne ipsorũ exemplo polluãtur· Hoc enim exemplum tangit hiero·sup ysa·c·vltimo·Sicut igit in nidis aquilarũ reptitur lapis pciosus qui dicitur berices:vt ponit solinus li·viij·c·vi·sic in vita filiorum virtutes repiuntur:dũmodo nidus eorum ab istis inferiorib9 separatur·Tunc enim sepatur nidus qñ in iuuẽtute mala prauaq; consortia vitare filius docetur·

Capitulũ·xiiii·de filiis erga parentes·

Exodi·xx·dicitur·Honora patrem tuum & matrez tuã ·qd est mandatum primum in pmissione·vt bene sit tibi· Vñ apl's ad ephe·v·Filij obedite parentibus vris Quia teste boetio li·d cõsol':si mẽti humane inserta est boni veriq; cupiditas tanto magis insertum est pentes suos filios honorare;qz sz filij debẽt honorare pentes·Valerius enim li·v·c·iiij· narrat de quadam filia que mrẽz suã in carcere nutriuit: lacte mamillaruz suaz·Item de alia narrat ibidez que patrem suum in custodia traditum atq; in vltima etate constitutum /tanq̃ infantem alimonia sui pectoris nutriuit Insup solinus li·i·circa finem narrat de filia q̃ inuenta est nutriens ab vberibus patrẽ·& in memoriaz tãti pconij locus ille consecratus & reseruatus est Posco igitur cum seneca·iij· de bene·c·xvi·vt filij pentes honorent·Inquiramus tamẽ an liberi possint dare maiora beneficia parẽtibus q̃ acceperint

Et videtur quod non. quia (teste aristo.) magistris et parentibus non possumus reddere equiualens. Hoc quidem eciam concludit sene. vbi supra. Vnde ibidem narrat exemplum de scipione qui patrem suum in prelio seruauit. Et c. xxiiij ponit exemplum de enea qui patrem suum senissimum per medium inimicorum at que ignium detulit. Narrat eciam de quibusdam iuuenibus qui per vrbes vagarunt ad liberandos parentes. Merito igitur dicitur eccl. iij. Qui honorat patrem suum/ vita viuet longiori. Et ibidem. Qui honorificat matrem suam et qui honorat patrem suum/ iocundabitur in filijs et in die orationis sue exaudietur. Narratur in hystoria barlaam et iosaphat. quod quidam paterfamilias de vxore sua adultera tres habere filios videbatur: sueque vxori improperabat adulterium dicens. quod illorum trium filiorum vnus tantummodo suus erat sed quis esset: declarare nolebat. Cum que mortuus fuisset/ filium suum legitimum successorem bonorum suorum dimisit: ipsum tamen non nominauit. ad iudicium ergo vocati sunt vt videret quis ille esset. iudex igitur protulit sententiam vt qui fortius percuteret in corpus patris mortui cum sagitta: ille obtineret hereditatem. duo ergo illorum cum sagitta corpus patris validissime penetrauerunt. sed accedens tercius percutere noluit/ sed cum lachrimis corpus patris veneratus fuit. et ideo verus esse filius declaratus est. Vnde vale. li. v. c. iiij. dicit. quod diligere parentes prima lex nature est. Unde petrus rauenna. Tolle (inquit) a sole radium: et non lucet: riuum a fonte: et arescit. ramum ab arbore et desiccatur. membrum a corpore/ et putrescit. sic separa filium a deuotione paterna: et iam non est filius: sed est collega illorum de quibus dicitur. Vos ex patre dyabolo estis. Nunquid ambro. in suo exameron narrat. qualiter ciconie parentes suos nudatos tegunt. illas fouent: et alimento pascunt et in leuatu subleuant. Et concludit ambro. Non est (inquit) graue: quod pietate plenum est. nec est onerosum/ quod soluitur nature debito. Ideo non recusant aues patrem pascere: et tamen ad hoc lex scripta non astringit eas. nec hoc accipiunt ex precepto: sed gratie naturalis officio. Hec ille. Vnde aug. xxij. de ciui. c. viij. narrat. qualiter filij a matre maledicti membrorum tremorem incurrerunt: et in ecclesia beati stephani sanati fuerunt. Commemorandum est enim qualiter saluator noster parentibus obediuit. Iuxta illud luce. ij. Erat autem subditus illis. O quam mirabile quod deus subditus est hominibus: quamuis tamen angelis dominatur. sed non mirum. quoniam teste apostolo ad philip. ij. Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem. Attendamus igitur qualiter rechabite a domino laudati fuerunt: quia patri suo obedierunt: scilicet ipsi ionadab filio rechab a quo rechabite dicti sunt. Vnde iere. xxv. Nunquid non recipietis disciplinam: vt obedietis verbis meis preualuerunt sermones ionadab filij rechab/ qui precepit filijs suis vt non biberent vinum: et non biberunt vsque ad diem hanc quia obedierunt precepto patris sui. Ego autem locutus sum ad vos et non obedistis mihi. dicit dominus. Filios igitur decet parentibus obedire.

Capitulum. xiiii. De obedientia filiorum erga parentes.

Parentibus post deum maxime obedire tenemur. quia exodi. xx. dicitur. Honora patrem et matrem tuam. Et eccle. iij. Qui honorat patrem suum: vita viuet longiori. Et ad ephe. sexto. Filij obedite parentibus vestris. Idem habetur ad colocen. tercio

Nempe desideranda est patris bene=
dictio: ⁊ timēda est matris maledictio
Unde narrat augu·xxij·de ciui·c· viij·
ꝙ fuerunt·x·fratres/quorū septē erāt
masculi ⁊ tres femine/ꝓpter maledi=
ctionem matris·puniti fuerunt tremo
re mēbrorum horribili quorū duo scꝫ
vnus fratrum: ⁊ vna sororꝝ sanati fue
runt in ecclesia beati stephani·Timē=
da est igitur parētum maledictio· Nē
pe teste valerio li·v·c·iiij·Pria lex na
ture est ꝑentes diligere·Unde narrat
ibidem de quadam filia: que matrem
in carcere condēnatā ꝑ capitali crimi
ne suo lacte nutriuit·Nam qui carcerē
custodiebat: filiam matrem adire per
mittebat: ꝓuidebat tamen ne cibū si
bi ꝑtaret·Cumq tamen custos mira=
retur quomodo absq cibo mater īcar
cerata tamdiu viueret: vice quadā fi
liam explorauit·et vidit qualiter sue
matri lac exhibebat·Retulit igitur iu
dicibus qui audiētes tantam filie pie
tatē matri sue penam remiserūt· Un
de valeriꝰ vbi supra narrat d̄ filio cre
si·qui mutus erat·cum tamen vnus ex
numero ꝑsarum patrem suum interfi
cere vellet·lugebat ille eo ꝙ dicere nō
poterat: eo ꝙ pater suus rex erat: ne ip
sum interficerent· Accidit igitur vt q̄
mutus fuerat: loqui ꝓmereretur ratio
ne pietatis quā erga patrē habuerat
Prima (inquit vale·) ⁊ optima rerū
natura: pietatis est magistra·Vn̄ ibi=
dem narratur: qualiter populi cithaꝝ
cum darius in eorum regionē/totis vi
ribus regni sui impetū faceret: ipi pau
latim cedentes ad vltimas asie solitu
dines ꝑuenerant·⁊ interrogati deinde
a dario ꝑ legatos quem finem fugien
di aut qd̄ initium pugnandi facturi es
sent: responderunt se nec vrbes villas/
nec agros cultos ꝑ quibus dimicarent
habere· Ceterum cum ad monumēta
ꝑentum suorum venissent: darium sci
turum queādmodum scithe ꝓliari sole

rent·Quo quidem vno tam pio dictu i=
manis ⁊ barbara gens ab omni seue=
ritatis discrimine redemit· Narrat in
suꝑ de coriolano qui exulatus a roma
nis ad volscos romanoꝝ inimicos iuit
quorum impiū acquisiuit ·⁊ romanis
īfestissimus fuit·cū quibꝰ federari nul
lis precibus valuit·Quod videns eiꝰ
mater que rome manebat accessit cum
filijs·quam supplicantē exaudiuit: at
q castra que possidebat matri petenti
exhibuit dicens·Expugnasti et vicisti
iram meā patria: precibus huius ad
motis: cuiꝰ vtero te quāuis merito mi
hi inuisam dono·continuoq agrū ro
manum hostilibꝰ armis liberauit·Ex
hijs igitur narrationibus ptꝫ qualiter
filij ꝑentes tueri tenentur·Ad qd̄ ꝓpo
situ seneca·de bene·c·xvi·querit·an
liberi suis ꝑentibus ad condignum q̄
susceperunt beneficia: beneficia redde
re possint·⁊ declarans hanc questionē
concludere videtur·ꝙ non est possibi=
le·Unde ponit exempla de scipione de
enea·de quibus in precedenti ca·Ete=
nim natura vnumquēq obligat: vt pa
rentes tueatur·Nam vt ponit ambro·
in suo exameron omel·v·Ciconie sunt
huius conditionis ⁊·sicut prefertur in
alio capitulo·

Capitulum decimum quintum de mulieribus

Ominus naturaliter in mu
liere verecundiam posuit: vt
ipa ad peccatum ꝓuocare for
midet: viroq vt famuletur condita est
non quidem vt sibi insidietur·ipe tam̄
sui status neglecto more: fictis blandi
mentis adulationibus ⁊ nutibus viro
rum excidium ꝓcurant: ⁊ scandalū ig
nominiosum iugiter gignere sollicitan
tur·Vnd̄ hiero·epla·xviij·loquit· Illi

oculos christianos scandalisant: q̄ spur
cissimo vnguento faciem vngunt: ocu
losq; depingunt: quorum facies nimio
cādore deformes sūt· ⁊ tanq̄ idola mē
tiuntur· Ipsas enim nec annorum nu=
merus/nec alia vetustas docere pōt·
q̄ vetule sint· ⁊ capillos cum perdide=
rint/alienis capillis verticem ornant·
⁊ preteritam iuuentutem in rugis an=
nilibus polluunt· Erubescat igit̄ mu=
lier christiana: si naturam cogat in de
corem: si carnis curaz facit in concupi=
scentijs· O ignis iuuenum fomenta li=
bidinum impudiceq; mentis excidium
est ornatus iste· Nec est velamen chri
sti: sed antixp̄i vt idē hiero· ep̄la· xciiij·
Unde ambro· in suo exameron vltima
omel· Noli delere picturam dei· ⁊ as=
sumere picturam meretricis· Illa pi=
ctura vitij est: non decoris· fraudis: nō
simplicitatis: fallit decipit: vt neq; illi
placeas/cui placere desideras: tuoq;
displices actori: dum videt opus suum
deletum· Nā artifex indignat̄ si opus
suum deleatur· Graue igitur crimē ē/
vt putes/q̄ melius depingat homo q̄
deus· Unde guillerm⁹ parisien̄. li· de
vniuerso narrat· de quadam muliere/
que dum insisteret pectinationi/atq; cu
riositati capillorum: alia quedam mu
lier sibi apparuit dicens· q̄ maximum
cruciatum tolerabat: q̄ huiusmodi cu
riositati dum viueret insistebat· Nō igi
tur in talibus: sed in virtutibus cresce
re debent/vt nomine ꝑpetuo heredita=
ri possint· Debent esse caste/sobrie/ et
taciturne· Unde vale· li· ij· c· i· narrat·
q̄ mulieribus olim vsus vini ignotus
fuit: ne in aliud dedecus laberent̄· vn
de eccle· xxvi· Mulier ebriosa/ira mag
na ⁊ contumelia/⁊ turpitudo eius nō
tegetur· Nunc tamen illud senece epi=
stola· xcix· verificatur dicentis· Mulie
res non minus viris potant/qui nimio
oleo ⁊ mero viros ꝓuocant· suiq; sexus
beneficium suis veneficiis ꝑdiderunt·

⁊ q̄d feminarum est: exuerunt: morib⁹
q; virilibus īplicate sunt· Quamobrē
valerius li· ij· c· i· dicit· q̄ ab excessibus
cauere debent q̄ ventrem plenum se=
quitur voluptas· Ideo (teste hiero· epi
stola· xxxviij·) Viri antiquitus cauebāt
ne vinum biberent· Unde valerius li
bro· vi· c· iij· narrat· q̄ regnatus metel
lus vxorez fuste ꝑcussam interemit· eo
q̄ vinum bibisset nec tamen ex inde re
prehensus fuit· q̄ iustum omnes esti=
mabant illam deberi violenter mori/q̄
sobrietatem debitam violauerat· Un=
de augu· ix· confes· narrat· quomodo de
crepita quedam mulier suam filiā ad
huc puellaz regebat cum maximo mo
deramine· vt sobrietatis in posterū cō
suetudo sibi maneret· Et ibidem quo=
modo cum mater sua quadam vice a
moderamine solito recessisset: eius an=
cilla eam redarguit ⁊ eam meri bibu
lam vocauit· quo audito: stimulo ꝑcus
sa suam feditatez respexit ⁊ ex inde ab
stinuit· Animaduertant igitur mulie=
res: vt sobrietate floreant· ⁊ ex inde pu=
dicitia que ipsis congruit polleant· Un
de eccle· xxvi· Sicut sol oriens in mū=
do in altissimis dei est principiuz: sic
mulieris bone species in ornamentis
domus sue· quoniam gratia sup gra=
tiam mulier sācta/⁊ pudorata: vt ibi=
dem dicitur· Attendamus enim quan
to effectu veteres castitatem amauerīt
Nam gradus maximus abusionis ē:
femina sine pudicitia· Unde sicut pru=
dentia custodit virum/sic pudicitia fe
minam· Narrat enim valerius li· vi· c·
primo de pluribus mulierib⁹ que ma
luerunt ꝑdere vitam q̄ pudicitiā· Un
de greca quedam femina hippo nomi
ne cum hostium classe esset excepta/in
mare se vt morte pudicitiam tueret̄:
abiecit· Et ideo apud grecos laudibus
⁊ sepulchro extolli meruit· Narrat in=
sup de quodam qui filiam suaz inter
fecit· eo q̄ appius claudius violenter

ad stuprū ipsā inducere volebat. Malebat enim pudice filie esse interemptor/q̄ pater corrupte. Unde ambro⁹. d' virginitate. c. iij. narrat d' pelagia/que cum esset apud antiochum etatis. xv. annorum ⁊ p̄domibus circumseptaz se videret: matre absente suisq; sociabus in aquā se pcipitit. mallens mori q̄ violari. Et licet non deceat p pudicitia se ipm interimere: nihilominus laudandi sunt veteres in hoc q; pudicitiā tantum amauerunt. Tradit enim augu⁹. li. i. de ciui. dei. c. xvi. q; pudicitia est btus mentis: que non potest iuite auferri. Si ergo corpus violenter contaminetur: nihilomin⁹ pudicitia manet. dū modo mens integra fuerit. Pro pudicitia igitur p̄dicte mulieres seipas interficere non debebant: nisi forsan inspirate hoc fecerint: put tangit augu⁹. vbi supra. c. xxv. Unde sic ait de femīs que in flumine se pcipitauerunt. aut hoc fecerunt humanitus decepte/ ⁊ sic errauerunt. aut diuinit⁹ inspirate/ ⁊ sic obedierunt. Quicquid sit tamen/ in hoc cōmendabiles fuerunt q; pudicitiam dilexerunt. Animaduertenduz eciam q̄to zelo pagani pudicitiam seruauerūt Narrat enim solinus li. viij. c. xv. q; in india quedam est regio/ in qua nulla libido inuenitur. atq; petulantiam esse ignorant homīes. Itaq; nulla sūt coniugia. nulliq; homines ibi nascunt ⁊ tamen ibidem plurimi homines cōmorantur. nullus tamen ibi admittit nisi castitatis merituz psequatur. ⁊ castitatem si quis non seruauerit/ a p̄dicta regiōe submouetur. atq; ppetuo exilio datur. Insup valeri⁹ li. vi. c. i. narrat. quomodo primenius tristi exēplo filie sue pcepit. q; non solum virginitatem illibatam/ sed eciam oscula sincera ad virum pferre deberet. Ceterum hiero. contra iouinia. recitat. qualiter diullius vxorem tante continentie duxit/ vt omnibus continentibus esset exemplu. Accidit igitur q; is iam senex ⁊ trementi corpe in quodam iurgio audiuit exprobrari sibi q; os fetidum haberet/ quo audito ad vxorem accessit ipsam redarguēs: cur sibi hoc non intimasset. que respondit. fecissez (inquit) nisi putassem omnibus viris sic os olere. Ecce quanta pudicitia mulieris: q̄ nunq̄ alterius viri flatum sensit.

Capitulum decimum sextum de virginibus.

Virginitas nomen honorabile est: status mundus vita q̄ virginea/ angelos imitat. vnde virginitatis exempluz ab antiq̄s suscepimus. quoniam plures secundum carnem viuere in tantum contempserūt q; maluerūt mori/ q̄ obedire carni. vnde in libello qui intitulatur de virginibus legitur. q; apud romanos virgines que secundum carnez viuere contempserunt: maxime reputationis apud eos extiterunt. Unde ibidem narratur de quib⁹dā filiab⁹: quarum mater dicta fuit cedasa/ que cum absente patre duos iuuenes p̄tereuntes iure hospitalitatis suscepisset: ipi quoq; iuuenes honori filiarum non indulserunt/ sed dictis filiabus virginibus nocte violentiam intulerunt. Quāobrem p̄dicte virgines mutuis mucronibus seu gladijs se conciderunt. Narratur insup q; thebana virgo quā hostis macedo corrūpat aliquantulum dissimulauit violētie sibi facte desolatorem. nihilomin⁹ tandem suum violatorem iugulauit. ⁊ mox gladio seipaz interfecit. nolens pdita virginitate ducere vitam. Quid exempla ista designant: nisi q; carni nō est assentienduz: quinimo melius foret a presēti vita migrare/ q̄ in desiderijs carnalibus vitam ducere. Ideo apl'us

ad roma· viij· dicebat· Qui i carne sūt
deo placere n̄ possunt· Et gala· v· Spi
ritu ambulate ⁊ desideria carnis non
pficietis· Vnde augu⁹· Viuētes in car
ne pter carnem angelos vocat li· suo d̄
sancta virginitate dicens· sicut familiā
angelorū deus habet in celis· sic eciā
familiam virginum voluit habere in
terris· Illi enim angeli sunt· qui nō se
cundum carnem viuunt· Ideo hiero⁹·
ad eustochium dicit· statim vt dei fili⁹
ingressus est sup terraz· nouā familiā
sibi elegit· vt qui ab angelis adoraba
tur in celis· haberet eciaz angelos scʒ
virgines in terris· Quapropter augu· de
doctrina christiana li· iiij· dicit· q̄ vir=
gines sunt illustrior portio gregis chri
sti· Isti enim virgines dici possunt qui
non secundum carnem viuunt· sed qui
carnē spiritui subiiciūt· Vnde· ij· cor·
x· In carne ambulantes non secundū
carnem militamus· Quid enim prodest
viro seu femine/ si sua voluptate eam
puritatem tollat· p quam reginam ce
lorum imitatur scʒ mariam· Laudabi
lis est igitur virginitas sed nec sufficit
ipa· nisi bonis opibus illustretur· Nā
in euangelio· Virgines quinqʒ fatue le
guntur· ⁊ ideo ex sua virginitate itro=
itum ad ianuam celestem meruisse n̄
credūtur· Pulchrū est ergo si virgo sis
sed multo pulchrius· si cum virginita=
te opibus floreas sacris/ nunc oratio=
ni· nunc meditationi mētem sedule ex
ponendo· Nā teste hiero· ad eustochiū
Virgo debet esse orationibus sacris d̄
uotisqʒ laboribus occupata· Et episto
la· lxxxvij· ad demetriū sic dicebat· De
bet (inquit) virgo esse quieta/ honesta
qʒ societate cōmitata/ non vaga discur
rens p patrias· exemplo marie· quam
inuenit angelus in cubiculo· Sit autē
sermo virginis prudens/ modestus/ et
rarus· non eloquentia· sed pudore pre
ciosus· sit humilis gestu qʒ p humilita
tem placuit deo virgo maria· Nam d̄
ginitas sine hac minus laudanda est·
qʒ teste ambro· li· de virginitate· Virgi
nitas supgreditur nature humane cō=
ditionem· p quam homies angelis as
similant· Vnde apostolus prima cor·
vij· Virgo cogitat que domini sunt· vt
sit sancta corpe ⁊ spū· Hiero· alloquēs
matrē de institutione filie· ep'la· lxxxix
dicebat· Reddet (inquit) tibi quotidie
pēsum de scripturarum floribus· ⁊ p⁹
assuescat ad orationes/ ⁊ psalmos no=
cte consurgere/ mane canere hymnos
Et sequitur discat lanam facere· tene=
re colum· rotare filuʒ· et tenere fusum
⁊ similia· Nam virginitas in talibus
conseruatur· Nam vt idem dicit ad eu
stochium· Virginitas thesaurus est ir
recupabilis· Caueas igitur vt de te di
cat deus· virgo cecidit/ ⁊ nō est qui su
scitet· Et cum omnia deus possit susci=
tare/ tamen virginem non potest· Si
igitur ad thesaurum recupabilē ad cu=
stodiendum solliciti sunt homines/ po
tius de virginitate seruāda solliciti es
se debent· Non igitur discurrant· quo=
niam teste grego· omelia· xij· Depreda
ri desiderat/ qui thesaurū in via pub
lice portat· Solitarie ergo maneant/ q̄
niam sicut dicitur Job· xxiiij· Per no
ctem adulteri oculos/ quasi fur obser=
uat caliginem· Nempe olim virgines sol
licitam sue virginitatis custodiam ha
buerunt· Vnde ambro· li· ij· de virgini
tate narrat· de quadam virgine q̄ fuit
antiochie· cuius pulchritudo appeteba
tur· Vnde violenter ad lupanar intro=
ducta fuit· que cum ibi fuisset/ flebat ⁊
orabat dicens· Domine qui dedisti vir
ginibus leones domare· nunc da mihi
vt mentes hominum domare possim·
ne violetur exiguum templū tuum· ne
eciam patiaris incestum· Cum igitur
orationem compleuisset ecce miles itro
iuit· Ne (inquit) timeas· quoniam fu
puem saluare animaʒ tuam· mutem⁹
inquit vestimenta· vt tua vestis me fa

ciat verum militem· Unde sicut factū
est: vt virgo vestem militis accepit: ⁊
sic euasit· ⁊ miles loco eius cum veste
muliebri ibi remāsit· Cum igitur ali⁹
ingrederetur· ⁊ loco puelle virum inu ē
misset: aliis nūciauit· ⁊ loco ꝟginis mi
les condemnatus fuit ad mortem / qđ
cum audisset puella; festinanter cucur
rit ad locū supplicii· que ꝓ ipō mori cō
tendebat· ⁊ econuerso miles ꝓ ea· Ita=
q; ambo contenderunt· ⁊ martirii pal
mam susceperunt· Insuper ambro· li·
iii· narrat· qualiter beata zotheris cum
esset pulcherrima: gaudebat suā faciē
martirio fedari ne tēptationis occasio
existeret· Ceterū de beata brigida le
gitur / ꝙ cum pater eius cuidam nobili
vellet eā desponsare / ipā orauit vt aliq̄
deformitas sibi contingeret· ratōne cu
ius coniugiū vitaret· ipaq; orante· vn⁹
eius oculus crepuit· qđ videns pater /
ꝑmisit ipām velari· ⁊ ad dei cultum đ
putari· ⁊ oculus eius sanatus est· In=
sup đ pluribus aliis similiter legimus
que licet viros secum haberent: nihilo
minus virginitatem obseruauerūt· vn
de in li· qui dicitur ꝑadisus legitur· de
quadam virgine que dicebatur iulia=
na: que videns origenem metuentem
seditiones paganorum fugientē ꝑ bīē
niū ipm̄ suscepit ⁊ celauit· necessaria
q; ministrauit· Narrat īsup hiero· epi
stola· xlv· de quadam virgīe que a bea
to martino noluit videri· cum tamē ip
sam desideraret visitare: tanq̄ morib⁹
⁊ caritate ꝑcelsam· Unde ipā btō mar
tino ꝑ fenestrulam dixit· Ora (inquit)
ꝓ me q2 a viro nunq̄ sū visitata· Gra
tias itaq; egit sanctus martinus· eam=
q; benedixit· Narrat insup hiero· epl̄a
lxxxix· qualiter cuiusdam virginis pa=
trinus cepit habitum virginis: vt vir
ginis mētem ꝑmutare posset· volebat
enim qđ nuberet· Sed eadē nocte ap
paruit angelus minas inferens dicēs
Quomodo (inquit) ausus es viri impe

rium preferre christo· Nam virgines
christi sponse sunt· Namq; virginitas
deo dedicata est· Unde apoc· xiiii· Vir
gines sunt ⁊ sequuntur agnum quocū
q; ierit· Sup quo augu· li· de bono vir
ginali· Gaudia (inquit) virginum sūt
de christo: in christo: cum christo: ꝑ cri
stum: post christum· Et idem aug· epi
stola· cxviii· Beatius est (inquit) carne
imitari vitam angelorum: q̄ ex carne
augere numerum mortalium· Nā vbe
rior est felicitas / mente grandescere /
q̄ ventre grauescere· orationibusq; ce=
lum ꝑturire· q̄ in visceribus fetū enu=
trire· Unde grego· dialogo li· iiii· de vir
ginibus narrat· qualiter deo placuerīt
Nam de tharsilla narrat: qualiter du
as sorores habebat· que cum visitarēt
ipām ait· Recedite (inquit) q2 sponsus
meus scz ihesus venit· Ibidem etiam
narrat de quadam puella que dicebatur
musa· cui beata virgo cū puero ap
paruit: q̄rens ab ea an sibi seruire vel
let· que respondit: ꝙ sic· Tunc beata ꝟ
go sibi precepit: vt omnes mores pue=
riles dimitteret· que sic fecit· ⁊ ad tan=
tam maturitatem deuoluta est: vt vir
ginum exemplar efficeret· Ex hiis igi
tur patet quantis laudibus olim vir=
ginitas floruit· Naz deutro· xxii· Pre
cipitur virgo corrupta lapidari: nisi ꝑ
violentia clamasset· Insup apud saxo
nes lex fuit olim: vt virgo sponte deflo
rata viua sepeliretur· ⁊ violator super
ipām suspēdi debebat· Itē apud bar=
baros lex fuit: vt virgo fornicaria seu
sponte grauidata: de monte altissimo
precipitaret· eiusq; violator capite trū
caretur· Insup in prologo hystorie ro=
manorum legitur de quadam: que cū
genuisset filios: secundum legem viua
fugit sepulta· Ex quibus omnibus sa=
tis ꝑz quanto studio virgines se custo
dire debebant· Nunc tamē blanditiis
nunc muneribus seducuntur· Vn̄ am=
bro· li· i· de virginī· narrat· de quadam

virgine pythagorea·que tante fuit con stantie/ vt tormentis non posset vinci· Unde cum interrogaretur a quodam tyranno/de quodam secreto reuelando/linguam suam morsu abscidit/ vt respondendi causam non haberet· Ipsa tamen que vinci non potuit tormentis/postmodum victa fuit muneribus ꝛ que prius prualebat animo·postmodum erubuit tumescente vtero·

Capitulū decimūseptimū de viduis·

Idualis status simplex/ꝛ modestus esse debet/ꝛ virum bonū si habuerit/caueat ne mutet fortunam·Si autem prauum/consimilē inuenire timeat·Plurimas autem opposite conditionis viduas vidimus· qꝛ ꝛ si virum pessimum habuerint·mox post mortem illius ad alium currunt·Si vero bonum habuerint· illius facillime obliuiscuntur·ꝛ aliū habere studiosissime sollicitantur· Veterum enim exempla vtinam animaduerterent·Unde hiero·contra iouinia·li·i·narrat de marcia cathonis filia q̄ cum lugeret virum·matrone ab ea petiuerunt quem diem haberet luctus vltimum·respōdit quem ꝛ vite·De alio ergo viro non cogitabat·Ibidem etiā narrat de annia·quam cum propinquus moneret/dicens/q̄ sua etas nuptui cōueniebat/ipsa tamen respondit·Hoc inquit nequaq̄ faciam·qꝛ si bonum virū inuenero vt ā habui·nolo timere ne perdam·Si vero malum quid necesse est post bonuꝫ·pessimū sustinere Narrat insup de marcella maiore/ que interrogata a matre sua/gauderet ne se nupsisse·respondit·ita valde vt amplius noliꝫ·Narrat etiā d̄ ualeria massellarum sorore·q̄ amisso seruio viro·nulli voluit nubere·ꝛ cum interrogaretur cur hoc faceret ait·sibi semper maritum seruium viuere ·Attendant autem vidue/quoniā anna fuit vidua ab adolescentia sua·ꝛ nō recedebat de tēplo diebus neq̄ noctibus·Nunq̄d etiā vidua sarreptana pro salute filiorum famem tolerauit·nec virum quesiuit·vt patet·iij·regum·xvij·Nunquid celebris vidua fuit iudith·Hijs igiť attētis·dicit hiero·vbi supra loquendo vidue·quid angustiarū habent nuptie didicisti·ꝛ quasi cum canibus vsq̄ ad nauseam saturata es·Quid igitur vis tibi rursum ingredi quod noxium est· Nam bruta/seu aues in eadem retia n̄ incidunt·Quid igitur petis·Et subdit Imitare potius sanctam matrem ihesu christi·Vidua enim que non potest continere vel non vult·maritum potius accipiat q̄ dyabolum·Itaq̄ hiero·detestatur secunda matrimonia·nisi magna iuuentus fuerit·Et ideo apostolus prime thi·v·Volo inquit adolescētulas ꝛ iuniores nubere·Ceterum hiero·epl'a·xcvi·narrat de quodam viro/ qui sepelierat·xx·vxores/ꝛ postmodū accepit mulierem que habuit·xx·maritos·Cumq̄ ergo fuissēt matrimonio copulati·totus romanus populus instāter astabat videre quis eorum vinceret Maritus tamen vicit ꝛ totius vrbis populo confluēte coronatus est·ꝛ palmā in manibus tenebat clamans·O mea vxor nube nunc cū feretro· Et ideo hiero·viduam alloquendo dicit· Obsecro inquit tibi·sufficiat q̄ perdidisti primuꝫ virginitatis gradum·ꝛ per secundū·s·coniugium venisti ad tercium scꝫ viduitatem·Vnde licet coniugium precedat viduitatem tempore·non tamē castitate·Item hiero·epl'a·xcv· Caueas inquit ne iuxta te ambulet procurator vel histrio non iuuenis nitidus·sed habeto tecum viduarum ꝛ virginum choros·tuiq̄ sexus solatia que[illegible]sit in ma

nibus tuis diuina lectio· ⁊ in ore deuo
ta oratio· ut adolescentie cogitationes
huiusmodi clipeo repellantur· Vñ ar=
dentes dyaboli sagitte ieiuniorum/et
vigiliarum frigore restringende sunt·
Ceterum animaduertamus narratio
nem ambrosij in suo exameron omel·
v· qui narrat de turture· ꝙ si perdide=
rit comparem: iterare coniunctionem
recusat· Discite ergo mulieres(inquit
ambrosius) quãte sit dignitatis: vidui
tatis gradus/ que eciam in auibus pre
dicatur· Melius est tamen nubere: ꝙ
vri: idest fornicari· Ideo hiero· episto=
la· xcv· Tolle qd peius est ⁊ suscipe qd
per se bonum non est: scilicet nubere· ⁊
loquitur vidue·

Iacobi magni sopho
logiũ finit feliciter·

ex Lib. Contus [illegible]

Epigramma ad huius op̄is cõspectorem.

Istuc clarorum cotendunt dogmata patrũ.
Doctos atq; bonos vt faciunt homines.
At quom non leuiter possit p̄currere quisquã.
Auctores cunctos multa neglecta manent.
Omnia doctorum quo ergo documenta legant
Nunc iacobus magni condidit ecce librũ.
Tu quoq; si bonus esse velis sapiensq; videri.
Quod manibus tractas disce sophologiũ.
Quidquid enim veterũ tetigit p̄ceptio digna.
Mille voluminibus clauditur hoc opere.

Impressum Lugdun̄. p Nicolaum philippi de
benszheym & Marcũ Reinhart de Argentina.

